ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
1

MERCREDI
1er AVRIL
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16 456 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.456

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ, որուն կ'ընկերանար ինչպէս օրէնք է Ներքին նախարարը, Ֆռանշ – Քոնթէի շրջանը այցելեց երկուշաբթի օր: Բարի նիշեր բաժնելէ ետք կիրակի իրիկուն կարգ մը նախարարներու, հաւատարիմ տաքուպաղի իր քաղաքականութեան, շրջապտոյտին ընթացքին քննադատեց ընկերային ապահովութեան եւ գործազրկութեան քաղաքականութիւնը: Հաստատեց թէ այսօր՝ գործազրկութիւնը շատ աւելի արագ կ'ընթանայ քան նախորդ տարիները: Ապա, անդրադառնալով ընկերային ապահովութեան բսաւ որ անտառի օրէնքը որ կը ծառայէ զօրաւորին եւ կը ճզմէ տկարը, լուծում չէ:

ԽՕՋԱՀ ուզելով հաւատարիմ մնալ արգիլականութեան իր փափաքին ու նաեւ խուլ չմնալու համար կենդանիներու պաշտպան ընկերութեան կոչերուն, ուզած էր որ սահմանափակուի զոհուելիք կենդանիներու թիւը: Այնպէս որ բաւական դրօշազարդուած ուղտ եւ ոչխար աւելցած է: Արդարեւ բարի գալուստի մասնաւոր ընդունելութիւն մը կազմա – կերպուած էր ողջունելու համար փարչապետը, որ կը վերադառնար երկու ամսուան բացակայութենէ մը ետք Ամերիկա, ուր ենթարկուած էր սրտի երրեակ կամրջումի մը:

ԹՈՒՐՔ ԹԷ ՅՈՅՆ յաղթանակի երգը կ'երգեն, իւրաքանչիւրը միւսը պարտուած համարելով Եգէականի կարգադրութեան հարցին մէջ: Անգարայի տեսակէտն այն է որ ինք յաղթեց, որովհետեւ բացայայտ կերպով պարզեց որ դէմ է յունական հետազօտութեանց միջազգային ջուրերուն մէջ, ցորչափ անոնց սահմանները Եգէականի մէջ ճշդուած չըլլան: Գալով Յոյներուն, անոնք միայն թըրքական նահանջ մը կը տեսնեն այս գործին մէջ եւ ուրեմն՝ յունական յաղթանակ:

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ, կը շարունակուին ֆրանքօ-իրանեան խօսակցութիւնները, որոնց նպատակն է բնականոն դարձնել երկու երկիրներու յարաբերութիւնները:

ԻՏԱԼԻՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀԸ, որու սրտի դըդիչ գործիք մը դրած էին անցեալ շաբթու, կրցաւ հիւանդանոցէն ելլել: Սանտրօ Փերթինի 91 տարեկան է:

ՎԱՆ ԿՈԿԻ «Արեւածաղիկները» աշխարհի ամէնէն ծանօթ պաստառներէն մէկը, ծախուեցաւ 22,5 միլիոն անգլիական ոսկիի, Լոնտոնի Քրիսթի'զ աճուրդավաճառատան մէջ, կոտրելով բոլոր մրցանիշները արուեստի շուկային վրայ (219 միլիոն ֆրանք): Պայքարը բուռն եղած է թանգարաններու (մէջն ըլլալով Կէթթի), ծախողներու եւ քանի մը մեծահարուստներու (Ռոքֆէլլէր, Թիսէն եւլն.) միջեւ: Ֆիկառօի քրոնիկագիրը արձագանգելով լուրին, կը մաղթէ որ ծախող թէ գնորդ քանի մը արեւածաղիկ դնեն Օվէր-սիւր-Ուազի գերեզմանին վրայ, ուր թաղուած է Վան Կոկ եւ որու իր եղբայրը ամսական 150 Ֆր. կը ղրկէր ապրուստին համար...:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ամերիկեան դեսպանատան մուտքը բաց էր ՔԱ – Կէ – Պէ-ի գործակալներուն առջեւ, շնորհիւ երկու պահակ մառինններուն: Երկու խորհրդային պարմանուհիներու աղուոր աչքերուն համար, պահակները այցելել կուտային դեսպանատան ամէնէն գաղտնի վայրերը:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՄԱՐՏ 24 / 26)

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՂՈՐԴՈՒՄ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Մոսկուայի հեռատեսիլը պատկերասփռած է հաղորդում մը, նուիրուած Եղիշէ Չարենցի, բանաստեղծին ծննդեան 90–ամեակին առթիւ: Պաստառին վրայ երեւցած է Չարենցի դիմանկարը. իրարու յաջորդած են պատմական Հայաստանի յուշարձան – կոթողներն ու արդի Երեւանի տեսարժան վայրերը: Սիլվա Կապուտիկեան խօսած է Չարենցի գրական առաջին քայլերուն մասին, անոր տեսած վշտի ու տառապանքի մասին: Բանաստեղծ Վլադիմիր Ցիբին ներկայացուցած է Չարենցի լենինեան պոէմները: Դուպուկի մեզմ հնչիւններու ներքեւ Արթուր Ութմազեան կարդացած է Չարենցէն բանաստեղծութիւններ եւ պոէմներէ հատուածներ: «Չարենց ամենամեծն էր մեր սովետական գրականութեան մէջ» ըսած է Գէորգ Էմին ու աւելցուցած. «Նա մեզ տուեց մեր օրերի շատ խնդիրների բանալին: Նա հոյակապ գիտէր արտասահմանեան եւ ռուսական պոէզիան: Քաջածանօթ էր Մայակովսկու, Եսենինի, Բլոկի, Պուշկինի ստեղծագործութիւններին. անգիր գիտէր դրանք, թարգմանութիւններ էր կատարում. ես նրան անուանում եմ յեղափոխութեան, Հոկտեմբերի Նաբեկացի: Չարենցի ամենապայծառ երագը՝ «Գանդրահեր տղան» բանաստեղծութիւնն է, ուր որոշակիօրէն ուրուագծւում է այսօրուայ քաղաքը: Հայրենիքի մասին գրել են շատ բանաստեղծներ, ստեղծել են մնայուն գործեր: Բայց ուրիշ հըմայք ունի «Ես իմ անոյշ Հայաստանի»ն: Աւետիք Իսահակեանն այն համարել է հայրենիքի մասին հիւսուած ամենամեծ երգը»: Ցոյց տրուած է Չարենցի տուն – թանգարանը: Արփենիկ Չարենց յուշեր պատմած է հօր մասին. «Ես յիշում եմ մեր տոնածառը, որ հայրս դրեց: Չգիտեմ ինչու, այդ եղանակի համար անսովոր, նա հագել էր գեղեցիկ, փայլուն կօշիկներ, որոնք անընդհատ ներս ու դուրս անելիս սահում էին: Դա մեծ ուրախութիւն էր պատճառում ինձ ու քրոջս: Հայրս մեծ հոգատարութեամբ էր վերաբերւում ձեռագրերին, դրանք նրա համար սրբութիւն էին: Երեւի հէնց այդ հանգամանքն էլ դրդեց Անահիտ Չարենցին հաւաքել հօր ձեռագրերը եւ հրատարակել դրանք: Իր կեանքի քսան տարին նա նուիրեց այդ սրբազան գործին, էջ–էջ հաւաքեց նամակները, օրագրերը, աշխատանքի էսքիզները»: 1983–ին Մ. Աբեղեան գրականութեան հիմնարկը հրատարակեց Անահիտ Չարենցի երկար աշխատանքի արդիւնքը՝ բանաստեղծին անտիպ ու չըհաւաքուած երկերը:

**

ՀՐԱՉԵԱՅ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Մոսկուայի Նկարիչներու Տունը բացուած է Հրաչեայ Յակոբեանի (1935 – 1982) գործերու ցուցահանդէսը: Ներկայացուած են տարբեր սեռերու շուրջ հարիւր աշխատանքներ՝ գծանկար, որմնանկար եւ այլ կտաւներ: Կարեւոր բաժին յատկացուած է պատերազմի թեմային նուիրուած նըկարներու շարքին:

ԷՔՍՓՈԼԱՆԿ – 87

Լեզուներու, մշակոյթներու եւ միջազգային հաղորդակցութեան այս ընդարձակ ցուցահանդէսին բացումը կատարուեցաւ Մարտ 27, Ուրբաթ օր, Փորթ տը Վէրսայի մէջ: Բազմաթիւ լեզուներու յատկացուած տաղաւարներէ զատ կազմակերպուած էին դասախօսութիւններ, կլոր սեղաններ:

Հայկական տաղաւարը այս տարի պատրաստուած էր Ալֆորվիլի Մշակոյթի Տան կողմէ: Տաղաւարէն զատ, կազմակերպըւած էր կլոր սեղան մը, «Հայերէնը՝ կենդանի լեզու» նիւթին շուրջ, եւ հանդիպումներ, զանազան անձնաւորութիւններու հետ, ինչպէս՝ Ա. Մալաքեան, Այտա Ազնաւուր – Կառվարենց, Ժ. Կառվարենց, Ժ. Փարւանեան եւայլն:

Այս տաղաւարին այցելուները ամէնէն հետաքրքրող բաները եղան լուսապատ – կերներու խօսուն շարքը (ֆրանսերէն) որ կը պատմէր Հայոց ծագումին, արուեստին, մշակոյթին մասին, ու ապա համակարգիչով հայերէնի ուսուցումի փորձի մը ցուցադրութիւնը: Ասոնցմէ զատ հայկական տաղաւարին մէջ ցուցադրուած էին քարտէսներ ու «հայկական» հրատարակութիւններու մեծ մասով ֆրանսերէն օրինակներ: Անշուք անկիւն մը միայն տեղ տրուած էր «հայերէն» մանկական հրատարակութիւններու: Մնացեալ հատորները առաւելապէս ցեղասպանութեան, հայ դատի մասին գործեր էին. կային նաեւ հայկական վէպերու ֆրանսերէն թարգմանութիւններէ մէկ երկու օրինակներ:

Էքսփոլանկը, ինչպէս ծանօթ է արդէն, լեզուներու ցուցահանդէս մըն է, որ կը միտի ծառայել միմիայն մշակութային նպատակներու. հոն, փոքրամասնութիւններու ամէնէն նուազ գործածուած լեզուներու տաղաւարները անգամ կարելի ամէն միջոց գործադրած էին այդ լեզուն լսելի դարձնելու, ուշադրաւ դարձնելու, լուսապատկերներու շարքերուն ընկերացող բացատրութիւնները կը տրուէին տ'յդ լեզուով ու ցուցադրուած հատորներու ջախջախիչ մեծամասնութիւնը ներկայացուած լեզուով էր: Մինչ մեր տաղաւարը այցելող օտարական մը, որու առաջին հանդիպումը պիտի ըլլար տոկա հայերէն լեզուին հետ, եթէ չնշմարէր հայ մամուլի թիւերուն դրուած անկիւնը, դիւրութեամբ ու բնական եզրայանգումով մը պիտի հետեւցնէր, թէ հայերէնը մեռեալ լեզու մըն է գործածութենէ դադրած, – ինչպէս օրինակ ուրարտերէնը – ու այդ մասին կարելի է խօսիլ ու գրել միայն այլ լեզուով մը: Հետաքրքըրական է գիտնալ, թէ նման տպաւորութենէ մը ետք այցելուները ի՞նչ կը խորհէին հայկական հայրենիքի լեզուին մասին. այդ հայրենիքը հոն ցոյց տրուած էր քարտէսի մը վրայ, ուրեմն գոյութիւն ունէր. կ'երեւի մտածեցին որ հոն ալ մարդիկ ֆրանսերէն կը խօսէին ու ֆրանսերէն գիրքեր լոյս կը տեսնէին միայն...:

Դժուար չէ երեւակայել նման ձեռնարկի մը պատասխանատուներուն տանելիք յոգնեցուցիչ աշխատանքը, ձեւակերպութիւններ, ծրագրի պատրաստութիւն, որոշ դէմքերու հետ յարաբերութիւններու հաստատում, ժամադրութիւններ, եւայլն, եւայլն: Սակայն այս բոլորին մէջ ամէնէն նուազ դժուարը կ'ըլլար ապահովարար – գոնէ ֆրանսերէններու քով – ներկայացնել քարտէսով ցոյց տրուած այդ հայրենիքէն ալ մէկ երկու հատոր, ու նաեւ Ֆրանսա լոյս տեսած ՀԱՅԵՐԷՆ բազմաթիւ հրատարակութիւններէ քանի մը օրինակ:

Այսպէսով, գոնէ չէր տրուեր գործի ու խօսքի այն հակասական պատկերը, որ պարզուեցաւ հոն. մինչ պատրաստուած տաղաւարը հայերէնը կը ներկայացնէր որպէս թանգարանի ապրանք մը, անդին նոյն կազմակերպութեան կլոր սեղանին մասնակցողներն ու ներկաները կը ճգնէին ամէնէն ազդու դեղագիրը գտնել հայերէն լեզուի ուսուցումին ու գործածութեան, մէկ խօսքով՝ իբր կենդանի լեզու պահպանումին համար:

Ա. Թ.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Նոր անուն մը լողի մէջ՝ Քրիսթոֆ Գալֆայեան

Ֆրանսայի լողի դաշնակցութիւնը իր հակակշռին տակ ունի շուրջ 120.000 անդամներ: Ասոնց մէջ կան, անկասկած, քանի մը տասնեակ «եան»եր՝ որոնց ամէնէն ծանօթներն են՝ Արման Միքայէլեան, Ուաթըր – Փոլոյի ազգային խումբին պետը եւ Պօյաճեան, ան ալ «էնթէրնասիոնալ» ջրագնդակի:

Ասոնց քով, նոր անուն մը եւս ուշադրութիւն կը գրաւէ՝ Քրիսթոֆ Գալֆայեան:

Քրիսթոֆ, ինչպէս Պօյաճեան, հայածնունդ է միայն հօրը կողմէ: Իր մեծ հայրն ու մեծ մայրը ծնած են Իզմիր եւ Պոլիս: Իր ծնողքը կը բնակին միշտ Իւժին (Սավուա), ուր ինքը ծնած է 1969 Մայիս 28–ին: Մօտ օրէն՝ 18 տարեկան, ուրեմն:

Շատ կանուխէն սկսած է լողալ. վեց տարեկանին արդէն կը յաճախէր Իւժինի լողի ակումբը: Կը յաճախէր շատ կանոնաւորաբար, ինչ որ իրեն օգնեց լաւ մըրցանիշներ ունենալու, երբ տակաւին մինիմ դասակարգին մէջն էր: Իր տարեկիցներու միջեւ Ալպեան շրջանի լաւա – գոյններէն մէկն էր:

Իր արդիւնքները աչքառու աստիճանի մը հասան, երբ ընդունուեցաւ Անթիպի լիսէն՝ ուր մարզուելու յարմար միջոցներ եւ ժամանակ գտաւ: Կարելի է ըսել որ Քրիսթոֆ Գալֆայեան ներկայիս Ֆրանսայի լաւագոյն լողորդներէն մէկն է:

Երկու շաբաթ առաջ, մասնակցեցաւ Քոթ տ'Ազիւր – Քորսիքա շրջանային ախոյենութեան եւ եղաւ ախոյեան հինգ անգամներ, բաւական բարձր մրցանիշ – ներով: Եթէ կան մեր ընթերցողներուն մէջ մարզական լողի հետեւողներ, կըրնան գաղափար մը ունենալ Գալֆայեանի կարողութեան մասին, երբ կարդան հետեւեալ արդիւնքները. –

100 մեթր ազատ լող՝ 51 երկվայրկեան:
100 մեթր փափիյոն՝ 57 երկվայրկեան:
200 մեթր ազատ լող՝ 1 վայրկեան, 52 երկվայրկեան:
200 մեթր չորս տեսակ լող՝ 2 վայրկեան 8.23 երկվայրկեան:
50 մեթր ազատ լող՝ 23.7 երկվայրկեան:

Հարիւր մեթր ազատ լողի մրցանիշը մանաւանդ բարձր արդիւնք մըն է: այս հինգ արդիւնքները շրջանային ախոյենութեան ընթացքին՝ որոնք տեւեցին երկու օր, Անթիպի մէջ:

Քրիսթոֆ Գալֆայեան կ'ուզէ ապագային լողի մարզիչ ըլլալ: Մինչ այդ, կը յուսայ տակաւին յառաջդիմել եւ մասնակցիլ Եւրոպայի ախոյենական մրցումներուն՝ որոնք նախատեսուած են Օգոստոս 16 – 23–ի համար, Սթրազպուրկի մէջ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՅՈՒՇԵՐ ԶԱՐԵՆՑԻ ՄԱՍԻՆ

ՌԵԳԻՆԱ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

Աղասի Խանջեանի մահուան բօթը ցնցեց Զարենցին: Շատ եմ ցաւում, որ այդ լուրը հաղորդողը ես եղայ՝ փողոցում ակամայ ականատես լինելով մահուան մի լուռ ու տարօրինակ թափօրի: Իմանալով ով է հանգուցեալը, քայլերս անմիջապէս ուղղեցի Զարենցի տուն, ասելով, թէ Թբիլիսիից բերուել է ինքնասպան եղած Խանջեանի դին:

Մինչեւ հիմա չեմ կարող մոռանալ աչքերիս առաջ կատարուած ցնցող տեսարանը: Զարենցը թուլացլոր եղաւ յատակին ու սկսեց հեկեկալ. մի բան նա ասաց միայն «Սո՛ւտ է, նա չէր կարող ինքնասպան լինել»:

Անցան օրեր ... Իզաբելլան երեխաների հետ վերադարձաւ ամարանոցից:

...1937 թուականին Զարենցը ձերբակալուեց:

Իզաբելլայի հետ ես էլ էի երբեմն բանտ գնում՝ Զարենցին ուտելիք եւ դեղօրայք հասցնելու: Զարենցի լեարդը եւ լեղապարկը լուրջ հիւանդ էին, եւ նա դեռ տանը բժիշկների թոյլտուութեամբ սրբակլում էր ցաւերի դէմ:

Մի օր Իզաբելլան, երբ ուտելիք էր տարել բանտ եւ ետ ստացել Զարենցի շորերը՝ տանը լուանալու, սպիտակեղէնը ջրի մէջ իջեցնելու պահին Զարենցի շապիկի մէջքին (ներսի կողմից) քիմիական մատիտի բծեր է նկատում եւ որոշ բառեր: Անմիջապէս հանում է շապիկը, դնում սեղանին եւ հեւ ի հեւ ինձ մօտ հասնում յայտնելու, որ գրուած բառերը չի կարողանում ջոկել միմիանցից եւ որ միայն իմ անունն է կարողացել կարդալ:

Նախապէս ետ ուղարկելով Իզաբելլային, առանց վայրկեան կորսնցնելու Զարենցի տուն հասայ: Միասին ուղղեցինք թաց շապիկը, վերցրինք Զարենցի գրասեղանից խոշորացոյցը եւ կարդացինք հետեւեալը. – «ԻԶԱԲԵԼԱ, ԼԱՒ ՆԱՅԻՐ ԵՐԵԽԱՆԵՐԻՆ, ՓՐԿԻՐ ՁԵՌԱԳՐԵՐՍ, ԵՒ ԱՅԴ ՀԱՐՑՈՎ ԴԻՄԻՐ ՄԻԱՅՆ ՈՒ ՄԻԱՅՆ ՌԵԳԻՆԱՅԻՆ ԵՒ ՎՍՏԱՀԻՐ ՆՐԱՆ»:

Այդ սրտաճմլիկ տողերը արտագրելուց յետոյ Իզաբելլան շտապ գտարկեց միջին չափի մի ճամպրուկ, եւ բացելով Զարենցի գրասեղանի դռները, կարծես տենդի մէջ, հապճեպօրէն ու խառնիխուռն խցկելով տարբեր դարակներից աջ ու ձախ ձեռքն ընկած ձեռագրերը՝ մօտ 20 թղթապանակ, տեղաւորեց այնտեղ: Վերջին երեք հաստափոր թղթապանակները չտեղաւորուեցին ճամպրուկում: Ի՞նչ անել. խառնաշփոթ որոնումների մէջ, աշխատասենեակում չտեսնելով ոչինչ պատշաճ՝ մենք անցանք խոհանոց. այդտեղ իմ ուշադրութիւնը գրաւեց անկիւնում դրուած հասարակ փաներայից պատրաստուած գորշագոյն նեղ պահարանը, որտեղ Իզաբելլան խոհանոցային ամանեղէն էր շարում: Մխիթարականն այն էր, որ պահարանը կրկնայատակ էր, հէնց այդ կրկնակի յատակի արանքում էլ տեղաւորեցինք միւս երեք թղթապանակները, պահարանը թողնելով կանգուն նոյն տեղում: Ես մտածում էի, որ յետագայում, յարմար առիթով այն հեշտ դուրս կը բերուի Զարենցի բնակարանից, որպէս ծայրայեղ անպաճոյճ իր: Դրանցից յետոյ դերյուղուած վերադառնալով աշխատասենեակ՝ Իզաբելլան ձեռքս տուեց լեցուն ճամպրուկը եւ հեկեկալով ուղեկցեց ինձ:

Իմ վրայ դրուած էր անհերեւակայելի պատասխանատուութիւն. անհրաժեշտ էր ամէն գնով փրկել ձեռագրերը: Սրտի դողով, բայց հաստատակամ ես այն հասցրի տուն եւ հէնց նոյն գիշերը իմ հարազատներից մէկի տան ներքնայարկում (Նախկին Աղամեան Փ. 7, այժմ՝ Կ. Մարքսի Նրբանցք), փոս փորեցի, եւ չունենալով ձեռքի տակ աւելի յուսալի յարմարանք՝ հապճեպօրէն դմուեցի միջին չափի մի տակառ, թղթապանակները փաթթեցի մոմլաթի տարբեր կտորների մէջ եւ դասաւորելով տակառում՝ յանձնեցի հողին:

Ահա մի պատառիկ այդ մասունքներից.

«ՉԿԱՅ ԱՒԵԼԻ ԱՄԵՆԷՋԻ ՊԱՏԻԺ, ՔԱՆ ԱՅՆ, ԵՐԲ ՄԱՐԴՈՒ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒՄ ԵՆ ԻԲՐԵՒ ԴԱՒԱՃԱՆՈՂԻ ՄԻ ԳԱՂԱՓԱՐԻ ԴԷՄ, ՈՐԸ ՀԷՆՑ ՆՐԱ ՍՐԲԱԶԱՆ ԵՒ ՄԻԱԿ – ՆՐԱ ԿԵԱՆՔԻ ՄԻԱԿ ԻՄԱՍՏԸ ԿԱԶՄՈՂ ԳԱՂԱՓԱՐՆ ՈՒ ԳՈՐԾՆ Է: ԵՒ ՉԿԱՅ ՈՉ ՄԻ ՄԻՋՈՑ ԱՅԴ «ՀԱՍԱՐԱԿ», ԼՈՅՍԻ ՊԷՍ ՊԱՐԶ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆ ԱՊԱՑՈՒՑԵԼՈՒ,

ՔԱՆԶԻ ՉԿԱՅ ՏԱՆՋԱՆՔ ԱՒԵԼԻ ՄԵԾ ԵՒ ՊԱՏԻԺ ԱՒԵԼԻ ՍԵՒ, – ՔԱՆ ԴԱՏԵԼ ՄԱՐԴՈՒՆ ՆՐԱ ՍՐԲԱԶԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԻ, ՆՐԱ ՈՂՋ ԿԵԱՆՔԻ ՄԻԱԿ ԳՈՐԾԻՆ ԴԱՒԱՃԱՆ ԼԻՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ.

ԵՒ ՉԿԱՅ ՈՉ ՄԻ ՄԻՋՈՑ ՑՈՅՑ ՏԱԼՈՒ, ՀԱՄՈԶԵԼՈՒ, ՈՐ ԱՅԴՊԷՍ ՉԷ – ՈՐ ՀԷՆՑ ԱՅԴ ՆՈՅՆ ՄԵՂՔԻ ՕԲԵԿՏՆ Է ԻՄ ՄԻԱԿ ՍՐԲՈՒԹԻՒՆԸ...»

ԵՂԻՇԷ ԶԱՐԵՆՑ, 1937»

(Ձեռագիրը առ այսօր գտնւում է ինձ մօտ – Ռ. Ղ.)

Որոշ ժամանակ անց, 1937 թուականի աշնանը ձերբակալուեց նաեւ Իզաբելլան: Նոյն այդ օրը հրաւիրուած էի բարեկամներիս մօտ ճաշի: Դեռ սեղան չնստած, պատուհանների մօտ մի մեքենայ կանգնեց, եւ այնտեղից դուրս եկած մի քանի հոգի, մօտենալով բնակարանին, հարցրին թէ ով է Ռեգինա Ղազարեանը: Հէնց այդտեղ էր, որ անջատուելով խմբից ինձ մօտեցաւ ներքին գործոց ժողկոմատի մայոր Թէ՞ փոխ գնդապետ Պաւել Արուլեանը եւ ցոյց տուեց մի գրութիւն՝ Զարենցի եւ Իզաբելլայի ստորագրութեամբ այն մասին, որ երեխաների բախտի առաջիկայ տնօրինման հարցը ինձ է յանձնարարւում:

Նոյն մեքենայով նրանք ինձ տարան Զարենցի բնակարանը՝ երեխաներին վերցնելու (ճշգրտութեան համար նշեմ, որ Զարենցից յետոյ Իզաբելլային տեղափոխել էին նոյն փողոցի «Ինտերնացիոնալ» կոչուող շէնքի մէկ սենեակնոց բնակարանը: Իզաբելլայի ձերբակալումից յետոյ կնքով փակցուած նախկին բնակարանում խուզարկութիւն կատարելու պատճառով երեխաները ետ էին բերուել հին հասցէով): Անձրեւ էր մաղում երեխաները որեւէ հսկողութիւնից դուրս իջել էին փողոց եւ խաղում էին հէնց տրամվայի գծերի վրայ (այն ժամանակ այժմեան Լենինի պողոտայով, որը կոչւում էր Աստաֆեանի փողոց, տրամվայ էր անցնում): Մեքենան կանգնեց դրան մօտ. ես մօտեցայ երեխաներին եւ գրկելով փոքրին ու մեծի ձեռքը բռնելով՝ բարձրացայ Զարենցի բնակարանը: Այնտեղ, ինչպէս ասացի, խուզարկութիւն էր կատարւում: Պաւել Արուլեանը առաջարկեց ինձ վերցնել իրերից ինչ ցանկանում եմ: Ես ասացի, որ բացի երեխաների շորերից եւ անկողնուց, ինձ ոչինչ պէտք չէ: Մէկերկու փալաս, երեխաների խիստ սահմանափակ հագուստներ եւ նրանց վերմակները. ահա այն ամէնը, ինչը ես վերցրի:

Պաւել Արուլեանի զարմացական հայեացքի տակ, տան բաղում չքեղ իրերը թողած, ես խնդրեցի միայն խոհանոցի հնադարչ նեղ պահարանը ու չուտով այնտեղ տեղաւորելով երեխաներին պատ – կանող իրերը՝ բեռնակրի օգնութեամբ դուրս բերեցի այն սենեակից եւ երեխաներին առժամանակ թողնելով հարեւանների մօտ՝ շտապեցի պահարանը հասցընել տուն:

Զարենցի թողած ծով ժառանգութիւնից, որը Իզաբելլան այդպէս էլ հնարաւորութիւն չունեցաւ ամբողջովին յանձնել ինձ, ի բացառեալ այդ 20 թղթապանակը, փրկուած էին նաեւ վերջին երեքը:

Պահարանը տուն հասցնելուց յետոյ ես անմիջապէս ետ վերադարձայ եւ տարայ երեխաներին: Այդ օրերին էր որ Աւետիք Իսահակեանը (ինչպէս ինձ հաղորդեցին) ցանկութիւն էր յայտնել այցելել ինձ՝ Զարենցի երեխաներին տեսնելու: Ես անչափ ուրախ էի. Նշուած օրը Վարպետը եկաւ եւ որոշ հարցուփորձից յետոյ ցանկացաւ նայել Զարենցի որոշ ձեռագրեր: Վերջին երեք թղթապանակները դեռ ինձ մօտ էին, եւ ես չէի հասցրել դրանք միացնելու թաղուած միւս ձեռագրերին: Վարպետը մէկ առ մէկ ձեռագրերը նայելուց յետոյ առանձնապէս կանգ առաւ մանր եւ խիտ գրուած 4 մեծ էջերի վրայ, նկատելիօրէն յուզուեց եւ դողդոջ ձեռքերով երեխաներին նստեցնելով ծնկներին՝ սկսեց լուռ արտասուել: Արտասւում էի նաեւ ես: Մօտ երկու ժամ մնալուց յետոյ Վարպետը մի ծրարի մէջ 150 ռուբլի յանձնեց ինձ երեխաների համար եւ գնաց:

Այդ այցելութիւնը միակն էր ամբողջ հայ մտաւորականութեան այն ժամանակւայ ներկայացուցիչների կողմից:

Երեխաները մնացին ինձ մօտ չուրջ մէկ տարի: Բայց ես ինքս կարիքի մէջ էի եւ երեխաներ պահելու հնարաւորութիւնից զուրկ: Այնուհետեւ նպատակայարմար տեսնելով տատիկի հսկողութեան տակ գտնուելը՝ ես դիմեցի Իզաբելլայի հարազատ մօրը՝ Աննա Կոցարաչեանին եւ խնդրեցի վերցնել երեխաներին: Որոշ տատանումներից յետոյ նա համաձայնուեց:

Դրանից յետոյ ես նորից մեկնեցի Մոսկուա:

Անցան 17 ձիգ տարիներ:

Հայրենական մեծ պատերազմի ժամանակ ես բանակում էի եւ երազում էի անփորձ վերադառնալ Երեւան՝ Զարենցի ձեռագրերը լոյս աշխարհ հանելու համար: Այլ կերպ նրանք առ այսօր վաղուց արդէն փոշիացած՝ մնացած կը լինէին հողի տակ:

Ես վերադարձայ, բայց դեռ չէի համարձակւում մօտենալ այն վայրին, որտեղ պահուած էին այդ ձեռագրերը: Եւ միայն 1954 թուականին, երբ, Ա. Միկոյեանը Երեւան եկաւ ընտրողների հետ հանդիպելու եւ օփերային թատրոնի շէնքում իր արտասանած ճառում երկար տարիների լռութիւնից յետոյ առաջին անգամ արտասանեց ԶԱՐԵՆՑ անունը եւ ժողովրդի սրտաբուխ ցնծութեան ու խանդավառ ծափահարութիւնների ուղեկցութեամբ նշեց նրա ժառանգութեան նշանակութիւնը եւ այն, որ Զարենցը պէ՛տք է հրատարակուի, – ես կիսախելագար վճռեցի հէնց նոյն գիշերը հանել պահուած ձեռագրերի սրբավայրը եւ հանեցի չմրսած տակառը թաքստոցից:

Թող ինձ ներուի, որ ինձանից անկախ պատճառներով, սրտի մեծ ցաւով խոստովանեմ պիտի, որ երկար տարիների խոնաւութիւնից այդ ձեռագրերի մօտ 15 տոկոսը քայքայուել էր, փոշիացել, մօտ 10 տոկոսն էլ՝ կիսաքայքայուել: Այս օրերից գրեթէ անհնար է եղած պատկերացումով ճեղքել անցեալի մշուշէ վարագոյրը՝ վերակենդանացնելու որաչակի էջեր. հանճարեղ պոէտն անգամ մարմնաւորել է այդ՝ անձայն հեկեկանքով, «անօղ» եւ «չտարած»:

Այդուհանդերձ, հոգու մեծ ցնծութեամբ, պոէտի իսկ լաւատեսութեամբ վարակուած, ԱՆՇՆՈՐՀԱԿԱԼ ԼԻՆԵԼԸ ՀԱՄԱՐԵԼՈՎ ԹՈՒԼՈՒԹԵԱՆ ՆՇԱՆ, ես փառք տուեցի պատահականութեանը, մայր հողին, որ ձեռագրերի մեծ մասը թէպէտ դալկացած, բայց լրիւ պահպանուել էր եւ մնացել ընթեռնելի: Մի գզալի մասն էլ այնպէս թարմ էր, կարծես հէնց նոր էր գրուած: Այդ ձեռագրերի թւում էին բէյթեր, ռուբայաթներ, գիտաքառնեներ եւ այլ գործեր, ինչպէս նաեւ «Կոմիտաս» պոէմի մաքրագիր օրինակը՝ 96 թերթ (142 ութնեակ), բացառութեամբ վերջին մի քանի ութնեակների՝ գրուած 1936 թուականի Մայիսին, Կոմիտասի աճիւնը Փարիզից հայրենիք փոխադրելու եւ մայր հողում ամփոփելու օրերին:

Յետագայ քայքայումից փրկելու նպատակով կիսաքայքայուած եւ դժուար ընթեռնելի ձեռագրերի վերծանման, կարգաւորման եւ արտագրման համար անհրաժեշտ է եղել կատարել տեւական, մանրակրկիտ աշխատանք: Պոէտական ճիշ արտայայտող անտիպ պատառիկների վերջին էջերի վերծանման գործում ինձ օգնութեան է հասել մեծ երախտաւորը՝ Պարոյր Սեւակը: Մեր տանը երկար գիշերներ, զինուած խոշորացոյցներով, Սեւակը մեծադոյն սիրով եւ անհուն համբերութեամբ կարողանում էր կռահել եւ տառ առ տառ վերականգնել ձեռագրի որոշ խաթարուած մասեր՝ հասցնելով այն ամբողջութեան:

(Շար. 4)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԿԻՒՏԱՐ, ՊԱՂԼԱՐՊԱՇԸԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

Ա.

Անցեալ ամառ, կէսօրէ վերջ մը, Պարսկաստանէն ժամանած հիւրերու հետ գացած էի Պաղլարպաշըի գերեզմանատունը: Պետրոս Դուրեանի դամբարանը այցելել ուզած էին եւ գիրենք առաջնորդած էի դէպի այն վայրը, որ արտասահմանէն եկած մարդոց մէկ ուխտավայրը դարձած է: Կանգնած էինք անմահ բանաստեղծին շիրմաքարին առջեւ եւ թաղուած էինք խորհուրդներու մէջ: Յանկարծ հիւրերէն մէկը հարցուց.

– Ի՞սկապէս հո՞ս թաղուած է Դուրեանը:

Պատասխանեցի որ, որքան որ գիտեմ, Դուրեան նախապէս թաղուած էր քիչ մը աւելի անդին, դէպի ճամբուն կողմը: Երբ պէտք եղաւ ներս առնել գերեզմանատան պատը, քիչ մը այս կողմ բերուեցան Դուրեանի աճիւնները եւ շինուեցաւ այս դամբարանը:

Հիւրը գոհացում գտաւ, խոնարհեցաւ դամբարանին առջեւ եւ խաչակնքեց: Երեք – չորս հոգի էինք: Բով – բովի կեցած, «Հայր Մեր» մը արտասանեցինք: Երբ վերջացուցինք, տեսայ այն հողաշերտը, որուն վրայ կանգնած էինք: Հողաշերտը յանկարծ տարբեր իմաստ մը ունեցաւ աչքիս: Ճիշդ է, որ ան իր տակ կը պահէր այն ամէնէն թանկագին նիւթական յիշատակը որ մնացած էր մեր սիրելի բանաստեղծէն, կը պահէր անոր աճիւնները, բայց այդ հողաշերտը հիմա մեզի համար միայն իր ընդերքին մէջ պահածովը չէր որ արժէքաւոր էր: Ան արժէքաւոր էր նաեւ իր մակերեսին վրայ ունեցածովը: Ո՞վ գիտէ քանի հարիւր, քանի հազար երեւելի մարդիկ, Պետրոս Դուրեանի չափ, թերեւս Պետրոս Դուրեանէ ալ աւելի մեծապործ եւ տաղանդաւոր Հայեր եկած էին ու կոխած էին ճիշդ հոն, ուր մենք կը կանգնէինք հիմա: Անոնք եթէ ոչ տեսանելի, գոնէ անտեսանելի հետք մը ձգած էին անպայման այդ հողին վրայ: Հոս ճիշդ այսպէս կանգնած էին պահ մը, քանի մը տող մրմնջած էին տարաբախտ բանաստեղծին քերթուածներէն, հոգւոց մը արտասանած էին ու գիտէ ինչեր զգալով եւ ինչեր խորհելով: Այս հողը մեզի մեր անցեալի ու ներկայի բազմահազար ժառանգութիւններուն կը կապէր ո՛չ միայն իր տակ ունեցածով, այլ նաեւ իր վրայ կրածով:

**

Այդ պահուն յանկարծ յիշեցի Վահրամ Մավեանը, որ իր առաջին այցելութեան եկած էր այստեղ եւ Խարբերդցի հաւատարիմ պահակի մը կողմէ առաջնորդուած էր դէպի Դուրեանի դամբարանը: Ո՞վ չի յիշեր իր այդ սքանչելի պատմուածքը: Բաղաք մը՝ որ իր մեռեալներով կ՚ապրի, կոչած էր այդ պատմուածքը: Եւ այդ պահակը, որ ուխտաւորներու ողջերուն հետ ապրելու տեղ մեր մեռածներուն հետ ապրիլ նախընտրած էր, «դուք բանաստեղծը կը փնտռէք կ՚երեւի» ըսելով գինքը տարած էր Դուրեանին քով: Այո, գիտեմ որ անպայման ճիշդ աս էտեղին վրայ կանգնած էր Մավեան քանի մը վայրկեան, յետոյ երթալու համար Զարիֆեանին առջեւ, որմէ քանի մը տող սորվեցուցած էր Խարբերդցի անուս բայց գրասէր պահակին.

Հոգիս քրնար մ՛է անհուն,
Որուն վրայ ցուրտ, դժնէ
Ձեռք մը ամէն իրիկուն,
Մութ կտորներ կը զարնէ:

Քանի՞ հոգիներու միջեւ թանկագին կամուրջ մը նետուած էր եւ դեռ ալ կը նետուէր արդեօք սա երկու – երեք մեթր քառակուսի հողին վրայ: Կը զգայի որ ազգի մը մէջ մեռեալները, իրենց մահէն վերջ ալ այս երկրագունտին վրայ գործ մը կը շարունակէին իրենց դամբարաններով: Ճիշդ է որ անոնցմէ ոեւէ մէկուն դամբարանին առջեւ պահուած յարգանքի լռութիւն մը, ըսել կը նշանակէր, թէ անոնց «յիշատակը դեռ չէ թառամած», հակառակ որ գանոնք վաղուց առած տա-

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՆԻՍ

Մեր կարծիքով, Տիգրան Հաճեան շատ ճիշդ խօսքերով կը բնորոշէ ըսելով, թէ Նիս-ի Հայ Մշակոյթի Միութիւնը տարիներէ ի վեր կը կազմակերպէ գեղարուեստական որակաւոր հանդէսներ, յուշատօներ, շարժանկարի շաբաթներ, ինչպէս նաեւ գրական դէմքերու շուրջ հերթական բանախօսութիւններ, դասախօսութիւններ, միշտ նկատի ունենալով մշակոյթը, գեղարուեստը սիրող, գնահատող ազգայիններու խմբակցութիւնը:

Միայն Թատրոնը կը պակսէր:

Գէորգ Գապարաճեան, որ Լիոն կը բնակի, Պոլիսէն հոն հաստատուելով, բեմադիր եւ մանաւանդ բեմուսոյց, առաւելաբար Նիս-ի մէջ կը գտնէ երիտասարդ – արուեստագէտ եւ բեմի ատակ մարդիկ: Ուրախալի երեւոյթ մեր գաղութին համար: Արհեստավարժներ բոլորն ալ: Անցեալին, իր առենին խօսած ենք իր մասին «Յառաջ»ի մէջ: Արհեստավարժ, – ամաթէօր գերասաններու յիշատակութեամբ:

Նիս-ի հին քաղաքի Թատրոնին մէջ, Կիրակի, Մարտ 22-ին, ժամը 3-ին, վարագոյրը կը բացուի: Սրահը բոլորովին լեցուած, ինչ որ Հայ Մշակոյթի Միութեան ժրաջան անդամներու անխոնջ աշխատութեան կը պարտինք՝ գլխաւորութեամբ նախագահին՝ Եդուարդ Յովակիմեանի:

Օրուան ներկայացումը գործն է Պոլսահայ Թատրոնի սպասարկուներէն վաղամեռիկ Տիկին Սիրարփի Գապառաճեանի: Նիւթը՝ Դրամօժիտը պայման է...:

Պոլվարեան նիւթ՝ պոլսահայ բարքերով հարուստ: Մայր եւ աղջիկ կը հաւատան, թէ դրամօժիտը երջանկութիւն կը բերէ: Խարուսիկ երեւոյթ, քանի կը տեսնուի, թէ դրամով բարոյական – ընտանեկան երջանկութիւն չապահովուիր: Արդիւնքը ակնյայտնի կը դառնայ:

Թատերապրուհիին լեզուն եւ արտայայտութեան ոճը, որոնք ժողովրդական ըլլալով հանդերձ, ծիծաղի ընդմէջէն չեն արտայայտեր ողբերգութեան խորքը, թէեւ վերջին հաշուով դրողը տառ կը ձգտի: Մեր կարծիքով վերջաբանը կը խոտորի իր ճամբէն, փոխանակ կատակերգութիւնը տրամաթիկ վերջաւորութեան հասցնելու:

Խնդուքը առաւել տեղ կը գրաւէ: Յակոբ Պարոնեան եւ Երուանդ Օտեան իրենց խօսուն գրուածքներուն մէջ ծիծաղելին, այլաբանութիւնը տառապանքի վէրքը բուժելու կը ձգտին:

Դերասան – դերասանուհիները իրենց հայեցի առոգանութեամբ կը փայլին՝ գնահատելի երեւոյթ մեր հողմացրիւ գաղութին համար: Ըստ մեզի օրուան յայտնութիւնը կը դառնայ Արթօ Քէօֆդերեան՝ ծառան, վերջին արարին մէջ: Պէտք է օգտագործել զինք, անպայման: Առաքել Պալեոզեան, որ Ռուբէն Սեւակի ներկայացումին մէջ տկար կը գտնէինք, այս անգամ իսկական տիպար կը պարզէր: Խոստմնալից ուժ մը, անտարակոյս: Անոյշ Սերովբեան բեմին տէրը դառնալու յատկութիւնը կ'ունենայ: Խօսուածքը եւ շարժումները, – մասնաւորաբար մատներու, – վարժ դերասանուհիի արժանիքները ի յայտ կը բերեն: Նուրհան Պալեոզեան Հայ – օտար մարդու, խարեբայ մարդու արտայօլումը կը մարմնացնէ, իր նկարագրին մէջ մնալով:

Չենք խօսիր միւս դերակատար – դերակատարուհիներու մասին: Բոլորն ալ կը ջանան իրենց տիպարները լաւագոյն ձեւով ներկայացնել:

Քանի մը կէտեր մեր ուշադրութիւնը կը հրաւիրեն: Առաջինը այսպէս կոչուած թրաֆիքը, այսինքն՝ դերասան – դերասանուհիներուն մուտքն ու ելքը՝ կանոնաւոր համընթացութեամբ, կանոնաւորութեամբ, ինչ որ ցոյց կուտար առնզմէ գատ բեմադիրին այլապէս բծախնդիր վերաբերումը:

Երկրորդը՝ բեմայարդարումի գունագ – գեղատ պատկերացումը: Ասիկա կը պարտինք Տիկին Ժաքլին Կէտիկի:

Ահա եւս թատերական կեանք մը՝ ուշադրաւ դասախօսութիւններու, յուշատօներու կողքին եւայլն:

Կը մաղթենք, որ Գէորգ Գապարաճեանի շնորհիւ, որ Պոլիսէն Լիոն կը հաստատուի, բայց Նիս-ի մէջ կը գտնէ թատերասէրներ, կը շարունակէ այսօրինակ ձեռնարկները:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

բած է«տժգոյն մահու հրեշտակը»: Բայց ատկէ զատ, ատիկա ըսել չէ՞ր նշանակեր որ մենք, մեր ժառանգութիւններուն հաւատարիմ տէրերը, հոս շղթայի օղակ – ներու նման իրարու բան մը կը փոխանցէինք, պահ մը լռութիւն պահելով նախորդներուն դամբարաններուն առջեւ:

Այդ օր յիշեցի, թէ տասնեակներով մարդ, հոսկէ կամ արտասահմանէն, ինծի հարցուցած է թէ ո՞ւր է Յակոբ Պարոնեանի գերեզմանը: Չկար, գոյութիւն չունէր, աւելի ճիշդը, ոչ ոք գիտէր թէ ո՞ւր թաղուած է աննման երգիծաբանը: Ոչ ոք կրնար այցելել անոր գերեզմանը եւ հոգւոց մը արտասանել իր յիշատակին, ինչպէս ուրիշներու, որոնք չենք գիտեր թէ ո՞ւր կը ննջեն: Բայց եթէ երախտագէտ ժառանգորդներն ենք մեր մշակոյթին, Դուրեանի մը կամ Մեծարենցի մը կամ Զարիֆեանի մը դամբարանին առջեւ, կը կապուինք Յակոբ Պարոնեանի եւ տակաւին ուրիշներու յիշատակին, եւ այդ յիշատակով իսկ կը կապուինք բոլոր այն յաջորդներուն, որոնք Լիզպոնէն, Երեւանէն, Պէյրութէն, Մոնրէալէն, Փարիզէն, Թեհրանէն եկած էին յարգանքի լռութիւն մը պահելու համար այս հողին վրայ եւ իրենց կօշիկներով այդ քաղաքներէն բերուած քիչ մը փոշի աւելցուցած էին այդ հողին:

Ռ. Հ.

ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՀԱՄԱՅՆՔԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՅԱԿՈԲ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Լիոնի հայ կաթողիկէ համայնքը ունեցաւ Շաբաթ իրիկուն Մարտ 14-ին, Մերքիւր պանդոկի սրահին մէջ, իր տարեկան ճաշը, ներկայութեամբ բազմաթիւ հրաւիրեալներու:

Բացման խօսքին մէջ, Հ. Կղեմէս Վրդ. Մալճեան յայտնեց թէ նման ձեռնարկները կը ծառայեն նաեւ մէկտեղ համախմբելու իրարու ծանօթ ընտանիքներ ու հայրենակիցներ, որոնք դժբախտաբար արդի կեանքի ընծայած մշտատեւ զբաղումներու պահանջքին մէջ, առիթ չեն ունենար իրենց ընտանեկան ու ընկերային կեանքի պարտականութիւնները կատարելու: Ներկաներուն մաղթեց որ հաճելի կերպով անցընեն համայնքի հիմնադրութեան տարեդարձի այս երեկոյթը:

Բազմաթիւ երիտասարդներու եւ երիտասարդ զոյգերու ներկայութիւնը՝ ուրախութիւն ստեղծեց սրահին մէջ, առաջնորդելով զիրենք խանդավառութեամբ ընկերանալու հայկական պարերու եւ երգերու եղանակներուն:

Այս մթնոլորտին մէջ խօսք առնելով, Հայր Մալճեան պատմական անդրադարձ մը կատարեց՝ մատնանշելով Լիոնի հայ գաղութի կազմութեան շրջանին, Քէօթահիայէն քաղաքս ժամանող Հ. Ստեփան Վրդ. Գալփաքճեանի առաքելութիւնը, որ 1925 թուականին արդէն սկսած է իր ծառայութիւնը մատուցանել հետզհետէ Լիոն հաստատուող համայնքի հաւատացեալներուն, տեղական եկեղեցւոյ մը մէջ կատարելով հայածէս արարողութիւնները, պատարագի եւ խորհուրդներու մատակարարումով: Սակայն, այս հոգեւորականին առողջութիւնը քայքայուած ըլլալով Թրքական բանտի մէջ կրած տառապանքներու հետեւանքով, անոր պաշտօնավարութիւնը կարճատեւ եղած է:

Ապա, Զմմառի պատրիարքական միաբանութեան պատկանող նորօծ երիտասարդ վարդապետ մը՝ Հայր Մոմճեան՝ ստանձնած է 1938-ին՝ Լիոնի հայ կաթողիկէ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւի պաշտօնը: Եռանդով եւ լի նուիրումով՝ Հ. Միքայէլ վարդապետ Մոմճեան սպասարկած է իր հաւատացեալներուն երեսուն տարի, եւ 1969-ին Լիբանանի Զմմառի վանքի մեծաւոր ընտրուելով՝ մեկնած է Ֆրանսայէն:

Այս շրջանին է որ Լիբանանէն Լիոն ժամանած է 1952 թուականին Պր. Յակոբ Աբրահամեան իր ընտանիքով: Ան մատղաշ տարիքին յաճախած է Պէյրութի Երաժշտանոցի բարձրագոյն դասընթացքները, աշակերտելով անուանի երաժշտագէտներու, ինչպէս Պերթրան Ռոպիյեար, Էրասմ Կելինկ, Զեպքինոֆ եւ Գոսլովսքի:

Երաժշտական վկայականներով պարգեւատրուած, երիտասարդ Աբրահամեան եռանդով նուիրուած է գաղութիս օգտակար հանդիսանալու, երգչախումբ մը կազմելով անոր ղեկավարութիւնը ստանձնելով: Երեսունեւհինգ տարի ժըրաջան կերպով իր գործին առնթեր՝ զբաղած է երգչախումբով, կազմած է երաժշտասէր սերունդներ:

Լիոնի հայ կաթողիկէ եկեղեցւոյ մատուցած բազմամեայ արդիւնաւոր ծառայութիւնն է որ վարձատրուեցաւ այս երեկոն, Յակոբ Աբրահամեանի նուիրելով Ս. Մեսրոպի կարգի շքանշանը: Կարդացուեցաւ Յովհաննէս – Պետրոս ԺԸ. Կաթողիկոս – պատրիարքի օրհնութեան գիրը եւ Հայր Մալճեան կատարեց շքանշանի տուուչութիւնը:

Ընդհանուր ծափահարութեան մէջ, պարգեւատրեալը՝ յուզուած իրեն հանդէպ ընծայուած երախտագիտական այս անակնկալ արտայայտութենէ, շնորհակալութիւն յայտնեց պատրիարքին, խոստացաւ շարունակել անշահախնդիր կերպով իր ծառայութիւնը ի սպաս եկեղեցւոյ եւ ազգին, ու կոչ ըրաւ երիտասարդներուն որ իրենք ալ իրենց կարգին սատարեն մեր գաղութի նորահաս սերունդին հայապահպանման նուիրական գործին:

Սրտագին մաղթանքներ գաղութիս կողմէ Յակոբ Աբրահամեանին եւ յարատեւութիւն իր արդիւնաբեր ծառայութեան:

Ա. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԺԱՄԱՆՑ
պատմուածքներ

Սուրէն Մանուէլեան
Սուրբ Վարդան մատենաշար,
Նիւ - Եորք, 1986

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

ՄԱՅՐԻԿ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕՅ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. Paris, 1985

Վերջին պատկերը զոր հետս կը տանէի, դուռը գոցած պահուս ծերուկ մամիկինը եղաւ, որ նստած իր շեմին, կը սպասէր կեանքի մը վախճանին, որ կ'ուշանար:

Մահը զայն կը կոցէր փոքր պատառներով:

Դուրսը, արեւախանձ կարճ խոտերուն վրայ լսեցի փառաւոր բացագանչութիւնը. «ճիշդ տեղին». սկսած էր Սուրբ Փեթանքի տօնը:

– 28 –

Վերադարձի ճամբուն վրայ իրարու հետ չկրցանք խօսիլ: Հանրակառքը խճողուած էր: Մարդկային ողկոյզներ ողողած էին սանդուխները եւ նոյնիսկ տանիքը: Երբեմն տոմսակավաճառը կը սպառնար կեցնել կառքը եթէ «անմիջապէս վար չիջնէին», բայց ոչ ոք տեղէն կը շարժէր ու գնացքը կը շարունակէր իր ճամբան:

Այդ ժամանակներու Մարսէյլի փոխադրութեան ամէնօրեայ այս պատկերը երկու առաւելութիւն ունէր: Ոչ մէկ ճամբորդ կը մերժէին, կը բաւէր որ մարդ բաւական զօրաւոր մկաններ ունենար կառչելու համար փոխադրամիջոցին մէկ կողմին: Եւ վերջապէս տոմսակավաճառը յետսամասը անկիւն մը սեղմուած, չէր փորձեր իսկ տոմսակ մը երկարելու «փախստական»ներու, որոնց ձեռքերը իրենց գրպաններուն խորը տոմսակի փոխարժէքը փնտռելէ ուրիշ ընելիք ունէին:

Հասնելով քաղաքի վերջին կայանին, երբ հանրակառքը պարպեց մարդկային իր բեռը, հայրս բազմաթիւ անգամներ հաշուեց մեր փոխադրութեան ծրարները, առանց ճիշդ թիւը գտնելու, մինչեւ որ իր ուսի ճամպրուկն ալ աւելցուց հաշիւին: Այն ատեն դարձաւ Աննա մօրաքրոջս եւ ինծի, հանդիսաւոր շեշտով մը ծանուցանելու համար թէ «երեք չորրորդ անակնկալ մը տունը մեզի կը սպասէր»:

Անշուշտ անակնկալի մը խոստումը արդէն հետաքրքրութիւնս կը շարժէր, սակայն ինչ որ զիս աւելի կը լարէր այդ «երեք չորրորդ անակնկալ»ն էր, որ միութեան չէր վերածուած: Որոշեցի մինչեւ տուն հետիոտն երթալիք մեր երկար ճամբէն օգտուիլ, լուծելու համար գաղտնիքը:

Պէտք էր վարպետօրէն շարժիլ:

Սկսայ նախ հօրս քովէն քալել, յետոյ դիմաց անցնելու առիթէ մը օգտուելով մտայ Մայրիկիս ու Աննա մօրաքրոջս միջեւ: Կարմիր ազդալոյսի մը շնորհիւ շատ բնական ձեւով մը տիրացայ որսիս՝ Գայեանէ մօրաքրոջս: Աստիճանական դանդաղում մը մեզ միւսներէն անջատեց: Այն ատեն, որպէս թէ բոլորովին անկարեւոր բանի մը մասին էր հարցը, առաջին յարձակումս գործեցի.

– Ըսէ, Գայեանէ մօրաքոյր, ի՞նչ է երեք չորրորդ անակնկալի սա պատմութիւնը:

Ան անտարբերութեամբ քօղարկուած, ետ մղեց հետաքրքրութեան առաջին գրոհս, ցոյց տալով հայրս որ առջեւէն կը քալէր.

– Ա՛հ, ատիկա ... հօրդ հարցուր:

Սակայն ես այնքան լաւ կը ճանչնայի Գայեանէս, որ գիտէի թէ պիտի չկարենար մինչեւ ծայրը դիմանալ:

Անմիջապէս անցայ ծրագրիս երկրորդ հանգրուանին. կէս խռոված, կէս տխուր դիմակ մը անցուցի դէմքիս ու ... լռեցի: Ծանօթ էի այս դէմքին կարողութեան: Գիտէի որ երկար ատեն պիտի չդիմանար: Գողունի կը դիտէի զինքը: Զգալի կերպով կը փոխուէր: Այն ատեն ճնշումս սաստկացուցի, տխուր դէմքիս աւելցնելով ծնօտի թեթեւ դող մը եւ գլուխս հակեցի: Երբ ան ծռեցաւ դէպի ինծի, հասկցայ որ դադրած էր պայքարելէ ինծի հաճոյք պատճառելու անդիմադրելի իր փափաքին դէմ: Անակնկալը՝ կէս, երեք քառորդ, կամ լման, պիտի հասնէր ականջիս:

– Կը խոստանա՞ս մարդու բան չըսել:

Ճիշդ զինքը ապահովցնելու պահուս, հայրս «Գայեանէ՛» գոչեց, հրամանը յիշեցնելու ոճով:

– Եկո՛ւր, մեր քովէն քալէ, սիրելի Գայեանէս, եկո՛ւր:

(Շար. 70)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Աստուր Քէօսէեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Քէօսէեան եւ զաւակը Նաթալի, Օր. Սեդա Քէօսէեան, Այրի Տիկին Սիրվարդ Ճամուզեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Պօսք եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Գույումճեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Ապրիլ 5, Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցիին մէջ, իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր, քրոջ եւ մօրաքրոջ՝

ՎԱՐՍԵՆԻԿ ՔԷՕՍԷԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Մսըրեան)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Հայրենակցուհի Տէրտէրեան (ծնեալ՝ Սիրանոյշ Գասպարեան) Տարօնցի, մահուան առթիւ (25 – 03 – 87) Մարսէյլի Տարօն Տուրուբերանի, Հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը եւ իր բոլոր անդամները, իրենց խորին ցանակցութիւնները կը յայտնեն իր զաւակներուն, փեսաներուն, թոռներուն եւ այս առթիւ կը նուիրեն 150 Ֆ. «Յառաջ»ին:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Ապրիլ 4, Լզ. օր Մեծի Պահոց՝ տօն է Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին Մերոյ՝ ստկալի չարչարանացն եւ մտին ի վիրապն:

Ժամը 10-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի՝ Խորանը բացուած:

ՃԱՇ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը կէս օրուան ճաշ մը կը կազմակերպէ Կիրակի, Ապրիլ 5-ին, Մըշակոյթի Տան մէջ, 9, ռիւ տիւ Սիռք:

Մասնակցիլ փափաքողները պարտին արձանագրուիլ վարչութեան անդամուհիներուն մօտ:

60 Ֆրանք չափահասներուն, 40 Ֆրանք 12 տարեկանէն վար մանուկներուն:

Հեռաձայնի թիւեր. –
Քրիսթին Ղազարեան՝
74 – 85 – 82 – 37
Մարիամ Քէշիշեան
74 – 57 – 72 – 54

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻ

եւ Վասպուրականի հերոսամարտի համայն ղեկավարներուն եւ հերոսներու յիշատակին հոգեհանգիստ կը կատարուի Ապրիլ 5, Կիրակի առաւօտ, Պօմօնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ:

Կը նախագահէ եւ կը քարոզէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպութեամբ՝
Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ

ՀԵՐՄԻՆԷ ԵՐԻՑԵԱՆ

Վիէննայի Օփէրայէն

դաշնակի ընկերակցութեամբ՝
Պր. ԺԵՐԱՐ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ

մասնակցութեամբ՝
Ֆէրիգիւղի
Հայ Միութեան երգչախումբի

Արտասանութիւն

Շաբաթ օր՝, Ապրիլ 4-ին, ժամը ճիշդ 20.30-ին, Իսիի Օտիթօրիոմին մէջ, 11 – 13 rue Danton:

Ամբողջական հասոյթը կը տրամադրուի Իսիի Եկեղեցւոյ Միօրեայ Վարժարանին:

U. G. A. B.

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

La Comission Culturelle du Comité de Paris

présente

HAROUT BOCHNAKIAN
— piano —
CLAUDINE MOVSSESSIAN
— clarinette —

Samedi 4 Avril à 20 heures précises
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — Paris 17e

— Entrée libre —

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

CROIX BLEUE

EMISSIONS CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE
SUR LES ONDES DE RADIO ASK
ANNEE 1987

— AVRIL
SAMEDI 4 AVRIL A 11H15
SAMEDI 18 AVRIL A 11H15
CONS. D'ADM. SECT. SEVRAN

— MAI
SAMEDI 2 MAI A 11H15
SAMEDI 18 MAI A 11H15
CONS. D'ADM. SECTION CHAVILLE

— JUIN
SAMEDI 6 JUIN A 11H15
SAMEDI 20 JUIN A 11H15
CONS. D'ADM. SECT. ISSY

En collbaoration avec l'U.G.A.B. et la Fondation N. FRINGHIAN le C.R.D.A. organise

une

Conférence - Débat

en langue française
sur le thème
«QUELQUES QUESTIONS SUR LA PSYCHOLOGIE DE L'ENFANCE»

avec HOVSEP TUTUNDJIAN
Directeur du Département Psychologique
de l'Université d'Erevan

et *Janine Beaudichon*
Directrice du Laboratoire
de Psychologie du développement et de l'éducation de l'enfant à Paris V Sorbonne

le Vendredi 3 Avril à 20 heures 30
au Centre Culturel Alex MANOOGIAN
118, rue de Courcelles — Paris 17e

Entrée libre

ԾԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

ՍԷՆԹ – ՕՆՈՐԻՆ ՏԷ ՓԵՐԹ
– Գալվատոս –

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

Ծովեզերեայ Մանկանց Բոյնը, 6 – 13 տարեկան մանուկներու համար կը բացուի Յուլիս 3-էն Յուլիս 30:

Օգտուելին կ'ընդունուին ամէն տարիքի հայրենակիցներ:

Արձանագրութեան համար՝
հեռաձայնել. – 39 – 85 – 36 – 53

ԱԷՆ-Թ'ԷԹԻԷՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Ապրիլ 5, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10.30-ին կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի անդամական ընդհ. ժողովը, Շաբաթ, Ապրիլ 4, ժամը 16-ին սովորական հաւաքատեղին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԼԻՈՆ. – Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է, Տէր եւ Տիկին Յովհ. Հաբէլեանէ, իրենց եղբօր՝ Գարեգին Հաբէլեանի յիշատակին 200 Ֆ.:

Նոյն առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Յովհ. Տէր-Պետրոսեանէ փոխան ծաղիկի 200 Ֆ.:

Շնորհակալութեամբ ստացած է նաեւ ընկերուհի Լիւսի Թումլեանէ 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Խնկիկ Կէնճեանէ 100 Ֆ.:

IIIème FESTIVAL DU FILM ARMENIEN

du 1er Avril au 14 Avril
au STUDIO 43
43, rue du Faubourg Montmartre
75009 PARIS
Tél. : 47 - 70 - 63 - 40
M° Le Peletier ou Montmartre

Programme du Mercredi 1er Avril :

◄ Salle 1
14h
Séance pour les Ecoles arméniennes
LA GOUTTE DE MIEL (1985)
de *Henrik MALIAN* V.O. nstf
16h LE TRIANGLE (1969)
de *Henrik MALIAN* V.O. stf
18h En présence de
Georges GARVARENTZ
TRIPLE CROSS (1967)
de *Terence YOUNG* V.F.
20h
En présence de *Henrik MALIAN*
NOUS SOMMES NOS MONTAGNES (1972)
de *Henrik MALIAN* V.O. stf
22h
En présence de *Charles AZNAVOUR*
LE RAT D'AMERIQUE (1962)
de *Jean Gabriel ALBICOCCO* V.F.

◄ Salle 2
18h NAMOUS (1926)
de *Hamo BEK NAZARIAN*
Muet - Traduction simultanée
20h LA REINE CHRISTINE (1934)
de *Roupen MAMOULIAN*
Etats - Unis V.O. stf
22h
En présence de *Henrik MALIAN*
LA GOUTTE DE MIEL (1985)
de *Henrik MALIAN* Vers. arm. nstf

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

– ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ –
– ՄԵՆԵՐԳ – ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ –

Տիկին Ժիւլիէթ Ըլմազեանի
Մանուկներու Երգչախումբը

ԳԱՐՈՒՆ

Խմբավարութեամբ՝
ԽԱԶԻԿ ԸԼՄԱԶԵԱՆԻ

Կիրակի, Ապրիլ 5, ժամը 15-ին Նիսի հին քաղաքի թատերասրահին մէջ:

Յայտագիր. – Կոմիտաս, Մոցարթ, Խաչատրեան, Պրամս, Չայքովսկի, Յարութիւնեան, Մազմանեան, Մեսթրինօ, Շահինեան, Պախ, Ուվեզեան, Թէրզեան, Տըլիէն:

Տոմսերու համար դիմել. –
M. KAHYAOGLU «Fourrures Jacques»
— 27, avenue Notre Dame, NICE - 93-62-18-24
M. BALYOZIAN «Autoban»
— 41, bd. François Grosso, NICE - 93-44-44-59
M. GEDIKIAN «Fin Palais»
— 19, rue Meyerbeer, NICE - 93-88-06-41
M. SEROPIAN «Moustache»
— 17, ave. Jean Médecin, NICE - 93-88-02-15
Mme ANDALIAN
— 35, ave. Raymond Féraud, NICE - 93-83-73-06
M. YARDIMIAN «Ebénisterie»
— 32, rue Marcellin Berthelot, CANNES
93-38-44-47

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի Սօսէ Մայրիկ, Լօլա Սասունի, Ջաւօ Շանթ, Նայիրի մասնաճիւղերու կողմէ, առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի խամաճիկներու ցուցադրութիւն հայկական աւանդութիւններէ քաղուած եւ պատրաստութեամբ՝ Պր. Սիմոն Մնակեանի: Կիրակի, Ապրիլ 5, ժամը 14.30-ին Մարսէյլի Մշակոյթի Տան մէջ

12 - 14, rue St. Bazile — 13001 Marseille

Հրաւիրուած են շրջանի բոլոր մանուկները անխտիր իրենց ծնողքներով:

Մուտքը ազատ է:

VOYAGE CULTUREL ARMENIEN

EN RUSSIE ET AU CAUCASE

sous la conduite de CLAUDE MUTAFIAN
— DU 3 AU 18 JUILLET —

avec les visites : 4
A Moscou
- l'Institut Lazarian

En Arménie, en dehors des excursions classiques
- Le Monastère de Noravank
- Et pour la première fois le Zanguezour
- Et à Leningrad

A la rencontre des joyaux du Cauca se
Leningrad / Bakou / Erevan / Tbilissi / Moscou
— DU 5 AU 24 SEPTEMBRE — / — DU 3 AU 22 OCTOBRE —
2 voyages exceptionnels sous la conduite de BERNARD OUTTIER

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. 47 - 42 - 10 - 35

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. 42 - 61 - 51 - 13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. 78 - 60 - 13 - 66

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES St. ANTOINE
214, route Nationale
de Saint Antoine
13015 Marseille
Tél. 91 - 96 - 01 - 06
91 - 03 - 16 - 28

Lic. A 130

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
2

JEUDI
2 AVRIL
1987

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 4,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16 457 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 62e ANNÉE — No 16.457

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՊԸ Չիլի կը հասնի Չորեքշաբթի իրիկուն : Այս նոր շրջապտոյտը պիտի տեւէ 13 օր եւ 80 լրագրողներու ընկերակցութեամբ, Յովհ. Պօղոս Բ. 19 քաղաք պիտի այցելէ : 33-րդ ճամբորդութիւնն է եւ 8-րդը՝ լատին – Ամերիկա : Դժուար այցելութիւն մըն է, զոր կուտայ Պապը փինոշէին եւ հասնելէն առաջ իսկ, յայտարարած էր թէ՝ օր մը չէ օր մը մենատիրութիւնը վերջ կը գտնէ Չիլի : Ժողովուրդը, սակայն, մեծ ակնկալութիւններ ունի, մանաւա՛նդ յոյս մը դէպի քիչ մը ժողովրդավարութիւն :

ՏԻԿԻՆ ԹԱՉԸՐԻ տեսակցութիւնները Կորբաչովի հետ սիրալիր համաձայնութեամբ մը չեն վերջացած եւ ըստ դիտեբուն, մթնոլորտը բնաւ չէր նմաներ 1984-ի լոնտոնեան մթնոլորտին, երբ խորհրդային զոյգը Մեծն – Բրիտանիա կ'այցելէր : Կը թուի որ Տիկին Թաչըրի բառերը չծամծմելով արտայայտուիլը չէ օգնած հաշտարար յարաբերութեանց հաստատման, մանաւանդ երբ «Երկաթէ Տիկինը» թելադրած է խորհրդային ընկերութեան փոփոխութեան անհրաժեշտութիւնը :

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ, ձերբակալուած է ընդդիմութեան վերջին մեծ դէմքերէն մէկը՝ տոքթ. Պաղայի, նախկին գործակից Մուսատեղի : Արտասահմանէն վերադարձին կատարուած է ձերբակալութիւնը, որ կրնայ կապ ունենալ իր կարգ մը յայտարարութիւններուն հետ, արեւմտեան երկիրներու մէջ :

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ, վեց հոգի ձերբակալուած են, որոնք, ըստ սուրիացի զինուորական տեղեկատուութեանց, Պէյրութի ապահովութեանց պետ՝ զօր. Քանաանի, մաս կը կազմէին երկու խմբակներու, որոնք ոճրափորձեր կը գործէին արեւմըտեան – Պէյրութի մէջ :

ՇԱՐԺԱՐՈՒԵՍՏԻ ամերիկեան «Օսքար»ները բաշխուեցան եւ ինչպէս կը սպասուէր «Փլաթուն» շարժանկարն է որ լաւագոյն ֆիլմի մրցանակին արժանացաւ, բայց նաեւ երկու ուրիշ օսքարներու ալ՝ լաւագոյն բեմադրութիւն եւ լաւագոյն ձայն : Լաւագոյն դերասանը նկատուեցաւ Փօլ Նիւմըն, դերասանուհին՝ Մարլի Մաթլին, եւայլն, եւայլն :

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՄԱՐՏ 24 / 26)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆԻՆ 12-ՐԴ ՀԱՏՈՐԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ

Լոյս տեսած է Հայկական Սովետական Հանրագիտարանի 12-րդ հատորը, որ կը սկսի Տիեզ եւ կ'աւարտի Ֆուկսին յօդուածներով, ընդգրկելով 3.500 բառ – յօդուած : Հատորին մէջ տեղ գտած են յօդուածներ հայերէն առաջին տպագիր գիրքի՝ «Ուրբաթագիրք»ի, կարգ մը պատմական յուշարձաններու (Օձաբերդ, Օձուն, Օշական եւայլն), պատմական Հայաստանի նահանգներու (Տուրուբերան, Ուտի, Փայտակարան), Փոքր Հայքի մասին : Հայ անուանի դէմքերէն ներկայացուած են Ե. Տնտեսեան, Տրդատ Ճարտարապետ, Րաֆֆի, Վրթանէս Փափազեան, Յ. Փուշման, Ե. Քոչար եւայլն : Հանգամանալից յօդուածներ նուիրուած են Ուրարտուի (Արարատեան Թագաւորութիւն) եւ ուրարտագիտութեան : «Տրանսպորտ» յօդուածով տրուած է Հայաստանի մէջ փոխադրութեան զարգացման պատմութիւնը՝ հնագոյն ժամանակներէն մինչեւ մեր օրերը : Հանրագիտարանը լոյս տեսած է 100 հազար տպաքանակով : 12-րդ հատորով վերջացած է Հանրագիտարանին հիմնական հատորներու (այբբենական կարգով) հրատարակութիւնը : Այս տարի լոյս կը տեսնէ նաեւ Հանրագիտարանին օրկանական մասը կազմող «Սովետական Հայաստան» հատորը, որ ամբողջութեամբ նուիրուած է Հայաստանի տնտեսութեան, մշակոյթին ու գիտութեան, հայ ժողովուրդի պատմութեան լուսաբանման : Գալ տարի այս հատորը լոյս կը տեսնէ նաեւ ռուսերէն : Հանրագիտարանի խմբագրութիւնը ներկայիս ձեռնարկած է հայկական սովետական համառօտ հանրագիտարանի մը (երեք հատորով) հրատարակութեան նախապատրաստութեան (լոյս կը տեսնէ 1989 – 1991 թուականներուն) :

**

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 90-ԱՄԵԱԿԸ ՆՇՈՒԱԾ ԿԻԵՒԻ ՄԷՋ

Կիեւի ժողովուրդներու Բարեկամութիւն գրադարանին մէջ տեղի ունեցած է գրական երեկոյթ մը, նուիրուած Եղիշէ Չարենցի ծննդեան 90-ամեակին : Դասախօսած է Լարիսա Ֆիալկովա ներկայացնելով բանաստեղծին կեանքն ու գործը : Կիեւի կարգ մը դպրոցներու աշակերտներ ռուսերէն եւ ուկրաներէն արտասանած են Չարենցէն բանաստեղծութիւններ :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՐՈՒԵՍՏԻ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հայկական ժապաւէններու Գ. փառատօնին առթիւ Փարիզ ժամանած է հայկական շարժարուեստի ծանօթ դէմքերէն խումբ մը. Հենրիկ Մալեան, Ալպէր Մկրտչեան, Բագրատ Յովհաննիսեան, Սօս Սարգսեան ու երաժիշտ՝ Տիգրան Մանսուրեան : Անոնց ի պատիւ բարի գալուստի հանդիպում մը կազմակերպուած էր Երկուշաբթի, Մարտ 30-ի երեկոյեան, Հ. Բ. Ը. Մ.-եան Ալեք Մանուկեան սրահին մէջ, ուր հրաւիրուած էին մամուլի, հայկական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները :

Երեկոյթին բացումը կատարեց ու հիւրերուն բարի գալուստ մաղթեց Լ. Քէպապճեան, որմէ ետք Սերժ Աւետիքեան մի առ մի ներկայացուց հիւրերը, յիշեց անոնց գործերէն օրինակներ ու հրաւիրեց զանոնք խօսք առնելու :

Առաջին խօսք առնողը եղաւ բեմադիր Հենրիկ Մալեան, հեղինակը՝ «Եռանկիւն», «Մենք ենք մեր սարերը», «Նահապետ» ու տակաւին այնքան ծանօթ ու սիրուած ժապաւէններու : Ան իր գոհունակութիւնը յայտնեց որ առաջին անգամ ըլլալով նման խումբով մը կուգան Ֆրանսա : Ապա, արտայայտուեցաւ Յովհաննէս Թումանեանի կարգ մը պատմուածքներով պատրաստուած «Մի կաթիլ մեղր» ժապաւէնին մասին. այս ժապաւէնը նկարահանուած էր «Կինոդերասանի թատրոն ստուդիա»ին մէջ :

Իրեն յաջորդեց Ալպէր Մկրտչեան, որ ծանօթ անուն մըն է Փարիզի հայ գաղութին, յատկապէս Վենետիկի շարժարուեստի փառատօնին մրցանակակիր «Մեր մանկութեան թանկօն» ժապաւէնով : «Արուեստագէտները խելառ են, գիժ են, ու տասնապատի՛կ գիժ են հայ արուեստագէտները» ըսաւ ան, ու շարունակեց. – «Պատերազմ էր, սով էր ... պառկած էի ու մայրս ասեղնագործում էր. ըսաւ որ երեխան երբ ծնի, մի ճիչ կ'արձակէ. այդ առաջին ճիչը լա՞ց է, ուրախութիւն, չգիտեմ. բայց ամենաբարին է. մարդս ամբողջ կեանքում պէտք է փնտռէ այդ ճիչը : Եւ իմ արուեստագէտ ընկերները փնտռում են այդ ճիչը» :

«Նահապետ» ժապաւէնին անմոռանալի հերոսը՝ Սօս Սարգսեան եւս յայտնելէ ետք իր ուրախութիւնը, համառօտ սահմանումը տուաւ հայկական շարժարուեստի առաքելութեան. «Մեր կինոն պէտք է իր դէմքն ունենայ, ըսաւ ան, ու նման չլինի ուրիշ ոչ մի կինոյի» :

Իրմէ ետք կրկին խօսք տրուեցաւ բեմադիրի մը, «Աշնան արեւ» ժապաւէնի հեղինակ՝ Բագրատ Յովհաննիսեանին : «Մեր ֆիլմերով փորձում ենք մենք մեզ գտնել. մօտենալ այն պատկերին, որ մենք ենք» ըսաւ ան, ու փափաք յայտնեց որ ներկայ փառատօնի ժապաւէնները դիտեն նաեւ Ֆրանսացիներ ու հասկնան մեզ, հասկնան մեր պահանջքը :

Բեմադիր ու դերասան այս անուններէն ետք կարգը եկած էր երաժիշտ Տիգրան Մանսուրեանի, որ հեղինակն է ծանօթ շատ մը ժապաւէններու երաժշտութեան : Ան ըսաւ թէ ինք պիտի խօսի երաժշտութեան լեզուով, եւ արդարեւ դաշնակով ընկերացաւ իր քրոջը՝ Արաքս Մանսուրեանի, որ նախ երգեց Ն. Քուչակի բառերով իր յօրինումներէն երկու երգ, ապա Կոմիտաս ու ժողովրդական երգեր. ընդհանուր խանդավառութեան մէջ Տիգրան Մանսուրեան նուագեց նաեւ ժապաւէններու մեղեդիներէ կտորներ, ինչպէս՝ «Մեր մանկութեան թանկօն», «Սպիտակ անուրջներ», «Հին օրերի երգը» եւայլն : Երեկոյթին ժողովրդական մեղեդիներով, քաշարիով իրենց մասնակցութիւնը բերին նաեւ «Տէքսլաժ հօրէր» ներկայացումէն երկու երիտասարդներ :

Իսկ Երեքշաբթի առաւօտ կազմակերպուած էր մամլոյ ասուլիս մը, փառատօնին տեղի ունենալիք «Սթիւտիօ 43»ի սրահին մէջ. նախ Սերժ Աւետիքեան ներկայացուց հիւրերը, ապա ցուցադրուեցաւ Մելիք Աւագեանի «Խնձորի այգին» ժապաւէնը : Ցուցադրութենէն ետք հիւր արուեստագէտներուն զանազան հարցումներ ըրին մամուլի ներկայացուցիչները, իրենց աշխատանքներուն, հայկական շարժարուեստին մասին. զրոյցին ներկայ էր նաեւ Աշոտ Մալաքեան :

Ա. Թ.

**

«L'Arménie c'est aussi de la pellicule»

Այս փառատօնը լայն արձագանգ գտած է մեծերուն մօտ : Հեռատեսիլէն զատ, գրաւոր մամուլն ալ կ'անդրադառնայ եւ այս առընչութեամբ, Չորեքշաբթի օր, (Ապրիլ 1) «Քոթիտիէն տը Փարի» նկարազարդ գրութիւն մը լոյս կ'ընծայէր վերոյիշեալ խորագրով եւ հետեւեալ ենթախորագրով. – «Առաջին համր ժապաւէններէն մինչեւ վերջին արտադրութիւնները, հայկական շարժանկարի փառատօնը լրիւ ընտրութիւն մը հայկական Սփիւռքի ստեղծագործութիւններուն» : Այս ենթախորագիրը, կը սրբագրուի գրութեան մէջ, ուր կը յիշուի Հայաստանի պատուիրակութեան մը ներկայութիւնը եւ հայաստանեան ֆիլմերու մասնակցութիւնը : Անդրադառնալով, օրինակ, Պեպօ-ի կը գրէ թէ ան կը պարզէ Թիֆլիզի ամէնօրեայ կեանքը դարուս սկիզբը, գրական եւ բանաստեղծական ոճով : Կ'աւելցնէ թէ հազուագիւտ երեք ժապաւէններէն մէկը պիտի նուիրուի Փարիզի Սինեմաթէքին : Կը մատնանշէ թէ 40-ականէն 60 թուականները, հայկական շարժարուեստը գրեթէ գոյութիւն չունի – կը չեշտէ ստալինեան շրջան – յայտնելու համար թէ ան իր մոխիրներէն ծնունդ կ'առնէ շնորհիւ Հէնրիկ Մալեանի :

Յիշենք թէ այս Գ. փառատօնը կազմակերպուած է Հայկական Լսատեսողական Միութեան եւ Սթիւտիօ 43-ի կողմէ, եւ թէ իրենց մասնակցութիւնը բերած են Մշակոյթի Նախարարութիւնը, Նուրհան Ֆրէնկեան, Հ. Բ. Ը. Մ. – Ալեք Մանուկեան, Գալուստ Կիւլպէնկեան հիմնարկները եւ կարգ մը միութիւններ : Ներկայացումները սկսան Ապրիլ 1-ին : Ամէնօրեայ յայտագրերու մանրամասնութիւնները տես՝ Դ. էջ :

ՖՈՒԹՊՈԼ

Վալանս վերստին առաջատար

Յաջող Կիրակի մը Վալանսի Հայ Մարզականին համար, որուն երկու գլխաւոր խումբերը յաղթած են : Առաջինը՝ Պավանի մէջ (2 – 1). այսպէսով, Վալանս կը վերագտնէ իր առաջատարի դիրքը Ֆրանսայի ախոյեանութեան մէջ, չորրորդ բաժանում : Կը գտնէ, որովհետեւ իր գլխաւոր մրցակիցը, Քլիզ պարտուած է Լը Փիւյի մէջ : Ներկայիս՝ կէտերու հաւասարութիւն Վալանսի եւ Քլիզի միջեւ :

Պահեստին, լիկի առաջնութեան մէջ, յաղթած է լ'Օրմի (2 – 0), բայց երկու կէտով միշտ ետ կը մնայ առաջատար Սէն – Շամոնէն :

Պատուոյ դասակարգին մէջ, հաւասարութիւններու օր էր Մարտ 29-ը : Վեց խաղերէն հինգը հաւասարութեամբ վերջացած են : Վալս – Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն – Տէսին՝ 0 – 0 ընդունելի արդիւնք մը հայանուն ակումբին համար, քանի որ մրցումը հակառակորդի դաշտին վրայ էր : Հ. Մ. Ը. Մ. կը մնայ 8-րդ :

Լիոն – Տէսինի պահեստին, նահանգային առաջնութեան ի հաշիւ, յաղթած է Լ'Ապրէլի (2 – 1) : Վիէնի Հայ Ակումբը պարտուած է Ռօշ – տը – Քոնտրիէօյի մէջ (3 – 0), ինչ որ իր առջեւ գրեթէ կը փակէ վերելքի ճամբան :

Պարտութիւններ նաեւ Միջերկրականի լիկին մէջ. նախատեսնելի անյաջողութիւններ : Մեր երկու խումբերն ալ կը խաղային դուրսը : Սէն Թ'Անթուան, Քաննի մէջ, գործ ունէր առաջատարին հետ. պարտուած է (2 – 0). Արծիւ, Կարտանի մէջ, նոյնքան դժուար խաղ մը ունէր, քանի որ տեղւոյն խումբն ալ վայրէջքի վտանգի տակ էր : Արդիւնք՝ 2 – 1 յօգուտ Կարտանի : Վերջաւորութենէն երեք վայրկեան առաջ միայն Հ. Մ. Ը. Մ. յաջողած է նուազեցնել տարբերութիւնը Աբաւիքեանի միջոցաւ : Մեր երկու խումբերն ալ կը մնան դասաւորումին վարը : Ապրիլ 5-ին՝ Արծիւ – Քարփանթրա, Սէն Թ'Անթուան – Վալորիս :

Քոթ տ'Ազիւրի առաջնութեան ի հաշիւ, կարեւոր յաջողութիւն մը Նիսի Հայ Մարզականին համար՝ որ յաղթած է Պօլիէօյի (2 – 1) եւ քիչ մը կը հեռանայ դասաւորումին գէշ տեղերէն :

Փարիզեան շրջանին մէջ, շահաւոր Կիրակի մը Ալֆորվիլի Հայ Մարզականին համար : Կը խաղար Իվրիյի դէմ. յաղթած է (2 – 1) : Ինչ որ նոյնքան կարեւոր է իր երկու գլխաւոր մրցակիցները իրարու հետ հաւասար մնացած են. Քրէթէյլ եւ Փորթուկալցիները : Քրէթէյլ՝ որ առաջատար է, կը կորսնցնէ, այսպէսով, կէտ մը հայ ակումբին նկատմամբ :

Օ – տը – Սէնի մէջ, ղիւրին յաղթանակ մը Իսիի Հայ Մարզականին համար (6 – 0) Պուր – լա – Ռէնի վրայ : Այս վերջինը խմբակին ամէնէն տկար կազմն է : Իսիի արդիւնաւէտութիւնը քաջալերական է սակայն, ապագայ աւելի դժուար խաղերու համար :

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՅՈՒՇԵՐ ՉԱՐԵՆՑԻ ՄԱՍԻՆ

ՌԵԳԻՆԱ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

(Ե. եւ վերջին մաս)

Չարենցի իրաւունքների վերականգնումից յետոյ, այսպիսով, դեռեւս 1955 թուականին ձեռագրերի մեծ մասը, այդ թւում եւ «Կոմիտաս» պոէմի վերջնական մայրագիր տարբերակը յանձնել եմ Չարենցի աւագ դուստր Արփենիկին որպէս նուէր, պայմանով, որ դրանք հաւասարապէս պատկանում են երկու դուստրերին:

Ինձ մօտ մնացած ձեռագրերի մի փոքր մասը՝ 2280 թող, որոնց դեռ չէի հասցրել ծանօթանալ, կարիք էր զգում լրացուցիչ վերծանման: Անհրաժեշտ էր պարզել, թէ ի վերջոյ ինչ է յանձնուած եղել ինձ, եւ ինչ է այդքան տարիներ պահուել հողի տակ: Այդ մասի վերծանման աշխատանքները եւս հասցնելով որոշակի աստիճանի՝ ես 1969 թուականին դիմեցի Հայաստանի Գերագոյն սովետի նախագահութեան նախագահ Ն. Յարութիւնեանին՝ թոյլ տալու ինձ Չարենցի 70-ամեայ յոբելեանի օրը հայ ժողովրդին պաշտօնապէս վերադարձնելու պոէմի վերջին անտիպները (ինձ մի աներեւոյթ ձայն մշտապէս յուշել է, որ Չարենցը այդպէս կը ցանկանար): Այդ պաշտօնական յանձնումը, չգիտես ինչու, համարուեց ոչ նպատակայարմար, եւ ձեռագրերը դարձեալ մնացին ինձ մօտ մինչեւ 1969 թուականը:

1967 թուականին, Չարենցի 70-ամեակի առիթով հեռաւոր Ուֆայից Մոսկուա է ժամանում Իզաբելլան եւ լինում Ա. Միկոյեանի մօտ՝ ընդունելութեան, խնդրելով օգնել իրեն վերստին Երեւան վերադառնալու:

Հայաստանի կառավարութեան կողմից իրեն խոստացուած բնակարանի հարցերը կարգաւորելուն նպատակով նա գալիս է Երեւան եւ մօտ երեք ամիս ապրում ինձ մօտ: Պարզւում է, որ նա աքսորավայրում ամուսնացել էր մի բուժաշխատողի հետ, ունեցել 5 զաւակ ու ինչ-ինչ պատճառներով որոշել կեանքի այդ փուլը նորից ապրել Երեւանում, որպէս անցեալի յախուռն օրերի կենդանի յուշ: Ամենեւին էլ տարօրինակ չէր տեսնել այդ ժամանակ Երեւանի գրականասէր երիտասարդութեան հոսքը մեր տան հասցէով:

Չարենցը կենդանացա՛ծ…

Գալիս էին ու գալիս, նայում էին ու հրճւում, զրուցում էին ու ողջագուրւում, զարմանքով դիտում կեանքի թոհուբոհով անցած այդ կենդանի մասունքը:

Իսկ Իզաբելլա՛ն … Կարծես նա ջնջել էր իր կեանքի իրական քարտէզից վերջին՝ իր նեղ, հարկադրական անձնականի տարիները եւ ապրում էր բացառապէս Չարենցով, նրա հետ կապուած բազում ճշգրիտ մանրամասներով: Ոգի էր կարծես, որ յայտնուել էր լոյս սփռելու կընճռոտ, վիճելի հարցերի վրայ, ուղղելու, բացայայտելու Չարենցին բնութագրող նոր չտրիխներ, ողբերգօրէն անդրադառնալու 1936 – 37 թթ. անցուդարձին եւ ուրիշ շատ ու շատ մանրամասների:

Իզաբելլայի յիշողութեան շնորհիւ երիտասարդութիւնը հաղորդակից էր դառնում Չարենց – մարդու եւ Չարենց – ստեղծագործողի կեանքին կապուած այնպիսի մանրամասնութիւնների, որ միայն բանաստեղծի հետ ապրած անձնաւորութիւնը կարող էր պատմել կենցաղային վարք ու բարքից մինչեւ մեծ պոէտի անեզր ներաշխարհի բարդութիւնները ուրուագծող դէպքեր, դէմքեր ու կապեր:

Այդ օրերին էր, երբ հնչեց մեր հեռախօսի զանգը, եւ Մարտիրոս Սարեանի կինը՝ Տիկին Լուսիկը՝ նախապէս տեղեակ, որ Իզաբելլան ինձ մօտ է, խնդրեց անպայման նրան տանել իրենց տուն՝ ասելով, որ Վարպետը մեծ ցանկութիւն ունի տեսնելու նրան:

Նոյն օրը երեկոյեան մենք եղանք Սարեանենց մօտ: Ինչ խօսք, շատ տարիներ էին անցել, բայց անչափ էին 30-ական թուականների յիշողութիւնները եւ Վարպետը կլանուած լսում էր Իզաբելլայի ողբասականը:

Մօտ երեք ամիս ինձ մօտ ապրելուց յետոյ նա մեկնեց Ուֆա (իր կեանքի միջին հանգրուանը) եւ ապա աշնանը նորից եւ այս անգամ արդէն ճակատագրի թելադրանքով ընդմիշտ ժամանեց Երեւան: Առողջական վիճակի պատճառով հարկ եղաւ նրան տեղաւորել յատուկ բուժխնամման հիւանդանոցում (այդ գործում այն ժամանակ մեծապէս օգտակար եղաւ Արտօ Եղիազարեանը, որը յաճախ էր լինում մեզ մօտ):

Դրանից յետոյ Իզաբելլան ապրեց մօտ երեք ամիս եւ մահացաւ հիւանդանոցում: Նրա թաղման արարողութիւնը կատարուեց Գրողների Միութեան օգնութեամբ:

Նոր բնակարանի համար իրեն յանձնուած բանալին այնպէս էլ անգործածելի մնաց: Նրանից մնացին միայն բազում զրոյցներ ու ձայնագրութիւններ՝ տանը եւ հիւանդանոցում կատարուած հարցազրոյցների, որոնց ժապաւէնների մի մասն էլ պահւում է Չարենցի անուան գրականութեան եւ արուեստի թանգարանում:

Չարենցի 70-ամեայ յոբելեանի օրերին ինձ մօտ եկաւ այն ժամանակ «Գրական Թերթ»ի խմբագիր, ճանաչուած պոէտ Համօ Սահեանը եւ խնդրեց տրամադրել Չարենցի որեւէ անտիպ՝ «Գրական Թերթ»ում տպագրելու: Պոէտին յատուկ ներքին յուզումով նա ընտրեց մի քանիսը, այդ թւում եւ «Ի խորոց սրտի խօսք ընդ Աստուծոյ» անտիպը:

«Գրական Թերթ»ում լոյս տեսած անտիպները ճանապարհ բացեցին Չարենցի թողած մեծ ժառանգութեան մնացած մասի համար:

Հէնց այդ օրերին Չարենցի անուան գրականութեան եւ արուեստի թանգարանի ձեռագրատան վարիչ Գոհար Աղնաւուրեանը խնդրեց ինձ ծանօթացնել իրեն Չարենցի անտիպ ձեռագրերին: Իր ազնիւ գործին անմնացորդ նուիրուած այդ կինը՝ Գոհար Աղնաւուրեանը, այնուհետեւ իր մի շարք հանդիպումների ժամանակ ցուցաբերել է, կ՚ասէի, մայրական խնամք, ջերմեռանդ մտահոգութիւն եւ գործարար վերաբերմունք ձեռագրերի բախտի, յանձնման ու պետականօրէն պահպանելու հարցերին:

1969 թուականի աշնանը Չարենցի տուն – թանգարանի դիրեկտոր Նուարդ Բաղդասարեանը ցանկութիւն յայտնեց հնարաւորութիւն ընձեռել նկարահանելու չարենցեան ձեռագրերը՝ տուն – թանգարանում ցուցադրելու համար: Նկարահանումները տեւեցին մօտ մէկ ամիս (լուսանկարիչ Բ. Մավիսակալեան), եւ ձեռագրերի լուսանկարները այժմ գտնւում են Չարենցի տուն – թանգարանում:

Վերջապէս 1969 թուականի Դեկտեմբերի 23-ին Չարենցի անուան գրականութեան եւ արուեստի թանգարանում, պաշտօնական մթնոլորտում, կատարուեց Չարենցի ձեռագրերի յանձման արարողութիւնը՝ ատեանի եւ հեռուստատեսութեան ներկայացուցիչների մասնակցութեամբ, ներկայ էր եւ Չարենցի կրտսեր դուստրը Անահիտը:

Անկեղծ ասած, ի հարկէ ինձ համար շատ դժուար էր բաժանուել այդ ձեռագրերից, որովհետեւ դրանք ուղեկցել են ինձ իմ ողջ գիտակցական կեանքում, եւ, լինելով կեանքիս ուղեկիցը, կարծես դարձել եւ կեանքիս բովանդակութիւնը: Անգամ պատերազմի դաժան տարիներին, երբ ես բանակում էի, աղերսում էի Աստծուն, պատահականութեանը թէ ընութեան հզօր արդարադատութեանը, որ պահպանուի իմ կեանքը, որ ինձ հետ ոչինչ չպատահի յանուն այն բանի, որ ձեռագրերը նորից լոյս աշխարհ գան եւ ծառայեն իրենց նպատակին:

Հիմա յանձնած լինելով այն թանգարան՝ կարծես զրկուել եմ նաեւ կեանքիս ուրոյն բովանդակութիւնից, որը աշխատում եմ համալրել իմ արուեստով: Աւարտելով մանկավարժական կրթութիւնս Երեւանի գեղարուեստի ինստիտուտում՝ ես տարիներ շարունակ անդրադարձել եմ չարենցեան թեմային, 1967 թուականին՝ Չարենցի 70-ամեայ յոբելեանի օրերին բացուած, իմ անհատական ցուցահանդէսում նրան եմ նուիրել մօտ 25 խզանկար եւ գրաֆիկ գործեր: Ներկայացուած 50 աշխատանքներից՝ այդ 25 կտաւ կազմող Չարենցաշարը, որպէս տարիների պրպտումների արդիւնք նպատակ ունէր բացայայտել մեծ բանաստեղծի կերպարը, պատկերել նրա միջավայրը եւ տալ նրա մի շարք ստեղծագործութիւնների գեղանկարչական մեկնաբանումը:

Իմ ողջ կեանքում, առաւել ստեղծագործութեան ասպարէզում, Չարենցը մշտապէս հանդիսացել է ներշնչման ու ոգեւորութեան անսպառ աղբիւր: Չարենցեան ռոմանտիկայի ու խորհրդանշական մտապատկերների յախուռն ոգեւորութեամբ ես ցանկութիւն եմ ունեցել պատկերել մարդկութեան պատմութեան ձգման դարաւոր երազանքների խենթ ոլացքը, տիեզերքի անհունը նուաճել ցանկացող նոյն այդ մարդու անհական ու հզօր կամքը, հասցնելով այդ ամէնը յաղթական մարդու մոլեռանդ օրհներգութեան:

Զգուեմ, ինձ որքան է յաջողուել թափանցել վիթխարի Չարենցի ստեղծագործութեան եւ անձնաւորութեան անհուն խորքերը եւ կտաւել այն, ստեղծել կրտաւներ Չարենցի մոտիվներով, բայց ես դա արել եմ սիրով, հաւատով եւ, որ ամենակարեւորն է՝ պարտքի զգացումով: Այս առիթով յարմար եմ տեսնում կրկնել յայտնի ասոյթը. «Ես արի այն ամէնը, ինչ կարող էի. միւսները թող անեն այն, ինչի ընդունակ են»:

Վ. Ի. Լենինի հարիւրամեակին նուիրուած յոբելենական ցուցահանդէսին մասնակցելու գործում դարձեալ Չարենցն է օգնել ինձ իր անմահ Լենինիանայով: Չարենցի մօտ առաջնորդի կերպարը առաւել ցայտուն է, ընկալելի եւ ամբողջական: Այդ կերպարի մէջ պոէտի կողմից մարմնաւորուած ժողովուրդների փրկութեան գաղափարը իմ մեկնաբանումով յոբելեանական ցուցասրահ է մատուցուել որպէս «Հաց»:

Այժմ էլ ինձ հանգիստ չի տալիս չարենցեան թեմայի նորովի բացայայտումը, չարենցեան գաղափարների ու խոհերի համամարդկային արժէքները ներկայացնելը, նրա՝ կեանքի ու մահուան խոր փիլիսոփայութեան գեղանկարչական մեկնաբանումը. եւ ես իմ ուժերի ներածի չափ ցանկանում եմ մարմնաւորել այն յետագայ ստեղծագործութիւններում:

Այսօր արդէն ձեռագրերը պետական հսկողութեան տակ են. եւ հէնց այսօր նրանք շռայլօրէն իրենց ծառայութիւնն են մատուցում մասնագէտներին: Իրենց խոցոտուած եւ տեղ – տեղ փոշիացած վիճակում անգամ, այդ ձեռագրերը դեռ լայն ասպարէզ դուրս չեկած, առաջինը ձեռք պարզեցին հէնց իրեն՝ պոէտի կրտսեր դուստր Անահիտին՝ տալով նրան կեանքի ուղեգիր: Գրուեցին, գրւում են եւ դեռ կը գրուեն հատորներ: Պահպանուած ամենավերջին փուշեհատիկն իսկ, իր կենսունակութեամբ հոմերոսեան սեզանի փշրանք դարձած, կարող է վերածել հաստափոր ուսումնասիրութեան եւ նոր լոյս սփռել բազում հարցերի վրայ ու հանդիսանալ մանրակրկիտ ուսումնասիրութեան առարկայ՝ ներկայ ու գալիք սերունդների համար: Զարմանալի չէ՛ ... ու արիւնագիր այդ պատառիկներից իւրաքանչիւրն ունի դարաշրջանային նշանակութիւն եւ կարող է հզօր գրչի եւ գիտական ընդհանրացումների մեծ թափի:

ՀՈԳՈՒՍ ՊԱՐՏՔԸ ԿԱՏԱՐԱԾ ԼԻՆԵԼՈՎ՝ ԱՅԼ ԲԱՆ ՉԻ ՄՆՈՒՄ ԱՍԵԼ ԻՆՁ ՀԻՄԱ, ԲԱՑ ԵԹԷ ՄԻԱՅՆ ԱՐՏԱՅԱՅՏԵԼ ԻՄ ԽՈՐ ԵՐԱԽՏԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԽՈՆԱՐՀ ՅԱՐԳԱՆՔԸ ՉԱՐԵՆՑԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ՝ ՆՐԱ ՄԵԾ ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՐԻՒՐ ՏԱՐՈՒԱՅ
ԵՐԿԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
Րաֆֆու ճանապարհորդական
նոտերի հետքերով
ԲԱԿՈՒՐ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ
Թեհրան, 1986

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԿԻՒՏԱՐ, ՊԱՂԼԱՐՊԱՇԸԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

Բ.

Այդ օր, Պաղլարպաշըի գերեզմանատան մէջ երկար յամեցանք Դուրեանի, Մատթէոս Զարիֆեանի, Ռէթէոս Պէրպէրեանի դամբարաններուն առջեւ: Պարականցի մեր հիւրերը այնպէս մը կը պտըտէին, որ կարծես թէ կը քալէին եկեղեցիի մը մէջ. երկիւղածութեամբ եւ խորհուրդներու մէջ թաղուած:

**

Շահան Շահնուր տակաւին մանուկ մըն էր, երբ առաջին անգամ եկաւ ճիշդ հոս, վազելով իր արտակեղրոն մօրաքրոջ՝ նրշանաւոր Թէոդիկին ետեւէն: Առաջին անգամ էր որ դուրս կ՚ելլէր մօրեղբօրը հետ: Ի՞նչպէս եկած էին մինչեւ գերեզմանատուն, երբեք պիտի չյիշէր: Բայց պիտի չմոռնար, որ Թէոդիկ, իր ծնողքներուն դամբարանները կարճ մը այցելելէ վերջ, գացած էր դէպի գերեզմանատան ծայրամասը: Շահնուր վազած էր անոր ետեւէն: Անխնամ վայր մըն էր այդ: Խոտերը կը բարձրանային մինչեւ իր ուսերը: «Միջատները կը սողցէին լուսթինը»: Կիսիչ արեւին տակ կարդացած էր տապանաքարը: Ռէթէոս Էֆէնտի Պէրպէրեան: Մեծ ուսուցչապետը:

Ուրեմն հոս, ճիշդ հոս էր որ կոխած էին Թէոդիկ եւ փոքրիկն Շահնուր: Յուզիչ բան մը կար այդ հաստատումին մէջ: Սերունդներ կու գային, կ՚երթային անշարժ մնացող տապանաքարերու առջեւէն: Եկող գացող այդ սերունդներն ալ իրենց կարգին, հող կը դառնային ուրիշ տապանաքարերու տակ: Բայց այդ տապանաքարերը տապանաքարէ մը աւելին էին ուրեմն: Անոնք կը նմանէին քարէ չաղի նաւաստիներու կողմէ բաց ծովու վրայ դրուած այն նշաններուն, որոնք գալիք նոր նաւաստիներուն ցոյց կու տան ապահով ճամբան տուն հասնելու, կեանքի մէջ մնալու: Ան որ ծով պիտի բացուէր, անպայման պիտի նայէր այդ նշաններէն մէկուն կամ միւսին, եւ ուղղութիւն պիտի առնէր անկէ:

Շահան Շահնուր դեռ կը պատմէ, որ այդ օր, դարձեալ վազելով հետեւած էր Թէոդիկին, որ գերեզմանատան մայր դրան առջեւ գրկած էր իր քրոջ զաւակը, եւ զայն բարձրացուցած, որպէսզի քիչ անդին կարդայ Պետրոս Դուրեանի քարակոթողին վրայ գրուած աղօտ ծոները: Շահան Շահնուր երբեք տող մըն այն պիտի յիշէր հոն կարդացածներէն:

Հեռուներէն եկայ հոս
Ես քու շիրմին ուխտաւոր
Ո՛վ բանաստեղծն երկնաւոր:

**

Կ՚անցնէի անհամար դամբարաններու արանքէն, նայելով աջ ու ձախ, ընկերանալով հիւրերուս, որոնք «հեռուներէն եկած էին ուխտաւոր»: Անոնք ալ կը նայէին աջ ու ձախ, ու կը կարդային անուններ, անուննե՛ր, անուննե՛ր, որոնք իրենց անշարժութեամբ կը տողանցէին մեր աչքերուն առջեւ:

Անունները՝ անծանօթ մարդոց, խոնարհ մարդոց, որոնք եկեր են յաւերժական դրացնութիւն մը հաստատելու Դուրեաններու ու Զարիֆեաններու կամ Պէրպէրեաններու հետ: Ես վստահ եմ անոնց մէջ տասնեակներով, հարիւրներով անոնք կար, որոնց աչքերը, իրենց ողջութեան, կարդացած էին Դուրեան մը, Զարիֆեան մը, կամ դպրոցական նստարանի վրայ շունչ մը ներծծած էին Ռէթէոս Պէրպէրեանէն: Իսկ հիմա դարձած էին մէկ մէկ խճաքարը հսկայ որմնանկարի մը, որու առջեւ մարդիկ այսօր ալ կը քալեն երկիւղածութեամբ, ինչպէս տասնամեակներէ ի վեր քալած են ո՛վ գիտէ ինչ ինչ նշանաւոր կամ աննշան մարդիկ:

**

Գերեզմաններու հողերը, ուրեմն, պահապաններն են իրենց տակ մնացած անհաւոր անշարժութեան մը: Բայց աստ փոխարէն, անոնց վրայ կայ շարժում մը, որ դադրիլ չի գիտեր: Ուխտագնացներու

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ԱՆԻ» ՄՇԱԿ. ԿԵԴՐՈՆԻ ՀԻՄՆԱՐԿԷՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ») .–Կիրակի, Մարտ 22-ին, Գօմոնի Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ երիցատան հողին վրայ, 31, ռիւ տը Քալէ, կատարուեցաւ հիմնարկէքի հանդիսաւոր արարողութիւնը «Անի Մշակութային Կեդրոն»ին, ձեռամբ Հոգեւոր Հովիւ՝ Վեր. Ժան Տանիէլ Սահակեանի, որ է նաեւ Ֆրանսայի Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ Միութեան նախագահը:

Սուրբ Գիրք մը, Հոգեւոր Հովիւին, հոգաբարձութեան եւ շինութեան յանձնախումբի անդամներուն անունները եւ կանոնագիրը կեդրոնին գրուած տուփի մը մէջ ու կնքուած, զետեղուեցաւ եւ հաստատուեցաւ հիմնաքարին:

Այս հանդիսաւոր արարքով Մարսէյլի հայ գաղութը կը հարստանայ նոր մշակութային կեդրոնով մը, կեդրոն մը, որ յատկապէս պիտի բաղկանայ մէկ ընդարձակ եւ բազմատեսակ ծառայութիւններու համար սրահով մը, շուրջ երկու հարիւր հոգիի համար, օժտուած բեմով մը, եւ յարակից դասարան մը եւ խոհանոց մը. ընդամէնը երկու հարիւր յիսուն մեթրքառ. տարածութեան մը վրայ եւ մէկ յարկանի:

Այս կեդրոնը, անկասկած, նոր կարելիութիւններ պիտի ընծայէ Հայ Աւետարանական Եկեղեցիին որ դուրս պիտի գայ այսօրուան նեղ պայմաններէն: Մանուկներն ու երիտասարդները պիտի գտնեն հոն գործունէութեան նոր եւ յարմար միջոցներ: Կեդրոնը բաց պիտի ըլլայ նաեւ թաղին բոլոր փոքրիկներուն առջեւ, հայ կամ ոչ, մանաւանդ չորեքշաբթի օրերը պիտի ծառայէ որպէս «սանթրը աէրէ»: Նոյնպէս, պիտի օգտագործուի զանազան հաւաքոյթներու, մշակութային եւ գեղարուեստական ձեռնարկներու համար:

VENCE

NUMERO SPECIAL

Carzou

Վանս քաղաքի թաղապետական տեղեկատուի բացառիկ թիւ մը լոյս տեսած է Փետրուարին, նուիրուած Գառզուի: Կողքն ալ կը վերարտադրէ նկարիչին մէկ գործը:

Թանգարանին բացումէն նկարներ, Գառզուէն գործեր, բացման հանդիսութեան առթիւ արտասանուած ճառեր կը կազմեն այս թիւին բովանդակութիւնը:

Արդ, այս կեդրոնին կոչումը բացուիլ է թաղին վրայ, եւ ոչ թէ մնալ կամ կծկուիլ առաւելաբար հայկական ծիրին մէջ:

Այս կարեւոր աշխատանքը ծրագրելու եւ այժմ իրականացնելու համար կազմուած է «Հայ Աւետարանական Մշակութային Կեդրոն» անունին տակ միութիւն մը, իր մատակարարական խորհուրդով, որուն գլխաւոր նպատակը այսօր գտնել է անհրաժեշտ նիւթական միջոցները ձեռնարկը յաջողութեամբ եւ որոշուած ժամանակամիջոցին մէջ աւարտելու: Նըպաստներ ապահովելու համար կատարուած են դիմումներ տեղական իշխանութեանց զանազան մարմիններու մօտ: Մինչեւ այս օրը միայն Կիւլպէնկեան Հաստատութիւնն է որ բերած է իր նիւթական օժանդակութիւնը:

Ամէն պարագայի մէջ, այս կամ այն ձեւով, վստահ ենք որ «Անի Կեդրոն»ը կը բարձրանայ, կը սարքաւորուի եւ ինչպէս նախատեսուած է, Սեպտեմբերին ալ բացումը տեղի կ՚ունենայ: Եւ ապա, կը սկսի ամէնէն դժուարը եւ որուն մասին խօսելու առիթ կ՚ունենանք:

Առ այժմ, գոհունակութեամբ արձանագրենք նոր կառոյցի մը ստեղծումը, Մարսէյլի մէջ, ինչ որ առնուազն արտաքին երեւոյթով, կենսունակութեան նշան մըն է:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

Լեփ-լեցուն սրահին մէջ Պուա – Գոլոմպի քաղաքապետարանի կողմէ ձրի տրամադրուած Կարմիր Խաչին, ներկաները վայելեցին խիկապէս հայկական գեղարուեստական ցերեկոյթ մը:

Օրուան նախագահն էր բժիշկ Յակոբ Գըրգեաշարեան թէեւ համեստութեամբ բեմ չբարձրացաւ սակայն մտերմական արտայայտութիւններով քանիցս շեշտեց Հայ Կարմիր Խաչի տուն մը ունենալու անհրաժեշտութիւնը ուր բժիշկները իրենց անկիւնին մէջ հիւանդները խնամէին, խաչուհիները դարմանատան գործերով զբաղէին եւայլն, եւայլն, այս բաղձանքներէն վերջ առատաձեռն նուէրներ ըրաւ Կարմիր Խաչին: Մասնաճիւղի գործունէութեան տեղեկագիրը կարդալէ վերջ, ինչպէս ամէն տարի, այս անգամ ալ խօսնակուհի՝ Մարօ Ատուրեան իր պերճախօսութեամբ փայլեցաւ եւ սրտամիտ խօսքերով բեմ հրաւիրեց բոլոր դերակատարները:

Երեւանի երաժշտանոցէն Անոյշ Նորբիթա հայկական աւանդական երգերով, Նիլ Ակորոֆ՝ Վահան Թէքէեանի, Պարոյր Սեւակի, Դանիէլ Վարուժանի, Ֆրանսերէնի թարգմանուած արտասանութիւններով, իսկ՝ մեր աշուղը՝ (Պուա – Քոլոմպ ծնած) Բիւզանդ Ֆնտըգեան իր ժողովրդական երգերով եւ աշուղական կիթառով, հապա՝ Ստեփան Ակերտ՝ հայկական սանթուրի վրայ անզուգական մեղեդիներով, եւ վերջապէս «Ազթամար» պարախումբը, էջմիածնայ, Շատախի, Զանգեզուրի շրջաններու հայ ժողովուրդի, հին եւ նոր աննման պարերով, հրապուրիչ մթնոլորտ մը ստեղծեցին: Ներկաները շատ գոհ, երկարատեւ ծափերով դիմաւորեցին իրենց հարազատ եւ անձնուէր դերակատարները որոնք ամէն ինչի արժանի էին: Ներկաներուն մէջ կ՚երեւէին Ֆրանսական Կարմիր Խաչի նախագահուհին՝ Օրիորդ Լը Լուարնը, եւ բազմաթիւ հայ անձնաւորութիւններ, զանազան միութիւններէ: Թոմպոլայի երկու հարիւր պահարաններր ամբողջութեամբ սպառեցան:

Ուրախալի երեւոյթ մը եւս բազմաթիւ երիտասարդներու ներկայութիւնը, որոնք իրենց բարձրաձայն գոռում – կոչումներով խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծեցին եւ ներկաներէն ալ գնահատուեցան:

Այսպէս կամ այնպէս հայ ժողովուրդի բարի երգերով եւ բարի եւ խաղաղ պարերով վերջացաւ Կարմիր Խաչի տարեկան հանդիսութիւնը, գոհ ձգելով բոլորը. բոլորը կ՚ըսենք, որովհետեւ առանց բացառութեան ամէն ոք գոհունակութիւն կը յայտնէր իրարու եւ կազմակերպիչները կը շնորհաւորէին: Ի վերջոյ շնորհակալութիւններով փակուեցաւ հանդէսը:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

իտալահայ նամականի

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՏԱՐԵԿԱՆ ՋԵՌՆԱՐԿԸ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Իտալիոյ մասնաճիւղին տարեկան 4-րդ պարանցիկ երեկոյթը տեղի ունեցաւ Շաբաթ, Մարտ 7-ին, Միլանոյէն ոչ հեռու Մինիտալիա զբօսայգիի մեծ սրահին մէջ:

Հիւսիսային Իտալիոյ զանազան շըրջաններէն ինչպէս նաեւ Լուկանոյէն ներկայ էին շուրջ 220 ազգայիններ որոնց կարգին յիշենք երկոտասանեակ մը օտար հիւրեր:

Ճաշը սկսաւ Փարիզէն «Յաղթանակ» նուագախումբի ստեղծած ջերմ հնչիւններով եւ գաղութիս Հոգեւոր Հովիւ Արժ. Տէր Սարգիս Քահանայ Սարգիսեանի ճաշակեցուքով:

Ապա Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղիս վարչութեան ատենապետ եղբ. Ալէքօ Պէգիկեան խօսք առնելով բարի գալուստ եւ բարի վայելում մաղթեց ներկաներուն. մատնանշելով Հ. Մ. Ը. Մ.ի ազգային նպատակը եւ յիշեցնելով որ ան իր 57 մասնաճիւղերով այսօր կ՚ապրի իր 65-ամեակը:

Պարահանդէսը խանդավառութեան իր գագաթնակէտին հասաւ հայկական ժողովրդական պարերու յաջորդական կատարումով:

Այս առթիւ Տիկին Փերուզ Քահեայեան գաղութիս երիցագոյն մայրիկը եւ Այրիլեան սերունդի վերջին շառաւիղներէն՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութենէն ստացաւ յարգանքի յուշապնակ մը:

Նմանապէս Տիկին Ճինա Սրապեան՝ յանձին իր որդւոյն՝ Արտաւազդի, պարգեւատրուեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի զինանըշանով փորագրուած արծաթեայ պնակով մը ի յիշատակ իր սիրելի ամուսնոյն՝ Ստեփանի եւ իբր անոր ազգային օգտաշատ գործունէութեան հաւատարիմ շարունակողը:

Վիճակահանութեան դրուած 30 արժէքաւոր նուէրները բաւական հասութաբեր եղան:

Պարահանդէսը շարունակուեցաւ ուրախ մթնոլորտի մէջ մինչեւ առաւօտեան ժամը չորս:

Գնահատանքի եւ շնորհակալութեան մեր խօսքը կ՚երթայ Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչականներուն եւ կազմակերպիչ յանձնախումբին, որոնք այնքան ձեռնհասութեամբ պատրաստած էին այս խրախճանքը, մեր սակաւաթիւ բայց կենսունակ գաղութին անգամ մը եւս ընծայելով իրար մօտ գալու եւ շէննալու այս գեղեցիկ առիթը:

ԺԱՆ ԱՆՍԸՐԼԵԱՆ,

շարժումը: Վարի անշարժութիւնը իմաստ ու զօրութիւն կը շահի վերի շարժումէն: Ամէն անգամ որ գերեզմանատան դուռը կը բացուի ու հեռաւոր ափերէ եկած ուխտաւոր մը կը մտնէ ներս, այդտեղ ննջող սիրելի անուն մը քանի մը տարուան ոստում մը կ՚ընէ դէպի ապագայ:

***

Այսպիսի խորհուրդներով չէ՞ր, որ անմահ բանաստեղծ Դանիէլ Վարուժան, Սուրբ Ղազարի մէջ, պահ մը շանթահարուած էր Ալիշանի շիրմին առջեւ եւ թաղուած էր խոկումներու մէջ.

Ալ չես խօսիր, մատը փառքի բերնիդ վրայ
Կարծես կ՚ըսես խաղաղ ճակտով–
«հեռացիր»:

Հեռանա՞լ, դարձեալ վերադառնելու համար գիրար: Ոչ մէկ դամբարան կրնայ իրականութեան մէջ հրահանգել մեզի հեռանալ իրմէ: Ընդհակառակն, ամէն դամբարան կոչ մըն է մօտենալու, հաւաքուելու: Ամէն դամբարան ժամադրավայր մըն է ապրողներու համար, սուրբ հող մը, որ անվերջ կը հարստանայ իրմէ հաղորդուողներուն հոն ձգածովը:

Ռ. Հ.

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

ՄԱՅՐԻԿ

ԱՆՐԻ ՎԵՐՆԵՕՅ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont, Paris, 1985

Ցանցանքի վրայ բռնուածի պէս տկար «այո» մը մրմնջեց մօրաքոյրս փութաց միանալ միւսներուն:

Շշմած էի. պահ մը իսկ աչքէս չէի հեռացուցած հայրս, որ 29 մեթրի չափ առջեւէն կ՚երթար: Մէկ ձեռքով ուսին վրայի ծանր ճամպրուկը բռնած էր, իսկ միւսով երկու ուրիշ ծրար: Ոչ իսկ անգամ մը ետ դարձած էր ան: Այս մարդը գլխուն ետեւը աչքեր ունէր:

Աննա մօրաքոյրս ինծմէ աւելի բան չէր գիտեր այդ մասին, իսկ մայրս պիտի չդաւաճանէր: Մինչեւ տուն հետաքրքրութենէս ինքզինքս պիտի ուտէի:

Հանրակառքերը, վերջին ծայր խճողուած, չէին յարգեր նոյնիսկ պարտադիր կայանները ու մեզի կը ստիպէր գործածելու փոխադրամիջոցներու ամէնէն բնականը. մեր ծրարներով ծանրաբեռնուած քալելով կտրել երկար ճամբան:

Սակայն մեզմէ մէկուն մէկ ժպիտին սիրոյն, ծաղրածու հայրս իր գործածած մազերով չէր վարաներ տղու մը վերածուելու իր կատակներով, սրամտութիւններով, որպէսզի մեզ զբաղեցնէ մեր երկար ճամբուն ընթացքին:

– 29 –

Տրամաբանօրէն կը խորհէի, թէ հասած էր այս երկար ընթացքին յոգնութիւնը թօթափելու պահը: Հասած էր ժամը՝ ծանուցուած անակնկալին առեղծուածն ու անորոշութիւնը լուսաբանելու: Հայրս խորհրդաւոր ու անարտայայտիչ երեւոյթ մը առած էր: Մեր անշարժ սփինքսը կը յամառէր լռել, ձգելով որ մենք թեւածենք մեր հետաքրքրութեան ոլորտներուն մէջ: Աննա եւ Գայեանէ, որոնք իր ընթացքը կը դիտէին, մեղսակիցներու նման զսպուած խնդուքներ կը փոխանակէին:

Ձեռքովս բերանս ծածկելով ծռեցայ դէպի Աննա մօրաքոյրս եւ ականջին փսփսացի.

– Պէտք է հարցնես իրեն:

Ան նոյնպէս փսփսալով պատասխանեց.

– Երբե՛ք, հոգի կուտայ ըսելու համար. հինգ վայրկեանէն պիտի պայթի:

Ու պայթեցաւ:

Երբ երկու երեք անգամ կոկորդը մաքրեց ձայնը բանալու համար, – թէեւ բնաւ պէտք չունէր – հասկցայ, թէ վայրկեանը հասած էր: Քմայքոտ իր ծեքծեքումներուն տեւողութիւնը ուղիղ համեմատական էր կատարելիք յայտնութեան կարեւորութեան հետ: Այս անգամ հարցը կարեւոր կը թուէր:

– Ուրեմն, ահաւասիկ...:

Աննա մօրաքոյրս շնդմիջեց զինքը փրէժխնդիր ձայնով մը:

– Գիտես Յակոբ, (հօրս անունը) պէտք չունիս ինքզինքդ նեղը դնելու: Ժամ մը սպասեցինք, կրնանք շատ լաւ սպասել տակաւին, օր մը, ամիս մը, կամ տարի մը:

Ու ան աւելցուց հայկական առած մը, ուր ապագայ արքայութեան մը խոստումը կար բոլոր անոնց համար որոնք համբերել գիտէին: Բոլորս ալ խնդալու փափաք ունէինք, սակայն այս բերանացի վրիժառութիւնը մեզ հիմնական հարցէն կը հեռացնէր: Ես կը փորձէի հոն վերադառնալ, առանց դաւաճանելու Աննա մօրաքրոջս ռազմավարութեան.

– Հայրիկ, եթէ խօսիլը պիտի թեթեւցնէ քեզ, մի՛ նեղուիր. մըտիկ կ՚ընենք:

– Ուրեմն, ահաւասիկ, այլեւս Փարատի փողոցին 109 թիւը պիտի չբնակինք:

Մեր տրամադրութիւնը փոխուեցաւ վայրկեանապէս: 10 – 12 բացատրութիւններ խուժեցին գլուխս, որոնք բոլորն ալ անմիջապէս մէկզի կը դնէի: Ընտանիքը պիտի բաժնուէր ապահովաբար: Ո՞վ էր մեկնողը: Արդեօք վտարուա՞ծ էինք: Կամ արդեօք քաղաք, կամ երկի՞ր կը փոխէինք:

– Գալ Ուրբաթ օրուընէ սկսեալ Սէն – Ժաք փողոցի 101 թիւը պիտի բնակինք:

(Շար. 71)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պր. Հայկազ Պալեան եւ Սաղաթէլեան Անտոնեան ընտանիքները, կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Ապրիլ 5, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց կնոջ եւ քրոջ՝

ՏԻԿԻՆ ՍՈՆԱ ՊԱԼԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Անտոնեան)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՎԻԷՆ. – Սերոբ Արամեան 100 Ֆ. կը նուիրէ Աղքատախնամին (ստանալ «Յառաջ»էն), 100 Ֆ. Հ. Արգումանեանի (Պոմոն) ընտանիքին ննջեցելոց, 100 Ֆ. Խարբերդի 45 իրենք գիրենք այրելով նահատակուողներու յիշատակին, եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին:

IIIème FESTIVAL DU FILM ARMENIEN

du 1er Avril au 14 Avril
au STUDIO 43
43, rue du Faubourg Montmartre
75009 PARIS
Tél. : 47 - 70 - 63 - 40
M° Le Peletier ou Montmartre

Programme du Jeudi 2 Avril :

◄ Salle 1
En présence de
Bagrat HOVANESSIAN :
18h SOLEIL D'AUTOMNE (1977)
de *Bagrat HOVANESSIAN* V.O stf
20h LE PRESSOIR (1973)
de *Bagrat HOVANESSIAN* V.O. stf
En présence de
YERVANT JANIKIAN :
22h KARAGHEUZ CATALOGO (1979 - 1981)
ABSINTHE (1981)

◄ Salle 2
18h
CHOR et CHOR-CHOR (1925)
de *Hamo BEK NAZARIAN*
Muet - Traduction simultanée
20h
PHARAON (1966)
de *Jerzy KAWALEROWICZ* V.O stf
22h
En présence de
Bagrat HOVANESSIAN :
LE PROPRIETAIRE (1984)
de *Bagrat HOVANESSIAN*
version arménienne nst

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կեսարիոյ Հայրենակցական Միութեան տարեկան ճաշը՝ Կիրակի, Մայիս 24, ժամը 13-ին «Արէք Մանուկեան» սրահին մէջ:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

Du Vendredi 17 au Jeudi 30 Avril

EXPOSITION EXCEPTIONNELLE D'OUVRAGES ARMENIENS

à la Galerie Lions'y
58, rue de la Charité, Lyon 2e

LIVRES — PEINTURE — BRODERIES

Vernissage : Vendredi 17 Avril à 19h

► Entrée libre ◄

Ouvert mardi au samedi de 14h30 à 19h30

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Ապրիլ 4, Լդ. օր Մեծի Պահոց՝ տօն է Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին Մերոյ՝ ասուպալի չարչարանացն եւ մտին ի վիրապն:

Ժամը 10-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի՝ Խորանը բացուած:

Բեմադրութիւն՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ
Երաժշտական համադրում՝
ԱՐՄԻՆԷ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ
ԱՐԱՄ ՔԵՐՈՎԲԵԱՆ

ԵՂԻԱ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ՝

ՔԵԶ ՄԵԶ ԱՂԷԿՆԵՐԸ

YEGHIA KASPARIAN

LES MEILLEURS QUE NOUS

mise en scène :
ARBY OVANESSIAN
adaptation musicale :
ARMINE GRIGORIAN
ARAM KEROVPYAN
du 1 au 8 avrl à 20h45
dimanche 5 avril à 16h et à 20h45
Salle de l'église arménienne catholique Ste Croix
13, rue du Perche, 75003 Paris
renseignements et billets :
Librairie orientale
31, rue Monsieur le Prince 75006 Paris
tél. 43. 26. 88 65
Hay disc
35, rue Lamartine 75009 Paris
tél. 48. 78. 22. 79

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻ

եւ Վասպուրականի հերոսամարտի համայն ղեկավարներուն եւ հերոսներու յիշատակին հոգեհանգիստ կը կատարուի Ապրիլ 5, Կիրակի առաւօտ, Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ:

Կը նախագահէ եւ կը քարոզէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

U. G. A. B.

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
La Commission Culturelle du Comité de Paris
présente
HAROUT BOCHNAKIAN
— piano —
CLAUDINE MOVSESSIAN
— clarinette —

Samedi 4 Avril à 20 heures précises
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — Paris 17e

— Entrée libre —

ՃԱՇ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը կէս օրուան ճաշ մը կը կազմակերպէ Կիրակի, Ապրիլ 5-ին, Մըշակոյթի Տան մէջ, 9, ռիւ տիւ Սիռէ:

Մասնակցիլ փափաքողները պարտին արձանագրուիլ վարչութեան անդամուհիներուն մօտ:

60 Ֆրանք չափահասներուն, 40 Ֆրանք 12 տարեկանէն վար մանուկներուն:

Հեռաձայնի թիւեր. –
Քրիսթին Ղազարեան՝
74 – 85 – 82 – 37
Մարիամ Քէչիչեան
74 – 57 – 72 – 54

En collbaoration avec l'U.G.A.B. et la Fondation N. FRINGHIAN le C.R.D.A. organise une

Conférence - Débat

en langue française
sur le thème
«QUELQUES QUESTIONS SUR LA PSYCHOLOGIE DE L'ENFANCE»
avec HOVSEP TUTUNDJIAN
Directeur du Département Psychologique de l'Université d'Erevan
et *Janine Beaudichon*
Directrice du Laboratoire de Psychologie du développement et de l'éducation de l'enfant à Paris V Sorbonne

le Vendredi 3 Avril à 20 heures 30
au Centre Culturel Alex MANOOGIAN
118, rue de Courcelles — Paris 17e

Entrée libre

ՍԷՆ - Թ'ԷԹԻԷՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Ապրիլ 5, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10.30-ին կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի անդամական ընդհ. ժողովը, Շաբաթ, Ապրիլ 4, ժամը 16-ին սովորական հաւաքատեղին:

RESTAURANT

SEVAN

SPECIALITES ARMENIENNES, ORIENTALES ET GRECQUES

DEUX SOIREES EXCEPTIONNELLES

avec l'orchestre

ANI

DE LYON
LES 10 et 11 AVRIL

Les VENDREDI et SAMEDI

BEDIK

AVEC SES NOUVELLES CHANSONS

CUISINE SOIGNEE — PRIX ABORDABLES

1, boulevard Carnot / 17, quai Jean-Baptiste Clément 94140 ALFORTVILLE
TEL. : 43 - 76 - 32 - 19

NOUVEAU . . . NOUVEAU . . . NOUVEAU

CONCERT PUBLIC DE LIZ SARIAN A EREVAN

EN VENTE CHEZ VOTRE DISQUAIRE
A PARTIR DU 10 MARS

ATTENTION
tirage limité

CROIX BLEUE

EMISSIONS CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE SUR LES ONDES DE RADIO ASK ANNEE 1987

— AVRIL
SAMEDI 4 AVRIL A 11H15
SAMEDI 18 AVRIL A 11H15
CONS. D'ADM. SECT. SEVRAN

— MAI
SAMEDI 2 MAI A 11H15
SAMEDI 18 MAI A 11H15
CONS. D'ADM. SECTION CHAVILLE

— JUIN
SAMEDI 6 JUIN A 11H15
SAMEDI 20 JUIN A 11H15
CONS. D'ADM. SECT. ISSY

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի Սօսէ Մայրիկ, Լօլա Սասունի, Ջաւօ Շանթ, Նայիրի մասնաճիւղերու կողմէ, առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի խամաճիկներու ցուցադրութիւն հայկական աւանդութիւններէ քաղուած եւ պատրաստութեամբ՝ Պր. Սիմոն Մնակեանի: Կիրակի, Ապրիլ 5, ժամը 14.30-ին Մարսէյլի Մշակոյթի Տան մէջ

12 - 14, rue St. Bazile — 13001 Marseille

Հրաւիրուած են շրջանի բոլոր մանուկները անխտիր իրենց ծնողքներով:

Մուտքը ազատ է:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ
3
VENDREDI
3 AVRIL
1987

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian
Tél.: (1) 47. 70. 86. 60 — Télex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

LE NUMERO : 4,00 F

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16 458
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
62e ANNÉE — No 16.458

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԻՐԱՔ գոհ վերադարձաւ Միացեալ-Նահանգներէն, ուր կարգ մը կէտերու շուրջ համաձայնութիւն գոյացաւ Ամերիկացիներուն եւ Ֆրանսացիներուն միջեւ: Գլխաւորը կը նկատուի ՍԻՏԱ-ի շուրջ ստորագրուած համաձայնագիրը, որ թոյլ կուտայ Փասթէօրեան Հաստատութեան գործակցիլ եւ հեղինակութեանց փոխանակութիւններ ընել ամերիկացի բժիշկներուն հետ: Շիրաք, շատ նեղուած չթուեցաւ, երբ իր ուշադրութեան յանձնեցին, որ Նախագահ Միթերան, քանի մը օր առաջ, նամակ մը գրկած էր Ռեկընի եւրօհրթիռներուն մասին: Ըսաւ թէ տեղեակ էր եւ բոլորովին համամիտ բովանդակութեան, քանի «Ֆրանսա միայն մէկ դիրք ունի, միայն մէկ քաղաքականութիւն եւ միայն մէկ ձայն»: Ընդհանուր ձեւով այցելութիւնը դրական կը նկատուի:

ՊԱՊԻՆ առաջին այցելութիւնը դժուար սկսաւ, ինչպէս կ՚ակնկալուէր: Սանթիակոյի մէջ շատ ջերմ ընդունելութեան արժանացաւ ժողովուրդին կողմէ: Պատասխանելով Փինոշէի բարի գալուստի խօսքերուն, Յովհ. Պօղոս Բ. կը յիշեցնէր թէ կուգայ՝ «Աւետարանը՝ ձեռքին»: Յիշելով նաեւ թէ Չիլիի Եկեղեցին կը պայքարի որպէսզի բարին յաղթէ չարին, խաղաղութիւնը՝ բիրտ ուժին եւ արդարութիւնը՝ անիրաւութեան, Պապը ողեկոչեց ներումին, գթութեան եւ հաշտութեան յաղթանակը:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՍՐԱՅԷԼԻ միջեւ դիւանագիտական յարաբերութեանց հաստատումը աւելի քան հաւանական կը թուի այլեւս եւ իսրայէլեան թերթերը կը խորագրեն՝ «Ռուսերը կուգան...»: Այս ընթացքով, յոյս կայ նաեւ որ միջազգային ժողով մը գումարուի Մերձաւոր-Արեւելքի շուրջ:

ԼԻԲԺԻ ոճրային առեանին մէջ, աննախընթաց դէպք մը պատահած է դատավարութեան մը ընթացքին, երբ ամբաստանեալին բարեկամուհին ձեռնառում-բով սպառնացած է: Ոստիկանները կորսնցնելով իրենց պաղարիւնը, սկսած են կրակել ու երկու հոգի, մէկը՝ փաստաբան տեղն ու տեղը մեռած են: Վիրաւոր ալ կայ:

ԴԱՌԶՈՒ, ՎԱՆ ԿՈԿԻ ԱՐԵՒԱԾԱՂԻԿՆԵՐԸ ԵՒ 22 ՄԻԼԻՈՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Գրած էինք, առջի օր, որ կոտրելով արուեստի համաշխարհային շուկային բոլոր մրցանիշները, Վան Կոկի «Արեւածաղիկները» ծախուած էին 220 միլիոն ֆրանքի Լոնտոնի Սոթպի՛ց աճուրդավաճառատունը: Այս առթիւ, «Քօթիտիէն տը Փարի» շահեկան նկատած է՝ «Դառզուի նման աւանդական, չըսելու համար դասական նկարիչի մը կարծիքն առնել»:

Դառզու ըսած է. — «Ոչ մէկ բան կը նշանակէ այլեւս, ինչո՞ւ ոչ 500 միլիոն: Երբ այս աշխարհէն մեկնած ըլլամ, պատրանք չունիմ, իմ գործերս այդ գիներուն չեն հասնիր: Մահէս ետք, կարելի է գիս կրկին յայտնաբերեն կամ բոլորովին մոռնան: Արդէն, հարիւր տարիէն, ի՞նչ պիտի ըլլայ Փիքասօն: Միակ վստահութիւնը զոր ունիմ, այսօր, այն է որ պաստառներս 16 հազար ֆրանքի շուրջ կ՚արժեն»:

***

Այս աննախընթաց վաճառքին առընչութեամբ, յիշենք թէ Ապրիլ 2-ի «Մաթէն»ը սրամիտ գիւտ մը ըրած է հրատարակելով երեւակայական նամակ մը զոր Վան Կոկ կը գրէ գնորդին, Ապրիլ 1 (անշուշտ...) թուականով: Վան Կոկ կ՚ըսէ. — «Ամբողջ կեանքիս ընթացքին, այսինքն երբ ողջ էի, միայն մէկ պաստառ ծախած եմ Պրիւսէլ, 400 Ֆր. ֆրանքի...: Սիրելի անծանօթ, եթէ գիս եկած տեսած ըլլայիք Առլ, պատառ մը հացի գինով առած կ՚ըլլայիք «Արեւի ծաղիկները», ինչպէս մկրտուած են Մանչէն անդին: ... Մոնմարթր գծած եմ առաջին արեւածաղիկս ... որքան կը ցաւիմ որ Ֆրանսա եօթնի վրայ մէկ հատ իսկ արեւածաղիկ չգիտցաւ պահել: ... Ուշադրութիւն, սիրելի անծանօթ գնորդ, շատ մի սիրէք արեւածաղիկի փունջս, վասնզի ճշմարիտ սէրը կը դանեցնէ արուեստէն: Մի՛ մոռնաք, որ գրած եմ «Նկարչութիւնը սուղ է»: Անշուշտ գունաւոր ներկի տուփիկներուն համար էի: Եթէ 5 վայրկեաններ բաւեցին ձեզի որ 22 միլիառ սանթիմ ծախսէք, գիտցէք որ, ես, այս ինչպէս միւս պաստառներուն մէջ, կեանքս դրած եմ»:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՑԻՑ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ — ՄԱՐՏ 24 / 26)

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ 90-ԱՄԵԱԿԸ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻՆ ԱՆՈՒՆԸ ԿՐՈՂ ԴՊՐՈՑԻՆ ՄԷՋ

Եղիշէ Չարենցի ծննդեան 90-ամեակը ինքնատիպ կերպով նշած են բանաստեղծին անունը կրող թիւ 67 դպրոցին աշակերտները: Վարժարանին տեսուչը՝ Ա. Ազարեան, ըսած է. — «Ամիսէ մը ի վեր դպրոցին դասերը կը սկսին չարենցեան թեմաներով: Աշակերտները պէտք է իւրացնեն զանոնք: Դասերու ժամերուն կը հնչեն Չարենցի բանաստեղծութիւնները: Աշակերտները մեծ եռանդով եւ նուիրումով աշխատեցան նաեւ այն ցուցադրութեան վրայ, որ բանաստեղծին 90-ամեակին առթիւ բացուեցաւ Դերասաններու Տան մէջ, ուր կատարուեցաւ չարենցեան աշրաթի հանդիսաւոր բացումը: Գրականութեան Թանգարանի աշխատակիցները անոնց տրամադրեցին Չարենցի կեանքին վերաբերեալ փաստաթուղթեր, նկարներ, ձեռագիրներու լուսապատճէններ: Չարենցեան շաբաթի բացման աշակերտներու հիւրը եղաւ բանաստեղծին աղջիկը՝ Անահիտ Չարենց, որ խօսեցաւ Չարենցի գրական ժառանգութեան ուսումնասիրութեան տարբեր հարցերու մասին: Շաբթուան ընթացքին տրուեցան դասախօսութիւններ, տեղի ունեցան արտասանութեան եւ շարադրութեան մրցումներ, գրական — երաժշտական ցերեկոյթներ, հանդիպում՝ Չարենցաւանի աշխատաւորներու հետ, այցելութիւն՝ բանաստեղծին տուն — թանգարանը եւայլն:

***

«ԴԻՆԱՄՕ» ԿԻԵՒ — «ԱՐԱՐԱՏ» ԽԱՂԸ

Կիեւի մարզադաշտին վրայ, Մարտ 22-ին, տեղի ունեցաւ «Դինամօ» Կիեւ — «Արարատ» հանդիպումը, խորհրդային 50-րդ ախոյենութեան չորրորդ հանդրւանի խաղերու շրջագիծին մէջ: Ներկայ եղած են 56 հազար մարզասէրներ: Ծանօթ է խաղին արդիւնքը՝ 7 — 0, ի նպաստ Կիեւցիներու: Այսպիսի պարագայի կարելի է ըսել թէ կա՛մ յաղթողները գերազանց մակարդակ մը ցուցաբերած են, կա՛մ պարտուողները բացայայտօրէն տըկար գտնուած են: Սակայն այս հանդիպումին, եթէ նկատի չառնենք վերջին 12 — 13 վայրկեանները, դաշտին վրայ սուր պայքար մը տեղի ունեցած է. ոչ ոք մտածած է մեծ տարբերութեամբ խաղի արդիւնքի մասին: «Արարատ»ի տղաքը արժանի խաղարկութիւն մը ցուցաբերած են: Հաշիւը բացուած է միայն 26-րդ վայրկեանին Բլոխինի կողմէ եւ առաջին կիսախաղին արդիւնքը մնացած է անփոփոխ: Երկրորդ կիսախաղին Կիեւցիները բացարձակապէս տիրապետած են դաշտին եւ վեց կոլ նշանակած:

Փոխարինող կազմերու հանդիպումին «Արարատ» 1-ի դէմ 2 կէտով յաղթած է Կիեւի: Հոս յիշեցնենք, որ 1983-էն ի վեր Կիեւ տեղի ունեցած 15 հանդիպումներու ընթացքին Երեւանցիները միշտ պարտուած են, նշանակելով ընդամէնը չորս կոլ եւ ստացած են 50 կոլ: Իսկ 1980-էն ի վեր «Արարատ» ոչ մէկ կոլ կրցած է նշանակել Կիեւի մէջ:

***

ՇՈՒԷՏԱՑԻ ՂԵԿԱՎԱՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի Արամ Խաչատրեան սրահին մէջ տեղի ունեցած է նուագահանդէս մը պետական սէնֆոնիք նուագախումբի մասնակցութեամբ: Ղեկավարած է շուէտացի Հանս — Իռահիմ Ռիփս: Մեկնաբանուած են Պերլիոզէն եւ Լիսթէն մէկական գործ եւ Չայքովսքիի 5-րդ համանուագը: Երկրորդ անգամն է, որ ան կը ղեկավարէ յիշեալ նուագախումբը: Այս առթիւ «ԱրմԷնփրէս»ի թղթակցին հետ ունեցած իր հանդիպումի ընթացքին ի մէջ այլոց նշած է. — «Նախորդ հանդիպումէն հինգ տարի անցած է եւ այդ հինգ տարուան մէջ շատ բան փոխուած է՝ նուագախումբին կազմը, քաղաքը, բայց մարդոց, երաժշտասէրներու հոգին նոյնը մնացած է: Ես հոս շատ բարեկամներ ունեցայ առաջին հանդիպումիս ընթացքին, հիմա անոնց թիւը աւելցաւ»: 65-ամեայ երաժիշտը նուագախումբեր ղեկավարած է աշխարհի տասնեակ մը երկիրներու մէջ:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԹԻՒ 1.

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ՎԵՆԵՏԻԿ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ Դ. ՏԱՐԻ 1987

ՅՈՒԼԻՍ 19 — ՕԳՈՍՏՈՍ 16

ՀԱՅՑՄԻՆ ԵՐԿՈՒ ՍԵՌԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ

———×———

Քաջալերուած նախորդ տարիներու յաջող արդիւնքներէն եւ ամառնային այս ընթացքին ստեղծած ազգային ջերմ մըթնոլորտէն, որով կը թրծուին մեր աղջիկներն ու տղաքը՝ հանդիպելով իրարու եւ միասնաբար շնչելով ու իւրացնելով ազգային հարազատ ոգին, այս տարի եւս Մուրատ — Ռափայէլեան վարժարանին տեսչութիւնը, հովանաւորութեամբ՝ Ս. Ղազարի Մխիթարեան Միաբանութեան մայրավանքի հայկական ճեմարանին, կը կազմակերպէ ամառնային դասընթացք, նուիրուած յատկապէս հայերէն աշխարհաբար լեզուի ուսուցումին ու նոյն լեզուին մէջ գրաւոր հրահանգումներու եւ համապատասխան հսկուած ու առաջնորդուած ընթերցումներու:

Դասընթացքներու դասարանային բաժանումները պիտի ըլլան համաձայն մասնակցող աշակերտներու հայերէնի մակարդակին: Եւ որպէսզի դիւրանայ խումբերու բաժանումը, կը խնդրուի այս ընթացքին մասնակցիլ փափաքողներէն, փութով՝ — այսինքն մինչեւ Ապրիլ 30 — ղրկել վարչութեանս իրենց դիմումնագիրը, երկու լուսանկարներով եւ համառօտ կենսագրական նօթերով — ծննդեան թուական, յաճախած դպրոց, ներկայ գրաւանքը եւայլն — : Յաջորդաբար՝ վարչութիւնս դիմում կատարող աշակերտներուն պիտի ղրկէ հարցարան մը ճշդելու համար անոնց հայերէնի մակարդակը եւ տալու՝ իրենց ընթացքի մասին յաւելեալ ծանօթութիւններ եւ բացատրական այլ տեղեկութիւններ ծրագրի եւ մշակութային հանդիպումներու նկատմամբ:

Նախատեսուած են դրաբար լեզուի, Հայ Գրականութեան եւ Պատմութեան դասաւանդութիւններ, աշխարհաբար լեզուի մէջ յառաջացած աշակերտներուն:

Ընթացքի մասնակցութեան սակն է իտալական մէկ միլիոն լիրէթ բոլոր երկիրներուն համար, որ կը ներփակէ սննդեղէնի եւ կեցութեան բոլոր ծախքերը:

Արձանագրութեան կամ յաւելեալ այլ տեղեկութիւններու համար, դիմել հետեւեալ հասցէին. —

Collegio Armeno - Direzione armenologia
2596 Dorsoduro / Ai Carmini
30123 VENEZIA / ITALIA
Tel. : 41 / 5228770

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ Ա. ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ԽԱՂԵՐ

«ԿՈՏԱՅՔ»ի ժամանակացոյցը

Ապրիլ 4-ին կը սկսին խորհրդային ախոյենութեան Ա. դասակարգի հանդիպումները: Ստորեւ կուտանք Աբովեանի «Կոտայք»ի երթի խաղերու ժամանակացոյցը:

ԱՊՐԻԼ

4 Կոտայք — Գեոլոգ
7 Կոտայք — Կռիլիա Սովետով
14 Կուզբաս — Կոտայք
18 Կոտայք — Լոկոմոտիւ
23 Կոտայք — Պախտակոր
26 Կոտայք — Պամիր
30 ԲՄԱ Դ. Ռ. — Կոտայք

ՄԱՅԻՍ

3 Զարիա — Կոտայք
12 Սպարտակ — Կոտայք
19 Կոտայք — Դինամօ Բ.
23 Կոտայք — Տորպեդօ
28 Ֆա՛կէլ — Կոտայք
31 Ռոտոր — Կոտայք

ՅՈՒՆԻՍ

10 Կոտայք — Մետալուրգ
13 Կոտայք — Կոլոս
18 Դինամօ Ստ. — Կոտայք
21 Ռոստսելմաշ — Կոտայք
29 Կոտայք — Շինինկ

ՅՈՒԼԻՍ

2 Կոտայք — Դաուգավա
10 Չերնոմորեց — Կոտայք
13 ԲՄԱ Կարպատներ — Կոտայք

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

Lord Bryce et Arnold Toynbee

Livre Bleu du Gouvernement Britannique concernant le Traitement des Arméniens dans l'Empire Ottoman (1915 - 1916)*

Գրեց՝ Ա. ՊԷՅԼԵՐԵԱՆ
(Պատմ. Գիտ. Տոքթէօր)

Այս օրերս կրկին լոյս կը տեսնէ վերոյիշեալ խորագիրը կրող եւ Լորտ Պրայսի յառաջաբանով Ա. Համաշխարհային պատերազմին (1916–ին) անգլերէն լեզուով հրատարակուած գրքին Ֆրանսերէն օրինակը։ Պրայս այս գրքին պատրաստութիւնը վստահած էր երիտասարդ եւ այդ ժամանակ դեռ գրեթէ անծանօթ մը եղող անգլիացի տաղանդաւոր պատմաբան Արնոլտ Թոյնպիի որ յետագային պիտի ըլլար ժամանակակից միջազգային յարաբերութիւններու պատմութեան մեծագոյն դէմքերէն մին։

Անգլիական կառավարութիւնը օրուան պայմաններուն տեղի տալով, Հայկական գողգոթային փաստաթուղթերու այս հատորին հրատարակութիւնը ոչ թէ միայն քաջալերած, այլեւ մանաւանդ թելադրած էր։ Հոս կ'ուզենք ընթերցողներուն ուշադրութեան յանձնել պատմութեան գիտութիւններու տոքթէօր Ագապի Նասիպեանի Օքսֆորտի համալսարանը 1981–ին ներկայացուցած պատմագիտական ուսումնասիրութեան մէջ քօղազերծուած կարգ մը կարեւոր պարագաներ որոնց ատենօք մենք ալ «Յառաջ»ի սիւնակներուն մէջ անդրադարձանք։ (1)

Հայկական Եղեռնին վերաբերեալ փաստաթուղթերու այս հատորը 1917–ին հայ ազգային պատուիրակութեան նախաձեռնութեամբ Ֆրանսերէնի թարգմանուելով հրատարակուեցաւ։ Այդ ժամանակները թէեւ դաշնակից Պետութիւններու հայկական հարցի առնչութեամբ իրենց ընդգրկած կեղծ ու պատիր քաղաքականութիւնը բացայայտ էր, անոնք դեռ շռայլօրէն իբրեւ թէ մարդկային «արդարութեան սկզբունքներու» վրայ հիմնուած իրենց սին յանկերգը կը կրկնէին։ Մեծ տէրութիւնները պատերազմի ընթացքին Օսմանեան կայսրութեան բաժանումը թէպէտ թուղթի վրայ կատարած էին, բայց զինադադարէն յետոյ անմիջապէս արդէն հաստատուած էր որ իրենց ծրագրին գործադրութիւնը խորքին մէջ անիրականալի էր։ Իրենց գերագոյն շահերու հակամարտութիւնը այդքան զօրաւոր էր։

Ազգային պատուիրակութեան նախագահ՝ Պօղոս Նուպար Փաշա օրուան պահանջներուն ընդառաջ երթալով, Պրայսի նախաձեռնութեամբ պատերազմին ամէնէն տաք ժամանակին լոյս տեսած այս կարեւոր գրքին Ֆրանսերէն օրինակին հրատարակութիւնը ապահովեց։ Մենք այսօր մեր ձեռքին տակ ունինք Ֆրանսերէն թարգմանութեան վերահրատարակութիւնը։ Ան անգլերէն օրինակէն համառօտուած է, բայց ունի քանի մը խիստ հետաքրքրական փաստաթուղթեր, որոնք յաւելուած ըլլալով կը ներկայացուին։ Արդարեւ անգլերէն օրինակը որ 144 վաւերագրեր կը պարունակէ շատ աւելի ընդարձակ է նկատի ունենալով թէ Ֆրանսերէն օրինակը 74 փաստաթուղթեր միայն ունի, աւելի ըլլալով ալ չորս յաւելուածներ։ Այսուհանդերձ, Ֆրանսերէն թարգմանութիւնը որդեգրած է նոյն մեթոտը փաստաթուղթերը ներկայացնելու հարցին մասին։ Զորօրինակ, ընթերցողը Էրզրում, Տրապիզոն, Վան, Խարբերդ եւայլն, նահանգներու անունին տակ թուականի շարքով դասաւորուած վաւերագրերը կրնայ շատ դիւրութեամբ գտնել։

Գրքին բովանդակութեան մասին աւելի մանրամասնութիւններու մէջ մտնելու անհրաժեշտութիւն չենք տեսներ։ Միմիայն քանի մը տողով կրնանք անվերապահօրէն յանձնարարել այն բոլոր ընթերցողներուն, որոնք կը ցանկան 1915 – 16–ի հայկական գողգոթային ներքին ծալքերուն ծանօթանալ։ Արդարեւ, Լորտ Պրայսի յառաջաբանով եւ պատմաբան Թոյնպիի ջանքերով պատրաստուած այս գիրքին փաստաթուղթերը անհերքելի կերպով կ'ապացուցանեն որ Արեւմտահայաստանի տարագրութիւնը ոչ թէ միայն Կովկասի սահմանամերձ գաւառներու մէջ տեղի ունեցած է հայկական «դաւաճանութիւն» մը կանխելու մտահոգութեամբ, ինչպէս այսօր լրբօրէն կը կրկնեն թուրք պետական դէմքեր, պատմաբաններ եւ իրենց կողմէ կաշառուած օտար արբանեակ հեղինակներ, այլեւ նպատակ ունէր բովանդակ Փոքր – Ասիոյ հայ բնակիչները բնաջնջելով փակել յաւիտենականապէս հայկական հարցը։

Այս գրքին ճիշդ այս օրերուն վերահրատարակութիւնը մեզ մղեց նաեւ կարգ մը խորհրդածութիւններու։ Ինչպէս գիտենք, ամիս մը առաջ, եւրոպական Խորհրդարանը կրկին խնդրոյ առարկայ ըրաւ հայկական ցեղասպանութիւնը։ Ծանօթ է նաեւ թէ քիչ թիւով Ֆրանսացի երեսփոխաններ զօրավիգ կանգնեցան ցեղասպանութեան ճանաչման, մինչ մեծամասնութիւնը եւ բազմաթիւ աջակողմեան երեսփոխաններ, որոնց կարգին Տիկին Սիմոնն Վէյլի խմբակէն ազատական երեսփոխան Տըլորոզոյի գլխաւորութեամբ հայկական ցեղասպանութիւնը ուրացան։ Արդեօք այս անձերը ի՞նչ պիտի ըսէին, եթէ այս կարգի քանի մը գրքեր իրենց ղրկուէր, որոնք ուսումնասիրութիւն մը ըլլալէ աւելի լոկ ցեղասպանութիւնը մերկապարանոց ապացուցանող փաստաթուղթերու հաւաքածոներ են։

Հայ դատով հետաքրքրուող մեր կազմակերպութիւններու՝ որոնք աւելի քան 15 տարիներէ ի վեր մեղուաջան գործունէութեան մը լծուած են, արդեօք ի՞նչ կերպով եւ որքա՞ն պիտի կարենան այս գրքին վերահրատարակութենէն օգտուիլ, երբ մօտերս կրկին եւ այս անգամ Սթրազպուրկի մէջ, հայկական հարցը եւրոպական Խորհուրդին օրակարգին վրայ պիտի երեւայ։

Կը յուսանք որ այս հատորը մեր գաղութին մէջ մեծ արձագանգ կը գտնէ եւ շուտով կը սպառի որպէսզի հրատարակչատուները քաջալերուին եւ այս կարգի դեռ ուրիշ հրատարակութիւններու եւս ձեռնարկեն։ Միայն, հոս կ'ուզէինք, ըստ մեր կարծիքին եւ փորձառութեան, կարեւոր պարագայ մը ճշդել։ Կը խորհինք թէ երբ թարգմանութիւն մը կամ վերահրատարակութիւն մը կատարուի, (երբ մանաւանդ պաշտօնական հանգամանք ունեցող գիրք է) պէտք չէ գրքին խորագիրը փոխել, այլ՝ պէտք է զայն պահել եւ կամ թարգմանել այն ինչ որ է բնագիրը։ Անցեալ տարի լոյս տեսնող տոքթէօր Լեփսիուսի գրքին Ֆրանսերէն հատորին խորագիրը բոլորովին տարբեր էր բուն գերմաներէն օրինակէն (2), կարծես տարբեր գիրք մը եղած ըլլար։ Այս անգամ թէեւ փոքր փոփոխութիւն մը կատարուած է, կարելի էր բոլորովին Ա. հրատարակութեան խորագրին հաւատարիմ մնալ։

Այսուհանդերձ, մեր դիտողութիւնները գրքին արժէքը ստորագնահատելու ընոյթը չեն կրեր, որ իրօք մեր ժամանակակից պատմութեան համար անհրաժեշտ հատոր մըն է։

---

* Paris, *Editions Payot*, 2e édition, 1987, 150 francs.

(1) Տե՛ս *Յառաջ*, Յուն. 17, 1986։

(2) Որ վերջերս հրատարակուեցաւ, տե՛ս 1987, «*Յառաջ*», Մարտ 6–ի մեր գրախօսականը։

«ԳՐԱԿԱՆ ԹԵՐԹ»Ի ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆԸ

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿՈՉՈՒՄՆ ՈՒ ՊԱՏԻՒԸ

ԽՄԲ. – Խորհրդային Միութեան համայնավար կուսակցութեան 27–րդ համագումարի ընթացքին առանձին ուշադրութեան առարկայ դարձած է նոր սերունդի պատրաստութեան հարցը. Նոր սերունդը, որ պիտի դառնայ «Նոր հասարակութեան գիտակից կառուցողը»։ Այս խնդրով կարեւոր դեր վիճակուած է գրականութեան։

«Գրական Թերթ»ը շեշտելէ նաեւ թէ վերջին տարիներու ընթացքին իջած է հանրակրթական դպրոցներու մէջ գրականութիւն դասաւանդելու մակարդակը, կ'անդրադառնայ նաեւ այս երեւոյթին պատճառներուն։ Գիտութիւններու յառաջանուն նուաճումները կը պարտադրեն գիտական նիւթերու յատկացուած ժամերու յաւելում մը, յետոյ կայ նաեւ նոր նիւթերու (էնֆորմաթիք, հաշուիչ մեքենաներ, ընտանեկան բարոյականութիւն եւ հոգեբանութիւն, եւայլն) ուսուցումը։ Այս բոլորը կը ծանրաբեռնեն ուսումնական ծրագիրը, միւս կողմէ դասագիրքերը չեն կատարելագործուիր, ու գրականութեան դասաւանդումի ներկայ պահանջներու համապատասխանող նոր կառուցուածք մը չի մշակուիր։

Դպրոցներու մէջ գրականութեան ուսուցումի ներկայ վիճակը մտահոգիչ է բոլորին համար. այս մասին լոյս տեսած յօդուածներ. իսկ «Գրական Թերթ»ի խմբագրութիւնը կլոր սեղանի մը հրաւիրած է հարցին առնչուած անուններ, անոնց այս մասին արտայայտուելու առիթ ստեղծելով։

* *

Ասուլիսի բացումը կատարած է Հայաստանի Գրողներու Միութեան վարչութեան քարտուղար, արձակագիր՝ Նորայր Ադալեան. ան ըսած է, թէ երեւոյթը միմիայն Հայաստանի յատուկ պարագայ չէ, այլ ամբողջ Խորհրդային Միութեան։ Հայաստանի Գրողներու Միութիւնը որպէս նախապատրաստութիւն, հարցի քննարկումին յատուկ հարցաթերթիկներ ղրկած է բազմաթիւ դպրոցներու աշակերտութեան, շատ գրողներ ներկայ եղած են գրականութեան դասաժամերու, ծանօթացած՝ գործածուող դասագիրքերու եւ մեթոտներու։ Նորայր Ադալեան յայտնած է իր վստահութիւնը, թէ Գրողներու Միութեան ու Կրթական նախարարութեան այս հարցի մասին համատեղ, ընդլայնուած խորհրդակցութիւնը օգտակար կ'ըլլայ լուծում մը բերելու ծրագիրներու, դասագիրքերու բարեփոխութեան ու գրականութեան դասաւանդումին, ուսուցիչներու մասնագիտացման առընչուող հարցերուն։

Արմէն Սահակեան (Երքայժողկրթբաժնի դպրոցական տեսուչ) ալ շեշտած է թէ ներկայիս Հայոց լեզուն, գրականութիւնը, ինչպէս նաեւ զանոնք դասաւանդողները չեն վայելեր նախկին յարգն ու պատիւը։ Այս երեւոյթը բազմաթիւ պատճառներ ունի, որոնց սրբագրումը կը կարօտի նուիրումի, շահագրգռութեան, դպրոցի հետ գրողներու կապի ամրապնդումին, ու գրականութեան դասաւանդումի թարմ, հետաքրքրական ձեւերու որոնումին։

Եաշա Արզումանեան (դպրոցի տնօրէն) երկու կէտի մէջ ամփոփած է կատարուելիք գործը. Ա) ծրագիրներու բարեփոխում, Բ) նոր ծրագրի համաձայն դասագիրք։

Աշոտ Դանիէլեան (կրթ. նախարարութեան ծրագրա – մեթոտական վարչութեան պետ) ներկայացուցած է յատկապէս 8 – 10–րդ դասարաններու գրականութեան ծրագիրներու անյարմար կողմերը, աշակերտութեան ծանրաբեռնուած վիճակը, որ թոյլ չի տար գիրք կարդալու, եւ դասագիրքերու ժամանակավրէպ ընոյթը։ Ան ըսած է նաեւ թէ 8–րդ դասարանի նոր դասագիրք պատրաստելու մրցոյթ յայտարարած է Կրթական նախարարութիւնը, սակայն ոչ ոք արձագանգած է մինչեւ հիմա։

Կարէն Սիմոնեան (արձակագիր, «Սովետական Հայաստան» ամսագրի գլխ. խմբագրի տեղակալ) առարկած է մրցոյթով դասագիրք պատրաստելու գաղափարին. անոր համոզումով պէտք է վերաքննութեան ենթարկել գրականութեան դասաւանդման մեթոտը, զայն հիմնելով վերակառուցումի ու նոր մտածողութեան պահանջներուն վրայ։ Ան ըսած է, թէ պատանիներու պէտք է մտածել սորվեցնել եւ օգնել, որ անոնք իմացութիւն ձեռք բերեն։ Գրականութեան դասագիրքերով այսօր գրականութեան մասին գիտութիւն կը սորվեցնենք, ըսած է ան, մինչդեռ մենք պարտաւոր ենք երախան կապել, ներդաշնակել գեղարուեստին հետ, մշակութային արժէքներու հետ։ Կարէն Սիմոնեան շեշտած է նաեւ դասական մեր գրականութեան արդիական նշանակութիւնը որոնելու պահանջը։

Գէորգ Դեւրիկեան (արձակագիր, «Արեւիկ» մանկա – պատանեկան հրատարակչութեան գլխաւոր խմբագիր) եւս շեշտած է այսօրուան ընդհանուր երեւոյթը, որ է աշակերտին գրքունակ տեղեկութիւններ փոխանցելու, սորվեցնելու ջանքը։ Դեւրիկեան գնահատանքով արտայայտուած է Հրանտ Թամրազեանի պատրաստած 9–րդ դասարանի գրականութեան դասագիրքին մասին։

Դոնարա Յովհաննիսեան (Ուսուցիչներու կատարելագործման հիմնարկէն) իր տեսած օրինակներու վրայ հիմնուելով ծանրացած է Հայոց լեզու եւ գրականութիւն դասաւանդող ուսուցիչներու պատրաստութեան ու հոգեկան կերտուածքին վրայ։ Ան անհրաժեշտ նկատած է [illegible] գրականութեան ուսուցիչին գիտելիքներու, մտային պաշարի մակարդակը։

Ալեսա Մուրատեան (Ուսուցիչներու կատարելագործման Երեւանի հիմնարկի մեթոտիստ) եւս ծանրացած է ուսուցիչներուն վրայ, որ փոխուած է այսօր. ան այն անձն է, որ պէտք է պատանին մղէ ինքնուրոյն գործունէութեան։ Խօսած է նաեւ գրականութեան դասաւանդումի համար անբաւարար ժամերու մասին։

Վարդիթեր Ճարտարեան (լեզուի եւ գրականութեան ուսուցչուհի) հարկաւոր նկատած է թեթեւցնել դասագիրքերու ծանրաբեռնուած պարունակութիւնը, ու աւելի կատարեալ տուեալներ տրամադրել գրականութեան ուսուցիչներու։

Իրինա Պետրոսեան (գրականութեան ուսուցչուհի) եւս կարեւոր կը նկատէ գրականութեան դասաւանդումը հիմնել ներկայի պահանջներուն վրայ։

Լիլիա Մուրատեան (լեզուի եւ գրականութեան ուսուցչուհի) արտայայտած է այն գաղափարը, որ գրականութեան դասագիրքերը պէտք է ըլլան լաւագոյն ստեղծագործութիւններու հաւաքածոներ։ Գրականութեան դասը պէտք է գրողի կեանքի փաստերու ուսումնասիրութեան, տպաւորութիւններու քննարկման, կարծիքներու վերարտադրութեան ամփոփիչ դաս ըլլայ։

Ամալիա Յովնանեան (հեռատեսիլի եւ ձայնասփիւռի մանկապատանեկան հաղորդումներու դպրոցական հաղորդումներու վարիչ) եւս ուսանողներու հետ իր ունեցած բազմաթիւ շփումներուն անդրադառնալով, ցաւ յայտնած է անոնց մօտ սեփական կարծիքի բացակայութեան ու խօսելու անփորձութեան մասին։ Ան ալ արտայայտուած է դասաւանդութեան ոճի փոփոխութեան եւ տարիներու սովորութենէն ազատելու անհրաժեշտութեան մասին։

Ժաննա Պետրոսեան (գրականութեան ուսուցչուհի) անդրադարձած է այն գաղափարին, որ այսօրուան աշակերտը առանց մեծ ճիգ թափելու բազմաթիւ աղբիւրներէ առատ տեղեկութիւն ձեռք կը ձգէ, այնպէս որ ընթերցանութիւնը իրեն համար տհաճ աշխատանք կը դառնայ։ Եթէ նոյնիսկ կը կարդայ, կ'իւրացնէ միայն նիւթը, պատմողական կողմը, առանց ընկալելու գաղափարական – գեղարուեստական արժանիքները։ Աշակերտութիւնը վարժութիւն չունի ինքնուրոյն կարծիք յայտնելու։

Վերջաւորութեան խօսք առած է «Գրական Թերթ»ի գլխաւոր խմբագրի տեղակալ Կարէն Ագարեան, որ մասնակիցներու ուշադրութիւնը հրաւիրած է գեղարուեստական ստեղծագործութիւններու վերլուծութեան սկզբունքներն ու ձեւերը սորվեցնելու անհրաժեշտութեան վրայ։ Աշակերտները ինքնուրոյն գաղափարներու տէր կրնան ըլլալ, եթէ բաւական չափով տեղեակ ըլլան գրականութեան տեսութեան հիմնական գիծերուն։

«Կլոր սեղան»ի մասնակցողներու շնորհակալութեան պատասխանելով, Կ. Ագարեան ըսած է, թէ «Գրական Թերթ»ը այսուհետեւ աւելի յաճախ պիտի անդրադառնայ մայրենի լեզուի ու գրականութեան դասաւանդութիւնը բարելաւելու ջանքերու։

ԷՔՍՓՈԼԱՆԿԻ ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆԸ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տունի լեզուներու այս ընդարձակ ցուցահանդէսի (Մարտ 27 – 31) շրջանակին մէջ հայկական տաղաւարէն, հանդիպումներէ զատ կազմակերպած էր նաեւ կլոր սեղան մը «Հայերէնը՝ կենդանի լեզու» թեմայով, Մարտ 28, Շաբաթ առաւօտ։

Ասուլիսը, որու նպատակն էր անդրադառնալ հայերէնի ուսուցումի ներկայ դժուարութիւններուն ու ապագայի կարելիութիւններու, կը ղեկավարուէր Տիկին Գ. Գույումճեանի կողմէ. կը մասնակցէին Փրոֆ. Ժ. Փիէր Մահէ, տիկիններ՝ Ընէլեան, Գարասալմասեան եւ Ա. Թոթոյեան։

Գ. Գույումճեան նախ ըսաւ թէ ներկայ ասուլիսը կարելի է շարունակութիւնը նկատել անցեալ տարի Մարսէյլ կազմակերպուած նոյն թեմայով կլոր սեղանին, ուր ներկայացուած էին հետեւեալ հարցումները. – Ինչո՞ւ հայերէն սորվիլ, ի՞նչպէս սորվիլ, ո՞ւր սորվիլ, ո՞վ պէտք է սորվեցնէ։ Ան անդրադարձաւ նաեւ այն եզրակացութեան, թէ հայերէնի ուսուցումը պէտք է տարնուած ըլլար հայկականութեան ներշնչումին։ Ապա Գ. Գույումճեան խօսքը տուաւ Տիկին Ընէլեանի, որ Իսի լէ Մուլինոյի մէջ պաքալորէայի հայերէնի քննութիւններուն կը պատրաստէ փափաքող թեկնածուները։ Ան ըսաւ թէ տարուէ – տարի կ՚աւելնայ այս դասերուն արձանագրուողներու թիւը։ 1987-ին քսան աշակերտ հայերէնը ընտրած է որպէս Բ., իսկ 60 աշակերտ որպէս Գ. լեզու։ Յետոյ հակիրճ տեղեկութիւններ տուաւ քննութեան ձեւին, արեւելահայերէն կամ արեւմտահայերէնի ընտրութեան կարելիութեան մասին։

Իրմէ ետք միշտ նոյն նիւթին շուրջ աւելի երկարօրէն արտայայտուեցաւ փրոֆ. Ժ. Փ. Մահէ։ Ան շեշտեց թէ հայերէնի պարագան անցքի շրջանի մը մէջ կը գտնուի, թեկնածուներ լաւատեղեակ չեն քննութեան, կամ դիտումի ձեւերուն. սակայն մօտիկ ապագային հայերէնի քննութիւնը պէտք է այլ կենդանի լեզուներու մակարդակին բերել, աւելի խստապահանջ ըլլալ եւայլն։ Ան ըսաւ թէ փոխանակ արհամարհելու, պէտք է քաջալերել քննութեան ներկայացողները։ Քարոզչութեան գործ մը կայ այս ուղղութեամբ կատարելիք գաղութին մէջ. յետոյ նաեւ պէտք է քննութեան թեկնածուներուն համար դասագիրք մը պատրաստուի, բնագիրներով ու քերականութեան բաժինով մը։

Տ. Գարասալմասեան որ հայերէն կը դասաւանդէ Ալֆորվիլի Սահակ – Մեսրոպ կրթարանը եւ Մշակոյթի Տունը, խօսեցաւ (հայերէն) պատանիներէ կազմուած դասարաններու հայերէն ուսուցանելու դժուարութիւններուն մասին. գլխաւոր հարցը ոչ – միատարր դասարաններն էին, ուր ամէն աշակերտ անջատ մակարդակ մը ու անջատ պարագայ մը կը ներկայացնէր։ Ուսումնական ծրագիր ու յարմար դասագիրք գոյութիւն չունէր. այս կացութեան դարման կրնար բերել միայն Ուսումնական Խորհուրդ մը, որ պիտի զբաղէր նման հարցերով ու կարելի պիտի ըլլար հայերէնի դասաւանդութեան պարագան դնել աւելի ամուր հիմերու վրայ։ Պէտք էր առիթներ ստեղծել, որպէսզի վերակառուցումի սա հանգրուանին հայ երիտասարդը գրուէր ճիշդ տեղը ու յետագային իր կարգին պատրաստէր իր յաջորդները։

Ուսումնական Խորհուրդի մը կազմութեան համամիտ գտնուեցաւ ամէն մարդ, քանի որ տարիներու փորձառութիւնը ցոյց տուած էր, թէ անջատ, անկազմակերպ նախաձեռնութիւններ չէին կրնար փափաքելի արդիւնքը տալ։

Ապա կրկին խօսք առնելով փրոֆէսօր Ժ. Փ. Մահէ խօսեցաւ համալսարանի հայկական ամպիոնին ու այդ ընթացքով ձեռք ձգուած վկայականին մասին. ըսաւ, թէ աւելի յարմար կ՚ըլլայ յիշեալ ուսումը միացնել ուրիշ ճիւղերու, ինչպէս՝ լեզուաբանութիւն, գրականութիւն, փիլիսոփայութիւն, պատմութիւն եւայլն, քանի որ հայերէնը շատ ճոխ ու կարեւոր աղբիւր մըն էր փաստագրութիւններու եւ վաւերագրերու։ Ապա ան խրախուսել ըլլալու հրաւիրեց, ըսելով թէ որպէս համալսարանական ուսում միայն հայագիտական ամպիոնի ընթացքին հետեւիլ, գործնական մարզի մը չառաջնորդեր ենթական։

Հայերէնի գործածութեան մարզերէն մէկուն՝ մամուլին մասին խօսեցաւ Ա. Թոթոյեան (հայերէն)։ Ան նախ անդրադարձաւ մամուլ – լեզու անմիջական կապին, հայ մամուլը նկատելով լեզուի աշխատանոց մը, ուր անհրաժեշտ ու անխուսափելի աշխատանք կը տարուի ամէն օր, լեզուն զարգացնելու, նոր բառեր կերտելու, կամ հայացնելու գործով. եւ որովհետեւ Սփիւռքի ինչպէս այլ մարզերը – կրթական, մշակութային, տնտեսական կեանք–, հոս ալ բացակայ է խօսքի տէր հեղինակաւոր մարմին մը, քիչ մը ամէն մարդ կ՚ընէ իր ճիշդ նկատածը ու մամուլի էջերուն մէջ յաճախ կը հանդիպինք այլանդակութիւններու։

Ան անդրադարձաւ նաեւ հայ մամուլին միացնող դերին, զանազան հայկական գաղութներու միջեւ. ըսաւ թէ մամուլն է կրկին, կապը հայ գրողին ու ընթերցող զանգուածին։ Ա. Թոթոյեան վերջացուց, պարզելով թուական պատկերը Սփիւռքի հայերէնով հրատարակուող մամուլին, շեշտելով պահանջքը որ կայ հայերէնի լաւատեղեակ տարրերու, այս մարզէն ներս։

Իւրաքանչիւր խօսք առնողէ ետք զանազան հարցումներ կ՚ուղղուէին ներկաներու կողմէ, առիթ տալով որ աւելի ընդարձակուի նիւթը։

Ըսուածները եզրակացնելու եւ ասուլիսը փակելու պարտականութիւնը կատարեց կրկին Գ. Գույումճեան։ Գլխաւոր եզրակացութիւնը այն եղաւ, որ հայերէնի հանդէպ հետզհետէ աւելցող հետաքրքրութիւնը առողջ հունի մը մէջ դնելու եւ իմաստալից, օգտակար աշխատանք կատարելու համար անհրաժեշտ էր Ուսումնական Խորհուրդի մը կազմութիւնը։ Խորհուրդը պիտի զբաղէր այս հարցերով որպէսզի կազմակերպուած եւ արդիւնաւոր աշխատանք մը կատարել կարելի ըլլար։

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

«Քաջ Նազար»ի ներկայացումը

ՄԱՐՍԷՅԼ. – («Յառաջ»). –

«Անյաղթ հերոս Քաջն Նազար
Որ մէկ զարկով ջարդէ հազար»։

Յովհաննէս Թումանեանի գրած բազմաթիւ հէքեաթներէն ամէնէն ժողովրդականն է անկասկած, ուր սրամիտ հեգնանքներով մարդկային թերութիւնները՝ միամտութիւնը, ծուլութիւնը, յաւակնութիւնը, վախը, կեանքի հակասութիւնները կը հարուածուին։

Հէքեաթը, Յովհաննէս Թումանեանի համար, նկարագիրներ պատկերացնելու զիւրին, մատչելի եւ զուարճալի ձեւ մըն է։ Նարեկ Տուրեան առանց շատ հեռանալու հէքեաթի նիւթէն, աւելի հիմնըւած է Դերենիկ Դէմիրճեանի վերածման վրայ, բայց եւ այնպէս շատ մը ազատութիւններ առնելով բնագրէն յաջողած է հէքեաթը վերածել ինքնատիպ երգախառն կատակերգութեան մը, երեք արարով։

Բեմական յաջող պատշաճեցում մը ուր բեմայարդարումը, տարազները լաւագոյնս կ՚արտայայտեն մթնոլորտը, կը զրսեւորեն նիւթին ոգին անոր ծիծաղելի կողմերով, այլանդակ գիծերով։ Երգերը, պարերը, մնջկատակախաղերը արուեստական չեն, կը մտնեն գործողութեան մէջ եւ կը բերեն գոյներ, ճոխութիւն մը եւ ջերմութիւն մը։

Նարեկ Տուրեան քաջ Նազար-ի դերին մէջ բեմին տիրապետեց ներկայացումին մէկ ծայրէն միւսը եւ յաջողեցաւ արտայայտել հաւասարապէս հերոսին մէջ եւ թոյլ ու ապիկար մարդը, եւ յոխորտացող եւ սարսափող մարդը։ Նաեւ, վարպետութեամբ ղեկավարեց իր շուրջը եղող միւս դերակատարները որոնք կրցան մակարդակը պահել։

Շնորհիւ Նարեկ Տուրեանի եւ իր խումբին շատ հաճելի պահ մը անցուցինք։

Նարեկ Տուրեան ունի գեղարուեստական պատրաստութիւն։ Երաժշտութեան ու երգի բնագաւառներուն մէջ, քանի մը տարի առաջ, Մարսէյլ բնակած շրջանին, առիթը ունեցած էինք հաստատելու, գնահատելու իր յատկութիւնները, առանձին առիթներով, բայց նաեւ համերգի մը ընթացքին։ Այս անգամ, յայտնուեցաւ որպէս բեմի, թատրոնի մարդ իւրայատուկ ձիրքերով։ Սակայն, ափսոս որ սրահը կէսով պարապ էր, կամ կէսով լեցուն էր լաւատեսութեամբ խօսելու համար։ Նարեկ Տուրեանի այս արտադրութիւնը արժանի էր աւելի լայն հասարակութեան, եւ ներկայութեան, եւ գործին գեղարուեստական արժէքին համար, եւ տարուած աշխատանքին ու ջանքերուն ի քաջալերութիւն եւ ի գնահատանք։

«Քաջ Նազար»ի այս ներկայացումը, Մարսէյլ, Կիրակի, Մարտ 22-ին, Թէաթրը տիւ Մուլէնի մէջ, նախաձեռնութիւնն էր Մարսէյլի Հայ Արենոյշներու Միութեան։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

«ՈԶՆԻ»Ի ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

– Ո՛չ խմում եմ, ո՛չ ծխում, ո՛չ էլ կանանց եմ նայում, բայց առողջութիւնս լաւ չէ։
– Էտքանից յետոյ առողջութիւնդ ինչի՞դ է պէտք։

**

Տափօղակով հոգէյ էի նայում հեռուստացոյցով, երբ պապս ասաց.
– Այսքան մարդիկ չե՞ն կարողանում մի մուկ սպաննել...։

« Ոչ մի տեղ չաշխատելու համար ինձ ոչ մի տեղ աշխատանքի չեն ընդունում»։

Ժ. Գ. (Երեւան)

×

«Ամուսնուս խանդի պատճառով զրկըւած եմ կեանքից եւ աշխատելու ընդունակութիւնից»։

Ս. Ս. (Էջմիածին)

×

Շէնքի առուծախի պայմանագրի անվաւեր ճանաչումը ճանաչել անվաւեր։

(Վճռեց)

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

ՄԱՅՐԻԿ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕՅ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. Paris, 1985

Բայց անշուշտ, ա՛յս էր. նոր տուն մը պիտի ունենայինք։ Ինչո՞ւ վախնալիք բան կը փնտռէինք հոն, ուր միայն ուրախ լուր մը կար։

Անգամ մը եւս, գտնելու համար այս վախին արմատները, պէտք էր ետ երթալ, դէպի այն ժամանակները, ուր բնակարանի փոփոխութիւն ջարդէն նոր փախուստ մը կը նշանակէր։ Մեզի ապաստան տուող տունէ մը դէպի ուրիշ մը մեր թափառումին մէջ կ՚ողբայինք սպաննուողները, ապա մեկնելու համար նոր երկիրներ, դէպի սենեակներ, որոնք անցեալ ու հոգի չունէին, եւ որոնց համար յետագային պիտի ըսէինք. «երբ Փարատի փողոցը կը բնակէինք...»։

Եւ յիշատակներուս մէջ այս 400 շէնքնոց փողոցէն անուն մը միայն պիտի մնար, փոխարինելու համար անցեալի մը յղկուած քարէ գեղեցիկ բնակարանը, կաղնիի մը շուքին, որ կարծես կ՚ըսէր. – «Հոս կը ծնի մարդ, հոս կ՚ապրի ու ապա կը մեռնի նոյն տան մէջ»։

×

Լաւ կը ճանչնայի այդ Սէն – Ժաք փողոցը հանդարտ, մաքուր, քաղքենի տուներով եզերուած, սալայատակուած իր ճամբով եւ Նոթր Տամ տը լա Կարտ բարձրացող զառիվերով։ Դպրոցի ճամբուս վրայ ամէն օր կը տեսնէի զայն։

Ամէն բան եղած էր շատ արագօրէն, մինչ մենք Մոնթօլիվէ կը գտնուէինք։ Այդ շրջանին, վերելակի չգոյութիւնը կը նուազեցնէր վերի յարկերու վարձքերը։ Մեր յարկաբաժինը հինգերորդ յարկն էր, փողոցի վրայ ու բաղկացած՝ երեք սենեակէ ու խոհանոցէ մը։

Հայրս, Մայրիկ եւ Գայեանէ ենթարկուեցան մեր հարցումներու տարափին։ Պատե՞րը ... ամէն սենեակ տարբեր գոյնով ծաղկաւոր թուղթով պատած էր...։ Տախտակամա՞ծը ... շատ գեղեցիկ լինոլէոմ մը կը ծածկէր զայն...։ Ի՞նչպէս, իսկական խոհանո՞ց մըն էր ... անշուշտ. քանի որ կար ֆօրակ մը, չորս օճախով կազի փուռ մը, որ գնուած էր մեկնող վարձակալէն։ Սանդուխները լայն էին ... աստիճանները ցած, շէնքին մուտքը ընդարձակ ... եւայլն։

Երբ մեր հետաքրքրութիւնը ընդհանուր առմամբ գոհացաւ ու սկսանք խօսիլ մանրամասնութիւններու վրայ, օրը իրիկուն եղած էր արդէն։ Մոռցած էինք լոյսը վառելու։ Այն ատեն միայն, լոյսին մէջ յանկարծ յիշեցի «երեք քառորդ անակնկալ»ին վերջին քառորդը։

Հայրս, խոհանոցի իր անկիւնէն – Կիրակիի մեր խոհարարը ինք էր – արդէն հակած էր իր տապակին վրայ։ Լոլիկի ու պանիրի խաւի մը վրայ տասնեակ մը հաւկիթ կը կոտրէր։ Մէկ վայրկեանէն, վըրան կէս լեմոն քամուած ու առատ պղպեղով, պատրաստ պիտի ըլլար այն արագ ու համեղ ճաշերէն մէկը, զոր այնքան կը սիրէի։

Մայրս լուսաբանեց այդ խորհրդաւոր վերջին քառորդը, որ պակաս կը մնար անակնկալէն։

Այն երեք շաբաթը որ պիտի անցընէինք տակաւին Մոնթօլիվէ, լի ու լի բաւական պիտի ըլլար փոխադրութեան ու նոր տան մէջ տեղաւորուելու համար։ Մեր վերադարձը պէտք է տեղի ունենար մանրակրկիտ կերպով պատրաստուած ծրագրի մը համաձայն. Փարատի փողոցի 109 թիւին առջեւէն պիտի անցնէինք առանց կանգ առնելու. ընդհանուր դարմանքի մէջ պիտի բարձրանայինք Պըըթէօյ փողոցի երկայնքէն ու աջ անկիւնէն Սէն – Ժաք փողոցը պիտի դառնայինք, առանց որեւէ բացատրութեան։ Անշուշտ, մեր Գայեանէն որ այնքան կը դժուարանար նման գաղտնիքներ պահելու, ամբողջ ճամբու ընթացքին ամուր կերպով շրջապատուած պիտի ըլլար Մայրիկիս եւ հօրս կողմէ։ Ու յետոյ 101 թիւին առջեւ հայրս բանալիներու տրցակը հանելով ու հինգերորդ յարկի դուռը հրելով մեզի պիտի յայտարարէր թէ կը գտնուէինք մեր նոր տան մէջ։

Մեր կանխահաս վերադարձը փոփոխութեան ենթարկած էր այս անակնկալին առաջին տարբերակը եւ անկէ զեղչած քառորդ մը, ըստ այդ բեմադրութեան հեղինակին որոշումին։

Սեղանը վերնալէ ետք հայրս անփոյթ շարժումով մը չափիկ մը դրաւ Աննա մօրաքրոջս ծունկերուն վրայ, խնդրելով որ քնէ թեւերու կարը։

(Շար. 72)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ֆիլոր եւ Ստեփան Ճիպիլեան իրենց հօր եւ աներհօր՝

ՅՈՎՍԷՓ ՀԱՃԻ ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ

յիշատակին 1.000 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին :

IIIème FESTIVAL DU FILM ARMENIEN

du 1er Avril au 14 Avril
au STUDIO 43
43, rue du Faubourg Montmartre
75009 PARIS
Tél. : 47 - 70 - 63 - 40
M° Le Peletier ou Montmartre

Programme du Vendredi 3 Avril

◀ Salle 1
18h LA GIFLE (1980)
de *Henrik MALIAN* V.O. stf
20h En présence de
Tigrane MANSOURIAN :
SAYAT NOVA (1969)
de *Sergueï PARADJANOV* V.O. stf
22h En présence de
Jacques KEBADJIAN
et Serge AVEDIKIAN :
SANS RETOUR POSSIBLE (1983)
de *Jacques KEBADIAN*
et *Serge AVEDIKIAN*

◀ Salle 2
18h GUIKOR (1934)
de *A. MARTIROSSIAN*
Muet - Traduction simultanée
20h LA BELLE DE MOSCOU (1958)
de *R. MAMOULIAN*
22h En présence de
Tigrane MANSOURIAN :
LA LANTERNE ALLUMEE (1983)
d'*Agassi AïVAZIAN* Vers. arm. nst

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպութեամբ՝
Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ

ՀԵՐՄԻՆԷ ԵՐԻՑԵԱՆ

Վիէննայի Օփէրայէն

դաշնակի ընկերակցութեամբ՝
Պր. ԺԵՐԱՐ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ

մասնակցութեամբ՝
Ֆէրիգիւզի
Հայ Միութեան երգչախումբի

Արտասանութիւն

Շաբաթ օր, Ապրիլ 4-ին, ժամը ճիշդ 20.30-ին, Իսիի Օտիթորիոմին մէջ, 11 – 13 rue Tanc :

Ամբողջական հասոյթը կը տրամադրուի Իսիի Եկեղեցւոյ Միօրեայ Վարժարանին :

Soirée Exceptionnelle

Samedi 2 Mai
21 heures

Champs - Elysées - 78

Invités de LOS ANGELES
YEGHIA SANOSSIAN
HOVIG KRIKORIAN
ARMEN AHARONIAN
et son orchestre

Invités de la soirée : Rosy ARMEN, Georges GARVARENTZ, Henri VERNEUIL et plusieurs vedettes arméniennes

DÎNER ARMENIEN

Réservation :

CHAKI - TOURS	43 78 27 89
ATLANTIC	48 93 42 69
HAY DISC	48 78 22 79

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԸ ԵՒ ՀՈԳԵԳԱԼՈՒՍՏԸ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՄԱՆԿԱՆՑ ԲՈՅՆԻՆ ՄԷՋ

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ 4 ՕՐ
Մայիս 28, 29, 30 եւ 31
Մեկնում Հինգշաբթի :
ՀՈԳԵԳԱԼՈՒՍՏ 3 ՕՐ
Յունիս 6, 7 եւ 8
Մեկնում Շաբաթ

Départ de l'autocar :

Mairie de CLAMART	7 h 30
ISSY-LES-MOULINEAUX	
Eglise Arménienne	8 h
ALFORTVILLE - place Carnot	8 h 30
GARE SAINT LAZARE	
25. rue de Rome	9 h

Աւանդական հիւրասիրութիւն, օթօքարով ամէնօրեայ պտոյտներ Մանշի ափերուն մինչեւ Տօվիլ եւ Մոն – Սէն Միշէլ :

Մասնակցութեան մասնակցութիւն. –
ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ՝ 430 Ֆ. :
ՀՈԳԵԳԱԼՈՒՍՏ՝ 380 Ֆ. :
Տեղերը ապահովելու համար՝
հեռաձայնել. – 39 – 85 – 36 – 53

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

Պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ ժամը 10-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի. –

– Կիրակի, Ապրիլ 5-ին՝
Գալստեան Կիրակիին :

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Ապրիլ 4, Լզ. օր Մեծի Պահոց՝ տօն է Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին Մերոյ՝ ասուկալի չարչարանացն եւ մտին ի վիրապն :

Ժամը 10-ին, Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի՝ Խորանը բացուած :

VIENT DE PARAÎTRE

L'HOMME DE TOKAT

André SERNIN

Ed. France - Empire

Vente exclusive à la librairie
VENDOME
16, rue de Chateaudun — Paris 9e

L'auteur a dédié ce livre à son ami Edouard Khederian, dont les souvenirs constituent la source essentielle de son récit.

ՎԵՆԵՏԻԿ — ԶԱՏԻԿ — ՎԵՆԵՏԻԿ

Մուրատ Ռափայէլեան Վարժարանի 150ամեայ Յոբելեան

Պաշտօնական բացում Մուրատ – Ռափայէլեան Վարժարանի 150-ամեայ յոբելեանի տօնակատարութիւններու՝

1836 – 1986

Հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի եւ քահանայական օծում 2 սարկաւագներու, Ապրիլ 19, Կիրակի, ժամը 10.30-ին Ս. Ղազարի մայրավանքի եկեղեցւոյ մէջ, ընկերակցութեամբ՝ Ազգքանդր Սիրանոսեանի լարային նուագախումբին :

Կէսօրէ ետք, ժամը 6-ին, յոբելենական ողեկոչում Մուրատ – Ռափայէլեան Թէոփոլեան դահլիճին մէջ, գեղարուեստական յայտագրով :

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի անդամական ընդհ. ժողովը, Շաբաթ, Ապրիլ 4, ժամը 16-ին սովորական հաւաքատեղին :

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 72ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՈՒԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻՆ

նախաձեռնութեամբ՝ Մարսէյլի Կեդր. Վարչութեան,
մասնակցութեամբ՝ Տէսինի եւ Վիէնի մասնաճիւղերուն

Կիրակի, Ապրիլ 12, ժամը 13-ին Մշակոյթի Տան Վասպուրական եւ Տարօն սրահներուն մէջ :

12 - 14, rue St. Bazile — 13001 Marseille

Կը նախագահէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ՀԱՆԴԷՍ - ՃԱՇ

ժամը 13-ին :

Ճաշը պատրաստուած է Միութեանս Տիկնանց Յանձնախումբին կողմէ :

Գեղարուեստական բաժին :

Վասպուրականեան մթնոլորտ :

Կը բանախօսէ՝ ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Արտասանութիւն՝ Տիկին Իսկուհի Հրաչեան

Նուագ՝ Պր. Միհրան – Թիէրի Աւիկեան

Հասոյթը կը յատկացուի ԽՐԻՄԵԱՆ ՖՕՆՏԻՆ :

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով. –

Աւտոյեան	91 – 70 – 02 – 33
Բաբայեան	91 – 66 – 30 – 66
Կրասեան	91 – 93 – 32 – 18

Մուտքը 130 Ֆր. :

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԺԱՆ ԹԱՍԼԱՔԵԱՆ

ուրախ են յայտնելու թէ

ROGINA-ի կողքին

183, rue P. V. Couturier — Alfortville
Tél. : 43 - 96 - 13 - 77

բացած են նոր ճաշարան մը եւս

JANO LE HAY

84, quai Blanqui — Alfortville
Tél. : 43 - 75 - 16 - 49

3 SALLES DE 60 A 120 PERSONNES
Pour noces, réceptions, repas d'affaires
Spécialiste des banquets à l'arménienne

AU MENU. — Pizza — lahmadjoun, grillades au feu de bois, spécialités arméniennes.

CUISINE SOIGNEE

Les deux restaurants sont ouverts tous les jours sauf lundi.

L'ASSOCIATION
«CREATIONS CONTEMPORAINES ARMENIENNES»

LES PEINTRES

Claudine Chazelle, Alfred Gharapetian et Mona Massol (née Caramanian) exposent leurs toiles récentes
du Samedi 4 au 10 Avril
au Centre Associatif Culturel de Sèvres
45, Grande - rue, Sèvres
(métro : Pont de Sèvres, autobus 171, descendre Parc St. Cloud).
Vernissage : Le 4 Avril, à 19 heures
En semaine : 17h30 — 21h
Le week-end : 10h — 20h.

SIGNATURE - COCKTAIL
Mardi 7 Avril, vers 18h
23, rue Racine, Paris 6e (métro : Odéon)
Denis Donikian
signera :
VOYAGES EGARES
recueil de textes poétiques
Ed. Le Pont de l'épée
Le peintre - sculpteur Raffy signera les litographies accompagnant les 31 exemplaires de tête et exposera des toiles récentes.

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Սէն-Ժեռոմի Ջ. Շանթ մասնաճիւղը իր կազմակերպած ճաշին առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. – Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւն 1.400 Ֆր., Հ. Յ. Դաշնակցութիւն, Տէր եւ Տիկին Տուրսունեան, Սէն – Ժեռոմի Եկեղեցւոյ Թաղականութիւն 500-ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Շարլ Դուլիթեան, Տէր եւ Տիկին Երլմազեան, Հայ Արենոյշ, Կապ. Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղ, Պր. Յովհաննէս Տէր – Վարդանեան 300-ական Ֆ., Պուլվար Օտտոյի Լօյա Սասունի մասնաճիւղ 250 Ֆ., Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան վարչութիւն, Տիկին Խօրտէքեան, Տիկին Մարգարեան, Պր. Կէօզալեան 200-ական Ֆրանք :

⁂

Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Սամուէլեան, Տէր եւ Տիկին Ժան – Գլօտ Եգէկէլ, Այրի Տիկին Անտոնեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Փափազեան 100-ական Ֆր. կը նուիրեն իրենց ծնողքներուն՝ Թուրֆանտա եւ Արշակ Սամուէլեանի հոգեհանգստեան առթիւ :

Գէորգ Մեսճեանի տարելիցի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Այրի Տիկին Հնազանդ Մեսճեան 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Մեսճեան 100 Ֆ. :

Այրի Տիկին Մաքրուհի Ղուկասեանի մահուան առթիւ՝ Յարութիւն Կիրակոսեանէ 50 Ֆ. :

ՇԱԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ
4

SAMEDI
4 AVRIL
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.459 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 62e ANNÉE — No 16.459

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ դեսպանատունը բուռն բողոք մը բարձրացուցած է Ֆրանսայի, այս վերջինոյն տուած որոշումին առթիւ, խորհրդային երեք դիւանագէտներու արտաքսման վերաբերեալ: Ութ օր պայմանաժամ ունին այս «դիւանագէտները» իրենց կայանը ձգելու եւ մեկնելու: Մոսկուա կը դժուարացնէ Ֆրանսան յարաբերութեանց յետադաս վատթարացման մը առընչութեամբ, թէեւ անկարելի ընելով Շիրաքի այցելութեան (Մայիս) որ կրնայ խնդրոյ առարկայ ըլլալ: Թէեւ Ֆրանսական կառավարութիւնն ալ կրնայ յետաձգումի մը նախաձեռնութիւնն ստանձնել: Ռուսերուն համար, Առեանի լրտեսական ամբողջ պատմութիւնը շինծու է եւ կը ձգտի միայն զրպարտելու Խորհրդային Միութիւնը: Այս առթիւ, «Իւմանիթէ»ն ալ խմբուն կ'ընէր, ձաղկելով այս խրախտնումը եւ յիշելով թէ Առեան Հրթիռը գաղտնիք չունի, քանի որ ամբողջ կաղմածը, բոլոր մանրամասնութիւններով, հրատարակուած է իրեն յատկացուած հատորի մը մէջ, ինչպէս նաեւ արձակման մեթոտները:

ՉԻԼԻԻ ՄԷՋ, ապահովութեան ուժերուն զոհ գացած է երիտասարդ ցուցարար մը, որ մաս կը կազմէր Պապը ողջունողներու ամբոխին: Բուռն միջադէպերը պատահած են ժողովրդական թաղամասերուն մէջ, մինչ ժողովուրդը «հաց, արդարութիւն եւ ազատութիւն» կը պոռար: Յովհ. Պօղոս Բ. կոչ ըրած է որ ժողովրդավարութիւնը վերահաստատուի երկրին մէջ, թելադրելով հանդերձ եպիսկոպոսներուն քաղաքականութենէն հեռու մնալ:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, ահաբեկչութեան հետ կապ ունեցող ութ կասկածելիներ եւս (մէկ ֆրանսացի, մէկ լիբանանցի եւ զանազաններ) ձերբակալուած են եւ հարցաքննուած: Խուզարկութեանց ընթացքին բաւական փաստաթուղթեր գտնուած են եւ ծրագրուած ոճրափորձերու մանրամասն յատակագիծեր: Ասոնց կարգին կլ - ԱԼ եւ Թի - ՏՐՊԼԵՈՒ - ԷՑ-ի դրամատնեակները: Առաջին հարցաքննումներէ ետք, ոմանք մեղադրանքի տակ կ'առնուէին:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ, ձեռքի տակէ տեսրյ մը կը շրջի, որ Տիկին Կորրաջովի արեւմտեան շրջապտոյտները կը ներկայացնէ: Կը կարծուի որ ՔԱ - կէ - Պէ-ի գործն է վարկաբեկելու համար խորհրդային թիւ մէկը, ցոյց տալով պչրասէր եւ շռայլ կին մը, որ կարի տուները կը պտըտի, Լոնտոն թէ Փարիզ (Իվ Սէն Լօրան եւ Քարտէն) սուղ գնումներ ընելով հագուստեղէնի թէ մուշտակի:

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ նոր նստաշրջանին, 6 փոխ - նախագահներու ընտրութեան առթեն, Ազգ. Ճակատի թեկնածուն՝ Առիկի 100 ձայն ստացած է, մինչ Լը Փէնի շարժումը միայն 33 երեսփոխան ունի: Ասիկա, պարզապէս, կը նշանակէ որ 67 այլ երեսփոխաններ իրեն քուէ տուած են: Չէ ընտրուած թէեւ եւ մեծամասնութեան 3 փոխ - նախագահները եղած են Իի - Տէ - էՖ-էն եւ էՌ - Փէ - էՌ-էն, միւս երեքն ալ ընկերվարական են:

Լը Փէն տարը հազար հոգի համախմբած էր Զէնիթ, ուր խօսեցաւ քաղաքա-

ԵՐԲ ՉՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ԱՅԼ ՄԱՆԱՒԱՆԴ ԱՆԲԱՐՈՅԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԲՈՒՈՐ ՄՐՑԱՆԻՇԵՐԸ ԿԸ ԿՈՏՐԵՆ...

Ժընեւի Պօ - Ռիվաժ պանդոկին մէջ է, որ աճուրդով կը ծախուէին Ուինտզըրի դքսուհիին զոհարեղէնները: Ռոյեթրու, մերսէտէսներու, քադիյաքներու «հրմըշտուքէն» ետք, պանդոկին շուրջ, այլ տեսակի հրմշտուք մը ծայր տուած է աճուրդի ատեն, չմեցնելով տարիներու փորձառու մեծագոյն մասնագէտները: Իւրաքանչիւր գոհար իր արժէքէն 100 անգամ աւելի սուղ ծախուած է: Այսպէս Լիզ Թէյլըր 3 միլիոն 400.000 Ֆր. (արժէքէն 20 անգամ աւելի) վճարած է մատանիի մը: Դուքսին գլանիկի մէկ տուփը, մոխրագոյն եւ դեղին ոսկի (Քառթիէ) գնուած է իր բուն արժէքէն 100 անգամ աւելի, մէկ միլիոն 600 հազար փրանքի: Տեղւոյն վրայ մթնոլորտը կը նկարագրուի որպէս խելագարութեան աննախընթաց տեսարան, նման պարագայի մը: Դուքսը դըքսուհիին երկու հարիւր գոհարներ նուիրած է եւ ամէն մէկը ծախուած է իր բուն արժէքէն 20,50 եւ 100 անգամ աւելի: Հազարաւորներու միջեւ միայն հազար առանձնաշնորհեալ կրցած են մասնակցիլ աճուրդին: Ներկաներուն մէջ նշմարուած են Սավուայի իշխանուհին, Պարոն Ֆոն Թիսէն, Լիզ Թէյլըր, մեծ զոհարավաճառներ, ինչպէս՝ Քառթիէ, Վան Քլիֆ, նաեւ անշուշտ արար մեծահարուստներ:

Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 22.05-ին կը ծախուէր «բոցահաւ» մը (փլամմն ռոզ) աւելի իր զգացական քան նիւթական արժէքին համար: 46 տարեկանին, դքսուհին զայն կրած է առաջին անգամ, Մատրիտ, իր «բախտաբերն» էր: Բուն գինը՝ 560.000 Ֆր. Ֆր.: Ծախու կը դրուի 2 միլիոնի, աճուրդը կը բարձրանայ վայրկեանէ վայրկեան, սուրիացի մը՝ Վաֆիք Սայիմ 200 հազար կ'աւելցնէ, յետոյ յաջորդաբար՝ 30 հազար եւս, 60 հազար, Սուրիացին եւ Ամերիկացիք կը մրցին եւ պահ մը Սուրիացին կ'առաջարկէ մէկ միլիոն զուիցերական փրանք (4 միլիոն Ֆր. փրանք), Ամերիկացիք կը յամառին, հուսկ Սուրիացին կը յաղթէ մէկ միլիոն 100 հազար զուիցերականով (4 միլիոն 400 հազար փրանք) ու կը գնէ զարդասեղը:

Ուրբաթ օր աճուրդը կը շարունակուէր:

Աժան խորհրդածութիւնները աւելորդ են, անշուշտ, նման «կուշտ»երու եւ Եթովպիոյ սովահար մանուկներու բաղդատութիւնն ալ: Երբ չտեսութիւնն ու անբարոյականութիւնը հոս կը հասնին, նախընտրելի է լուռ մնալ, մանաւանդ նման պարագայի մը, քանի որ լռութիւնն ալ ... ոսկի է:

Մէկ մխիթարութիւն, սակայն, ամբողջ հասոյթը կ'երթայ Փարիզի փասթէօրեան հաստատութեան, թէեւ ատիկա գնորդներուն բնաւ հոգը չէ...:

ցիութեան օրինագիծին մասին: Կ'ուզէ որ կառավարութիւնը հանրաքուէի դիմէ: Շեշտելով թէ ոչ ցեղապաշտ են, ոչ ալ օտարատեաց, խօսքն ուղղեց պէօրերուն (ալժերացի գաղթողներու Ֆրանսա ծնած զաւակներ) ըսելով թէ Ֆրանսացի կրնան ըլլալ եթէ հաւատարիմ են Ֆրանսայի, գիտեն անոր լեզուն, կ'իւրացնեն բարքերը, եւայլն: Իսկ եթէ իրենց մշակոյթը, լեզուն եւ բարքերը կ'ուզեն պահել, այն ատեն իրենց հայրենիքը թող վերադառնան:

ՏՈՄՍԵՐ

ԲԱՐՁՐԱՑՆԵԼՈՎ ԳԼՈՒԽԸ

Կռան Փալէի *Գիրքի Սալոնը* մուտք գործելու համար, քաղաքակրթուած բոլոր անհատներուն պէս, ես ալ պոչ բռնեցի՝ հազուադէպ, այլ հանելի համբերութեամբ: Վերջապէս, ո՛չ նամակատան մը մէջ կը գտնուէի, ո՛չ ալ սովորական սինեմայի մը դիմաց: Պիտի մտնէի գիրքի փառքին նուիրուած ցուցահանդէս մը, գիրքերու անտառ մը, որու ծառերուն տերեւները հրատարակութիւններու թերթերէն կազմուած էին եւ ուր իշխողը ո՛չ առիւծն էր, ո՛չ վագրը, այլ գրողը, բանաստեղծը, արուեստագէտը:

Ու ահա պատահական հանդիպում մը ծաղրանկարիչ *Հովիւ*ի հետ: Պիտի ուզէ՞ր ինծի համար ալ ծաղրանկար մը գծել գնած գիրքիս մէջ: Հայերէնով ուղղուած այս հարցումը երբ կը լսէր Հովիւ, կանգ կ'առնէր յանկարծ, կը թողուր աշխատանքը, կը վերցնէր գլուխն ու բազուկները, կը ժպտէր լայն ու պեխերուն տակէն դրական տաքուկ պատասխան մը կուտար: Ինծի կը թուէր, թէ Վահրամ Մավեանն է որ կը բացագանչէր.

– *Ամէն տեղ Հայ կայ*:

Հովիւ կը գծէր հեռատեսիլին առջեւ նստած մարդ մը որ կ'ըսէր՝ «*Եթէ յառաջիկայ 15 օրերուն, թելեվիզիոնէն հայկական ֆիլմ մը չտան, կազմածս պատուհանէն դուրս պիտի շպրտեմ*»: Պիտի ուզէ՞ր գնէ ստորագրութիւնը կատարել հայերէնով: Այդ խնդրանքս ալ գոհացում կը ստանար:

Կը շարունակէի շրջագայութիւնս, պահ մը կը կենայի տաղաւարներու դիմաց կեցող գրողներու առջեւ, կը թերթատէի անոնց գործերը, մինչեւ որ հեռուն կը նշմարէի *Պեռնար Լանկլուան*: Ունեցած հատորս բարեկամի մը նուիրած ըլլալով, կ'որոշէի գնել իր *Ռեզիսթանս* գործէն թիւ մըն ալ ու երբ կը պատրաստուէր մակագրելու՝

– Գիտէ՞ք, որ ձեր աշխատանքին մէջ ոչինչ կայ Հայերու մասին, կը նշէի:

Լանկլուա կը բարձրացնէր գլուխը, նկատել կուտար, թէ կը բացակայէին նաեւ Պաղեստինցիները, թէ ամէն բան չէր կրնար ընել, թէ կը խոստանար յաջորդ անգամ...

Գնէի՞ նաեւ Ֆելիսիէն Մառսոյի վերջին վէպը:

Մակագրելու համար երբ անունս կուտայի՝ բացատրելով թէ Հայ մըն էր դիմացը կեցողը, ան կը բարձրացնէր գլուխը, համակրական նայուածքով մը նայէր ինծի, ապա կիներու մասին խորհրդածութիւն մը կ'արձանագրէր գիրքի առաջին էջին:

Այդ գիրքն ալ դրած տոպրակիս մէջ, կը շարունակէի թափառումս՝ այս անգամ կանգ առնելու համար զանազան երկիրներու վերաբերող գեղատիպ ալպոմներու առջեւ: Հայաստանի մասին ալ հրատարակութիւն մը չունէի՞ն: Ժխտական պատասխանին յանեցող դժգոհութիւնը մասամբ կը փարատէր, երբ *Քը Սէ՛ժ*ներու հսկայ դէզին մէջ կը գտնէի Հայաստանին նուիրուած հատորիկը:

Քանի մը գիրք ալ գնելէ ետք կը վերադառնայի տուն:

Իրիկուն է արդէն, լուրերու ժամն է ու հիւրերուս հետ խօսակցելով հանդերձ, մէկ ականջով կը հետեւիմ աշխարհի անցուդարձերուն, երբ յանկարծ լռութիւն կը տիրէ: Լուրի մը մէջ, յիշատակուած էր *Երեւան*ը ու մենք հազիւ կրնայինք հասկնալ, թէ կը վերաբերէր ֆութպոլի մը մրցաշարքին կամ մրցումի մը արդիւնքին: Բայց ի՜նչ կարեւորութիւն, հեռատեսիլէն յիշատակուած էր մեր մայրաքաղաքին անունը ու պահ մը հպարտութեամբ խառն երկիւղածութիւն պարտադրած բոլորիս, բոլորիս, հիւրերուն, ընտանիքիս անդամներուն, բացի հիւրերուս 12 – 13 տարեկան աղջնակէն, որու դէմքին պարապութիւն էր, հարթ անտարբերութիւն: Արհամարհելով բոլորս, ան չբարձրացուց գլուխը ու չմասնակցեցաւ մեր լռութեան:

Յիշեցի Գիրքի Սալոն այցելութիւնս ու մտածումիս մէջ անգամ մըն ալ բարձրացան Հովիւի, Լանկլուայի, Մառսոյի գլուխները, բայց անոնք չկրցան ջնջել տխրութիւնս: Տխրեցայ, որովհետեւ նոյն վայրկեանին, երկրին զանազան շրջաններուն մէջ, հեռատեսիլին առջեւ նստած պատանիներ, լսելով հանդերձ *Երեւան*ի անունը, կա՛մ չանդրադարձան թէ ինչի մասին էր խօսքը, կա՛մ ալ լսեցին զայն ինչպէս պիտի լսէին Ափրիկէի որեւէ մէկ երկրին մայրաքաղաքին անունը:

– Ամէն տեղ Հայ կայ:

Բայց Վահրամ Մավեան ունի նաեւ ուրիշ գործ մը՝ «*Հայու Բեկորներ*», որ իր պերճախօս խորագրով արդէն գաղափար մը կուտայ, թէ ինչի մասին է:

Ինծի կը թուի, որ անմեկնելի «նաւաբեկում»ի մը արդիւնք այդ *բեկոր*ները իրենց կարգին սկսած են վերածուիլ ուրիշ բեկորներու, աւելի մանր, աւելի աննկարագիր բեկորներու՝ վերջնականապէս կորսնցնելով իրենց նմանութիւնը հիմնական նաւուն հետ, բոլորովին անօգուտ՝ նոր նաւու մը շինութեան կամ հինին վերականգնումի աշխատանքներուն:

Մ. ՊԶԱՔՃԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՄԱՐՏ 24 / 26)

ՀԱՄՕ ՍԱՀԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ ՍԻՍԻԱՆԻ ՄԷՋ

Սիսիանի մշակոյթը տան սրահին մէջ տեղի ունեցած է Համօ Սահեանի «Դաղձի ծաղիկ» նոր հաւաքածոյի քննարկումը: Բացման խօսքով հանդէս եկած է եւ գիրքին արժանիքներուն մասին խօսք առած կուսակցութեան շրջանի Ա. քարտուղար Շ. Դաւթեան: Համօ Սահեանի նոր գիրքէն բանաստեղծութիւններ արտասանած է Խորհրդային Միութեան ժողովրդական արուեստագէտ Սօս Սարգսեան (*): Շնորհակալութեան խօսք արտասանած է բանաստեղծը:

(*) Ներկայիս՝ Փարիզ, շարժանկարի փառատօնին առթիւ:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ միտք եւ արուեստ»ի նոր (115) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. –

«Յառաջ»ի տեսակցութիւնը
Սոնիա Նիկողոսեանի հետ — Ա. Թ.

Բանաստեղծի ուրուագիծ — Վ. ՕՇԱԿԱՆ

Souvenir de Papken — J. - P. BODOSSIAN

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԻՄ ԱՊՐԵԼԻՔ ԵՐԿԻՐՆ Է»

Խորհրդային Միութենէն «ազատ աշխարհ» արտագաղթող Հրեաներու յուսախաբութիւնը ամերիկեան դեմոկրասիի եւ Ազատութեան Արձանի խոստումներէն եւ, կրկին իրենց «դժոխք» երկիրը վերադառնալու դիմումը եթէ աւելորդ կը դարձնէ որեւէ մեկնաբանութիւն եւ Ռեկընի «եդեմի» մասին հետեւութիւններ ընել, երեւոյթը, սակայն, ինծի կը յիշեցնէ ուրիշ աւելի տխուր դէպք մը:

Խորհ. Միութեան պէս հարիւրաւոր միլիոններու հասնող բնակչութիւն ունեցող ընդարձակ տարածութենէն քանի մը հազարներու արտագաղթն անգամ եթէ բան մը չի պակսեցներ ովկիանոսի տարածութենէն, երկիրը չենթարկեր անհաւասարակշռութեան, կաթիլի մը պակասն անգամ Հայաստանէն, միլիոնաւոր կաթիլներու կորուստի նշանակութիւն ունի: Ամէն Հայ գիտէ այդ. գիտէ նաեւ՝ համրանքի ու քանակի կարեւորութիւնը եւ սակայն եսասէր անձնականութեամբ, կ'ուրանանք քաղաքացիական պարտաւորութիւններ, անարդարանալի արդարացումներու կը դիմենք եւ փաստելու համար մեր «անկեղծութիւնը» անբարտաւանութեամբ կ'արտասանենք. «Հա՛յ եմ ես, Հա՛յ եմ ես. քաջ Վարդանի թոռն եմ ես», երբ Վարդանի քաջութեան մէկ – հարիւրերորդ տոկոսն իսկ չկայ այդ յոխորտանքին մէջ, ո՛չ թէ թշնամիին դէմ մարտնչելու, այլ՝ սեփական հողի խաղողն իսկ քաղելու, հունձքը կառքի վրայ բեռցնելու, տունի պատ հիւսելու, մեքենայի լծակ շարժելու կամ՝ պարզապէս, երկրի կեանքը ապրելու:

Ահա՛, ամփոփուած ձեւի մէջ, դառնութեան պատմութիւնը. –

Գիտենք, որ ներգաղթը արտակարգ երեւոյթ էր հայ իրականութեան մէջ: Հայը միշտ գաղթած էր Պոլիս, Պարսկաստան, Եգիպտոս, Եւրոպա, Ամերիկա, եւ առաջին անգամ ըլլալով կը հրաւիրուէր Հայրենիք, աշխատելու ու զարգացնելու զայն, փոխանակ օտար երկիր զարգացընելու ճիգ թափելու:

Մեծ եղբայրներու, քոյրերու եւ մօր խորհուրդին ու երգիծանքին անտարբեր, ծնողքի գրկէն փախչելով, մեկնած էր Հայաստան:

Երիտասարդի յատկանիշներէն մին է սանձարձակութիւնը: Հպատակ՝ իր ներքին կրակին, կ'ոստոստէ մատակ ձիու նման: Իր ոտքերու տակի հողը աճման յատկացուած գետին է. կրնայ, կը ցատքռտէ ազատօրէն: Ծնողքին անհնազանդ պատանին, երկրի մէջ ալ անհնազանդ, կը պատժուի: Պատիժը կը զարգացնէ տղուն դժգոհութիւնն ու անհնազանդութիւնը, եւ հակառակ ամուսնացած, ընտանեկան կեանք ստեղծած, լաւ քաղաքացի դարձած ըլլալուն, կ'ուզէ վերադառնալ ծննդավայր:

Հայրը՝ իբրեւ զբօսաշրջիկ, բազմաթիւ անգամներ մեկնեցաւ Հայաստան եւ հոն գտաւ, ինչ որ չէր գտած Փարիզ: Հայկական երգ ու շունչ. պար ու թմբուկ. գինի ու քանեակ. կեռուխում ու խրախճանք. կարծես նշանտուք ու հարսանիք էր ամէն օր, ամէն տունի մէջ: Կրնար որեւէ յարկէ ներս մտնել եւ մասնակցիլ յանպատրաստից սարքուած քէֆի: Հայաստան իրապէս իր ապրելիք երկիրն էր: Ալ ինչո՞ւ փնտռել Փարիզի չքեղութիւնը: Պատմութիւն է այդ չքեղութիւնը եւ պատմութիւնը կը պատկանի ի՛ր ժողովուրդին միայն: Ինք երբեք չէր մօտեցած Փարիզի օփերայի սանդուխներուն: Յստակօրէն չէր գիտեր թէ ո՛ւր է Մուլէն Ռուժ եւ ի՛նչ կ'անցնի կը դառնայ հոն: Ֆոլի Պերժէր, Ալքազար կամ Քազինօ – ը Փարի հարուստ զբօսաշրջիկ զբօսցընող վայրեր էին: Տեղացին անգամ չէր մասնակցեր Փարիզի այդ չքեղ կեանքին: Մինչդեռ Հայաստանի Հայը շատ դիւրութեամբ կրնայ ներկայ գտնուիլ «Անոյշ»ի կամ «Քարմէն»ի: Մշակութային բոլոր հաստատութիւնները կը գտնուէին իր փողոցին ծայրը: Եթէ ուզէ, կրնայ ծնրադրել Էջմիածին կամ այլուր: Եթէ Շանզէլ եւ Տիօռ չկայ Երեւան, բայց ինք տեսած էր Հայուհիներու շրթունքները ներկուած, եղունգները սնդուրուած: Եւ յետոյ՝ պետական մարդը Հա՛յ էր. վարչութիւն կար, որ հայերէն կը խօսէր: Չկար այլեւս Պարսիկ, մանաւա՛նդ Թուրքէ ջարդուելու վախ: Ի՞նչ էր ուզածը: Անխախտութի՞ւն: Կոտրել – փըշրե՞լ: Գոյութիւն չունեցող ամերիկեան ազատութի՞ւն:

Հայրը կը ցաւէր, որ իրեն պէս Հայ չէր զաւակը: Կը զարմանար թէ ինչո՛ւ ան կ'ուզէր բաժնուիլ այդ կեանքէն: Բայց մարմնի պատառ մըն է զաւակը. սրտի երակ. հոգիի մասնիկ: Դիմումներ բրաւ: Երբ անհետեւանք մնացին դիմումները, ներկայացաւ Պետական բարձրագոյն մարմիններու եւ բրաւ վերջին փորձ մը. – Զաւակս զրկեցէք Ֆրանսա եւ զիս պահեցէք հոս: Հայաստան իմ ապրելիք լաւագոյն երկիրն է:

Ի հարկէ չպահեցին զինք: Զաւակն ալ պատանի մը չէր եւ թոյլ տուին որ մեկնի արտասահման՝ կնոջ եւ երկու զաւակներուն հետ:

Արման՝ Փարիզի մէջ չգտաւ Հայաստանի խրախճանքն ու քէֆը: Կինը՝ երկար ատեն տառապեցաւ եւ մինչեւ այսօր կը տառապի դեռ Հայաստանի կարօտէն: Զբօսաշրջիկ գնաց եւ վերադարձաւ հայութեամբ լեցուած: Բլբուլի պէս հայերէն խօսող մանչը, այսօր մէկ բառ անգամ հայերէն չի գիտեր: Տակաւին խօսիլ չսկսած աղջկան ականջները լեցուեցան միայն Ֆրանսերէնով...:

Չկարծուի թէ հէքեաթ է այս պատմութիւնը: Հայրը՝ իմ եղբայրս է: Արման՝ իմ եղբօրորդիս: Կինը՝ իմ հարսը:

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

ՆՈՐԱՅԱՅՏ ՁԵՌԱԳԻՐ ՄԱՏԵԱՆ ՄԸ

Պուլկարահայ գաղութի ձեռագրային արժէքները տարիներու ընթացքին ուսումնասիրութեան առարկայ եղած են հանգուցեալ բանասէր Ներսէս Գասապեանի կողմէ եւ յատուկ գիրքով լոյս տեսած արտասահմանի մէջ (Վենետիկ): Ան բազմաբովանդակ է եւ կը պարունակէ տարբեր ձեռագիրներ՝ աւետարաններ, բժշկարաններ, մաշտոցներ, հմայիլներ եւայլն, ինչպէս նաեւ կարգ մը գիրքերու եւ այլ գրութիւններու ընդօրինակութիւններ: Այս վերջիններու կարգին ահա նորայայտ ձեռագիր մը կուգայ անոնց թիւը աւելցնելու՝ «Բժշկարան հոգեւոր», բաղկացեալ երկու մասէ, որ արտագրութիւն մըն է 1822-ին տպուած նոյնանուն գրքէն: Պատճէնագրումը կատարած է ինչպէս կը տեղեկանանք կարճառօտ ծանօթագրութենէն՝ Թէոդորոս Աստուածատուրեան «Ի յիշատակ համայն տոհմի իւրոյ» – էջ 5: Այս նոյն էջին ներքեւի մասին վրայ նշուած է 1835 Դեկտեմբեր 10 թուականը, առանց վայրը յիշուած ըլլալու: Պէտք է ենթադրել, որ այդ թըւականը պատճէնագրութեան աւարտման տարեթիւն է, քանի որ ձեռագրի երկրորդ մասին էջ 57-ը կը վերջանայ սա տողով. «յամի Փրկչին 1835, 12 Դեկտեմբեր»:

Ձեռագիր ընդօրինակութեան առաջին մասը կ'ընդգրկէ էջ 5-էն մինչեւ 56-րդ էջը եւ «Բժշկարան հոգեւոր» անուան տակ ենթախորագիր մը ունի՝ «Յորդորանք ապաշխարութեան»: Երկրորդ մասը յիշեալ ձեռագրին նոյն ընդհանուր խորագրին տակ կը պարունակէ տարբեր աղօթքներ հոգեւոր հիւանդութեան բուժման համար եւ որպէս յաւելուած՝ Գրիգոր Նարեկացիի ու այլ վարդապետներու գրութիւններէն, որոնք ամփոփուած են 57-րդ էջէն մինչեւ 273 էջը ներառեալ:

Հարկ է յիշել, որ արտագրողը հնարաւորութիւն չունենալով գրքի բնագիրը ձեռք ձգելու, ստիպուած եղած է զայն ընդօրինակել – պատճէնել համայն տոհմի գործածութեան համար, հաւատացած ըլլալով թէ, այդ ձեւով օգտակարութիւն մը բերած պիտի ըլլայ իր հարազատներուն եւ տոհմի յաջորդ սերունդներուն: Ձեռագիրը, պարփակուած 278 էջերու մէջ, կազմուած է, պահպանուած ունենալով ետեւի կողքը, որ կաշեպատ է ու դրուագաւորուած, մինչդեռ առջեւի կողքը կը պակսի: Հետաքրքրական է, որ գործնական կեանքի պահանջներուն համար էջեր յատկացուած են տարբեր դեղագիրներու՝ հասարակ հիւանդութիւններ բուժելու համար, առանց հարկ ըլլալու բժիշկին դիմելու: Դեղագիրները անձնական փորձառութեան վրայ հիմնըւած են հաւանաբար, իսկ մաս մըն ալ գործածութեան մէջ եղած բժշկական դեղատոմսեր կը ներկայացնեն: Անոնց մեծամասնութիւնը հայատառ թուրքերէն են եւ շատ քիչ մասը զուտ հայերէն: Հայատառ թուրքերէն դեղագիրները յատկացուած են կողացաւի բուժման համար, փորահարութեան դէմ եւլն.: Որպէս փաստահեցում, թէ մատնանշուած դեղագիրներով պատրաստուած դեղերը առանց կասկածի կարելի է գործածել, 275րդ էջի վրայ, ուրկէ ծայր կ'առնեն անոնք, գրըւած է հետեւեալը. «Այս իլաճները ամէնը փորձուած են»:

Ձեռագիր պատճէնի վերջին 2 թերթերը, որոնք անբաժան մաս կը կազմեն այդ մատեանին, համարակալուած չեն եւ անոնցմէ առաջին թերթի 2 էջերուն վրայ արտագրութիւն մը կայ հետեւեալ վերնագիրով՝ «Ի խորոց սրտի խօսք ընդ Աստուծոյ» ԲԱՆ ՁԷ: Վերջին թերթի առաջին էջին վրայ յիշատակարան մը կայ, որոնցմէ երկուքը ընտանեկան բնոյթ կը կրեն, իսկ երրորդը քաղաքական լուր մը կը պարունակէ, զոր առ ի հետաքրքրութիւն ստորեւ մէջբերումի համար կը ներկայացնենք հայերէն. «1839 թ. Յունիս 19-ին նախորդ Մահմուտ սուլթանի որդան՝ Ապտուլ Մեճիտ, երկուշաբթի ժամը 8-ին գահ բարձրացաւ»:

Ձեռագիր այս պատճէնագրութիւնը զարդարանքներէ զուրկ է, բայց ձեռագիրը շատ մաքուր է, վերնագիրները կարմիր մելանով գրուած, իսկ տեքստը սեւ մելանով: Գլխազարդեր չունի, բայց տարբեր պարբերութիւններուն առաջին նախադասութեան բառասկիզբին մեծատառ գլխագիր է՝ կարմիր մելանով, ամէն մէկ էջը կարմիր շրջագիծ ունի, իսկ տողերը համաչափ հեռաւորութեամբ գրըւած են: Ամբողջ գրութիւնը ցոյց կու տայ խնամքոտ մարդու մը գործը ըլլալը, որուն անունն ու մականունը արդէն յիշեցինք:

ՅԱԿՈԲ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

«Երեւան»

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

ԱՊՐԻԼ 25-ԻՆ

ԱԼԵՔՍ ՍԻՐԱՆՈՍԵԱՆ ՊԻՏԻ ՎԱՐԷ ԺԸՆԵՒԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԻՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ

Ասկէ շուրջ քսան տարիներ առաջ էր, Հայաստանէն քանի մը արուեստագէտներ եկած էին Լիոն: Մոռցած ենք թէ ինչ առթիւ էր: Խումբին պատասխանատու ղեկավարին հետ խօսակցութեան մէջ կը գտնուէինք պանդոկը, երբ երիտասարդ մը, երկչոտ քայլերով մօտեցաւ մեր խօսակիցին եւ, գրեթէ կմկմալով, տատամսոտ բառերով խնդրեց որ իրեն հայթայթեն Առնօ Բաբաջանեանի մէկ յօրինուածքը. կամ ուրիշի մը, լաւ չենք յիշեր: Երիտասարդը ըսաւ իր անունը՝ Սիրանոսեան: Ալեքս Սիրանոսեան: Համայնքին մէջ հազիւ քիչ մը ծանօթ իբրեւ դաշնակահար:

Վերջացուցած էր իր ուսումը Լիոնի Երաժշտանոցին մէջ, անցած էր Ժընեւ, աշակերտած էր, Զուիցերիա, փրոֆ. Հիլտպրանտի, շահած էր արուեստավարժութեան (վիրթիւօզիթէ) մրցանակ: Լիոն վերադարձած, կը փնտռէր իր ճամբան: Ունէր փոքր պաշտօն մը Երաժշտանոցին մէջ: Ունէր բարձրին հասնելու հայկական յամառութիւնը:

Իր առաջին կարեւոր ելոյթը Լիոնի մէջ 1965, Փետրուար 20-ին էր: Կէս հայ (Խաչատուրեան, Բաբաջանեան), կէս օտար դասական (Շուման, Լիսթ) յայտագիր մը: Կը հովանաւորէր Հայկական Ուսումնասիրութիւններու Կեդրոնը՝ որ այն ժամանակ բեղուն գործունէութիւն ունէր:

Գնահատուած ելոյթ մը: Քաղաքին «Լը Փրոկրէ» թերթը կը գրէր արդարեւ հետեւեալ օրը՝ «Դաշնակահարը ունի անհրաժեշտ արհեստավարժութիւնը՝ որ անկասկած իրեն պիտի թոյլատրէ փայլուն ասպարէզ մը»:

***

Կարողութիւնը չունինք կարծիք յայտնելու իր երաժշտական յատկութիւններուն եւ անոնց որակին մասին. ինչ որ կը նկատենք եւ կ'ուզենք ընդգծել, այն է թէ՝ Ալեքսանդր Սիրանոսեան, ներկայիս, առաջին շարքին վրայ է արուեստի այն մարդոց՝ որոնք առիթներ կը ստեղծեն ծանօթացնելու հայ երաժշտական գործեր օտարներու:

Դժուար մրցակցութենէ մը վերջ, 1968-ին, կ'ընտրուէր Ռոմանի (Տրոմ) երաժշտութեան դպրոցին տնօրէն: Հազիւ 29 տարեկան –ծնած է Լիոն՝ 1939, Յունիս 24-ին–, իր վրայ կ'առնէր լուրջ պատասխանատուութիւններ: Քանի մը ամիսներ վերջ, իր կարելիութիւնները կը հաստատուէին ո՛չ միայն իբրեւ արդիւնաւէտ մանկավարժ, այլ նաեւ՝ իբր խմբավար եւ անշուշտ՝ դաշնակահար: Իրեն յանձնուեցաւ Ռոմանի նուագահանդէսներու ընկերակցութեան արուեստի ղեկավարի դերը: Շրջանին մէջ սկսան զինքը անուանել «երիտասարդ վարպետը»...

Մէջտեղ հանեց կոկիկ գործիական լարային նուագախումբ մը եւ իր առաջին ձեռնարկներէն մին եղաւ անոր յայտագրին մէջ անցընել հայածին յօրինողներու գործեր: Ռոմանի եւ շրջանին մէջ, երաժշտասէրները կը մտերմանային մինչեւ այդ իրենց բոլորովին անծանօթ ստեղծագործութիւններու հետ:

Անկասկած, իր ամէնէն երջանիկ պահերը եղան երբ, տարիներ վերջ, 1977ին, իր հրաւէրով Առնօ Բաբաջանեան, Ռոմանի եւ Վալանսի մէջ, նուագեց իր անձնական գործերէն ոմանք: Ալեքս Սիրանոսեան այդ օրը կը վարէր վաթսուն հոգինոց նուագախումբ մը եւ հայրենի արուեստագէտը եւ Լիոնցի հայ խմբավարը, իր նուագախումբով, կ'արժանանային համակրանքի երկար արտայայտութիւններու:

Սիրանոսեան ղեկավարելով հանդերձ Ռոմանի երաժշտական դպրոցը՝ որ ունի բազմահարիւր աշակերտներ, յաջողած է ծանօթացնել ինքզինքը, հրաւիրուած է շրջապատոյններու, Ֆրանսա թէ մանաւանդ՝ օտար երկիրներ, առանձին թէ իր նուագախումբով: Չէ դադրած փնտռել հայածին մոռցուած յօրինողներ: Մասամբ իրեն կը պարտինք Ստեփան Էլմասի (Զուիցերիա) եւ Միքուլիի (Լեհաստան) վերադարձը նուագախումբերու յայտագիրներուն մէջ: Ունի նաեւ արդէն անձնական հեղինակութիւններ:

***

Կիրակի, Մարտ 8-ին, իր յօժարակամ մասնակցութիւնը բերած էր Լիոն – Տէսինի «Հայաստան» ձայնասփիւռի երրորդ տարեդարձին տօնակատարութեան: «Նոր կը վերադառնամ արտասահմանէն Ռոմանի նուագախումբին հետ» ըսաւ մեզի Ալեքս Սիրանոսեան: «Նուագեցինք նախ, քսան հոգինոց խումբով մը, Զատարի մէջ, Եուկոսլավիա: Վերադարձի ճամբուն վրայ, չորս ելոյթներ ունեցանք Վենետիկի մէջ, իտալական ընկերակցութեան մը հրաւէրով: Մէկուն յայտագիրը կը բաղկանար հայ յօրինողներու գործերէն. ուրիշներու կարգին Ալան Յովհաննէսի «Լուսածագ»ը, Վենետիկաբնակ Աւետիս Նազարեանի ու Աւետիս Մեսումենցի մէկ քանի ստեղծագործութիւնները: Զատիկին նորէն հրաւիրուած ենք»:

Ալեքս Սիրանոսեան մեզի յայտնեց նաեւ որ տուած է իր հաւանութիւնը ղեկավարելու, Ապրիլ 25-ին, Ժընեւի մէջ, տեղւոյն ձայնասփիւռին նուագախումբը: Դաշնակահար Սեդրակ պիտի մեկնաբանէ Ստեփան Էլմասի երրորդ քոնչերթօն: Ալեքս Սիրանոսեան Սեդրակը կը նկատէ ներկայի ամենաարժէքաւոր դաշնակահարներէն մէկը:

Զուիցերահայերու Միութիւնը կը հովանաւորէ երգահանդէսը: Տեղի կ'ունենայ զուիցերացի խմբավար Էրնէսթ Անսէրմէթի անունը կրող սրահին մէջ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԽՍՔՃԵԱՆ

ԸՆԹԵՐՑՈ՛Ղ, ԿԸ ՍԻՐԵ՞Ս «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԹՈՅԼ ՄԻ՛ ՏԱՐ ՈՐ ԴՈՒՆ ՎՃԱՐԵՍ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐԸ ՁՐԻ ԿԱՐԴԱՆ

ԽՈՀԵՐ՝ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Մինչեւ Ապրիլի վերջը Ֆրանքֆուրթի մէջ գտնուող «Գերմանական Գրադարան»ի սրահներուն մէջ տեսանելի է «Գերմանեւթուրք յարաբերութիւնները 1924 – 1938 թուականներուն» խորագիրը կրող ցուցահանդէսը, ուր ի մի բերուած են արխիւային նիւթեր՝ մեծամասնութեամբ Բոնի Արտաքին Նախարարութենէն, լուսանկարներ, քարտէսներ:

Մեզի համար բաւական հետաքրքրական բաներ կան հոն, առաջինը ընտրուած ժամանակաշրջանն է: Կազմակերպիչները չեն ուզած առաջ տանիլ եւ երթալ եւ բանալ Ա. Աշխարհամարտով, այլ նախընտրութիւն տուած են 1924–ին, տրուած ըլլալով որ այդ տարուան ընթացքին երկու Պետութիւնները՝ նորաստեղծ Թուրք Հանրապետութիւնը եւ այսպէս կոչուած Վայմարի Հանրապետութիւնը կը հաստատէին քաղաքական յարաբերութիւններ: Ցուցահանդէսին շեշտը դրուած է աւելի գաղթական՝ մեծամասնութեամբ ծագումով հրեայ գիտնականներուն վրայ, որոնք 1933–ին Հիթլերի իշխանութեան գլուխը գալէն վերջ ստիպողաբար գացած էին կարգ մը երկիրներ՝ ի մէջ այլոց նաեւ Աթաթիւրքի յատուկ կար – գադրութեամբ Թուրքիա: Հոս յիշենք որ այդ շրջանին Պոլիս գտնուող մեր կարգ մը մտաւորականները յաճախած են անոնց քանի մը հատին դասընթացքներուն:

Հրատարակուած է պզտիկ գրքոյկ մը (հազիւ 40 էջ), մեծամասնութեամբ գրի առնուած Համպուրկի համալսարանի փրոֆէսէօր Բլասուս Տեռլեւ Կրօթհուզընի կողմէ, որ նոյն ատեն մշակած է սոյն ցուցահանդէսը: Առ ի տեղեկութիւն ըսենք որ ան գրեթէ նոյն ձեւով ցուցադրուած էր նաեւ Անգարայի, Իզմիրի եւ Պոլիսի մէջ 1981 եւ 1982 թուականներուն: Մեզի համար անծանօթ մը չէ փրոֆէսէօր Կրօթհուզըն, քանի որ ան 1985–ին՝ Պրէմէնի մէջ տեղի ունենալիք Մեծ Եղեռնին նըւիրուած գիտաժողովը ամէն գնով արգիլել տալ փորձած էր, նամակներ տեղացընելով աջ ու ձախ, այդ առթիւ նաեւ Պրէմէն քաղաքի իշխանութեան: Մեր ընթերցողները պիտի յիշեն. այս բոլորը գրեթէ անպտուղ մնաց եւ մամուլին առիթ տուաւ հայանպաստ ելոյթներու: Նոյնը պատահեցաւ Պրէմէն քաղաքի խորհրդարանի այս հարցին նուիրուած յատուկ նիստին ընթացքին: Այնպէս որ մենք անուղղակի կերպով երախտապարտ պէտք է ըլլանք յարգելի Կրօթհուզընին:

Վերոյիշեալ գրքոյկին մէջ յարգելի գիտնականը ո՛չ ոք յուսախաբ կ՚ընէ: Անշուշտ միամտութիւն է իրմէ որեւէ ակնարկութիւն սպասել՝ Հայերու վերաբերեալ: Բաւական երկար կը խօսի Աթա – թիւրքի մասին – յաճախ գովարանութիւններ, – կը պարզէ անոր Երիտթուրքերուն հետ ունեցած յարաբերութիւններուն ոլորտը, մատնանշելով որ իր քաղաքականութիւնը բոլորովին հեռու էր առաջիններուն «պանթուրքական» սկզբունքներէն: Յատկապէս ուրախալի է Թուրքիոյ հաւատարիմ մէկ բարեկամին բերնէն լսել նման բառ մը: Ուրիշ տեղ մը գերման գիտնականը կը խօսի Աթաթիւրքի 1919 – 1923 շրջանի յաջողութիւններուն մասին եւ զանոնք կը կապէ նաեւ Ֆրանսայի եւ նման Պետութիւններու պատերազմէ ջղուած ըլլալուն: Իսկ 1914–ի նեղուցներու պաշտպանութիւնը կը ներկայացուի Թուրքերուն Գերմանացիներու հետ միասնաբար ձեռք ձգած մէկ յաջողութիւնը: Վերադառնալով հրեայ ծագումով գերման գիտնականներուն փրոֆէսէօր Կրօթհուզըն կը գրէ թէ Աթաթիւրք երբեք չէ ուզած որ անոնք դառնան երկրին բնտրանին: Թուրք Հանրապետութիւնը Օսմանեան Կայսրութեան պէս բազմազգ Պետութիւն մը պէտք չէ որ ըլլար: Հասկցողին շատ բարեւ:

Ի տես այս մատնանշումներուն կրնայ ըլլալ որ Թրքական կողմը վրդովի, յուսախաբ ըլլայ բարեկամէ մը: Բայց խորքին մէջ անտեղի է այս կեցուածքը, քանի որ փրոֆէսէօր Կրօթհուզըն «յաջողած» է մոռացութեան մատնել վերաքննուած ժամանակաշրջանի կարեւոր դէպքերէն մին. 1921 Օգոստոս 26–ին Վայմարի Հանրապետութեան երբեմնի Ելմտական Նախարարներէն Մաթիաս Էրցպերկէր – յանուն Գերմանիոյ 1918–ին զինադադար ստորագրող անձերէն մին – զոհ գնաց աջակողմեան հակումներ ունեցող երկու երիտասարդ սպաներու կողմէ իրագործուած մահափորձի մը: Ոճրագործները խոյս տուին Թուրքիա եւ մնացին հոն երկար ատեն: Աւելի վերջը Թուրք Հանրապետութիւնը մերժեց զանոնք յանձնել գերման իշխանութիւններուն, այս ձեւով բողոքելով Թէհլիրեանի ազատ արձակման դէմ:

Բայց ինչու խօսիլ նման անպէտք բաներու մասին, հայեացքը սեւեռել լոկ «անարդարութեան» մը զոհ գացած ազգի մը վրայ եւ խանգարել համերաշխութիւնը, որ կը տիրէ «Գերմանական Գրադարանի» սրահներուն մէջ...:

Յ. ՔԱՄԻԴԵԱՆ

Revue «ANI» 2

Le numéro 2 d'*Ani, cahiers arméniens*, vient de paraître. Sans nul doute, on attendait avec curiosité ce deuxième numéro : un premier numéro a quelque chose d'exceptionnel et, dans la presse, le problème est de durer en maintenant, en accroissant même si possible, la qualité.

Ani tient son pari : d'étendue égale à celle du premier numéro —103 pages—, de contenu à la fois diversifié et mieux lié. En outre, un gros effort a manifestement été fait pour assurer une illustration importante et de qualité.

La moitié de ces *Cahiers arméniens* est cette fois consacrée aux Arméniens de Tiflis et aux relations avec la Géorgie. On le sait, ces relations, comme bien des rapports entre voisins et frères, ont parfois été jusqu'à des différents: peut-être est-ce d'ailleurs là surtout un phénomène moderne. Riche et varié, le dossier publié par *Ani* apporte ouverture et amicale compréhension : ne débute-t-il pas par une contribution du Président de l'Association géorgienne en France? On parcourra tour à tour l'histoire commune des Arméniens et Géorgiens, la vieille ville de Tiflis avec ses peintres, armuriers, journalistes, hommes politiques et princes.

Dans la seconde partie du numéro, on retrouve avec plaisir des têtes de chapitre déjà présentes dans le numéro 1 : Rencontre poétique, avec des poèmes inédits d'André Matossian; des présentations liées à l'actualité : Le Musée arménien de France (J.-P. Mahé); Eglise : Les Arméniens protestants (Pasteur R. Léonian); musique; histoire (Archag Tchobanian par J.-C. Kebabdjian); sociologie (Arméniens des Pays-Bas par Béatrice Demirdjian); peinture contemporaine (J. Kazandjian), variétés historiques (Un peuple ... sans marins, J. Sislian), enfin des notes de lecture G. Bedrossian).

L'éventail, on le voit, est aussi largement ouvert que possible. *Ani* apportera bien des joies au lecteur arménien, mais aussi saura ouvrir à la culture arménienne le lecteur franais. A côté d'anciens aussi prestigieux que le quotidien *Haratch* et l'annuelle *Revue des études arméniennes*, la semestrielle *Ani* a son rôle à jouer dans le monde d'aujourd'hui.

B. OUTTIER

ՄԵԾԱՐԱՆՔ

Մարտ 12–ին Իտալիոյ Հանրապետութեան Նախագահը Փալածծօ Քիճճիի նախագահական պալատին մէջ շքանշաններով պատուեց 78 կիներ, որոնք լուրջ յանձնառութեամբ օգտակար աշխատանքներ տարած են հանրային մարզին մէջ: Այդ առթիւ Միլանոյի Հայ գաղութի անդամ, մասնագէտ մանկաբոյժ փրոֆէսէօր Անահիտ Քէհեաեանի շնորհուած է հանրապետութեան ասպետ սպայի տիտղոսը, համապատասխան շքանշանով, իր կատարած գիտական աշխատանքներուն համար:

Իտալիոյ Հայոց Մշակութային Միութիւնը ուրախութեամբ հաղորդելով այս լուրը, Միլանոյի հայ գաղութին արժանաւոր մէկ անդամին եղած այս պատիւին առթիւ անոր կը մաղթէ նորանոր յաջողութիւններ իր ասպարէզին մէջ:

«ՈԶՆԻ»Ի ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

ՊԱՀԱՆՋՈՒՄ Է ԲՈՂՈՔՈՂ

«Յարգելի Ոզնի, – գրում է Երեւանի բնակիչ, նախկին Ղափանցի Սամուէլ Մանուկեանը, – տասնըհինգ տարի առաջ բուհ էի ընդունուել: Ուզում էի այդ ուրախալի լուրը Աբովեան փողոցի վրայ գտնուող աւտոմատ հեռախօսների օգնութեամբ հաղորդել ծնողներիս: Շատ փորձեցի, բայց չստացուեց: Մի օր բախտը ժպտաց ինձ եւ տեսայ մեխանիկին:

– Ինչո՞ւ Ղափանի հետ կապ չկայ, – քաղաքավարի հարցրի ես:

– Է՛հ, ախպեր ջան, Ղափանի գիծը ե՞րբ է աշխատում որ, – հետեւեց պատասխանը:

Տասնհինգ տարի անց տղաս ընդունուեց բուհ: Նորից փորձեցի այդ ուրախ լուրը յայտնել հարազատներիս, նորից չստացուեց:

Հանդիպեցի մեխանիկին.

– Հիմա ինչո՞ւ չի աշխատում աւտոմատը:

– Բողոքող չկայ, ախպեր ջան, բողոքող, – ցաւով նկատեց նա: – Մի նամակով բողոքող գտէք. բողոքէք եւ կը տեսնէք, որ ձեր գիծն էլ կ՚աշխատի:

Ինձ համար շատ անսպասելի էր այդ պատասխանը եւ ինչ որ տեղ վիրաւորական: Ուրեմն՝ երեք հնգամեակում Ղափանցիներս բողոքների պակասից վերջին հորիզոնականն ենք գրաւել: Վիրաւորուած մտայ փոստատուն ու գրեցի այս բողոքը: Խնդրում եմ տեղ հասցնէք»:

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

Մ
Ա
Յ
Ր
Ի
Կ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕՅ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. Paris. 1985

«Ձեռքով կարուած» գործերու ամէնէն փափուկ մասերէն մէկն էր ասիկա: Այսօր, նոյնիսկ մեծ շապկագործներու մօտ անհետացած այդ մեծ նրբութիւնը կը կայանար աննշմարելի փոքր կարերով թեւը շապիկին մարմնին միացնելու մէջ: Երբ թեւը գտնէր իր շիտակութիւնը, միացումի ամէն հետք կ՚անհետանար եւ ամբողջութիւնը կը ներկայանար այնպէս, որպէս թէ միակտուր ըլլար:

Աննա մօրաքոյրս ամբողջ թեւին կարը քննելու պէտք չունեցաւ իր վճիռը արձակելու համար:

– Մեր գործը չէ ասիկա: Հոս եղած բան չէ: Մնաց որ եղած ալ չէ արդէն:

Հայրս ջղայնացաւ.

– Ի՞նչ ունի աս կարը:

– Կար չէ, թերակար է աս: Առաջին անձը, որ այս խեղճ մարդուն ձեռքը պիտի թօթվէ ... այս թեւն ալ հետը պիտի տանի:

Քննութեան արդիւնքը ժխտական էր, սակայն չհասկցայ, թէ այդ ինչ առընչութիւն ունէր հօրս հետ, որ այդ գիշեր քիչ մը տըխուր անկողին մտաւ:

Փարաւանիս ետեւէն կը լսէի երկու մօրաքոյրներուս փսփսուքը: Աննա մօրաքրոջս այնքան արհամարհած կարը հօրս կը պատկանէր:

Մոնթօլիվէ մեր կեցութեան ամբողջ շրջանին ան իր բոլոր յետմիջօրէները յատկացուցած էր անտեսանելի, մանրիկ կարերով թեւերը մարմնին միացնելու այս գործը սորվելու: Գոնէ այնպէս կը կարծէր, քանի որ Մայրիկ եւ Գայեանէ գովեստներով կ՚ողողէին զինքը: Սակայն անմիջապէս որ գործատուն մեկնէր, շուտով կը քակէին ու կը սրբագրէին իր վարանոտ ու անվարժ կարը:

Չէի տեսներ Աննա մօրաքոյրս, բայց կ՚երեւակայէի զայն, հայրս վշտացուցած ըլլալու տխրութիւնը դէմքին, նստած իր աթոռին վրայ:

Ան կը մրմնջէր Գայեանէին.

– Ինծի նշան մը պէտք է ընէիր...:

– Կ՚ընէի, սակայն դուն քիթդ խօթեր էիր կարին մէջ:

Գոց գիտէի, զիրենք այնքան անգամներ անակնկալի բերած ըլլալով, աչք թարթելու, պռստուած յօնքերու շարժումներով, բոլոր վիշտ վանող այդ դիմախաղերուն մէջ, որոնք զոզունի կ՚ուզէին հասկցնել, թէ վիշտ պատճառելու վրայ ենք: Գայեանէի դէմքը քիչ առաջ, քոյրը զգուշացնելու համար ողողուած պէտք է ըլլար այդ շարժումներով, սակայն Աննա մօրաքոյրս չէր անդրադարձած Գայեանէին անձկութիւնը ազդարարող այդ բացխփումներուն:

«Աննշմար պատահար»ներու այդ շղթայումը՝ որ կը վերայայտնուի յիշատակներուս մէջ, – իմիններս վերագտնելու յոյսը, խեղճուկ պարտէզի մը բեկորը որ Եդեմի մը կը վերածուի, բառ մը որ կը խնդացնէ մարդս երբ այնքան մօտ է տխրութիւնը, վիշտը վանող շարժուձեւ մը, – բոլոր այս ոչնչութիւնները գորովով թաթաւուն, կը կազմէին մեր «երջանիկ առօրեան»:

Ու այն մանկութիւնը, որուն մասին յետագային կ՚ըսենք. «եթէ կարելի ըլլար վերսկսիլ...», ահա ա՛յս մանկութիւնն է ... զոր սիրով պիտի ուզէի վերսկսիլ:

– 30 –

Հիմա այլեւս երեք իրական սենեակներ ունէինք, սակայն միասին ըլլալու վարժութեամբ, մէկ հատին մէջ կ՚ապրէինք սովորաբար. ամէնէն մեծին, անոր, որ փողոցին վրայ երկու պատուհան ունէր եւ պատերուն վրայ կարմիր ու կանանչ խոշոր ծաղիկներ:

Այս գլխաւոր սենեակին մէջ էր որ կը գտնէի Գայեանէն՝ իր մեքենային ետին, սեղը ձեռքին Աննան ու կտրողի սեղանին վրայ՝ Մայրիկը: Ամէն կէսօրէ ետք հայրս անխախտ համոզումի տէր անձերու յամառութեամբ վերսկսած կ՚ըլլար թեւերու կարը: Լոյսին դէմ իր ուրուագիծը կը յայտնուէր պատուհանին առջեւ: Ողի ի բոյն ան կը ոգնէր ժխտելու իրականութիւնը, որ իր մօտ կարի գործին համար անհրաժեշտ ձիրքին բացակայութիւնն էր: Աննա մօրաքրոջս ակամայ խիստ դատումէն ի վեր մէկ բան փոխուած էր. երբ գործատուն մեկնելու ժամը մօտենար, ան կարածը կը քակէր ու շապիկին թեւերը կ՚անջատէր մեկնելէ առաջ:

(Շար. 73)

IIIème FESTIVAL DU FILM ARMENIEN

du 1er Avril au 14 Avril
au STUDIO 43
43, rue du Fbg. Montmartre — Paris 9e
Tél. : 47 - 70 - 63 - 40
Mº Le Peletier ou Montmartre

Programme du Samedi 4 Avril

◀ Salle 1
14h Séance de dessins animés :
LE MURIER (1973)
de *MANARIAN* V.O. nst
16h CHAOS (1973)
de *Læerte VARARCHIAN* V.O stf
En présence de
Albert MEGUERTCHIAN :
18h LE TANGO DE NOTRE ENFANCE (1984)
d'*Albert MEGUERTCHIAN* V.O .stf
20h LA MEILLEURE MOITIE DE LA VIE (1979)
d'*Albert MEGUERTCHIAN* V.O. stf
22h En présence de
Henri VERNEUIL :
UN SINGE EN HIVER (1962)
de *Henri VERNEUIL*

◀ Salle 2
14h AU DEBUT (1967)
NOUS (1968)
NOTRE SIECLE (1972)
d'*Arthur PELECHIAN* V.O. stf
16h LES FRERES SAROYAN (1969)
de *K. ABRAHAMIAN*
et *Frounzé DOVLATIAN*
Vers. arm. nst
18h LA MECANIQUE DU BONHEUR (1982)
de *Nercès HOVANESSIAN*
Vers. arm. nst
20h VOL ENTRE REVE ET REALITE
de *Roman BALAIAN* V.O. stf
22h En présence
d'Albert MEGUERTCHIAN :
LE CHANT DES VIEUX JOURS (1982)
d'*Albert MEGUERTCHIAN*
Vers. arm. nst

Programme du Dimanche 5 Avril

◀ Salle 1
14h CHOR et CHOR-CHOR (1926)
de *Hamo BEK NAZARIAN*
Muet – Traduction simultanée
DEJVEJIK
de *MANARIAN*
16h LA MEILLEURE MOITIE DE LA VIE (1979)
d'*Albert MEGUERTCHIAN* V.O. stf
En présence de Sos SARKISSIAN :
18h NAAPET (1977)
de *Henrik MALIAN* V.O. stf
20h LE VERGER DE POMMES (1986)
de *Guikor Melik AVAKIAN* V.O. stf
22h En présence
d'Arby OVANESSIAN :
LE TABLIER BRODE DE MA MERE S'ETALE DANS MA VIE (1985)
d'*Arby OVANESSIAN*

◀ Salle 2
14h CHRONIQUE DES JOURNEES D'EREVAN (1972)
de *Frounzé DOVLATIAN*
Vers. arm. nst
16h AU DEBUT (1967)
NOUS (1968)
NOTRE SIECLE (1972)
d'*Arthur PELECHIAN* V.O. stf
18h LE GROS LOT (1980)
d'*Albert MEGUERTCHIAN*
Vers. arm. nst
20h L'AUBE (1986)
de *Miklos JANSCO*
avec *Serge AVEDIKIAN* - France -
22h En présence de
Sos SARKISSIAN :
LES SONGES BLANCS (1985)
de *Sergueï ISRAELIAN*
Vers. arm. nst

Programme du Lundi 6 Avril

◀ Salle 1
18h LE VERGER DE POMMES (1986)
de *Guikor Melik AVAKIAN* V.O. stf
20h AU DEBUT (1967)
NOUS (1968)
NOTRE SIECLE (1972)
d'*Arthur PELECHIAN* V.O. stf
22h LE PRESSOIR (1973)
de *Bagrat HOVANESSIAN* V.O. stf

◀ Salle 2
18h LE PROPRIETAIRE (1984)
de *Bagrat HOVANESSIAN*
Vers. arm. nst
20h LES CHEVAUX DE FEU (1964)
de *Sergueï PARADJANOV* V.O. stf
22h Séance de Courts-Métrages arméniens, inédits nst

RETOUR AU BON VIEUX TEMPS

RESTAURANT LES DIAMANTAIRES

SPECIALITES GRECQUES, ARMENIENNES

LE PLUS ANCIEN RESTAURANT GRECO - ARMENIEN

• *AMBIANCE MUSICALE* •

ՀԻՆ ՕՐԵՐՈՒ ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ

ՏԻԱՄԱՆԹԷՌ

ՃԱՇԱՐԱՆԸ
կը սպասէ ձեզի
▪ Լաւագոյն Սպասարկութիւն ▪

ouvert tous les jours

60, RUE LAFAYETTE — 75009 PARIS
TEL. : 47 - 70 - 78 - 14

ԼԷԱ ԵՒ ՆԱՓՈԼԷՈՆ ՊԻՒԼԼԻՒՔԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1983 Դեկտեմբեր 29-ի իր կտակով Պ. Նափոլէոն Պիւլլիւքեան, մահկանացուն կնքած Լիոնի մէջ, 1984 Ապրիլ 12-ին, իր ժառանգական հարստութիւնը յատկացուցած է կազմելու՝

«ԼԷԱ ԵՒ ՆԱՓՈԼԷՈՆ ՊԻՒԼԼԻՒՔԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿ»ը Ֆրանսայի Հիմնարկին հովանիին տակ, յօգուտ հետեւեալ նպատակներուն՝

– Քաջալերել բժշկական հետազօտութիւնը եւ ի մասնաւորի քաղցկեղի շուրջ·

– Մասնակցիլ Էջմիածնական Հայաստանեայց Եկեղեցիին ընկերային եւ իրերօգնութեան ձեռնարկներուն·

– Քաջալերել երիտասարդ արուեստագէտները ըստ Հիմնարկի Վարչութեան որոշումներուն·

Վարչական քարտուղարութիւն մը կը գործէ՝

FONDATION LEA ET NAPOLEON BULLUKIAN
Secrétariat Administratif
La Malmaison
18, rue Louis Tourte — 69410 CHAMPAGNE AU MONT D'OR
FRANCE

որ ապարանքը եղած էր Տէր եւ Տիկին Պիւլլիւքեանի եւ որ կրնայ օգտագործուիլ ցուցահանդէսներու, ժողովներու, համախորհրդակցութիւններու, մշակութային եւ երաժշտական հաւաքոյթներու եւ յաջորդաբար հաստատելու զուտ հայկական մատենադարան, եւայլն:

Պիտի ձեռնարկուի Հիմնարկին հասոյթներուն երկրորդ յատկացումին յօգուտ որեւէ ընկերակցութեան որ կրնայ նպաստ ակնկալել ըստ Հիմնարկին վերոյիշեալ նպատակներուն:

Առ այդ, դիմումները պէտք է յղել Հիմնարկին Քարտուղարութեան՝ մինչեւ 1987 Ապրիլ 30-ի պայմանաժամին մէջ:

Յատկացումները պիտի հրապարակուին յետագային հանդիսութեան մը ընթացքին որ տեղի պիտի ունենայ Լա Մալմէզօնի մէջ:

Ի Դիմաց՝
ԼԷԱ ԵՒ ՆԱՓՈԼԷՈՆ ՊԻՒԼԼԻՒՔԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻ
ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀ՝
ՓՐՈՖ. ՓԻԷՌ ՄԱՌԻՕՆ

ARMENIE 87

REPRISES DES VOLS DIRECTS PARIS / EREVAN / PARIS

— EN BOEING 727 —
— DE LA COMPAGNIE AIR CHARTER —
FILIALE DE LA COMPAGNIE AIR FRANCE

CALANDRIER DES DEPARTS

DEPARTS	RETOURS
30 AVRIL	15 MAI
14 MAI	29 MAI
28 MAI	12 JUIN
11 JUIN	26 JUIN
25 JUIN	10 JUILLET
09 JUILLET	24 JUILLET
23 JUILLET	07 AOUT
06 AOUT	21 AOUT
20 AOUT	04 SEPTEMBRE
03 SEPTEMBRE	18 SEPTEMBRE
17 SEPTEMBRE	02 OCTOBRE

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. 47 - 42 - 10 - 35

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. 78 - 60 - 13 - 66

Lic. A 130

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. 42 - 61 - 51 - 13

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES St. ANTOINE
214, route Nationale
de Saint Antoine
13015 Marseille
Tél. 91 - 96 - 01 - 06
91 - 03 - 16 - 28

NOUVEAU . . . NOUVEAU . . . NOUVEAU

CONCERT PUBLIC DE LIZ SARIAN A EREVAN

EN VENTE CHEZ VOTRE DISQUAIRE
A PARTIR DU 10 MARS

ATTENTION
tirage limité

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: Nº 55935

ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ
5

DIMANCHE
5 AVRIL
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 115

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.460 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 62e ANNÉE — No 16.460

«ՅԱՌԱՋ»ի տեսակցութիւնները

ՍՈՆԻԱ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

Մեծծօ սոփրանօ Սոնիա Նիկողոսեանի հետ զրոյց մը ունենալ, իր անձին, արուեստին մասին հարցում հարցնելէ ու պատասխաններ ստանալէ զատ, կը նշանակէ նաեւ բանալ ցաւերու մեծ տոպրակ մը, հսկայական խառնարան մը· հայկական երաժշտութեան ամէնուր ներկայ ու մշտական քաոսը:

Հայկ· երաժշտութիւնը անբաժանելի մէկ մասնիկն է մեր մշակոյթին, գրականութեան, պարին, ճարտարապետութեան, նկարչութեան, թատրոնին, զգեստին, խոհանոցին ու այլ հազար բաներու հետ, զորս ստեղծած է ու կը ստեղծէ հայ միտքը կամ ձեռքը: Մենք յաճախ կը գանգատինք այս կալուածներու մեծ մասին վրայ տիրող հաստատուած անտարբերութենէն: Կայ սակայն մարզ մը, — հայկ· երաժշտութիւնը, — որու մասին երբ խօսուի, կամ գրուի, զանգատ պէտք է յայտնուի գլխաւորաբար, որ հոն քիչ մը պէտք եղածէն շատ է «գրագող»ներու թիւը: Այս «գրագող»ը կարելի է հասկնալ զայն «այլանդակող»ի, «շահագործող»ի, «ըմպիտակ ջարդի ազգ· գործիչ»ի իմաստներով: Այս կարգի պիտակներու ճոխ զանազանութիւն մը տրամադրելի է ընտրութիւն մը կատարել փափաքողներու: Այս մասին աւելի ետք սակայն:

***

Հ·— Կրնա՞ք ըսել թէ ինչպէս սկսած է ձեր մտերմութիւնը երաժշտութեան հետ:

Պ·— Եկեղեցին երգելով· եօթը տարեկան էի կարծեմ երբ սկսայ· ամէն կիրակի կ'երթայի, նաեւ փորձերուն: Օր մը նշմարեցին որ գեղեցիկ ձայն մը ունէի· սոլօ մը տուին, երգեցի: Ես ալ հաճոյք կ'առնէի երգելէ:

Ցետոյ նաեւ Կապոյտ Խաչի արձակուրդի կայանը կ'երթայի, հոն ալ սկսայ կամաց կամաց սոլօները ես ընել·կարեւորութիւն կու տային, ինչպէս նաեւ ծնողքս:

Հ·— Այդ շրջանին կը զբաղէիք դասական երաժշտութեամբ ալ:

Պ·— Այո· դաշնակի դաս կ'առնէի: Աւելի ետք 13 տարեկան էի Սիփան–Կոմիտաս երգչախումբին մաս կազմեցի· հոն ալ Պ· Ափրիկեանը նշմարեց որ ձայն ունէի· հետզհետէ սոլօներ տուաւ ինծի· երգեցի Պ· Տէտէճեանի հետ ալ: Թէ՛ հաճոյք կը զգայի, թէ՛ կը չիկնէի երգած պահուս: Ցետոյ, օր մըն ալ որոշեցի ձայնս մարզել: Ինք Օր· Բարսյեանը կը ճանչնար· հոն գացի: Միջոց մը ետք դաշնակի ուսուցչուհիս ըսաւ, թէ եթէ կ'ուզէի ձայնս մարզել, ինք համբաւը լըսած էր Ժանին Գոլարի, որ օփերայի երգչուհի էր ժամանակին, պէտք է անոր հետ աշխատէի: Շատ դժուարութեամբ ժամադրութիւն մը կրցայ ունենալ· առաջարկեց 15 օրուան փորձ մը ընել: Այդ շրջանին երբեք միտք չունէի օփերայի երգչուհի ըլլալու: Օր մը ըսաւ թէ եթէ մտադիր էի այս գործը ընելու, լաւը պէտք է ընէի, հակառակ պարագային ինք կորսնցնելիք ժամանակ չունէր: Ուրեմն սկսայ լրջօրէն աշխատիլ, յետոյ մէկուկէս տարի ետք ըսաւ· «գիտե՞ս, թերեւս կրնանք քոնսէրվաթուարի քննութիւնը փորձել...»:

Հ·— Փարիզի՞ Քոնսէրվաթուարին:

Պ·— Այո: Փորձեցի, ընդունուեցայ, ու այս ձեւով ճամբայ ելած եղայ:

Հ·— Քանի՞ տարի տեւեց ընթացքը:

Պ·— Վեց տարի:

Հ·— Ի՞նչպէս սկսաք բեմ բարձրանալ, այս անգամ որպէս պատրաստուած երգչուհի:

Պ·— Քոնսէրվաթուարի շրջանին էր· մէկ կողմէն երբ ձայնս կը մարզուէր, սկսայ նաեւ երգել բեմին վրայ:

Էլէկթրոնիկի ուսումս նոր վերջացած էր ու պիտի սկսէի գործի կեանքին: Մէօտոնի դիտարանը պիտի մտնէի, ատոր համար ալ երկու տարի պէտք էր Ամերիկա երթայի ճարտարագէտին հետ: Հոկտեմբերին պիտի երթայինք, նոյն միջոցին քոնսէրվաթուառ մտայ· խնդրած էի որ ամիս մը յետաձգուի մեկնումը· համաձայնեցան, բայց երբ յաջողեցայ, ամէն բան ձգեցի: Անգամ մը որ քոնսէրվաթուառ ոտք կոխես, այլեւս այդ աշխարհին ու այդ աշխատանքին մէջ ես: Դժուար է, սակայն հաճելի:

Հ·— Քոնսէրվաթուարէն ետք ինչո՞վ ըսկսաք· կը յիշէ՞ք ձեր առաջին երգածը:

Պ·— Ինչպէս ըսի, քոնսէրվաթուարի շրջանին ալ կ'երգէի· որովհետեւ մեծծօ սոփրանոյի ձայները քիչ են, միշտ գործ ունեցած եմ· կարծեմ երրորդ տարին էր որ սկսայ համերգներ տալ: Շարփանթիէի «Թէ Տէում»ը երգեցի նախ:

Հ·— Սիփան – Կոմիտասի միջոցով միշտ պահած էք ձեր կապը հայկական երաժշտութեան հետ:

Պ·— Միշտ· եւ միայն իրենց հետ:

Հ·— Կ'ուզէի՞ք խօսիլ քիչ մը ձեր հոն անցուցած շրջանին մասին:

Պ·— Տասներեք տարեկանիս սկսայ եւ մինչեւ հիմա կ'երգեմ իրենց հետ: Ներկայիս աւելի քիչ, կ'երգեմ համերգներու ելն·, իսկ իրենց մաս կազմել ինծի համար նշանակած է գտնել հայկական երաժշտութիւնը: Մինչ այդ ինչ որ կը լսէի, գլխ չէր գոհացներ, համեմատաբար ըրած երաժշտական ուսումիս: Դասական երաժշտութեան այդ աշխարհին մէջ երբեք չէի համարձակեր հայկական երաժշտութեան խօսքը ընելու, բացի Սիփան – Կոմիտասէն, որ տեղ կրնար ունենալ կէս – արհեստավարժ աշխարհին մէջ: Բոլորովին սիրողներ ըլլալով հանդերձ կրնային ներկայացուցչական դեր կատարել: Այնպէս որ ինծի համար կերպով մը հպարտութիւն էր Սիփան – Կոմիտասի պէս երգչախումբ մը ունենալ· այդպէս է յատկապէս նաեւ հիմա, երբ որպէս հայկական երաժշտութիւն մեր լսածը ահաւոր, անտանելի բան է: Ըստ իս, Սիփան – Կոմիտաս միակն է, որ հայկական երաժշտութեան իր ճիշդ արժէքը կու տայ: Հոն որոշ որոնում մը կայ մեր երաժշտական կալուածին մէջ, յետոյ կան Ափրիկեանի կատարած դաշնաւորումները, պատշաճեցումները· ինչ որ կ'ընէ, կ'ընէ յարգելով երաժշտութեան էական տարրերը, չայլափոխեր զայն: Ըստ իս գլխաւոր արժէքն ալ կը կայանայ ասոր մէջ: Ինչ որ պարագան չէ ուրիշներու մօտ: Շատ անգամ դժբախտաբար էափոխուած է թէ՛ ամանակը, թէ՛ երաժշտական գիծը: Այսօր, մարդ չի գիտեր այլեւս, թէ ո՛րն է ճիշդ գիծը, ո՛րն է անեղծ մեղեդին: Հիմա ես իսկ խղճահարութիւններ կ'ունենամ երբեմն: Երբ Կոմիտաս կ'երգեմ, մարդիկ կու գան, կ'ըսեն· «չէ՛, այս այսպէս չէ, դուն կը ձեւափոխես եղանակը»: Գաննի համերգին էր, տարեց կին մը քովս եկաւ ու ըսաւ· «գիտե՞ս, այդպէս չէ այդ երգը»: Այդ մարդիկը թէեւ երաժշտութեան մեր երգիչները մտիկ կ'ընեն: Լաւ է հայկական ձայնասփիւռի գոյութիւնը, սակայն հայկական երաժշտութեան մարզին մէջ ինչ որ կը սփռեն, մեծ մասով սարսափելի բան է...:

Հ·— Եւ ժողովուրդը լսելով լսելով կը վարժուի ատոնց· երբ երիտասարդութիւն մը ունիք, որ մինչեւ իրիկուն որպէս հայկական երաժշտութիւն ատիկա մտիկ կ'ըլլէ... ու երբ դուք իրեն Անտունի, կամ ուրիշ բան մը կ'երգէք, անշուշտ կը հարցնեն թէ այդ ի՛նչ է:

Պ·— Այո· բոլորովին հակա – մշակոյթ է իրենց ըրածը: Այս ձեւով, հարազատ ոչ մէկ բան կը մնայ: Ես կը ցաւիմ, որ Հայութիւնը որ ամէն բանի այնքան առատաձեռն դրամ կու տայ, չունենայ գիտակից կազմակերպութիւն մը, որ դրամի սալերու պատրաստութեամբ, ձայնատեարերու հրատարակութեամբ· այսինքն, վերջապէս բաներով, որոնք մնայուն են: Ափրիկեանէն ետք, ո՞վ, ի՞նչ պիտի ընէ· ոչինչ պիտի մնայ:

Բարեբախտաբար կայ այդ երգչախումբը, որ մաս մը ձայնատեարեր ելն· կը պահէ, որոնք թէեւ հրատարակուած ալ չեն: Գիտեմ որ դժուար է, բայց այն սահմանափակ դրամով իսկ, զոր ունի երգչախումբը, պէտք է ատոնք հրատարակելու մասին մտածեն: Ամէն բան անհետ պիտի կորսուի, շատ ցաւալի բան է: Ժողովուրդի մը պահպանումը կ'ըլլայ նաեւ մշակոյթով: Ի՞նչ պէտք է ընել: Հացկերոյթները, ճաշերը, հայկական ճաշացուցակները չեն բաւեր միայն մեր ունեցածը պահելու: Այդ մարդիկը իրենք զիրենք արհեստավարժ կը նկատեն· գոնէ յօրինումներ ունենան...: Կ'առնեն Կոմիտաս, կամ ուրիշ մը, ինչ որ ունինք արժէքաւոր —որ քիչ է արդէն—, ու այլանդակելով կը հրամցնեն:

Հ·— Հայկական երաժշտութիւն նաեւ խղճալի խօսքերով, շատ անգամ արեւելահայերէն, Պէյրութէն, Պուրճ Համուտէն ներածուած:

Պ·— Միջոց մը առաջ Ռոման երգահանդէս մը ունէի: Տասնըութ հայ ընտանիք կայ հոն· հիանալի մարդիկ են: Ամէն տարի կը յաջողին հայկական երաժշտութեան համերգ մը տեղ տալ Ռոմանի միջազգային փառատօնի յայտագրին մէջ: Այս տարի ես երգեցի· երգեցի իտալերէն, սպաներէն, ֆրանսերէն, ռուսերէն եւ հայերէն: Ամէն ազգէ ունկնդիրներու խառն բազմութիւն մը կար անշուշտ, ինչպէս նաեւ Հայեր:

Ամէն անգամ որ կ'երգեմ, հայկական երաժշտութեան կտորներ կ'առնեմ երգացանկիս մէջ· այդ անգամուն ալ Պէնար Տէտէճեանէն խնդրած էի որ այս առիթով երգ մը յօրինէ: Զարիֆեանի մէկ քերթուածը առաւ ու եղանակաւորեց: Գոհ էի: Ան քիչերէն է ըստ իս, որ ունի հայկական մշակոյթ մը, ճաշակ, ու կրնայ ընդունելի գործ մը տալ, թէեւ երաժշտութեան մարզին մէջ: Միւսները ուղղակի կ'ընդօրինակեն· թրքական երաժշտութիւն է իրենց երգածը, կամ արաբական...:

Հ·— Նոյն պատկերը կրկնութիւնն է կերպով մը 1920 – 30ական թուականներու մեր կեանքին: Այդ շրջանին եւս, Միջին Արեւելքէն, Թուրքիայէն հասած գաղթականութիւնը հակամէտ էր թրքական կամ թրքաբարոյ երաժշտութիւն մտիկ ընելու: Սակայն այդ շրջանին գաղութին պատասխանատու դէմքերը կրցան արգելք ըլլալ այդ փափաքին ու անով հայ երաժշտութեան ճաշակին խաթարումին: Այսօր, այլեւս չկան այդ մարդիկը, կամ զանոնք փոխարինողները չունին անհրաժեշտ մշակոյթն ու գիտակցութիւնը, նաեւ նախանձախնդրութիւնը, ու ամէն մարդ ուզածը կ'ընէ· կ'ընէ ճիշդ դատածը, որ միակ հետեւանք մը կ'ունենայ· մեր մշակոյթին անհետացումը:

Պ·— Այո· ի վերջոյ ի՞նչ է մեր ըրածը· կ'ըսենք թէ դատ մը ունինք, պայքար կը մղենք· մեր դատը գլխաւորաբար Թուրքին դէմ չէ՞· իսկ միւս կողմէ կը տարածենք Թուրք մշակոյթը: Ուղղակի անհասկնալի է այս ընթացքը: Կ'ընդունիմ թէ կան Հայեր, որոնք կ'ախորժին այդ երաժշտութենէն, կը փնտռեն զայն: Սակայն արուեստագէտի մը պարտականութիւնը ճաշակներու գիջիլ չէ այլ՝ բազմութիւնները բարձրացնել որոշ մակարդակի մը, գոնէ ջանալ այս բանին:

Հ·— Սիփան – Կոմիտասի դառնալով կրկին, իրենց հետ ձեր աւելի կանոնաւոր աշխատած շրջանին, ի՞նչպէս կ'ըլլար այդ աշխատանքը:

Պ·— Ես նախ Ափրիկեանին տունը կ'երթայի, իմ կտորներս աշխատելու· ետքը կը միանայինք, կ'երթայի իրենց փորձերուն· մեկնաբանական ելն· հարցերու մասին յաճախ կարծիքի փոխանակումներ կ'ունենայինք: Ինքը իրաւ ար–

(Շար·ը Դ· էջ)

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻ ՈՒՐՈՒԱԳԻԾ

(Տպաւորութիւններ Եղիվարդէն)

Այժմէականութիւնը մեր մշակոյթի պատմութեան վերջին երկու դարերու ընթացքին մեզ թէ՛ հմայած է եւ թէ ալ վըտանգի մը նախազգացումով համակած: Եւ ասիկա կրթութեան կամ վկայականներու տուած վարկին հետ կապ չունի —դեռ Յունիսին Փարիզի մէջ կայացած Հայ Արուեստի եւ Մտածումի նուիրուած միջազգային համագումարին երիտասարդ, շրջահոսուն մտաւորականներ, եփած Ֆրանսական մշակոյթի իւղով՝ չուզեցին կամ չկրցան կամ չհամարձակեցան սահմանել այդ բառը: Ուրե՞մն —կը մասնակցի՞նք թէ ոչ մեր ժամանակներու իմացական յանդգնութեանց ու վախերուն, մեր բաժինը կը բերե՞նք մեր դարու ընկերային արկածախնդրութեանց, այնքան մը ապատագրուա՞ծ ենք որպէս ազգ մեր անցեալի անոյշ ու դառն յաճախանքէն որպէսզի մտնենք ներկայի զգեստին մէջ բնականութեամբ: «Ժամանակի ոգի» կոչուածը մեր սեռային կեանքի մէկ պատկերը ըլլալու է, սիրելու կարողութեան մէկ այլ նշանակութիւնը, ախորժակներու սրութեան հետ սերտօրէն առնչուած, ըլլայ մտքով թէ մարմնի գործիքներով: «Ուրե՞մն» հարցումին պատասխանը Եղիվարդի մօտ փնտռելու է:

Բարեբախտաբար Եղիշէ Պատրիարք «անիծուած»ներու խմբակին կը պատկանի եւ ձեւակերպութիւններու խաղին զոհ չերթար: «Հանդիսաւորութիւն» կոչուածը հեղինական իմաստ մը ունենալու է իրեն համար: Եւ «անիծուած» են այն մարդիկը որոնք իրենց յստակատեսութեան անկոչ, դաժան լուսարձակին տակ ինկած՝ ոչ մէկ անկիւն ու չուք կրնան գտնել պահուըտելու համար...: Մերկ, անպաշտպան, մինակ, անվախ (առաջին հարցումը որ կը հարցնէ ինծի մահուան վախը ունի՞ս է, ու հարցումը եա ինքնիր վրայ դարձուցած եւ առանց պատասխանի սպասելու կը յարէ՝ ես չունիմ) եւ անմխիթար՝ որովհետեւ յոյսէն եւ անյուսութենէն անդին անդի՛ն անցնիլ մը կայ որ առաջին փաստն է այժմէականութեան: Այսինքն՝ մարդ մը որ լեցուած է դաւաճաններով, լրտեսներով, մատնիչներով, հեգնողներով՝ որոնք կը փորձեն մարել ներսի կրակը: Բանաստեղծ, հոգեւորական, Պատրիարք, Վանեցի Հայ, մարդ, հայր— իւրաքանչիւրը կը դառնէ միւսներուն դէմ, կը քանդէ անձին միութիւնը, չարքին առաջին տեղը կ'ուզէ գրաւել: Չկայ ամբողջական յանձնառութիւն՝ այլ բազմակողմանի բիւրեղեայ գունտ մը որ կը դառնայ մնայուն իր առանցքին շուրջ, հալածուած կեանքի խորհրդաւոր ստիպողականութենէն: Ու չի գիտեր թէ որն է գլխաւորը:

Չի՞ գիտեր —հաւանաբար գիտէ բայց չի կրնար բանաձեւել: Օր մը ըսեր էր՝ «տիւղ խօսքը իշուն միայն կ'ըսեն» ու կարելի է ճիշդ է ըսածը: Ամէն պարագայի մէջ, խորհրդանշական, արդիական անձ մը (հազար հոգի Պէյրութի ոսկեբիչներէն մինչեւ Լոս Անճըլըսի ակումբները՝ ահաւոր ածականներ պիտի փակցնէին իր անունին փաստելու համար թէ շատ բան չեն հասկցած հայ ժողովուրդի ուժին, լաւ ու գէշ կարողութեանց ու մանաւանդ բարդ նկարագրի մասին) բազմած Ամմանի իր տան հիւրանոցի մէկ ճշգրիտ կէտին վրայ կ'ընդունի զիս առանց որեւէ զգացում արտայայտելու: Հին, կատաղի, վաւերական մարդերու համնող ցեղի մը վերջին նմոյշի մը տպաւորութիւնը կը ձգէ վրաս, հնագիտական մեծարժէք, ապրող առարկայ մը, էութիւն մը՝ որ սակայն կիսատ ու վիրաւոր բան մը ունի, որ կողմէն որ քննուի: Բերնին՝ սիկարի մը սեւցած, անճոռնի մնացորդը, ու կը զարմանաս թէ ի՞նչպէս իրեն նման արուեստագէտ մը չի զգար տգեղութիւնը, հակասութիւնը: Մարդկային կողմ մը ըլլալու է իր մէջ, հաւասարակշռելու համար պատմականութեան տուած անտարազելի վարկը: Ծանօթ եմ իր անձին կապուած բոլոր զայթակղութեանց —սակայն կ'ուզեմ ատկէ անդին տեսնել, յաւիտենականը՝ մարդկային չափերով: Միջին Արեւելեան կոշտ, հայհոյող, կարճուկ, գէր քոնթրաքթէօրներ կան, ճիշդ այս տեսակ անվերջանալի սիկարներ կպած բերնին ծայրին՝ որոնք շինութեան հսկայ պլոքներ քամիոններով բերեր թափեր են վրայէ վրայ ու գացեր՝ մոռցած իր յատակագիծը: Ճարտարապետական ոչ մէկ նպատակ կամ ճաշակ: Ամէն լուրջ գրող, ի վերջոյ, իր աճումին, հասունցման, պտղաւորումին ներքին, անդդորդ լոժիքը ունի կամ ալ կը ստեղծէ: Այսինքն, հանդրուաններ, ժամկէտներ, անկիւնադարձեր ու ծրագիրներ՝ որոնք գրողին մտքի կեանքին աշխարհագրութիւնը կը կերտեն: Ու տակաւին, ամէն լուրջ գրող գրագէտի իր տեսութիւնը կ'ունենայ, իր գիրքերով գաղափար մը կը հալածէ, գեղագիտական սկզբունք մը կ'ունենայ, գրական կենսագրութիւն մը: Այս բոլորէն՝ ոչինչ Եղիվարդի գործին մէջ: Իր Ընտիր էջեր հատորը (Երուսաղէմ, 1973), որ ոչ իսկ նախաբան մը ունի, ունենալով քով քովի դրուած կտորներու հաւաքածոյ մըն է, կարկտաններու ամբողջութիւն մը: Մինաս Թէօլէօլեան, իր Դար մը Գրականութեան մէջ կը խօսի Եղիվարդի գրականութեան «իմացական բաժնի» մասին, բայց ահա որ ուրիշ անձ մը, խորապէս զգայապաշտ որ նոյնպէս Եղիվարդ կը կոչուի մեզի կը նայի իր քերթողութեան թաքուն մէկ անկիւնէն՝

Տնակ մ'ինչպէս, անապատի մէջ լքուած
Իմ տրտմութիւնս էր ալզուոր,
Բընակարանն հոգիիս
Ու սրտիս մէջ նըստած տուն

. . . .

Օր մը սակայն, խորն հոգիիս մեռաւ ան,
Իմ տըրտմութիւնս անըրման,
Եօթ լուսիններ նայեցան
Հոգիէս ներս ու անցան:

Մէկ եզրակացութիւն կարելի է հանել այս խորունկ թախիծէն —Եղիվարդի մէջ բանաստեղծը կամ արուեստագէտը ոչ մէկ կազմակերպութեան, տիսիփլինի կը հնազանդի: Հսկայ սենեակին մէջ չիտակ կայնած անոր կերպարանքը խաբուսիկ բան մը ունի: Արկածահար հունտ մը, բուսած ու մեծցած վայրի թուփի մը պէս, առանց որեւէ կարգապահութեան կամ կրօնքի, ինքզինքը յանձնած հովին ու խունկին:

Ոչ սատուած սատուած է, ոչ ալ մարդը՝ մարդ:

Կը փորձէ մտածել իր մենութեան մէջ լքուած, սակայն չի յաջողիր: Հոն, այդ հազացող, ինքնավար ու սինիք երեւնալու իր ճիգին մէջ իսկ ձախողած, այդ ակամայ, ջղային խնդուքին, հինգ վայրկեան տեւողական, լուրջ մտածումը անկարող մարդու ետին՝ բանաստեղծ մը ըլլալու է որ ժամանակին, 30 տարեկանին առաջին հասունութեան կը գրէր՝

...Մըթընշաղին, պարտէզին մէջ,
Ծառերն անհուն բըպասումի
Բաժակներ են հաղորդութեան:
Կը թօթուէր վար, հովը գարնան,
Ձիւնն անուշիկ ըրշեններին:
Հորիզոնին՝ կարմիր մ'անոյշ,
Որ բացուելէն դեռ կը վախնայ:
Մագդաղինէն կը քալէր լուռ,
Մահուան ճամբուն ճամբորդ մ'որուն
Հոգին ըլլար վանդակին խորն
Թըռչուն ինկած բայց չմեռած:

. . . .

...Իրեն կու գար թէ կը թաղէր
Ինչ որ կիներ չեն հաւատար թէ կը
թաղուի,
Երբ մարդ տարիքն ունի արեան,
Ձայնը խորունկ ըստեղծումին,
Յաւերժութեան
Որ կը խօսի սիրոյ ձայնով,
Արգանդներէն ժամանակին·
Ան կը թաղէր սէրն իր վերջին
Սէրն իր միակ այս աշխարհէն:

1940-ական թուականներուն, այս տողերը հարիւրներով՝ Սփիւռքի քերթողական զգայնութեան բարձրակէտերէն էին, Փարիզի բանաստեղծներուն իմացական առաջին թեւահարումներուն եւ Միջին Արեւելքի քերթողներու անսրբագրելի յուզականութեան քով: Եւ հիմա, ո՞ւր հասեր է Եղիվարդ այսօր, կարելի՞ է զայն մեր վերջին 45 տարիներու իմացական աճումին չափանիշը նկատել: Կը հարցնեմ իրեն թէ կեանքով ի՞նչ փաստած է, կ'արժէ՞ իմաստ փնտռել աշխարհի մէջ ու աշխարհէն դուրս: Յոյս ունիմ որ Կարմիր Վարդանը գրուած է իր անձնական տրամին պատմական դէմքի մը կաղապարին մէջ թափելու նպատակով, սակայն այդ հատորը չէ գոհացուցած որեւէ ակնկալութիւն: —Կեա՞նք, իմա՞ստ... ի՞նչ իմաստ ինչ բան...:

Գրեթէ հեղինական է թոնը ձայնին, մըտաւորական նուվօ – ռիշի մը նմանութեամբ: Կը ցաւիմ ի տես եւ ի լուր ոգեկան գիրքերու այս դասալքման, գիրքեր որոնց շուրջ իր ապրումը այնքան անկեղծ եղած է: Բանաստեղծները կը փոխուի՞ն կեանքի ընթացքին —չեմ գիտեր: Սո՞ւտ էր արդեօք 1940-ի Եղիվարդը, բառերու աճպարա՞ր մըն էր լոկ՝ թէ այսօրուան սինի՛քը կեղծ է· իր բուն անձին մէկ աւրուած պատճէնը, տարիներու փոշիին եւ օդի ապականութեան տակ այլասերած, տեսակ մը նոր օրերու Տօրիըն Կրէյ: Բանաստեղծները, մանաւանդ խոկուն տաղահարները՝ կանուխ պէտք է մեռնին որպէսզի անմահանան իրենց մանրանկար դրախտին մէջ զմռսուած: Չեմ հաւատար ականջներուս:

— Սրբազան կ'ըսեմ, ամէն մարդու արտօնուած է անդին նայիլ սուտին ու կեղծին դիմաց կամ ալ սրամիտ, աժաննոց բաներ ըսել լուրջ հարցերու մասին, ամէն մարդու՝ բայց ոչ բանաստեղծին:

Լուռ է, զգաստացած: Գիտեմ որ կը յարգէ զիս, ինչպէս ես՝ զինքը: Բայց հոս ու հիմա ուրիշ օրէնքներ ի զօրու են, յարգանքէն վեր ու անդին, անձէն անկախ: Բանաստեղծին ներսը, հոն դիմացս, տղեկ մը նստեր ջուրի եզերքին եղէգ սրինգ կը շինէ եւ անոր համար ամէն ինչ լուրջ է: Կատակը, կը խորհիմ, լըջութեան յանկարծական, անբացատրելի բացակայութեան արդիւնքը ըլլալու է: Եղիվարդ ստիպուած է լրջանալ ի վերջոյ, չխաղալ բառերով այլեւս ու կը մշակեմ մտածումս բանաստեղծի էութեան մասին՝ դիւրացնելու համար առարկաներու եւ այցելուներու սովորական աշխարհէն դէպի արուեստի աշխարհ իր անցքը: Կը զգամ որ խեղդուած է իր մարդութեան մէջ եւ իջած արաբական սիրային երգերու, կօշկակարներու խօսակցութեան, դրամատան պաշտօնեաներու հետաքրքրութեան մակարդակին:

— Եթէ պատասխանէք թէ ինչու կը գրէք երբ այլեւս ոչինչ ունիք փրկելիք, ոչ իսկ հոգին՝ այդ ատեն միւս հարցին ալ, բանաստեղծին պարտականութեան մասին ալ պատասխան տուած կ'ըլլաք, կ'ըսեմ:

Գոհ եմ ինքզինքէս: Գիտեմ որ մտքի տիսիփլինս իրմէ զօրաւոր է սակայն ինք ինծմէ աւելի իմաստուն է, իմաստութեամբ մը որ ոչ փորձառութեան, ոչ խելքի եւ ոչ ալ վկայականի հետ կապ ունի, այլ ներքին ճամբորդութիւններու հարց է: Հաճոյք է հետը խօսիլը, սակայն պիտի ուզէի որ քիչ մը աւելի յարձակողական ըլլար իր միտքը, պայքարէր իր գաղափարներուն համար, հաւատար գաղափարի ուժին, արժէքին եւ իր արդիականութիւնը մտածումի վերածէր:

— Ես կը գրեմ որովհետեւ հաճոյք կ'առնեմ գրելէ: Պա՛րզապէս:

Յանկարծ վախ մը կ'անցնի մէջէս թէ մի գուցէ մարդուն մէջը պարապ է, թէ ճիշդ է ըսածը, անկեղծ է եւ իր յիմար հաճոյքները լուրջի կ'առնէ: Ո՞ւր մնաց Խորտակման Գիշերներու խելահար անձը նետուած խորհուրդներու պըպտումին ներքին վիհերու յատակին: Ա՞ն ալ խորտակուած էր: Ինք չէ՞ր որ գրած էր

Մենք կը շինենք դըրախտը մեր,
Իբըր դարման
Յաւերժական մեր ձանձրոյթին,
Պիտի զոհենք զոր նորին դէմ
Ամէն անգամ:
Այս է գիրը այս աշխարհին որդիներուն,
Աստուածներուն:

— Ու լըսեցի,
Երկինքն ամբողջ կը յօրանջէր...:

Այնքա՞ն հասարա՞կ, այնքան պուրժուա՞ իր ձանձրոյթին որակը: Անհաւատալի է: Սակայն դեռ պիտի խօսի, գիտեմ որ պիտի փորձէ տպաւորել զիս ու կը սպասեմ, քիչ մը յուսաբեկ բայց դեռ ակնկալելով իմաստալից մտածումի մը ծնունդը: Պատուհանէն դուրս ու անդին՝ քաղաքին կիսաբոլորակ մարմինը կը պսպղայ երեկոյեան առաջին լոյսերուն մէջ: Արու, կարծր քաղաք է Ամմանը, ոչ մէկ փափկութիւն, սիրոյ ու մեղքի կամ վերացումի ոչ մէկ հրաւէր: Կը սպասեմ:

—Կը գրեմ ապատագրուելու համար, տիրելու եւ իշխելու համար: Այդ հաճոյքին մասին կը խօսիմ:

— Տիրել որո՞ւ, ինչի՞ն:

— Մարդոց անշուշտ, ուրիշ ի՞նչ կայ: Կիներուն ալ, Աստուծոյ ալ:

Զրի խօսքե՞ր են արդեօք կ'անցնի մըտքէս, մտածումներ՝ որոնք շատ հաւանաբար չեն պաշտպանուած իմացական անհերքելի ուժով, մշակոյթի պաշարով: Բայց կայ անձը, անձին ու կամքին միացեալ ուժը, քարիզման, մեկուսացած, հալածուած մարդուն կատաղի կեդրոնացումը, բանաստեղծին սուրբ բնազդը: Ափրիկեան կամ Հարաւային Ամերիկեան գահընկէց, աքսորուած բռնապետ մը եւ նոյն ատեն մեր ազգային դարաւոր ժառանգութեան ամէնէն չքեղ բարոյական ու նիւթական գանձերէն մէկուն պատասխանատուութիւնը ստանձնած անհատը: Կը նայիմ իրեն —աչքերը նեղ ու սուր, միջնադարեան բարբարոսութիւն մը կը թաքցնեն իրենց ետին: Ուժեղ, վտանգաւոր մարդ մը· վիրաւոր գազանի պէս բան մը: 70-ի կէսերուն անձին էներժին դեռ կը հրէ ամբարտակներու պատերուն եւ աշակերտներուն: Սակայն ուրկէ՞ կու գայ այն տպաւորութիւնը թէ բան մը մեռած է իրմէ ներս, չեմ գիտեր: Ամէն պարագայի «Հազար ու Մէկ Գիշերներէն» քանի քանի՛ գիշեր լեցնելու չափ նիւթ ու հէքեաթ, ըսի ըսաւ ու խորհրդաւոր փսփսուքներ կը փաթթուին իր անունին շուրջ, ազգային ու միջազգային տարողութեամբ: Եւ՝ ամբաստանութիւններ —կին ու դրամ, մաքսանենգութիւն, շռայլանք ու բանադրութիւն, կրօնք եւ արկածախնդրութիւն, հերոսութիւն, յանդգնութիւն, տաղանդ, հայութեան կիրք ու պաշտամունք...: Այսքան ապսիրտ համբաւ երբեք չէր պարուրած հայ բանաստեղծի մը կեանքը: Ի՛նչ տեսարան —Եղիվարդի անկանգնելի եւ անխորտակելի տիպարը՝ ու իր շուրջը դարձող, հետը չափուող լիլիփութեան խուժանը մեծ ու ճղճիմ ղեկավարներու: Ինչպէ՞ս չխորհիլ թէ Հայութիւնը միշտ ունեցած է դասակարգ մը մարդերու եւ երբեմն ալ կիներու՝ որոնք հալածուած ու զրպարտուած են գլխաւորաբար որովհետեւ զարտուղի, յանդուգն, ինքնատիպ եւ անկախ մարդիկ եղած են: Հանրային կարծիքը զիրենք ամբաստանած ու հալածած է ահաւոր նախանձով ու վրէժով մը որ շատ հաւանաբար հերոսապաշտութեան շրջուած մէկ ձեւն է որով զանգուածը իր զոհէն ուժ կ'առնէ շատ թաքուն, նոյնիսկ անգիտակից եղանակով մը:

Այս վայրկեանին սակայն բնաւ տիրակալի երեւոյթ չունի: Արդեօք հասարակցե՞ր է, խուժանին թոյնով ի՞նքն ալ վարակուեր է: Սիոն ամսագրի մէջ իր անսըրակելի խմբագրականները կու գան միտքըս —ի՛նչ վատնում ժամանակի ու լեզուի:

— Լաւ, Սրբազան, կ'ըսեմ, երթանք 1000 թուականը:

— Չկայ կ'ըսէ, կտրելով խօսքս:

— Ի՞նչ չկայ, կը հարցնեմ զարմացած:

— Հայկական միսթիսիզմ, ոչ այն ատեն ոչ ալ հիմա:

— Դուրսէն ազդեցութի՞ւն ալ չէ եղած:

— Կարելի է Սուֆիական տարտամ ազդեցութիւն մը, Նարեկացիին վրայ: Այդչափ:

Արդեօ՞ք Եղիվարդը միսթիքական գիտակցութենէն անվերադարձ հեռացեր է: Միտքը շատ արթուն է, կեանքի ախորժակները անյագ, յանցանքի զգացումը՝ դուրսէն անտեսանելի: Մեսրոպ Թաղիադեանցը կը յիշեցնէ որոշ կողմերով սակայն 19րդ դարու նշանաւոր էքսանթրիքին չափ չէ տրորուած իրմէ վեր ուժերու կրունկին տակ եւ իր վրայ ինկած անէծքը բաւարար ողբերգականութիւն չունի: Կրօնքը որպէս քանակ եւ որպէս տակաւ լքած է իր առօրեան եւ բանաստեղծական իրիկունները կը խորհիմ: Եւ թուլցած է մանաւանդ ամէնէն կարեւորը որ բանաստեղծական պրկումն է իր երեւակայութեան բեւեռներուն միջեւ, այն ուժը որ Մագթաղինէ Մեղրամոմէն, Խորտակման Գիշերները, Կինն ու Սէրը կը մօտեցնէր, կը փորձէր հաշտեցնել կրօնին, եկեղեցւոյ հետ, խոր հաւատքով այդ բոլորին սրբութեան: Արուեստը, այդ աշխարհական սրբութիւնը, կը թուի զինքը լքած ըլլալ...:

Երկու ժամ է կը խօսինք: Ու հիմա՝ երեկոյեան լռութիւնը, որու աչքին մէջ կրօնականն ու բանաստեղծը միշտ ալ խորհրդաւոր թուած են մարդոց: Կ'ուզեմ ես ալ այդ տպաւորութեամբ բաժնուիլ այս առեղծուածային, մեկուսի, ինքնատիպ, եղերական ու վիրաւոր անձէն, իր ժողովուրդին սկզբնատիպարային մէկ որոշ պատկերով: Ոտքի կ'ելլեմ շատ քիչ բան յստակացած մտքիս մէջ: Երկրամասեր դեռ խուզարկուելու կը կարօտին, գաղափարներ պոչ բռնած մտածումի պըռահներուն՝ հերթի կը սպասեն որ բանաձեւուին, ապրին ու մեռնին, ի վերջոյ: Անգամ մըն ալ կը նայիմ աչքերուն որոնք հեղինական կը խնդան վրաս սակայն գիտեմ որ Եղիվարդեան արկածախնդրութիւնը —կրօնք, կեանք ու արուեստ երրորդութիւնը ապրեցնել մէ՛կ անձի մէջ— ձախողած է, ափսոս...:

Անխօս, բեկուած կը բաժնուինք իրարմէ:

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Սեպ. 23, 1986
Ամման

Ma chère Arpik

Hier je suis arrivé sur notre colline perdue. Je ne pensais pas pouvoir monter à cause de la neige, et puis la vieille bagnole est tout de même arrivée à grimper. Je suis seul avec deux chiennes noires dans une immensité froide et blanche. Les contours du paysage sont irisés, le ciel cristallin. La nature fête l'hiver.

Le silence bienfaisant me gagne, je peux me retrouver après un mois de travail extrême. La famille arrive ce soir. Une bonne journée devant moi, pour ne pas tuer complètement mon rythme profond.

Papken est dans mes pensées. Il devient un sage trop silencieux. Un morceau de moi-même meurt avec ce silence. J'ai pensé aux lettres qu'il t'écrivait d'ici quand il était bien, de bonne heure le matin. J'ai voulu t'écrire moi aussi, comme lui, pour te dire notre affection et notre amitié. J'y pensais bien et je ne savais pas comment. Toujours parler au vide c'est rasant. Alors j'ai eu une envie : parler de lui. Une manière de nous retrouver tous ensemble. Voila quelques pages en forme de célébration pour nous trois.

Sorti un instant dehors. Les chiennes jouent. Il y a un bruit de neige écrasée sous leur poids. Le soleil se reflète en éclats de lumière sur les plaques de neige devenues aveuglantes.

Je t'embrasse.

Jean - Pierre

Il y a un peu plus d'un an — le 25 Mars 1986 — Papken Bodossian nous quittait, sans même un adieu, simplement dans son sommeil. Son départ augmenta un peu notre solitude. Les copains — les vrais — qui partent ainsi emportent toujours avec eux un peu de nous-mêmes.

Papken était avant tout un artiste — l'Artiste — avec toute la Bohème dans son cœur. Son gagne-pain étant un métier plus prosaïque, il put préserver son art, peindre seulement quand l'envie lui en prenait, pour son plaisir, pour son dialogue intérieur.

Venu d'Ovadjik (Asie Mineure), passant plus tard par la Grèce qui le marqua, il se fixa à Paris, mais se réserva un coin de Provence, loin des hommes, dans la solitude des arbres et des montagnes, pour ses vieux jours. C'est depuis ce havre que son fils nous évoque Papken, dans un dialogue imaginaire.

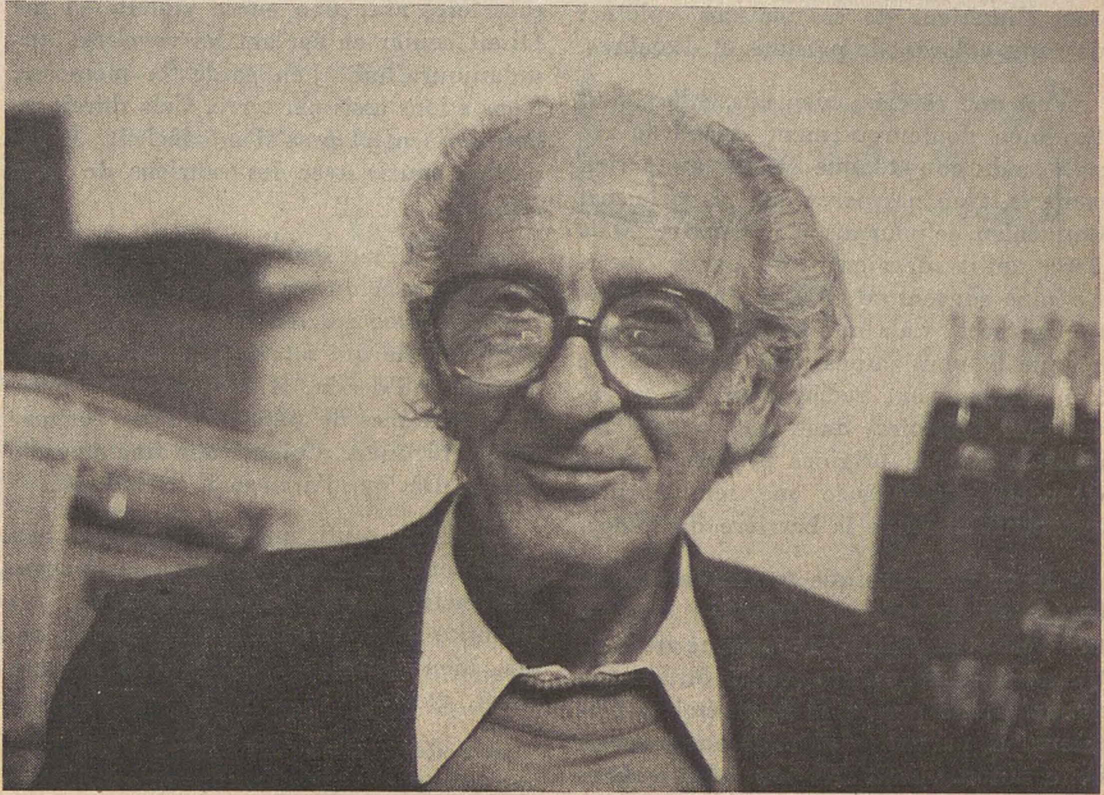

souvenir de Papken

*

- Viens t'asseoir. Raconte. Comment va le monde ?

- Que veux-tu que je te dise.

- Tu es jeune. Tu viens de passer trois jours en ville. Moi je suis resté sur ma colline, sans nouvelles. Alors mon fils, quoi de neuf?

- Bon. En partant de bonne heure, l'autre matin sur la route je rêvais. La voiture roulait seule. Sans attention particulière à la conduite. Je devais être trop au centre de l'étroite route. Un type est arrivé derrière moi. Il a klaxonné violemment en allumant ses phares. Je l'ai laissé passer bien sûr. Pour marquer son mécontentement après être passé devant avec sa voiture, il a donné un violent coup de frein juste devant moi. Pour l'éviter, j'ai du par reflexe aller dans la fossé. Ma voiture, déjà vieille, est un peu abîmée. Lui est parti, très vite.

- Continue.

- En arrivant à Marseille l'air est devenu gris. Les visages derrière les vitres étaient crispés, tendus sur le cul de la voiture précédente. Anxieux de savoir quand elle allait avancer. Des bruits de toutes parts : sirène, musiques commerciales rythmées par les mains sur les volants. Dans une voiture une femme se coiffait, plaçant ses dernières boucles pour séduire ses collègues de bureau. Voyant que je la regardais, elle haussa les épaules et fit un signe en se tapant sur la tempe.

- Et après ?

- Je suis arrivé avant les employés. J'ai mis de l'ordre, préparé la journée. Que veux-tu, j'ai beau essayer de comprendre, je n'arrive pas à accepter que l'on parte le soir sans ranger un minimum. Histoire de commencer le lendemain avec un peu de plaisir.

Une journée classique. Le travail de laboratoire. Le deuxième jour, il s'est passé quelque chose. Un grand bonhomme, la cinquantaine, bien bâti, est entré. Il flottait dans ses vêtements, le teint cireux, la démarche instable avec le regard perdu en haut de son mètre quatre-vingt dix. Il s'est appuyé sur le comptoir de ses deux grandes mains à plat, les doigts écartés, comme pour arrêter son déséquilibre. Il m'a dit : je ne me sens pas bien. La voix douce, articulant lentement, le regard implorant.

Il m'a donné une carte de visite d'un hôpital psychiatrique, avec le nom d'un docteur et d'un service. Une mention manuscrite donnait son nom à lui, demandant d'appeler pour lui si nécessaire. Je téléphone. Difficile d'avoir le service. Je le regarde immobile, les mains toujours à plat. J'arrive à expliquer la situation à quelqu'un qui le connaît. Je demande une ambulance pour venir le chercher indiquant son malaise. Seule réponse :

- Mettez-le dehors. On n'en veut plus. Il recommence sans arrêt.

Je m'étonne. J'insiste. Même réponse plus sèche, et l'on racroche. Je me retourne vers l'homme, toujours appuyé au comptoir, plus ou moins immobile.

- Ils ne veulent pas de vous. Ils vous conseillent de prendre l'air, de rentrer chez vous. Voulez-vous que j'appelle un taxi ?

- Je n'ai plus d'argent. Je ne me souviens plus.

- Vous habitez dans cette ville ?

- Oui. A l'hôpital, quand ça va pas.

- Quelqu'un peut venir vous chercher.

- Je sais plus.

- Vous avez un chez vous, une adresse?

- Oui.

- Où ça?

- J'me souviens pas.

- Venez. Nous allons prendre l'air. L'air frais du printemps vous fera du bien.

J'arrive à le convaincre. Je le tiens par le bras. Il ziguezague. Nous avançons vers le rond point. Il y a des bancs au soleil. Il pourra y faire une petite sieste. Nous marchons dans la foule. Il me dépasse d'une bonne tête. Nous avançons lentement, avec la hâte pour moi d'en finir.

- J'ai un peu exagéré?, dit-il.

- Ah, oui, de quoi?

- J'ai bu.

- Qu'est-ce que vous avez bu?

- Deux demi et un litre, un litre et demi de rouge à table.

- Qui vous a servi tout ça?

- Le restaurant.

- Lequel?

- J'sais plus. J'ai un peu exagéré.

- C'est bien mon impression.

Nous arrivons à la place. Il s'assied. Je vais pouvoir partir. Il me retient.

- Qu'avez-vous?

- J'ai froid.

- Nous allons descendre dans le métro.

- D'accord. Dit-il toujours lentement en articulant.

Impossible de se lever. Je tire de toutes mes forces sur cette grande carcasse enfoncée sur le banc. Il me tombe dessus. Nous évitons la chute. Doucement nous descendons jusqu'au hall des guichets. Il y a quelques sièges. Un de libre entre deux hommes. A notre spectacle les gens se lèvent et fuient. Personne ne nous adresse la parole. Le bonhomme s'assied à nouveau. Papa, laissé à lui même.

- Ça va aller maintenant.

- Oui.

- Bon, reposez vous et après rentrez chez vous. Entendu?

- Oui. Je voudrais vous demander quelque chose.

- Quoi.

- S'il vous plaît. Si je viens chez vous, vous me laisserez entrer?

- Bien sûr.

- Vous me servirez encore à boire?

Je n'en reviens pas. Il a pris le labo pour un bistrot. Une seule réponse m'est venue à la bouche, immédiate.

- Bien entendu.

- Merci, a-t-il dit. Et je l'ai laissé. Pas content de moi. Partagé. Pas content d'être soulagé. Que pouvais-je faire? Cela n'a pas arrêté de me trotter dans la tête. Que devais-je faire?

- Et pour toi, ici, que s'est-il passé?

- J'ai été sobre. J'ai fait un tas de petits trucs qui me démangeaient, pour remettre la maison en état après l'hiver. J'ai travaillé dans le jardin, attaché la vigne, enlevé les piquets des tomates de l'an dernier, taillé du bois mort. J'ai peint.

- Quoi, tu me montres.

- Une petite toile sur le plateau rond de ganagobie, de l'autre côté de la vallée. Il y avait un bleu qui me taquinait, avec des reflets garance, et un premier plan presque jaune d'or. C'était formidable à voir.

Nous montâmes au pigeonnier voir la toile. Vibrante de lumière. Avec sa façon de peindre à petites touches verticales, qu'il a parfois. Je souriais.

- La toile n'est pas finie.

- Avec toi c'est jamais fini. N'y touches plus, c'est parfait.

- J'ai commencé une marine aussi. C'est le grand plateau avec la ligne horizontale qui n'en finit pas qui me fait penser à la mer, à la Grèce. En fait c'est une reprise d'un croquis que j'ai dessiné à Olyvos.

Nous descendons. Le soleil est au couchant.

- L'autre soir, dit Papken, un geai s'est approché. J'étais immobile dans le vieux fauteuil en chataignier, à côté du cyprés devant la porte à contempler le couchant encore plus beau que ce soir. Le ciel était immense dans cette Haute-Provence où l'air est encore pur. L'oiseau s'est approché. Pas un geste. Noir et blanc, méfiant, il avance en sautant sur ses pattes, tournant vivement la tête dans toutes les directions. Très soupçonneux, sur le qui-vive. Intrigué par son jeu, je ne comprends pas son but. Puis, je saisis en même temps qu'il essayait de prendre le gros savon que nous avons laissé à côté du tuyau d'arrosage.

«Aït, pezeveng», j'ai crié, en lançant mon bâton, sans chercher à le toucher. Il est parti en rasant les genevriers, glissant dans le soir sous l'ombre des pins, laissant tomber le savon à quelques pas. Il est parti avec de grands éclats, comme un ricanement, que ces oiseaux font parfois.

Ah! ce monde me suis-je dit; toujours la même recherche. Trouver une proie. Impossible de tout prévoir, de tout protéger. Nous sommes dans le bain. Arrive, ce qui arrive. J'ai ramassé le bâton, mis une grosse pierre sur le savon et suis rentré sous la voûte où dans la cheminée brûlait un feu de chêne.

- Figures toi qu'au lendemain matin un autre oiseau faisait son manège. Un petit rouge gorge. Tout petit, rond comme une balle doreé, murie au soleil. A croquer. Tout fragile. Il avançait comme l'autre vers un objectif. Cette fois-ci pas de difficulté à comprendre. La gamelle de l'«animal», enfin, ton chien, ta chienne quoi, était dehors. Et il restait autour, des grains de riz.

Il a piccoré longtemps. C'était beau de le voir se régaler. Chaque grain était un bon morceau pour lui. Je croyais presque le voir se tendre et devenir encore plus rond.

Deux oiseaux, deux situations complètement différentes. Dans un cas on se protège, instinctivement, sans réflechir. Dans l'autre on donne et l'on est heureux de participer au grand festin de la nature. Quelle merveille, tu ne trouves pas?

- Si, bien sûr, tu devrais même l'écrire. C'est une véritable histoire avec une bonne matière. Comme il y a aussi une matière formidable avec les histoires de Mardig, ton grand père troubadour en Anatolie. Il y a longtemps que tu ne m'as pas raconté quelque chose de lui. Puisque je ne pourrais jamais l'entendre chanter et jouer de l'oud, au moins racontes-moi ce qu'il faisait, ce qu'il était. Pour que je ne l'oublie pas.

**

- Alors, cette semaine comment cela s'est passé?

- Rien de bien neuf. Sauf que j'ai beaucoup pensé, souvent, à grand père. A ton grand père MARDIG. Une idée curieuse m'est venue à son sujet et à l'improbable rapport que j'aurais pu avoir avec lui. Quand tu es né sa fille devait avoir dans les 13 ou 15 ans. Lui devait avoir dans les 35 à 40 ans. Cela veut dire qu'il chantait et contait depuis 20 ou 25

●▸

ans. Chanter, se promener de village en village en Anatolie comme ailleurs, ce devait être plus fort que lui même. On doit avoir ça dans la peau. Je le vois comme un type complètement entier, d'après les histoires de lui que tu m'as rapportées. Une vie différente, un pays, des coûtumes, des costumes, tout cela vers 1890 à 1910. Je voudrais y être. Etre un petit garçon, qu'il me prenne par la main, m'ouvre les yeux sur ce monde féerique, de petits sultans, de beys, de pachas, de gynécées. Aller aussi par la main de grand mère EVA, la sage femme, dans l'intérieur de ces maisons pleines de tapis colorés, de parfums et d'ombres.

C'est une rêverie, bien sûr. Elle s'est terminée douloureusement quand je me suis rendu compte que je n'y avais rien compris. Non pas parce que je parle mal l'arménien, je pourrais m'y remettre. Mais parce qu'ils devaient tous parler turc. Le plus souvent MARDIG devait chanter en turc! Cela m'a boulversé. A cette époque là nous étions déjà déracinés. Je l'ai curieusement redécouvert -je le savais par l'histoire- dans ma propre famille, dans nos origines propres. Cette étrangeté du langage me semble plus infranchissable que la barrière du temps.

- Je ne crois pas que tu aies raison. La langue est secondaire. Formelle. L'essentiel c'est la sensibilité, la manière de voir. Quand tu étais gosse tu voulais être explorateur. Grand père à sa façon était explorateur. Il partait des mois entiers à la belle saison. Allait très loin. Pour chanter bien sûr, pour voir, écouter, découvrir, connaitre le pays aussi mais davantage les hommes, l'âme humaine. Comprendre, sentir, vous vous seriez bien entendus.

- Impossible de revenir en arrière. Il faut vivre au présent. Le sentiment du temps qui passe est déjà une gêne à la plénitude. Quand nous bavardons comme cela tous les deux, je n'ai plus la sensation du présent. L'unité se crée, le passé devient présent, tout se réunit avec nous comme dans un sourire commun et une grande chaleur. La paix s'installe. J'aime ces êtres dont tu me parles. Bien qu'ils soient morts, que je ne les aie jamais connus, vus, ni touchés, je me sens plus proche d'eux que de la majorité des personnes d'aujourd'hui. C'est étrange. Est-ce parce que tu as bercé mon enfance de ces paroles, de cette mémoire.

- La vie est un mystère. Est-ce que tu peux dire pourquoi tu as choisi cette maison. Cette ruine perdue sur une colline déserte?

- Oui. A cause de la lumière. Cette lumière de Grèce que j'ai retrouvée ici, après un an de grisaille parisienne. J'étais stupéfait de retrouver cette lumière en France.

- Bon d'accord, ça c'est pour le rationnel. Je me suis souvent posé cette question. Pourquoi sommes nous si bien ici. Bien entendu notre travail, la sueur, le temps passé ne suffisent pas à tout expliquer. Il y a une question de vibration. Cela vaut le coup, ou pas. Je reviens à ce que je voulais te dire. Il y a une dimension qui nous échappe.

- En tout cas c'est un grand cadeau. Pour moi c'est comme une réparation. Nous avons enfin retrouvé des racines. Même si tout est voué à la destruction j'ai besoin, comme toi je crois, d'un point d'ancrage. Une façon de nous retrouver de ne pas nous perdre, continuité avec le passé, surtout manière de découvrir son identité. Qu'en penses-tu?

- En t'écoutant m'est revenu à l'esprit quelque chose que j'ai perdu et pour lequel j'aurais donné tout ce que j'avais.

Quand nous sommes arrivés à Mytilène avec notre chemise et un baluchon j'étais trop petit pour aller à l'école. A côté de chez nous (tu as vu le chez nous, cet espèce de sous-sol en terre battue sous la maison du patron grec pour lequel papa travaillait) il y avait une fontaine. La fontaine de la mosquée, et un peu plus loin sur une petite pente une baraque où vivait un type seul. Il avait à peu près l'âge de grand père. Il s'appelait BEZDIG HAÏRIG, petit père. Il n'était pas grand, très calme. Il ne buvait pas, il n'allait jamais au café. Il mangeait très peu, mâchait longuement, et était très propre, très soigné. Je ne sais pas pourquoi, il m'avait pris en affection. Il me racontait des histoires dont je ne me souviens plus. Il m'a appris à lire. De temps en temps il m'appelait et me disait :ça suffit, tu as assez joué. Va te laver les mains et viens me voir. J'y allais de suite, attiré comme une mouche par le miel. Il me faisait asseoir à l'ombre. Nous restions en silence, puis il sortait du papier. Un papier épais, jaune. D'où le sortait-il? Je n'en sais rien, de grandes feuilles. Cela devait coûter une fortune. J'y ai pensé par la suite, sur le moment je n'y pensais pas. Il traçait les caractères avec une encre violette et me faisait copier en épelant les voyelles. Jusqu'aujourd'hui j'en garde la mémoire. Nous étions assis par terre. Cela durait un bon moment et puis il me lâchait. Je repartais courir avec les vauriens de mon espèce.

Quand il était seul je le voyais de temps en temps avec un grand cahier qu'il s'était fabriqué avec ses feuilles. Il y avait une petite ficelle qui attachait le tout comme un carton à dessin. Il devait y avoir quelques centaines de pages avec son écriture fine et régulière. Comme une fine dentelle mauve. Dès que j'arrivais il le rangeait.

C'était un soufi, un sage. Quand je suis parti pour l'Italie je ne l'ai jamais revu. Ma tendresse pour lui est restée et ma curiosité pour son carnet. Plus grand j'aurai bien voulu savoir ce qu'il pouvait noter.

Bien des années plus tard à Paris j'ai appris par de vagues cousins que BEZDIG HAïRIG était mort. J'ai écrit à ses enfants, ou à ses neveux car je ne crois pas qu'il avait des enfants. Ils étaient toujours à Mytilène, tenaient une épicerie. La réponse a mis du temps. Quand j'ai vu l'enveloppe je tremblais de joie. Peut-être allaient-ils m'envoyer un paquet par la suite avec le carnet que j'avais demandé. Tu parles. Ces idiots me disaient qu'ils ne se souvenaient pas avoir trouvé un carnet comme je le décrivais. Qu'il y avait bien du papier avec des écritures, mais que cela n'avait pas de valeur. Pour ne pas le jeter, ils l'avaient utilisé dans leur épicerie en cornet pour emballer les grains, raisins et produits qu'ils vendaient, qu'il n'y en avait plus et qu'ils ne pouvaient rien m'envoyer de BEZDIG HAïRIG qui était très pauvre et ne possédait rien. Les sauvages, les incultes! sans le savoir un trésor était passé entre leurs doigts.

C'était perdu. Tu vois c'est ça l'histoire. J'y ai souvent pensé après. Est-ce un bien, est-ce un mal? C'est une racine que j'ai perdue, en m'ouvrant une porte formidable sur l'imagination.

Tu vois c'est ça la vie. Ça prend et ça donne. Question d'individu. Tu en tires ce que tu es. J'aurai quand même bien voulu savoir ce qu'il écrivait. Les vendeurs de grains eux n'ont vu que l'emballage.

A sa façon il m'a donné une racine mais pas matériellement. Peut-être est-ce mieux ainsi j'aurais pu être déçu adulte devant les pensées du vieux. Là le mystère demeure intact. C'est un peu comme pour toi, pour ce que tu disais tout à l'heure à propos de grand père. Cela t'ouvre un pays inexploré, bien à toi, où tu peux te promener tranquillement. Je dirais même que tu dois t'y promener, ton identité est là.

Nos racines on les porte en nous. L'important pour un lieu — je veux revenir à propos de ce que nous disions sur cet endroit ici—ce qui compte c'est qu'il permet de se retrouver. La lumière, nos pierres, notre travail. Tout ça crée une vibration. On peut se détendre, s'ouvrir. L'important c'est ça. Le confort des objets et lieux familiers ne comptent que parce qu'ils permettent aux racines de sortir.

- Tu veux dire que nous devrions pouvoir nous passer de ces lieux, comme je me passe de la connaissance réelle de Mardig par exemple?

- Oui.

- Mais pas de ce que cela procure, pas de ce que cela déclanche en nous.

- C'est ça.

■

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՍՈՆԻԱ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ ՀԵՏ

(Շար. Ա. էջէն)

ւեստագէտ մը, ու երաժիշտ մըն է, որ արժանի է ամէն քաջալերանքի: Դժբախտաբար մենք գինքը չենք քաջալերած պէտք եղածին չափ. ոչ ոք հասկցած է իր արժէքը: Այս ուղղութեամբ ալ պախարակելի են Հայերը. ոչինչ կ'ընեն իրենց արժէքաւոր անձերուն համար: Հո՛ս է Հայերու եւ Հրեաներու տարբերութիւնը: Միշտ կը քննադատենք զանոնք. սակայն անոնք ներկայ են խրախուսելու, նեցուկ կանգնելու իրենց արժէքներուն, ով որ ալ ըլլայ, ուր որ ալ ըլլայ: Մենք՝ ընդհակառակն: Մինչդեռ Ափրիկեանի մը պարագային, պէտք է ըսէինք. «Մենք ամէն բան կ'ապահովենք. դուն միայն աշխատէ պահպանելու, տարածելու մեր երաժշտութիւնը»: Ան չունեցաւ հանդարտութեամբ աշխատելու առիթները, ու այսօր հարց կու տանք. իմէ եաք ո՞վ ունինք, ո՞վ պատրաստած ենք, որպէսզի հերթը առնէ: Այս հարցերով բնաւ չենք զբաղիր. ու պարագան նոյնն է բոլոր մարզերուն մէջ: Այսօր չկայ Պարթեւեանը, ի վիճակի չէ այլեւս Եանպէկեանը. անձնաւորութիւններ էին. գիտելիքներ ունէին: Ո՞վ պիտի փոխարինէ զիրենք, ո՞վ պիտի ընէ պահպանելու, փոխանցելու գործը:

Հայաստանէն Յ. Չէքիջեանի երգչախումբը եկաւ. ո՞վ կրնայ ըսել թէ հարազատ Կոմիտաս, Կանաչեան կամ Ռոսինի էր իրենց ներկայացուցածը. դժուարութիւն կրեցինք նոյնիսկ մեզի ծանօթ կտորները ճանչնալու: Կարծես աւելի հոգ տարուած էր Վէրտիի, կամ որեւէ օտար հեղինակի գործ ներկայացնելու Փարիզի Հայութեան քան՝ իրենցմէ սպասուածը՝ հայկական երաժշտութիւնը: Ուրեմն Հայաստանի մէջ ալ այս մասին հիմնուելու կէտեր չունինք: Հոն ալ թէեւ երաժշտութեան եղանակաւորումները կ'ըլլան ամերիկեան գործիքաւորումներով (օրքէսթրասիոն):

Ճիշդ է որ այդ երգչախումբը կազմըւած է շատ կարող ուժերով, բայց արդիւնքը անոնց կարողութեան հետ համեմատական չէր:

Ժողովուրդը մեծ մասով անշուշտ միշտ չի կրնար տեսնել լաւին ու գէշին տարբերութիւնը ու կը ծափահարէ, որովհետեւ հայ է ու հայերէն կ'երգեն:

Հ.— Հայկական երաժշտութեան այս ընդարձակ փակագիծէն ետք, որ միայն ցաւ կը պատճառէ, դառնանք ձեզի. նոյն ապրումով ու նոյն զգացումո՞վ կ'երգէք հայ կամ օտար երգահաններ:

Պ.— Խորքին մէջ հայկական մշակոյթի մը տէր եմ. ունիմ նաեւ երաժշտական այլ մշակոյթ մը: Կը կարծեմ, որ երբ օտար երաժշտութիւն —ֆրանսական եւ միւսները— կ'երգեմ, հայու զգայնութիւնըս ու խառնուածքս կը գործածեմ, եւ միւս կողմէ, երբ հայերէն կ'երգեմ, կ'օգտուիմ երաժշտական միւս աշխարհէն առնուած թէքնիքէն:

Հ.— Ի՞նչպէս կ'որոշուի համերգներու ձեր ժամանակացոյցը. որոշ համաձայնութիւննե՞ր ունիք երգչախումբերու հետ, կամ...

Պ.— Ոչ, կը պայմանաւորուիմ որոշ գործի մը համար. հիմա Սթրազպուրկի օփերան պիտի երգեմ. մէկուկէս ամիս պիտի մնամ հոն. երեք շաբաթ փորձ ունինք, յետոյ ինը ներկայացում: Քավալիէռա Ռուսթիքանա պիտի երգեմ:

Հ.—Դժուար չըլլա՞ր այսպէս շարունակ տարբեր վայրերու մէջ, տարբեր խումբերու եւ ղեկավարներու հետ աշխատիլ:

Պ.— Դժուար է, սակայն ուրիշ ճար չունինք. շատ անգամ մէկ օրէն միւսը, տարբեր քաղաքներու մէջ տարբեր բաներ կ'երգեմ: Ուրիշ կերպ կարելի չէ:

Հ.— Որքա՞ն ժամանակ առաջուընէ կը գիտնաք աշխատանքի ձեր ծրագիրը:

Պ.— Հիմա մինչեւ 1989ի համար քանի մը պայմանագիր ունիմ. սակայն ուրիշներ ալ պէտք է ըլլան: Միակ հարցը երգելու պարագան չէ, մարդ պէտք է նաեւ ինքզինքը ծախել գիտնայ: Արուեստագէտ մը թէ՛ ապրանքն է թէ՛ զայն վաճառողը, հոս է դժուարութիւնը:

Հ.— Իսկ մտածա՞ծ էք արդէօք, սալեր շինելու կարելիութեան մասին:

Պ.— Հայկական երաժշտութեան սալի մը համար երկու կարելիութիւն կայ. կա՛մ պէտք է ընկերութեան մը տուրք արձանագրելու եւ ծախելու իրաւունքը, ինչ որ ահագին աշխատանք կը պահանջէ, եւ կամ մարդ պէտք է ինք պատրաստէ սալը, որ կրկին ահագին աշխատանքի ու մեծ ծախքի կը կարօտի: Այս մասին չեմ իսկ մտածեր:

Եթէ օր մը քիչ մը ժամանակ ունենամ, թերեւս ջանամ համոզել ընկերութիւն մը, որովհետեւ իմ ալ սրտիս խօսող գործ մըն է: Նախ կ'ուզեմ Փարիզի մէջ համերգ մը սարքել հայկական երաժշտութեան լայն բաժինով մը: Պայմանագիր մը ունիմ Ռավէլի սալ մը պատրաստելու, ուր քորսիքական մեղեդիներ եւ յունական երաժշտութիւն պիտի ըլլայ, նաեւ եբրայական եւլն.: Եթէ Ռավէլ հայկական երաժշտութիւն ալ գրած ըլլար... ինչ լաւ պիտի ըլլար: Այդ առիթէն օգտուելով թերեւս փորձեմ կարելիութիւնը գտնել անոնց հետ հայկական երաժշտութեան սալ մը պատրաստելու. կ'ուզեմ ընել:

**

Մեր զրոյցը կը շարունակուի, յատկապէս մեր երաժշտութեան ցաւերուն մասին. Սոնիա Նիկողոսեան կրկին ու կրկին կը շեշտէ տիրող մտայնութիւններ, մեր արժէքներուն հարկաւոր առիթները ստեղծելու պարտաւորութեան մասին. արժէքներ ունի՛նք, այդ չէ մեր պակասը, սակայն բնաւ մտահոգուած չենք անոնցմով, ոչ ոք կը փնտռէ զանոնք: Թաղուած համատարած քունի մը գիրկը, կը քնանանք անխռով. գոհ ենք մեր ունեցածով... կամ չունեցածով:

Եւ ինչպէս կ'ըսէ Սոնիա Նիկողոսեան, ինչ որ մնացած է արժէքաւոր —Կոմիտաս, Կանաչեան, Ալէմշահ, — կը շարշրկենք ու կը չահագործենք զանոնք մեր ճաշակին —աւելի՝ անճաշակութեան—, գրպանին ու փառամոլութեան յագուրդ տալու այպանելի կիրքով մը:

Մինչեւ ո՞ւր այս երթը. հապա՞ եթէ օր մը ճամբուն վրայ այլեւս չունենանք Ափրիկեան, Ս. Նիկողոսեան ու մէկ քանի այլ լուսատուներ ալ:

Տեսակցեցաւ՝

Ա. Թ.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ԱՊՐԻԼ 7
MARDI 7 AVRIL 1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16 461 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.461

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

ԴԷՊԻ ՁԱԽ, ԴԷՊԻ ՄԻԱՍՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Մեծ բացակայ մըն է որ ներկայ էր Լիլի երեք օրուան համագումարին՝ Ֆր. Միթերան։

Համագումարը ջանաց անպայման խուսափիլ նախագահական թեկնածութեան հարցէն եւ միայն յստակօրէն պարզուեցաւ թէ մէկ թեկնածու կայ՝ Միթերան։ Մօռուա եւ միւսները, բացի Ժ. Փ. Շըվընըմանէ, բացէ ի բաց յայտնի ըրին թէ կուսակցութեան թեկնածուն պէտք է ըլլայ Միշէլ Ռոքար, եթէ Միթերան չըլլայ։

Ամբողջ համագումարը Միթերանի շուքը կը վայելէր եւ բուռն ծափահարութիւններու մէջ է որ կարդացուեցաւ իր ուղերձը, ուր ան կը շեշտէր թէ իր պարտականութիւնն է ապահովել իւրաքանչիւրին իրաւունքը քաղաքական ընտրութիւններէ եւ անհատական նախընտրութիւններէ անդին։

Այս համագումարին աւելի ամրապնդուեցաւ Ժոսփէնի դիրքը, որքան ալ տարակարծութիւններ ըլլան։ Բայց, ասոնց մեծ մասը թաքուն կը պահուին, միայն մէկ հատ կարելի չեղաւ քօղարկել՝ Փոփըրէնի հետ անհամաձայնութիւնն է եւ հաւանական կը նկատուէր որ Երկուշաբթի իրիկուն Ժան Փոփըրէն այլեւս մաս չկազմէ կուսակցութեան վարչական ղեկավարութեան։ Տարօրինակ զուգադիպութեամբ մը, երկու եղբայրներ՝ Քլօտ եւ Ժան նոյն ճակատագրին կը բաժնին, առաջինը կը քշուէր համայնավար կուսակցութեան դիւանէն, ինչ որ այսօր Ժ. Փոփըրէնի կը պատահի։ Այս վերջինոյն բացէ ի բաց քննադատութիւններն են պատճառը Ժոսփէնի վարած քաղաքականութեան դէմ։ Իր ելոյթը յստակ է՝ պառակտողը միւսն է, ինք չէ։ Պէտք է լսել տարբերութիւնը, անհամբեր չըլլալ, այլապէս միայն լռութիւնը պիտի լսուի։

Համագումարը իր ձախ հակումն ալ շեշտեց ինթէրնասիոնալը երգելով վերջաւորութեան։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԻՍ ՊՈՒԻԿԻ վիճակուեցաւ Ֆըրանսական հեռատեսիլի Ա. կայանը, «Հաղորդակցութեանց եւ ազատութեանց ազգ. յանձնախումբ»ին կողմէ։ Ծանօթ է որ երկու թեկնածուներ կային գնումին համար՝ Հաշէթ եւ Պուիկ եւ շաբաթներէ ի վեր կ'ըսուէր թէ ի յառաջագունէ որոշուած է Հաշէթն ընտրել եւ թէ Յանձնախումբին նիստն ու որոշումը այդ առընչութեամբ ձեւական բնոյթ ունէին։ Քանառ-Անշէնէ կը գրէր նոյնիսկ թէ Շիրաք ըսած է Հաշէթի տնօրէնին՝ ուրա՞խ էք, ձերն է։ Ուրեմն, անակնկալ մըն էր յանձնախումբին որոշումը, շատ արագ ալ առնուած, 4-ի դէմ 8 ձայնով եւ մէկ ձեռնպահութիւն։ Պուիկ, «Կրաղիւսի արքան», աշխարհի թիւ մէկը կը նկատուի շինարարութեան մէջ, Ֆրանսա, Եւրոպա թէ Սաուտի - Արաբիա, Քուէյթ եւայլն, եւայլն։ 1986-ի տարեկան առուծախն է՝ 46 միլիառ Ֆրանք։ Պուիկ կը գնէ 50%-ը կայանին, քանի որ մնացեալին 10 առ հարիւրը վերապահուած է անձնակազմին եւ 40-ն ալ՝ հանրութեան։ Պուիկի կողքին են Մաքսուէլ (մետիաներու անգլիական ընկերութիւն մը, 250 հրատարակութիւն ունի) 10 առ հարիւրով, Փեթրիա (ՖՆԱՔ) 3%, Սոսիէթէ - Ժընեւալ 2%, Էտիսոն - Մոնտիալ՝ 2%, Պերնար Թափի 1·66%, Ֆալթա 1·5%, Էնտոսուէզ 1·16%, Քրետի - Լիոնէ 1·085 եւ Փրէս է Մէզոն 0·5։ Այլ խօսքով Պուիկ 25 առ հարիւրը ունի կայանին։ Ընդհանրապէս, ազատականները կը նախընտրէին այս ընտրութիւնը, որովհետեւ Հաշէթ Շիրաքի հլու - հնազանդ խումբը կը նկատուէր եւ խորքին մէջ, հաւանաբար իրեն համար իսկ, այս կարգադրութիւնը աւելի նպաստաւոր հետեւանք ունենայ։ Մասնակցողներու իսկ պատճառով (Մաքսուէլ) կայանը հետզհետէ պէտք է եւրոպական տարողութիւն առնէ։ Նիւթապէս շատ ամուր եւ հաստատուն հիմեր ունէր Պուիկ, նաեւ իրաւական թղթածրարը լաւ էր, ինչ որ կը բացատրէ ընտրութիւնը։

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ակն ընդ ական քաղաքականութիւն կիրարկելով, վեց Ֆրանսացի արտաքսեց եւ այդ առթիւ պարզուեցաւ որ Ֆրանսան ալ ոչ թէ երեք, այլ վեց խորհրդային քաղաքացի արտաքսած էր Առիանի լրտեսական պատմութեան առընչութեամբ։

ԼԸՓԷՆԻ Ազգ. ճակատը ցոյց մը կազմակերպած էր Մարսէյլ, քաղաքացիութեան օրինագիծին շուրջ։ Ըստ կազմակերպիչներուն՝ 50 հազար, ըստ ոստիկանութեան 15 հազար հոգի տողանցած են Քանըպիէռի վրայ։ Քաղաքը ամէնէն լըփէնիստը կը նկատուի, քանի որ ամէնէն աւելի հոն են համախմբուած ափրիկեցի գաղթողները։ Անցեալին, Քոմիթի իսկ (որ Կօլի նախարար) կը բացագանչէր «գողցան մեզմէ մեր Քանըպիէռը»։ Բախումներ ալ եղան հակացուցարարներու հետ եւ երկու հոգի, մէկ Անթիլլացի, մէկ Ալժերացի վիրաւորուեցան։ Իր ելոյթին մէջ, Լը Փէն ըսաւ, ի մէջ այլոց.- «Մարսէյլ, այսօր, խորհրդանիշն է Ֆրանսային որ կ'ուզէ հաստատել իր կամքը ինքզինք ըլլալու, իր դիմադրութիւնը անկումին եւ օտար դրաւման դէմ»։

ՊԱՊԸ, Չիլիէն Արժանթին անցաւ, բայց նախքան իր մեկնումը միջադէպերը շարունակուեցան եւ 600 վիրաւոր կար, մինչ ոստիկաններով ձերբակալութիւններ կը կատարուէին։ Օ' Հիկինս փառքին մէջ համախմբուած էին 500 հազար Չիլիցի, շրջապատուած ոստիկաններով, մինչ ծայր կու տար հրացանաձգութիւնը եւ արտասուաբեր ռումբերէն՝ Պապին աչքերն իսկ կ'արցունքոտէին։ Ընդհանուր ձեւով ժողովուրդը յուսախաբ կը թուի Յովհ. - Պօղոս Բ.ի այցելութենէն, քանի որ Պապը հոգեշահ քանի մը խօսքերէ զատ, դրական ոչինչ կրցաւ ընել եւ ուզուի թէ չուզուի, ի վերջոյ, իր ներկայութիւնն իսկ երաշխիք մըն է Փինոշէին համար։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ խորհրդարանը, ի վերջոյ, քուէարկեց եկեղեցապատկան կալուածներու օրինագիծը։ Քուէարկութենէն առաջ, ձգած դուրս ելած էին Նոր-Ժողովրդավարութեան պահպանողական երեսփոխանները։ Օրթոտոքս նուիրապետութիւնը անընդունելի կը գտնէ այս օրէնքը եւ կ'ըսէ թէ Պետութեան խորհուրդին պիտի դիմէ եւ կը մերժէ որեւէ վիճաբանութիւն ցորչափ կրթութեան եւ կրօնքի նախարարը իր պաշտօնին գլուխն ըլլայ։ Եպիսկոպոսներուն համաձայն, Պետութիւնը կը բռնաբարէ կանոնական օրինագիրքը եւ Եկեղեցւոյ անկախութիւնը, այդ իսկ պատճառով կը սպառնան Յունաստանի Եկեղեցւոյ կցումը պահանջել Պոլսոյ տիեզերական Պատրիարքութեան։ Արդարեւ, Յունաստանի եկեղեցւոյ վարչական ինքնավարութիւնը որոշուած է անկախ Պետութեան ստեղծման ատեն, օսմանեան կայսրութեան դէմ յեղափոխութենէն ետք եւ առիկա քաղաքական բացայայտ պատճառներով։ Կապը կը մնար սակայն վարդապետական եւ հոգեւոր գետնի վրայ։

ԵՒՐՈՊԱՅԻ տնտեսական հասարակապետութիւնը բնաւ տաք չէ Թուրքիան ընդունելու։ Եւ այս շաբաթավերջին Արտաքին նախարարները պատասխան մը պատրաստեցին Թրքական դիմումին, որ պիտի կատարուի Ապրիլի վերջ։ Ժ. Պ. Ռեմոն բացատրեց թէ ներկայիս Հասարակապետութիւնը «ոչ - յուսալքիչ» դիրք մը ունէր բայց թէ «այս միջոցին դժուար էր նպաստաւոր կերպով հակազդել նման դիմումի մը»։

Un étrange jardin posé sur l'eau

San Lazzaro degli Armeni

Այս խորագրերուն տակ, Ֆիկառօ - մակազին երկու էջերու վրայ հրատարակած է Ս. Ղազարի շատ գեղեցիկ նկար մը, Վենետիկի շուրջ կղզիներու ներկայացման բաժնին մէջ։

«Հայերու Ս. Ղազարը» (Սան Լածառօ Տէլի Արմէնի) կը ներկայացնէ սապէս.- «Պատառիկ մը հողի կտոր Ադրիականի մէջ։ Այս նախկին բորոտանոցը 18-րդ դարուն տրուեցաւ Հայերուն, դուրս քշուած Թուրքերուն կողմէ։ Վանքին շուրջ հրաշալի պարտէզներ խեղդուած կանանչութեան մէջ»։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 50-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» ԴԱՐՁԵԱԼ ՊԱՐՏՈՒԱԾ

Ապրիլ 2-ի եւ 3-ի խաղերու արդիւնքներն են.-

ԲԿՄԱ - Մետալիստ	2 - 0
Դնեպր - Դինամօ Կ.	2 - 1
Տորպեդօ - Դինամօ Մ.	2 - 0
Գուրիա - Կայրաթ	2 - 0
Դինամօ Թ. - Զենիթ	0 - 0
Արարատ - Ժալգիրիս	1 - 2
Նեֆթչի - Դինամօ Մինսկ	0 - 0

Այս խաղերէն ետք դասաւորումը կը գլխաւորէր Սպարտակ 8 կէտով, որուն կը հետեւէին ԲԿՄԱ եւ Տորպեդօ 7-ական, Դնեպր, Ժալգիրիս 6-ական, Դինամօ Մինսկ, Դինամօ Մ., Մետալիստ 5-ական, Դինամօ Կ., Շախտեոր, Զենիթ, Արարատ 4-ական, Գուրիա, Կայրաթ 3-ական, Նեֆթչի 2 եւ Դինամօ Թ. 1 կէտով։

**

ԼՈՂ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ
ՔՐԻՍԹՈՖ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ
ՉՈՐՐՈՐԴ ՀԱՆԴԻՍԱՑԱԾ

Անցնող շաբաթավերջին տեղի ունեցան լողի զանազան ձեւերու Ֆրանսայի ախոյեանութեան մրցումները, Միլուզի մէջ։ Մրցումներուն կը մասնակցէր նաեւ Քրիսթոֆ Գալֆայեան։ Հայ լողորդը 100 մ. ազատ լողի մէջ չորրորդ հանդիսացաւ 51·84 երկվայրկեանի արդիւնքով։ Ծանօթ է, որ ան երկու շաբաթ առաջ Քոթ-տ'Ազիւր - Քորսիքա շրջանային առաջնութեան 51 երկվայրկեանի արդիւնք ձեռք ձգած էր։ Միլուզի մէջ Գալֆայեան 100 մեթր պրասի մէջ ալ չորրորդ տեղը գրաւեց 58·17 երկվայրկեանով։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՄԱՐՏ 27 - ԱՊՐԻԼ 2)

ԱՆՈՒՇԱՒԱՆ ՏԷՐ - ՂԵՒՈՆԴԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ ԻՐ ԱՆՈՒՆԸ ԿՐՈՂ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻՆ ՄԷՋ

Քանաքեռի «Անուշաւան Տէր - Ղեւոնդեան» երաժշտական դպրոցին մէջ նշուած է երգահանին ծննդեան հարիւրամեակը։ Ա. Տէր - Ղեւոնդեանի կեանքին ու գործին մասին խօսած են Մարգարիտ Յարութիւնեան եւ Քնարիկ Փիլոսեան։ Երգահանին գործերուն նուիրուած համերգին մասնակցած են դպրոցին ուսուցիչներն ու աշակերտները, ինչպէս նաեւ հրաւիրուած արուեստագէտներ։ Քանաքեռի երաժշտական դպրոցը շուրջ 30 տարուան պատմութիւն ունի եւ մեծ դեր կը խաղայ երեխաներու գեղագիտական դաստիարակութեան մէջ։ Ուսումնարանին սաները հանդէս եկած են Մոսկուա, Լենինգրադ, այլ քաղաքներ, ինչպէս նաեւ Հայաստանի եւ Մոսկուայի հեռատեսիլէն։

**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀ ՀՐԱՆՏ ՈՍԿԱՆԵԱՆԻ ԳԼԽԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԳՈԼՈՄՊԻԱ ԵՒ ՓԵՐՈՒ ԳԱՑԱԾ

Գոլոմպիոյ խորհրդարանին հրաւէրով Պոկոթա գացած է խորհրդային պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ Հայաստանի գերագոյն խորհուրդի պրեզիտիումի նախագահ Հրանտ Ոսկանեանի։ Էլտորատօ օդանաւակայանին մէջ պատուիրակութիւնը դիմաւորուած է պաշտօնական անձնաւորութիւններու եւ իշխանութեան ներկայացուցիչներու կողմէ։ Տեղի ունեցած է մամուլի ասուլիս մը։ Պատուիրակութիւնը այցելած է Խորհրդարան, ուր նախագահը ողջունած է հիւրերը։ Շնորհակալութեան խօսք արտասանած է Հրանտ Ոսկանեան։ Պատուիրակութիւնը ընդունուած է Հանրապետութեան Նախագահին կողմէ։ Հրանտ Ոսկանեան խօսած է Խորհրդային Միութեան մէջ սկսած վերակառուցման աշխատանքներու մասին։

Պատուիրակութիւնը հանդիպում ունեցած է նաեւ Ծերակոյտի արտաքին գործերու յանձնախումբի ղեկավարութեան հետ։

Գոլոմպիայէն ետք խորհրդային պատուիրակութիւնը, գլխաւորութեամբ Հայաստանի Նախագահ Հրանտ Ոսկանեանի, այցելած է Փերու, այդ երկրի Խորհրդարանին հրաւէրով։ Լիմայի օդանաւակայանին մէջ պատուիրակութիւնը դիմաւորուած է Փերուի խորհրդարանի ղեկավարներուն կողմէ։ Պատուիրակութիւնը հոս եւս հանդիպումներ ունեցած է պետական ղեկավար դէմքերու հետ։

**

ԹԱՆԳԱՐԱՆ ՄԸ ԲԱՑՈՒԱԾ ՀԱՐԹԱՇԷՆԻ ՄԷՋ

Հարթաշէն գիւղին մէջ (Զանգեզուր) բացուած ազգագրական թանգարանը կը պատմէ վերջին դարերու ընթացքին գիւղի մարդոց ապրելակերպի, անոնց մշակոյթի ու կենցաղի մասին։ Ցուցանմոյշներու մէջ կան գիւղատնտեսական աշխատանքի գործիքներ, տնային կահ-կարասի, հագուստ, նուագարաններ, կարպետներ։ Թանգարանի հիմնադրութեան մեծ օգնութիւն ցուցաբերած են Հարթաշէնի, ինչպէս նաեւ մօտակայ գիւղերու բնակիչները, որոնք թանգարանին տրամադրած են հնօրեայ հարիւրաւոր առարկաներ։

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՏԱՐՕՆ Ծ. ՎՐԴ. ՃԸՐԷՃԵԱՆԻ ՀԵՏ

ՆԻՍ – ՔՈԹ Տ'ԱԶԻՒՐԻ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

ԵՐԱԶՈՒԱԾ ԾՐԱԳԻՐ ՄԸ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ

Ֆրանսահայերէն ոմանց, եթէ ոչ շատերուն, ծանօթ է Նիսի Ս. Աստուածածին Եկեղեցին: Օծուած է 1928 Օգոստոս 15-ին, ձեռամբ Գրիգորիս Եպիսկ. Պալաքեանի: Բարերարն է եղած Տիգրան Զամքերթճէն: Երիցատունը շինուած է յետագային, 1953-ին, Կիւլպէնկեանի դրամով:

Եկեղեցին կը գտնուի քաղաքին մէկ եզրին, ծովեզերքէն վեր, Լա Մատըլէն պողոտայի վերջաւորութեան մօտ, ձորի մը մէջ: Կոկիկ աղօթատեղի մը՝ որ իր շրջանով, հանդիպման վայր կը դառնայ, մանաւանդ ամրան, իրենց արձակուրդի օրերը Քոթ – տ'Ազիւրի ծովափներուն վրայ անցընող մեր հայրենակիցներուն:

«Կիրակի կամ տօնի օրերը, դուրսէն եկած մեր ազգակիցները կը նախընտրեն ընդհանրապէս, հայկական հաւաքոյթները, քան՝ ծովափի հաճոյքները», ըսաւ մեզի Տարօն Ծ. Վարդապետ Ճէրէճեան «այդ պատճառաւ ամրան մեր հանդէսները բազմամարդ կ'ըլլան»:

Շրջանին հոգեւոր հովիւը այս տարի պիտի տօնէ իր յիսնամեակը: Եկեղեցւոյն կրօնական ընկերակցութեան վարչութիւնը եւ համայնքին բոլոր միութիւնները, միասնաբար, կը պատրաստուին նշել նաեւ՝ քսանեւհինգամեակը կուսակրօն քահանային ձեռնադրութեանը: Տարօն Ծ. վարդապետ ծնած է Պէյրութ, 1937 Յուլիս 11-ին: Միեւնոյն ժամանակ, պիտի յիշուի, անկասկած, որ ան տասնեւհինգ տարիներէ ի վեր, առանց ընդմիջումի, կ'աշխատի Քոթ – տ'Ազիւրի եւ Տրակինեանի հայութեան ի սպաս:

Այդ տարիներուն ընթացքին, շատ բաներ փոխուած են շրջանին համայնական կեանքին մէջ: Ու կը գտնուինք ալ նոր փոփոխութիւններու սեմին, փոփոխութիւններ՝ որոնք անհրաժեշտօրէն նոր թափ մը պիտի տան Միջերկրականի այս գեղեցիկ ափերուն վրայ հաստատուած մեր հայրենակիցներուն հոգեկան, մշակութային ապրելակերպին:

Այդ իսկ պատճառաւ, ուզեցինք խօսակցութիւն մը ունենալ Տարօն Ծ. Վարդապետ Ճէրէճեանի հետ, ծանօթանալու համար թէ ինչպէ՞ս է ներկան եւ ի՞նչ են ակնկալութիւնները մօտիկ ապագային համար:

**

Նախ, սակայն, չահեկան կ'ըլլայ, կը կարծենք, քանի մը կարճ կենսագրական նօթեր տալ հոգեւոր հովիւին մասին: Տարօն Ծ. Վարդապետ յաճախած է Պէյրութի Սահակեան Վարժարանը, յետոյ՝ հինգ տարիներ, Անթիլիաս: Եղած է Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի կողմէ Ս. Էջմիածին հրաւիրուած առաջին սաներէն մէկը, թերեւս առաջինն իսկ: Անցուցած է երեք բեղնաւոր տարեշրջաններ ճեմարանին մէջ: Ու ուսումը կատարելագործած է Լոնտոնի Քինկս Քալէճին մէջ, 1960 – 63 տարիներուն:

Աւագ սարկաւագ 1957-ին, վարդապետ ձեռնադրուած է Փարիզի մէջ, 1963-ին, Սերովբէ Եպիսկոպոս Մանուկեանի կողմէ: «Անոր առաջին կուսակրօն քահանայի ձեռնադրութիւնն էր» ճշդեց վարդապետը: Ծայրագոյնի աստիճանը իրեն տրուած է Ժընեւի մէջ, 1978-ին, ձեռամբ Շահէ Արք. Աճէմեանի:

Սերովբէ Արքեպիսկոպոսին կողմէ Նիս ղրկուելէ առաջ, Տարօն վարդապետ պաշտօնավարած է Փարիզ, Վալանս, Մարսէյլ եւ պահ մըն ալ, 1969 – 1971-ին եղած է առաջնորդական փոխանորդ Դամասկոսի: Պաշտօններ՝ որոնց ընթացքին երիտասարդ հոգեւորականը զարգացուցած է, օրէ օր, համայնքներու հետ աշխատելու իր փորձառութիւնը եւ ատկէ կ'օգտուին, տասնեւհինգ տարիներէ ի վեր, Նիսի եւ շրջանի Հայերը:

Տեղին է յիշել անցողակի որ երբ, 1972 Հոկտեմբեր 1-ին, Տարօն վարդապետ կը հաստատուէր Նիս, քաղաքին համայնական կազմակերպութիւնը, եթէ մօտ չէր զերոյի, շատ հեռու էր ներկայ վիճակէն: Կային անշուշտ հոգաբարձուներ, ինչպէս հիմա, քանի մը բարերարներ ալ, մանաւանդ Պր. Մուշեղ Ճիլէրճեանը, բայց կազմակերպութիւնը տկար էր, Հոգեւոր հովիւը, Ատոմ քահանայ, հիւանդ էր, դպրաց դասը կմախքի վերածուած էր, միօրեայ դպրոցը՝ նմանապէս:

**

Բայց ինչ որ մեզի եւ անկասկած մեր ընթերցողները կը հետաքրքրէ ներկան է:

Մեր առաջին հարցումը եղաւ ուրեմն՝ «Որքա՞ն է իրենք զիրենք հայ նկատող, շրջանին մէջ մնայուն բնակութիւն ունեցողներուն թիւը»:

Պատասխան. – «Շուրջ 1150 ընտանիք, 4 – 5.000 հոգի: «Գեղարդ»ը կը հրատարակուի հազար օրինակ, կը ղրկուի 870 հասցէներու»:

Ճշդենք անմիջապէս որ «Գեղարդ» եկեղեցւոյն պարբերաթերթն է, Տարօն վարդապետի առաջին աշխատանքը: Լոյս կը տեսնէ 1973-էն ի վեր: Տեղեկատու մըն է, բայց ունի նաեւ մշակութային բովանդակութիւն, քանի մը տարիներէ ի վեր:

Հոգալու համար այդ քանակով հաւաքականութեան մը – ժխտելով իսկ բառին իմաստը, ճշդենք՝ ցրուած հաւաքականութեան մը – հոգեկան, կրօնական պէտքերը, ջանալու համար հայ պահել զայն, անհրաժեշտ էր ունենալ, հոգեւոր հովիւին կողքին, ժիր վարչական կազմ մը: Ներկայ վարչութիւնը – կոչուած՝ Թաղականութիւն – առաւելութիւնը ունի երիտասարդ ըլլալու: Ահաւասիկ կազմը.–

Ատենապետ՝ Գրիգոր Աժտէրեան, փոխատենապետ՝ Ոսկեան Էրայոըն, գանձապահ՝ Արմէն Էվրէն, քարտուղար՝ Վարդան Կարապետ, խորհրդական՝ Սամսոն Էօզարարատ:

Շնորհիւ հոգեւոր հովիւին ջանքերուն, անոր համոզելու կարողութեան, եկեղեցական արարողութեանց սպասարկողներուն թիւը աւելի քան քսանաւրական է: Չորս սարկաւագներ՝ Թորոս Տէր – Մեսրոպեան, Թադէոս Աժտէրխանեան, Յարութիւն Իքչճեան, Տիգրան Հալէպլեան, շրջապատուած քանդ աւելի դպիր – դպրուհիներով:

**

Տարօն Ծ. Վրդ., ընդառաջելով մեր հետաքրքրութեան, մեզի տուաւ նաեւ քանի մը տեղեկութիւններ շրջանին մէջ գործող հայկական միութիւններուն մասին: Ահաւասիկ ցանկ մը եւ քանի մը անուններ վարչականներու՝ որոնք իրենց կարելին կ'ընեն վառ պահելու համար համայնքներուն կենսունակութիւնը. բնականաբար, այդ անձերուն կողքին, կան ուրիշներ ալ. առանց ատոնց ոչինչ կարելի պիտի ըլլար ընել: Համայնքը իր բոլոր ազգային միութիւններով կը պահէ միասնական ոգի եւ գործելակերպ:

Նշենք ուրեմն միութիւնները. –

Հայ Մարզական Միութիւն. – Նիս: Ամէնէն հին կազմակերպութիւնը: Հիմնուած 1925-ին: Ունի իր ակումբը, եկեղեցին թաղին մէջ: Նախագահ՝ Ռոպէր Գանձանկեան:

Տիկնանց Միութիւն. – Նիս: Հիմնուած 1975-ին: Նախագահուհի՝ Տիկին Լյօ Թաշճեան:

Մշակութային ակումբ. – Նիս: Հիմնուած 1972-ին: Նախագահ՝ Եդուարդ Յովակիմեան:

Տիկնանց Միութիւն. – Քանն: Հիմնուած 1972-ին: Նախագահուհի՝ Տիկին Թագուհի Ճէվիզեան:

Սեւան Ակումբ. – Քանն: Նախագահուհի՝ Տիկին Լիլիան Մէտճեան:

Հ. Բ. Ը. Միութեան մասնաճիւղ մը, վերակազմուած 1985-ին: Նախագահ՝ Յովհաննէս Զիլինկիրեան:

Տրակինեանի մէջ կը գործէ, աւելի քան տասը տարիներէ ի վեր, Ամիքալ տէ զ'Արմենիէնը որ, իր ձեռնարկներով լայնօրէն կը կատարէ իրեն ինկած բաժինը հայապահպանման համար եւ նաեւ՝ ծանօթացնելու Հայը տեղացիներուն:

**

Նիսի միութիւններուն ձեռնարկներուն կազմակերպութիւնը անկասկած նուազ դժուար պիտի ըլլայ երբ Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ կողքին բարձրանայ ծրագրուած շէնքը՝ «Պարսամեան համալիր»ը» որուն հիմնատօնը տեղի ունեցած է արդէն եւ շինութեան աշխատանքները սկսած են:

Համալիրը պիտի ունենայ ամէն յարմարութիւն իբրեւ հանդիսավայր, պիտի տայ կարելիութիւն ներկայ միօրեայ դպրոցը վերածելու ամէնօրեայի, գոնէ մանկապարտէզով մը: Ծրագրին մէջն է նաեւ ապագայ մարզավայր մը կամ մարզադահլիճ մը: Կը յուսացուի որ շէնքը յանձնուի օգտագործութեան այս տարուան աւարտին իսկ:

Հսկայ ծրագիր մըն էր այս՝ որ իրականութիւն դառնալու վրայ է: Համոզուած ենք անձնապէս որ արդիւնքն է ան հոգեւոր հովիւին եւ իր գործակիցներուն, վարչութեան, շինարարական յանձնախումբին անրեկանելի կամքին:

«Գաղափարը հին էր» նշեց Տարօն Ծ. վարդապետ, «12 տարի առաջ էր որ դումարեցինք մեր առաջին ժողովը այս նպատակաւ: Մտադիր էինք նոյնիսկ քաղաքին մէջ ուրիշ եկեղեցի մը կառուցանելու ... ոմանք չունեցան հաւատք եւ ամբողջ ծրագիրը մնաց միայն միտքերու մէջ: Ու պէտք եղաւ որ երիտասարդ թաղականներ – ներկայ վարչականներուն միջին տարիքը երեսուն է – գործի գլուխ գան եւ ըսեն միաբերան՝ «Մենք պիտի չտկարանանք գործին ծանրութեան առջեւ»: Ու իրաւ է որ, տարի մըն է արդէն, նուազագոյն տկարութիւն մը ցոյց չտուին, նոյնիսկ մեր հայրենակիցներէն ոմանց թերահաւատ կեցուածքին առջեւ: «Թովմասներ» եւս այժմ սկսան հաւատալ»:

Ու գտնուած է գլխաւոր բարերար մը Տէր եւ Տիկին Թորոս Պարսամեան եւ իրենց աղջիկը՝ Գոհարիկ, բարերար ընտանիք մը որ տրամադրած է Եւրոպայի հայ իրականութեան մէջ բոլորովին անսովոր, մեծ գումար մը: Գտնուած են ութ ուրիշ բարերարներ: Շինութեան ծախքը կը նախատեսուի հինգ միլիոն: Երկուքուկէս միլիոնը հաւաքուած է արդէն անցեալ Մայիսին տեղի ունեցած ճաշի մը ընթացքին միայն: Հողը արժած է շուրջ հինգ հարիւր հազար Ֆրանք:

Կէտ մը մասնաւորապէս մեր ուշադրութիւնը գրաւեց: Բացառիկ է: Բոլոր բարերարներն ալ յանձն առած են, ամէն տարի, նոր յատկացում մը ընելու, որպէսզի համալիրը ունենայ, եթէ ոչ դիւրին, գոնէ առանց նիւթական մեծ դժուարութիւններու կանոնաւոր մատակարարում մը: Քաղաքապետութիւնն ալ պիտի բերէ իր օժանդակութիւնը շինութեան: Կը յուսացուի կէս միլիոնի գումար մը:

Նիսի հայ վարիչներուն յարաբերութիւնները տեղական իշխանութեանց կամ այլ կազմակերպութիւններու հետ եղած են միշտ բարեկամական: Տարօն Ծ. Վարդապետ եւ իր գործակիցները գիտեն օգտագործել մամուլը, ձայնասփիւռը: Ամէն շաբաթ «Նիս Մաթէն» օրաթերթին մէջ կարելի է գտնել կիրակնօրեայ եկեղեցական արարողութեան ժամանակացոյցը ինչպէս նաեւ տեղեկութիւններ հայկական զանազան ձեռնարկներու շուրջ, պարբերաբար:

**

Ամփոփելով ըսենք՝ Նիս Քոթ – տ'Ազիւրի մեր ազգակիցները կը կազմեն աշխոյժ գաղութ մը՝ որ նոր հսկայ քայլ մը կ'առնէ դէպի լաւագոյն կազմակերպութիւն մը: Ատկէ, ամրան շրջաններուն, պիտի օգտուին նաեւ Եւրոպայի Հայերը, մասնաւորապէս Ֆրանսահայեր: Եթէ սանդամէ ոմանք ալ իրենց նիւթական աջակցութիւնը բերեն սկսուած գործին, անկասկած Նիսի եւ շրջանի մեր հայրենակիցները աւելի պիտի քաջալերուին հայապահպանման ի նպաստ իրենց յանձն առած աշխատութեան մէջ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՐԳԵՐ» ԱԼՊՈՄԸ

Հայ ժողովուրդի կիրառական արուեստի զարգացումը, իր վերելքներով եւ անզատուութեամբ կը ցոլացնէ անոր պատմութեան ելեւէջները: Հայաստանեան աշխարհը անվերջ ցնցող պատերազմները, Պետութեան կորուստը, գաղթերն ու կոտորածները ժամանակ առ ժամանակ կասեցուցած են արհեստներու, կիրառական արուեստի զարգացման բնականոն ընթացքը: Սակայն անմիջապէս որ քիչ մը խաղաղ պայմաններ ստեղծուած են, հայ արհեստաւորները շարունակած են իրենց աշխատանքը՝ պահպանելով ազգային աւանդութիւնները, ստեղծելով նոր ոճ:

Ամենահին արհեստներէն էր գորգագործութիւնը: Հայերը որպէս, Հին Արեւելքի բնիկ, նստակեաց ու զարգացած ժողովուրդ մը, գորգ բանած են հին ժամանակներէն: Գորգը ոչ միայն կոչուած էր բազմակողմանի պահանջներ գոհացնելու, այլեւ, որպէս արուեստի առաջնակարգ ստեղծագործութիւն՝ կը ծառայէր պալատներու եւ ապարանքներու ներքին յարդարման նպատակին: Հայկական գորգերու բարձր արժէքը պայմանաւորուած էր տեղական հումքի օգտագործումով. բուրդ, բամպակ, մետաքս, այծի մազ, վուշ, կենդանական եւ բուսական ներկեր, որոնց կարգին յիշենք աշխարհահռչակ որդան կարմիրը:

Հայկական գորգի ստեղծման կարեւորագոյն կեդրոններ էին Դուինը, Անին, Կարինը, Կեսարիան, Երզնկան, Զմիւռնիան, Սեբաստիան, Բաբերդը, Կիլիկիոյ, Վասպուրականի, Տարօնի, Գողթնի, Արցախի, Սիւնիքի, հայկական այլ գաւառներու Կապադովկիոյ քաղաքներն ու աւանները: Հայերը գորգագործութեամբ զբաղած են նաեւ Նոր Ջուղա, Լեհաստան, Հունգարիա, Ռումանիա, արաբական երկիրներ, Թուրքիա: Տեղին է յիշել, որ ԺԹ. դարուն Հայերը գործօն մասնակցութիւն ունեցած են Սպարտայի ծանօթ գորգագործական արտադրութեան: Քէօթահիոյ մէջ հիմնած են գորգի վեց ձեռնարկութիւն, 1843ին Հերեքէի մէջ բացած են արքունի գորգագործատուն, նպաստած են Ուշագի գորգագործութեան զարգացման: Ի. դարու սկիզբը Սեբաստիոյ եւ Կեսարիոյ մէջ կային մօտ 12 հազար հայ գորգագործներ:

Հայ գորգագործները հիւսած են երկերեսանի, բուսական կամ խառն զարդանախշերով գորգեր՝ առնելով շրջապատող իրականութենէ բխող տարրեր:

Հայկական գորգերու պատառիկներ պահպանուած են ԺԳ. դարէն, որոնք աշխարհահռչակ վիշապագորգերու նախատիպերն են:

Վիշապագորգերը ԺԵ. – ԺԷ. դարերու հիւսուածքներ են, բանուած Տարօնի եւ Վասպուրականի գաւառներու մէջ: Անոնց դաշտի եւ շրջագօտիի անսահման տարբերակներ կան, որոնցմէ ճիւղաւորուած են Արծուագորգերը, «Փիւնիկ» գորգը, խաչի զարդամոթիֆներով «Գուհար» տեսակի գորգերը եւայլն: Վիշապագորգերը կ'առանձնանան իրենց «աղնուական» տեսքով, որուն արտայայտչական երեւոյթին կը նպաստեն գոյներու հարուստ յարաբերութիւններն ու ընտիր բանուածքը:

1893 – 1896 եւ 1915 թուականներուն հայկական կոտորածներու եւ գաղթերու հետեւանքով հայկական գորգագործութիւնը եւս անկում ապրեցաւ: Անոր վերածնունդը սկսաւ Խորհրդային – Հայաստանի մէջ, երբ կառավարական յատուկ որոշումով ստեղծուեցաւ գորգագործական յատուկ արհեստանոց՝ բազմաթիւ ճիւղաւորումներով: Այս հիմքի վրայ 1963-ին ստեղծուեցաւ «Հայգորգ» միաւորումը, որուն արտադրանքը մեծ համբաւ ունի միջազգային շուկային մէջ: Միաւորման հարուստ փորձառութիւնը, ընտիր հաւաքածոն հիմք դարձած են «Հայկական գորգեր» ծաւալուն ալպոմի հրատարակութեան համար: Զայն հրատարակութեան պատրաստած են թեթեւ արդիւնաբերութեան նախարարութիւնը,

LE COIN DU JURISTE

UNE REPONSE MINISTERIELLE INTERESSANTE

Nous savons que depuis très longtemps, la vente entre époux était interdite, sauf dans trois cas très précis.

Ces cas bien déterminés par la loi n'étaient usités que très rarement, car les conflits entre époux rendaient très souvent cet usage caduque.

Or, la loi modifiant le statut familial a abrogé l'article 1595 du Code Civil qui énonçait le principe de la prohibition des ventes entre époux. Par suite ces ventes deviennent maintenant entièrement soumises au droit commun.

Mais, attention, pour que celles-ci soient valables certaines conditions essentielles doivent être remplies, et c'est l'objet d'une réponse ministérielle du 5 Janvier 1987 qui nous renseigne à ce sujet :

Les ventes pour êtres inattaquables, doivent être convenues pour un prix réel et sérieux (qui paraît pouvoir consister aussi bien en un capital qu'en une rente). Elles doivent donner lieu au paiement effectif de ce prix, ce qui ne serait pas le cas notamment si l'acquéreur paie au moyen d'un chèque tiré sur un compte joint.

Il appartient au praticien d'appeler l'attention des époux sur ces règles et ainsi que sur les sanctions civiles et fiscales qu'ils encourraient au cas où ils les méconnaitraient, ou bien de manière générale, utiliseraient le moyen d'une vente entre époux pour réaliser une fraude au droit des tiers.

Il paraît souhaitable, dit la réponse ministérielle, pour éviter toute contestation, que l'acte notarié, relâte l'origine des fonds servant à payer l'acquisition, ainsi que l'emploi qu'en fera l'époux vendeur. Au cas où les parties refuseraient de fournir les justificatifs nécessaires, le notaire pourrait refuser d'établir l'acte, sauf si les époux signent une reconnaissance d'avis donné, établissant clairement qu'ils ont été informés des risques entraînés par la vente, et qu'ils se sont opposés à prendre le précautions recommandées par l'officier ministériel.

Il semble enfin que, la nullité paraissant dans ce cas certain, le notaire devrait purement et simplement refuser de passer l'acte par lequel deux époux mariés sous un régime de communauté, prétendraient conclure une vente qui aurait pour effet de transferer un bien commun à un patrimoine propre, ou bien propre à la communauté.

Cette réponse ministérielle, précise en outre qu'il paraît qu'il y ait lieu de considérer que de tels contrats seraient contraires au principe selon lequel les conventions matrimoniales sont immutables, et qu'ils pourraient constituer des pactes sur succession future, ce qui est strictement interdit.

En conséquence, l'abrogation de l'article 1595 du Code Civil est une bonne chose, dans les rapports entre époux, mais elle ne doit en aucun cas être utilisée à des fins contraires à la loi.

LEVON DJOLAKIAN

Marseille

Երեւանի արտադրական – գորգագործական «Հայգորգ» ձեռնարկութիւնը եւ «Հայաստան» հրատարակչականը (խմբագիր՝ Գ. Դեւրիկեան) :

Ալպոմի յառաջաբանին մէջ (հայերէն, ռուսերէն, անգլերէն) Ա. Մարգարեան կուտայ հայկական գորգի պատմութեան համառօտ նկարագիրը, կը ներկայացնէ «Հայգորգ» ձեռնարկութեան գործունէութիւնը, հայկական գորգերու ժողովրդականութիւնը միջազգային ցուցահանդէսներու մէջ եւայլն: Ալպոմին կարեւոր հատուածը կը կազմէ անոր վերատպութիւններու բաժինը, որ կը բացայայտէ հատորին հիմնական նպատակը, այն է՝ դասական գորգերու կողքին ցոյց տալ այն զարգացումը, որով կը բնութագրուի այսօրուան հայկական գորգագործական արուեստը:

Դասական գորգերէն ներկայացուած են արծուագորգերու, օձագորգերու, հռչակաւոր «Գուհար» գորգի, ինչպէս նաեւ ԺԹ. դարուն Հայաստանի զանազան գաւառներու մէջ բանուած գորգերու վերատպութիւնները, առաւելաբար առնուած Հայաստանի պատմութեան պետական թանգարանէն (մօտ 70 օրինակ): Աւելի քան 120 վերատպութիւններ կը ներկայացնեն «Հայգորգ» ձեռնարկութեան նկարիչներու գործերը, որոնք հիացում կը պատճառեն մօքի թռիչքներով, զարդանախշերու հարստութեամբ ու առատութեամբ, հայկական խաչքարերու ու մանրանկարչութեան թեմաներու վերամշակումներով: Ի դէպ, ալպոմին մէջ տեղ գտած են միայն Արեւելեան Հայաստանի գորգերը:

ՖՈԼԻ ՊԵՐԺԷՐԻ ԱՅԼԱԶԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Այն տեղւոյն վրայ ուր այսօր կը բարձրանայ հռչակաւոր միւզիք – հոլը, 16–րդ դարուն կը գտնուէր համեստ շէնք մը, շրջապատուած դաշտով մը, ուր բնակութիւն էր հաստատած մենակեաց եւ երջանիկ վանական մը, շատ ախորժատենչ՝ ընտիր գինիներու: Ի վերջոյ, ան իր ինչքերը կը կտակէր «Քէնզ Վէն» հիւանդանոցին: 1606–ի եւ 1805–ի մէջտեղերը, այդ տունը եւ ցօղերը վարձու կը տրըւէին պարտիզպաններու, որոնք հոն կը մշակէին բազմապիսի կանանչեղէններ: 1860–ի առենները այս անգամ հոն կը վերաշինուէր անկողիններու վաճառքի ընդարձակ խանութ մը, կոչուած՝ «Լէ Քոլոն տ'Էրքիւլ»: 1868–ին էր որ այնտեղ պիտի կանգնուէր Փարիզի առաջին միւզիք – հոլ – «Ֆոլի Պերժէռ», յորջորջուած Պերժէռ փողոցի անունով: Հոն տրուեցան արտասովոր ներկայացումներ, աճպարարներ, ցնորախաղացներ, օձերու կախարդիչներ, հսկամարմին ըմբիշտներ, չզթաներ խորտակողներ, եւայլն: Ու միայն, 1886 Նոյեմբեր 30–ին էր որ ըստեղծագործուեցաւ առաջին հանդիսախաղը՝ «Տեղ երիտասարդաց»:

Այն ատենի մեծ աստղերը պիտի երգէին հոն. ինչպէս Իվէթ Ժիլպէռ, Փոլէռ, Կապի Տէլիզ, Քլէօ տը Մէռոտ, Օփերային աստղ պարուհին, ինք եւս պիտի երեւէր Ֆոլի – Պերժէռի բեմին վրայ 1894–ին: Զարլի Զափլին, երբ 18 տարեկան էր, ինք եւս 1907–ին, քանի մը կարճատեւ անցքեր կը կատարէր նոյն սրահին մէջ. անգլիական կատակերգակ խումբի մը մասնակցութեամբ: Հոն էր դարձեալ որ Միսթենկէթ պիտի սիրահարէր իր խաղակցին, որ ուրիշ մէկը չէր, եթէ ոչ Մօրիս Շըվալիէ, պարելով վալսը այնքան խանդավառ դարձուածքներով, որ վերջին քայլափոխին երկուքն ալ գետին կ'իյնային, գորգին վրայ փաթթուած մէկզմէկու...: 1926–ին, Ժոզէֆին Պէյքըր եւ իր նշանաւոր պանանի գօտին, զգայացունց տպաւորութիւն մը պիտի գործէին: Սեւ մարգրիտը, դարձեալ պիտի գար Ֆոլի Պերժէռի բեմին վրայ, աւելի ուշ՝ 1949–ին: Մինչ այդ, իր ներկայութեամբ, նոյն բեմին վրայ պիտի փայլէր Ֆերնանտէլ, ուր եւ պիտի լսուէին նաեւ յուսալից նորեկ երգիչներ, անուանեալ՝ Շառլ Թրենէ կամ Ժան Սապլոն...:

Այս առթիւ հետաքրքրական է աւելցնել, թէ Ֆոլի Պերժէռի ներկայացումներուն բոլոր խորագիրները պէտք է բաղկանան 13 տառէ ու որոնց մէջ պէտք է անպայման գտնուի «Ֆոլի» բառը:

Գ.

ԳՈՂՏՈՒԹԻ ԳՈՂՏՈՒԹ

ՕՐԷՆՃ ՔԱՈՒՆԹԻԻ հայկական նորակառոյց «Արի Կիրակոս Մինասեան» ազգային վարժարանի պաշտօնական բացումը կատարուած է Մարտ 7–ին: Ժապաւէն կտրելու արարողութենէն ետք ներկաները բոլորուած են եկեղեցի – դպրոց – սրահ համադրոյթի «Ղուկասեան» սրահին մէջ սեղաններու շուրջ: Ճաշէն ետք բացման իր խօսքով հոգաբարձութեան ատենապետը՝ Յակոբ Մելքոնեան, ներկայացուցած է բարերարները: Հանդիսութիւնը վարած է տեսչուհի Տիկին Լիլի Մրրիկեան, որ յայտնելէ ետք թէ վարժարանը ունի 39 աշակերտ, բսած է թէ գալ տարի վստահաբար այս թիւը պիտի կրկնապատկուի: Ներկայիս դպրոցը ունի Ա. եւ Բ. դասարանները, գալ տարի կ'աւելնան միւսները, լրիւ նախակրթարանի մը վերածուելու համար: Խօսք առնելով «Ֆերահեան» վարժարանին տեսուչը՝ Գաբրիէլ Ինճէճիքեան, բաղդատականը ըրած է Հայոց Թուական պատկերին՝ անցեալի եւ ներկայի, նշած է դպրոցներու ցանցը եւ աշակերտութեան համեմատական թիւը, աւելցնելով որ 23 տարի առաջ հիմնուեցաւ Ամերիկայի առաջին հայկական դպրոցը. 23 տարի ետք, այսօր, ունինք 23 դպրոց: Ուղերձներ կարդացած են բարերարներուն զաւակները: Փակման իր խօսքին մէջ առաջնորդը՝ Տաթեւ Արք. Սարգիսեան, շեշտած է թէ «Եկեղեցի, դպրոց, սրահ կառուցելով պէտք է կատարենք մեր պարտականութիւնը, որպէսզի օտար այս ափերուն վրայ մեր զաւակները դժուար մարսելի ըլլան ուրիշներէն»: Երգիչ Մանուէլի ըստեղծած մթնոլորտին մէջ եղած են նըւէրներ ի նպաստ վարժարանին :

***

ԼՈՍ – ԱՆՃԸԼԸՍԻ մէջ սկսած է հրատարակուիլ «Բժիշկ» եռամսեայ պարբերականը, որպէս պաշտօնաթերթ Քալիֆորնիահայ Բժշկական Միութեան: 60 էջերէ բաղկացած թերթին խմբագրապետն է տոքթ. Յարութիւն Սադըրեան: Առաջին թիւին մէջ առողջապահական զանազան հարցերու նուիրուած յօդուածներ ստորագրած են տասնեակ մը հայ բըժիշկներ:

***

ՊՈԼՍՈՅ Փամուքպանք դրամատան Բանկալթի մասնաճիւղի ցուցասրահին մէջ, Մարտ 12ին, բացուած է նկարչուհի Վերժին Շապճեանի անհատական 3–րդ ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են վերջին երկու տարիներու 23 գործեր: Մասնաւոր ուշադրութիւն գրաւած է վեց պաստառներէ բաղկացած այն շարքը, որ յօրինուած է Հելլէն Միքոնոս եւ Սանթորէն կըղզիներու տեսարաններէն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

Մ Ա Յ Ր Ի Կ

ԱՆՐԻ ՎԵՐՆԷՕՅ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont, Paris, 1985

Այս սենեակին մէջ նախընտրած տեղս մօրս գրասեղանէն դուրս մնացած սեղանին մէկ անկիւնն էր: Հոն կը տեղաւորէի տետրակներս, հաշուելու համար, թէ տարբեր ուղղութիւններով մեկնած երկու կառախումբեր որքան ժամանակի պէտք ունէին զիրար խաչաձեւելու համար: Երբեմն անելի կը մատնուէի կամայական ծորակներու դէմ, որոնք տարբեր քանակութեամբ ջուր կը հոսեցնէին եւ որոնք պէտք էր տարբեր պարունակութեամբ երկու աւազան լեցնէին: Այն ատեն կը սպասէի, որ մօրս մեծ մկրատներուն գործը վերջանար, որպէսզի իրեն հայերէնի թարգմանէի «տրուած ըլլալով որ...» եւ բոլոր «ըսէ՛ք որքան ժամանակէն երկու աւազաններ...»:

Մայրս կը ձգէր կարելու գործը: Ան երբեք իմ տեղս չէր լուծեր խնդիրներս: Համբերութեամբ, քովընտի հարցումներով, որոնց դիւրութեամբ կը պատասխանէի, ան զիս կամաց – կամաց կ'ուղղէր դէպի հետապնդուելիք ճամբան: Կը գոչէի.

– Հասկցայ Մայրիկ, ուրիշ բան մի՛ ըսեր ... սպասէ՛:

Մինչ ես գործողութիւններս կ'ընէի Մայրիկ իր կարգին քանի մը թիւեր կ'ուրուագծէր ապսպրանքի թղթիկին վրայ, ուր կային մի ոմն Պր. Տիւփոնի վիզին, կուրծքին, կոնքին չափերը: Յետոյ առանց իր տեղէն շարժելու, ան հակառակէն տետրակիս վրայ կը հետեւէր հաշիւիս: Մայրիկիս ժպիտը, զոր կը նշմարէի արագ ու գողունի ակնարկով մը, կը փոխարինէր 9–ով փորձս: Յօնքերու թեթեւակի պռստում մը ինծի կ'ազդարարէր բազմապատկութեան մէջ գործըւած սխալ մը, զոր ես ինքս պէտք է սրբագրէի:

Վերջին անգամ մը եւս կը ստուգէի ստորակէտիս տեղը, ի վերջոյ սրտատրոփ յայտնելու համար լուծումիս արդիւնքը:

Մեր թիւերը իրենց տասնորդականներով, որոնք կատարելապէս կը համապատասխանէին իրարու, յաղթական ճիչ մը կը խլէին ինձմէ: Գայեանէի կարի մեքենան կանգ կ'առնէր ու Աննա մօրաքրոջս աչքը կը կառչէր իր ընթացքին մէջ: Կը զգայի իրենց հիացումը Թուրքանագէտ քեռորդիին հանդէպ: Մայրիկս իր ռետինին ծայրով կը սրբէր Պր. Կ. Տիւփոնի թղթիկին վրայի թուաբանական այս մըտերիմ հաշիւին հետքերը:

Այն ատեն ինծի կը մնար միայն Ֆրանսերէնի թարգմանել հայկականացուած ծորակներուս տուեալներն ու արդիւնքները:

Սեղանի այս միեւնոյն անկիւնն էր, որ օր մը գրահաշիւի հաւասարութիւններուս x²–ները հասան բարձրագոյն աստիճանի մը: Խորանարդացած այս անծանօթին առջեւ մայրս տխրութեամբ ինծի նայեցաւ:

Թուաբանական իր գիտելիքը 1915 Ապրիլ 24–ի օր մը կանգ առած էր մեր հրդեհուած դպրոցներուն մոխիրներուն առջեւ:

– Կը տեսնես, մանչս, ես լաւ գիտէի որ պիտի հասնէր պահը, ուր քեզի համար այլեւս ոչինչ պիտի կարենայի ընել:

Այդ օրէն սկսեալ, հաշիւները, տեսութիւնները, x–երը եւ y–ները, որոնք շնորհիւ մայրիկիս մեղսակցութեան մտերիմներ թըւած էին ինծի, սկսան յամրաբար նշաններու եւ խորհրդանիշներու ցուրտին մէջ թաղուիլ ու սկսան ընդդիմանալ ցոյց տուած ամբողջ բարեացակամութեանս:

— 31 —

Օր. Վիան պէտք է շատ գեղեցիկ եղած ըլլար:

Այդ շրջանէն տակաւին անառարկելի հետքեր կը պահէր ան. նուրբ մէջք մը, շատ գեղեցիկ ձեռքեր, կանոնաւոր գիծերով ուշադրաւ դէմք մը, առանց շպարի ղոյզն հետքին, եւ հին ձեւով գըլխուն վրայ հաւաքուած մազափունջ մը: Մեծ վայելչութիւն մը կը սփռուէր իր անձէն: Շնորհալի ժպիտ մը ունէր, սակայն պէտք է ըսածէն ոչ աւելի, պահպանելու համար անկասկած իր ամբողջ հեղինակութիւնը մեր վեցերորդ դասարանին վրայ: Դպրոցականի յիշողութեան մէջ Օր. Վիան երբեք ծաղրանուն չունեցաւ: Զինքը «օրիորդ» կը կոչէինք: Եւ քանի որ այս արտայայտութիւնը ինը տարեկան տղեկի մը համար սխալի բաժին մը ներելի կը դարձնէ, ըսենք վերջապէս, թէ Օր. Վիան քառասուն տարեկանի շուրջ էր:

(Շար. 74)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՏԱՐԵԼԻՑ
ԱՐԱՄ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆԻ

Վան Գործողութեան հերոս, նահատակ՝
ԱՐԱՄ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆԻ

եղերարական մահուան 2–րդ տարելիցին առթիւ, Հայ Քաղաքական Բանտարկեալներու Պաշտպան Յանձնախումբը եւ Պասմաճեան ընտանիքը կը հրաւիրեն հայ հայրենասէրները ոգեկոչելու երիտասարդ մարտիկին մահուան տարելիցը։

Հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Ապրիլ 12–ին, առաւօտեան ժամը 10–ին Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ (Ժան – Կուժօն)։ Ապա այցելութիւն մը կը կատարուի նահատակին շիրիմը՝ Փարիզի Փէռ – Լաշէզ գերեզմանատունը (մէթրօ՝ Փէռ – Լաշէզ)։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

× Ժիրայր Մուրատեան ի գնահատութիւն «Յառաջ» 60» հատորին 500 Ֆ.։

× Մարսէյլէն՝ Պր. Վարդան Քիւփէլեան այս հրատարակութիւնը՝ «Կոթողային գործ մը նկատելով» երկու հատոր կը նուիրէ։

× Ավէյրոնէն՝ Պր. Քերոպեան 400 Ֆ.։

IIIème FESTIVAL DU FILM ARMENIEN

du 1er Avril au 14 Avril
au STUDIO 43
43, rue du Fbg. Montmartre — Paris 9e
Tél. : 47 - 70 - 63 - 40
Mo Le Peletier ou Montmartre

Programme du Mardi 7 Avril

◄ Salle 1
18h PEPO (1935)
de *Hamo* BEK NAZARIAN V.O. stf
20h En présence de la délégation :
NOUS (1968)
d'*Arthur* PELECHIAN V.O. stf
Suivi d'un débat sur le cinéma arménien.
22h En présence de Atom EGOYAN :
NEXT OF KIN V.O anglaise nst

◄ Salle 2
18h BONJOUR C'EST MOI (1965)
de *Frounzé* DOVLATIAN
Vers. arm. nst
20h FILM SURPRISE
22h VOYAGE A... : JOURNAL ARMENIEN
de *Yervant* JANIKIAN

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

— ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ —

ՆԻՒԹԵՐ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Բ. հատոր, 765 մեծադիր էջ, պատկերազարդ։

Հեղինակ՝ ԱՐՏԱՇԷՍ Հ. ԳԱՐՏԱՇԵԱՆ

«Պատմութիւն Եգիպտահայ Բարերարներու, Հարէթ–Զուէյլայի Դրպրատան, Խորէնեան եւ Գալուստեան Ազգային Վարժարաններու, Գալուստեան Շրջանաւարտից Միութեան, Գրիգոր Եղիայեան Կրթաթոշակի Հիմնադրամին»։

Գրքին փոխարժէքը 110 (հարիւր տասը) ամերիկեան տոլար (առաքման ծախքով)։

Չէքով առաքել հետեւեալ անունին.—
U. G. A. B. — LAUSANNE
Հասցէ.— U. G. A. B.
3, Chemin du Cap
1006 — Lausanne / SUISSE

Հրատարակութիւն Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան
Տպագրութիւն՝ Վենետիկ, Ս. Ղազար, 1986։

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 72ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՈՒԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻՆ

նախաձեռնութեամբ՝ Մարսէյլի Կեդր. Վարչութեան,
մասնակցութեամբ՝ Տէսինի եւ Վիէնի մասնաճիւղերուն

Կիրակի, Ապրիլ 12, ժամը 13–ին Մշակոյթի Տան Վասպուրական եւ Տարօն սրահներուն մէջ։

12 - 14, rue St. Bazile — 13001 Marseille

Կը նախագահէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ՀԱՆԴԷՍ - ՃԱՇ

ժամը 13–ին։

Ճաշը պատրաստուած է Միութեանս Տիկնանց Յանձնախումբին կողմէ։

Գեղարուեստական բաժին։
Վասպուրականեան մթնոլորտ։
Կը բանախօսէ՝ ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ
Արտասանութիւն՝ Տիկին Իսկուհի Հրաչեան
Նուագ՝ Պր. Միհրան – Թիէրի Աւիկեան
Հասոյթը կը յատկացուի ԽՐԻՄԵԱՆ ՖՕՆՏԻՆ։

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով.–

Աւտոյեան	91 – 70 – 02 – 33
Բաբայեան	91 – 66 – 30 – 66
Կրասեան	91 – 93 – 32 – 18

Մուտքը 130 Ֆր.։

RESTAURANT
SEVAN
SPECIALITES ARMENIENNES, ORIENTALES ET GRECQUES

DEUX SOIREES EXCEPTIONNELLES
avec l'orchestre
ANI
DE LYON
LES 10 et 11 AVRIL

Les VENDREDI et SAMEDI
BEDIK
AVEC SES NOUVELLES CHANSONS

CUISINE SOIGNEE — PRIX ABORDABLES

1, boulevard Carnot / 17, quai Jean-Baptiste Clément 94140 ALFORTVILLE
TEL. : 43 - 76 - 32 - 19

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Երեքշաբթի օր, Ապրիլ 7, Լէ. օր Մեծի Պահոց՝ Աւետումն է Սուրբ Աստուածածնի։

Ժամը 10–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի՝ Խորանը բացուած։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի Արաքս մասնաճիւղի վարչութիւնը եւ բոլոր ընկերուհիները, կը յայտնեն իր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Յ. Հարէլեանի, Տէր եւ Տիկին Մ. Բիօլայի, Պր. Ն. Հարէլեանի եւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն իրենց եղբօր, հօր եւ ազգականին՝ Գարեգին Հարէլեանի մահուան առթիւ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի Արաքս մասնաճիւղի «հոգեճաշ»ը՝ Ապրիլ 26։

L'ASSOCIATION
CULTURELLE ARMENIENNE
DE LYON

Dimanche 12 Avril à 15 heures précises
ESPACE ARMENIEN
40, rue d'Arménie — 69003 LYON

TABLE RONDE

L'ECOLE ARMENIENNE (à plein temps)
NECESSITE
POSSIBILITES
AVENIR

Participants :
Sylvia KARAGULIAN
Directrice de l'Ecole Tebrotzasserre de Paris
Père Vartan KECHICHIAN
Directeur de l'Ecole Mekhitariste de Sèvres
Séta BIBERIAN
Directrice de l'Ecole Hamaskaïne de Marseille
Sonia OUZOUNIAN
Directrice de l'Ecole St. Mesrob d'Alfortville
Hagop BALIAN *de Paris*

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
DE MARSEILLE
12-14, rue Saint Bazile

CLAUDE MUTAFIAN

présente

le Vendredi 10 Avril à 20h30

3 livres sur le génocide arménien :

— LE TRAITEMENT DES ARMENIENS DANS L'EMPIRE OTTOMAN (1915-1916)
Vicomte BRYCE (Livre Bleu du Gouvernement britannique)

— RAPPORT SECRET SUR LES MASSACRES D'ARMENIE
Johannes Lepsius

— LES MASSACRES DES ARMENIENS (1915-1916)
Arnold J. Toynbee

— Entrée libre —
— Prix spécial de lancement —

Բեմադրութիւն՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ
Երաժշտական համադրում՝
ԱՐՄԻՆԷ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ
ԱՐԱՄ ՔԵՐՈՎԲԵԱՆ

ԵՂԻԱ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ՝

ՔԵԶ ՄԵԶ ԱՂՎՈՐՆԵՐԸ

YEGHIA KASPARIAN

LES MEILLEURS QUE NOUS

mise en scène :
ARBY OVANESSIAN
adaptation musicale :
ARMINE GRIGORIAN
ARAM KEROVPYAN

du 1 au 8 Avril à 20 heures 45

Salle de l'église
arménienne catholique Ste Croix
13, rue du Perche, 75003 Paris
renseignements et billets :
Librairie orientale
31, rue Monsieur le Prince 75006 Paris
tél. 43. 26. 88 65
Hay disc
35, rue Lamartine 75009 Paris
tél. 48. 78. 22. 79

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
8
MERCREDI
8 AVRIL
1987

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 4,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.462
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
62e ANNEE — No 16.462

«LIBERATION»

ARARAT

Les Arméniens de la table ronde

Երեքշաբթի օրուան, Ապրիլ 7-ի իր թիւով, «Լիպերասիոն» գրոյց մը հրատարակած է Սօս Սարգսեանի, Հէնրիկ Մալեանի, Ալպէր Մկրտչեանի, Տիգրան Մանսուրեանի եւ Բագրատ Յովհաննիսեանի հետ, որոնք ինչպէս ծանօթ է, Փարիզ կը գտնուին հայկական շարժանկարի Գ. փառատօնին առթիւ։

Թերթը իր նախաբանին մէջ, բացէ եւ թէ այս փառատօնները (մանաւանդ 87-ի) թոյլ կուտան՝ «որ սկսինք աւելի լաւ ճանչնալ հայկական շարժանկարի անցեալը (ռահվիրան՝ Բէկ - Նազարեան), պաշտօնական բեմադիրները (ամէնէն ծանօթն է՝ Մալեան) եւ իր ներքին այլախոհները, հոգւով Հայ, բայց ոչ պակաս անհանդարտ ատոր համար (փեղէշեան Մոսկուայի եւ Երեւանի միջեւ, Պարաճանով՝ Երեւանի եւ Թիֆլիզի)։ Այս տարի, պատեհութիւն մը եկած է թէ վերջին ֆիլմերը ներկայացնելու (Բագրատ Յովհաննիսեանի ֆիլմերը ամէնէն հետաքրքրականները կը թուին) եւ թէ Սփիւռքի, փարիզի հանրութեան հանդիպելու թէ՛ լերը հաստատել թէ վերահաստատելու համար։ Ուրկէ այս կլոր սեղանը»։

Կլոր սեղանը մտքերու շահեկան փոխանակութիւն մըն է, ուր Հայաստանցի արուեստագէտներն ու բեմադիրները պատասխանելով թերթին հարցումներուն, կը պարզեն իրենց տեսակէտները եւ այդ ձեւով ընդհանուր գաղափար մը կուտան հայկական շարժանկարի յեղաշրջման մասին, տարիներու ընթացքին։

Երբ թերթին թղթակիցը դիտել կուտայ թէ Բէկ - Նազարեանի վերջին ֆիլմերէն մինչեւ «Բարեւ, ես եմ»ը Ֆրունզէ Դովլաթեանի մօտ 30 տարի հայկական շարժանկար չկայ, Սօս Սարգսեան կը բացատրէ երկրին կացութեամբ, պատերազմով, տնտեսական վիճակով։ Ձեւով մը, կրօնք, պատմութիւնը կանգ առած էր Հայաստան։ Պատերազմէն առաջ, պատերազմին ընթացքին թէ յետոյ ստեղծագործման տեսակ մը ... կայ մեր մօտ։ Եւ պէտք է աւելցնել ստալինեան շրջանը։ Լրագրողը գոհացում չէ տուած, քանի որ կ'առարկէ. - «Բայց, Վրացիները, կրցան շարունակել, տարեկան մէկ ֆիլմով»։

Ու Սօս Սարգսեան կը պատասխանէ. - «Շնորհիւ Ստալինի։ Վրացիները միշտ բախտաւոր եղած են։ Այն ատեն, հարկ եղածին չափ մարդիկ չկային հայկական մշակոյթին, մտքին, գգայնութեան կապուած, ֆիլմեր պատրաստելու համար։ Հարկ եղաւ սպասել Դովլաթեանի եւ Մալեանի»։

Ապա, խօսակցութիւնը կը շարունակուի ու Տիգրան Մանսուրեան կը խօսի երաժշտութեան մասին, Ալպէր Մկրտչեան կը բացատրէ թէ ի՞նչ է իրեն համար «հայկ. կապը», Մալեան կը ծանրանայ անհատականութեան չեզոքացուման անհրաժեշտութեան վրայ, կ'ըսէ. - «Ֆիլմ մը դարձնելը չէր բաւեր»։ Երբ, Բագրատ Յովհաննիսեանի դիտել կը տրուի թէ որքան աւելի դէպի հայկականութիւն կ'երթայ, այնքան աւելի վերացական է, ան կ'ըսէ. -

«Ամէն անգամ, որ սկսիմ իմ հարազատ մշակոյթիս խորհիլ, կը թուի որ բան մը կորուած է, ծակ մը կայ դոցելիք, հանգոյց մը որ արգելք կը հանդիսանայ հասնելու աւելի զօրաւոր մտածումի մը։ Անհասանելի բանի մը»։

Խօսակցութիւնը կը վերջանայ Պարաճանովի լուրերով։ Ալպէր Մկրտչեան կ'ըսէ. - «Կ'երազէ իրագործել Հայաստանի մէջ Սասունցի Դաւիթի դիւցազներգութիւնը։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մ Ա Հ
ՕՓԵՐԱՅԻ ԵՐԳԻՉ
ԱՐՇԱՒԻՐ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

«Սովետական Հայաստան» օրաթերթի Մարտ 31-ի թիւէն կ'իմանանք, թէ Երեւանի մէջ իր մահկանացուն կնքած է օփերայի ծանօթ երգիչ Արշաւիր Կարապետեան, 58 տարեկանին։ Ծնած էր Երեւան։ Տակաւին ուսանող Կոմիտաս երաժշտանոցին մէջ, ան հրաւիրուած է երգելու Ալ. Սպենդիարեան օփերային մէջ։ Բացառիկ գեղեցիկ ձայնի, երաժշտականութեան եւ բեմական տուեալներու շնորհիւ Արշաւիր Կարապետեան կարճ ժամանակուան մէջ պիտի դառնար առաջնակարգ պարիթոններէն մին։ Շուրջ երեք տասնամեակներու ընթացքին մարմնաւորած է հայկական, ռուսական եւ եւրոպական օփերաներու մէջ զանազան կերպարներ։ Բեղուն գործունէութիւն ունեցած է նաեւ անհատական երգահանդէսներու գծով, Խորհրդային Միութեան մէջ թէ արտասահման։ Ի դէպ, յիշենք որ Արշաւիր Կարապետեան տարիներ առաջ երգեց Փարիզի Կաւօ սրահին մէջ տեղի ունեցած գեղարուեստական այն երեկոյթին, զոր կազմակերպած էր Եան'ց ակումբը, Երեւանէն հրաւիրելով երգչուհի Լիլյա Զախոյեանը, դաշնակահարուհի Սվետլանա Նաւասարդեանը, ջութակահար Ռուբէն Ահարոնեանը եւ պարիթոն Արշաւիր Կարապետեանը։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՏԻՊ

Ե Ր Ե Ւ Ա Ն
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՄԱՐՏ 27 – ԱՊՐԻԼ 2)

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի «Արամ Խաչատրեան» սրահին մէջ տեղի ունեցած է Լենինականի մշակոյթի պալատի պարի պետական համոյթին երեկոյթը։ Երգիչներ Նուարդ Յարութիւնեան, Գուգուշ Թադեւոսեան եւ Ալիկ Գինաշեան մեկնաբանած են գուսանական եւ ժողովրդական երգեր, պարախումբը ներկայացուցած է Շիրակի հարսանեկան և ազգագրական պարերը։ Գիւմրիի երաժշտական աւանդութիւնները շարունակող դուդուկահար Մկրտիչ Մալխասեանի ժողովրդական մեղեդիներու մեկնաբանութիւնը գնահատուած է։ Երգերն ու պարերը շաղախուած են հայ բանաստեղծութեամբ, զոր ներկայացուցած են արտասանողներ Վլադիմիր Աբաջեան եւ Սուսաննա Գաբրիէլեան։ Համոյթը, որուն ղեկավարն է Աղասի Շարոյեան, հրաւիրուած է Սուրիա։

×

ՉԱՐԵՆՑԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ ԹԻՖԼԻՍԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Թիֆլիսի պետական թանգարանին մէջ, Մարտիրոս Սարեանի գործերու ցուցահանդէսի սրահին մէջ, «Եղիշէ Չարենց» կառւին մօտ տեղի ունեցած է ձեռնարկ մը, որու ընթացքին խօսք առած են փրոֆէսէօր Է. Օրջոնիկիձէ, Բազմարուեստից հիմնարկի դասախօս Ս. Բենդուքիձէ եւ ուրիշներ անդրադառնալով Չարենցի քերթողութեան։ Չարենցի մասին յուշեր պատմած են Յովհաննէս Թումանեանի թոռը՝ Ն. Թումանեան, ինչպէս նաեւ Ռ. Մամիկոնեան։ Վրացի ծանօթ արուեստագէտներ եւ թատերական հիմնարկի հայկական արուեստանոցի ուսանողներ արտասանած են Չարենցէն քերթուածներ։

ՓԱՌԱՏՕՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԱԾՆԵՐԷՆ

ԴԺՈՒԱՐԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Որքա՜ն յաճախ կը գրենք ու մանաւանդ կը խօսինք ազգապահպանումի, մեր մշակոյթը, լեզուն պահելու, փոխանցելու պարտականութեան, պարտաւորութեան մասին։ Այս արարքը համազօր է հազար գլուխ թանքով լեզուն համայնակուլ երախներու մէջ մեր գլուխը ողջ ու անվտանգ պահելու առաքելութեան։ Եթէ չյաջողինք, կորսուած ենք. օրէ՛նքը բացառութիւն չի ճանչնար։ Ու այսօր «ազգապահպանում» եզրը ամէնուն լեզուին ու ամէն գրիչի ծայրն է, սակայն յաճախ առանց զանազանելու բնոյթը՝ ազգին ու պահպանելուն։

Ո՞վ է, ո՞ւր է ազգը, ի՞նչ բան՝ պահպանուելիքը, ի՞նչպէս։

Ազգը այն էր երէկ, որ զայրացաւ, բողոքեց, սպառնաց, ձայնը բարձրացուց ու յաջողեցաւ արգելք հանդիսանալ համերգի մը, որ ծրագրուած էր ի նպաստ հայկական կազմակերպութեան մը, եւ որու հրաւիրած էին Թուրք երգիչ մը։

Ազգը հոն էր, փնտռելու, տէր կանգնելու համար իր մշակոյթին, զոր արձանագրել կարծեր էին պահ մը, բացականերու ցանկին մէջ։

Իսկ այսօր, այլ տեղ մը, խոշոր պատառ մը «մշակոյթ» կը հրամցուի մեզի. ճաշակ մը, այն մեծ ամբողջութենէն, որ կը կոչուի ժողովուրդի մը ստեղծագործութիւնը, կամ այլ խօսքով՝ մշակոյթ։

Կազմակերպուած է հայկական շարժարուեստի փառատօն մը, որու ընթացքին կը ներկայացուին մեծ մասով հայաստանեան ժապաւէններ - լաւագոյնները անոնց -, ու փառատօնը կը վայելէ նաեւ այս մարզին հայրենի հինգ ծանօթ անուններու ներկայութիւնը – Բ. Յովհաննիսեան, Հ. Մալեան, Ս. Սարգսեան, Ալ. Մկրտչեան, Տ. Մանսուրեան–։

Անոնք խմբովին ներկայ կ'ըլլան հանդիպումներու, ժապաւէններու ցուցադրութեան. ամէն անգամ որ կը հրաւիրուին խօսք առնելու իրենց գործին մասին, կը խօսին այնքան համեստութեամբ, որ իրենց արտայայտութիւններուն մէջ նըւազագոյն մաս մը միայն կը վերաբերի իրենց ստորագրութիւնը կրող գործին։ Այսպէս, անգամ մը անոնցմէ մէկը, որ կը սպասէինք որ խօսի իր ժապաւէնին մասին, նախընտրեց իր գնահատանքը յայտնել Ֆրանսահայ երգիչի մը, որ ներկայ էր սրահին մէջ, քանի որ իրմէ աւելի մեծ կը նկատէր զայն. իսկ իր գործը հոն էր, պաստառին վրայ, ի՞նչ հարկ այլեւս խօսելու այդ մասին...։

Նման ընթացք ունեցաւ նաեւ անոնցմէ ուրիշ մը, յաջորդ օրը. երբ հրաւիրուեցաւ երկու խօսք ըսելու ցուցադրուելիք իր մէկ ժապաւէնին մասին, այդ «երկու խօսք»ը եղաւ խոր երախտագիտութեան մը արտայայտութիւնը իր մեծ վարպետին հանդէպ, որմէ սորվեր էր բեմադրութեան արուեստը. ու այդքան։

Արդեօք անոնք եկած չէի՞ն նաեւ համեստ ըլլալու, իր գործը միայն խօսեցնելու դաս մը տալու մեզի։ Մեզի՝ որ այնքան վարժ էինք անհրաւէր խօսք առնողներու անվերջանալի ինքնագովութիւններուն, ոխմար յոխորտանքին։

Իրենց գործով ու ներկայութեամբ անոնց մեզի հրամցուցած մշակոյթի այս ազուոր պատառը սակայն քիչ մը անտէր մնաց, այս անգամ ալ ժամադրութեան կը բացակայէր ժողովուրդը։

Ե՞րբ, ինչո՞վ արդեօք պիտի կրնանք իրարու քով բերել պահպանուելիքն ու պահպանելու կոչուածը, եթէ անկեղծ են այս մասին ամէն առիթով մեր յայտնած մտահոգութիւնները։

Ա. Թ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺԱՆ – ՊԱԹԻՍԹ ՏՈՒՄԷՆԿ, ծանօթ որպէս՝ «Կարմիր միլիառատէրը» մեռաւ 68 տարեկանին, խլիրդէ։ Համոզուած դրամատէր ըլլալով հանդերձ, Տումէնկ պատերազմէն առաջ իսկ անդամակցած էր համայնավար կուսակցութեան։ Ժորժ Մարշէէն մինչեւ Նախագահ Միթերան մեծարեցին Տումէնկի յիշատակը։ Զաւակ համեստ հողագործներու, հիմնած է ինթեռակրա ընկերութիւնը (14 միլիառ ֆրանք առուծախ) արտածումներ կ'ընէր առաւելաբար արեւելեան Եւրոպայի երկիրներուն հետ։

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ կուսակցութեան ազգային դիւանէն հեռացաւ, ինչպէս կ'ակնկալուէր Ժան Փոփրէն, բայց մտան երկու նախկին նախարարապետ եւ բազմաթիւ նախկին նախարարներ յանձինս՝ Փիէր Մոռուայի եւ Լօրան Ֆապիուսի, ինչպէս նաեւ՝ Պեռեկովուայի, Էտիթ Քրէսոնի, Միշէլ Տէլպարի, Ժաք Լանկի, Լուի Մերմազի։ Նոյնքան, եթէ ոչ աւելի, ուշադրութիւն կը գրաւեն երկու բացականեր՝ Ռոքար եւ Շըվենըման։

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ, երեք օրուան պաշտօնական այցելութիւն մը կը կատարէ Լիզպոն, ուր ընդունուեցաւ, Երկուշաբթի օր, իր հին բարեկամին՝ Մարիօ Սոարէսի կողմէ։ Իրեն կ'ընկերանան կինը եւ երեք նախարարներ, բայց նաեւ, ինչ որ աւելի անսպասելի կը թուի Ազգ. ճակատի երեսփոխան՝ Փասքալ Առիկիի ներկայութիւնն է, բայց Առիկի նախագահն է Ֆրանսա – Փորթուկալ բարեկամութիւններուն։

ՊԱՌ, Իսրայէլ այցելեց վերջին օրերը։ Հակառակ իր անձնական բնոյթին, այս այցելութիւնը շատերու համար նախադահական թեկնածուի մը այցելութիւնն էր եւ այդ առնչութեամբ, նախկին վարչապետը, դտակը գլխուն մինչեւ Երուսաղէմի Լացի պատը, ենթարկուեցաւ տեղական եւ ցեղային բոլոր բարքերուն։ Խուսափեցաւ սակայն հրապարակային ելոյթներէ։

ՄԵԾ – ՄԱՅՐԻԿ ՄԸ, իր իսկ թոռներուն ծնունդ պիտի տայ, ըստ Մէյլ Ըն – Սընտէյ շաբաթաթերթին։ 48-ամեայ Հարաւ – Ափրիկեցի կին մըն է, որ իր արգանդը կը տրամադրէ իր աղջկան, որ չի կրնար զաւակ ունենալ։ Փեսային եւ աղջկան սերմին բեղմնաւորումը պիտի կատարուի մեծ – մօր արգանդին մէջ։ Գիտութեան այս յառաջդիմութիւնը, որ նման բեղնաւորումներ կարելի կը դարձնէ նոյնիսկ որոշ տարիքի տէր կիներու մօտ, այլ հարցեր կը ստեղծէ սակայն, բարոյագիտական մարզին մէջ։

ՅԱՐՈՒԹ ԿՈՍՏԱՆԴԵԱՆ – ՁՄԱՅԼԵԼԻ ԱՆԾԱՆՕԹԸ

ՎԱՐԴԳԷՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ԽՄԲ. – «Գրական Թերթ» շաբաթաթերթի Մարտ 27-ի թիւին մէջ լոյս տեսած այս յօդուածին կ'ընկերանան ութ բանաստեղծութիւններ (Աշուն, Ծառ, Մայեա, Մի Մարդ, Բանաստեղծի Գերեզմանի առջեւ, Անլիշատակ, Բեւեռագիր, Տիրանի), որոնք առաջին անգամն է որ կը հրամցուին Հայաստանի ընթերցողին, բայց կրնան արդէն որոշ գաղափար մը տալ «զմայլելի անծանօթ»ին՝ Յարութ Կոստանդեանի մասին: Այլապէս ուրախ ենք, որ այս «հեռագրէն» ետք, ինչպէս կ'ըսէ Վարդգէս Պետրոսեան, 1988-ին լոյս կը տեսնէ նաեւ բանաստեղծին հատորը: Աւելցնենք, որ այս յօդուածը տրուած է նաեւ «Արմէնփրես»ի Ապրիլ 1-ի հաղորդումով:

×

Նա ապրեց եօթանասուն տարի, բայց այսօր էլ, իր մահից ութ տարի անց, բազմիլեզուահայ սքանչելի այս բանաստեղծի անունը, ցաւօք, շարունակում է անծանօթ մնալ ոչ միայն Հայաստանում, այլեւ Սփիւռքում: Անծանօթ, թէեւ նրան բարձր գնահատեցին Ջօպանեանն ու Իսահակեանը, իսկ Շահան Շահնուրը՝ բանաստեղծութեան ամենաանտեսանելի գոյներն զգացող եւ դժուարահաճ գրողը, նրան 1974-ին կոչեց զմայլելի եւ անզուգական, հաստատելով, որ նրա համար «բանաստեղծութիւնը ոչ մտաւորական խաղ է եւ ոչ ալ միջոց՝ զգացումներու յաւելեալ փրփուրը արտաքսելու»:

Յարութ Կոստանդեան – մարդկային, բանաստեղծական անհաւատալի ճակատագիր...

Ծնուել է 1909-ին, Պարսկաստանի Նոր Ջուղա քաղաքում: (Մի քանի ամիս առաջ, Հին Ջուղայի գերեզմանատանը, շրջելով դեռեւս ոտքի վրայ մնացած կամ արդէն թեքուած, իսկ աւելի շատ մեռած – թաղուած – կիսաթաղ խաչքարերի գերմանահրաշ անտառում, ես մտովի պիտի յիշէի նրան, որ ապրեց ու մեռաւ օտար ափերում, սրտի մէջ հայրենազուրկ մարդու չմարող խարոյկը:

Զի ոչ մի յոյզ եւ ոչ մէկ սէր,
Ոչ վեհագոյն վայելչութիւնն այս
վայրերի
Եւ ոչ հեշտանքը քնարեր,
Ոչ մեղեդին ոսկեհուագ լոյս լարերի,
Եւ շռայլուած ոչ մի շնորհ,
Ոչ մի հանգիստ ու ապաստան,
Պիտի յուսան, որ մոռանամ քեզ
իմ կրօն,
Որ ուրանամ քեզ՝ Հայաստան...

Խաչքարերը շատ նման պիտի թուային նրա բանաստեղծութիւններին, եւ իր պատկերը պիտի երեւար թեքուած խաչքարի կերպարանքով: Նա կարող էր ծնուած լինել նաեւ Հին Ջուղայում, եթէ հարիւրաւոր տարիներ առաջ Շահ Աբասը չկործանէր Հայոց սքանչելի այդ քաղաքը, իսկ բնակիչներին տեղահան չանէր – չքշէր Պարսկաստան...):

Տանը, Նոր Ջուղայում, նա մօրից սովորեց հայերէն՝ գրաբար եւ առաջին կարդացած գիրքը «Նարեկ»ը եղաւ: Տասը տարեկանում գնաց Հնդկաստան, սովորեց Պոմպէյի անգլիական վարժարանում, իսկ 1926-ին անցաւ Եւրոպա (Իտալիա, Անգլիա): 1927-ին նա յայտնուեց Ֆրանսիայում, որ դարձաւ նրա վերջին կայանը: Գրական փորձերի սկզբին հրմայուած էր Թումանեանով, յետոյ պիտի գային Տէրեանը, Մեծարենցը, Զարենցը ... 1930-ին, փարիզեան սրճարանում, պատանի Յարութը հանդիպեց Աւետիք Իսահակեանին, երկիւղած կարդաց իր առաջին բանաստեղծութիւնները. «Նա լսեց ... եւ առաջին անգամ իբրեւ հաստատումի կնիք, սանկ ձեռքով զարկաւ ձեռագրին եւ ասաց. – «Լաւն է, տ'յս»: Ինձ համար ... ամենամեծ կոմպլիմանն էր այդ»: Յետոյ այդ բանաստեղծութիւնները կը տպագրուէին Արշակ Չօպանեանի «Անահիտ» հանդէսում, իսկ 1935-ին լոյս կը տեսնի նրա առաջին գիրքը՝ «Օրերի իմաստութիւնը»: Թւում էր ... Բայց նրա երկրորդ (եւ առ այսօր՝ վերջին) գիրքը տպագրուեց միայն ... քառասուն տարի անց, 1974-ին, իր մի քանի գրական ընկերների անհնարին ջանքերով (նրանից պարզապէս խլեցին բանաստեղծութիւնները եւ գիրքը հրատարակելու թոյլտուութիւնը): Իսկ 1979-ին նա մեռաւ Փրովանսի լեռներում, աննշան Մոնֆեռա գիւղում, որտեղ քաշուած ապրում էր իր կեանքի վերջին քսանեւհինգ տարին ... Քիչ գրեց, վերջին տասնըհինգ տարում համարեա ոչինչ չգրեց եւ ամէն բան արեց, որ իր անունը չճանաչուի: Ո՞րն էր այս անսովոր կեցուածքի պատճառը. ծուլութի՞ւնը, որ ոչ քիչ տաղանդաւոր մարդկանց հիւանդութիւնն է, դա էլ թերեւս կայ. կամ գուցէ, ինչպէս վկայում է նրա մտերիմ գրչակիցը՝ «Յարութ Կոստանդեանը կը նախընտրէր աւելի ապրի՛լ իբրեւ բանաստեղծ»: Պատճառը «հայրենազուրկ» լինե՞լն էր, որը «նշանակում է զրկանք հոգեկան եւ ոգեղէն սնունդներից»: Թերեւս իր ապրած իրականութի՞ւնը. «...Բոլորս, աւել կամ պակաս չափով, զոհերն ենք Սփիւռքի մէջ տիրող անկազմակերպ ու ջլատիչ իրականութեան. – ապրում ենք օրը օրին, յուսալով, թէ վաղը մի որեւէ «հրաշքով» մեր կեանքի պայմանները կը փոխուեն, թէ ինքնըստինքեան կը ստեղծուի այն ջերմ ու ընկերական միջավայրը, ուր մեզնից իւրաքանչիւրն իր դերն ու կարեւորութիւնը կը ստանայ»: Երեւի ուրիշ պատճառներ էլ կարելի է փնտռել, բայց գլխաւորը՝ թերեւս նրա խորագոյն ակնածանքն էր դէպի բանաստեղծութիւնը: Միջազգային պոէզիայի ամենաբարձր թռիչքներին քաջատեղեակ, նա թերեւս չափից աւելի պահանջկոտ ու դաժան եղաւ սեփական տողերի նկատմամբ եւ անսքօղ կասկածանքով, երբեմն քմծիծաղով էր նայում ինքն իրեն. «Ես անուններ չեմ սիրում: Ես սիրում եմ բանաստեղծութիւնը: Յարութ կոստանդեան անուն չէ. – Կայ Յարութի այսինչ կամ այնինչ քերթուածը – այսքան»: Նրա համար պոէզիան ոգու ազատութեան, մարդկային համապարփակ սիրոյ եզակի հնարաւորութիւնն էր. «Մի մարդ տուն է շինում եւ այդ տունը իր բնակարանն է, բայց արուեստագէտը ցանկանում է որ իր կերտած «տան» մէջ ամբողջ մարդկութիւնը հիւր լինի»:

Ամէն հովի դէմ՝ հոգին առագաստ,
Եթէ կայ հոգի:
Եթէ կան հովեր՝ հոգիս է պատրաստ,
Եթէ գան հովեր՝ կը մեկնիմ
անդարձ:
– Մնաս բարեաւ ոչ ոքի...

Բանաստեղծը պաշտամունքի հասնող սէր ունէր Հայոց լեզուի նկատմամբ, որ Սփիւռքի դժուարին պայմաններում փրկութեան վերջին խարիսխն էր թւում. «Հայերէնը մեր միակ գրահն է, տէգն ու վահանը, աղեղն ու նետը միաժամանակ: Միակ սրբավայրը, որ խանութպանն ու վաշխառուն, հայ ժողովրդի անունը վարկաբեկող հայանուն խողերի վոհմակը դեռ չի պղծել»: Յարութ Կոստանդեանի լեզուն, որ արեւելահայերէնի ու արեւմտահայերէնի սքանչելի միահիւսման օրինակ է, զարմանալի թրթռուն է, բանաստեղծական, նրա տողերի մէջ պարապ բառեր չկան, եւ ամէն բառ ձոյլ կշիռ ունի:

Փարիզի կախարդանքից եւ աշխարհի ժխորից Փրովանսի լեռները քաշուած, մինչեւ վերջին օրը նա շարունակում էր ապրել Հայաստանով. «Մեծ հաճոյք է լսել շինիչ ու խանդավառ լուրեր Հայրենիքից»:

1978-ին, ֆրանսահայ «Յառաջ» թերթը տպագրեց իր թղթակցի գրառած զրոյցը, այսօր էլ, կարդալով այդ զրոյցը, յուզիչ ու սրտաշարժ է պատկերացնել՝ առանձնական երկու հայ բանաստեղծ – Յարութ Կոստանդեան եւ Ջուլալ Գազանճեան, Փրովանսի լեռներում խօսում են ... Եղիշէ Չարենցի մասին:

«– Չարենց 1915-էն ետք յայտնուած հայ բանաստեղծներէն մեծագոյնն է ... Հըրաբխային բանաստեղծ է Չարենց, հեղեղային:

– Այո, Յարութ, Չարենցն է այդ: Հայոց սէգ լեռներէն ժայթքող հրաբուխ...

– Մենք բոլորս, Հայաստանէն Սփիւռք, մինչեւ այսօր իր ազդեցութեան տակ կ'ապրինք:

– ..« Իշխանութեան տակ: Իշխան է որովհետեւ Չարենցը, մեր բանաստեղծութեան մեծագոյն իշխաններէն մէկը»:

Անցեալ տարի, Փարիզում, բանաստեղծի մտերիմներն ինձ պատմեցին, որ նա արդէն պատրաստւում էր հայրենիք այցելելու, անգամ ինքնաթիռի տոմսն էր պատուիրել: Բայց ... «տոմս էր պատուիրել» նաեւ ... մահը, որը ցաւօք, աւելի շուտ հասաւ բանաստեղծին: Յանկարծամահ եղած հայ բանաստեղծը թաղուեց իր ապրած գիւղում, Փրովանսի լեռներում:

Իջնում է անճրեւ այտերիս վրայ,
Արցո՞ւնք է արդեօք, թէ՝ միայն
անճրեւ,
Անճրեւ կամ արցունք նոյնն է հիմա՝
Հանգչում է մահը այս քարի
ներքեւ ...

Յարութ Կոստանդեանը չկարողացաւ, բայց նրա պոէզիան պիտի գայ, հասնի Հայաստան, եւ ներկայ հրապարակումն այդ պոէզիայի միայն հեռագիրն է: Շուտով, 1988-ին «Սովետական գրող» հրատարակչութիւնը հայ ընթերցողին կը ներկայացնի Յարութ Կոստանդեանի գիրքը, եւ դա կը լինի հանդիպում զտարիւն բանաստեղծութեան հետ:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՍԵՒ ՕՐԵՐԷՆ

ՋՐԿԱՆՔԻ ՏԱՐԻՆԵՐԸ

1941 տարուան Հոկտեմբեր 31-ի թերթերուն մեծ մասը կը հրատարակէին հետեւեալ ազդարարութիւնը. – «Կատուի միս ուտողներ, ուշադրութի՛ւն. զրկանքներու այս շրջանին սովահար կարգ մը մարդիկ սկսած են կատուի միս ուտել, առանց անդրադառնալու իրենց սպառնացող վտանգին: Կատուն, մուկերով սնանող կենդանի մը ըլլալուն, հակամէտ է փոխանցելու ամէնէն սարսափելի մանրէները...»:

Շրջան մը, ուր ագռաւներու հատը 10 ֆրանքի կը ծախուէր Լիոնի, կամ Պորտոյի շուկաներուն մէջ: Ժամանակ մը, երբ պատշգամներու անկիւնները փոխանակ ծաղիկի թաղարներու, հաւեր կը պահուէին, հացի, ու շատ մը կենսանիւթերու համար անհրաժեշտ էր պարենաչափ ունենալ. մանուկներ անօթի էին ու ոչ ոք կրնար կուշտ ու կուռ ճաշել:

Ժամանակ մը, ուր Փիէռ Լաւալ Փարիզ կը հասնէր իր հետը բերելով հացն ու պանիրը, կամ Սաշա Կիթրի Վիշի կ'երթար, շարթուան մը սնդեղէնը հետն առած:

Սեւ շուկայի օրերը: Ամէն բան կրնար խարդախուած ըլլալ. ապրանքին կշիռը, որակը:

Գնողները գիւղերը կ'երթային, ո՛չ միայն իրենց լեցուն դրամապանակներով, այլեւ իրենց ճամպրուկներուն մէջ կը տանէին նաեւ կօշիկ, ճերմակեղէն, պընակեղէն, առանց որոնց ոչ ոք իրենց հաւ կամ խոզ կը ծախէր:

Շրջան մը, ուր բանտերու եւ դպրոցներու մէջ սնունդը դարձաւ միակ մտահոգութիւնը, ինչպէս նաեւ միլիոնաւոր տանտիկիններու համար: Այդ շրջանին մանուկները գողնալ սորվեցան իրենց փորը կշտացնելու համար:

1940-ի Սեպտեմբերէն իսկ Պարէնաւորումի սպասարկութիւնը անջատ ենթանախարարութեան մը վերածուած է, որ ամիններու ընթացքին պիտի ծաւալի: Անմէկ կողմէ կը նուազեցնէ սպառումը, կը խմբաւորէ գնումներն ու ցրումը, կ'ապահովէ բաշխումը:

Ամիսներու ընթացքին հետզհետէ կ'աւելնայ պարենաչափով տրուող սննդեղէններու ցանկը. հացէն ետք կարգը կու գայ խմորեղէններու, շաքարին, կարագին, պանիրին, միսին, սուրճին, ադանդերներու, հաւկիթին, ձէթին, շոքոլային, թարմ ձուկին, չոր բանջարեղէններու, գետնախնձորին, կաթին, գինիին եւ նոյնիսկ որոշ շրջաններու, թարմ բանջարեղէններուն:

Ո՞վ կը յիշէ արդեօք 1940-ի հացագործներու կիրարկուած արդելքը թարմ հաց ծախելու:

Օրէ օր հացը աւելի ու աւելի սեւ գոյն մը կը ստանայ. 1939-ին 100 քկ. ցորենէ 75 քկ. հացի ալիւր ձեռք կը ձգուէր, 1940 Նոյեմբերին՝ 82 քկ., 1941 Մարտին՝ 85 քկ., 1942 Յունուարին՝ 90 քկ., իսկ նոյն տարուան Ապրիլին, 98 քկ.:

1943 Մարտին բազմաթիւ նահանգապետեր կը գրեն իրենց շրջանի պաշտօնատուներուն, յիշեցնելով վարչապետ Լաւալի հրահանգները «կալաներու, բարեգործական տօնախմբութիւններու, բարեսիրական ձեռնարկներու արգիլուած է ճաշ, ընթրիք կամ պիւֆէներ կազմակերպել, կամ սննդեղէնի վաճառք կատարել»:

Սկիզբի շրջանին օրեր կը ճշդուին ուր միս պիտի չուտուի. Չորեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը: Փարիզցիներ, որոնք 1941-ին օրական 111 կրամ միս կը սպառէին, 1939-ին կ'ունենան օրական 28 կրամ միայն ու այս թիւը 1942 Յունուարին կ'իյնայ 20 կրամի:

Անուշեղէնները արգիլուած են, սակայն այն մայրերը որոնք երկուքեակներու ծնունդ կուտան երկու քիլօկրամ կնունքի շաքար ստանալու իրաւունք կ'ունենան:

Ճաշարանները միայն որոշ ճաշացուցակ մը կրնան ունենալ. ազանդերները պաղ կը հրամցուին. ոչ ձուկ, ոչ ալ հաւկիթով աղցան: Յաճախորդը իրաւունք չունի ո՛չ կարագի, ոչ ալ շաքարի. ամէն մէկ ճաշի միայն 20 սլ. գինի կարելի է ունենալ:

Այն ճաշարանները, որոնք կ'անտեսեն այս կանոնները, այն յաճախորդները, որոնք Հինգշաբթի ձիու միս, Շաբաթ ձուկ կ'ուտեն, կամ ալքոլաւոր ըմպելի ու սուրճ կը խմեն ժամը 15-էն ետք, վեց օրէն մինչեւ երկու ամիս բանտարկութեան կրնան դատապարտուիլ ու 16 ֆրանքէն մինչեւ 2500 ֆրանք տուգանքի:

Բոլոր այս դժուարութիւններուն վրայ կ'աւելնայ նաեւ ջեռուցումի հարցը: 1940 Հոկտեմբերէն սկսեալ ժողովուրդին «կը յանձնարարուի» 30% համեմատութեամբ նուազեցնել կազի սպառումը: Այս «յանձնարարութիւն»ները շուտով պարտադիր հրամաններու կը վերածուին. կազը խեղճուկ բոց մըն է, խիստ հակակշիռի ենթակայ, երբ բոլորովին կորսուած չէ:

Այս բոլոր զրկումներուն քով, կայ տակաւին ապրանք գնելու համար պոչ բռնելու պարտաւորութիւնը: Հիմնականին մէջ թէեւ արգիլուած են այս սպասումները, սակայն պոչերը անմիջապէս կը կազմուին երբ թաղի մը մէջ ազատ վաճառքի մը լոյսը կը ծագի:

Պոչ բռնելն ալ արհեստի մը վերածուած է. 1940 Սեպտեմբեր 27-ին փարիզեան ոստիկանութիւնը կը ստիպուի խրախէ բաժնել երկու կռուարար երիտասարդուհիներ, որոնք կ'անարգեն զիրար ու ծեծկուին, առանց ամբոխին քրքիջներուն կարեւորութիւն տալու: Անոնցմէ մէկը ժամը 5 ֆրանքի փոխարէն պոչ կը բռնէ ուրիշներու հաշւոյն, ու կատղած է, տեսնելով որ մրցակցուհի մը նոյն գործը կ'ընէ կէս գինով...:

Շատ անգամ ընտանիքի մը անդամները հերթով պոչ կը բռնեն, իրենց աչքերը յառած նպարավաճառին կառքին ժամանումին, առանց նոյնիսկ գիտնալու, թէ ինչ պիտի բերէ ան: Եւ կը պատահի որ կառքը պարապ ըլլայ...:

Եւ բազմանդամ ընտանիքներու մայրերը գոնէ փրկուած կ'ըլլան երկարատեւ սպասումներէ, որոնց ընթացքին շաղակրատութիւնը, ընթերցումը կամ հիւսքը չեն կրնար մոռցնել ցուրտն ու անձրեւը...:

Ա. Թ. Թ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – («Յառաջ»). – Մարտ 27-ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, Մարսէյլի Հայ Դատի Յանձնախումբը եւ Ֆրանքեւհայկական Համակամութիւնը ժողովուրդը հրաւիրած էին տեղեկատուութեան ժողովի մը «Հայկական Թղթածրարը եւրոպական Խորհրդարանին առջեւ» նիւթին շուրջ: Հայ Դատի Յանձնախումբը կը ներկայացնէր մէթր Ռոզ – Մարի Ֆրանկիւլեան եւ Ֆրանքեւհայկական Համակամութիւնը՝ Քրիսթիան Տէր - Ստեփանեան. իսկ ժողովը կը վարէր փրոֆ. Ռ. Աստուրեան:

Այս վերջինը նախ ներկայացուց երկու մասնակցողները եւ նիւթը, եւ ապա տեղի ունեցաւ տիտփողիթիւներու լուսարձակում մը եւրոպական Խորհրդարանի վերաբերեալ: Պատմական շատ հպանցիկ ակնարկ մը 1957–էն 1987, այսինքն սկիզբէն մինչեւ տասներկուքներու Եւրոպան, իր զանազան մարմիններով, հիմնարկութիւններով, յանձնախումբերով, 1979–ի առաջին ընտրութիւնը ընդհանրական քուէարկութեամբ, այսօրուան կազմը իր 518 երեսփոխաններով եւ եւրոպական Խորհրդարանէն ներս հայկական ցեղասպանութեան հարցը 1983, Ապրիլ 24–էն մինչեւ 1987, Փետրուար 25:

Քրիսթիան Տէր – Ստեփանեան նախ համառօտ պատմականը ըրաւ հարցին եւ աւելի ծանրացաւ Ժ. Վանտըմէօլպրուքի տեղեկագրին վրայ եւ անոր ոգիականին: Ներկայացուց տեղեկատուն որպէս ուղղամիտ, անկաշառ եւ համոզումի մարդ, որ միշտ ուղեց հեռու մնալ Թրքական ճնշումներէն, կրկնուած հրաւէրներէն: Ծանօթացաւ բոլոր աղբիւրներուն, տեղեկացաւ, հանդիպումներ ունեցաւ, փաստաթուղթեր քննեց եւ ի վերջոյ արտայայտուեցաւ ի նպաստ հայկական ցեղասպանութեան, ինչ որ մարդկայնական արարքէ մը անդին պատմական կարեւոր իրադարձութիւն մըն է: Քրիսթիան Տէր – Ստեփանեան տուաւ Փետրուար 25–ին քաղաքական յանձնախումբի քուէարկած տեղեկագրին բովանդակութիւնը, ուր ցեղասպանութիւն բառը փոխարինուած է անարդարութիւն բառով, տեղեկագիր մը որ տկարացած դուրս կուգայ եւ ուր կը ժխտուի ցեղասպանութեան իրականութիւնը, չեչտեց դասախօսը: Ապա, խօսեցաւ Ֆրանքեւհայկական Համակամութեան կատարած աշխատանքի մասին մանաւանդ Ժ. Վանտըմէօլպրուքի տեղեկագրին կապակցութեամբ: Յայտնեց որ դեռ հսկայական աշխատանք մը կայ կատարելիք եւ կոչ ըրաւ միասնական ճիգերով գլխաւորել ապագայի դժուար հանգրուանները:

Ռոզ – Մարի Ֆրանկիւլեան, իր կարգին, նախ ներկայացուց Հայ Դատի Պաշտպան Յանձնախումբը, ստեղծուած 1965–ին, Հ. Յ. Դաշնակցութեան նախաձեռնութեամբ, անոր համագաղութային կառոյցը, նպատակը, իր տարած աշխատանքները ցայսօր յատկապէս ՄԱԿ–ի մօտ, Ֆրանսայի կազմի իր պաշտօնաթերթը՝ «Ֆրանս – Առմէնի»: Յետոյ, տուաւ, քանի մը օրինակներով, Հայ Դատի Յանձնախումբի կատարած գործունէութիւններուն գործնական կողմերը, անդրադարձաւ Թուրքիոյ հակազդեցութիւններուն ամէն անգամ որ հարցը կը դրուի միջազգային իշխանութիւններու առջեւ: Ռոզ – Մարի Ֆրանկիւլեան մանրամասնութիւններու մէջ մտնելով բացատրեց թէ ինչպէս կը գործէ Հայ Դատի Յանձնախումբը եւրոպական Խորհրդարանի ծիրէն ներս, երեսփոխաններուն Հայ Դատը ծանօթացնելու եւ անոնց համակրութիւնը շահելու համար: Յայտարարեց որ այս տարի, Հայ Դատի Յանձնախումբը Ապրիլ 24–ը պիտի դնէ «Հայկական Ցեղասպանութիւնը Եւրոպական Խորհրդարանի առջեւ» նիւթին տակ:

Ունկնդիրները, ինչպէս սովորութիւն է, հարցումներէն առաջ, տեսակէտներ պարզեցին, հաստատումներ ըրին, թելադրութիւններ կատարեցին: Ի՞նչ կարելիութիւններ կան ցեղասպանութիւն բառը վերարձանագրել տալու համար տեղեկագրին մէջ, այս հարցումին Քրիսթիան Տէր – Ստեփանեան ըսաւ թէ նախ անհրաժեշտ է ունենալ բոլոր Ֆրանսացի երեսփոխաններուն դրական քուէն, ապա նացի ընկերվարական երեսփոխաններու աջակցութիւնը որոնց դիրքը հարցական կը մնայ դեռ, ջանալ աջակողմեան խումբին մէջ ճեղք բանալ կամ առնուազն չէզոքացնել կարգ մը քուէներ: Հայկական հարցը կը պաշտպանեն, աւելցուց, առաւելաբար Մարդկային Իրաւունքներու կառչած երեսփոխանները որոնք կը պատկանին ընդհանրապէս ձախակողմեան խումբերուն, իսկ Թրքական տեսակէտները կը պաշտպանեն այլ հոսանքները եւ յատկապէս աջակողմեանները, որոնք Պետութենէ – Պետութիւն, կամ նոյնիսկ անհատական գետնի վրայ առեւտրական շահեր ունին Թուրքիոյ հետ: Քրիսթիան Տէր – Ստեփանեան ըսաւ թէ շատ դժուար պիտի ըլլայ վերհաստատել տալ ճշմարտութիւնները եւ եթէ ցեղասպանութիւն բառը իր տեղը չվերագտնէ, Ֆրանքեւհայկական Համակամութեան համար եւրոպական Խորհրդարանի լիակատար նիստի քուէարկութիւնը անընդունելի կ'ըլլայ:

Իր եզրակացութեան մէջ, Ռոպէր Աստուրեան ըսաւ թէ եւրոպական Խորհրդարանը սքանչելի բեմ մըն է հայկական դատին համար ու հրաւիրեց հայկական բոլոր հոսանքները թիկունք կանգնիլ Հայ Դատի Յանձնախումբին եւ Ֆրանքեւհայկական Համակամութեան որպէսզի շարունակեն իրենց աշխատանքները կարելի լաւագոյն պայմաններու մէջ:

***

Առանց յոռետեսութեան երթալու, իրապաշտ պէտք է ըլլալ եւ ընդունիլ թէ Փետրուար 25–ի հարուածը ծանր է, հայկական ցեղասպանութեան ճանաչման հարցին համար եւրոպական Խորհրդարանին առջեւ, եւ որ կրնայ մօտ ապագայի մը, այսինքն եւրոպական Խորհրդարանի լիակատար նիստի մը առջեւ վերածուիլ կատարեալ յուսախաբութեան մը, հակառակ Հայ Դատի Յանձնախումբի եւ Ֆրանքեւհայկական Համակամութեան տարիներ կատարած յարատեւ տքնաջան եւ գնահատելի, բայց նոյն ատեն հասկնալի պատճառներով սահմանափակուած ճիգերուն:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

«ՈՋՆԻ»Ի ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

Մեղադրեալը ծեծել է տուժողին, սակայն ոչ թէ չարութիւնից դրդուած, այլ՝ նրա օգտին:

(Դատավճռից)

×

Վարորդը չի կարողացել լաւ կառավարել աւտոմեքենան, որի հետեւանքով ընկել է կովի տակ, վնասելով կենդանուն:

(Դատավճռից)

×

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆ

Կինը ամուսնուն հարցրեց.

– Ես շատ եմ ուզում իմանալ՝ ինձնից յետոյ ամուսնանալո՞ւ ես, թէ չէ:

– Ի՛նչ ես ասում, երդւում եմ աստծով, որ ես այլեւս այդպիսի յիմարութիւն չեմ անի:

×

ԱՄՈՒՍՆԱԿԱՆ ԲԱԽՏԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

Մի մարդ, որ ունէր շատ խանդոտ մի կին,
Մի անգամ դիմեց Մխիթար Գոշին.
– Պատահո՞ւմ է, որ
Ամուսնութիւնը լինի բախտաւոր:
Մխիթար Գոշը հառաչեց տխուր.
–Լինում է, այո,
Երբ կինը կոյր է,
Ամուսինը՝ խուլ...

×

– Ապուրը դո՞ւ ես պատրաստել, – հարցնում է երիտասարդ ամուսինը:

– Այո՛:

– Շատ է նման մայրիկիս եփածին:

– Դա ինձ ուրախացնում է, սիրելի՛ս:

– Այո՞ ... Բայց հէնց այս ապուրն էր հիմնական պատճառը, որ հօրս ստիպեց բաժանուել մօրիցս:

×

– Ինչո՞ւ երէկ ժողովի չէիր եկել: Ես լաւ քննադատեցի մեր տիրեկտորին:

– Տիրեկտորի՞ն ... էլ ի՞նչ երեւով պէտք է երեւաս նրա աչքին:

– Ես քննադատել եմ ոչ թէ նոր, այլ նախկին դիրեկտորին:

×

– Ներեցէք, ձե՞ր ծորակից է ջուր կաթում:

– Ոչ:

– Իսկ սա Մինասեանների բնակարա՞նն է:

– Ոչ, նրանք արդէն մէկ տարի է՝ տեղափոխուել են:

– Ա՛յ քեզ մարդիկ, – զարմանում է նա, – փականագործ են կանչում ու տանը չեն մնում:

×

Քաշքաշեանը ոչ թէ կաշառք ուտող է, այլ՝ վերցնող: Նրա վերցրած կաշառքը փեսան է ուտում:

×

Ազատ ժամերդ նարտի, թուղթ խաղա, իսկ երեխաներդ ուշադրութիւն մի դարձրու: Նրանց միշտ թող հսկողութիւնից դուրս: Չէ՞ որ եթէ զբաղուես երեխաներդ դաստիարակութեամբ, նրանք կարող են կարգին մարդ դառնալ ու վերեւից նայել քեզ...

ՀՈԼԱՆՏԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔ

ՀԱՅ ԲԺԻՇԿԻ ՄԸ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Հայրապետ Կարիպեան ծնած է 1943–ին Պոլիս. եղած է Կեդրոնականի աշակերտ, ապա, 1963 – 1969 տարիներու ընթացքին բժշկութիւն ուսանած է տեղւոյն համալսարանը:

1970–էն սկսեալ Հայրապետ Կարիպեան աշխատած է Հոլանտայի զանազան հիւանդանոցներուն մէջ: Մարտ 26, Հինգշաբթի օրը Ամսթերտամի համալսարանին մէջ յաջող քննութենէ մը ետք ան տոքթէնթի տիտղոս ստացաւ: Քննութեան ներկայ գտնուեցան Հոլանտացիներու եւ Հայերու բազմութիւն մը, ինչպէս նաեւ համալսարանի դասախօսներ:

Այսպէսով, ան այսուհետեւ պիտի մասնակցի նոր բժիշկներ պատրաստելու գործին, որպէս դասախօս:

Ն. Ք.

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

Մ
Ա
Յ
Ր
Ի
Կ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕՅ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont, Paris, 1985

Առաջին անգամ զինքը մօտէն տեսայ Ֆրանսերէնի դասարանը: Մեր ծրագիրը տիկին տը Սէվինեին էր: Շատ գեղեցիկ ձայնով մը ան կարդաց հիանալի նամակներէն մէկը այս մեծ նամակագրին, որ կը գրէր այնքան ինքնարուխ ոճով մը:

Եւ յանկարծ, հարցումը գլխէս ներս ինկաւ գրեթէ ինքզինքը պարտադրելով: Ամէնէն ապո՛ւշ հարցումը, ամէնէն անհեթեթը, ամէնէն տարօրինակը, ամէնէն աննախատեսելին, ամէնէն անակնկալը, ամէնէն զարմացնողը, ամէնէն անճոռնին, ամէնէն անսովորը, ամէնէն տարօրէնը, ամէնէն կոպիտը. «ինչո՞ւ համար Օր. Վիան երբեք չէր ամուսնացած»:

Այս հարցումը, զոր կը վանէի անդադար եւ որ կը պարտադրէր իր ներկայութիւնը, անկասկած պիտի չծագէր գլխուս մէջ մեր կէս Թէնարտիէ – կէս Քուազիմոտօ Օր. Լօրի իշխանութեան շրջանին:

Օրիորդ Վիան, հին օրերու այս գեղեցկութեամբ, անշուշտ հիացողներ ունէր. սակայն ամէնէն աննշան ամուսնութիւն մը իսկ տեղի ունեցած չէր, քանի որ միակ անգամ մը իսկ պիտի բաւէր անոր միանգամընդմիշտ տալու «տիկին» տիտղոսը:

Ի՞նչ պատահած էր ուրեմն: Ան զոհուած էր մօ՞ր մը, քրո՞ջ մը, քեռորդիի՞ մը: Ո՛չ: Այս կարգի բաներ Աննա մօրաքրոջս քով կը գտնէի: Ուրեմն, արդեօք բազմաթի՞ւ այրեր...: Կը հեռանայի մեծ մարքիզուհիէն ձեռնարկելու համար ուրուականներու փնտռտուքին, որոնք լեցուցած էին Օրիորդին անցեալը:

Եթէ «հոգի» բառով չինուած ասպարէզները այդ շրջանին նորոյթ ըլլային, անպայման մաս պիտի կազմէի նեղմիտ ընկերութեան մը զոհերուն, ուր կենսաբանական առաջին մղումները կը պայքարին բարոյական եւ խիստ դաստիարակութեան մը ճնշումին դէմ: Պիտի չզմէի տեղեկանալով որ ես բնազդային պահանջներուս պատճառով ինքզինքս յանցապարտ կը նկատէի եւ ետ կը մղէի բնական պահանջներս, գրահուելու համար վատթար, խռովալի եւ վրդովիչ հետաքրքրութեամբ մը: Մինչդեռ այդ կողմերը գործ չունէի: Տասներեք տարեկան էի ու գլուխս տեղը ըլլալ կը թուէր ինծի: Եթէ Օր. Վիանը փակած էր երեւակայութեանս այդ փակ շրջանակին մէջ, տրիկա չպատահած պատահարներու շարքով մը, անոր մեծ, գեղեցիկ եւ բացառիկ սիրոյ պատմութիւն մը կերտելու համար էր:

Թուարանութեան դասին ընթացքին Օր. Վիան արդէն խզած էր իր կապը երեք թեկնածուներու հետ:

Իրեն չորրորդ հանդիպում մը պատրաստելու վրայ էի, երբ նըկատեցի, որ հակառակ ամէն խզումի իրեն վերապահած գեղեցիկ դերիս, ան կը հակէր դէպի բարքերու թուլցում մը:

Յուսախաբող դժբախտ սէրերէ ու դառնահամ վիշտերէ ետք անմեղ օրիորդը միակ կնոջ մը համար իր չորս այրերով, ուղղակի կը բռնէր լկտիութեան ճանապարհը:

Օրական կէս ժամուան մեկուսի զբօսանքիս միջոցին ամէն բան կը ջնջէի: Հմայուած էի պատմութիւններ յօրինողի այս կարողութեամբ, որ իր ձեռքին մէջ կը պահէր արարածներու ճակատագրին սանձերը, անոնց վարմունքը կ'որոշէր ի'ր փափաքին համաձայն. նկարագիրներ կը պարտադրէր անոնց, ի'ր տեղը դիմադրութիւններ կը հրամցնէր անոնց, գիպուածներ կ'որոշէր եւ կը մնար հանդիպումներու տէրն ու տնօրինողը:

Այս կարողութենէն մեկնելով երկրորդ պատմութիւն մը ընտրեցի Օրիորդ Վիանի համար, ուր ան միակ այր մարդու մը պիտի հանդիպէր:

Ջայն սիրած էր բուռն սիրով մը, ու յետոյ, յանկարծ այն օրը, երբ լատիներէն քանի մը բառերով իրենց միութիւնը ամուսնական կապով պէտք էր նուիրագործուէր, մարդը անյայտացած էր առանց բառ մը ըսելու: Եւ օրիորդը հաւատարիմ այդ յիշատակին, միանգամընդմիշտ զոհած էր «տիկին» տիտղոսը:

Շուտով, այդ մարդը զոր պէտք էր անհետացնէի, սկսաւ զիս զբաղեցնել, աւելի՝ քան եթէ մնացած ըլլար: Ինծի այնպէս կը թըւէր, որ օրիորդին հմայքը փճացնելու վախէն տարուած, զայն նետած էի հոգեկան յաւերժական անբծութեան ծոցը:

(Շար. 75)

Տէր եւ Տիկին Տիգրան Պառաւեան,
Պր. Պերճ Պառաւեան,
ինչպէս նաեւ ընտանեկան պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ ազգականին՝

ԱՐՍԻՆԷ ՊԱՌԱՒԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Եաղճեան)

մահը որ պատահեցաւ Ապրիլ 4-ին, Փարիզ:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Հինգշաբթի, Ապրիլ 9, ժամը 8·30-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Մոնփարնասի գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

5, rue Brown - Séquard — 75015 Paris

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Արուսեակ Աղայեան եւ Տիկին Մարի Կիլթոն – Աղայեան իրենց եղբօր՝ Մկրտիչ Աղայեանի մահուան 20-րդ տարելիցին ի յիշատակ 250 Ֆ. կը նուիրեն Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին, 250 Ֆ. Կապոյտ Խաչի (Լիբանահայ աղօց Ֆոնտին) եւ 500 Ֆ. «Յառաջ»ին:

– Ստանալ «Յառաջ»էն: –

IIIEME FESTIVAL DU FILM ARMENIEN

du 1er Avril au 14 Avril
au STUDIO 43
43, rue du Fbg. Montmartre — Paris 9e
Tél. : 47 - 70 - 63 - 40
M° Le Peletier ou Montmartre

Programme du Mercredi 8 Avril

Salle 2
18h CHOR ET CHOR-CHOR (1925)
de Hamo BEK NAZARIAN
Muet - Traduction simultanée
20h CHAOS (1973)
de Laerte VARARCHIAN V.O. stf
22h LE PRESSOIR (1977)
de Bagrat HOVANESSIAN V.O stf

Programme du Jeudi 9 Avril

Salle 2
18h PEPO (1935)
de Hamo BEK NAZARIAN V.O. stf
20h En présence de
Serge AVEDIKIAN :
L'AUBE (1986)
de Miklos JANSCO — France
22h LE VERGER
DE POMMES (1986)
de Guikor Melik AVAKIAN V.O. stf

– ՆԻՍ –

ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ ՀԱՄԱԼԻՐԻ

Հիմնարկէքի առաջին տարեդարձին առթիւ, Նիսի Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչութիւնն ու Շինարարական Յանձնախումբը կը կազմակերպեն՝

ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ – ՊԱՐԵՐԵԿՈՅԹ

Շաբաթ, Մայիս 16, ժամը 19·30-ին «Ակրոպոլիս» պալատին մէջ:
Մասնակցութեամբ՝ ՄԱՐԹԷՆ ԵՈՐԿԱՆՑԻ
Տոմսերը ապահովեցէք հեռաձայնելով. – 93 – 44 – 41 – 14
Ճաշի մասնակցութիւն. – 350 Ֆ.:
Եկէք եւ քաջալերեցէք համայնքաշէն այս ձեռնարկը:

CDCA - PARIS

organise un cycle de conférences sur :

LA REALITE ARMENIENNE DANS LE MONDE CONTEMPORAIN

1ERE PARTIE
LE RETOUR EN ARMENIE SOVIETIQUE
UNE SOLUTION A LA QUESTION NATIONALE ?
Par Mme SETA MOURADIAN
(Attachée de recherches au CNRS)
Le Vendredi 10 *Avril à* 20 *heures* 30
à la M.C.A. de Paris : 17, rue Bleue — 75009 Paris (M° Cadet)
Entrée libre

RETOUR AU BON VIEUX TEMPS

RESTAURANT LES DIAMANTAIRES

SPECIALITES GRECQUES, ARMENIENNES

LE PLUS ANCIEN RESTAURANT GRECO - ARMENIEN

• *AMBIANCE MUSICALE* •

ՀԻՆ ՕՐԵՐՈՒ ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ
ՏԻԱՄԱՆԹԷՌ
ՃԱՇԱՐԱՆԸ
կը սպասէ ձեզի
▪ Լաւագոյն Սպասարկութիւն ▪

ouvert tous les jours

60, RUE LAFAYETTE — 75009 PARIS
TEL. : 47 - 70 - 78 - 14

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 72ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՈՒԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻՆ

Նախաձեռնութեամբ՝ Մարսէյլի Կեդր. Վարչութեան,
մասնակցութեամբ՝ Տէսինի եւ Վիէնի մասնաճիւղերուն
Կիրակի, Ապրիլ 12, ժամը 13-ին Մշակոյթի Տան Վասպուրական եւ Տարօն սրահներուն մէջ:

12 - 14, rue St. Bazile — 13001 Marseille

Կը նախագահէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ՀԱՆԴԷՍ - ՃԱՇ

ժամը 13-ին:
Ճաշը պատրաստուած է Միութեանս Տիկնանց Յանձնախումբին կողմէ:
Գեղարուեստական բաժին:
Վասպուրականեան մթնոլորտ:
Կը բանախօսէ՝ ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ
Արտասանութիւն՝ Տիկին Իսկուհի Հրաչեան
Նուագ՝ Պր. Միհրան – Թիէրի Աւիկեան
Հասոյթը կը յատկացուի ԽՐԻՄԵԱՆ ՖՕՆՏԻՆ:

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով. –
Աւտոյեան 91 – 70 – 02 – 33
Բաքայեան 91 – 66 – 30 – 66
Կրասեան 91 – 93 – 32 – 18
Մուտքը 130 Ֆր.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն – Ժէռոմի Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը փոխան ծաղկեպսակի ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. –

Սամուէլեան ընտանիքի հոգեհանգստեան առթիւ. – Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Սամուէլեան եկեղեցւոյ 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ժան – Գլօտ Ժէզէկիէլ Եկեղեցւոյ 300 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Գլօտ Սամուէլեան Եկեղեցւոյ 200 Ֆ., Այրի Տիկին Աստուրեան Եկեղեցւոյ 100 Ֆ.:

Գէորգ Մեսճեանի հոգեհանգստեան առթիւ. – Այրի Տիկին Հնազանդ Մեսճեան, Այրի Տիկին Մեժոն 100-ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Մեսճեան, Այրի Տիկին Լօթէրպօրոն Մեսճեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Լիւք Մեսճեան 100-ական եւ 100-ական դպրոցին:

Բաբուլնակ Քիւրտիճեանի հոգեհանգստեան առթիւ. – Տէր եւ Տիկին Ռընէ Քիւրտիճեան Եկեղեցւոյ 300 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ժիլպէր Քիւրտիճեան դպրոցին 200 Ֆ.:

Մաքրուհի Ղուկասեանի ծնեալ՝ Տակիճեան մահուան առթիւ. – Տէր եւ Տիկին Յակոբ Էսկիճեան 100 Ֆ. Եկեղեցւոյ, 100 Ֆ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման, Մանկիեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան 50-ական Ֆ.:

Վարդուհի Սաաքեանի մահուան առթիւ. – Տէր եւ Տիկին Ալեքսան Պապայեան, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Աչճիպաշեան 100-ական Ֆ., Նազարէթ Պետրոսեան 50 ֆրանք եւ 50 Ֆ. դպրոցին:

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
DE MARSEILLE
12-14, rue Saint Bazile

CLAUDE MUTAFIAN

présente
le Vendredi 10 Avril à 20h30

3 livres sur le génocide arménien :

— LE TRAITEMENT DES ARMENIENS DANS L'EMPIRE OTTOMAN (1915-1916)
Vicomte BRYCE (Livre Bleu du Gouvernement britannique)

— RAPPORT SECRET SUR LES MASSACRES D'ARMENIE
Johannes Lepsius

— LES MASSACRES DES ARMENIENS (1915-1916)
Arnold J. Toynbee

— Entrée libre —
— Prix spécial de lancement —

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

L'ASSOCIATION
CULTURELLE ARMENIENNE
DE LYON

Dimanche 12 Avril à 15 heures précises
ESPACE ARMENIEN
40, rue d'Arménie — 69003 LYON

TABLE RONDE
L'ECOLE ARMENIENNE (à plein temps)
NECESSITE
POSSIBILITES
AVENIR

Participants :
Sylvia KARAGULIAN
Directrice de l'Ecole Tebrotzasserre de Paris
Père Vartan KECHICHIAN
Directeur de l'Ecole Mekhitariste de Sèvres
Séta BIBERIAN
Directrice de l'Ecole Hamaskaïne de Marseille
Sonia OUZOUNIAN
Directrice de l'Ecole St. Mesrob d'Alfortville
Hagop BALIAN *de Paris*

L'ORGANISATION
TERRE et CULTURE
a le plaisir de vous inviter
le jeudi 9 avril à partir de 19 heures
AU VERNISSAGE
de l'exposition du peintre - sculpteur

Raffy

au Yan's Club
5, avenue Reille, Paris 14
Tous les jours du 9 au 19 avril
à partir de 15 heures

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Հայ Մշակոյթի Տան բացման 11-րդ տարեդարձի հացկերոյթը, Կիրակի, Մայիս 17-ին:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
9

JEUDI
9 AVRIL
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.463 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 62e ANNÉE — No 16.463

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԻՐԱՔ Ազգ. ժողովի վստահութիւնը ունեցաւ 282-ի դէմ 294 ձայնով: Իւ - Տէ - էՖ-ի ոչ մէկ ձայն պակսեցաւ: Վըստահութեան քուէ տուին նաեւ երեք ոչ - արձանագրուած եւ մէկ երեսփոխան Ազգ. ճակատէն (Տոմինաթի): Նախարարապետը վստահութիւն ուզած էր, որովհետեւ - «Լաւ է որ կանոնաւոր կերպով ազգ. ներկայացուցչութիւնը վերահաստատէ, հանդիսաւոր արարքով մը, որ նեցուկէն աւելի, իր խոր համամտութիւնը կը բերէ միասնաբար սահմանուած հետանկարներուն»: Նախքան քուէարկութիւնը, որ տեղի ունեցաւ Երեքշաբթի կէս - գիշերին, մեծամասնութեան թէ ընդդիմութեան երեսփոխաններ ելոյթներ ունեցան:

ԺԻՍՔԱՐ Տ'ԷՍԹԷՆ, Ազգ. Ժողովի արտաքին յանձնախումբին նախագահ ընտրուեցաւ 39 ձայնով (2 աւելի քան բացարձակ մեծամասնութիւնը) ընդդէմ Ռոլան Տիւմայի, որ կը ստանար 28 ձայն, համայնավար թեկնածուն ալ՝ 4, իսկ Սթազի՝ 1: Ընկերվարականները միայն 27 ըլլալով, կը փնտռուէր այն «դաւաճանը» որ քուէն տուած էր ընկերվարական նախկին նախարարին: Իսկ Սթազի՞ Որմէ առած էր այդ ձայնը...:

ՇԱԼԱՆՏՈՆ, որ ըստ երեւոյթին, սովորութիւն դարձուցած է հրաժարիլ իր իսկ տուած որոշումներէն, քաղաքացիութեան օրինագիծէն ետք, այս անգամ բանտերու անձնական նախաձեռնութեան ծրագրէն հրաժարեցաւ: Պետութիւնն է որ պիտի ապահովէ նոր բանտերու (15 հազար տեղ) կառուցման ծախքերը:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ զինուորական ատեանին առջեւ 6 տարի առաջ բացուած դատը ծայրայեղ աջ (Միլլի Հարէքէթ) կուսակցութեան վերջ գտաւ առջի օր: 5 մահավճիռ արձակուեցան եւ 230 բանտարկութեան դատապարտումներ երկու ամիսէն՝ ցկեանս: Թիւրքէշ, պարագլուխը 11 տարի բանտարկութեան դատապարտուած է:

ԴԱՏԱՒՈՐԸ, որու յանձնուած է Մալիք Ուսէքինի մահուան պարագաներու վերաքննութիւնը, մեղադրանքի տակ առաւ հրամանատար - ոստիկանը «հարուածներու եւ վէրքերու համար որոնք մահ պատճառած են, առանց այդ նպատակն ունենալու»: Նախապէս ալ ուրիշ ոստիկան մը, 23 տարեկան, նաեւ մեղադրանքի տակ առնուած էր:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ նախագահը՝ Շայիմ Հերցոկ արեւմտեան - Գերմանիա այցելեց, ինչ որ աննախընթաց դէպք մըն է:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ, առաջին անգամ ըլլալով հրատարակուած են «Կոլիմայի պատումները» Վարլամ Շալամովի «Ժողովուրդներու բարեկամութիւնը» պարբերաթերթին մէջ: Ցարդ սթալինեան արգելակայաններու տաժանակիր նկարագրութեանց այս գրական շատ գնահատուած գործը միայն արտասահման լոյս տեսած էր:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Շարք մը յաղթանակներ

×

Ապրիլ 5-ին, Ռոն - Ալփ շրջանին մէջ բաժակախաղերու օր էր լիկի խումբերուն համար: Ասոնցմէ են՝ Հ.Մ.Ը.Մ. Լիոն - Տէսին եւ Վալանսի Հայ Մարզականին պահեստին: Երկուքն ալ յաղթած են, Լիոն - Տէսին՝ Սէն - Շամոնի մէջ (2 - 1) եւ Վալանս՝ Կրընոպլի մէջ (1 - 0): Այս վերջին արդիւնքը աչքառու է, քանի որ Կրընոպլի եւ Վալանսի միջեւ երեք դասակարգի տարբերութիւն կայ, ի նպաստ Կրընոպլի:

Յառաջիկայ Կիրակի՝ ախոյենական խաղեր: Անկասկած կրքոտ հանդիպում մը Տէսինի դաշտին վրայ: Հ. Մ. Ը. Մ. կ'ընդունի հարեւան Վօ - ան - Վըլէնը: Երթ մրցման Տէսին յաղթած էր (2 - 0)· երկրորդ յաջողութիւն մը աւելի դժուար պիտի ըլլայ: Վալանսի պահեստին կը խաղայ Սէն - Սէմֆորիէնի մէջ: Արդէն յաղթական երթ մրցման (3 - 0), Վալանս պիտի կրկնէ, կը յուսանք նոյնպիսի արդիւնք մը:

Իսկ Վալանսի առաջին կազմը, Ֆրանսայի առաջնութեան ի հաշիւ, կ'ընդունի Պէլֆորի խումբը՝ որուն պէտք ունի յաղթելու, մնալու համար առաջատար: Յաղթած էր Պէլֆորի մէջ 2 - 1-ով:

Նահանգային առաջնութիւններուն մէջ, կրկնակի յաղթանակ. Լիոն - Տէսինի պահեստին՝ Քէնսիէօյի դէմ, 5 - 0 եւ Վիէն՝ Ազէմի դէմ, 5 - 1· փոփոխութիւն չկայ դասաւորումին մէջ:

Փարիզեան շրջան, արդիւնաւէտ Կիրակի մը, քանի որ Ալֆորվիլ եւ Իսի յաղթած են: Ալֆորվիլ՝ Շարանթոնի՝ 2 - 1, Իսի՝ Թէրնի, 3 - 2: Իսիի Հայ Մարզականը կը մնայ դասաւորումին միջին շարքերուն վրայ, իսկ Ալֆորվիլ կը շարունակէ մօտէն հետապնդել Քրէթէյլի պահեստին՝ որ ներկայիս խմբակին զօրաւորագոյնը կը թուի ըլլալ: Յիշեցնենք որ առաջին դասակարգը պիտի անցնի, յառաջիկայ մրցաշրջանին, լիկի ախոյենութեան մէջ: Ալֆորվիլ ունի տակաւին կատարելիք վեց մրցումներ:

Միջերկրականի լիկին մեր խումբերը շատ պէտք ունին յաղթանակներու վար չիջնելու համար: Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ, իր համակիրներուն առջեւ, յաջողած է երկու արժէքաւոր կէտեր, յաղթելով Քարփանթրայի (1 - 0), **բայց** Սէն - Թ'Անթուանի Հայ Մարզականը խոշոր պարտութիւն մը կրած է Վալօրիսէն (6 - 2): Այս մրցաշրջանին, հայանուն խումբին առաջին պարտութիւնն է իր դաշտին վրայ: Սէն - Թ'Անթուան 12-րդ է ներկայիս, Արծիւ՝ 13-րդ, 14 խումբերու միջեւ. կը մնան խաղացուելիք չորս մրցումներ:

Յառաջիկայ Կիրակի, երկու խումբերն ալ կը ճամբորդեն. Արծիւ՝ Ֆոնթոն, Սէն - Թ'Անթուան՝ Մարթիկ: Երթ մըրցաշարքին, Արծիւ 1 - 1, Սէն - Թ'Անթուան յաղթական 1 - 0. դժուար թէ կարելի ըլլայ կրկնել նոյն արդիւնքները յառաջիկայ Կիրակի:

Տկար արդիւնք մը Նիսի Հայ Մարզականին համար, որ պարտուած է Ագիւր (2)է (3 - 2): Նիս վայրէջքի վտանգին տակն է միշտ: Կը մնան չորս մրցումներ:

×

ԼՈՂ

ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ ԴԵՐ - ԱԽՈՅԵԱՆ

Ինչպէս հաղորդեցինք Երեքշաբթի օրուան «Յառաջ»ին մէջ, մասնակցելով Ֆրանսայի ձմեռնային ախոյենական մրցումներուն, Միւլհուզ, Քրիսթոֆ Գալֆայեան անգամ մըն ալ մասնագէտներու ուշադրութիւնը գրաւած է իր ձեռք բերած խոստմնալից արդիւնքներով: Ամփոփենք. -

200 մեթր չորս տեսակ լող՝ 3-րդ, 27.59 երկվայրկեան:

100 մեթր փափկոն՝ 4-րդ, 58.17 երկվայրկեան (երկրորդ փինալին մէջ):

100 մեթր ազատ լող՝ 4-րդ, 51.84 երկվայրկեան:

50 մեթր ազատ լող՝ 2-րդ 23.58 երկվայրկեան:

Անշուշտ, այս վերջին արդիւնքն է որ ամէնէն աւելի տպաւորիչն է: Ֆրանսայի դեր - ախոյեան: Առաջին եկած է Սթէֆան Քարոն (23.58) երկվայրկեան որ ներկայիս լողի միջազգային աստղ մըն է:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՏԵՐՈՒՆԻ

ԱՍՏՂԻԿ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Խոր ցաւով կը հաղորդենք, գաղութիս հին, ծանօթ եւ այնքան սիրուած դէմքերէն՝ Աստղիկ Առաքելեանի մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 31-ին, Փարիզի Պօժոն հիւանդանոցը, ուր փոխադրուած էր Մարտ 8-ին, կաթուածի հետեւանքով:

Ծնած Պարտիզակ, ակէ մօտ 90 տարի առաջ, (1898 Օգոստոս 15-ին): Աստղիկ Առաքելեան յաճախելէ ետք տեղւոյն Ն. Շուշանեան նախակրթարանը, անցած է Պոլիս, ուր մայրը հիւանդապահուհի էր, պատերազմի տարիներուն: Վաղահասօրէն կը կորսնցնէր սակայն իր մայրը, որ վարակուած էր հիւանդանոցը ժանտատենդէ եւ կը վայելէր իր հօրաքրոջ՝ Տիկին Թագուհի Վաճառականեանի հոգածութիւնը: Անոր շնորհիւ, կը շարունակէր իր ուսումը Սկիւտարի Տայեան վարժարանը:

Ապա, այլոց հետ, Աստղիկ պիտի անցնէր Գորֆու, ուր ամերիկեան որբանոցը ուսուցչական պաշտօն պիտի վարէր, միաժամանակ կատարելագործելով նաեւ անգլերէնը, նախքան Փարիզ գալը, ուր կը հաստատուէր վերջնապէս:

Այդ տարիներուն, գաղթականութիւնը նոր կը հասնէր Ֆրանսա: Հարկ էր ընտելանալ երկրին լեզուին ու բարքերուն հետ, ապրուստ ճարելու համար: Շատերու նման, Աստղիկ կ'արձանագրուէր սղագրութեան եւ մեքենագրութեան հանրածանօթ Փիժիէ դպրոցը, զոր աւարտելէ ետք յաջողութեամբ, կը նետուէր աշխատանքի ասպարէզը: Այդ աշխատանքը, սկիզբէն իսկ պիտի ունենար ազգային բնոյթ, քանի որ Շաւարշ Միսաքեանի յանձնարարութեամբ, կը մտնէր Հ. Հ. Պատուիրակութեան գրասենեակը (71, ավընիւ Քլէպէր), ուր տարիներ պիտի վարէր քարտուղարի պաշտօնը, Ահարոնեանի, Հանըմեանի, Վարանդեանի, Խատիսեանի, Ջամալեանի օրերուն:

Այդ թուականներէն մինչեւ իր հանգստեան կոչուիլը, Աստղիկ Առաքելեան պիտի մնար հայ գաղթականաց գրասենեակի պատասխանատու, նախ Նանսէնեան գրասենեակի անունին տակ, ապա գաղթականաց միջազգային կազմակերպութեան, հուսկ՝ Ֆրանսական Արտաքին Նախարարութեան Գաղթականաց եւ Անհայրենիքներու պաշտպան գրասենեակի (ՕՖՓՐԱ): Քաջ հմուտ հայ գաղթականաց բոլոր հարցերուն, տասնեակ տարիներ իր ձեռնհասութեամբ, փորձառութեամբ եւ բարեացակամութեամբ միշտ օգտակար եղած է հազարաւոր դիմողներու, որոնք իր մօտ գտած են գրասենեակի մը պաշտօնատարէն անդին, հայ սրտցաւ անձը, որ գիտէր լուծումներ որոնել իւրաքանչիւր պարագայի համար: Իր միջամտութեան շնորհիւ էր նաեւ, որ ֆրանսական իշխանութիւնները (Պետութեան խորհուրդ) յօժարեցան հայ ռեֆիւժիէի իրավիճակը շնորհել Թուրքիայէն Ֆրանսա ապաստանող Հայերուն, 1955-ի Սեպտեմբեր 6-ի դէպքերու վաղորդայնին:

Դժուար է, անշուշտ, հակիրճ տողերով լրիւ պատկերը տալ տասնամեակներու նման վաստակի մը:

Ասոր կողքին, Աստղիկ Առաքելեան եղած է բացառիկ երգչուհի մը, որու ընտիր ձայնը մարզել տուած է տարաբախտ Գուրգէն Ալէմշահը, երբ, 1932-ին, իր «Կիլիկիա» երգչախումբին մէջ, յայտնութիւնը կ'ունենար Աստղիկին ձայնին:

Այդ թուականէն մինչեւ Ալէմշահի վաղահաս մահը (1947, Դեկտեմբեր 14) Աստղիկ Առաքելեան մնայուն մեներգուհին էր երգչախումբին (յետագային՝ Սիփան - Կոմիտաս) որ բազմաթիւ համերգներ ալ տուած է Փարիզէն դուրս գաւառը եւ արտասահման (Վենետիկ եւ այլուր): Յետագային որոշ շրջան մը, Աստղիկ Առաքելեան շարունակած է իր մասնակցութիւնը բերել Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբին, Կարպիս Ափրիկեանի օրով: Բազմիցս ապահոված է նաեւ Նոթր - Տամի Ապրիլեան պատարագներու մեներգները:

Աստղիկ Առաքելեան լաւագոյն երգչուհիներէն մէկն էր մեր բեմերուն, որ երբեք չէ զլացած իր սիրայօժար մասնակցութիւնը բերել բոլոր ազգային ձեռնարկներուն, ապրիլեան ոգեհանդէսներէն՝ Մայիս 28: Դեռ մինչեւ այսօր, կան շատեր, որոնց համար Կոմիտասի, Սայաթ - Նովայի թէ Ալէմշահի մեներգներուն մեկնաբանութիւնը Աստղիկին կողմէ բոլորովին տարբեր հմայք մը ունէր: Թերեւս անոր համար, որ ձայնի կատարելութեան հետ կար կենսական բան մը՝ Հայու հոգին:

Վերջապէս հարկ է յիշել նաեւ, թէ 1967-ին, Աստղիկ Առաքելեան, անցնելով Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութեան գլուխը, շրջանի մը մէջ, ուր միութիւնը դըժուար օրեր կ'անցընէր, կրցաւ, շնորհիւ իր լայնախոհ, շրջահայեաց եւ անշահախնդիր ոգիին, բեղուն գործունէութիւն մը ապահովել կազմակերպութեան, մասնաւորաբար Պելֆոնթէնի օդափոխութեան կայանին համար:

***

Սիրելի Աստղիկ, երկու տարի է արդէն, որ բոլորովին քաշուած կեանք մը կ'ապրէիր, լուռ ու մունջ տանդ մէջ, չհամակերպած ոչ ծերութեան, ոչ հիւանդութեան: Ուշ, շատ ուշ ծերացար եւ այսօր շատեր զարմանան թերեւս որ 90-ի սեմին հասած էիր: Մինչեւ վերջ, կարծեցիր, ինչպէս բոլորս, որ հիւանդութիւն թէ ծերութիւն ուրիշներուն համար են: Ու տխուր օրեր ապրեցար վերջին շըրջանին, երբ անդրադարձար թէ յիշողութիւնդ իսկ երբեմն կը դաւաճանէր: Բայց, կեանքը անողոք է: Եւ գոնէ գոհունակութիւնն ունեցար լեցուն կեանք մը ապրած ըլլալու:

Վերջին անգամ մը, սիրելի Աստղիկ, երգէ՛ մեզի համար.

Ես հարուստ եմ, ես բախտաւոր,
Իմ ծընընդեան պայծառ օրէն,
Էլ աշխարհ չեմ գալու, հօ՛ նոր,
Իր տըւածն եմ տալիս իրեն:

***

Ըստ իր փափաքին մարմինը հրկիզուեցաւ եւ յետ արարողութեան է - որ տեղի ունեցաւ Ապրիլ 7-ին, Փէռ - Լաշէզ, մըտերիմ շրջանակի մէջ - որ կը հաղորդուի մահուան գոյժը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԲԱԿՈՒՆՑԻ «ԿԱՐՄՐԱՔԱՐ» ՎԷՊԸ ԱՒԱՐՏՈՒԱԾ Է ԵՂԵԼ

Ա.

Բակունցի Երկերի 1955 թ. հրատարակութեան մէջ, կազմող Ս. Պալյազատը «Կարմրաքար», «Որդի որոտման» եւ «Խաչատուր Աբովեան» վէպերը դրեց «Անաւարտ էջեր» խորագիրը կրող բաժնում: Դրանից առաջ այդ երկերի անաւարտ լինելու մասին ոչ ասուել էր, ոչ գրուել: 1955 թ. այդ հրատարակութեան մէջ յիշեալ երկերին տրուած անաւարտ պիտակը տարածուեց, ուղեկցուեց գրականագէտների կողմից, մտաւ դասագրքերը, դարձաւ ամրակայուած պատկերացում:

Հեշտ բան չէ արմատացած պատկերացումից ազատուելը, բայց, կարծում եմ, բանասէրի պարտքն է չկաշկանդուել նման պատկերացումներով, պարզել խնդիրը: Իսկ խնդիրը նախ այն է, որ բացարձակապէս որեւէ վկայութիւն չկայ յիշեալ վէպերի անաւարտ լինելու մասին, մինչդեռ նրանց աւարտուած լինելու վկայութիւններ՝ որքան ուզէք: Այլ առիթով արդէն գրել ենք, փաստեր բերել «Խաչատուր Աբովեան»ի աւարտուած լինելու վերաբերեալ («Սովետ. Գրակ.», 1982 թիւ 6, էջ 136 – 144): «Որդի որոտման»ի աւարտուած լինելու մասին նախ վկայում է «Գրական Թերթ»ի 1932 թ. Մայիսի 30-ի համարում այդ երկից հրապարակուող հատուածի առիթով գրուած խմբագրական ծանօթութիւնը, որի մէջ կայ այսպիսի արտայայտութիւն. «Որդի որոտման» գրքում հեղինակը նկարագրում է...»: Ապա ասուած է, թէ ինչին է նուիրուած այս գիրքը, որից հրապարակւում է մի հատուած: Սա նշանակում է, որ «Որդի որոտման»ը աւարտուած գիրք է եղել, այսինքն՝ գրքի ձեռագիրը: Ապա Բակունցի ժամանակակից Յ. Մկրտչեանը (վկայել է, որ ինքը տեսել է այդ երկի ամբողջական ձեռագիրը (Յ. Մկրտչեան, «Ակսէլ Բակունց», Ե., 1958, էջ 106): Բակունցի կինը՝ Վ. Զիվիլջեանը, նոյնպէս վկայել է այդ վէպի աւարտուած լինելը:

Բայց այժմ մեր ուշադրութեան առարկան «Կարմրաքար»ն է: Քանի որ այդ վէպը սկսել է տպագրուել «Նոր ուղի»ի 1929 թ. Յունուարի համարից, բնականաբար, հեղինակը պէտք է սկսած լինէր այն գրել ամենաուշը 1928 թուականին:

Ուշադրութիւն է գրաւում այն, որ «Նոր ուղի» հանդէսի մայիսեան համարում հրապարակուած չորրորդ եւ վերջին հատուածի տակ նոյնպէս տպուած է՝ Շարունակելի: «Նոր ուղի»ն լոյս է տեսել մինչեւ 1932 թ. (այսինքն 1929 թ. մայիսեան համարով չէ, որ դադարել է): Նշանակում է «Կարմրաքար»ի շարունակութեան հրապարակումն այդ ամսագրում ծրագրուած է եղել, եւ ինչ – որ բան խանգարել է այդ հրապարակմանը:

Ուշադրութիւն է գրաւում նաեւ այն, որ երկու տարի անց, այս անգամ «Գրական գիրքերում» ամսագրի 2 – 3-րդ համարում տպուել է ոչ թէ վէպի՝ «Նոր ուղի»ում հրապարակուած մասի շարունակութիւնը, այլ բոլորովին ուրիշ մի հատուած՝ Զանգեզուրի ազգամիջեան կռիւներից մի դրուագի պատկերմամբ: Հաւանական է, որ «Նոր ուղի»ում «Կարմրաքար»ի հրապարակումը դադարեցուել է բովանդակութեան մէջ խմբագրութեան կողմից հրապարակման ոչ յարմար տեղեր յայտնաբերելու պատճառով:

Յիշենք, որ «Նոր ուղի»ում «Կարմրաքար»ի հրապարակման ժամանակ՝ 1929-ի սկզբներին, լոյս տեսած «Գրական գիրքերում» ամսագրի 1929 թ. վերջին (միացեալ թիւ 11 – 12) համարում հրապարակուեց ընդարձակ մի յօդուած՝ «Ակսէլ Բակունցի ստեղծագործութիւնների սոցիալական արժէքը» վերնագրով: Այստեղ գրողը խստագոյնս քննադատւում էր իր «գիւղասիրական հակումների» համար: Նոյն մեղադրանքով Բակունցը երգիծուել է նաեւ «Գրական գիրքեր»ի մօտակայ մի այլ համարում (1929, թիւ 1): Արդեօք, սա չի՞ պատճառ դարձել, որ «Նոր ուղի»ի խմբագրութիւնը (խմբագիրներ՝ Ե. Զուբար, Դ. Սիմոնեան) չտպագրէր վէպի, այսպէս ասած, «գիւղասիրական» մասի շարունակութիւնը: Իսկ երկու տարի անց «Գրական գիրքեր»ում ամսագիրը կարող էր տեղ տալ վէպի մի այնպիսի հատուածի, որը նոյն կարգի առարկութիւն չի յարուցել:

Այսպիսով, «Նոր ուղի» ամսագրի 1929 թ. 5-րդ համարում «Կարմրաքար»ից հրապարակուած վերջին հատուածի տակ դրուած Շարունակելին եւ վերը նշուած հանգամանքները առնուազն ցոյց են տալիս, որ Բակունցի վէպը այդ թուականներին արդէն աւելին է եղել, քան այն, ինչ մեզ հասել է: Բայց կան նաեւ տեղեկութիւններ, որ վէպը աւարտուած է եղել:

Վէպի հիմնական մասն, ըստ երեւոյթին, գրուել է 1928 թուականին: Դա երեւում է նաեւ այն բանից, որ այդ թուականին համեմատած հարեւան՝ նախորդ եւ յաջորդ տարիների հետ Բակունցը ամէնից քիչ նոր գրուած պատմուածք կամ ակնարկ է հրապարակել: Այսպէս, ըստ գրողի մատենագրութեան տուեալների («Ակսէլ Բակունց. կենսագրութիւն եւ մատենագիտութիւն», 1960, էջ 98 – 110) Բակունցը մամուլում նոր գեղարուեստական երկեր հրապարակել է 1924-ին՝ 4, 1925-ին՝ 14, 1926-ին՝ 20 եւ մէկն առանձին գրքով («Գալուստի վիկը»)=21, 1927-ին՝ 11-ը մամուլում, 3-ը «Մթնաձոր» ժողովածուի մէջ («Այու սարի լանջին», «Մթնաձորի չարքը», «Լառ Մարգար») 1-ը առանձին գրքով («Յովնաթան Մարչ»)=15, 1928-ին ընդամէնը 2 նոր գեղարուեստական երկ, 1929-ին՝ 4-ը մամուլում, 3-ը՝ «Սպիտակ ձին» ժողովածուի մէջ («Սպիտակ ձին», «Ձմռան մի գիշեր», «Նամակ ռուսաց թագաւո – րին»)=7: Համառօտուած՝ 1924՝ 4, 1925՝ 14, 1926՝ 21, 1927՝ 15, 1928՝ 2, 1929՝ 7:

Այս տուեալների մէջ, թերեւս, լինեն պակասներ, բայց ընդհանուր առմամբ նրանք ճիշդ են արտացոլում գրողի գեղարուեստական նոր հրապարակումների ժամանակագրական պատկերը 1924 – 1929 թթ.: Անշուշտ, որեւէ մէկ տարուայ մէջ հրապարակուած երկերի քանակը չի կարող լիովին ճիշդ ցոյց տալ նոյն տարում հեղինակի գրած երկերի քանակը: Բայց այս դէպքում պէտք է նկատի ունենանք, որ բերուած տուեալները վերաբերում են փոքրածաւալ երկերի՝ պատմուածքների եւ ակնարկների (բացառութիւնը «Յովնաթան Մարչ»ն է), եւ ապա մեծ մասամբ այդ երկերը հրապարակուել են գրուելուց քիչ ժամանակ անց: Այնպէս որ, բերուած թուական տուեալները զգալի չափով ցոյց են տալիս նաեւ իւրաքանչիւր թուականին Բակունցի գրած գեղարուեստական երկերի մօտաւոր քանակը (նկատի ենք առել նաեւ Բակունցի գիւղատնտեսական գործունէութեան ծաւալը նշուած տարիներից իւրաքանչիւ – րում):

Այսպիսով, յիշեալ տարիներից պատմուածքներով ու ակնարկներով ամէնից քիչ «ծանրաբեռնուած»ը 1928 թուականն է, այդ տարի Բակունցը հրապարակել է մի պատմուածք՝ «Տրանզիտ vid Բայանդուր» («Խորհրդային Հայաստան», Յուլիս 8) եւ մի ակնարկ՝ «Օձի բերանից» («Խորհրդային Հայաստան», Յուլիս 22), երկուսն էլ ստոյգ է, որ գրել է նոյն 1928-ին: Թէ ուրիշ ինչ գեղարուեստական երկեր է գրել այդ թուականին, ճիշդ ասել դժուար է, բայց 1929-ի սկզբից «Կարմրաքար» վէպի հատուածների հրապարակումն ինքնըստինքեան ասում է, որ 1928-ին նա աշխատել է այդ վէպի վրայ: Վերը յիշուած հանգամանքները մտածել են տալիս, որ այդ տարի գրողը հիմնականում զբաղուած է եղել հէնց «Կարմրաքար»ը գրելով:

«Կարմրաքար»ի մասին կան պահպանուած որոշ այլ տեղեկութիւններ: Օրինակ, 1932 թ. Յունիսի 5-ին Բակունցի ձեռքով գրուած ինքնակենսագրութեան մէջ (գրուել է «Հոկտեմբեր – Նոյեմբեր» տարեգրքի համար) կայ այսպիսի նախադասութիւն. «Գրել եմ երեք գիրք՝ «Յովնաթան Մարչ», «Մթնաձոր» եւ «Սպիտակ ձին» եւ անաւարտ տպած «Կարմրաքար» վէպը» (ինքնագիրը պահւում է Ե. Չարենցի անուան գրականութեան եւ արուեստի թանգարանում): Ինչպէս տեսնում ենք, Բակունցը չի գրել անաւարտ մնացած «Կարմրաքար» վէպը, այլ նշել է անաւարտ տպած վէպի մասին: Եթէ նախադասութեան մէջ թողնենք միայն «Կարմրաքար»ի մասին ասուածը, կ'ունենանք «Գրել եմ անաւարտ տպած «Կարմրաքար» վէպը», այսինքն՝ վէպը գրել եմ, բայց տպելը մնացել է անաւարտ: Սա, կարծում ենք, լուրջ վկայութիւն է այն մասին, որ ինքնակենսագրութիւնը գրելու ժամանակ՝ 1932 թ. ամռանը, հեղինակը «Կարմրաքար»ը աւարտած է եղել:

Փոքր – ինչ առաջ՝ նոյն 1932-ի Մարտի 10-ին «Գրական Թերթ»ում (թիւ 2) Բակունցի մասին գրուած է. «Նա որոշ ակնոցներով ճանաչում էր Զանգեզուրի հին գիւղը եւ վերարտադրում էր այն իւրայատուկ ուժգնութեամբ: Ո՞ւր է վերակառուցման շրջանի Ակսէլը: Նրա տուտը դեռ չի երեւում: «Կարմրաքար»ն առայժմ միայն մի բան է վկայում, որ Ակսէլը որոշ իմաստով վարպետ է հին գիւղը նկարագրելիս: Բայց նա «Կարմրաքար»ի յաջորդ մասերի վրայ թուխս է նստել: Մենք չենք պահանջում, որ նա շտապի «Կարմրաքար»ը լոյս աշխարհ հանել առանց իր ուզածի պէս մշակման ենթարկելու: Այդ կը լինէր անհեթեթ եւ վնասակար պահանջ: Սակայն իրաւունք ունենք Ակսէլից նոյնպէս պահանջելու, որ նա մօտենայ սոցիալիզմի կառուցման գիգանտներին, որ նա նոյնպէս «վերա – կառուցուի»: Մեզ հետաքրքրող հարցի կապակցութեամբ այստեղ կայ որոշ վկայութիւն. այն, որ եղել են «Կարմրաքար»ի չհրապարակուած մասեր, որոնց վրայ գրողն աշխատել է, որ նրան ինչ – ինչ մեղադրանքներ ու պահանջներ են ներկայացրել այդ առթիւ: Այստեղ չի ասուած, որ Ակսէլը պէտք է աւարտի վէպը, այլ միայն խօսք կայ վէպի յաջորդ մասերի մշակման մասին, որ նշանակում է, թէ այդ մասերը եղել են (եւ դա յայտնի է եղել ժամանակակիցներին):

ՌԱՖԱՅԷԼ ԻՇԽԱՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՃԱՏՐԱԿ

ԳԱՍՊԱՐՈՎ ԿԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԷ

Հակառակ անոր որ բաւական ժամանակ անցաւ ճատրակի աշխարհի ախոյենութենէն ու յաջորդին մասին լուրեր, տեղեկութիւններ սկսած են շրջիլ, երիտասարդ ախոյեան Կ. Գասպարովի անձին մասին հետաքրքրութիւնը վերջ գտած չէ: Այս անգամ «Էֆիփ Մակազին» թերթն է որ տեսակցութիւն մը ունեցած է անոր հետ, ուրկէ առնուած են հետեւեալ հատուածները:

Հ. – Ի՞նչ կը մտածէք ճատրակի ապագային մասին:

Պ. – Առաջին կէտը ընդլայնել է հետաքրքիրներու շրջանակը: Ոչ անպայման որպէսզի շատ մարդիկ ճատրակ խաղան, այլ նաեւ որպէսզի հետեւին հանդիպումներու, ախոյենութիւններու եւայլն, ինչպէս ֆութպոլի կամ թենիսի պարագաներուն, օրինակ: «Մեծ վարպետներու ընկերակցութեան» նպատակը այս է. այս ուղղութեամբ դրական քայլեր առնուած են արդէն. ճատրակը մարզական ճիւղ մըն է, եւ նաեւ մեծ ներկայացում մը. ահա՛ անոր ապագան:

Հ. – Ի՞նչ կացութեան մէջ են ձեր յարաբերութիւնները այսօր Գարբովի հետ:

Պ. – Ամէն մարդ կը կարծէ թէ շատ դէշ յարաբերութիւններ ունինք: Ահագին բան կը պատմուի այս մասին: Սակայն բնականոն յարաբերութիւններ ունինք մենք: Կը գնահատեմ զինքը ու կ'արտայայտեմ գնահատանքս. երբ նոյնիսկ երբեմն ան կ'առէ գլխ...: Պարզապէս կը մաղթեմ որ ճատրակի աշխարհին մէջ ան փոխէ իր դերը: Մեծ վարպետներու մեր ընկերութեան մաս կազմեց արդէն Քամփոմանէսի միջազգային դաշնակցութեան դէմ դիրք գրաւելով. այս մէկը արդէն կարեւոր քայլ մըն է: Ճատրակ խաղցող մըն է Գարբով, ինծի պէս: Մեծ ախոյեան մըն է, ինչպէս ես: Երկու տարի առաջ ան թիւ մէկն էր, իսկ ես՝ երկուքը: Հիմա դերերը շրջուած են: Մեր հասարակաց նպատակը լաւագոյնը ըլլալ է ... իսկ իմս՝ իրմէ՛ ալ լաւագոյնը ըլլալ: Սակայն յանուն խորհրդային ազգային խումբին, բոլորս պէտք է իրարու զօրավիգ կանգնինք, լրջօրէն խաղանք եւ մէկդի ձգենք մեր մրցակցութիւնը:

Հ. – Ի՞նչ կը մտածէք Խորհրդային Միութեան ձեռք ձգած արդիւնքներուն մասին Տուլայի Դեկտեմբերի ողիմպիականներուն:

Պ. – Մենք շահեցանք ու այս է կարեւորը: Ճիշդ է որ հարցեր ունեցանք, սակայն կրցանք փրկել արդիւնքը: Ողիմպիական մեր 16-րդ ախոյենութիւնն էր: Խորհրդային խումբը բաղկացած էր աշխարհի չորս լաւագոյն մարզիկներէն: Ու հարց տրուեցաւ թէ ինչո՛ւ հարցեր ունեցան այս մարզիկները: Սակայն պարզ է. ամէն հանդիպում դժուարութիւն մը կը ներկայացնէ, որովհետեւ հակառակորդը, նուազ զօրաւոր, ի գին ամէն բանի կը ջանայ իր կեանքի լաւագոյն արդիւնքը ձեռք ձգել: Կարելի է երեւակայել, թէ ինչ ճնշումի տակ կը գտնուի մարդ 14 հանգրուաններով հանդիպումի մը ընթացքին, որ ամիս մը կը տեւէ: Կար նաեւ յոգնութիւնը. յետոյ պէտք է ըսել, թէ այնքան ալ դէշ չէին արդիւնքները: Հարկ եղած պարագային գիտենք ստանձնել մեր պատասխանատուութիւնները: Վերջին հանդիպումը օրինակ, Լեհաստանի դէմ վերջ գտաւ 4 – 0 արդիւնքով:

Հ. – Ի՞նչ կը խորհիք Քամփոմանէսի ճատրակի միջազգային դաշնակցութեան նախագահ վերընտրուելուն մասին:

Պ. – Աղէտ մըն է տակաւ. աղէտ մը ճատրակին, բայց նաեւ խաղացողներու համար: Դէմ դիրք գրաւած էի այս ընտրութեան. կորսնցուցինք: Այս պարտութիւնը սակայն ես չեմ մեկնաբաներ որպէս անձնական պարտութիւն: Քամփոմանէս, հաւատարիմ իր սկզբունքներուն, ամէն միջոցի դիմեց իրականացնելու համար իր ընտրութիւնը: Նոյնիսկ Տուլայի մէջ արդիլեց լրագրողներու, ինծի հետ շփում ունենալ: Այս տխուր կացութիւնը անգամ մը եւս կ'ապացուցանէ, որ ան իր անձնական շահերը կը գերադասէ ճատրակի շահերէն: Սակայն ես բոլոր յոյսերս կապած եմ «Մեծ վարպետներու դաշնակցութեան» որ լաւագոյնս պիտի պահպանէ կարգապահութիւնը: Մենք մարզական մեր ճիւղը պիտի տանինք զանգուածներուն:

Հ. – Արդեօք այս ընկերակցութեան ստեղծումով հերձուածի վտանգ մը չի՞ սպառնար Մեծ մրցանակի մասնակցութեան մէջ:

Պ. – Եթէ այդպիսի վտանգ կայ, այդ մեր յանցանքը չէ: Մեծ վարպետներու կազմակերպութիւնը կը բաղկանայ պատասխանատու անձերէ, որոնք կարող են մարզական այս ճիւղով զբաղելու: Քամփոմանէս տեղեակ է այս պարագային ու շատ լուրջի կ'առնէ մեզ: Մանաւանդ որ մեր միջեւ են աշխարհի լաւագոյն խաղացողները:

Հ. – Արեւմուտքի մէջ զարմանքով կը նկատենք ձեր պարագան, խորհրդային դաշնակցութեան, Քամփոմանէսի, Միջազգային դաշնակցութեան, կամ տակաւին Գարբովի անցեալին մասին կը խօսիք ազատ ու համարձակ: Կ'ըսուի որ հովանաւորեալ մէկն էք, թէ կը վայելէք քաղաքական դէմքերու նեցուկը. ճի՞շդ է:

Պ. – Շատ բան կ'ըսուի իմ մասին:

Հ. – Սակայն տակաւին ...

Պ. – Այս մասին ըսելիք չունիմ:

Հ. – Հանդիպում ունեցա՞ք Կորբաչովի հետ:

Պ. – Ոչ տակաւին:

Հ. – Ինչպիսի՞ կեանք մը ունի համաշխարհային ախոյեան մը Խորհրդային Միութեան մէջ:

Պ. – Շա՛տ լաւ, շնորհակալ եմ: Մեծ հետաքրքրութիւն կը վայելեմ, սակայն շատ ուշադրութիւն կ'ընեմ, որ այս պարագան պատրաստութիւնս ու մարմնական մարզանքս չխանգարէ:

Հ. – Կրնա՞ք ձեր մարմնամարզումին մասին խօսիլ քիչ մը:

Պ. – Շատ կարեւոր է ինծի համար. նոյնքան կարեւոր, որքան իմ թէքնիք մարզումս: Մարզական լաւ պատրաստութիւն մը ունիմ: Ֆութպոլ կը խաղամ, մկանակազմումի աշխատանք կ'ընեմ, մարմնամարզ, կը լողամ:

Հ. – Պատճա՞ռը:

Պ. – Բարձր մակարդակի ճատրակի

ԻՏԱԼԱՀԱՅ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

Միլանոյի Ս. Քառասուն Մանկունք եկեղեցւոյ

ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ԵՒ ՄԻՋԻՆՔԻ ՃԱՇԸ

Տարիներէ ի վեր աւանդութիւն դարձած է հոգեւոր շինիչ մթնոլորտի մը մէջ կատարել Միլանոյի Ս. Քառասուն Մանկունք Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնը ի ներկայութեան Միլանոյի եւ շրջակայքի հայ համայնքի անդամներուն:

Կիրակի, Մարտ 29ին հանդիսաւոր պատարագ մատոյց Իտալիոյ Հայոց հոգեւոր հովիւ Սարգիս քահանայ Սարդիսեան որ իր քարոզին մէջ խօսեցաւ չորրորդ դարու սկիզբին Սեբաստիոյ մէջ իրենց քրիստոնէական հաւատքին ի վկայութիւնն մարտիրոսութեան փառապսակին արժանացած քառասուն երիտասարդ զինուորներուն մասին, որոնք արեւելքի քրիստոնեայ ժողովուրդներուն մէջ մեծ ժողովրդականութիւն վայելած են ու խոր յարգանքի արժանացած Հայոց մէջ: Ապա ան անդրադարձաւ եկեղեցւոյ հանգուցեալ բարերարներուն՝ Յովհաննէս եւ Սարգիս Տիարպէքիրեան եղբայրներուն եկեղեցաշէն գործին որոնք երեսուն տարիներ առաջ իրենց ծնողաց յիշատակին կառուցել տուին Ս. Քառասուն Մանկունք Եկեղեցին ի վայելումն Իտալիոյ Հայոց: Սարգիս քահանայ իր քարոզին վերջաւորութեան կոչ ըրաւ եկեղեցւոյ նիւթեղէն կառոյցին հետ ամուր պահել մեր հաւատքը եւ հոգեկան ու մշակութային արժէքներու հանդէպ սէրն ու գիտակցութիւնը, զանոնք վերածելով շօշափելի արտայայտութիւններու ազգին ու եկեղեցիին ծառայութեան մէջ:

Յաւարտ պատարագի կատարուեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն Յովհաննէս եւ Սարգիս Տիարպէքիրեան բարերար եղբայրներու եւ իրենց ծնողաց՝ Եկեղեցւոյ Գաւիթին տակ հանգչող Մանուկի եւ Զարուհիի հոգւոց համար:

Կէսօրէ ետք, ժամը 13·30–ին Հայ Տունին մէջ տեղի ունեցաւ աւանդական Միջինք ճաշը՝ զանազան համեղ ուտելիքներով, ճոխ սեղաններու շուրջ, պատրաստուած եկեղեցւոյ Տիկնանց Օժանդակ Յանձնախումբի եւ եկեղեցասէր տիկիններու կողմէ, օգնական ունենալով եկեղեցւոյ հոգաբարձու իրենց ամուսինները:

Ճաշը սկսաւ Սարգիս Քահանայ Սարգիսեանի սեղանի օրհնութեան աղօթքով, որու աւարտին եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան ատենապետ Պր. Արտաւազդ Սրապեան շնորհակալութիւն յայտնեց ճաշի պատրաստութիւնն ու սպասարկումը յանձն առած եկեղեցասէր տիկիններու, ինչպէս նաեւ վիճակահանութեան զըրուցը (?) արժէքաւոր իրերու նուիրատուներուն ու ճաշին մասնակցողներուն:

Յուսկ, հոգեւոր հովիւ Սարգիս քահանայ գնահատանքի իր խօսքերուն հետ շեշտեց եկեղեցին երկու ձեռքերով բարձր բռնելու կարեւորութիւնը, որով կը խորհրդանշուի մեր ծառայութեան ոգին, հաւատքի զօրութիւնն ու ազգային միութիւնը, յատկապէս ծանրանալով փոքրիկներուն դպրաց դասին մաս կազմելու ու Ս. Խորանին ծառայելու անհրաժեշտութեան վրայ: Ան իր խօսքի աւարտին ճաշին մասնակցող բոլոր փոքրիկներուն բաժնեց Ս. Քառասուն Մանկանց պատմականը պարունակող պատկերազարդ գրքոյկ մը:

Այս տարի եւս բոլոր ներկաները գոհունակ տրամադրութիւններով տուն վերադարձան իրենց հետ տանելով եկեղեցւոյ անուան տօնին ու Միջինքի ճաշին մասնակցած ու սատարած ըլլալու զգացումը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԼՈՒՐԵՐ ԼԻՈՆԻ ՇՐՋԱՆԷՆ

ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔԸ

Քիչ են, բայց կազմակերպուած են: Կ՚ակնարկենք շրջանի հայ աւետարանական համայնքին: Մարտ 29–ին, առիթը ունեցանք ներկայ ըլլալու Լիոնի Եկեղեցին, ուր վերապատուելի Ժաք Զօրզանեան, հրաւիրուած Մարսէյլէն, կը վերջացնէր իր պատգամներու շարքը՝ որ տեւած է երեք օր: Աւետարանական քարոզներ, մօտալուտ Զատկուան առթիւ:

Վերապատուելին երիտասարդ է. 37 տարեկան. ունի տասը տարիներու փորձառութիւն իր հովուական պաշտօնին մէջ: Նկատեցինք որ տէր է արդէն, լայն չափով, աւետարանական քարոզչութեան արուեստին: Գիտէ հայերէն, Իր համոզիչ խօսքերը, արտասանուած ֆրանսերէնով եւ թարգմանուած հայերէնի, անմիջապէս, Լիոնի հովիւ վերապատուելի Յակոբեանի կողմէ, տպաւորեցին ներկաները:

Այս առթիւ, տեղեկացանք համայնքին կեդրոնին մէջ վերջին ամիսներուն ընթացքին եղած վերանորոգումներուն: Մեզի ըսուեցաւ որ ծախսուած է ամբողջ շէնքին համար շուրջ հարիւր միլիոն սանթիմ: Հսկայ գումար մը՝ պզտիկ համայնքի մը համար, բայց, երբ կայ հաւատք եւ կամք, ամէն ինչ կը յաջողի, չէ՞: Եւ յաջողած է:

Ներկայիս Լիոնի աւետարանական համայնքը իր տրամադրութեան տակ ունի ամէն յարմարութիւն ունեցող փոքր եւ մեծ սրահներ, որոնցմէ կ՚օգտուին բոլորը՝ երիտասարդ եւ նուազ երիտասարդ: Կայ կազմակերպուած պատանեկան երկսեռ խումբ մը՝ որ նոյն օրը ելոյթ ունեցաւ կրօնական երգերով: Խումբը կը հաւաքուի Ուրբաթ երեկոները: Տեղ կայ մինչեւ նորեկներու համար:

Երէցները, երրորդ տարիքի անձերը չեն մոռցուած: Վերապատուելի Պարսումեան՝ որ մոռնալով թերեւս իր անցեալ վաստակաւոր գործունէութիւնը, կը շարունակէ յոգնիլ ի նպաստ անոնց որոնք կարիք ունին, տեղեկացուց մեզի որ, ինչպէս ուրիշ տարիներ, այս ամառ եւս, Յունիս 9–էն Յունիս 30, պիտի կազմակերպուի, երէցներու համար, օդափոխութեան շրջան մը, համայնքին պատկանող կայանին մէջ, Թոլոն, Հօթ – Սավուա: Անոնք որոնք կը հետաքրքրուին, կրնան գրել եկեղեցիին հասցէին, ռիւ Տոֆթոր Տիտէ, Լիոն:

**

ՆՈՒԷՐ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Շնորհիւ լաւ յարաբերութիւններուն՝ որոնք կան Շարվիէօ – Փոն տը – Շէրիի ազգային միութեան վարիչներուն եւ տեղական իշխանութիւններուն միջեւ, Եղեռնի յիշատակարան մը եւս պիտի բացուի տ՚Օֆինէի հողին վրայ:

Արարողութիւնը տեղի պիտի ունենայ Ապրիլ 12–ին, ժամը 11·30–ին Ս. Նշան Եկեղեցւոյ հրապարակին վրայ՝ որ արդէն մկրտուած է 1915 Ապրիլ 24–ի հրապարակ:

Յիշատակարանը շինուած է Շարվիէօ – Շավանյէօյի քաղաքապետութեան ծախքով: Ներկայ պիտի ըլլայ, բնականաբար քաղաքապետը, Ժերար Տէզամբթ:

**

ԱՍԵՂՆԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տունը, երբ առիթ ըլլայ, չի տատամսիր իր գործունէութիւնը Լիոնի վրայ ալ ծաւալելու: Կը կազմակերպէ հայ ասեղնագործութեան, գիրքերու, նկարչութեան ցուցահանդէս մը կալըրի Լիօնսի մէջ, 58 ռիւ տը լա Շարիթէ Ուրբաթ Ապրիլ 17–էն մինչեւ Ապրիլ 30:

**

ՇՔԱՆՇԱՆ

Բազմաթիւ անձնաւորութիւններ՝ որոնց մէջ են նախկին նախարար Շառլ Էռնիւ, Պիւլլիւքեան հիմնարկի նախագահ՝ փրոֆ. Մարիօն, շրջանային քաղաքապետ Ռոպէր Պաթայի, ներկայ էին, 8–րդ քաղաքապետարանին մէջ, պատուելու համար Հայ մը՝ Ժորժ Արզումանեանը՝ որ իր կեանքը կ՚անցընէ շարժուն աթոռի վըրայ, բայց չի դադրիր գործել յօգուտ իր հիւանդ բախտակիցներուն:

Պր. Արզումանեան ստացաւ անձնուիրութեան սպայի շքանշան: Արզումանեան եղբայրները՝ Ժորժ, Փասքալ եւ Ֆրանսուա ծանօթ են Լիոնի եւ նաեւ՝ Վիէնի մէջ, ընկերային հարցերու հանդէպ իրենց ցոյց տուած հետաքրքրութեամբ:

Քանի խօսքը շքանշանի մասին է, ըսենք նաեւ որ Շառլ Մկրեան՝ որուն նախագահութեան տակ Օլէմփիք Լիոնէ յաջող մրցաշրջան մը բոլորելու վրայ է, արժանացած է վերջերս Ֆրանսայի Ֆութպոլի Դաշնակցութեան Վէրմէյ մէտայլին:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

խաղ մը Փիզիքական ամուր պատրաստութիւն կը պահանջէ: Մարդիկ չեն կրնար երեւակայել, թէ ճատրակը Փիզիքական ինչ սպառում կը պատճառէ խաղցողին: Շատեր կան որ մէկ հանդիպումի մը ընթացքին 2 – 3 քիլոկրամ կը կորսնցնեն: Յետոյ նաեւ կան անդադար ուղեւորութիւնները. չաբաթ մը հոս, չաբաթ մը հոն...: Ուրեմն, կը տեսնէք, անհրաժեշտ է Փիզիքական լաւ պատրաստութիւն մը:

Հ. – Հանգստի շրջանի մէջ ի՞նչպէս կ՚անցնի Գասպարովի առօրեան:

Պ. – Շատ փոփոխական է. ըսենք որ կ՚արթննամ ժամը 8·30 – 9–ի շուրջ, նախաճաշ, յետոյ ժամը մինչեւ 11 մարմնամարզ. ապա կ՚աշխատիմ ճատրակի տախտակին վրայ. ժամը 13–ի շուրջ ճաշ, մէկ կամ երկու ժամ հանգիստ, յետոյ կրկին ճատրակի աշխատանք. ամէն բան կախում ունի վայրկեանի տրամադրութենէս:

Հ. – Ո՞վ է Կարի Գասպարով:

Պ. – ... Դիւրին հարցում մը չէ սակա ... մտիկ ըրէք ... յիշատակ մը ունիմ: 1984–ին Գարբովի հետ առաջին աւարտականիս ընդմիջումին էր. մրտքերս ցրուելու եւ ուրիշ բանի մասին մըտածելու համար շարժանկար դացի Մոսկուա: Ֆրանսական ժապաւէններու փառատօն մը կար ու Ալէն Տըլոնի մէկ ժապաւէնը դիտեցի: Հաճելի էր, ելքին բսի ընկերոջս, թէ այդ անձնաւորութիւնը ինծի կը նմանէր քիչ մը: Այդ ժապաւէնը կը կոչուէր՝ «Պայքարի մարդը»: (Լը Պաթան)

Ա. Թ. Թ.

ԸՆԹԵՐՑՈ՛Ղ, ԿԸ ՍԻՐԵ՞Ս «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԹՈՂ ՄԻ՛ ՏԱՐ ՈՐ ԴՈՒՆ Վ.ՃԱՐԵՍ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐԸ ՁՐԻ ԿԱՐԴԱՆ

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

Մ Ա Յ Ր Ի Կ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕՅ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. Paris, 1985

Գրատախտակին վրայ կեցած էին տակաւին իր ձեռքին հետքերը, x–եր, y–ներ, քառակուսի կամ խորանարդ կարողութեամբ: Իրականութեան այս խորհրդանիշերը յիշեցուցին ինծի, թէ իրեն պարտադրած վերացական ու ինքնակամ անբծութեանս եւ անմեղութեանս մէջ ան քիչ մը կորսնցուցած էր մարդկային իր բնոյթը:

Մեր վերջին դասին – բոլոր դասերուն համար միակ ուսուցիչ մը ունէինք – օրիորդ Վիան մեզի կը պատմէր Ժան տ՚Արքը որ ո՛չ մէկ ձեւով կրնար ինծի ամենափոքր օժանդակութիւն մը բերել: Սակայն մինչ Տոնրէմիի փոքրիկ դեղջկուհին կ՚ունկընդրէր դերընական ձայնը, որ իրեն կը հրամայէր փրկել Ֆրանսան, «Օրիորդ»ը, կը հանդիպէր այն մարդուն, զոր ցկեանս խելայեղօրէն պիտի սիրէր: Երբ Ժան ազատագրեց Օրլէանը, Օրիորդ Վիան տեղեկացաւ, թէ սիրածը ամուսնացած էր: Օսէրի Թրուայի եւ Շարթրի ազատագրումով ան տեղեակ դարձաւ թէ մարդը բանտարկեալն էր մեծ քաղքենիութեան մը, ուր ամուսնալուծում չկայ: Ռէնսի մէջ Շառլ Է. Թագաւոր կ՚օծէին երբ որոշեց խզել կնոջը հետ: Պուրկինեաններու կողմէ ձերբակալուած եւ Անգլիացիներու ծախուած մարդը կ՚երդնուր որ իր եւ կնոջը միջեւ ոչինչ կար այլեւս, որ քիչ մը համբերութեամբ...

Ջինքը հերետիկոս նկատեցին Ռուան, երբ ուզեց վերջին անգամ մը տեսնել զայն, վերջինը: Ան որ Պօվէնի մէջ կախարդութեամբ ամբաստանուած էր, տասը, քան անգամ կար որ կրկին ու կրկին տեսած էի զայն: Երբ ի վերջոյ Ժանը ողջակիզեցին խարոյկին վըրայ, ան վերջապէս ընդունեցաւ, թէ սիրածը կրկնակի կեանք մը ունէր: Պատիւը վերահաստատելու դատավարութեան ներկայացաւ դորշացած մազերով կին մը, որ պահած էր տակաւին ամբողջ սիրունութիւնը այն շրջանին, ուր պիտի կրնար «տիկին» դարձած ըլլալ:

Իր անշուք յարկաբաժնին մէջ ուրիշներու զաւակներուն պարտականութիւնները սրբագրելով կը սպասէր հազուադէպ այցելութիւններուն անոնց, որոնց համար ան «օրիորդ» մնացած էր:

Պատմութիւնս վաւերացուեցաւ, երբ արձակուրդի ժամուն նըրբանցքին խորը, փոքրիկ հայելիի մը վրայ հակած, ձեռքը կարմիր ցպիկով մը անակնկալի բերի գինքը: Եզրակացուցի, որ անպայման այս երեկոյ այցելութիւն մը պիտի ունենար:

Այս «օրիորդ Վիանի մտերիմ կեանքը» զոր երեւակայած էի տարիքի մը, ուր մարդ կը կարծէ իրմէ առաջ այնքան անգամներ բատեղծուած բաներու գիւտը ըրած ըլլալ, վերջացած էին մեղսակցութեան մը ստեղծումով: Կրնար վստահիլ իմ գաղտնապահութեանս: Արդէն իր կատարեալ վստահութիւնը արտայայտեց, վեցերորդ դասարանի ամբողջ ընթացքին երբեմն մեծ խստապահանջութեամբ թելադրելով ինծի, առանց ամենափոքր վախը ունենալու իր թաքուն սէրերու մենաշնորհին տիրոջ վրիժառութենէն:

– 32 –

Երկար ատենէ ի վեր արդէն հեռացած էի մանկութենէն, երբ յիշեցի պատահարը:

Օր մը կը հարցնէն Արիստոտելի աղջկան, որ Պիւթիաս կը կոչուէր, թէ ո՛րն է նախասիրած գոյնը: Ան կը պատասխանէ, թէ ատիկա այն գոյնն է, որ պարզ ու բարի մարդոց դէմքին վրայ ամօթխածութիւնը կը տարածէ:

Այդ գոյնը լաւ կը յիշէի, այնքան անգամներ տեսած ըլլալով Գայեանէ մօրաքրոջս դէմքին վրայ: Իր զգացական կեանքին մէջ աննշան խռովք մը անգամ այտերուն վրայ կը ցանէր այս անգուգական գոյնը, զոր «կարմրիլ» կը կոչէն:

Բուն գոյնը նուազ նախնական է, նուազ մնայուն, նուազ պոռոտ, եւ աւելի պարզունակ: Այս պատճառով էր անկասկած, որ Օրիորդ Պիւթիաս կը նախընտրէր զայն կոչել ամօթխածութեան գոյնը:

(Շար. 76)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՏԱՐԵԼԻՑ
ԱՐԱՄ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆԻ

Վան Գործողութեան հերոս, նահատակ՝
ԱՐԱՄ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆԻ

եղերարական մահուան 2–րդ տարելիցին առթիւ, Հայ Քաղաքական Բանտարկեալներու Պաշտպան Յանձնախումբը եւ Պասմաճեան ընտանիքը կը հրաւիրեն հայ հայրենասէրները ոգեկոչելու երիտասարդ մարտիկին մահուան տարելիցը:

Հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Ապրիլ 12–ին, առաւօտեան ժամը 10–ին Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ (Ժան – Կուժօն): Ապա այցելութիւն մը կը կատարուի նահատակին շիրիմը՝ Փարիզի Փէռ – Լաշէզ գերեզմանատունը (մէթրօ՝ Փէռ – Լաշէզ):

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իրենց եղբօր՝ Հրաչեայ Յակոբեանի մահուան 5–րդ տարելիցին ի յիշատակ Տէր եւ Տիկին Է. Էքմէքճեան 400 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Մինասեան եւ զաւակները՝ Էլիզաբէթ, Վրէժ, Կայծ եւ Ազնիւ, Տէր եւ Տիկին Էտուար Տոլմաճըեան եւ աղջիկը՝ Ալեքսանտրա եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ թէ գրաւոր իրենց ցաւակցութիւնները յայտնեցին իրենց հօր, մեծ – հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ԳԱԼՈՒՍՏ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

LES ACTIVITES CULTURELLES
du
YAN'S CLUB
autour du 24 AVRIL

DU 5 AU 29 AVRIL

JEUDI 9 AVRIL à partir de 19h
Exposition du peintre - sculpteur
RAFFY
VENDREDI 10 AVRIL
à partir de 20h30
En association avec l'U.M.A.F.
Conférence :
Yves TERNON sur le thème
Attitude des médecins turcs pendant le génocide des Arméniens
MERCREDI 15 AVRIL
à partir de 20h
En association avec
TERRE ET CULTURE
présentation des activités de l'organisation :
Eté KESSAB 1987
et projection des films KESSAB 1986
du MARDI 21 au 30 AVRIL
Exposition du sculpteur
Khatchic KAZANDJIAN
Vernissage le 21 Avril à 20 heures
MERCREDI 29 AVRIL
à partir de 21h
Soirée musicale avec
Stéphan AGUERT
Ces manifestations auront lieu dans les locaux du
YAN'S CLUB
5, ave. Reille — 75014 Paris
Les soirées seront suivies d'un dîner. Il est recommandé de réserver sa table au :
45 - 89 - 20 - 48

– ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ –

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ. – (Ապրիլ 11) յիշատակ է յարութեան Ղազարու:

Ժամը 16.30–ին կիրակամուտի ժամերգութիւնը, որու աւարտին խորանը կը բացուի:

***

ԿԻՐԱԿԻ. – Ծաղկազարդ: Ժամերգութիւն 8.30. պատարագ՝ 10.30:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԴԱՒԻԹ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՍԱՀԱԿԵԱՆ
Դռնբացէք, ժամը՝ 16–ին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ. – Ժամերգութիւն 9, պատարագ՝ 10.30:

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ. – Ժամերգութիւն 9, պատարագ՝ 10, Դռնբացէք՝ 17:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ. – Պատարագ՝ 10.45–ին, Դըռնբացէք՝ 17–ին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ. – Ժամերգութիւն՝ 8, պատարակ՝ 10, Դռնբացէք՝ 17.30:

ԳՈՒԼՎ. ՕՏՏՕ — Ս. ՅԱԿՈԲ

ԿԻՐԱԿԻ. – Ժամերգութիւն՝ 8.30, պատարագ՝ 10, Դռնբացէք՝ 16.30:

ՍԷՆ–ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ԿԻՐԱԿԻ. – Պատարագ՝ 10, պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Գուսան երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Տիկին Ժիւլիէթ Երլմազեանի:

Դռնբացէք՝ ժամը 17–ին:

ՍԷՆ–ԺԵՐՈՄ
Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ

ԿԻՐԱԿԻ. – Ժամերգութիւն՝ 8.30, պատարագ՝ 10, Դռնբացէք՝ 16:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ. – Ժամերգութիւն՝ 8.30, Պատարագ՝ 9.45:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ԽՉԿՐ. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Դռնբացէք, ժամը՝ 16–ին:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ. – Պատարագ՝ ժամը 10.30ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎՐԹԱՆԷՍ ԱՒԱԳ ՔՀՆՑ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Երգեցողութիւնները՝ Շնորհալի երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Յակոբ Աբրահամեանի: Դռնբացէք՝ ժամը 16–ին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

ԿԻՐԱԿԻ. – Պատարագ՝ 10–ին, Դռնբացէք՝ 17–ին:

ՎԻԷՆ

ԿԻՐԱԿԻ. – Ժամը 10–ին, Վիէնի Սէն – Թէօտոր մատրան մէջ, կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

IIIEME FESTIVAL DU FILM ARMENIEN
du 1er Avril au 14 Avril
au STUDIO 43
43, rue du Fbg. Montmartre — Paris 9e
Tél. : 47 - 70 - 63 - 40
M° Le Peletier ou Montmartre
Programme du Vendredi 10 Avril

Salle 2
18h LE PRESSOIR (1977)
de *Bagrat* HOVANESSIAN V.O stf
20h En présence de
Henri ALEKAN :
L'ENFER DE RODIN
de *Henri ALEKAN*
L'ETAT DES CHOSES (1982)
de *Wim WENDERS* V.O stf
22h AU DEBUT (1967)
NOUS (1968)
NOTRE SIECLE (1972)
d*Arthur PELECHIAN* V.O. stf

OFFRE D'EMPLOI
Magasin chaussures
BANLIEUE NORD
cherche urgent vendeur/euse
tél. : 48. 20. 14. 21

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կեսարիոյ Հայրենակցական Միութեան տարեկան ճաշը՝ Կիրակի, Մայիս 24, ժամը 13–ին «Ալեք Մանուկեան» սրահին մէջ:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

L'association «LE TRIANGLE IMAGINAIRE» propose

« 9 SEANCES SUR LA LITTERATURE ARMENIENNE »

6ème séance : Vendredi 10 avril, de 20h à 23h.
— Eléments de versification arménienne moderne par K. Beledian (en français)
— Introduction à l'œuvre de K. Beledian par M. Nichanian (en arménien)

Les séances se déroulent : 46, rue de Vaugirard, 75006 Paris
Participation aux frais : 30 F par séance
Chômeurs, étudiants, moins de 18 ans : 20 F

NOUVEAU . . . NOUVEAU . . . NOUVEAU

CONCERT PUBLIC
DE
LIZ SARIAN
A EREVAN

EN VENTE CHEZ VOTRE DISQUAIRE
A PARTIR DU 10 MARS

ATTENTION
tirage limité

CDCA-PARIS
organise un cycle de conférences sur :

LA REALITE ARMENIENNE DANS LE MONDE CONTEMPORAIN

1ERE PARTIE
LE RETOUR EN ARMENIE SOVIETIQUE
UNE SOLUTION A LA QUESTION NATIONALE ?
Par Mme SETA MOURADIAN
(Attachée de recherches au CNRS)
Le Vendredi 10 Avril à 20 heures 30
à la M.C.A. de Paris : 17, rue Bleue — 75009 Paris (M° Cadet)
— Entrée libre —

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 72ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՈՒԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻՆ

Նախաձեռնութեամբ՝ Մարսէյլի Կեդր. Վարչութեան, մասնակցութեամբ՝ Տէսինի եւ Վիէնի մասնաճիւղերուն Կիրակի, Ապրիլ 12, ժամը 13–ին Մշակոյթի Տան Վասպուրական եւ Տարօն սրահներուն մէջ:

12 - 14, rue St. Bazile — 13001 Marseille

Կը նախագահէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Հ Ա Ն Դ Է Ս - Ճ Ա Շ

ժամը 13–ին:

Ճաշը պատրաստուած է Միութեանս Տիկնանց Յանձնախումբին կողմէ:

Գեղարուեստական բաժին:
Վասպուրականեան մթնոլորտ:
Կը բանախօսէ՝ ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ
Արտասանութիւն՝ Տիկին Իսկուհի Հրաչեան
Նուագ՝ Պր. Միհրան – Թիէրի Աւիկեան
Հասոյթը կը յատկացուի ԽՐԻՄԵԱՆ ՖՕՆՏԻՆ:

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով. –

Աւտոյեան	91 – 70 – 02 – 33
Բաբայեան	91 – 66 – 30 – 66
Կրասեան	91 – 93 – 32 – 18

Մուտքը 130 Ֆր.:

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ
10
VENDREDI
10 AVRIL
1987

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

LE NUMERO : 4,00 F

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.464

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

62e ANNÉE — No 16.464

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 72ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Երէց Վասպուրականցիները, անոնք որոնք տեսած են Վանայ բերդը, եւ երիտասարդները, անոնք որոնք գիտեն թէ օտար մասնագէտները ճարտարապետութեան գոհար հռչակած են Աղթամարը, միշտ կապուած կը մնան Արծրունիներու հողին ուր սեւցած ու խարխլած խաչքարերուն տակ փառաւոր պատմութիւն մըն է թաղուած: Թաղուած, բայց ո՛չ մոռցուած, քանի անոնք, ամէն տարի, գնահատելի հաւատարմութեամբ կը յիշեն, կ'ապրին եւ մանաւանդ կը յուսադրեն:

Կը յուսադրեն յիշելով Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի բերած մէկ վկայութիւնը, իր վերջին այցելութեան առթիւ: Հայ գիւղացիի մը պատասխանը, կանգնած հայկական եւ թրքական սահմանին վրայ, կաթողիկոսին այն հարցումին թէ ո՞ր երկրէն կու գայ եւ կը յուսա՞յ օր մը ծննդավայրը տեսնել ու հոն վերադառնալ: Գիւղացին նայուածքը տանելով հեռուն, շատ հեռուն, կ'ըսէ՝ ե՛ս ո՛չ, զաւակս նոյնպէս ո՛չ, բայց զաւակներուս զաւակները անպայման:

Այո՛, ոգեկոչումները իմաստ մը կը ստանան եթէ կամրջուին ապագային եւ ոչ թէ մնան լոկ անցեալ:

Ոգեկոչել Վասպուրականի հերոսամարտը միայն 1915-ի դիմադրական եւ յաղթական պայքարը չէ, այլեւ դարերու ընթացքին գրիչով եւ զէնքով մարտնչող բոլոր միտքերն ու բազուկները: Անոնք որոնք վանքերու մութ ու խոնաւ խուցերուն մէջ մոմի տժգոյն լոյսին տակ գրեցին կամ ընդօրինակեցին ձեռագիրները: Անոնք որոնք Շամիրամի բերդին վրայ, կամքով, հաւատքով, յարատեւ կռիւով հսկեցին ազատութեան ու անմահութեան դրօշին:

Ճիգի, հաւատքի եւ արժանապատուութեան արտայայտութիւնը եղող այս մաքառումները «բազում արուեստ» գործեր են որոնք մեզ կը հրաւիրեն ունկընդրելու պատմութեան հարազատ ձայնը եւ կը հրահանգեն մնալ հաւատարիմ անոր:

Անհրաժեշտ է կառչած մնալ պատմական մեր հերոսապատումներուն եւ վառ պահել հայրենի բնաշխարհի իրականութիւնը մեր հոգիներուն մէջ: Ունենալ ապագայի տեսիլքը այնպէս ինչպէս 72 տարի առաջ Վանեցին ազգային հաւաքական գիտակցութեամբ ընդվզեցաւ ցեղասպանին դէմ, եւ մէկ բռունցք, մէկ շունչ, մէկ ոգի պատուով ու փառքով պսակեց 1915, Ապրիլ 7-էն մինչեւ 1915, Մայիս 4 տեղի ունեցած դոյամարտը:

Միասնականութեան ոգեկանութիւնը դրաւականն է յաղթանակին եւ հաւաքական վճռականութիւնը երաշխիքն է ամէն նուիրական նպատակի իրականացման: Վասպուրականցին այս գիտակցութեամբ դիմաւորեց թշնամին եւ յաղթական պարզեց ազատութեան դրօշակը, որուն ծրփանքներուն տակ համաժողովրդական ցնծութեամբ զետեղուեցաւ անկախութեան հիմնաքարը, փշրելով բռնակալութեան շղթաները: Այս անկախութեան արձագանգը գնաց մինչեւ Սարդարապատ եւ թնդաց աւելի՛ ուժգին, աւելի՛ սխրական, աւելի՛ միասնականութեամբ զօտեպնդուած եւ հարթեց ուղին դէպի քաղաքական դարձակէտ, դէպի Մայիսեան անկախութիւնը 1918 թուականի:

Պատմութիւնը հերոսներուն, «իմացեալ մահով» նահատակներուն փառքը կը հիւսէ: Տարիները կրնան անցնիլ: Պատմութիւնը տարիներու հոլովում չէ, այլ մեծերքի ճանապարհ է: Ապրինք հաւատարիմ մեր պատմութեան կերտելու համար աւելի փառաւոր էջեր:

Կ. Ց.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՍԵՂԱՆԻ ԹԷՆԻՍ

ՀԱՅԹԱՅԵԱՆ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ

Երկար տարիներէ ի վեր, Սողոմոն Հայթայեան ծանօթ անուն մըն է Լիոնի շրջանի սեղանի թէնիսի միջավայրին մէջ: Յաճախ եղած է ախոյեան: Անցեալ Կիրակի, անգամ մըն ալ կը մասնակցէր Ռոնի առաջնութիւններուն: Շահած է յաջորդաբար թէ վեթերաններու տիտղոսը եւ թէ ընդհանուր ախոյենութիւնը: Հայթայեան եղբայրները գործօն մարզիկներ եղած են Վիէնի Հայ Մարզական Միութեան մէջ: Սողոմոն ներկայիս կը պատկանի Լիոնի Թղթատարութեան մարզական ակումբին:

***

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԱՐՄԵՆԻՕ ԼԱՒ ՃԱՄԲՈՒ ՄԷՋ

Գրած էինք հոս, թէ Պուէնոս - Այրէսի Արմենիօ ակումբը անսպասելիօրէն յաջող մրցաշրջան մը բոլորելու վրայ է Արժանթինի երկրորդ դասակարգի ախոյենութեան մէջ: Կը շարունակէ յաղթել գրեթէ իր բոլոր մրցակիցներուն:

Մարտ 29-ի խաղերէն վերջ, ունէր հինգ կէտերու առաւելութիւն իր գլխաւոր հակառակորդներուն վրայ: Կը մնային չորս խաղեր մինչեւ աւարտին: Եթէ ախոյեան ըլլայ, յառաջիկայ մրցաշրջանին պիտի մտնէ Արժանթինի ընտրանիին մէջ՝ ուր կան աշխարհահռչակ խումբեր, ինչպէս՝ «Բոքաճիունիոր», «Ինտէփէնտիէնթի» եւայլն: Իսկ ախոյեան ալ չըլլայ, պիտի մասնակցի, առանց ընկերակցութեամբ, Հարաւային - Ամերիկայի բաժակախաղերուն:

Աքանչելի վարձատրութիւն մը, հայ վարիչներուն համար, բայց նաեւ անկակած, տնտեսական նոր բեռ մը իրենց ուսերուն վրայ:

Վ. Մ.

***

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 50-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՊԱՐՏՈՒԱԾ

ԴԱՍԱԽՈՐՄԱՆ 14-ՐԴ ՏԵՂԸ ԻՋԱԾ Է

Ապրիլ 6-ի եւ 7-ի խաղերու արդիւնքներն են. -

Դինամօ Մ. - Մետալիստ	2 - 2
Գուրիա - Զէնիթ	1 - 1
Դնեպր - Սպարտակ	1 - 2
Շախտեօր - Դինամօ Կ. Յետաձգուած:	
Տորպեդօ - ԲԿՄԱ	2 - 1
Դինամօ Թ. - Կայրաթ	3 - 0
Արարատ - Դինամօ Մինսկ	1 - 2
Նեֆթչի - Ժալգիրիս	1 - 0

Այս խաղերէն ետք դասաւորումը կը գլխաւորէ Սպարտակ 10 կէտով, որու կը հետեւին Տորպեդօ 9, ԲԿՄԱ եւ Դինամօ Մինսկ 7-ական, Դնեպր, Ժալգիրիս, Դինամօ Մ. եւ Մետալիստ 6-ական, Զէնիթ 5, Դինամօ Կ., Շախտեօր, Նեֆթչի եւ Արարատ 4-ական, Դինամօ Թ. եւ Կայրաթ 3-ական կէտերով:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՓԱՌԱՏՕՆԱՅԻՆ

Հայկական ժապաւէններու ներկայ փառատօնին առթիւ հիւրաբար քաղաքս գտնուող հայրենի արուեստագէտներու մեկնումի նախօրեակին հանդիպում մը կազմակերպուած էր Ապրիլ 7, Երեքշաբթի իրիկուն:

Նախ ցուցադրուեցաւ Փէլէշեանի «Մենք»ը, ապա ներկաները հրաւիրուեցան զիրենք հետաքրքրող կէտերու մասին հարցումներ ուղղելու հիւր արուեստագէտներու:

×

Չեմ գիտեր թէ իրենց գործերով այնքան համակրանք ու գնահատանք վայելող այդ մարդիկը ի՛նչ մեղք գործած էին. մեղք՝ զոր քաւելու համար կազմակերպիչները «սուլիս»ի պատրուակով զիրենք հարկադրեցին մօտ երկու ժամ նստիլ այդ սրահին մէջ ու մտիկ ընել - քիչ բացառութեամբ - անհպատակ ու անհեթեթ «հարցում»ներ, ու պատասխանել այդ բոլորին:

×

Ասուլիսին առաջին հարցումներէն մէկը եղաւ հետեւեալը. «Թուրք կառավարութիւնը գեղծարարութեամբ զբաղած է ու ցեղասպանութեան իրականութիւնը ծուռ հայելիի մէջ ցոյց կու տայ, ինչպէս նաեւ շարժանկարի ժապաւէններով եւայլն. իսկ մե՞նք. ի՞նչ կ'ընենք որպէս իրենց պատասխան»: Ի միջի այլոց Սօս Սարգսեան պատասխանեց. - «Չենք կրնար ամէն լրկտիութեան մենք ալ լկտիութեամբ պատասխանել. Թուրքին մեր ամէնէն լաւ հարուածը հայ մնալով կ'ըլլայ»:

Ի՛նչ տարօրինակ արտայայտութիւն. մենք ալ կը կարծէինք, թէ կլոր սեղաններով, բանաձեւերու անվերջանալի շուրջպարով, Ապրիլեան ոգեկոչումի նոխ, բազմաճիւղ, բազմագոյն թափօրներով ու այդ թափօրներու ամենայն բըծախնդրութեամբ պատրաստութեան համար տեղի ունեցած համբերատար ու համերաշխ ժողովներով կ'ըլլար այդ գործը:

×

«Մուսա լերան 40 օրերը» գործը ժապաւէնի վերածելու հաւանականութեան մասին ուղղուած հարցումի մըն ալ պատասխանեց Հ. Մալեան. «Մեր ազգային պատմութեան մէջ կան նիւթեր, որոնց քնքշութեամբ պէտք է մօտենալ...»:

Հակառակ իր ժպտուն ու բարի դէմքին հոն կարծեցի կշտամբանքի մը ուրուա - գծումը նշմարել. իսկ «քնքշութիւն» բառը արդեօ՞ք «լրջութիւն», «գիտակցութիւն» ալ չէր նշանակեր երբեմն:

×

Տարօրինակ մարդիկ են մեր այս արուեստագէտները. իրենց համար ամէնէն տաղտկալի բանը խօսիլ է իրենց բրածին ու աւելի՝ ընելիքին մասին: «Ի՞նչ ծրագիր ունիք յետագայ աշխատանքներու» հարցումին պատասխանելով Բագրատ Յովհաննիսեան ըսաւ. - «համոզուած եմ որ մտայղացումէն իրականացում՝ անդունդ է եւ որքան մեծ է արուեստագէտը, այնքան խոր է այդ անդունդը»:

Կարծէք այս սահմանումով կը բացայայտուի այն երեւոյթը, որ մեր շուրջ յանախ «արուեստ» որակուած մարզերը կազմուած կ'ըլլան հարթ ու տափարակ տարածութիւններէ...:

×

«Զարմանալի մարդիկ էք բոլորդ. ի՞նչպէս այդ փողոցներէն անցաք, ուր գունաւոր որմազդեր կան այնքան, եւ հասաք մինչեւ հոս, այս սրահը մեզ տեսնելու, լսելու, երբ ուրիշ սրահներու մէջ աւելի գեղեցիկ ժապաւէններ կային դիտելու», հարց տուաւ երեկոյթի աւարտին դարձեալ Հ. Մալեան:

Այո, ճիշդ է, զարմանալի մարդիկ ենք. շա՛տ: Սակայն ինչպէ՞ս կրնայինք այդ զոհողութիւնն ալ չընել, չգալ այդ սրահը. գիտէինք որ Փարիզի ձեր կեցութեան շրջանին մեծ բան չէիք տեսած, «լոյս քաղաք»էն. չէինք կրնար յօժարիլ, որ մեկնէիք նաեւ առանց ձեզի հետ խօսուն յիշատակ մը տանելու այս քաղաքին մե՛ր «լուսաւոր» մէկ հատուածէն:

Թ. ԱՐՓԻ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ԻՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԻՆ առջեւ, Երեքշաբթի իրիկուն սպաննուեցաւ ալժերացի փաստաբան մը՝ Ալի Մեջելի, որ ծանօթ էր որպէս ընդդիմադիր Ալժերիոյ ներկայ վարչակարգին: Ընդհ. ձեւով արդէն, ալժերական գաղանի սպասարկութեանց կը վերագրուի սպանութիւնը եւ Ահմետ Պէն Պելլա բացէ ի բաց նախագահ Շատլին կ'ամբաստանէ: Փարիզի ալժերական դեսպանատունը ցաւ յայտնած է այս առթիւ, ճանչնալով այն քաղաքական արշաւը որ կը ձգտի վարկաբեկելու Ալժերիան:

ԷՌ - ԷՆԹԷՌԻ օդաչուներու գործադուլի շարժումը պատճառ է որ երթեւեկը խանգարումներ ունենայ Շաբաթ եւ Կիրակի (Ապրիլ 11 - 12) եւ թռիչքներուն միայն 60 առ հարիւրը կարելի կ'ըլլայ ապահովել:

ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԸ, բոլորովին իր հակակշռին տակ առաւ Պուրժ - Պարաժնէի եւ Շաթիլայի պաղեստինեան կայանները, ուրկէ 23 վիրաւորներ ալ հիւանդանոց փոխադրուած են:

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ հակահարեկչական գործակցութեան համաձայնագիր մը ստորագրեցին, որ «տիպար» համաձայնութիւն մը կը նկատուի: Գլխաւոր կէտերէն մէկը կը համարուի փնտռտուքներու հանրագրերու փակցուիլը հանրային վայրերու մէջ:

ՍԸԿԷՆ մինչեւ 25 միլիառ կը փնտռէ ընկերային ապահովութեան բացը գոցելու համար: Շշուկներ կան, ըստ որոնց բացառիկ տուրք մը կրնայ դրուիլ բոլոր եկամուտներուն վրայ, նոյնիսկ այն անձերուն, որոնք ենթակայ չեն տուրքի:

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ կրնայ քանդել տալ Մոսկուայի իր նորակառոյց դեսպանատունը, ուր Ռուսերը ամէն կողմ մանրախօսներ զետեղած էին, այլապէս մասնագէտներու համաձայն հինգ տարի պէտք է սպասել, կարենալ հոն հաստատուելու համար, ամենայն ապահովութեամբ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԲԱԿՈՒՆՑԻ «ԿԱՐՄՐԱՔԱՐ» ՎԷՊՆ ԱՒԱՐՏՈՒԱԾ Է ԵՂԵԼ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Այժմ մի քանի խօսք վկայութիւններից ամենակարեւորի մասին:

1959 թ. մի շարք անգամ այցելել ենք Ա. Բակունցի այրի Վարվառա Ջիվիլջեանին, նրա բնակարանում: Զրուցել ենք գրողի կեանքին վերաբերող շատ հարցերի մասին, եւ այդ զրոյցները մեզ օգնել են Բակունցի կենսագրութիւնը գրելիս: Մասնաւորապէս «Կարմրաքար» վէպի մասին տիկին Ջիվիլջեանը հաղորդեց հետեւեալը: 1931 թ. «Կարմրաքար»ը գրուած է եղել, բացի վերջին գլխից, որտեղ պէտք է պատկերուէր համատարած կոլեկտիւացումը եւ Կարմրաքար գիւղում կոլտնտեսութիւն ստեղծելը:

Վարվառա Ջիվիլջեանը պատմում էր, որ 1930 – 31 թթ. «Կարմրաքար»ի աւարտով հետաքրքրուել է Հայաստանի կոմկուսի կենտկոմի այն ժամանակուայ առաջին քարտուղար Ա. Խանջեանը: Դա զբաղեցրել է նաեւ Ե. Չարենցին, որը նոյնպէս շտապեցրել է Բակունցին:

«Ակսէլը շատ էր դժուարանում: «Կարմրաքար»ի այդ վերջին մասը գրելիս, – պատմում էր Վ. Ջիվիլջեանը: – Ասում էր, որ համատարածի նկարագրութիւնը չի ստացւում: Ակսէլը, առհասարակ, կեղծել չէր կարողանում: Դրա համար էլ ծանր վիճակի մէջ էր»: Վարվառա Ջիվիլջեանը պատմում էր, որ եղել է այնպէս, որ Բակունցը Ա. Խանջեանի մօտից եկել է յուզուած, ճնշուած տրամադրութեամբ: «Չէր կարողանում կատարել նրա պահանջը, վերջին գլուխը ոչ մի կերպ չէր ստացւում այնպէս, ինչպէս պահանջում էին նրանից», – շարունակում էր Վ. Ջիվիլջեանը:

1931 թ. Պետերհոֆում (այժմ Պետրոդվորեց) սկսում է գործել Գիտնականների տուն կոչուող ստեղծագործական հանգստեան տունը: Ա. Խանջեանի միջնորդութեամբ, նոյն թուականի վերջերին Բակունցը մեկնում է Պետերհոֆ՝ «Կարմրաքար»ը աւարտելու յատուկ նպատակով: Պետերհոֆում գրողը մնում է շուրջ երեք ու կէս ամիս: Վերադառնում է նախատեսուած ժամանակից շուտ (ըստ կնոջ պատմածի գրողը փախել է հիւսիսի սառնամանիքից, ընդհանրապէս ցրտից խուսափում էր):

Նոյն վկայութեան համաձայն, Պետերհոֆում Բակունցը «Կարմրաքար»ը աւարտել էր, մնացած են եղել խմբագրման ու մշակման որոշ աշխատանքներ: Ի դէպ, Վ. Ջիվիլջեանը վկայում է նաեւ, որ գրողը Պետերհոֆից բերած է եղել նոր գրած մի քանի պատմուածքներ եւս:

Վ. Ջիվիլջեանի պատմածների ստոյգ լինելը հաստատուած է նաեւ հետեւեալ իրողութեամբ: Նրա պատմածի համաձայն, տղերխ գրողը իմացաւ, որ Պետերհոֆում եղած ժամանակ Բակունցը մտերմացած է եղել այնտեղ հանգստացող յայտնի մանկագիր, թարգմանիչ Ս. Մարշակի հետ: Այդ իմանալով՝ անմիջապէս նամակ գրեցինք Մարշակին՝ խնդրելով համառօտակի ներկայացնել իր տպաւորութիւնը՝ ստացած Ա. Բակունցից: Եկաւ պատասխանը, որտեղ ի թիւս այլ տեղեկութիւնների ասուած էր. «Ակսել Բակունցի մասին իմ մէջ պահպանուել են ամենապայծառ յիշողութիւնները: Նա մի աշխոյժ, բարի, ուրախ մարդ էր, հրաշալի պատմող: Այն ժամանակ, երբ ես նրան հանդիպեցի, նա լի էր մտայղացումներով, որոնք կը բաւականացնէին շատ գրքեր ստեղծելու համար: Նա հիանալի գիտէր իր երկիրը, իր ժողովրդի կեանքը» (բնագիրը պահւում է Ե. Չարենցի թանգարանում, հրապարակուել է «Գրական թերթ»ում, 1964 թիւ 52): Յետոյ պարզուեց նաեւ, որ Մարշակը խորհրդային գրողների առաջին համագումարում իր ունեցած ելոյթի մէջ նոյնպէս խօսել է Ա. Բակունցի մասին:

Եւ այսպէս, ըստ գրողի կնոջ անհերքելի վկայութեան՝ «Կարմրաքար» վէպը աւարտուած է եղել: Ըստ նոյն վկայութեան՝ վէպի ամբողջական ձեռագիրը գտնուել է Բակունցի բնակարանում: Այս գրողի տանը կատարուել է հետեւեալը: Դարձեալ պատմում է Վ. Ջիվիլջեանը: «... Վերցնում էին Ակսէլի ձեռքով գրուած ամէն մի թուղթ: Հաւաքեցին բոլոր ձեռագրերը: Դրանց մէջ էին չհրատարակուած շատ պատմուածքներ, «Աբովեան» վէպը եւայլն: Բոլորը խցկում էին մեծ պայուսակի մէջ: Ես կարողացայ թաքցնել միայն «Կարմրաքար»ի ձեռագիրը: Տանը կար հալվայի թիթեղեայ մեծ, կլոր աման: Դատարկ: «Կարմրաքար»ի տեղը գիտէի: Հալվայի ամանի կափարիչը հանեցի: Մինչ անծանօթները զբաղուած էին, ես արագ ամբողջ ձեռագիրը վերցրի, ոլորեցի այնպէս, որ կիսաշրջան դառնայ ու անմիջապէս տեղաւորեցի հալվայի ամանի մէջ: Կափարիչը դրեցի: Անծանօթները հալվայի ամանին չմօտեցան: Ու այսպէս «Կարմրաքար»ը մնաց թիթեղեայ ամանի մէջ: Մէկ թէ երկու օր անց ձեռագիրը յանձնեցի Վահանին (Ա. Բակունցի եղբայրն է: – Ռ. Ի.): Նա իր կնոջ միջոցով պէտք է ուղարկէր Թիֆլիս, կնոջ ազգականների մօտ, որ այնտեղ պահէին: Յետոյ ես երկար ժամանակ այստեղ չէի ու այսպէս էլ չիմացայ, թէ ինչ եղաւ «Կարմրաքար»ի ձեռագիրը:

«Կարմրաքար»ից պահպանուած ընդարձակ հատուածում նկարագրուած է առաջին համաշխարհային պատերազմի նախորդած ժամանակաշրջանի հայ գիւղը (հաւանաբար 1907 – 1914 թթ.): Հատուածն աւարտւում է 1914-ի Օգոստոսով. պատերազմն սկսւում է, գիւղից երիտասարդների առաջին խումբը մեկնում է բանակ:

Ինչպիսի՞ն է եղել շարունակութիւնը: Կարելի է որոշ կռահումներ անել: Նախ ակնյայտ է, որ գրողը շարունակել է նկարագրել Կարմրաքար գիւղը պատերազմի օրերին (եւ ոչ թէ բանակ գնացողների յետագայ ճակատագիրն է պատկերել բանակում ու ռազմաճակատում): Այնուհետեւ պէտք է պատկերուած լինի ազգամիջեան ընդհարումների շրջանը: Դրա մի դրուագը, ինչպէս ասուեց, հրատարակուած է՝ «Ջէյթայի աւերումը» վերնագրով:

Վէպի պահպանուած մասում սկիզբ էր առել Արգումանի եւ Սալբիի սէրը, եւ այնպէս, որ պէտք է զարգացուէր հեղինակի կողմից, մանաւանդ Արգումանի վերադարձից յետոյ: Վէպի տպագրուած մասում Մկրտումը նկատում է Սալբիի կանացի հրապոյրները, եւ երեւում է, որ նա գիտէ Սալբիի ու Արգումանի սիրոյ մասին: Չի բացառւում, որ Արգումանի բանակ մեկնելուց յետոյ Մկրտումը ոտնձգութիւններ անէր Սալբիի նկատմամբ, մանաւանդ, որ Սալբիենց տունը հեղեղից վնասուել էր, ընտանիքի նիւթական վիճակը ծանր էր: Մկրտումը կարող էր դա շահագործել: Հաւանաբար Արգուման – Մկրտում արդէն սկսուած ընդհարումը վէպի շարունակութեան մէջ սաստկացել է Մկրտում – Սալբի խնդրի պատճառով:

«Նոր ուղի»ում հրապարակուած հատուածի վերջին մասում Ոսկանը իր եղբօրը՝ Խաչանին խորհուրդ է տալիս ծխախոտի ջուր խմել բանակից ազատուելու համար: Խաչանը տատանումների մէջ էր: Սա եւս ինչ – որ լուծում պէտք է ստանար վէպի շարունակութեան մէջ (հաւանաբար ողբերգական):

Առհասարակ, Արգումանը վէպի շարունակութեան մէջ պէտք է, որ կարեւոր դեր ունեցած լինի: Հաւանաբար, նման դեր է ունեցել նաեւ Եգորը, որը պահպանուած հատուածում թռուցիկ է պատկերուած: Վէպի յետագայ մասերում պէտք է դեր ունեցած լինէին նաեւ Տէր Նորընծան, Ավան ամին: Ոսկանը, հաւանաբար, հրաժարւում է մաճկալութիւնից:

Հնարաւոր է, որ հանդէս եկած լինէին նոր հերոսներ: Օրինակ, «Ջէյթայի աւերումը» կտորում կարմրաքարցի նոր հերոս է հանդէս գալիս՝ կաղ Պուղանը (սա, անշուշտ, վէպի սկզբի մասում եղած Գրգըլ Պուղին չէ, ինչպէս պարզորոշ կարող է նկատել ընթերցողը): Պուղանը Ավան ամու յանձնարարականն է կատարում, ուրեմն, «նրա կողմի մարդ է»: Իսկ թէ ինչպէս է Բակունցն աւարտել վէպը, իրօք, հանելուկ է մնում:

Հարց է առաջանում. եթէ վէպը 1932ին կամ թէկուզ յաջորդ տարին աւարտուած է եղել, ապա ինչո՞ւ գրողն այն հրատարակութեան չի յանձնել: Արդեօ՞ք դրա պատճառն այն է եղել, որ վերջին գլուխը չի բաւարարել ո՛չ իրեն՝ հեղինակին, ո՛չ հրատարակչութեանը, ի հարկէ, հակառակ պատճառներով:

ՌԱՖԱՅԷԼ ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՏԿԱՐՆԵՐՈՒ ՁՕՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՔՈՐՍԻՔԱՑԻՆԵՐԸ

Շատերու համար հաւանօրէն Քորսիքա գեղեցիկ կղզի մըն է. Նափոլէոնի հայրենիքը, նաեւ Թինօ Ռոսիի, աւազակներու, մաքսատան պաշտօնեաներու եւ ծովերու, ուր հանգիստը թագուհի է ու գինին՝ առատահոս: Աւանդական այս պատկերին վերջերս աւելցած են նաեւ ահաբեկիչներ, ինքնավարութիւն պահանջողներ:

Յոյները «Քիրնոս» կոչած են այս կղզին, իսկ Հռոմէացիները՝ «Քորսիքա»: 1768-էն ի վեր Ֆրանսայի եւ Ճենովայի միջեւ ստորագրուած դաշնագրով մը կղզին Ֆրանսայի կը պատկանի: 1811-էն 1976 կղզին նկատուած է շրջան մը, որուն կեդրոնն է Այաչիօ. իսկ ներկայիս վարչականօրէն երկու մաս կը ներկայացնէ Վերին – Քորսիքա եւ Հարաւային – Քորսիքա, որոնց կեդրոններն են Պասթիա եւ Այաչիօ:

Քորսիքա, Միջերկրականի չորրորդ կղզին է. ունի 240 հազար բնակչութիւն, որու մեծ մասը կ'ապրի քաղաքներու մէջ. այնպէս որ կղզիին ճամբաներուն վրայ շրջող մը կրնայ ամէն կողմ լքուած գիւղերու, ամայի շրջաններու հանդիպիլ:

Այս կղզին երկու դար բանակին ու ֆրանսական վարչամեքենային տուած է կարող դէմքեր: Անոնք բոլորը աւարտելէ ետք իրենց ծառայութեան շրջանը, գացած են իրենց մնացեալ օրերը ապրիլ իրենց ծննդավայրին մէջ:

Վերջին երկու տասնամեակներուն կարելի չըլլար անտեսել Քորսիքացիներու պահանջները. բաւական բարդ հարց մըն է իրենցը. ունի ցեղային – մշակութային, տնտեսական, քաղաքական եւ միջազգային տարածքներ, զորս լաւագոյնս ըմբռնելու համար պէտք է ծանօթ ըլլալ քորսիքական ընկերութեան եւ անոր պատմութեան:

Քորսիքա լեռնային կղզի մըն է ու շրջանները աշխարհագրականօրէն անջատուած են իրարմէ. հոն առաջին հասնողները եղած են Սարակինացիներ ու Իտալացիներ (Ք. Ա. առաջին հազարամեակ), իսկ աւելի ետք Իպերական թերակղզիէն եկողներ, եղած են առաջին «տեղացի» – ները:

Քորսիքա Ք. Ա. Զ. դարուն տեղ կը գրաւէ պատմութեան թատերաբեմին վրայ, արեւելեան ափին յունական գաղութի մը կազմութեամբ. այդ շրջանէն ի վեր դարձած է ռազմավարական գրաւարկ մը միջերկրականեան տէրութիւններու համար: Ափերու բնական ապաստարաններով, խոր ծոցերով կղզին իտէալ կայք մըն էր զինուորական եւ առեւտրական նաւատորմներու համար: Ք. Ա. Գ. դարուն կ'իյնայ Հռոմէացիներու ձեռքը: Այս շրջանին տեղի կ'ունենայ բնիկներու կոտորած մը, իսկ ողջ մնացողներ կը բռնուին ու Հռոմ կը ղրկուին որպէս գերի: Հռոմէական տիրապետութեան շրջանին կը հիմնուին ծովեզերեայ գիւղեր, ջերմուկներ ու համեստ առեւտուր մը (պանիր, մեղր, գինի): Երբ կը տապալի Հռոմէական կայսրութիւնը կղզիի բնակչութեան թիւը հասած է 50 հազարի: Սակայն Ե. – Ժ. դարերու միջեւ կղզին գրեթէ կ'ամայանայ: 1000-ական թուականներու շուրջ կրկին կը սկսի շէննալ հետզհետէ Հռոմէն ու Թոսքանայէն եկողներով:

1077-ին Կրէկուար Է. Պապը Փիզայի կը յանձնէ կղզիի վարչութիւնը. երկու դար կը տեւէ այս տիրապետութիւնը, որու ընթացքին հոն կը հաստատուին մեծ հողատէրեր, նաեւ հողամշակներ կամ քահանաներ, կամ տակաւին ծովային – ձկնորսներ:

1284-ին, Փիզայի նաւատորմին պարտութենէն ետք կղզին կը պատկանի Ճենովայի: Այս շրջանին է որ կը հիմնուին բերդաքաղաքներ, ինչպէս՝ Քալվի, Պասթիա, Այաչիօ: Կղզիին ղեկավարութիւնը նախ կը յանձնուի համայնական եւ ժողովրդավար հիմնարկութիւններու, կը բաժնուի երկու շրջաններու, գրեթէ այնպէս, ինչպէս՝ ներկայիս:

Ճենովացիներու երկու դարու տիրապետութեան ընթացքին հետզհետէ կը նուազին մեծ հողատէրերը, ու անոնց տեղը կը գրաւէ հողագործութեան յենած տնտեսութիւն մը: Խաղաղութեան այս շրջանին Քորսիքա կը սկսի ստանալ իր այսօրուան դէմքը:

Ամբողջ երկու դար, գրեթէ անփոփոխ կը մնայ բնակչութեան թիւը (շուրջ 120 հազար): Բոլորն ալ գրեթէ Իտալիայէն գաղթածներ են:

ԺԸ. դարուն հոս կը սկսին խմորուիլ առաջին ապստամբութիւնները Ճենովայի դէմ: Այս ապստամբութիւններու գլխաւոր ուժը նախ տնտեսական ազդակներ են. աղքատ գիւղացիներ գլուխ կը բարձրացնեն Ճենովայի պահանջած տուրքերուն դէմ: Հովիւներ ու հողագործներ կ'ըմբոստանան վարչութեան դէմ:

Ճենովացիներ իրենց դաշնակիցներուն օգնութեան կանչելով զօրք կը ղրկեն կղզի եւ կը ձերբակալեն շարժումի ղեկավարները:

Երեք անգամ կը կրկնուին նոյն պարագաները. 1729 – 32-ին, 1733 – 41-ին եւ 1743 – 53-ին: Ջախջախուած յեղափոխութիւններ, որոնք առիթ կուտան Ֆրանսայի, ոտք դնելու կղզիին վրայ:

Քորսիքա դարձեալ կը դառնայ ռազմավարական գրաւարկ մը: Հակառակորդները Ֆրանսան եւ Անգլիան են. Ճենովա տկարացած է եւ կ'արժէ փորձութեան մատնուիլ:

Ֆրանսա կը գտնայ առիթներն օգտուելու. թէ՛ կը հրահրէ ապստամբութեան շարժումները, թէ զօրք կը ղրկէ կղզի, որպէս Ճենովայի դաշնակից:

Ճիշդ է, որ 1735 – 40-ական թուականներուն ազգայնական քաղաքական գիտակցութիւն մը կ'արթննայ կղզեցիներու մօտ, ղեկավարներ կը յայտնուին, սակայն ապարդիւն կը մնան ջանքերը:

Այս պարագլուխներէն մին կ'ըլլայ Փասքալ Փաօլի: Ան 1739-ին կ'աքսորուի հօրը հետ, յետոյ կը վերադառնայ կղզի, ինքզինք կը պարտադրէ բոլորին. բնակչութեան ընտրանիին, մշակներու, եւ կը հաստատէ սահմանադրական վարչաձեւ մը, որ առաջինը կ'ըլլայ Եւրոպայի մէջ:

Ճենովա կրկին կը դիմէ Ֆրանսայի, որ զօրք կը ղրկէ կղզի, կը գրաւէ Պասթիան, Այաչիօն, Քալվին. սակայն տեղւոյն «զօրաւոր մարդ»ը Փասքալ Փաօլին է, եւ Ֆրանսա բանակցութիւններու կը մտնէ անոր հետ, որոնք կը տեւեն մինչեւ 1768:

Այս թուականին Ճենովա պէտք է զինուորական միջամտութենէն յոգնած իր պարտքը վճարէր Ֆրանսայի. չկարենալուն պատճառով նոր դաշնագիր կը ստորագրուի, որով Ֆրանսայի թագաւորը որպէս միակ իշխանութիւն կը ճանչնայ կղզիին վարչութիւնը: Թաքուն յօդուած մը կը նախատեսէ պարտքերու վճարումէն ետք Քորսիքայի Ճենովայի վերադարձը, սակայն միմիայն ձեւական բան մըն է ասիկա: Այսպէսով կղզին կը դառնայ Ֆրանսական ստացուածք մը: 1768 Մայիս 15-ին Վերսայլի մէջ կը ստորագրուի դաշինքը, որու մասին Վոլթեր կը գրէ. – «Մարդիկ իրաւունք ունի՞ն ուրիշ մարդիկ ծախելու». «սակայն կ'աւելցնէ ան, հարց մըն է ասիկա որ երբեք քննութեան առարկայ պիտի չըլլայ»:

Ֆրանսայի եւ Փաօլի Քորսիքայի միջեւ պատերազմէ ուրիշ ընելիք չի մնար: Երկու հազար հոգինոց իր բանակը կը ջախջախուի Ֆրանսական յիսուն հազարնոց բանակին կողմէ ու Քորսիքա կը դառնայ Ֆրանսական հող:

Փաօլի Լոնտոն կ'աքսորուի, ուր ջերմ ընդունելութեան կ'արժանանայ. 1789-ին կուգայ Ֆրանսա. Յեղափոխութեան գաղափարականը համակած է զինք: Քորսիքայի կառավարիչ կը նշանակուի: Սակայն փոխուած է իր երկիրը. ազգայնականութիւնը, զոր ջատագոված էր ինք, այլեւս տիրական գաղափարական մը չէ:

Ա. Թ. Թ.

(Մնացեալը յաջորդով)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԵՐԵՔ ՏԵՍԱԿ ՄԱՐԴԻԿ

Մարդ, որքան ատեն որ կ՚ապրի, անպայման պիտի ունենայ ուրախութիւններ եւ հիասթափութիւններ։ Բախտն է որ պիտի ճշդէ թէ անհատի մը կեանքին մէջ այդ երկուքէն ո՞ր մէկը աւելի ծանր պիտի կշռէ նժարին վրայ։

***

Ընկերներէս մէկը անցեալ օր կը պատմէր որ կեանքի մէջ ինչ որ քաշած է, քաշած է իր բարի բնաւորութենէն։ Մեր բոլորին ծանօթ ճշմարտութիւնն է որ կը յիշեցնէր աւելորդ անգամ մը եւս։ Բարի եւ ազնիւ ըլլալ կը ջանար մարդոց նկատմամբ, բայց անոնք նոյն ձեւով չէին փոխադարձեր իրեն։ Գործի մէջ աշկերտ կը հասցնէր, լաւ կը վարձատրէր, քաղաքավար կը վարուէր, սխալներն ու յանցանքները կը ներէր, եւ օր մըն ալ կը տեսնէր որ այդ աշկերտը առանց բանաւոր պատճառի մրցակիցի մը կողմն անցած է ու իրեն դէմ կը գործէ։ Նոյնը կը պատահէր իր կրտսեր արհեստակիցներուն հետ։ Կ՚օգնէր անոնց, ապրանք կու տար, կը խրախուսէր, դրամ կը շահեցնէր անոնց, եւ անոնք, քանի մը տարի վերջ, երբ արդէն կը կարծէին թէ տեղ մը հասած են, յանկարծ երես կը դարձնէին իրեն։ Ալ ձանձրացած էր ազնուութիւն ցանելով ապերախտութիւն հնձելէ։ «Ասկէ վերջ չար պիտի ըլլամ մարդոց նկատմամբ» կ՚ըսէր։

Խնդացի։

Պատասխանեցի որ թերեւս այնքան բարի չէ, որքան կը կարծէ ինք։ Ոչ մէկը այնքան բարի ու ազնիւ է, որքան կը կարծէ։ Մեր սեփական թերութիւնները մեր աչքերէն կը փախչին։ Եւ չեմ կարծեր որ աշխարհի ամէնէն չար մարդն անգամ ինքն իրեն խոստովանի թէ չատ չար է։ Վստահ եմ, լուր անգամ չունի թէ աշխարհի ամէնէն չար մարդն է։ Բայց այս կէտը երբեք այնքան կարեւոր չէ, որքան սա երկրորդ կէտը, ոչ մէկը կրնայ չարանալ կամ բարի դառնալ ապրանքի վրայ, կանխամտածուած յայտարարութեամբ։ «Ասկէ վերջ չար պիտի ըլլամ»։ Ոչ։ Չես կրնար։ Շատ դժուար գործ է, անկարելի գործ է գիտակցաբար չարանալը, չարութիւն ըրած ըլլալու համար չարիք գործելը, առնուազն բարիքէ եւ ազնուութենէ խուսափիլը։

***

Ռոպերթ Լուի Սթեվընսոնի «Գանձերու կղզի» նշանաւոր վէպին մէջ ցնցող նախադասութիւն մը կայ։ «Ամբողջ երեսուն տարի ծովերու վրայ պտըտեցայ, տեսայ լաւն ու գէշը, բարին ու չարը, լաւ օդն ու փոթորիկը, տեսայ որ ուտելիքի պաշարը կը սպառէր, դաշոյնները դուրս կը քաշուէին, արիւն կը հոսէր։ Հիմա տես թէ ինչ պիտի ըսեմ։ Մինչեւ այսօր բնաւ չտեսայ որ բարիքէն բարի բան դուրս գայ։ Ան որ առաջին զարնողը կ՚ըլլայ, յաղթանակը կը տանի։ Մեռեալները չեն խածներ։ Այսպէս կը հաւատամ, Ամէն»։

Մեռեալները չեն խածներ։

Բայց մեռեալները չեն ալ համբուրեր։

Մարդուն համար չխածնուիլը այնքան կարեւոր է, որքան կարեւոր է համբոյր առնելը։ Մեր շուրջ Ֆիզիքապէս կամ բարոյապէս սպաննուած ամէն մարդ, իր ակռաներուն հետ միատեղ իր շրթունքն ալ կը կորսնցնէ։ Եւ կրնա՞նք վստահ ըլլալ, որ մեզի մօտեցող բերան մը, համբուրելու համար չէ որ կը մօտենայ, այլ խածնելու համար։

Այո՛, կասկած չկայ որ պդոյշ ու խոհեմ պիտի ըլլանք չար մարդուն դիմաց։ Բայց ո՞վ է չարը։ Այս հարցումին պատասխանը շատ պարզ է. չարը միշտ միւս մարդն է, ուրիշն է։ Չարը երբեք մենք չենք։ Միշտ միւսն է, մեր դիմացինն է որ կրնայ խածնել մեզ։

Բայց նոյնը պիտի խորհի միւսն ալ, դիմացինն ալ։ Ան ալ, վերի վարկածէն մեկնելով, պիտի խորհի թէ չարը մենք ենք։ Եւ ի՞նչ պիտի պատահի, եթէ ան ալ համոզուած ըլլայ, որ առաջին զարնողը յաղթանակը կը տանի ու մեռեալները չեն խածներ։

***

Ընկերս համոզուած չէր։ Ան կը շարունակէր պնդել, թէ մարդիկ ապերախտութեամբ կը պատասխանէին, եւ մինչ ալ պիտի պատասխանէին իր բարի կամեցողութեան, ճիշդ այնպէս ինչպէս ըրած էր իր հասցուցած ու պաշտպանած աշկերտը։

Իսկ ես վստահ էի, որ իր այդ աշկերտը, հիմա, ուրիշ տեղ մը ուրիշ մարդու մը դիմաց կը գանգատէր մարդոց չարութենէն եւ ապերախտութենէն։ Չէ՞ որ ինք այնքան հաւատարմութեամբ եւ զոհողութիւններով երկար տարիներ ծառայած էր իր նախկին գործատիրոջ եւ այս վերջինը երբեք չէր գնահատած զինքը միշտ աշկերտ մը տեսնել ուզած էր անոր մէջ։

***

Վերջին հաշուով, ըստ մարդկային անշեղ հոգեբանութեան, երեք տեսակ մարդ կայ աշխարհի վրայ. նախ՝ մեզի նմանը, որ բարի է, ապա մեր դիմացիններուն նմանը՝ որ չար է, վերջապէս այն երրորդները՝ որոնք միւս երկուքին դիմաց ուս կը թօթուեն։

Ռ. Հ.

– ՇԱՒԻԼ –

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

Ուրբաթ, Մարտ 27–ին, Շաւիլի քաղաքապետարանը եւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Մշակութային Յանձնախումբը հրաւիրած էին լրագրող – գրագէտ՝ Պր. Ժաք Տրոռժի, իր «Նեմէսիս գործողութիւն» ծանօթ գիրքը ներկայացնելու համար հանրութեան. հաւաքոյթը տեղի կ՚ունենար Շաւիլի քաղաքապետարանին սրահներուն մէջ, մօտ հարիւր հոգիի ներկայութեան, եւ նախագահութեամբ՝ քաղաքապետ՝ Պր. Մարսէլ Հուլիէի։

Բացման իր խօսքին մէջ, քաղաքապետը իր ուրախութիւնը յայտնեց այսպիսի հանդիպումի մը ներկայ գտնուելուն, եւ անգամ մը եւս իր համակրանքը արտայայտեց հանդէպ հայ համայնքին։ Ապա, Գրիգոր Փափազեան ներկայացուց օրուան դասախօսը։ Պր. Տրոռժի, մանրամասն ու գրաւիչ կերպով բացատրեց ինչ ձեւով, Ժեռար Շալեանի մղումով, ձեռնարկած էր այս գիրքին գրութեան. մեկուսացած Պոսթըն, Ժ. Լիպարիտեանի հետ, ան պատմեց ինչպէս երկուքը միասին, ամիսներով պրպտեր էին «Հ. Յ. Դ.»ի եւ «Հայրենիք»ի դիւանները, աւելի լաւ հասկնալու համար ինչպէս Հայերն ալ յաջողած էին իրենց Նիւռեմպերկը գործադրել, եւ ովքեր կը ղեկավարէին Թէհլիրեանի կամ Թորլաքեանի վրէժառու բազուկները։ Պր. Տրոռժիի վրայ մեծ տպաւորութիւն ձգած էր «Նեմէսիս» գործողութեան կազմակերպիչ՝ Արմէն Գարօ – Փաստրմաճեանի բացառիկ անձնաւորութիւնը, զայն նկատելով ընտիր քաղաքագէտ։ Ան, նոյնպէս իր հիացումը արտայայտեց Շահան Նաթալիի եւ Հրաչ Փափազեանի նման դէմքերու հանդէպ։

Բոլորովին անտեղեակ հայկական հարցին, նախ քան այս աշխատանքին լծուիլը, Պր. Տրոռժի կը խոստովանէր որ այսօր, երկու տարի վերջ, իր ուսերուն վրայ նոր դատ մը յաջողեր էին բեռցնել. բայց իբր արդար դատ, պատրաստ էր այս մէկն ալ ստանձնել եւ իր կրցածին չափ պաշտպանել։

Ներկաներուն քանի մը հարցումներուն պատասխանելէն վերջ, Պր. Տրոռժի կ՚անցնէր իր գիրքին ձօնագրութեան։

Երեկոյթը վերջ կը գտնէր, ջերմ մըթնոլորտի մը մէջ, ընդունելութեամբ մը, սարքուած քաղաքապետութեան կողմէ։

***

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Մշակութային Յանձնախումբին երկրորդ ձեռնարկն էր «Ակնարկ մը հայ գիրքին վրայ» ցուցահանդէսը որ տեղի ունեցաւ Շաբաթ, – Կիրակի, Մարտ 29 եւ 30–ին։ Շաւիլ քաղաքին կազմակերպած այս «գիրքի շաբաթին» կը մասնակցէին տեղական քանէ աւելի կազմակերպութիւններ կամ հաստատութիւններ։

Այսպէս, երկու օրերու ընթացքին, այցելուներուն ներկայացաւ հայ գիրքն ու գիրը, իր տարբեր երեսներով. մանկական գրականութիւն, բառարան – հանրագիտարան, Հայաստանի Ատլաս ու պատի քարտէս, թարգմանական գրականութիւն (օրինակ, Լորտ Պայրընը՝ հայերէն), արուեստներու վերաբերեալ հրատարակութիւններ (ճարտարապետութիւն, մանրանկարչութիւն, լուսանկար...), գիտական ուսումնասիրութիւն, կրօնական հին մատեան...։ Հայ մամուլն ալ ներկայ էր հայաստանեան եւ սփիւռքեան զանազան անուններով («Յառաջ», «Բազմավէպ»...)։

Ցուցահանդէսին մասնաւոր փայլ մը կու տար Ժիլպէռ Տոլմաճեանի հայկական հին բացիկներու գեղեցիկ հաւաքածոն։ Զուգահեռաբար, կարելի էր պաստառի մը վրայ դիտել հայկական մշակոյթը պատմող լոյսա – տեսողական լուսար – ձակում մը՝ իրագործում Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան։

Հայ գիրքին այս տօնին կը վաճառուէին նաեւ Հայերը ծանօթացնող Ֆրանսերէն քանի մը հրատարակութիւններ։

Այցելուները, որոնցմէ էր քաղաքապետ՝ Պր. Մ. Հուլիէ, ձեռնարկը գնահատեցին եւ հետաքրքրութիւն ցոյց տուին այս բոլոր նմոյշներուն հանդէպ։ Փափաքելի պիտի ըլլար որ այսպիսի ցուցադրութիւն մը կրկնուէր, ալ աւելի ծրագրուած, եւ յարմարագոյն վայրի մը մէջ, լաւագոյնս ծանօթացնելու համար հայ գիրքը՝ ժողովուրդի մը մշակութային ժառանգութեան այս կարեւոր մասնիկը։

Հ. Հ.

ՈՍԿԻ ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

Մի ծառից կարող էք հարիւր աթոռ պատրաստել, բայց հարիւր աթոռից մի ծառ պատրաստել չէք կարող, որովհետեւ ոչ ոք իր աթոռը ձեզ չի տայ։

***

Առիւծը արքայ է, բայց դա չի նշանակում, որ բոլոր արքաները առիւծ են։

***

Կարեւորն այն չէ, թէ ինչ գազան է կանգնած քո կողքին, կարեւորն այն է, որ դու նապաստակ չլինես։

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

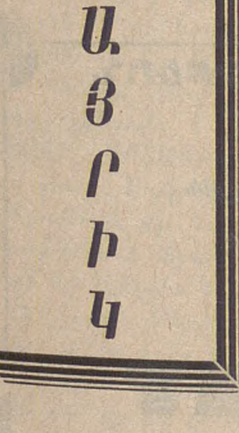

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕՅ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. Paris, 1985

Այդ օրը երբ դպրոցէն վերադարձայ, ահա այս զոյնն էր, որ պատած էր Գայեանէին դէմքը։ Հակառակ որ սովորականէն աւելի հակած էր գլուխը մեքենային վրայ, իր վրդովումը աչքէս չվրիպեցաւ։

Մեզի հիւր եկած էր մի ամն տիկին Թադուհի, որ մէկ կողմէն ախորժով կ՚ըմպէր արեւելեան սուրճը, եւ միւս կողմէ անձնապէս երաշխաւոր կը ներկայանար պատուախնդրութեանն ու քանի մը այլ բարեմասնութիւններուն, մարդու մը, որ ... Մայրիկիս եւ Աննա մօրաքրոջս յօնքերը չարժման անցած ըլլալով խօսակցութիւնը ընդմիջուեցաւ, երբ ներս մտայ։ Անգամ մը եւս գրաքննիչ մարմինս յայտարարած էր. «անչափահասներու արգիլուած»։ Շարայարումը ըստ սովորութեան այնքան ձախաւեր կերպով եղած էր, որ ընդմիջուած նախադասութիւնը ընդհակառակն քօղազերծեց գաղտնապահութիւն մը։

Աննա մօրաքոյրս երեք սուրճի գաւաթները յանձնեց Տիկին Թադուհիի գուշակի վարպետութեան, քանի որ ան գիտէր սուրճի մրուրէն ապագան կարդալ։

Արեւելեան այս սուրճը, հայկական, յունական կամ լիբանանեան, անգամ մը դառնելէ ու շատ բարակ աղացուելէ ետք այլեւս երբեք զտիչով չի գործածուիր։ Ուղղակի կ՚եռայնեն ջուրին ու շաքարին հետ։ Գաւաթներու մէջ լեցուելէ ետք սուրճի փոշին բարակ խաւ մը կը գոյացնէ յատակը, զոր սուրճին մրուրը կը կոչեն։

Յաճախ, սուրճը խմելէ ետք, հին սովորութեան մը համաձայն, երբ ներկայ է գործին մասնագէտ մը, գաւաթը պնակին մէջ կը դարձնեն, ու կը ձգեն որ պաղի։ Մրուրը դանդաղօրէն վար սահելով յախճապակեայ գաւաթին ներքին պատերէն, քմահաճ պատկերներ կը յօրինէ հոն։ Այս հետքերուն լուրջ քննութիւնն է որ պէտք է կարդայ մեզի սպասող ապագան։

Տիկին Թադուհի խօսեցաւ արտասահմանէն գալիք նամակի մը մասին, որ ուրախ լուր մը պիտի բերէր մեզի, յետոյ ան մեզ զգուշացուց գրեթէ մեծղի մարդէ մը, որու ուշադրութիւն պէտք է ընէինք, նախատեսեց առանց լուրջ հետեւանքի թեթեւ հիւանդութիւն մը, եւ գործի մարզին մէջ շատ լաւ զարգացում մը աւետեց։

Բանալով Գայեանէին գաւաթը ան հոն կարդաց մօտիկ ապագային մեծ երջանկութեան մը յայտարար նշանները, իր գուշակութեան ընկերացնելով մօրաքրոջս ուղղուած աչքի քթթումներ։ Սակայն Գայեանէ հետզհետէ աւելի կ՚արագացնէր իր մեքենային ընթացքը, առանց նոյնիսկ գուշակուհիին կողմը ակնարկ մը նետելու։ Իր դէմքին վրայ ունէր ամօթխածութեան երանգը։

Շատախօս գուշակուհին երբ պիտի մեկնէր, լսեցի որ մայրս ցած ձայնով կը խոստանար իրեն, զինքը դէպի դուռը առաջնորդելով, թէ մօտ օրէն մեր պատասխանը պիտի ստանար։

×

Բնաւ չսիրեցի այս տիկին Թադուհին, որ այնքան շատ կը խօսէր ճռճռան ձայնով մը, ջանալով նուազագոյն ժամանակի մը մէջ կարելի եղածին չափ շատ բառ տեղաւորել։ Չէի գիտեր ինչու, սակայն նախազգացում մը ունէի, թէ այս շատախօսութիւնները կ՚առընչուէին մեր Գայեանէին։

Երեք քոյրերը հիմա կ՚աշխատէին անսովոր լռութեան մը մէջ։ Հասկցայ որ պիտի չխօսէին, այնքան ատեն որ հոն եմ։ Տակաւին չէի սարքած պարտականութիւններս, սակայն այնպէս ձեւացուցի։ Իրենց հասկցնելու համար թէ երկար պիտի բացակայիմ, գիրքերս եւ տետրակներս զոցեցի, շարեցի պայուսակիս մէջ ու այլեւս ընելիք բան չունեցող մէկու մը թեթեւութեամբ դուրս ելայ սենեակէն, մասնաւոր ուշադրութիւն ընելով դուռը կռնակի վրայ բաց ձգելու։ Նրբանցքին մէջ կռնակս պատին տուած, ականջներս լարած, շունչս բռնած կը սպասէի յայտնութիւններուն այն գաղտնիքին, որուն թափանցել կ՚ուզէի։

(Շար. 77)

Այրի Տիկին Նուրիձա Ազատեան,
Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ազատեան, զաւակը Ժան – Փիէր եւ Թոռը՝ Կիյոմ – Բենեան,
Տէր եւ Տիկին Յովհ. Ազատեան եւ աղջիկը Սանտրին,
Տիկին Ազատուհի Ազատեան եւ աղջիկը՝ Իզապէլ,
Պր. Ղազար Ազատեան,
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ – հօր՝

ԲԵՆՍԱՆ ԱԶԱՏԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 8-ին, 85 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Երկուշաբթի, Ապրիլ 13-ին, ժամը 15.30-ին Իսիի Ս. Մարիամ – Աստուածածին Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Պր. Սողոմոն Քէչեան,
Պր. Սարգիս Քէչեան,
Այրի Տիկին Ֆլորա Ակոբոսեան,
Տէր եւ Տիկին Ժաք Տէր – Յակոբեան եւ զաւակները,
Այրի Տիկին Հայկուհի Յակոբեան եւ զաւակները,
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, քրոջ, մօրաքրոջ, սանուհիին եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՍԱՆԹՈՒՇԻ ՔԷՉԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Փայլակեան)

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 8-ին, 73 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Երկուշաբթի, Ապրիլ 13, ժամը 10.30-ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս–Պետրոս Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

LE COMITE DE COMMEMORATION
DU 24 AVRIL A LYON
vous convie à la présentation
par

CLAUDE MUTAFIAN

de 3 livres sur le génocide arménien :
— LE TRAITEMENT DES ARMENIENS DANS L'EMPIRE OTTOMAN (1915 - 1916)
Vicomte BRYCE (Livre Bleu du Gouvernement britannique) —
—RAPPORT SECRET SUR LES MASSACRES D'ARMENIE
Johannes Lepsius
— LES MASSACRES DES ARMENIENS (1915 - 1916)
Arnold J. Toynbee
Samedi 11 Avril à 20 heures 30
SOFITEL - LYON
— Entrée libre —
— Prix spécial de lancement —

OFFRE D'EMPLOI

Magasin chaussures
BANLIEUE NORD
cherche urgent vendeur/euse
tél. : 48. 20. 14. 21

IIIEME FESTIVAL DU FILM ARMENIEN

du 1er Avril au 14 Avril
au STUDIO 43
43, rue du Fbg. Montmartre — Paris 9e
Tél. : 47 - 70 - 63 - 40
M° Le Peletier ou Montmartre

Programme du Samedi 11 Avril

◄ Salle 2
14h NOUS SOMMES NOS MONTAGNES (1969)
de *Henrik MALIAN* V.O. stf
16h PEPO (1935)
de *Hamo BEK NAZARIAN* V.O. stf
18h LA LEGENDE DE LA FORTERESSE DE SOURAM (1986)
de *Sergueï PARADJANOV* V.O. stf
20h En présence de Stephane TCHALGADJIEFF et de Hermine KARAGHEUZ :
CHANT D'OISEAUX (1974)
de *Stephane TCHALGADJIEFF*
DUEL (1976)
de *Jacques RIVETTE*
22h LA MEILLEURE MOITIE DE LA VIE (1979)
d'*Albert MEGUERTCHIAN* V.O. stf

Programme du Dimanche 12 Avril

◄ Salle 2
14h LE VERGER DE POMMES (1986)
de *Guikor Melik AVAKIAN* V.O. stf
16h AU DEBUT (1967)
NOUS (1968)
NOTRE SIECLE (1972)
d*Arthur PELECHIAN* V.O. stf
18h CHAOS (1973)
de *Lærte VARARCHIAN* V.O. stf
20h LA LEGENDE DE LA FORTERESSE DE SOURAM (1986)
de *Sergueï PARADJANOV* V.O. stf
22h NOUS SOMMES NOS MONTAGNES (1969)
de *Henrik MALIAN* V.O. stf

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Անիէս Պուա – Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի մասնաճիւղը պատանիներու եւ չափահասներու համար դիմակահանդէս մը կազմակերպած է Շաբաթ, Մայիս 23, ժամը 20-էն սկսեալ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Աստղիկ Առաքելեանի յիշատակին Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Դատաւորեան 500 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

***

Օր. Հայկուհի Դաւիթեան 200 Ֆ. կը նուիրէ Ռատիօ – Ազգ-ին Կարապետ Եսայեանի յիշատակին (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի Արաքս մասնաճիւղի վարչութիւնը եւ բոլոր ընկերուհիները, կը փութան յայտնել իրենց ցաւակցութիւնները ընկերուհի՝ Տիկին Արշալոյս Ալթունեանի, զաւակներուն եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն իրենց եղբօր եւ ազգականին՝ Պարգեւ Ալթունեանի մահուան առթիւ:

Այս առթիւ ընկերուհի Ա. Ալթունեան 200 Ֆ. կը նուիրէ Պէլֆոնթէնի կայանին:

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ
72ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՈՒԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻՆ

նախաձեռնութեամբ՝ Մարսէյլի Կեդր. Վարչութեան,
մասնակցութեամբ՝ Տէսինի եւ Վիէնի մասնաճիւղերուն
Կիրակի, Ապրիլ 12, ժամը 13-ին Մշակոյթի Տան Վասպուրական եւ Տարօն սրահներուն մէջ:

12 - 14, rue St. Bazile — 13001 Marseille

Կը նախագահէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ՀԱՆԴԷՍ - ՃԱՇ

ժամը 13-ին:

VOYAGE CULTUREL ARMENIEN
EN RUSSIE ET AU CAUCASE

sous la conduite de CLAUDE MUTAFIAN
—— DU 3 AU 18 JUILLET ——

avec les visites : 4
A Moscou
- l'Institut Lazarian

En Arménie, en dehors des excursions classiques
- Le Monastère de Noravank
- Et pour la première fois le Zanguezour
- Et à Leningrad

A la rencontre des joyaux du Cauca se
Leningrad / Bakou / Erevan / Tbilissi / Moscou
— DU 5 AU 24 SEPTEMBRE — / — DU 3 AU 22 OCTOBRE —
2 voyages exceptionnels sous la conduite de BERNARD OUTTIER

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. 47 - 42 - 10 - 35

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. 78 - 60 - 13 - 66

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. 42 - 61 - 51 - 13

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES St. ANTOINE
214, route Nationale
de Saint Antoine
13015 Marseille
Tél. 91 - 96 - 01 - 06
91 - 03 - 16 - 28

Lic. A 130

RESTAURANT SEVAN

SPECIALITES ARMENIENNES, ORIENTALES ET GRECQUES

DEUX SOIREES EXCEPTIONNELLES

avec l'orchestre
ANI
DE LYON
LES 10 et 11 AVRIL

Les VENDREDI et SAMEDI
BEDIK
AVEC SES NOUVELLES CHANSONS

CUISINE SOIGNEE — PRIX ABORDABLES

1, boulevard Carnot / 17, quai Jean-Baptiste Clément 94140 ALFORTVILLE
TEL. : 43 - 76 - 32 - 19

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԺԱՆ ԹԱՍԼԱՔԵԱՆ

ուրախ են յայտնելու թէ

ROGINA-ի կողքին
183, rue P. V. Couturier — Alfortville
Tél. : 43 - 96 - 13 - 77

բացած են նոր ճաշարան մը եւս

JANO LE HAY
84, quai Blanqui — Alfortville
Tél. : 43 - 75 - 16 - 49

3 SALLES DE 60 A 120 PERSONNES
Pour noces, réceptions, repas d'affaires
Spécialiste des banquets à l'arménienne

AU MENU. — Pizza — lahmadjoun, grillades au feu de bois, spécialités arméniennes.

—— CUISINE SOIGNEE ——

Les deux restaurants sont ouverts tous les jours sauf lundi.

Imprimé sur les Presses du Journal «HAR ATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ 11-12
SAMEDI-DIMANCHE
11-12 AVRIL
1987
LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.465 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 62e ANNÉE — No 16.465

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ ջախջախիչ մեծամասնութեամբ մըն է, որ քուէարկեց կառավարութեան զինուորական ծրագրի օրինագիծը, որ 474 միլիառ Փրանքի պիւտճէ մը կը նախատեսէ պաշտպանութեան համար: 535 երեսփոխան թեր քուէարկեցին, 35 համայնավար երեսփոխանները միայն դէմ քուէարկեցին, մինչ ընկերվարական նախկին նախարար՝ Իվէթ Պուշարտօ ձեռնպահ մնաց:

ՄՈՍԿՈՒԱ, իր կարգին ամբաստանեց Միացեալ – Նահանգները որ գերարդիական կազմածներ կը գործածեն լրտեսելու համար իր դիւանագէտները, Ուաշինկթըն, իրենց գրասենեակներուն թէ բնակարաններուն մէջ:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ մէջ, տասը տարի Խորհրդային Միութեան հաշւոյն լրտեսութիւն ըրեր է պաշտօնատար մը, որ մեռած է 1984-ին, 57 տարեկանին: Ինքնութիւնը չէր յայտնըւեր այս լուրին հետ, բայց կը ճշդուէր թէ խորհրդային գաղտնի սպասարկութիւն – ները զինքը գործի լծած էին 1973 – 74-ի շրջանին, երբ կը գտնուէր Դամասկոսի ֆրանսական դեսպանատունը որպէս վերծանող ծածկագրերու: Իր մահէն միայն տարի մը նոք է, որ Ֆրանսայի հակալրտեսական սպասարկութիւնները կըրցած էին յայտնաբերել ենթակային խորհրդային գործակալի հանգամանքը:

ԷՌ – ԷՆԹԷՌԻ ճամբորդող մեքենավարներու գործադուլը բաւական կը խանգարէ մեկնումները Զատկուան արձակուրդի շրջանին: Գործադուլի պատճառներն ալ դժուար ընդունելի կը նկատուին, որովհետեւ բողոք մըն է ընկերութեան որոշումին դէմ, որ 3-էն 2-ի կը վերածէ Էպպիւս Ա- 320-ներու օդաչուներու թիւը, բան մը որ Էռ – Ֆրանսի օդաչուները ընդունած են: Առարկութիւնները տրամաբանական ալ չեն գտնուիր, քանի որ տնօրէ – նութիւնը գործազրկումներ չի նախատեսեր եւ կ'առաջարկէ՝ կամ պահել զիրենք, նոյն գործին գլուխը օդանաւներու մէջ, որոնք 3 օդաչու ունին կամ զիրենք օդաչուի դիրքին հասցնել ընկերութեան ծախքով: Մնաց որ աշխատանքի պայմաններն ալ, որոնց դէմ կը բողոքեն, այնքան ալ աննպաստ չեն եւ արհեստին մէջ սկսնակը տարին 300 հազար Փրանքով կը սկսի հասնելու համար 760-ի, շատ յարմար ժամանակացոյցերով:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐՏԱՔԻՆ նախարարը Վարշաւա գնաց, Ուրբաթ օր, 48 ժամուան այցելութեան մը համար: Առաջին ճամբորդութիւնն է Ֆրանսայի Արտաքին նախարարի մը 1981-էն ի վեր, երբ Քլօտ Շէյսոն Լեհաստան կ'երթայ, Հոկտեմբերին: Երկու ամիս եւք է որ կը պատահէր զինուորական պետական հարուածը:

ՍՊԱՆԻԱ սեւ օր մը կ'ապրէր Ուրբաթ ընդհ. գործադուլի մը հետեւանքով: Ոչ երկաթուղի, ոչ օդանաւ, ոչ մեթրօ, մինչ երկու միլիոն գրօսաշրջիկի կը սպասուէր:

ՔՈՄԷՏԻ – ՖՐԱՆՍԷԶԻ գործադուլը կը շարունակուի երեք շաբաթէ ի վեր եւ եթէ հովանաւորող նախարարութիւնն ու դերասանները համաձայնին, ներկայացումները կրնան տրուիլ աքսորավայր մը՝ Թէաթր տը լա Փորթ – Սէն – Մառթէն: Գործադուլի դիմած են մեքենագործերն ու բեմայարդարները, աշխատավարձքի յաւելումի համար: Ներկայիս 7000 Ֆր. կը շահին ամիսը:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՄԱՐՏ 27 – ԱՊՐԻԼ 2)

«ՍՊԱՐՏԱԿ» – «ԱՐԱՐԱՏ» ԽԱՂԸ (*)

Մոսկուայի «Տորպեդօ» մարզադաշտին մէջ, Մարտ 29-ին, «Արարատ» կը հան – դիպէր «Սպարտակ»ի, որ խորհրդային 50-րդ ախոյեանութեան սկիզբէն ի վեր կը գլխաւորէր դասաւորումը: Ներկայ եղած են 20 հազար մարզասէրներ: Ծանօթ է, որ այդ հանդիպումէն քանի մը օր առաջ «Արարատ» 7 – 0 արդիւնքով ծանր պարտութիւն կրած էր Կիեւի «Դինամօ»էն, իսկ անցեալ տարուան մրցաշարքի վերջաւորութեան Երեւանցիները ծանր պարտութիւն մըն ալ (6–0) կրած էին «Սպարտակ»էն: Երկու խրոխութիւններ՝ որոնք հոգեբանական վիճակ մը ստեղծած են հանդիսականներու մօտ, որոնք դարձեալ ակնկալած են մեծ տարբերութեամբ յաղթանակ մը Մոսկուացիներու ի հաշիւ: Սակայն տարբեր եղած է խաղին պարզած պատկերը: «Արարատ»ի տղաքը եռանդուն, համարձակ խաղարկութիւն մը ցուցաբերած են, առաւելաբար կեդրոնանալով իրենց պաշտպանութեան դիրքերուն վրայ, նպատակ ունենալով կոլ չտանալ: Եւ առաջին կիսախաղին անոնք յաջողած են իրենց առաջադրանքին մէջ: Երկրորդ կիսախաղին Մոսկուացիները զօրացուցած են իրենց ճնշումը եւ յաջողած կոտրել մրցակիցներու դիմադրութիւնը: 55-րդ եւ 63-րդ վայրկեաններուն Մոսկուացիները երկու կոլ նշանակելով ապահոված են յաղթանակը:

(*) Խաղին արդիւնքը տուած էինք «Յառաջ» Մարտ 31-ի թիւով:

***

«ԱՐԱՐԱՏ» – «ԺԱԼԳԻՐԻՍ» ԽԱՂԸ (*)

Երեւանի «Հրազդան» մարզադաշտին վրայ, 58 հազար մարզասէրներու ներկայութեան, «Արարատ» կը հանդիպէր Վիլնիւսի «Ժալգիրիս»ի, Ապրիլ 3-ին: Յառաջոյ սկիզբէ ետք Կիեւ եւ Մոսկուա կրած զոյգ պարտութիւնները կը հարկադրէին «Արարատ»ի տղաքը, իրենց սեփական դաշտին վրայ վերականգնելու իրենց հեղինակութիւնը, անպայման յաղթանակի հասնելու տենչով: Խաղի 19-րդ վայր – կեանին, Վերանեանի լաւ փոխանցումէն ետք Քոչարեան նշանակած է կոլ մը, յաղթանակի յոյսով լեցնելով հազարաւոր մարզասէրներու սիրտերը: Սակայն կոլէն ետք խաղին պատկերը հետզհետէ փոխուած է եւ նախաձեռնութիւնը անցած է հիւրերուն կողմը: 27-րդ վայրկեանին, «Արարատ»ի միջնապահներու սխալին հետեւանքով Վիլնիւսցիները նըշանակած են հաւասարութեան կոլը: Երկրորդ կիսախաղին դարձեալ Երեւանցի – ները գործած են բազմաթիւ սխալներ, թէ՛ դաշտին կեդրոնը, թէ՛ իրենց բերդի հրապարակին վրայ: Այս կացութենէն օգտուած է «Ժալգիրիս», 49-րդ վայրկեանին նշանակելով յաղթանակի կոլը:

(*) Խաղին արդիւնքը տուած էինք «Յառաջ» Ապրիլ 7-ի թիւով:

***

ԿՈՆԴ ԹԱՂԱՄԱՍԸ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ ԿԸ ՎԵՐԱԾՈՒԻ

Երեւանի պատմական Կոնդ թաղամասը կը դառնայ ազգագրական թանգարան, շնորհիւ երիտասարդ ճարտարապետ Ար-չուխը Աղէկեանի նախագիծին: Այս առթիւ ճարտարապետը նշած է, թէ Կոնդի վերականգնումի բարդութիւնն այն է, որ ան իր մէջ կը չերտաւորէ տարբեր դարաշրջաններու յուշարձաններ: 38 հեկտար տարածութեան վրայ կը վերահաստատուին տասնեակ տուներ ու պալատներ, որոնց մէջ կը տեղաւորուին զբօսաշրջիկութեան կեդրոնը՝ իջեւանատունով, արուեստանոցներ, ժողովրդական արհեստագործութեան ցուցասրահներ, վաճառասրահներ, սենեկային եւ դրամատիկ թատրոններ, սրճարաններ:

ՏՈՄՍԵՐ

ՖՐԵՏԵՐԻՔ ՇԻԿԱՄՈՐՈՒՍ ԿԱՄ ՍԷՐ ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԷՋ

——×——

Առաջին սէրերը անմոռանալի կ'ըլլան: Թէեւ ոչ մէկ սէր կը մոռցուի, եթէ անշուշտ իսկապէս ապրուած է կամ ալ Մոփասանի մէկ հերոսին հետ հարց չենք տար, թէ անն մը քանի՞ անգամ կրնայ սիրել կեանքին մէջ:

Բարեկամուհի մը պատմեց, թէ իր առաջին սէրը ապրած է Կիպրոսի մէջ, տասներեք տարեկանին ու բնաւ չէ գիտցած, թէ տղան ալ, որու հետ պարած էր միայն երկու անգամ, տարիներով մտածա՞ծ էր իր մասին, ամբողջ երկու տարի, ամէն գիշեր, տեսա՞ծ էր զինք երազին մէջ:

Այսպէս, բարեկամուհիս պատմեց ու սպասեց հակազդեցութեանս: Սպասեց, որ ե՞ս ալ պատմեմ իրեն առաջին սիրոյս մասին: Երբ երկարաձգուեցաւ ակնկալութիւնը, պատմեցի ես ալ, պատմեցի փոքրաթիւ ժողովուրդներու մեծ ժողովուրդներու հանդէպ ունեցած սիրոյն մասին:

Բարեկամուհիս կը ճանչնար Լեւոն Բ. մեր Մեծագործ թագաւորը: Գիտէր, որ փառասէր իշխան մը եղած էր ան, իմաստուն, հետեւաբար դիւանագէտ ու Կիլիկիոյ իշխանութիւնը ամրացնելու եւ տեւականացնելու համար, որոշած էր թագ ապահովել անոր: Ու նայուածքը կ'ուղղէր դէպի քրիստոնեայ Եւրոպան: Երբ Յոյները կը մերժէին, ան կը հասնէր մինչեւ Գերմանիոյ *Ֆրետերիք Շիկամօրուս* կայսրը: Թագի փոխարէն, մեր իշխանը կը խոստանար, Երուսաղէմը ազատագրելու եկող կայսեր տալ բոլոր դիւրութիւնները ու կը յարգէր իր խոստումը: Մեզմէ ո՞վ չէ յարգած իր խոստումը: Սակայն Ֆրետերիք չէր կրնար անձամբ թագաւոր պսակել Լեւոն Բ.ը, որովհետեւ, սովորական մահկանացուի մը պէս, լողալու ատեն կը խեղդուէր Կալիկադնոս գետին մէջ: Չէր յուսահատեր Լեւոն: Ան կը դիմէր հօրը գահը գրաւող Հենրիկոս Զ.ի, որ կը ղրկէր ոսկիէ մական մը, իր ներկայացուցիչ Գոնրատ Եպիսկոպոսը ու 1198-ի Յունուար 6-ին, Հայոց Ծնունդին օրը, Տարսոնի Ս. Սոֆիա եկեղեցիին մէջ, Հռոմի Պապին ղրկած թագը կը զետեղէ դնելով, կը դառնայ թագաւոր:

– Մոռցած եմ այս մանրամասնութիւնները՝ վե՞րջը…

– Մեծ, շատ մեծ նշանակութիւն ունեցած է Շիկամօրուս մեզի համար: Հապա մե՞նք իրեն համար: Դիմեցի հանրագիտարանիս խաչակիրներու յատկացուած բաժնին ու փնտռեցի յիշատակութիւն մը մեր խաղացած դերին մասին: Ոչ իսկ մէկ տող: Անցայ Շիկամօրուսին նուիր – ուած կենսագրութեան ու միայն հասկըցայ, որ Գերմանացիները կը հաւատան, որ տակաւին ողջ է իրենց կայսրը ու պիտի վերադառնայ օր մը, ինչպէս մենք ալ կը հաւատանք, որ Արտաւազդ պիտի փշրէ օր մը իր շղթաները ու…: Ամերիկեան է հանրագիտարանս ու զայն կազմողները ոչինչ գրած են մեր մասին, խաչակրական շարժումին մէջ, մեր խաղա – ցած դերին մասին:

Ու կը սկսէր միակողմանի սիրոյ ողբերգական շրջան մը: Յունաստէր հայ իշխաններու դաւադրութիւններէն մինչեւ բըռնեղծումը *լատինասէր* եւ *ազգայնական* ուղղութիւններուն: Հեթում Բ. իր աչքերը կը դարձնէր դէպի Եւրոպա ու կ'ենթարկուէր Մեմլուքներու յարձակումներուն: Ան կը հրաժարէր գահէն, թագաւոր կը կարգէր Լեւոն Դ.ը, սակայն Սիսի մէջ գումարել կուտար ժողով մը ու կ'որոշէր Հայ Եկեղեցին դնել Հռոմի, Պապին տիրապետութեան տակ: *Ազգայնականները* կ'ըմբոստանային ու կը սպաննէին ե՛ւ Հեթում Բ.ը ե՛ւ Լեւոն Դ.ը: Անոնց յաջորդը Օշին, առանց դաս առնելու իր նախորդներու սխալներէն, կրկին կը դարձնէր նայուածքը դէպի Եւրոպայի թագաւորները ու Հռոմի Պապը: Կը ստանար անտարբերութիւն՝ թագաւորներէն ու նիւթական ողորմութիւն՝ Պապէն, իսկ Մեմլուքները, անգամ մը եւս մղուելէ ետք, իսլամական դաշնակցութեամբ մը, կ'աւերէին Կիլիկիոյ քաղաքները ու Հայոց կը պարտադրէին շատ ծանր պայմաններ: Լեւոն Ե. դարձեալ կը դիմէր Պապին ու Եւրոպայի թագաւորներուն: Ոչ միայն դարձեալ նիւթական չնչին օժանդակութիւն մը կը ստանար Պապէն, այլեւ այս դիմումը պատճառ կ'ըլլար, որ Մեմլուքները յարձակին կրկին ու գրաւեն Կիլիկիոյ Արեւելեան շրջանը, ուր կը գտնուէր նաեւ Այաս նաւահանգիստը:

– Ահաւասիկ քեզի միակողմանի սիրոյ պատմութիւն: Այս է մեր պատմութիւնը: Միշտ սպասած ենք որ ուրիշներ սիրեն մեզ, պաշտպանեն մեզ, վարձատրեն մեզ, վաւերացնեն մեր իշխանութիւնը ու սակայն մինչեւ Պերլինի Վեհաժողով, մինչեւ Սեւրի Դաշնագիր: Նոյնիսկ ցեղասպանութեան վաւերացում կը փնտռենք Եւրոպայի խորհրդարանին մէջ:

– Ես քեզի սիրոյ պարզ պատմութիւն մը ըրի, իսկ դուն…

– Լեւոն Ե. թագաւորն ալ կը սպաննուի ազգայնականներու կողմէ, սակայն մինչ այդ՝ սպաննել կուտայ իր խնամակալը՝ Օշին Պայլը, անոր եղբայրը, նոյնիսկ իր հարազատ կինը ու կ'ամուսնանայ *Կիպրոսի* Հենրիկոս Բ. թագաւորի այրիին հետ:

– Բայց ի՞նչ կապ, կը բացագանչէ բարեկամուհիս:

– Ո՛չ մէկ: Չէ՞ որ առաջին սիրահարութիւնդ Կիպրոսի մէջ պատահած է:

– Ես կապ չեմ տեսներ:

– Ե՛ս ալ: Այս բոլորը պատմեցի ըսելու համար, որ մենք *ախոյեան* ենք միակողմանի սէրերու մէջ: Դուն դադրած ես սպասելէ, մենք կը շարունակենք ակնկալել:

Մ. ՊԶԱՔՃԵԱՆ

ԻՐԱՆ – ԻՐԱՔ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ՀԱՅ ԶԻՆՈՒՈՐ ՄԸ ԵՒՍ ԽԼԱԾ

Իրանի հարաւը՝ Շարհանիի ռազմաճակատին վրայ, Մարտ 25-ին, նահատակուած է հայ զինուոր մը եւս, յանձին Վիգէն Կարապետեանի: 21-ամեայ երիտասարդը չորս ամիս է, որ զինուորական ծառայութեան մէջ էր: Մարմինը փոխադրուած է Թեհրան եւ Մարտ 30-ին յանձնուած իր ընտանիքին: Թաղումը կատարուած է Ապրիլ 1-ին:

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

George ROSIE

The History of International Terrorism*

Գրեց՝ Ա. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ
(Պատմ. Գիտ. Տոքթէօր)

Մանաւանդ սա վերջին երկու տասնամեակին ծանօթ է թէ Արեւմտեան տէրութիւններու գլխաւոր մտահոգութիւններէն մին եղաւ «ահաբեկչական» արարքները: Առանց խնդրին իսկական պատճառները պրպտելու եւ անոնց դարման մը գտնել փորձելու, արեւմտեան մամուլը կը սիրէ ահաբեկչական բոլոր արարքները նոյն տոպրակին մէջ դնել:

Վերջերս Սկովտիոյ մէջ լոյս տեսած վերոյիշեալ խորագրով գիրքը այս մարզին մէջ անտարակոյս ինքնատիպ ուսումնասիրութիւն մըն է եւ կոչուած է ուղեցոյցի դեր կատարելու:

Հեղինակը՝ Ճորճ Ռոզի բնիկ սկովտացի, Էտիմպուրկի համալսարանէն վկայեալ ճարտարապետ մըն է որ երկար տարիներէ ի վեր լրագրութիւնը իբր ասպարէզ ընտրած է: Լոնտոնի մէջ բազմաթիւ հանդէսներու եւ օրաթերթերու լրագրական կազմին մաս կազմելէ յետոյ ան միջոց մըն ալ Անգլիոյ հռչակաւոր ռատիօկայան Պի – Պի – Սի–ի լուրերու բաժինը եւս վարած է: Իսկ սա վերջին տասը տարիներու ընթացքին կրկին Լոնտոնի «Սընտէյ Թայմզ» շաբաթաթերթի լրագրողներէն մին եղած է: Հեղինակն է արդէն քանի մը արդիական նիւթերու, որոնց կարգին Վիէթնամի պատերազմը, Մալուին (Ֆալքլանտ) կղզիներու կռիւը եւայլն: Լրագրական մարզի մէջ իր ունեցած երկար տարիներու փորձառութիւնը ի վերջոյ անոր առիթ ընծայած է կնճռոտ, բարդ, բայց հետաքրքրական այս նիւթը ընտրելու, որ բաւական յաջող եւ անկողմնակալ կերպով ներկայացուցած է:

Իր ներածականին մէջ, Ռոզի ահաբեկչական արարքներու հետեւանքները երկու գլխաւոր բաժինի մէջ կ'ամփոփէ: Կ'եզրակացնէ թէ երբ Ամերիկայի նախագահ Կարֆիլտի, Ռուսիոյ ցար Աղեքսանտր Բ.ի կամ Քէնըտի եղբայրներու դէմ կատարուած ահաբեկչական արարքը անհատական երեւոյթ մը կը կրէ եւ բացի հեղինակներէ որոնք միայն պատժուեցան, եւ ուրիշ ոչ ոք հետապնդուեցաւ, ատենօք: Մակեդոնացի, Հայ եւ Խրուաթ ազգայնականներու կատարած ահաբեկչութիւնները Օսմանեան կայսրութեան մէջ խիստ արիւնոտ եղելութիւններու պատրուակ կը հանդիսանային (տե՛ս էջ 19):

Ըստ բաւականի երկար յառաջաբանի մը մէջ, Ճորճ Ռոզի, անկողմնակալ կերպով, կ'եզրակացնէ թէ երբ Բ. համաշխարհային պատերազմէն յետոյ բազմաթիւ ազատագրական շարժումներ Ասիոյ կամ Ափրիկէի մէջ յաջող ելքով վերջացան եւ ոչ ոք այդ շարժումներու հեղինակները «ահաբեկիչ» որակեց, Իսրայէլ արաբ ազատագրական շարժումներու գործիչները կը դիտէ իբր «ահաբեկիչ»ներ, ինչպէս Ֆրանսացիք ըրին ալժերացի ազգայնականներուն:

Ահաբեկչական գործունէութիւնը չորս գլխաւոր բաժիններու մէջ կ'ամփոփուի իր նպատակներէն դատելով:

Ա. – Ազգայնական – անջատողական կազմակերպութիւններ որոնք կ'ուզեն երկրի մը ամբողջութեան կամ մէկ մասին անջատումը գլխաւոր մասէն, ինչպէս հիւսիսային – Իրլանտացիները, Սիխերը, պաղեստինցի Արաբները եւայլն:

Բ. – Այս խումբին մէջ կը դասուին ձախակողմեան յեղափոխական ահաբեկչական կազմակերպութիւններ, որոնք կը ձգտին կառավարութիւնը տապալել որ անարդար կը նկատուի, ինչպէս Ուրուկուէյի թուփամարոսները, Փերուի ազատագրական շարժումը եւ առհասարակ լատին – Ամերիկայի բոլոր ահաբեկչութիւն կատարող կազմակերպութիւնները:

Գ. – Այս խումբին մաս կազմող կազմակերպութիւնները ազգայնական աջակողմեան են եւ իրենց մտահոգութիւնն է աւելի ամրացնել օրուան կառավարութիւնը որ թոյլ կամ ապիկար նկատուի: Այս բաժինին մաս կը կազմեն Թուրքիոյ «Գորշ Գայլերու» կազմակերպութիւնը, Սպանիոյ Ֆրանքիսթները կամ Ամերիկայի Քու – քլուքս Քլան գաղտնի կազմակերպութիւնը:

Դ. – Այս խումբին մաս կը կազմեն առանձին գործունէութիւն ցոյց տուող ահաբեկիչներ: Հեղինակը հոս կը յիշէ Մէհմէտ Ալի Աղճան, որ 1981–ի, Մայիս, Վատիկանի Ս. Պետրոս հրապարակին վրայ Պապը սպաննել փորձեց, Քէնըտի սպաննող Օզվալտը կամ 1968–ին Մարթին Լութէր Քինկը սպաննող Ճէյմս Ռէյը:

Թէեւ մեր կարծիքով Մէհմէտ Ալի Աղճա ինքն իր գլխուն չփորձեց այս յանդուգն մահափորձը: Գաղտնիք դեռ գաղտնիք կը մնայ: «Գորշ գայլերու» ազգայնամոլ գաղափարաբանութենէն ներշնչուած մալաթիացի այս սատանան դատավարութեան ընթացքին ան[illegible] կը կրկնէր թէ ինք Յիսուս Քրիստոսի յայտնութիւնն էր, ան պարզապէս քրիստոնեայ աշխարհին քթին կը խնդար ու զայն կը ծաղրէր: Այս պարագան լուսաբանելու համար անհրաժեշտ է Թուրքին ազգային հոգեբանութեան թափանցել: Ատենօք այս մասին երկու «Յառաջ»ի սիւնակներուն մէջ անդրադարձած ենք: Աղճա իր այս արարքով, ինչպէս այս գրքին մէջ, միջազգային համայնապատկերին մէջ իր յատուկ տեղը ունի Թուրքին փառքն ու պատիւը բարձր պահելու համար...

Հեղինակը սա վերջին յիսուն տարիներու ընթացքին տեղի ունեցող ահաբեկչական դէպքերու կազմակերպութիւնները, հանուր եւ այբուբէնի կարգով ու հանրագիտարաններու մեթոտով կը ներկայացնէ: Ոմանց մասին երկար, ուրիշներու մասին կարճ տեղեկութիւններ կը տրուին: Զոհերը եւս իրենց համառօտ կենսագրութիւններով կը ներկայացուին: Ռոզի յատկապէս Հրեաներու եւ Հայկական կազմակերպութիւններու մասին աւելի ընդարձակ ծանօթութիւններ կու տայ: Այսուհանդերձ, Ռուսիոյ ցար Աղեքսանտր Բ. որ 1881–ին մահափորձի զոհ գնաց յիշուած է, մինչ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Եըլտըզի մահափորձը 1905ի Յուլիսին Ապտիւլ – Համիտը սպաննելու համար, կամ հայ վրիժառու զինեալներու տակ սպաննուող երիտթուրք ղեկավարները՝ Թալէաթ, Սայիտ Հալիմ փաշա, Ճէմալ, Պէհաէտտին Շաքիր ու Ճէմալ Ազմի կոչուող ճիւաղը այս գրքին մէջ մոռցուած են: ԱՍԱԼԱ կազմակերպութիւնը ներկայացնելու համար երեք քառորդ էջ յատկացուած է: Անոր նպատակն է կը գրէ՝ «ճնշում բանեցնել Թրքական կառավարութեան վրայ որպէսզի հայ լեզուին եւ մշակոյթին դէմ կատարուած դժուարութիւններուն վերջ տրուին»: ԱՍԱԼԱ կ'ուզէ նաեւ կը գրէ՝ «1915 – 16–ին մէկուկէս միլիոն հայ զոհերուն փոխ – վրէժը առնել»: Ըստ Ճորճ Ռոզիի, 1981–ին ԱՍԱԼԱ–յի կողմէ կատարուած մահափորձերուն թիւը կը գերազանցէ ոեւէ ուրիշ կազմակերպութիւններու գործունէութիւնը: Ան կը գրէ թէ «ԱՍԱԼԱ հաւանաբար քաջալերուած սովետական գաղտնի կազմակերպութիւններէն, նպատակ ունի ՕԹԱՆ–ի անդամ Թուրք կառավարութիւնը տկարացնել»:

Ռոզի էջեր 282 եւ 283–ի վրայ 1983–ի Յուլիս «Հայ Յեղափոխական Բանակ»ի Լիզպոնի Թրքական դեսպանատան գրաւումը կը ներկայացնէ, իբր պատրուակ կը ներկայացնէ: «Անկախ հայ Պետութեան մը հիմնումի ձգտումը եւ 1915–ի ջարդերուն փոխ – վրէժը»: Այս երկու բաժիններուն մէջ ալ ցեղասպանութեան ճանաչումը, որ այնքան եւ ամէն առիթով թերթերու մէջ յիշուեցաւ, մոռցուած է գիտութեամբ կամ անգիտութեամբ:

Ինչպէս ըսինք սա վերջին տարիներուն տեղի ունեցող այլազան մահափորձերը կամ ազգայնական շարժումները ընդարձակ կամ համառօտ կերպով հանրագիտարանի մեթոտով կը ներկայացուին: Հնդկաստանի վերջին փոխ – արքայ Լորտ Մաունթպաթընի մահը, Կանտիի սպանութիւնը, «Թուրք ժողովրդական ազատագրական կազմակերպութիւնը», Պատէր կարմիր ջոկատը, Քէնիայի Մաօ – Մաօները, Հիւսիսային – Իրլանտայի յեղափոխական գաղտնի կազմակերպութիւնը, քիւրտ ազատագրական կազմակերպութիւնը, եւ դեռ բազմաթիւ ուրիշ մեծ ու փոքր կազմակերպութիւններ եւ պետական գաղտնի սպասարկութիւններ, ինչպէս՝ Սի – Ի – Ա., ՔԱ. – Կէ – Պէ., Օխրանա (ռուս ցարական գաղտնի սպասարկութիւնը) եւայլն, առատ նիւթ հայթայթած են սկովտացի լրագրողին: Ան կ'ընդունի թէ ոմանց մասին կարելի է նոյնիսկ հատորներ ալ գրել: Ռոզիի բոլոր տեղեկութիւնները հիմնուած են օրը – օրին մամուլի մէջ երեւցող գրութիւններու եւ մօտ հարիւր գրքերու վրայ, հետեւաբար ապագայ պատմաբանը իր վճիռը, անկողմնակալ եւ յստակ կերպով արձակելու համար, որոշ երկիրներու դիւանները պրպտելու անհրաժեշտութիւնը ունի քանի որ այս ազգայնական շարժումները եւ կամ ահաբեկչական արարքներու մէկ մասը քաղաքական հանգամանք կը կրեն, ու յաճախ ալ սա կամ նա տէրութեան թաքուն հովանաւորութիւնը կը վայելեն:

Հետաքրքրական եւ ինքնատիպ գիրք մըն է ուր ընթերցողը միջազգային մամուլի մէջ միշտ յիշուող կազմակերպութիւններու, անոնց հեղինակներուն կենսագրութեան եւ այս ուղղութեամբ այլազան հարցերու մասին կրնայ ծանօթութիւններ ձեռք ձգել: Մէկ բառով գործնական ուղեցոյց մը այս նիւթին շուրջ:

* Edinburgh, *Mainstream Publishing (Edinburgh)* Ltd., £ 14.95 (160 francs).

ՏԿԱՐՆԵՐՈՒ ԶՕՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՔՈՐՍԻՔԱՑԻՆԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

1793–ին Անգլիոյ Ճորճ Գ. թագաւորին կը նուիրէ Քորսիքայի թագաւորական գահը: Ու այսպէսով կ'անյայտանայ ազատ ու անկախ Քորսիքայի մը վերջին յոյսը:

Կղզին նախ երկու շրջանի կը վերածուի, յետոյ կը միանայ 1811–ին: Նափոլէոն կարգ մը որոշումներ կուտայ կղզիին վերաբերեալ: Ան միշտ զգոյշ է իր հայրենակիցներուն հանդէպ: Ան կը յանձնարարէ որ Քորսիքայի մէջ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ երբեք Քորսիքացիներէ չընտրուին. կ'առաջարկէ նաեւ, որ ամէն տարի յիսուն կղզեցի տղաք ուսանին փարիզեան հաստատութիւններու մէջ: Այսպէսով ան կը ծրագրէ մասնակութիւններու վերջ տալ, փոխել մտայնութիւնները: Կարելի է ըսել, թէ Քորսիքայի առաջին սպիտակ ջարդին ձեռնարկողը կ'ըլլայ ինք:

Իրմէ ետք Ֆրանսայի տիրակալները կը մոռնան կղզին, մինչեւ Նափոլէոն Գ. որ կը նորոգէ նաւահանգիստները, որոշ ճամբաներ կը շինէ ու կը մշակէ երկաթուղիի ծրագիր մը:

Մինչեւ 1914 բնակչութեան թիւը կանոնաւոր կերպով կ'աճի. յետոյ Ա. Աշխարհամարտէն ետք արտագաղթի պատճառով կը նուազի:

Գ. Հանրապետութեան շրջանին քորսիքացիի սովորական տիպարը այն է, որ, 18 տարեկանին վեց տարի զինուորական ծառայութիւն կ'ընէ սովորաբար անդրծովեան գաղթավայրի մը մէջ. յետոյ, կամ կը մնայ բանակին մէջ, կամ պաշտօնեայ կը դառնայ. երբեմն, եթէ կարողանայ բարձրաստիճան անձնաւորութեան մը միջամտութիւնը ապահովել, կրնայ պաշտօնատար մը ըլլալ: Յաճախ կը շարունակէ մնալ գաղթավայրերու մէջ: Այս շրջաններուն մէջ կատարուած ծառայութիւնը կրկնապատիկ կը համարուի, ու օրինակի համար Հնդկաչինի մէջ քսան տարուան ծառայութենէ մը ետք, ենթական 38 տարեկանին կրնայ հանգստեան կոչուիլ ու մեկնիլ իր ծննդավայրը:

Քորսիքայի քաղաքական կեանքը, Գ. Դ. եւ Ե. Հանրապետութիւններու շրջանին կը յատկանշուի հատուածականութեամբ: Երկու գլխաւոր հոսանքներ են «ձախ»ն ու «աջ»ը ներկայի եզրաբանութիւնը գործածելով: Անշուշտ երկուքն ալ նպատակ ունին ձեռք ձգելու իշխանութիւնը: Սակայն իրենց հակամարտութիւնը երբեք չի վերածուիր բացայայտ ճակատումի մը: Իրենց գոյութեան գլխաւոր նպատակը լճացումէ հեռու պահել է կղզին քաղաքական կեանքը: 60–ական թուականներուն է որ երիտասարդներու որոշ խմբակի մը համար հետաքրքրութեան կեդրոն կը դառնայ ազգայնական հարցը, որ անթեղուած էր Փաօլիի ձախողութենէն ի վեր:

Մինչեւ 1945 Քորսիքացիի մը համար մեծագոյն անարգանքն էր իտալացի նկատուիլ:

ԺԹ. դարու վերջաւորութեան կը յայտնուի հակում մը, դէպի տեղացիի մտայնութեան մը զարգացումը: 1896–ին լոյս կը տեսնէ քորսերէն առաջին թերթը: Իշխանութեան գլուխ գալէ ետք անմիջապէս Մուսոլինի կը պահանջէ Քորսիքան, ու փաշիստական քարոզչութիւնը կը ձգտի արթնցնել կղզեցիներու բնորոշ գիծը: Քորսիքայի առաջին ազգայնական կուսակցութիւնը կը կազմուի 1923–ին: Սակայն այս տեղացիական մտայնութեան մը արդիւնք է միշտ, որու զօրավիգ է Մուսոլինիի քարոզչութիւնը: «Ինքնավարութեան» կողմնակիցները 1946–ին կը դատուին:

Բ. Աշխարհամարտէն ետք կացութիւնը կը փոխուի: Ֆրանսա կը կորսնցնէ իր գաղթավայրերը ու շատ չի հետաքրքրուիր տեղական – ազգայնական ցոյցերով, որոնք ծայր կուտան ամբողջ Եւրոպայի մէջ: Ու երբ Ֆրանսական կառավարութիւնը ձեռք կ'առնէ Քորսիքայի հարցը, 1768–էն ետք առաջին անգամն է, որ կղզին քաղաքական մարզի մէջ շահագործումի առարկայ դարձնելու փափաքը կ'արթննայ:

Ու մինչ Ֆրանսական Պետութիւնը տնտեսական երկու ընկերութիւն կը հիմնէ Քորսիքայի հողամշակութիւնն ու զբօսաշրջութիւնը զարգացնելու նպատակով, քորսիքացի ուսանողութեան մօտ կը յայտնուի ազգայնական – մշակութային զարթօնք մը: Ու սակայն, ո՛չ թէ Պասթիայի, կամ Այաչիոյի մէջ, այլ Փարիզ գտնուող ուսանողներու մօտ: 1960–ին լոյս կը տեսնէ «Քորսիքական միութիւն» թերթին առաջին թիւը, 1961–ին կը հիմնուի «Քորսիքացի ուսանողներու միութիւն»ը: Այս բոլորին մէջ չկայ սակայն ինքնավարութեան, անկախութեան, եւ ոչ իսկ «զանազանութեան իրաւունք»ի մը պահանջը: Այս շրջանակը հետամուտ է մշակութային ինքնութեան, տնտեսական կայունութեան հարցին, ընկերութեան յեղաշրջումին եւայլն: Հնչած է ժամը, ու Քորսիքա դանդաղօրէն ճամբայ կ'ելլէ 1960–ական թուականներուն, հասնելու համար ներկայ կացութեան:

1962–ին հոն կը վերադառնան յաճախ քորսիքական ծագումով Ալժերացիներ. անոնք կը ձեռնարկեն գլխաւորաբար հողամշակութեան մարզին: Կարճ ժամանակ ետք կը ծաղկի իրենց գործը, միւս կողմէ նաեւ կը զարգանայ զբօսաշրջութիւնը: Այս եկուորներու յաջողութեան կը նպաստեն ցած տոկոսով վարկերը, հիւսիսային – Ափրիկէի աժան ձեռային աշխատանքը, հարկային եւ ընկերային որոշ թմբիր մը, եւ պզտիկ միջամտութիւններ եւայլն:

Սակայն 1970–ական թուականներուն երբ ծայր կուտայ տնտեսական տագնապը, այս առաւելութիւններն ալ վերջ կը գտնեն. նոյն շրջանին եւրոպական Շուկային վրայ կը սկսի նկատուիլ, որ թէ՛ որակով, թէ իրենց գինով Քորսիքայի հողագործական արտադրութիւնները չեն կրնար մեծ տեղ մը ունենալ:

Միաժամանակ քորսիքական ազգայնամոլութիւնը կը սկսի ուղղակի բողոքել Ալժերացիներու գոյութեան դէմ, ու պատերու վրայ կը բազմանան թշնամական արձանագրութիւնները:

Կղզին մէջ երկու դարու ֆրանսական ներկայութիւնը շատ փայլուն պատկեր մը չէ գծած. կեդրոնական իշխանութեան անտարբերութեան հետեւանքով կղզին մնացած է մեկուսացած, ու թէքնիք որոշ յապաղումի մը մէջ: Ճամբաները անբաւարար են, առողջապահական հաստատութիւնները՝ միջակ, «առողջարան»ները յաճախ չինուած են անապարանքով, խղճալի է դպրոցներու վիճակը, համալսարան չկայ, ոչ ալ ուղեցոյց կեդրոններ:

**

Այսօր քորսիքացի ազգայնականները իրենց պահանջներուն համաձայն բաժնուած են բազմաթիւ խումբերու: Ամէնէն չափաւորները կ'ուզեն պարզապէս քորսիքական մշակոյթին պահպանումը (լեզու, բարքեր), շրջանային ինքնավարութիւն մը, ու տնտեսական յետամնացութիւնը

ՓԱՐԻԶ

Երաժշտական երեկոյթ մը

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԻ ՅԱՐԿԻՆ ՏԱԿ

– «Երաժշտութիւնը խորապէս հոգեթափանց տիեզերական լեզու մ'է» –

Հ. Բ. Ը. Միութեան մշակութային Յանձնախումբը Ապրիլ 4, Շաբաթ իրիկուն երկու արուեստագէտներ կը ներկայացնէր երաժշտասէր հասարակութեան:

Նախ Յարութ Պօշնաքեան, դաշնակահար. ապա՝ Քլոտին Մոլաչեան, քլարինէթիսթ:

Յ. Պօշնաքեան ծնած է Պէյրութ, 1961-ին. աւարտած տեղւոյն ազգ. բարձրագոյն երաժշտանոցը պատուոյ լաւագոյն նիշով: Աշակերտած նաեւ՝ էքօլ Նորմալ տը Միուզիք՝ Պիլլի եւ Էյտիի:

Պօշնաքեան կը ներկայացնէր չորս ականաւոր դասական հեղինակներու հատընտիրներէն նմոյշներ:

Ժ. Ս. Պախ, — 1685-1750 —, ներշնչուած Անթոնիօ Վիվալտիէ, յատկանշական է իր մօթիֆներու միմիանց շաղկապուած ոճը, թէեւ արուեստը անժամանցելի, բայց յաճախ միօրինակ: Յարութ ընտրած էր փրէլիւտ եւ ֆիւկ, սօլ մինէօր: Պօշնաքեանի արուեստը կը յայտնուէր Պէթհովէնի սօնաթ օփիւս 109, վիվաչէ մա նօն թրօփօ, Փրէսթիսիմօ եւ թէմ եւ վարիասիօն երեք փոփոխակներով: Պէթհովէն — 1770-1827 —, դժբախտ՝ սիրոյ մէջ, երաժշտական հանճար մ'էր իր ինը հոյակապ համանուագներով, զոյգ պատարագներով, Ֆանթէզի, րօմանս եւայլ հեղինակութիւններով:

Ֆրէտէրիք Շօփէն — 1810-1849 — դաշնակի կախարդը, Պալլատ օփիւս 38, ի հարկէ հեղինակներու ուրոյն յատկանիշները երեւան կու գային, մանաւանդ մեր արուեստագէտին հարազատ մեկնաբանութեամբ:

Վերջին հեղինակը Եոհաննէս Պրամս էր –ծնած Համպուրկ 1835-ին եւ մահացած Վիէննա 1897ին–. հոյակապ էր իր Րէքիւիէմը, Սէրէնատները– չորս համանուագները, քոնչէրթօները, խմբական երգերը եւլն.:

Պօշնաքեան ներկայացուց Փականինիի թէմայի վրայ վարիասիօններ, օփիւս 35, ծափողջոյններու տարափին հետեւանք տալով. բացէն նուագեց Պօղոս Ճէլալեանի քոնչէրթօն եւ թօքաթթան:

Դադարէ մը վերջ կը ներկայանար Քլոտին Մոլաչեան, քլարինէթիսթ, առաջին մրցանակաւոր Պէլլան եւ Իւֆամ մրցոյթին, նաեւ դափնեկիր միաձայնութեամբ Փարիզի Երաժշտանոցի, ինչպէս եւ սենեկային երաժշտութեան՝ Օ – տը – Սէն նահանգի: Իրեն կ'ընկերանար դաշնակահար Սիրիլ Մարի, դափնեկիր Փարիզի բարձրագոյն Երաժշտանոցի, դափնեկիր Քլոտ Քանի դաշնակի մրցոյթին:

Քլարինէթը ձայնագրոշմի կատարելութեան հասած է Նիւրէմպէրկի մէջ 1690-ին, իսկ համանուագի լրացուցիչ նուագարան դարձած է 1750-ին:

Մոլաչեանի յայտագիրը ընդարձակ էր: Ան կը սկսէր Վ. Ա. Մոցարթի քլարինէթ եւ դաշնակի դեղձեալ քոնչերթօյով:

Մոցարթ — 1756-1791 —, վաղահաս մահով, իր ցնորամիտ կողակցին անտարբերութեամբ, ցայսօր իր աճիւնները մնացած են անյայտ:

Խիստ վարժ մեկնաբանութիւն մը, խիստ հմուտ իր արուեստին: Ապա կու տար Արամ Խաչատրեանի Ջութակի քոնչերթօն՝ զոր մշակած էր քլարինէթի համար, Սի պէմոլի վրայ:

Յաջորդ հեղինակն էր Սօլանժ Պուքհօմզա, առանձին քլարինէթի համար, խիստ այժմէական, առանց դաշնակի, ինչպէս նաեւ կրկին առանձին իր իսկ մէկ հեղինակութիւնը, որ զուրկ էր գնահատումէ, կարելի չէր ներբող հիւսել... Յայտագիրը կը շարունակուէր Ֆրանց Լիսթի մէկ հեղինակութեամբ: Լիսթ — 1811-1886 —, հունգար հեղինակը, մահացած Պայրէօթ, իր սիրային կեանքէն վերջ, ձեռնադրուած էր աբբայ. համբաւաւոր են իր ռափսոտիները:

Յայտագիրը կը վերջանար Քլոտ Տէպիւսիի — 1862-1918 — ռափսոտիով, Սի պէմոլ: Տէպիւսի ծանօթ է իր Սարապանտով, Փէլէաս եւ Մէլիզանտով, նաեւ Սէն Սեպաստիէնի նահատակներով:

Երեկոյթի աւարտին ներկաները հիւրասիրուեցան Տիկնանց Յանձնախումբի կողմէ քոքթէյլով մը:

Զ. ՍԱՐԵԱՆ

գարմանելու ջանքեր: Իսկ ծայրայեղներ ունին անկախութեան երազը:

Ֆրանսական կառավարութեան կողմէ երկու ձեռնարկներ առիթ տուած են քորսիքացի ազգայնականներու, որ բացէ ի բաց արտայայտուին ու համեմատեն իրենց թեզերը: Քորթիի մէջ համալսարանի մը հիմնումը (1980), եւ շրջանային ժողովի մը ստեղծումը (1982):

1965-ի շուրջ քորսիքական ազգայնական առաջին ցոյցերը ուղղուած էին Ալժերացիներու դէմ, որոնք խորհրդանշան կը նկատուէին ֆրանսական կառավարութեան կողմէն «ապաքորսիքականացնելու» ջանքերուն: 1965 – 1975 խափանարարական զանազան դէպքեր տեղի ունեցան զանազան կազմակերպութիւններու կողմէ: Աշարեկչական արարքներու մէջ սակայն հաղուադէպ են ոճրափորձերը:

Վերջապէս, պէտք է ընդունիլ, թէ բարդ է կացութիւնը, այնքան, որքան լարուած են հակառակորդները: Մինչեւ ո՞ւր կ'երթայ լարումը, դժուար է ըսել: Եւ եթէ իշխանութիւններ կ'ուզեն խուսափիլ Լիբանանի կամ Իրլանտայի մը կրկնօրինակը յօրինելէ, պէտք է նկատի ունենան բոլորին շահը:

Ա. Թ. Թ.

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՀԱՅ ԱԿՈՒՄԲԻՆ 10ԱՄԵԱԿԸ

Տասը տարի առաջ, ճաշի մը ընթացքին, քանի մը երիտասարդներ հիմը դրին Կրընոպլի Հայ Ակումբին:

Գաղութս՝ զանազան պատճառներով, լճացած կեանք մը կ'ապրէր. կարծես հերոսները յոգնած էին, հրապարակը պարապ էր, մինչ ուժի աշխատանքը ստանձնեցին տասնեակ մը երիտասարդներ, որոնք հրաւիրեցին գաղութիս զանազան կազմակերպութիւնները, առանց խտրութեան, զօրավիգ ըլլալու Կրընոպլի ապագայ Հայ Ակումբին: Բոլորն ալ իրենց հաւանութիւնը տուին, պայմանաւ որ Ակումբը գործէ չէզոք գետնի վրայ: Մեզի համար հաճելի էր տեսնել երիտասարդներ, որոնք գործի լծուելով կ'ուզէին իրենց ապրիւրը վերադարձնել տարիներու ընթացքին հայութենէ հեռացած երիտասարդներ: Ակումբին հիմը դրուեցաւ կնքահայրութեամբ աշխարհահռչակ նկարիչ Գառզուի, որ ազնուութիւնը ունեցաւ հայկական ոճով եւ երեք տառերով զարդանշան մըն ալ գծելու:

Շաբաթ, Մարտ 28-ի իրիկունը, Ալփ – Քոնկրէի ընդարձակ սրահը լեցուն էր: Աննախընթաց երեւոյթ մը: Հանդիսութիւնը կը հովանաւորէր քաղաքապետը՝ Ալէն Քարինեօն, որ նաեւ խօսք առնելով ըսաւ. – «Մեր քաղաքին համար Հայերդ, ձեր մշակոյթով ու հարուստ անցեալով, ուժ մը կը ներկայացնէք. ձեր պատմութիւնը կրցաք ծանօթացնել մեզի. տարբեր առիթներով ներկայ եղած եւ գնահատած եմ ձեր բերած օժանդակութիւնը ըլլայ Կրընոպլի, ըլլայ Ֆրանսայի»: Տեղի ունեցաւ նորաձեւութիւններու տողանցք մը, մասնակցութեամբ Ալէն Մանուկեան, Սթէֆան Քէլեան, Ալէն Միքի, Ժան Թաշճեան եւ այլ հաստատութիւններու:

Ակումբին նախագահը՝ Կրէկ Ազամեան, պատմականը ըրաւ տասնամեայ գործունէութեան, լուսարձակումով մը ցոյց տրուեցան որոշ դէպքեր ներկայացնող նկարներ:

Հիւրեր կային Ֆրանսայի զանազան շրջաններէն: Հաճելի անակնկալ մը եղաւ ներկայութիւնը Ժընեւի Ազգային Միութեան նախագահ Վահէ Կապրաշի եւ Մշակոյթի Տան ճարտարապետ Նուպար Սաաքեանի: Տասնամեակի բրդաձեւ կարկանդակը կտրեց քաղաքապետը, իր կողքին ունենալով զանազան կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները: Միութեան պատուոյ անդամ նշանակուեցաւ քաղաքապետը, որու նուիրուեցաւ յուշանուէր մը՝ Միութեան զարդանշանը ներկայացնող:

Հանդիսութեան մասնաւոր փայլ մը տուաւ Փարիզէն հրաւիրուած «Նայիրի» պարախումբը:

Յաջող ձեռնարկ մը՝ որուն համար շնորհաւորելի են բոլոր աշխատողները:

ՎԱՐԴԱՆ ԲԱԲԱԽԵԱՆ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ներկայիւս ի գիտութիւն կը յայտնենք, թէ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ներկայացուցչական Ժողովը՝ իր Մարտ 2, 1987-ի նիստին, համաձայն կանոնագրին, ընտրեց իր Դիւանը՝ յառաջիկայ երկու տարիներուն համար:

Ընտրուեցան.–
Մէթր Արմէն ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ՝ Ատենապետ,
Պ. Գէորգ ՊԱԳԸՐՃԵԱՆ՝ Փոխ Ատենապետ,
Տ. Աւետիս Քհնյ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ՝ Ատենադպիր,
Տ. Ղեւոնդ Քհնյ. ՍՈՄՈՒՆՃԵԱՆ՝ Բ. Ատենադպիր:

Ներկայացուցչական Ժողովի նոյն նիստի ընթացքին, Վարչութեան գործունէութեան երկամեայ պաշտօնավարութեան շրջանը աւարտած ըլլալով, համաձայն կանոնագրին, ընտրեց նոր Վարչական Խորհուրդը՝ յառաջիկայ երկու տարիներուն համար.–

Ընտրուեցան.–
Տ. Ներսէս Ծ. Վրդ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ,
Տ. Միւռոն Վրդ. ԳԸՎԸԳԵԱՆ,
Տ. Մեսրոպ Ա. Քհնյ. ԺԱՄԿՈՋԵԱՆ,
Օր. Լորա ԻՋՔԱԼԱՅԵԱՆ,
Պ. Տելեմաք ԳԱՎԻՋԵԱՆ,
Պ. Սուրէն ԳՈՐԾՈՒՆԵԱՆ,
Պ. Արմենակ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ,
Պ. Գեղամ ԹՈՐՈՍԵԱՆ,
Պ. Արթիւր ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ,
Պ. Ռուբէն ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ,
Բժիշկ Սարգիս ՍԻՄՈՆԵԱՆ,
Բժիշկ Միշէլ ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ,
Պ. Լեւոն ՔԷՊԱՊՃԵԱՆ:

Նորընտիր Վարչական Խորհուրդը իր անդրանիկ նիստը գումարեց նախագահութեամբ Փարիզի Առաջնորդ՝ Տ. Գիւտ Եպիսկ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆի, Մարտ 12, 1987ին եւ կազմեց իր Դիւանը՝ ըստ հետեւեալին.–

Բժիշկ Սարգիս ՍԻՄՈՆԵԱՆ՝ Ատենապետ,
Պ. Գեղամ ԹՈՐՈՍԵԱՆ՝ Փոխ Ատենապետ,
Տ. Ներսէս Ծ. Վրդ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ՝ Ատենադպիր,
Պ. Տելեմաք ԳԱՎԻՋԵԱՆ՝ Գանձապահ,
Պ. Արմենակ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ՝ Բ. Գանձապահ:

ԴԻՒԱՆ
(կնիք)

Փարիզ, Ապրիլ 6, 1987

–«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԻՐԹՕՆԸ–

Մ
Ա
Յ
Ր
Ի
Կ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕՅ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. Paris, 1985

Նախատեսումներուս հակառակն ըլլալով խօսքին տեղ անցաւ շարժում մը, որով Աննա մօրաքոյրս հրեց դուռը, առանց զայն բոլորովին գոցելու: Այդպէսով սենեակի տեսարանս կը պզտիկնար ու լսելու կարելիութիւնս կը պակսէր: Անմիջապէս ձեռքս դէմ դնելով դանդաղեցուցի դրան շարժումը, բնական ձեւով մը կանգ առած ըլլալու տպաւորութիւնը ձգելով: Վերջապէս շատ նեղ բացուածք մը միայն մնաց, ուրկէ կրնայի տակաւին դիտել իր մեքենային վրայ հակած Գայեանէին քնքուշ ուրուանկարը: Սակայն իր ամենափոքր շարժումներն իսկ դեսդաշտէս դուրս կ'իյնային: Ու յետոյ ինք չէր որ թաղուած լռութեան խորքէն պիտի փարատէր Տիկին Թադուհիի այցելութեամբը ստեղծուած կասկածներս: Թեթեւօրէն կը լսէի Մայրիկին եւ Աննա մօրաքրոջս ձայները, որոնք մեծ մասով կը ծածկուէին մեքենային աղմուկէն: Շարժակին կարճատեւ դադարներուն ականջներս նախադասութեան մը փշուրները կը հաւաքէին, կամ շեշտաւոր խօսքերու խաժամուժէն փրկուած հատ ու կտոր բառեր կը հանէին անոնց:

Երբ խառնիճաղանճէն փրկուած բոլոր կտորները քով – քովի բերելով կրցայ հանելուկը լուծել, շշմած էի ու վրդոված. Գայեանէ մօրաքրոջս ձեռքը խնդրած էին:

Այն մարդը, որ մայրերու երրորդութեանս մէկ երրորդը խլել կ'ուզէր ինծմէ, Վարդան կը կոչուէր: Մեքենագէտ էր եւ ունէր շատ լաւ թոշակ մը...: Շատ գնահատուած իր գործատիրոջ կողմէ, Վալանսի մասնաճիւղը դրկուած էր, որպէս վարպետ: Վերջապէս ան ունէր ապագայ լաւ ամուսնի մը բոլոր յատկանիշները. պատուաւոր, աշխատասէր, լուրջ, եւայլն:

Մինչ այդ, ընդհանուր համակրանք մը նշմարեցի, մինչորդ տիկին Թադուհիի հանդէպ. բայց ինչպէս կ'ըսէր Աննա մօրաքոյրս, «Տիկին Թադուհիին հետ չէ որ պիտի ամուսնանայինք ՄԵՆՔ»:

Այս յոգնակի «մենք»ը, որ կ'առընչուէր ամբողջ ընտանիքին, երբ հարցը մեզմէ մէկուն մասին էր, մաս կը կազմէր պապենական աւանդութիւններու. ամուսնանալով կնոջ մը հետ, մարդ քիչ մը կ'ամուսնանար նաեւ անոր ընտանիքին հետ: Այնպէս որ Աննա եւ Գայեանէ մօրաքոյրերս լաւ ու դէշ օրերու որպէս բախտակից, մեզի հետեւած էին աքսորի ամբողջ այդ մռայլ տեւողութեան:

Ձկրցայ լսել Մայրիկիս երկար մէկ արտայայտութիւնը. շատ քաղցր ձայնով մը կը խօսէր ան, բայց ըրածները չէին լսուեր դըրան ետեւէն: Կարի մեքենան կանգ առաւ ու այնատեն յստակօրէն լսեցի Գայեանէին ձայնը.

– Ամուսնութեան պատմութիւններ կը յօրինէք, որովհետեւ չէք համարձակիր ինծի ըսել, թէ աւելորդ եմ այս տան մէջ...լա՛ւ... պիտի մեկնի՛մ:

Եթէ զոռոցս խեղդուեցաւ կոկորդիս մէջ, եթէ ոտքս առկախ մնաց դրան կից մը տալու շարժումին մէջ. եթէ չպոռացի «ե՛ս ալ քեզի հետ պիտի գամ», պատճառն այն էր, որ մայրս տխուր ձայնով մը վերսկսաւ.

– Մտի՛կ ըրէ Գայեանէ, եթէ օր մը մեկնիս այս տունէն, քեզ փոխարինելու համար երեք գործաւորուհիի պէտք պիտի ունենանք, եւ ի վիճակի չենք մէկ հատ մը իսկ վճարելու: Օրական 15 – 18 ժամուան աշխատանքդ կքած մեքենայիդ վրայ երբ քունը աչքէդ կը վաղէ, այդ անվճար աշխատավարձքդ, զոր «հասարակաց դանձը» կը կոչենք ըսելու համար պեղեցիկ ձեւով մը, որ ձրի կ'աշխատիս, այդ աշխատավարձքդ է որ մեր պիտաճէն կը փակէ ամսու վերջաւորութեան: Կը տեսնես, խեղճ Գայեանէս, որ դուն չես որ աւելորդ ես այս տան մէջ, մե՛նք ծանր բեռ ենք քեզի: Նայէ՛ Աննային. լա՛ւ նայէ անոր զորշացած մազերուն ու անձնուրացութեան: «Երջանիկ զոհուած»ը, որ չէ ամուսնացած, մեծցնելու համար իր քոյրերը, որովհետեւ մօրը մահուան անկողնին մէջ այդպէս խոստացած էր անոր: Դուն ոչինչ կը պարտիս մարդու, սակայն դուն ալ նոյն ճամբան բռնելու վրայ ես: Մենք կը փճացնենք քու կնոջական կեանքդ ու քեզի ապագային համար միայն զղջումի երկար տարիներ կը մնան: Նայէ՛, նորէն կ'ըսեմ, տեսի՛ր սա տղան, եթէ հաւնիս ... գնա՛ Գայեանէս, գնա՛, երբ տակաւին ժամանակն է ... եթէ նոյնիսկ այս տունէն սիրոյ մեծ կտոր մը տանիս հետդ:

(Շար. 78)

OFFRE D'EMPLOI

Magasin chaussures

BANLIEUE NORD

cherche urgent vendeur/euse

tél. : 48. 20. 14. 21

IIIEME FESTIVAL DU FILM ARMENIEN

du 1er Avril au 14 Avril
au STUDIO 43
43, rue du Fbg. Montmartre — Paris 9e
Tél. : 47 - 70 - 63 - 40
Mº Le Peletier ou Montmartre

Programme du Lundi 13 Avril

◄ Salle 2
18h AU DEBUT (1967)
NOUS (1968)
NOTRE SIECLE (1972)
d'*Arthur PELECHIAN* V.O. stf
20h En présence de
Jacques KEBADIAN :
ALBERTINE (1975)
HISTOIRES D'UNE
SCULPTURE (1980)
de *Jacques KEBADIAN*
22h SAYAT NOVA (1969)
de *Sergueï PARADJANOV* V.O. stf

Programe du Mardi 14 Avril

◄ Salle 2
18h LA MEILLEURE MOITIE
DE LA VIE (1979)
d'*Albert MEGUERTCHIAN* V.O. stf
20h SAYAT NOVA (1969)
de *Sergueï PARADJANOV* V.O. stf
22h CHAOS (1973)
de *Lærte VARARCHIAN* V.O. stf

ՎԵՆԵՏԻԿ — ՁԱՏԻԿ — ՎԵՆԵՏԻԿ

Մուրատ Ռափայէլեան Վարժարանի 150ամեայ Յոբելեան

Պաշտօնական բացում Մուրատ – Ռափայէլեան Վարժարանի 150–ամեայ յոբելեանի տօնակատարութիւններու՝

1836 – 1986

Հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի եւ քահանայական օծում 2 սարկաւագներու, Ապրիլ 19, Կիրակի, ժամը 10·30–ին Ս. Ղազարի մայրավանքի եկեղեցւոյ մէջ, ընկերակցութեամբ՝ Աղեքսանդր Սիրանոսեանի լարային նուագախումբին :

Կէսօրէ ետք, ժամը 6–ին, յոբելենական ողեկոչում Մուրատ – Ռափայէլեան Թէոփոլեան դահլիճին մէջ, գեղարուեստական յայտագրով :

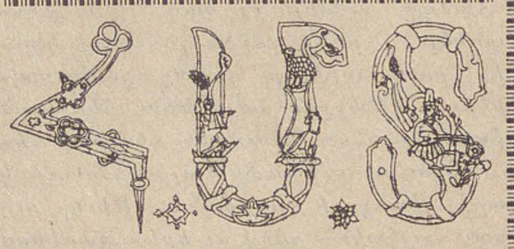

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES

15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

Du Vendredi 17 au Jeudi 30 Avril

EXPOSITION EXCEPTIONNELLE D'OUVRAGES ARMENIENS

à la Galerie Lions'y
58, rue de la Charité, Lyon 2e

LIVRES —
— PEINTURE —
— BRODERIES

Vernissage : Vendredi 17 Avril à 19h

► Entrée libre ◄

Ouvert mardi au samedi
de 14h30 à 19h30

- ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ -

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ

ՓԱՐԻԶ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ. – (Ապրիլ 14) Jիշատակ է տասն կուսանաց :
Ժամերգութիւն՝ ժամը 16·30 :

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ. – ժամը 16–ին, հանդիսաւոր ժամերգութիւն – վինճակ – :

ՊՈՒԼՎ. OSSO — Ս. ՅԱԿՈԲ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ. –
Ժամերգութիւն՝ 18·30 :

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ. –
Ժամերգութիւն՝ 18–ին :

FONDATION LEA ET NAPOLEON BULLUKIAN

COMMUNIQUÉ

Suivant testament en date du 29 décembre 1983, Monsieur Napoléon BULLUKIAN décédé à Lyon le 12 Avril 1984, a laissé son actif successoral à la constitution d'une :

«FONDATION LEA ET NAPOLEON BULLUKIAN»

sous l'égide de la FONDATION DE FRANCE ayant pour objectifs suivants :

— Encourager la recherche médicale et particulièrement sur le cancer.

— Participer aux œuvres sociales et d'entraide de l'Eglise Arménienne d'Etchmiadzine.

— Encourager les jeunes artistes suivant les décisions du Conseil de la Fondation.

Un secrétariat administratif fonctionne à LA MALMAISON, 18, rue Louis Tourte 69410 CHAMPAGNE AU MONT D'OR, LYON, FRANCE, qui était le domicile de Monsieur et Madame BULLUKIAN, et qui pourrait être utilisé pour des expositions, conférences, colloques, séances culturelles et musicales, et à la constitution progressive d'une bibliothèque spécifiquement arménienne etc.

Il sera procédé à une seconde attributoin des revenus de la Fondation en faveur de toutes associations qui pourraient prétendre à une aide selon les objectifs précités de la Fondation.

Les demandes doivent être adressées au secrétariat de la Fondation dans un délai expirant le 30 Avril 1987.

Les attributions seront proclamées en une séance solennelle ultérieure, qui sera tenue à LA MALMAISON.

pour le Conseil d'Administration
de la
FONDATION LEA ET NAPOLEON
BULLUKIAN
Le Président
Professeur Pierre MARION

NOUVEAU . . . NOUVEAU . . . NOUVEAU

CONCERT PUBLIC DE LIZ SARIAN A EREVAN

EN VENTE CHEZ VOTRE DISQUAIRE
A PARTIR DU 10 MARS

ATTENTION
tirage limité

ARMENIE 87

REPRISES DES VOLS DIRECTS
PARIS / EREVAN / PARIS

—— EN BOEING 727 ——
—— DE LA COMPAGNIE AIR CHARTER ——
FILIALE DE LA COMPAGNIE AIR FRANCE

CALANDRIER DES DEPARTS

DEPARTS	RETOURS
30 AVRIL	15 MAI
14 MAI	29 MAI
28 MAI	12 JUIN
11 JUIN	26 JUIN
25 JUIN	10 JUILLET
09 JUILLET	24 JUILLET
23 JUILLET	07 AOUT
06 AOUT	21 AOUT
20 AOUT	04 SEPTEMBRE
03 SEPTEMBRE	18 SEPTEMBRE
17 SEPTEMBRE	02 OCTOBRE

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. 47 - 42 - 10 - 35

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. 78 - 60 - 13 - 66

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. 42 - 61 - 51 - 13

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES St. ANTOINE
214, route Nationale
de Saint Antoine
13015 Marseille
Tél. 91 - 96 - 01 - 06
91 - 03 - 16 - 28

Lic. A 130

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: Nº 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
14
MARDI
14 AVRIL
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.466 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 62e ANNÉE — No 16.466

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԻՒՐԼԱԹԻ հիւլէական կեդրոնին արկածը նոր մտահոգութիւններու դուռ կը բանայ, որքան ալ պատասխանատու իշխանութիւնները ջանան նսեմացնել ծագած վտանգներուն տարողութիւնը: Ինչ որ յստակ է, ամէն պարագայի մէջ, այն է որ մարդուն բրած գիւտերը կը գլեն կ'անցնին մարդն իսկ, այսինքն այլեւս չի կրնար տիրապետել անոնց: Այս անգամ արկածը կը պատահէր գիշերը, Շաբաթէն Կիրակի, Թոմաւոր կազի հոսումի պատճառաւ: Երբ միջադէպը հաղորդուած է, անմիջապէս գործատան աշխատանքը դադրած է:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐՏԱՔԻՆ նախարարը միայն պաշտօնական իշխանութիւններուն հետ չտեսնուեցաւ Վարշաւա, այլեւ ընդդիմութեան, ճաշեց Սոլիտարնոսքի նախկին պետին հետ ու այցելեց հայր Փոփելուշքոյի շիրիմը: Ծանօթ է որ, վարդապետը առեւանգուած եւ չարչարանքի տակ սպաննուած էր քաղաքական ոստիկանութեան երեք անձերու կողմէ եւ այսօր՝ պաշտամունքի առարկայ է:

ԷՐՍՔԻՆ ՔԱԼՏՈՒԷԼ, ամերիկացի հանրածանօթ գրագէտը մեռաւ, առջի օր, 83 տարեկանին: Համբաւի տիրացած իր գործերն են.— «Լա ռուտ օ թապա», «Լը փըթի արփան տիւ պոն տիէօ» եւայլն եւայլն: Վերջին վերապրողներէն էր Հարաւի գրագէտներու սերունդի մը:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ կրնայ դիրք փոխել Ռուտոլֆ Հէսի նկատմամբ, ըստ գերմանական Տէօ - Շփիկըլ շաբաթաթերթին: 92 տարեկան, Հիթլէրի երբեմնի յաջորդը նկատուած, Հէս միակ բանտարկեալն է Շփանտաուի բերդաբանտին, ուր կը մնայ 1946-էն ի վեր, երբ ցկեանս արգելափակման դատապարտուած էր: Հսկողութեան տակն էր չորս յաղթական Պետութեանց, բայց Խորհրդային Միութիւն միշտ ընդդիմացած է ազատ արձակուելուն, այն առարկութեամբ թէ նման վերաբերում մը պիտի նշանակէր անպարտ նկատել բոլոր նացի ոճրագործները:

ԱԼԷՆ ՓՐՈՍԹ Ֆորմիւլ 1-ի իր 26-րդ յաղթանակը տարաւ Պրազիլ եւ առաջինը՝ 1987-ի: Այս անգամ Ֆրանսացիին (մօրմէ՝ Հայ) յաղթանակը այնքան ապահով չէր թուեր, մանաւանդ իր մրցակիցներուն պատճառաւ (ի մասնաւորի՝ Նելսըն Փիքէթ):

ԱՑՄՐՑՈՐԴԱՆԱՆԻ մէջ գործուած ոճրափորձ մը մեծ լարուածութիւն մը ստեղծած է հոն հաստատուած Հրեաներու մօտ, մինչ պաղեստինցի բանտարկեալներն ալ կամաւոր ծոմի դիմած են: Գրաւեալ հողերու վրայ է պատահած ոճրափորձը անծանօթի մը կողմէ, որ քոքթէյլ մոլոթով մը նետած է կառքի մը վրայ, որ այր ու կին մը եւ իրենց չորս զաւակները կը փոխադրէր: Կինը տեղն ու տեղը մեռած է, մինչ ամուսինն ու զաւակները ծանրօրէն այրած:

ՊԱՊԸ, Ծագկազարդի պատարագի մատուցումէն ետք Արժանթինէն, վերադարձաւ Հռոմ:

ՄԻՒՆԻԽԻ մէջ աճուրդով ծախուած է 600 հազար ֆրանսական ֆրանքի Լենինի գրպանի ժամացոյցը: Գնողն է Քէօլնէն հնավաճառ մը: Ժամացոյցին վրայ, որ կուգար ցարին արքունիքէն, փորագրուած էր ռուս կայսրութեան արծիւը, վրան ալ՝ մուրճն ու մանգաղը:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՄԱՐՏ 27 - ԱՊՐԻԼ 10)

ՄԵԾԱՐԵՆՑԻ ՈՒ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ ՄԱՍԻՆ ՅՈՒՇԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔԱԾՈՅ ՄԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ

«Սովետական Գրող» հրատարակչականը լոյս ընծայած է Միսաք Մեծարենցի եւ Դանիէլ Վարուժանի մասին անոնց զաւակներու, մտերիմներու եւ ժամանակակից դէմքերու կարծիքներն ու յուշերը պարունակող հաւաքածոյ մը, զոր կազմած է Ալբեր Շարուրեան: Այդ յուշերու բնագրերը կը գտնուին Երեւանի Չարենց թանգարանը: Հետաքրքրական են «Համաճարեղ պատանի»ի վերաբերեալ Վահան Նալբեանի, Յակոբ Սիրունիի, Յակոբ Մնձուրիի, Օֆելիա Գասպարեանի եւ այլոց յուշերը: Դանիէլ Վարուժանի այրիի՝ Արաքսի Վարուժանի եւ մօրաքրոջ՝ Թագուհի Գալմճեանի պատմութիւններով կը բացուի Վարուժանի մասին յուշերու նուիրուած բաժինը: Այս բաժնին զարդը կը կազմեն Դանիէլ Վարուժանի զաւակներներ դերասան Վահրամ Փափազեանի, գիւղատնտես Մկրտիչ Պարտիզեանի, բանաստեղծ Հ. Մկրտիչ Պօտուրեանի, Դեւրենիկ Ճիզմէճեանի, Պելժիոյ ակադեմիայի դասընկեր Փիէռ Մայէսի եւ այլոց յուշերը: Հաւաքածոն կ'եզրափակէ «Կառապանի մը պատմութիւնը» վերնագրով վկայութիւնը, որուն հեղինակն է կառապան Հասան: Անոր վիճակած էր Չանղըրըէն Այաշ փոխադրուող հինգ աքսորականներուն՝ Ռուբէն Սեւակի, Դանիէլ Վարուժանի եւ այլոց կառքով ուղեկցիլ: «Այս խեղճ զոհերը մէկիկ - մէկիկ ծառերուն կապուեցան, կը պատմէ ան: Իրենց ձեռքերը կապուած ըլլալով, չէին կրնար ինքզինքնին պաշտպանել: Յետոյ չէթէապետը եւ իր մարդիկը իրենց դաշոյնները մերկացուցին եւ սկսան դանդաղօրէն եւ հանդարտ կերպով մորթոտել: Դատապարտեալներուն աղաղակը եւ անոնց յուսահատ կատաղութիւնը սիրտս կը ճմլէին»:

Մօտ ատենէն կը հրատարակուի Դանիէլ Վարուժանի երկերու ամբողջական ու քննական հրատարակութիւնը: Ասիկա, ինչպէս նաեւ Մեծարենցի երկերու լիակատար հրատարակութիւնը, յուշերու ներկայ հատորը, անոնց կեանքին ու գործին նուիրուած բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններ, յօդուածներ, որոնք լոյս տեսած են Երեւան եւ Սփիւռքի մէջ, յիշատակի ինքնատիպ տուրք են հանճարեղ բանաստեղծներուն:

«POLYEUCTE» DE CORNEILLE

BIEN DES MICMACS EN ARMENIE

Միշէլ Քուրնօ, թատերական իր քրոնիկին մէջ («Լը Մոնտ», Ապրիլ 12 - 13), նուիրուած Քորնէյլի Պոլիկտոսի ներկայացման, երկարօրէն կը ծանրանայ բուն նիւթին վրայ, աւելի քան այս ներկայացման: Կ'անդրադառնայ թատերգութեան սիրային, ապա՝ կրօնական նկարագրին: Ինչպէս ծանօթ է, Բալլինէ հրոմէացի կառավարիչ Ֆելիքսի աղջիկը, հօրը պարտադրութեամբ Մելիտինէի մէջ, կ'ամուսնանայ հայ ազնուականի մը՝ Պոլիկտոսի հետ, մինչ Հռոմի մէջ, կը սիրէր Սեւերիանոսը: Պոլիկտոս քրիստոնեայ կը դառնայ (250-ի ատեններն ընտրած է հեղինակը, իբրեւ թուական, այսինքն Հայաստանի քրիստոնէացումէն առաջ):

L'HOMMAGE D'HENRI VERNEUIL A CHARLES AZNAVOUR

◆

Ֆիկառօ - Թելեվիզիոն (ինչպէս նաեւ, անշուշտ, Ֆրանս - Սուառի) շաբաթավերջի յաւելուածին մէջ, վերոյիշեալ խորագրով երկու էջեր տրամադրուած են Ազնաւուրի: Ժընըվիէվ Շիւրէր սապէս կը սկսի իր գրութիւնը.-

«Ազնաւուրեան եւ Մալաքեան, ընտանեկան երկու մականուններ, որոնց ծագումները կ'երկարին Սեւ ծովէն Կասպից ծով. Թուրքիոյ եւ Խորհրդային Միութեան միջեւ: Երկու անձեր, վերածուած, դարուս սկիզբի խռովութեանց մէջ, Շառլ Ազնաւուրի եւ Անրի Վէրնէօյի: Հայեր, հայրենիքի ցաւով, աքսորուած՝ մնայուն հանդրուանի մը փնտռտուքով. և տաղանդաւոր արուեստագէտներ, երկուքն ալ հանրազգերուն գլուխը»:

Թերթին աշխատակիցը, ապա, կ'արձագանգէ Վէրնէօյի կարգ մը յայտարարութեանց, նոյնիսկ յայտնութեանց, քանի որ Ազնաւուրի դրուատիքը ընելէ ետք, «Մայրիկ«ի հեղինակը կ'ըսէ թէ Ազնաւուր շատ մեծ դեր պիտի ունենայ իր պատրաստած ֆիլմին մէջ, թէեւ ենթական, ցարդ, տեղեակ չէ:

Այդ ֆիլմին մասին, յօդուածագիրը կ'ըսէ թէ հայ ընտանիքի մը սակայն է, երկար սենարիօ - վկայութիւն մը, մասամբ արդէն գրի առնուած «Մայրիկ»ի մէջ, դուրգուրանքի շատ գեղեցիկ վէպ մը: Այս արձագանգներէն զատ, թերթը հրատարակած է Մալաքեանի հետեւեալ տողերը, խորագրուած՝

DE L'AMOUR A L'AMOUR

Si j'oublie un instant que nous sommes amis et que je l'aime bien...
Si j'efface de ma mémoire notre origine commune qui fait que le succès de l'un n'est pas indifférent à l'autre...
Si je fais donc abstraction de tous ces liens personnels qui, en toute logique, conduisent au «parti pris» il reste encore le superbe chantre incontesté de l'amour avec ses beautés et ses misères, ses chagrins et ses fêtes.
De l'amour-passion
à l'amour-pulsion.
De l'amour-chimère
à l'amour toujours,
De l'amour trop tard,
De l'amour plus jamais avec ses cicatrices,
De l'amour déçu, trahi,
à l'amour-espoir,
Chaque fois, de sa voix pleine de déchirure, il a chanté ce grand moment de la vie, avec ses mots simples et ses mots vrilles qui vous percent le cœur.
Quel étrange et fascinant troubadour que cet enfant d'émigré, au regard tantôt triste, tantôt pétillant de malice, cet enfant d'Arménie, né en France, parfaitement intégré dans un Occident qui l'acclame, sans pour autant renier ses racines.
Tel ces aèdes, poètes de l'ancienne Grèce, qui chantaient leurs œuvres dans les lieux publics, il parcourt le monde, ce semeur d'amour.
Et il y a dans ces triomphes un peu du souffle lyrique de ses origines, beaucoup de sa culture française, mais il y a surtout ce talent rare qui fait la «star», puisque dès ses premiers mots, dès ses premières notes, on sait que c'est Aznavour et personne d'autre.
Et ce matin-là, le jour de sa naissance, quand les fées se mirent à distribuer les grâces, Aznavour, avec son féroce appétit, les ramassa toutes...
même celle qu'il aurait pu laisser
à un futur très grand
comédien !
Il se voyait déjà en haut de l'affiche.
Il y est, en lettres de feu, cet enfant de la bohême ou de cette table qu'il faut savoir quitter à temps ou encore de ce Venise peint aux couleurs de tristesse.

H. V.

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆԳԱՐԱ ԴԺԳՈՀ՝ ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԷՆ

ԱՄՆ-ու Ներկայացուցիչներու ժողովին արտաքին յարաբերութիւններու յանձնախումբը Թուրքիոյ կատարուելիք օժանդակութիւնը 300 միլիոն տոլար դեղչած է: Իսկ Ծերակոյտի արտաքին յարաբերութիւններու յանձնախումբը պայման դրած է, որ տրուած զէնքերը Թուրքիա չկարենայ գործածել Կիպրոսի մէջ, մինչ Յունաստանի համար նման նախապայման մը խնդրոյ առարկայ չէ եղած:

Այս որոշումը, որ յունական լոպիին յաղթանակը կը նկատուի, մեծ դայրոյթ պատճառած է Թրքական շրջանակներուն: Թուրք կառավարութիւնը նախարարապետ Թ. Էօզալի նախագահութեամբ նիստ գումարելով որոշած է առ այժմ նկատի չունենալ այն յաւելուածական նամակը զոր ստորագրած էր արտաքին նախարար Վ. Հալէֆօղլու Ամերիկա իր գտնուած շրջանին. Նամակը կը նախատեսէր ԱՄՆ - Թուրքիա պաշտպանութեան ու տնտեսական գործակցութեան համաձայնութիւնը երկարաձգել մինչեւ 1990:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 50-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

×

«ԱՐԱՐԱՏ» ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Ապրիլ 12-ի խաղերու արդիւնքներն են.—

Կայրաթ - ԱՐԱՐԱՏ	0 - 1
Զէնիթ - Նեֆթչի	1 - 1
Ժալգիրիս - Դինամօ Թ.	3 - 1
Դինամօ Մինսկ - Գուրիա	3 - 0
Սպարտակ - ԲԿՄԱ	3 - 1
Մետալիստ - Դնեպր	1 - 0

Այս խաղերէն ետք դասաւորումը կը գլխաւորէր Սպարտակ 12 կէտով, որուն կը հետեւէին Տորպեդօ եւ Դինամօ Մինսկ 9ական, Մետալիստ եւ Ժալգիրիս 8ական, ԲԿՄԱ 7, Դնեպր, Դինամօ Մ., Զէնիթ եւ Արարատ 6ական, Նեֆթչի 5, Դինամօ Կ., Շախտեոր եւ Գուրիա 4ական, Դինամօ Թ. եւ Կայրաթ 3ական կէտերով:

Ա. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

«ԿՈՏԱՅՔ» ՊԱՐՏՈՒԱԾ

Ապրիլ 4-ին սկսան Խորհրդային Ա. դասակարգի խումբերուն ախոյենութեան խաղերը: Աբովեանի «Կոտայք»ը իր անդրանիկ հանդիպումը աւարտած է պարտութեամբ, ի՛ր իսկ դաշտին վրայ, Տիւմենի «Գէոլոգ»ի դէմ (0 - 2):

⁂

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

ԻՍԻ ՅԱՂԹԱԿԱՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ ՊԱՐՏՈՒԱԾ

Փարիզեան շրջանի ախոյենական հանդիպումներուն Իսիի Հայ Մարզականը 1-ի դէմ 2 կէտով յաղթեց առաջատար Անթոնիի, այս վերջնոյն դաշտին վրայ: Միւս կողմէ, Ալֆորվիլի հայկական խումբը 1 - 0 արդիւնքով պարտուեցաւ Վիլժիւիֆէն, մրցակցի դաշտին վրայ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԻՍՏԸ

Ա.

Երեւանի մէջ, Մարտ 14-ին, գումարուեցաւ Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէի հերթական նիստը, որ քննութեան ենթարկեց կուսակցական կազմակերպութեան հարցերը, Խորհրդային Միութեան համայնավար կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի Յունուարին գումարած ժողովի որոշումներու լոյսին տակ: Ժողովին նշտր դրուած է վերակառուցումը արդիւնաւորելու, վարիչներու պատրաստութեան, անոնց դերին ու պատասխանատուութեան բարձրացման վրայ:

Ժողովականները անդրադառնալէ ետք անցնող տասնամեակին արձանագրուած նուաճումներուն՝ շինարարական, քաղաքական, տնտեսական, ընկերային ու մշակութային մարզերէ ներս, քննադատական մօտեցումով խօսած են նաեւ թերութիւններու, սխալներու եւ այլազան մարզերու մէջ գոյութիւն ունեցող օրինազանցութիւններու մասին:

Կեդր. Կոմիտէի զեկուցումը կարդացած է Ա. քարտուղարը՝ Կարէն Դեմիրճեան: Հայաստանի կարգ մը շրջաններու մէջ արձանագրուած յաջողութիւններու գնահատականը ընելէ ետք Կարէն Դեմիրճեան բառերը չէ ծամծմած բուռն քննադատութեան ենթարկելով ոչ միայն արդիւնաբերութեան, այլեւ շինարարութեան, առողջապահութեան եւ այլազան մարզերու մէջ բոյն դրած անպատասխանատուութեան, կաշառակերութեան, յափշտակումներու եւ բացասական այլ երեւոյթներ: Ան հաստատած է այն իրողութիւնը, թէ այս բոլոր երեւոյթներու դէմ կուսակցական կազմակերպութիւնը տարիներէ ի վեր կը պայքարի, բայց տարկայական եւ ենթակայական պատճառներու բերումով հարկ եղած եւ ցանկալի արդիւնքներու կարելի չէ եղած հասնիլ:

Արդիւնաբերութեան մարզէն ներս նկատուած թերութիւններու, ձեռնարկութիւններու եւ գործատուներու արդիականացման անհրաժեշտութեան անդրադառնալով Կարէն Դեմիրճեան դիտել տուած է, թէ արդիւնաբերութեան մէջ մեքենաներու եւ սարքաւորումներու զգալի մասը կը գործածուի սահմանուած ժամկէտէն աւելի: Ասիկա կը նուազեցնէ արտադրութեան արդիւնաւէտութիւնը եւ կը մեծցնէ նորոգութեան համար պահանջուող աշխատանքի, նիւթական ու տնտեսական միջոցներու ծախքերը: Հայաստանի արդիւնաբերութեան մէջ եղած մեքենաներու եւ սարքաւորումներու 8·3 տոկոսը 1985-ի աւարտին շահագործման մէջ կը գտնուէր 20 տարիէ աւելի: Աւելի քան 20 տարի է, որ Երեւանի հաստոցներու գործատան մէջ կը գործածուի մետաղահատ հաստոցներու 34·7 տոկոսը, Զարենցաւանի գործիքաշինական ձեռնարկութեան մէջ՝ 24·3 տոկոսը, «էլեկտրասարք» ձեռնարկութեան մէջ՝ 23 տոկոսը, եւայլն: «Որքա՞ն նիւթական ու բարոյական վնասներ կը կրենք շինարարութեան դէշ որակի պատճառով: Անբաւարար որակը թէ՛ կատարողներու՝ շինարարներու անպարեխղճութեան, թէ՛ նախագիծերու ցած որակի եւ թէ՛ հեղինակային թոյլ հսկողութեան հետեւանքն է» բացած է կուսակցութեան պարագլուխը եւ անցած առողջապահութեան մարզին ու շեշտած, թէ Հայաստան զգալի կերպով ետ կը մնայ աշխատաւորներու բժշկական սպասարկութեան պահանջներու բաւարարման գծով: Ցկար է զարգացած ծննդատուներու եւ մանկական հիւանդանոցներու ցանցը: Ուղղակի յանցաւոր են շինարարները եւ պատուիրողը՝ Առողջապահութեան նախարարութիւնը:

Կարէն Դեմիրճեանի զեկուցումին մէջ կարեւորութեամբ կը շեշտուին երկու հարցեր:

Առաջինը՝ Հայաստանի ուժանիւթի զարգացումն է: Որոշուած է ուժանիւթային կարողութիւններու յետագայ մեծացումը իրականացնել տուեալարար բնական կազով աշխատող ջերմելեկտրակայաններու ընդարձակման եւ վերակառուցման միջոցով: Հրազդանի պետական շրջանային ելեկտրակայանի կարողութիւնները կը կրկնապատկուին: Երեւանի եւ Կիրովականի ջերմելեկտրակայանները կը վերակառուցուին: Միջոցներ ձեռք կ'առնուին ջրելեկտրակայաններու մէջ ուժի արտադրութիւնը աւելցնելու, հին եւ փոքր կայանները վերականգնելու եւ նորերը կառուցելու միջոցով: Կը հետազօտուին ելեկտրուժի աղբիւրներու՝ քամիի, երկրաջերմային, արեւու ուժի օգտագործման կարելիութիւնները: Իրականացուած են եւ կը նախատեսուին հայկական ատոմակայանի ապահովութեան յետագայ բարձրացման արմատական միջոցառումներ: Հիւլէական կայանի երկրորդ հերթի շինարարութիւնը դադրեցուած է:

Երկրորդը՝ քիմիական արդիւնաբերութեան հարցն է: Շուրջ տասը տարի է, որ Հայաստանի մէջ քիմիայի նոր ձեռնարկութիւններ չեն կառուցուիր: Քիմիական եւ նաֆթաքիմիական արդիւնաբերութեան արտադրութեան տեսակները պակսած են, մեքենաշինութեան արտադրութիւնը՝ կրկնապատկուած: Քիմիական արդիւնաբերութեան ձեռնարկութիւններու արմատական վերակառուցմամբ կը մեծնայ անոնց էքոլոժիք ապահովութիւնը եւ կը նուազի ուժի աղբիւրներու տեսակներու ծախքը: Կուսակցութեան պարագլուխը կ'աւելցնէ, թէ հարկ է լրջօրէն ձեռնարկել քաղաքներու եւ աւաններու կանաչապատման գործին: Իւրաքանչիւր բակի, փողոցի, ամէնուրեք, ուր որ կարելի է, պէտք է տնկել յարդարական եւ պտղատու ծառեր, քաղաքներու համար տնեղծել աւելի շատ թթուածինի արտադրամասեր: Պէտք չէ թոյլ տալ, որ անոնք փճանան, ոչնչացուին: Խօսելով բնութեան պահպանութեան մասին, նշած է, թէ կարելի չէ չանդրադառնալ նաեւ մեր պատմական յուշարձաններու պահպանութեան: Մեր մօտ մշակութային եւ պատմական մեծ արժէք ներկայացնող բազմաթիւ կոթողներ քանդուած են: Կարելի չէ ջնջել յիշողութիւնը, պատմութիւնը: Առանց պատմութեան, առանց յիշողութեան կարելի չէ մարդ դաստիարակել, եզրակացուցած է ան:

Յատկանշական է զեկուցումին ազգային տրամադրութիւններու գոյութեան եւ ազգամիջեան յարաբերութիւններու վերաբերող բաժինը, ուր կ'ըսուի.

«ՍՄԿԿ կենտկոմի յունուարեան պլենումը ուշադրութիւն հրաւիրեց այն բանի վրայ, որ անհրաժեշտ է քառորդի հետ տարուող աշխատանքում հետեւողականօրէն իրագործել կուսակցութեան ազգային քաղաքականութեան պահանջները: Մեր հանրապետութիւնում համերաշխօրէն, եղբայրաբար, համատեղ ապրում եւ աշխատում են Հայեր, Ռուսներ, Ադրբեջանցիներ, Քրտեր, այլ ազգութիւնների ներկայացուցիչներ: Նրանց յարաբերութիւնների ներդաշնակութիւնը եւ բարձր կուլտուրան մեր հանրապետութեան կեանքի բնորոշ յատկանիշներն են: ... Կուսակցական կազմակերպութիւնները պարտաւոր են մշտապէս իմանալ ազգային եւ ազգամիջեան յարաբերութիւնների իրական պատկերը, տեսնել դրանց զարգացման հեռանկարները ... Այն ամէնում, ինչը վերաբերում է ազգային յարաբերութիւնների զարգացմանը, պէտք է ցուցաբերել առանձնայատուկ, զգայուն եւ շրջահայեաց վերաբերմունք, կուսակցական սկզբունքայնութիւն, հոգատարութիւն մեր երկրի բոլոր ժողովուրդների բարեկամութեան ու եղբայրութեան յետագայ ամրապնդման նկատմամբ: Հարկաւոր է վճռականօրէն յաղթահարել այդ ոլորտում եղած բացասական երեւոյթները, անզիջում հակահարուած տալ նացիոնալիզմի եւ շովինիզմի, տեղայնութեան, խնամառութեան տրամադրութիւններին, ազգային սահմանափակութեան ու սնապարծութեան ամէն կարգի դրսեւորումներին ... Ազգամիջեան յարաբերութիւններին առնչուող հարցերին պէտք է վերաբերուել բարձր պատասխանատուութեամբ: Եղբայրական հանրապետութիւնների հարեւան շրջանների հետ որեւէ թիւրըմբռնում ծագելու դէպքում կուսակցական եւ սովետական մարմինների ղեկավարները պէտք է կայացնեն սկզբունքային վճիռներ, կանխեն դրանց առաջացումը: Քաղաքական աշխատողները նման դէպքերում պէտք է գործեն հմտօրէն, մարեն անառողջ յոյզերը»:

Կարէն Դեմիրճեան կարեւոր տեղ կուտայ իր զեկուցման մէջ մասնագէտներու դերին ու պատասխանատուութեան բարձրացման: Պէտք է բարձրացնել, կ'ըսէ, արտադրութեան մէջ մասնագէտներու դերն ու պատասխանատուութիւնը: Հարկ է իւրաքանչիւր պաշտօն յանձնել իր մասնագէտին: Անթոյլատրելի է, որ մեր շատ մը հիմնարկ – ձեռնարկութիւններու մէջ ճարտարագէտի պաշտօնը վարէ անասնաբոյժը կամ գիւղատնտեսը, գիւղատնտեսութեան մասնագէտի պաշտօնը՝ ապրանքի մասնագէտը, իսկ պատմաբանի փոխարէն՝ մարզանքի ուսուցիչը եւ հակառակը: Այս երեւոյթին պէտք է վճռականօրէն վերջ տալ: Միւս կողմէ, հարկ է, որ մասնագէտներն ալ արժեցնեն իրենց մասնագիտական պատիւը: Երբեմն ականատես կ'ըլլանք զաւեշտի: Օրինակ, գրօսաշրջիկութեան մարզէն ներս՝ պանդոկներու զանձապահներ, պատմէններ, յարկի հերթապահներ են ուսուցիչը, ճարտարագէտ – երկրաբանը, անասնաբոյժը, գիւղատնտես – տնտեսագէտը եւայլն:

Ինչ կը վերաբերի վարիչներու պատասխանատուութեան, Կարէն Դեմիրճեան կը շեշտէ, թէ անոնք պէտք է գաղափարական ամրութեան, կուսակցական եւ պետական կարգապահութեան անշեղ պահպանման, խօսքին հաւատարիմ մնալու, ազնուութեան, օրինաւորութեան, անկաշառութեան, համեստութեան, ընկերային բարոյականութեան սկզբունքներէն ամէն տեսակ շեղումներու նկատմամբ անհանդուրժողութեան տիպար ըլլան: «Անհրաժեշտ է վճռականօրէն ազատուել յարմարուողներից, կարիերիստներից, նրանցից՝ ովքեր կուսակցութեան անդամի, ղեկավար աշխատողի կոչումը արատաւորում են ընչաքաղցութեամբ, անտեսական ուռճացմամբ, հարբեցողութեամբ, անմաքրաբարոյութեամբ, վրէժական պայքար մղել պրոտեկցիոնիզմի դէմ, աշխատողներին հայրենակցութեան եւ անձնական նուիրուածութեան յատկանիշներով առաջ քաշելու դէմ: Պէտք է ամենայն խստութեամբ հաշիւ պահանջել նրանցից, ովքեր փորձում են իրենց պաշտպանութեան տակ առնել խաբեբաներին, յափշտակիչներին, կաշառակերներին» կը շեշտէ կուսակցութեան պարագլուխը:

Հոս կը բերուի օրինակ մը բազմաթիւ այն օրինազանցութիւններէ եւ յափշտակումներէ, որոնք կը վկայեն ոչ միայն ղեկավարի մը հսկողութեան բացակայութեան, այլեւ չարաշահութիւններու մարզէն ներս վերադաս մարմիններու կողմէ պայմաններու ստեղծման եւ նաեւ մեղսակցութեան մասին: Այսպէս, Շահումեան շրջանի «Նոր ուղի» կոլտնտեսութեան նախագահը 1984ին կոլտնտեսութեան մէջ ինքնագլուխ կերպով ստեղծած է պիտակներու արտադրութեան օժանդակ տնտեսութիւն մը եւ պատասխանատու նշանակած մարդ մը, որ յանցագործութիւններու համար նախապէս երեք անգամ դատուած է: Շրջանի երկրագործական արդիւնաբերութեան ձեռնարկութեան նախագահ եւ փոխ – քաղաքապետը, ինչպէս նաեւ քաղաքապետարանի ծրագրի բաժնի վարիչը «չնկատելով» որ օժանդակ տնտեսութիւն մը ստեղծելու այդ առաջարկը կառավարութեան կողմէ մերժուած է, միաժամանակ հաւանութիւն տուած են այդ նախաձեռնութեան, նոյնիսկ չհետաքըր – քըրուելով անոր իրականացման ընթացքով: Յետագային պարզուած է, որ փաստօրէն նման տնտեսութիւն մը գոյութիւն իսկ չէ ունեցած եւ խարդախ մարդիկ, օգտուելով հսկողութեան բացակայութենէ, կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ (9 ամիս) գրպանած են աւելի քան 81 հազար ռուբլի: Յանցաւորները ձերբակալուած եւ վերջերս բանտարկուած են, իսկ շրջանի փոխ – քաղաքապետը մինչեւ այսօր պատժի չէ ենթարկուած:

Օրինազանցութիւններ կան նաեւ Ներքին նախարարութեան վարչամեքենային մէջ: Անցեալ տարի Ներքին նախարարութեան մարմիններէն բացասական գործերու համար պաշտօնազրկուած են 219 պաշտօնեաներ, դատապարտուած են 14 հոգի, աշխատանքները չկատարելու համար հեռացուած են երկու դատախազներ, 20 քննիչներ վարչական խիստ պատիժի ենթարկուած են, որոնցմէ 6-ը հեռացուած են դատախազութեան համակարգէն:

Իր զեկուցումի աւարտին Կարէն Դեմիրճեան յոյս յայտնած է, թէ կուսակցական իւրաքանչիւր կազմակերպութիւն, ղեկավար եւ շարքային խորապէս գիտակից ներկայ վերափոխման քաղաքականութեան նշանակութեան, աւելի գործօն եւ համարձակ կը ջանան իրագործել առաջադրուած վերակառուցման ծրագիրները եւ պատուով կը դիմաւորեն Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան 70ամեակը:

Հ. Ա.

(Մնացեալը յաջորդով)

ԹԻԹԱՆԻՔԻ ՆԱՒԱԲԵԿՈՒՄԸ

1912, Ապրիլ 14-էն ի վեր, երբ «Թիթանիք» նաւը ընկղմեցաւ Ատլանտեանի մէջ, ահագին մելան սպառեցաւ, գրելու համար այդ արկածին մասին: Այս մասին վերջերս հրատարակուած գիրքի մը՝ «Ողբերգութեան մը ամբողջ պատմականը»ի հեղինակը, Մայքըլ Տէյվի կը պատմէ թէ ինչպէս անոր շինարարները սխալեցան զայն անխորտակելի կարծելով, ինչպէս նաւապետը առաջին ուղեւորութեան իսկ ուզեց արագութեան մրցանիշ մը կոտրել ու ամբողջ թափով նաւը առաջնորդեց սառցադաշտի մը մէջ, ուր բախեցաւ սառնակոյտի մը ու սկսաւ ջրամոյն ըլլալ: Տէյվի անգամ մը եւս գրի առնելով բազմիցս կրկնուած այս պատմութիւնը, կը պնդէ երկու կէտերու վրայ: Նախ կը խօսի փրկուածներու ընկերային ծագումին, ապա քննիչ յանձնախումբին խարդախուած եզրակացութիւններուն մասին, որոնք կերպով մը կ'արտայայտէին պատասխանատուները անմեղ ցոյց տալու ջանքը:

Այսպէս, Տէյվի նկատել կուտայ, թէ առաջին կարգի այր ճամբորդներու 34%ը փրկուած է, մինչ Բ. եւ Գ. կարգի ուղեւորներուն համար այդ համեմատութիւնը կ'իջնէ 8%-ի եւ 12%: Գ. դասակարգէն երախաներու 70%-ը եւ կիներու 45%-ը կորսուեան կը մատնուին, մինչ Ա. եւ Բ. կարգով ճամբորդողներու միջեւ այս համեմատութիւնը նուազագոյն սահմանի վրայ է: Գ. կարգէն փրկուած կիներու համեմատութիւնը (55%) Ա. կարգի այր մարդոցմէն աւելի (34%) ըլլալով հանդերձ, Գ. կարգէն փրկուած երախաներու շատ փոքր թիւը ցոյց կուտայ, որ միշտ չէ որ յարգուած է «Նախ կիներն ու տղաքը» ազդարարութիւնը:

Արդեօք այս տուեալները նշան են նախ հարուստները փրկելու փափաքի՞ մը, թէ ստեղծուած կացութեան մէջ իրերու բնական ընթացքի արդիւնք են: Հեղինակը կը ծանրանայ այս երկրորդ հաւանականութեան վրայ: Ձինք հոն կ'առաջնորդեն վերապրողներու վկայութիւնները: Վերնայարկի կամրջակները Ա. կարգի ճամբորդներու վերապահուած էին, իսկ այս խցիկներուն տակը կը գտնուէին երկրորդ եւ երրորդ կարգի աւելի համեստ խցիկներ:

Այս կացութեան առջեւ անխուսափելի էր որ աւելի բախտաւոր ըլլային պարպումի կամրջակին մօտ գտնուողները, քան թէ վարի յարկերը սանդուխներու լաբիրինթոսին մէջ կորսուողները:

Այսօր յայտնի է, թէ բաւական կարեւոր թիւով մարդկային կեանքեր փճացած են այս արկածին, նաւատէրերու անհետատեսութեան ու փրկարար միջոցներու անբաւարարութեան հետեւանքով: Յիշողներ կան տակաւին Պէռնար Շոյի վերլուծումները այս մասին, արկածի վաղորդայնին իսկ. եւ որ ողբերգութիւնը յաղթանակներու վերածելու բրիտանական հակումն ալ չէ կրցած քօղարկել իրական պատասխանատուները: Բաւական ծանր է Շոյի գծած պատկերը 1912 Մայիսի «Թայմզ»ին մէջ, ու Տէյվի ալ կրնար աւելի մթագնել պատկերը. ան կը յիշեցնէ միայն, թէ արկածեալ նաւու մէջ եւս, աւելի լաւ է հարուստ ու առողջ ըլլալ, քան աղքատ ու հիւանդ:

Ա. Թ. Թ.

Կ. ՊՈԼԻՍ

ՄԵՍՐՈՊ ԵՊԻՍԿ. ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

ԱՆՊԱՐՏ ՀՌՉԱԿՈՒԱԾ

Կ. Պոլսոյ Դատարանը, Մարտ 30-ին, անպարտ հռչակած է Պատրիարքարանի դիւանապետ Մեսրոպ եպիսկ. Մութաֆեանը, որ ամբաստանուած էր Պատրիարքարանի շէնքին մէջ կարգ մը փոփոխութիւններ կատարելուն համար: Դատը բացուած էր անհիմն լրատուութեանց վրայ: վերջին նիստին դատարանը որոշած էր մասնագէտներու կողմէ քննութիւն կատարել տեղւոյն վրայ: Մարտի վերջերը տասը հոգինոց խումբ մը այցելած է Պատրիարքարան եւ ստուգած, թէ դատական հետապնդման արժանի ոչ մէկ հարց կայ: Ուստի, դատարանը, Մարտ 30-ին անպարտ հռչակած է Մեսրոպ եպիսկոպոսը:

Այս մասին, տոքթ. Կարապետ Արման, «Մարմարա»ի Ապրիլ 1-ի թիւին մէջ՝ «Զրպարտիչին կանթեղը» խորագրին տակ ստորագրած է յօդուած մը, ուր բացատրելէ ետք դէպքը, կ'արծարծէ համայնական ցաւոտ հարցեր:

*

Մարտ 16 Թուակիր «Մարմարա»ի մէջ հրատարակած էի յօդուած մը, որու մէջ կ'ենթադրէի թէ ի՞նչպէս պիտի վերջանար «էթէրնիթ»ի նշանաւոր դատը:

Ճիշդ այնպէս ինչպէս գուշակած էի, դատավարութիւնը վերջացաւ արդարութեան յաղթանակով: Ո՛չ Պատրիարքարանը եւ ո՛չ ալ Պատրիարքարանի դիւանապետը՝ Գերշ. Տ. Մեսրոպ Սրբազան յանցաւոր գտնուեցան:

Արդարեւ, մօտաւորապէս շաբաթ մը առաջ, այս դատով զբաղող դատաւորներ եւ ուրիշ կարգ մը պաշտօնական անձեր Պատրիարքարան այցելելով տեղւոյն վրայ քննած էին էթէրնիթի հարցը եւ անձամբ տեսած էին թէ Պատրիարքարանի պատմական շէնքին որեւէ վնաս հասած չէր եւ Պատրիարքարանի պատասխանատուներն ալ պատմական հնութիւնները պաշտպանող օրէնքին դէմ որեւէ յանցանք գործած չէին:

Ահաւասիկ, տեղւոյն վրայ ստուգուած այս իրականութեան վրայ հիմնուելով, դատաւորը այն որոշումին յանգած է թէ դատավարութիւնը պէտք է վերջանայ:

Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ, անխիղճ եւ անհաւասարակշիռ մարդու մը սուտ մէկ լրատուութեան հետեւանքով, Հայ Եկեղեցւոյ եպիսկոպոս մը 5 տարի բանտարկութեան պահանջքով ստիպուեցաւ քանիցս դատարան երթալ: Այս դէպքը պատճառ եղաւ որ, ամբողջ խաթանպուլահայութիւնը յուզուի եւ նեղուի, բոփիւռքահայ ժողովուրդը գայթակղի եւ հարցը տանի մինչեւ իսկ Ուաշինկթընի Գոնկրէսը, բան մը որու հետեւանքով Գոնկրէսի անդամներն ալ իրենց պարտականութիւն նկատեցին Թուրքիոյ Վարչապետին նամակներ գրելու, վերջապէս հարցը անտեղի կերպով վերածուեցաւ քաղաքական անբաղձալի խնդրի մը:

Դժբախտաբար, ամէն անգամ որ հարցաքննութեան մը բերումով կը ստիպուինք դիմելու պաշտօնական մարմիններու, պատասխանատու շրջանակները, քիչ մը նեղուելով, մեզի նոյն պատասխանը կու տան գրեթէ միշտ. «Այսքան պարզ խնդրի մը համար չէինք փափաքեր ձեզ անհանգիստ ընել եւ պաշտօնական հանգամանք տալ խնդրին, սակայն դուք ալ կը գնահատէք որ օրէնքները մեզի կը պարտադրեն լուծնել ձեւականութիւնները, քանի որ գրաւոր լրատուութիւն մը կայ մէջտեղը, որու տակ լրատուն իր անունը, մականունը եւ հասցէն ալ գրած է մեծ հպարտութեամբ»:

Լրատուութիւնը հոգեկան վտանգաւոր հիւանդութիւն մըն է: Այսպիսի միջոցներու դիմող անհաւասարակշիռ անձերու ներաշխարհին մէջ, իրենց հիւանդագին հոգեբանութեան միացած է նաեւ իրենց ներաշխարհին մէջ գտնուող նախանձի, ստորակայութեան բարդոյթի եւ այլազան կիրքերու ազդակներն ալ, եւ այս բոլորը միանալով այդ մարդուն մէջ ստեղծած են հիւանդագին հոգեվիճակ մը: Ըստ մեզի այդ հիւանդութիւնը աւելի վտանգաւոր է քան ՍԻՏԱ-ի նման հիւանդութիւններ, քանի որ այսպիսի հոգեկան հիւանդները վնաս կը պատճառեն ոչ միայն իրենց անձին եւ իրենց դիմացինին, այլ նաեւ իրենց պատկանած համայնքին եւ բովանդակ երկրին:

Ինչ մեղք, որ այս հիւանդութիւնը մեր համայնքին մէջ յաճախակի կերպով յայտնուիլ սկսած է մանաւանդ սա վերջին տարիներու ընթացքին:

Զրպարտելու հիւանդութենէն վարակուած այս անձերը այն աստիճան գերի դարձած են իրենց կիրքերուն եւ ոխի զգացումներուն, որ այլեւս անկարող են խորհելու իրենց սխալ եւ չար արարքներուն հետեւանքներուն մասին:

Որքան ալ աւելորդ ըլլայ կրկնելը, մենք անգամ մը եւս կրկնենք թէ մեր համայնքային հաստատութիւնները միշտ կը յարգեն երկրին օրէնքները եւ հաւատարիմ կը մնան անոնց:

Հայ ընտանիքին հայրը առաւօտուն տունէն կ'ելլէ, իր գործին կ'երթայ, մինչեւ իրիկուն կը վազէ կը վազվզէ, կը յոգնի որպէսզի իր ընտանիքին օրապահիկը շահի:

Մեր համայնքային հաստատութիւնները, որոնք իրենց հաստատուած օրէն մինչեւ այսօր միայն բարեգործական նպատակներով կը զբաղին, ունին վարիչներ, որոնք իրենց գործը, շահը եւ հանգիստը զոհելով կ'աշխատին որպէսզի աւելի օգտակար հանդիսանան մեր համայնքին եւ մեր երկրին:

Մեր յարգելի թաղականները, նոյնպէս մեծ զոհողութիւններով կ'աշխատին, որպէսզի հայ տղաքը առանց դպրոցի չմնան, լաւ ուսանին, պատուաբեր անձեր ըլլան թէ՛ իրենց համայնքին եւ թէ իրենց երկրին համար:

Մեր Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը, Եպիսկոպոսները, Վարդապետները, մեր ամբողջ Կրօնական Դասը մէկ նպատակ միայն ունին, կանգուն պահել մեր եկեղեցիները, սիրցնել եւ սորվեցնել կրօնքը, մեր հոգիներուն մէջ արթուն պահել Աստուծոյ վախն ու սէրը, որպէսզի բարեսէր մարդիկ ըլլանք եւ այս կերպով չըդառնանք թէ՛ մեր համայնքին եւ թէ մեր երկրին համար վնասակար տարրեր:

Ուրեմն կը հարցնեմ կրկին. մեր համայնքին այս առօրեայ կեանքին մէջ ի՞նչ վտանգաւոր բան կրնայ գոյութիւն ունենալ, որպէսզի կարգ մը անձեր այս կամ այն անհատին մասին պաշտօնական մարմիններու դիմելով գրաւոր լրատուութիւններ ընելու պահանջքը զգան: Յայտնի է որ այս հիւանդ մարդոց ըրածը լրատուութիւն չէ, այլ պարզապէս զրպարտութիւն է:

Ոչ ոք իրաւունք ունի իր անձնական կիրքերը յագեցնելու համար վիրաւորելու մեր համայնքը, վարկաբեկելու մեր համայնքը եւ ոչ ալ խաղալիք դարձնելու պաշտօնական մարմիններն եւ շրջանակները:

Միշտ ըսած ենք. պէտք չէ որ քարկոծենք պտղատու ծառերը, ընդհակառակն մեր կարողութեան չափով պէտք է որ զօրավիգ ըլլանք անոնց: Զիրար ատելը որքան ցաւալի է, իսկ որքան գեղեցիկ է զիրար սիրելը: Փոխանակ զիրար ամբաստանելու մեր կարելին ի գործ դնենք որպէսզի կարենանք շարունակել մեր անմեղ եւ օրինաւոր աշխատանքը:

Արդեօք դեռ ժամանակը չէ՞ եկած առաւել խոհեմ ըլլալու: Անոնք որոնք կը կարծեն թէ քաջագործութիւն է ասոր անոր մասին զրպարտութիւն ընել եւ մեր արժէքներուն մասին սուտեր հնարելը, պէտք է շատ լաւ գիտնան թէ իրենց դատապարտելի նպատակը ուշ կամ կանուխ մէջտեղ պիտի ելլէ, որովհետեւ այսպիսի չար գործունէութիւն մը վնաս կը պատճառէ թէ՛ համայնքին եւ թէ երկրին: Այսպիսի զրպարտիչներ ո՛չ կը սիրուին, ո՛չ ալ կը յարգուին:

Զրպարտիչին կանթեղը շուտ կը մարի:

«ՈՋՆԻ»Ի ՄՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

ՆԱԽՆԱԴԱՐԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒՄ

(ԳՐԱԽՈՐ ԲՈՂՈՔ)

Փողոցի մեր հատուածը չունի կոյուղի: Իսկ կոյուղու բացակայութիւնը իր հետ բերում է մի շարք փարթամ անյարմարութիւններ՝ սկսած նախապատմական տիպի զուգարաններից, վերջացրած կոյուղաջրերով լի փոսերով, որոնք մեր երեխաների առողջութեան համար լուրջ վտանգ են ներկայացնում: Իսկ սա կարող է հաստատել բժշկական ինստիտուտի ամենաթոյլ ուսանողն անգամ: Յիշեալ պայմանները հրաշալի պայմաններ են ստեղծում Ֆաունայի այնպիսի ներկայացուցիչների բարգաւաճման համար, ինչպիսիք են կրծողների դասին պատկանող առնէտները եւ կարիճները, որոնք գիտենք ինչ դասի են պատկանում:

Մեր յաճախ ու երկարաձիգ բողոքներից յետոյ քանդուել է հիւղակների մեծ մասը, որոնց բնակիչները բաւարարուել են բնակարանով: Իսկ փոքր մասը մնացել է նոյն վիճակում: Սպասում ենք, որ մենք էլ միմիանց շնորհաւորենք.

– Հարեւան, աչքդ լոյս, տունդ քանդուելու է:

Բայց ե՞րբ է գալու այդ ուրախ օրը, մենք չգիտենք:

Իսկ վերջում նշում ենք մեր հասցէն,

Երեւան, Օրջոնիկիձէի փող. 194 – 210 համարներ:

Մի խումբ բնակիչներ
(այսինքն՝ Գալստեան, Խաչատրեան, Ջանոյեան, Յովհաննիսեան)

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄԵՆՀԵԹԸՆԻ մէջ, Մարտ 28-ին, բացումը կատարուած է Թէքէեան Մշակութային Միութեան Նիւ – Եորք – Նիւ – Ճըրզիի շրջանի քառայարկ «Նուարդ Եուսուֆեան Կեդրոն»ին: Ներկայ եղած են Ամերիկայի եւ Քանատայի զանազան շըրջաններէ Ռ.Ա.Կ.ի, Թէքէեան Մշակութային Միութեան եւ Հ.Բ.Ը.Մ.ի ղեկավարներ եւ ներկայացուցիչներ: Ուղերձներ արտասանած են յիշեալ կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները եւ առաջնորդ Թորգոմ Արք. Մանուկեան: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած է օփերայի երգչուհի Մարօ Փարթամեան: Եղած են նուէրներ գոյացնելով 33 հազար տոլար:

Բացման նախօրեակին, Առաջնորդարանի սրահին մէջ տեղի ունեցած է լիբանանահայ նկարիչ Փօլ Կիրակոսեանի գործերուն ցուցահանդէսը, ուր խօսք առած են Թորգոմ Արք. Մանուկեան, Լիբանանի Հիւպատոս՝ Սամիր Պիթար, Գրիգոր Քէօսէեան, Ներսէս Ինկիլիզեան եւ նկարիչը:

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

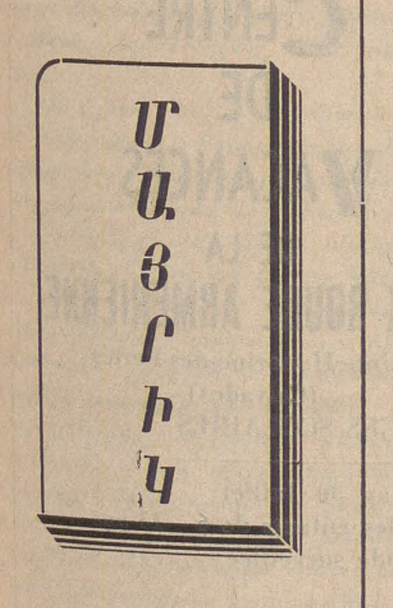

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕՅ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. Paris, 1985

Ինչպէս բոլոր ամչկոտները, որոնք երկար ատեն կը լռեն, ու յետոյ դժուարին պատասխանի մը առջեւ յանկարծ կը սկսին պոռչտալ, այսպէսով գտնելու համար խօսելու քաջութիւնը, Գայեանէ ալ, քաղցր ու լռակեաց այդ աղջիկը գոռաց հեծկլտալով, թէ ինք այս ձեւով շատ երջանիկ էր ու ոչ մէկ բանէ գանգատ ունէր, եւ թէ աւելորդ բան էր դժբախտութիւններ հնարել, հոն՝ ուր այդպիսի բան չկար:

Ան շարունակեց.

– Հիմա, եթէ օր մը այդ մարդը հրաւիրէք, կը նախազգուշացընեմ ձեզ. մի՛ ջանաք զիս պճնել, շպարել կամ նոր հագուստով մը մէջտեղ հանել, ինչպէս կ'ընեն ցուցադրուելիք ապրանք մը. ե՛ս ծախու չեմ:

Եւ կարի մեքենան վերսկսաւ բանիլ:

Աչքիս առջեւ կուգային երեք քոյրերու արցունքով ողողուած դէմքերը: Լռութիւնը վերահաստատուած էր: Հեծկլտուքս ներկայութիւնս պիտի մատնէր դրան ետին. այնպէս որ գացի երկարիլ անկողնիս վրայ:

*

Ձեւականութիւններու շարունակութիւնը լաւ գիտէի: Հայրս գաղտնօրէն պիտի քննէր թեկնածուին վարքն ու ընտանիքը: Եթէ արդիւնքը դրական ըլլար, լուր պիտի տրուէր միջնորդուհիին, թէ այդ տղան կրնար որպէս թեկնածու ներկայանալ պայմանադրական այցելութեամբ մը: Հանդիպումը տեղի պիտի ունենար ընտանեկան շրջանակին մէջ, աւանդական սուրճին ու քանի մը շաքարեղէնի շուրջ. ամէն բանի կամ ոչինչի մասին պիտի խօսուէր, բացի անշուշտ հաւաքոյթին բուն պատճառէն: Այս փափուկ հանդրուանին ապարդիւն պիտի ըլլար պչրանք յուսալ Գայեանէէն, որ սառնարանի մը վերածուած պիտի ըլլար, սառն քաղաքավարութեամբ մը: Այդ տղուն գործը պիտի ըլլար կտրել սառոյցի խաւը, անոր ետին գտնելու համար կիներու ամէնէն տաքուկը: Սակայն ան պիտի երթա՞ր մինչեւ բեւեռին նուաճումը: Մնացածը դասական էր: Ամուսնութեան պաշտօնական առաջարկ, նշանտուք. տարի մը, եթէ ուզէին կարճ կապել, երկու՝ եթէ բնական ընթացք մը նախընտրէին: Նախամուսնական այս շրջանին, տղան հետզհետէ ընտանիքին մէկ անդամը պիտի դառնար, եւ ամէնքս միասին պիտի երթայինք հայրենակցական միութիւններու տօնակատարութիւններուն, որոնք այնքան յաճախակի էին այդ շրջանին: Ու յետոյ պիտի հասնէր մեծ օրը. հարսնիքը՝ այն արարողութիւնը, զոր Արեւելքի առաքելական եկեղեցին կը կատարէ այնքան հանդիսաւորութեամբ ու շուքով. ապա ամէն բան պիտի աւարտէր կապոյտ, ճերմակ, վարդագոյն շաքարներու բաշխումով:

Այս շաքարներէն սկսեալ գլխուս մէջ ամուսնութեան գաղափարը իրականութենէն կը հեռանար, ամբողջովին վերացական բանի մը վերածուելու համար: Կը ջանայի լուսաբանութիւն մը գտնել հայկական սա հին մաղթանքին մէջ, զոր այնքան անգամներ լսած էի այս առիթով:

«Մէկ բարձի վրայ ծերանաք»:

Սակայն չէի հասկնար անոր խորհուրդը ու աւելի անհաճոյ իմաստներ կը գտնէի հոն. քրտինքի փոխանակումի մը մէջ նոյն անկողինը բաժնելու հարկադրանքը եւ լուացքի տեսակէտէ տարօրինակ կծծիութիւն մը:

– 33 –

Այս խորհրդաւոր միութեան մասին ինքս ինծի ուղղած բազմաթիւ հարցումներուս պատասխան ճարելու չուարումս, անբացատրելի այդ խռովքը, եկաւ պահ մը, ուր ժպիտ պատճառեց ինծի:

Նոյն օրը Մատամ տը Սէվինեէն մինչեւ Ժան տ'Արք անհեթեթ յամառութեամբ մը նուազագոյն 5 անգամ ամուսնացուցած էի խեղճ Օրիորդ Վիանը, առանց իր կարծիքն առնելու եւ առանց որ այս գործը որեւէ խնդիր յարուցանէր ինծի: Բոլոր տիպարները ընթերցումներուս հերոսներէն ընտրած էի: Սակայն այս «ամուսնութիւն» բառին մեր տունին մէջ շրջելէն ի վեր, ուր ուղղակի դէմ յանդիման գտնուեցայ անոր, յանկարծ կը յայտնաբերէի անոր թաքուն մէկ երեսը:

(Շար. 79)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր ուսուցչուհիին (Գորֆու) Աստղիկ Առաքելեանի յիշատակին, Տիկին Սիրվարդ Մարկոսեան (Պրոն) 500 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

**

Աստղիկ Առաքելեանի թարմ յիշատակին, Յարութիւն Շիրվանեան 100 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

Նոյն տխուր առթիւ Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան 100 Ֆ.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է՝ Տիկին Ֆիլոմէն Պաչէճեանի յիշատակին՝ Ճըղբելիօղլու ընտանիքէն 50 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Լեւոն Պաղտասարեանէ 500 Ֆ.:

**

Կապոյտ Խաչի դպրոցին՝ Տէր եւ Տիկին Լեւոն Պաղտասարեան 500 Ֆ.:

**

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները ի նպաստ իր դպրոցին. – Տիկին Ռօզա Կօշկարեանի մահուան առթիւ՝ փոխան ծաղիկի. – Տէր եւ Տիկին Ժօզէֆ Քլումճեան 300 Ֆ., Տիկին Վարդանոյշ Ֆախրիկեան 100 Ֆ., մեծ մայրիկ մը՝ իր աղջկան ապաքինման առթիւ 100 Ֆ., եւ 100 Ֆ. Մշակոյթի Տան:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի Արաքս մասնաճիւղի «Հոգեճաշ»ը՝ Ապրիլ 26:

LES ACTIVITES CULTURELLES
du
YAN'S CLUB
autour du 24 AVRIL

DU 5 AU 29 AVRIL

MERCREDI 15 AVRIL
à partir de 20h
En association avec
TERRE ET CULTURE
présentation des activités de l'organisation :
Eté KESSAB 1987
et projection des films KESSAB 1986
du MARDI 21 au 30 AVRIL
Exposition du sculpteur
Khatchic KAZANDJIAN
Vernissage le 21 Avril à 20 heures
MERCREDI 29 AVRIL
à partir de 21h
Soirée musicale avec
Stéphan AGUERT
Ces manifestations auront lieu dans les locaux du
YAN'S CLUB
5, ave. Reille — 75014 Paris
Les soirées seront suivies d'un dîner. Il est recommandé de réserver sa table au :
45 - 89 - 20 - 48

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Հայ Մշակոյթի Տան բացման 11-րդ տարեդարձի հացկերոյթը, Կիրակի, Մայիս 17-ին:

— ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ —
ՀԱՅՆՐԻԽ ՖԻՐՊԻԻԽԵՐԻ
ՀԱՅԱՍՏԱՆ 1915
Գերմաներէ ֆրանսերէնի թարգմանուած գիրքը
Մշակոյթի տէր ժողովուրդի մը ջարդը Թուրքերու կողմէ
Գերման սպայի մը վկայութիւնը
Ստանալու համար դիմել վարը յիշուած հասցէներուն:

×

— VIENT DE PARAÎTRE —
La première traduction française du livre d'
Heinrich VIERBüCHER
ARMENIE 1915
«Un peuple civilisé massacré par les Turcs»
Témoignage d'un officier allemand
En vente :
— Librairie H. Samuelian - 51, rue Monsieur le Prince - Paris 6e
— Associations et Maisons de la Culture arméniennes
— Eglises Evangéliques arméniennes
et pour l'étranger, chez l'éditeur :
Mr. A. GESSARENTZ - 21, rue du Dauphiné - 26200 MONTELIMAR
Prix : 45 FF (Port éventuel en sus)

RETOUR AU BON VIEUX TEMPS
RESTAURANT
LES DIAMANTAIRES
SPECIALITES GRECQUES, ARMENIENNES
LE PLUS ANCIEN RESTAURANT GRECO - ARMENIEN
• *AMBIANCE MUSICALE* •
ՀԻՆ ՕՐԵՐՈՒ ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ
ՏԻԱՄԱՆԹԷՌ
ՃԱՇԱՐԱՆԸ
կը սպասէ ձեզի
▪ Լաւագոյն Սպասարկութիւն ▪
ouvert tous les jours
60, RUE LAFAYETTE — 75009 PARIS
TEL. : 47 - 70 - 78 - 14

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Սրբուհի Հէքիմեանի յիշատակին Տիկին Մարկօ Հէքիմեան – Ֆասխօ 1.000 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՔԱՆՆ. – Պարոյր Ուճուզեան 100 Ֆ.:

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Պ. Հայկազ Մարտիրոսեան 100 Ֆ.:

ՓԱՐԻԶ. – Տիկին Յարութիւնեան 50 Ֆ.:

- ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ -

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

Յիշատակ է ընթրեաց տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

ՓԱՐԻԶ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ

Ժամերգութիւն՝ 8, պատարագ՝ 10: Կը պատարագէ՝ ԱՍՈՂԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՐԻՍՏԱԿԷՍԵԱՆ

Ոտնլուայ՝ 16-ին, խաւարում՝ 19.30:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Պատարագ՝ 10-ին, ոտնլուայ 15.30, խաւարում՝ 20:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Ոտնլուայ՝ 16, խաւարում՝ 19.30:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Ժամերգութիւն՝ 9, պատարագ՝ 10, Ոտնլուայ 16, Խաւարում՝ 19:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ժամերգութիւն՝ 9, պատարագ՝ 10, Ոտնլուայ՝ 16, Խաւարում՝ 17.30:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ժամերգութիւն՝ 8, պատարագ՝ 10: Կը պատարագէ՝ ՀՄԱՅԵԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Ոտնլուայ 17.30, Խաւարում՝ 20.30:

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Չորեքշաբթի. – Պատարագ՝ 10, փոքրիկներու հաղորդութիւն:

Հինգշաբթի. – Ոտնլուայ 17.30, Խաւարում՝ 20.30:

Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Չորեքշաբթի. – Հաղորդութիւն փոքրիկներու ժամը 9-ին:

Հինգշաբթի.– Ժամերգութիւն՝ 8, մանկանց պատարագ՝ 11ին, Ոտնլուայ 17.30, Խաւարում՝ 20:

ՊՈՒԼՎ. OSSO — Ս. ՅԱԿՈԲ

Ժամերգութիւն՝ 8.30, պատարագ՝ 10, մանուկներու հաղորդութիւն. Ոտնլուայ՝ 17, Խաւարում՝ 20:

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ

Մանուկներու հաղորդութիւն՝ 9, պատարագ՝ 10, Ոտնլուայ՝ 17, Խաւարում՝ 20:

Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ

Ժամերգութիւն՝ 9, պատարագ՝ 10.30, Ոտնլուայ՝ 16, Խաւարում՝ 19:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Ժամերգութիւն՝ 9, պատարագ՝ 10: Կը պատարագէ՝ ԻՍԱՅԱԿ ԽՉԿՐ. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Ոտնլուայ՝ 16, կարգ չարչարանաց՝ 19.30:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Ոտնլուայ՝ 17, Խաւարում՝ 19.30:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Պատարագ հաղորդութեան՝ 12, Ոտնլուայ՝ 18, Խաւարում՝ 20.30:

Ս. ԽԱՉ
ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ
13, Rue de Perche — 75003 Paris

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԶԱՏԻԿ

Աւագ Հինգշաբթի, ժամը 17.30-ին՝ երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Ոտնլուայ: ժամը 18-ին Համապատարագ: ժամը 20-ին՝ Խաւարման գիշեր:

Աւագ Ուրբաթ, ժամը 17-ին երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Կարգ Թաղման:

Աւագ Շաբաթ, ժամը 17-ին, երեկոյեան ժամերգութիւն, Ընթերցում Մարգարէական Թղթոց: ժամը 18-ին պատարագ:

Կիրակի

Զատիկ Յարութեան, ժամը 11-ին Հայրապետական պատարագ:

Երկուշաբթի

Մեռելոց, ժամը 11-ին պատարագ եւ հանգստեան պաշտօն համօրէն ննջեցելոց մերոց:

Հ.Մ.Տ.
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines
Du Vendredi 17 au Jeudi 30 Avril
EXPOSITION EXCEPTIONNELLE D'OUVRAGES ARMENIENS
à la Galerie Lions'y
58, rue de la Charité, Lyon 2e
LIVRES —
— PEINTURE —
— BRODERIES
Vernissage : Vendredi 17 Avril à 19h
► Entrée libre ◄
Ouvert mardi au samedi
de 14h30 à 19h30

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզի Մշակոյթի Տան ՏՕՆԱՀԱՆԴԷՍԸ Կիրակի, Մայիս 24, կէսօրէ վերջ:

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX ROUGE ARMENIENNE
Sainte-Honorine-des-Pertes (Calvados)
VACANCES SCOLAIRES
Du 3 au 30 Juillet
Pour les enfants de 6 - 13 ans
Baignade surveillée
VACANCES ADULTES
Au mois d'Août Le Centre de Vacances sera ouvert pour nos compatriotes de tous âges.
Renseignements et Inscriptions 39 - 85 - 36 - 53

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
15

MERCREDI
15 AVRIL
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.467 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 62e ANNÉE — No 16.467

ՄԻԱՑԵԱԼ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ 72ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԻԹՈՎ

Առաջին Համաշխարհային պատերազմի տարիներուն, Թրքական Պետութեան կողմէ ծրագրուած եւ գործադրուած ցեղասպանութիւնը հայ ժողովուրդի նկատմամբ՝ ոչ միայն խլեց մէկ ու կէս միլիոն զոհեր, այլ նաեւ պատճառ դարձաւ հայկական հողերու պարպումին եւ բռնագրաւումին:

Մինչեւ այսօր, հայ ժողովուրդի պատմական հայրենիքին շուրջ 70 առ հարիւրը կը շարունակէ գաւթուած մնալ Թրքական Պետութեան կողմէ:

Անցնող եօթը տասնամեակներու ընթացքին, հակառակ հայ ժողովուրդին կողմէ ծաւալած պայքարին, 20-րդ դարու առաջին ցեղասպանութիւնը համաշխարհային ճանաչում չէ ստացած, ու մեր հայրենիքի վայրագ բռնագրաւումը կը շարունակուի մինչեւ այսօր՝ ցեղասպանութենէն 72 տարիներ յետոյ:

Քօղարկելու համար հայ ժողովուրդի պատմական հողերու գաւթումի իրողութիւնը, որ հայ ժողովուրդի քաղաքական պահանջատիրութեան առանցքն է, ֆաշիստական Թուրքիան կը շարունակէ իր հակահայ պայքարը հետեւեալ ձեւերով.—

1. — Թուրքիա կը հերքէ Հայկական Ցեղասպանութեան պատմական ճշմարտութիւնը, համաշխարհային կարծիքը չէզոքացնելու համար քաղաքական իր ծանրակշիռ պատասխանատուութենէն:

2. — Թուրքիա գործի լծելով Թուրք եւ ոչ - Թուրք վարձկան «պատմաբաններ», կը փորձէ հարցականի տակ առնել ցեղասպանութեան իրողութիւնը:

3. — Թուրքիա ձեռնարկած է նաեւ պետական աճարեկչութեան, փորձելով լռեցնել հայ ժողովուրդի պահանջատիրութեան ցասկոտ բողոքը:

4. — Թուրքիա օգտագործելով պետական, նիւթական եւ մարդկային իր բոլոր կարելիութիւնները, կը փորձէ սպառնալով, կաշառքով եւ այլ տեսակի ընդյատակեայ ճնշումներով լռեցնել Հայ Դատի օտար ջատագովներ՝ մասնագէտներ, քաղաքական եւ պետական անձնաւորութիւններ ու ընդհանրապէս քաղաքական արդարութեան հաւատացող մեր բարեկամները:

Վերոյիշեալ բոլոր միջոցառումներուն դիմելով, Թուրք Պետութիւնը կը միտի չէզոքացնել միջազգային դիւանագիտական շրջանակներուն Հայ Դատը այժմէական օրակարգի վերածելու ճիգերը:

Սակայն, հակառակ Թուրք Պետութեան եւ անոր չահերուն «նախանձախնդիր» բարեկամներու նենգարարոյ ճիգերուն, փաստօրէն վերջին տասնամեակներուն, շնորհիւ ազգային քաղաքական կուսակցութիւններու ծաւալած հետեւողական պայքարին ու այդ պայքարէն յառաջացած վարակիչ մթնոլորտին, ցեղասպանութեան իրողութեան շուրջ բարձրացուած լռութեան միջազգային պատուարը սկըսած է քանդուիլ, եւ կարգ մը Պետութիւններ դարձած են Հայկական Ցեղասպանութեան ճանաչումի ջատագովներ:

Հայ քաղաքական կուսակցութիւնները՝ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւն, Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւն եւ Սոցիալ Դեմոկրատ Հնչակեան Կուսակցութիւն, որոնք միասնական աշխատանքով հայկական հողային դատի հետապնդումի յառաջապահները եղած են տասնամեակներէ ի վեր, ուրախութեամբ կը հաստատեն որ միջազգային կարգ մը հեղինակաւոր ատեաններ, ինչպէս օրինակ՝ Եւրոպայի Խորհրդարանը, Ժողովուրդներու Մնայուն Ատեանը եւ ՄԱԿ-ի Մարդկային Իրաւանց Ենթայանձնախումբերը, որդեգրած են Հայ Դատի հանդէպ դրական դիրքորոշումներ:

Միացեալ - Նահանգներու մէջ գնահատանքով պէտք է նշել կարգ մը քոնկրէսմէններու, ծերակուտականներու եւ քաղաքական անձնաւորութեանց ճիգերը, Հայկական Ցեղասպանութեան պաշտօնական ճանաչում շնորհելու գծով:

Գիտակցելով հանդերձ, որ հայ ժողովուրդի հողային պահանջատիրութեան պայքարը իր սկզբնական հանգրուանին մէջն է, հայութիւնը՝ առաջնորդութեամբ ազգային քաղաքական կուսակցութիւններու, պիտի շարունակէ անսասան պահել իր արդար իրաւունքներու հետապնդման սրբազան գործը, եւ առ այդ հայ քաղաքական կուսակցութիւնները.—

1. — Կը պահանջեն, որ Թուրքիոյ Պետութիւնը պաշտօնապէս ընդունի Հայկական Ցեղասպանութեան ժառանգականօրէն իրեն ինկող պատասխանատուութիւնը:

2. — Կը պահանջեն, որ Թուրքիա վերջնականապէս հայ ժողովուրդին վերադարձնէ հայապատկան բոլոր հողերը:

3. — Կը պահանջեն, որ Թուրքիոյ Պետութիւնը նիւթապէս հատուցանէ անսահման վայրագութիւններէն յառաջացած հայ ժողովուրդի անհաշուելի կորուստները:

4. — Կը պահանջեն, որ աշխարհի բոլոր Պետութիւնները եւ մասնաւորաբար գերհզօր ուժերը, պաշտօնապէս ճանչնան Հայկական Ցեղասպանութիւնը եւ հաստատեն հայ ժողովուրդի հողային պահանջատիրական իրաւունքները, մերժելով ենթարկուիլ Թուրքիոյ կառավարութեան բանեցուցած քաղաքական բոլոր ճնշումներուն:

5. — Կը պահանջեն, որ Միացեալ - Նահանգներու կառավարութիւնը թօթափէ իր անվստահելի դաշնակիցին՝ Թուրքիոյ հանդէպ որդեգրած իր բարեացակամ քաղաքականութիւնը եւ պաշտօնապէս ճանաչում շնորհէ Հայկական Ցեղասպանութեան պատմական իրողութեան, ինչպէս նաեւ թիկունք կանգնի հայկական հողային պահանջներու հետապնդման աշխատանքներուն:

6. — Տրուած ըլլալով որ Խորհրդային - Հայաստանը ըստ Խորհրդային Միութեան Սահմանադրութեան համահաւասար իրաւունքներով օժտուած հանրապետութիւն մըն է Խորհրդային Միութեան կազմէն ներս, հայ քաղաքական կուսակցութիւնները կը պահանջեն որ Խորհրդային - Հայաստանի կառավարութիւնը ազդեցիկ միջոցներու դիմելով, Հայկական Դատը (ներառեալ ներքին հողային պահանջները) որդեգրել տայ Խորհրդային Միութեան Կեդրոնական կառավարութեան:

Ազգային քաղաքական կուսակցութիւնները զօտեպնդիչ կը նկատեն հայ ժողովուրդին գիտակցուած ընկալումը Հայ Դատի հետապնդման ճգնող միասնական ճիգերուն, ինչպէս նաեւ այն իրողութիւնը որ հասակ առած է երիտասարդ սերունդ մը՝ հայկականութեան խոր գիտակցութեամբ զինուած եւ քաղաքականօրէն հասուն ու մարտունակ, որ վճռականօրէն կը հետապնդէ Հայկական Դատը քաղաքական, դիւանագիտական եւ զինեալ պայքարի միջոցներով:

Ազգային քաղաքական կուսակցութիւնները երբեք պիտի չընկրկին պայքարի դժուարութեանց առջեւ եւ հետեւողականօրէն պիտի շարունակեն տէր կանգնիլ Հայ Դատի հետապնդումի աշխատանքներուն, մինչեւ վերջնական ձեռքբերումը հայ ժողովուրդի արդար եւ անժամանցելի իրաւունքներուն:

Այսու կոչ կ'ուղղենք Արեւմտեան - Ամերիկայի համայն հայութեան, որ խուռներամ ներկայութեամբ իր մասնակցութիւնը բերէ 72-ամեակի առիթով կազմակերպուելիք քաղաքական, մշակութային եւ կրօնական բոլոր միջոցառումներուն:

ՀԱՅ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ
ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷ

ՍՈՑԻԱԼ ԴԵՄՈԿՐԱՏ
ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ
ՎԱՐԻՉ ՄԱՐՄԻՆ

ՌԱՄԿԱՎԱՐ
ԱԶԱՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ
ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

«Ասպարէզ», Մարտ 28, 1987

ԵՒՐՈՊԱ

12 + 1 = 13 ?

ԹՈՒՐՔԻԱ
ՊԱՇՏՕՆԱՊԷՍ ԹԵԿՆԱԾՈՒ

ԲԱՅՑ ԵՒՐՈՊԱՑԻՔ ՇԱՏ ՏԱՔ ՉԵՆ ԵՒ Կ'ԱՆԴՐԱԴԱՌՆԱՆ ՈՐ... ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԵԾ ՄԱՍՆ ԱԼ ԱՍԻԱ Է...

Ալի Պոզէր, Եւրոպայի հետ յարաբերութեանց պատասխանատու Թուրք նախարարը, Երեքշաբթի օր, պաշտօնապէս կը ներկայացնէր իր երկրին թեկնածութիւնը Լէօ Թինտըմանսի, որ կ'ապահովէ Նախարարաց Խորհուրդի հերթական նախագահութիւնը:

Եւրոպայի Արտաքին Նախարարները նիստ կը գումարեն ամսուս վերջ Լիւքսանպուրկ եւ այդ ատեն հարցը կը ծեծեն ու որոշումը կուտան պարզ մեծամասնութեամբ: Եթէ այդ պատասխանը դրական ըլլայ, պարտին տեղեկագիր մը ներկայացնել Խորհուրդին Թուրքիոյ թեկնածութեան վերաբերեալ, եւ ուշ կամ կանուխ Եւրոպայի Խորհրդարանը պէտք է իր կարծիքը տայ: Հուսկ, այս ձեւակերպութիւններէն ետք – որոնք կրնան շատ երկար տեւել – Եւրոպայի Խորհուրդը պէտք է իր որոշումը տայ՝ միաձայնութեամբ: Հոս անշուշտ, լուրջ խոչընդոտ մը կը ծագի, քանի որ եթէ 11 Պետութիւններ կան որոնց համար Թուրքիա Ատլանտեան Ուխտի անդամ այն չա՜տ սիրելի զինակիցն է, տարբեր է Յունաստանի տեսակէտը: Բայց եւ այնպէս, նոյնիսկ «Ֆիկարօ», որ ընդհանրապէս ջերմ զգացումներ կը տածէ Թուրքիոյ հանդէպ, չի վարանիր ըսելու. – «Հասարակապետութեան ոչ մէկ անդամ կը համարձակի բարձրաձայն ըսել ինչ որ բոլորը կը մտածեն, այսինքն՝ Թրքական նախաձեռնութիւնը անպատեհ է»:

Ներկայիս Հասարակապետութեան եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները հիմնուած են 1963-ին ստորագրուած ընկերակցութեան համաձայնագրի մը վրայ եւ որ ապագային համար դուռը կը բանար անդամակցութեան մը, երբ մաքսային միութիւնն ալ իրագործուած ըլլար կողմերու միջեւ: Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը, օրինակ, դիտել կուտայ որ նախ պէտք է յարաբերութիւնները զարգացնել գոյութիւն ունեցող համաձայնագրին շրջագծին մէջ, փոխանակ անդամակցութեան մասին խօսելու, երբ Հասարակապետութիւնը դեռ պէտք է «մարսէ» Սպանիոյ եւ Փորթուկալի անդամակցութիւնը:

Այս ամբողջը չի բաւեր եւ յանկարծ Եւրոպացիք ուրիշ կէտի մը կ'անդրադառնան. այն որ՝ Թուրքիոյ մէկ շատ փոքրիկ մասը Եւրոպայի ցամաքամասին վրայ կը գտնուի, կենսական մասը՝ Փոքր – Ասիա է: Ապա, եթէ նոյնիսկ Թուրք Պետութիւնը աշխարհական է, բնակչութեան մեծ մասը խորապէս դրոշմուած է մահմետականութեամբ, եւ դեռ կայ ուրիշ «փուշ» մըն ալ՝ կարեւոր քիւրտ փոքրամասնութիւն մը: Այս ամբողջը շատ եւրոպական դիմագիծ չունի:

Մնաց որ 12 Եւրոպացիներէն ոչ մէկը տրամադիր է նաեւ (ոչ ալ՝ ի վիճակի) ընդունելու Թուրք աշխատաւորներու ազատ երթեւեկութիւնը Հասարակապետութեան մէջ, այնպէս ինչպէս նախատեսուած էր 1963ի համաձայնագրին մէջ: Անդամակցութեան պարագային, այլեւս կարելի իսկ չէ խօսիլ այդ մասին: Հուսկ՝ Յունաստանի հետ հարցը, աւելի ճիշդ՝ հարցերը: Թուրքիայէն կամ Եգէականի բարձրաւանդակէն արտաքսուած յունահպատակները, Կիպրոսի նուաճումն ու գրաւումը, Եւրոպան երբեք չէ ընդունած (Թուրքիոյ ալ շատ հոգը չէ, անշուշտ) կղզիին տէ ֆաքթօ բաժանումը:

«Ինթէրնէշընըլ Հերըլտ Թրիպիւն»ը (Ապրիլ 14) անդրադառնալով այս թեկնածութեան պաշտօնական բնոյթին, հարցազրոյց մըն ալ կը հրատարակէ Եօզալի եղբօր՝ Եուսուֆ Եօզալի հետ, որ ծրագրի ենթանախարար է եւ Փարիզի մէջ, արտայայտուած է այս մասին, ամերիկեան օրաթերթին հարիւրամեակին համագումարին:

Թուրք ենթանախարարը ըսած է որ Անգարա այս դիմումը կ'ընէ, բազմաթիւ հարցախոյզերէ ետք, որոնք կը յայտնեն թէ Եւրոպայի երկիրներուն մեծ մասը համակիր է: Ըստ իրեն միայն Յունաստանը դէմ է: Եուսուֆ Եօզալ կը խորհի սակայն թէ մէկուկէս – երկու տարի կրնան տեւել վիճարանութիւնները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Արտաքին նախարարը՝ Շուլց, Մոսկուայի մէջ, բազմաթիւ տեսակցութիւններ ունեցած է իր պաշտօնակցին՝ Շեւարնածէի հետ, նախքան Կորպաչովի հանդիպիլը, յաջորդ օրը (Երեքշաբթի): Ամերիկայի նախարարը ընդհատած է իր խօսակցութիւնները միայն մասնակցելու համար ընդունելութեան մը զոր կազմակերպած էր Միացեալ – Նահանգներու դեսպանատունը Պասեքի (հրէական Զատիկ) առթիւ եւ ուր Շուլց քաշէր ճաշ կերած է եւ երկար խօսած հրեայ այլախոհներուն հետ: «Հերըլտ Թրիպիւն» նախարարի նկարն ալ հրատարակած էր Երեքշաբթի, հրէական գդակը գլխուն:

ՍՂԵՐԴԻ Շըրնաք գաւառակին մէջ քիւրտ ահաբեկիչներ գիշեր ատեն Քավունճու գիւղի մուխթարին տունը մտած ու դուրս հանած են եօթը հոգինոց ընտանիքին բոլոր անդամները. ապա զանոնք հրացանազարկ ըրած ու հեռացած են գիւղէն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻ ՆԻՍՏԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Կարէն Դեմիրճեանի զեկուցման աւարտին տեղի ունեցած է միտքերու փոխանակութիւն, որուն մասնակցած են կուսակցական վարչամեքենայի, կառավարութեան, արուեստի ու գրականութեան մարզերու ներկայացուցիչներ, որոնք ոչ միայն հաստատած են Կեդր. Կոմիտէի զեկուցումով կատարուած քննադատութիւնները, այլեւ, իրենց կարգին, ինքնաքննադատութեամբ շեշտած են գոյութիւն ունեցող թերութիւնները, յանցանքին մաս մըն ալ վերագրելով վերին մարմիններուն:

Կուսակցութեան Երեւանի շրջանի Ա. քարտուղար Լ. Սահակեանի ելոյթէն կ'իմանանք տիրող անտարբերութեան հետեւանքով պատահած ծանր դէպք մը: Այսպէս, Ջրաշատ գիւղի տիսքօ-ակումբին մէջ պատահած է հրդեհ մը, որու հետեւանքով եղած են մարդկային զոհեր: Յանցաւոր նկատուած են տեղական իշխանութիւններու եւ կազմակերպութիւններու վարիչները, որոնք ենթարկուած են խստագոյն պատիժի: Այս դէպքը յիշելէ ետք կուսակցական ղեկավարը իր զարմանքը կը յայտնէ Մշակոյթի Նախարարութեան ղեկավարներու վերաբերումին նկատմամբ այս դէպքին առթիւ: Կը նշէ, թէ դէպքէն երկու ամիս անցած է եւ տակաւին անոնցմէ ոչ ոք այցելած է դէպքին վայրը եւ վերահասու եղած:

Հայաստանի Նախագահը՝ Հրանտ Ոսկանեան, գնահատելէ ետք Երեւան, Լենինական, Կիրովական եւ կարգ մը այլ քաղաքներու մէջ կատարուած նախաձեռնութիւններ, մատնանշած է թերութիւններ: Շեշտը դրած է օրըստօրէ բազմացող գանգատներու վրայ, ինչ կը վերաբերի բնակարաններու օրէնքի խախտումին, բնակարաններու բաշխման ընկերային արդարութեան սկզբունքին, պահանջելով որ արմատախիլ ըլլան պատկան մարմիններու մօտ բոյն դրած պիւրոկրատիզմը, ձեւականութիւնը, անբարեխղճութիւնը, պաշտօնի չարաշահման երեւոյթները:

Ներքին Նախարար Հ. Շահինեան իր խօսքին մէջ անդրադարձած է այն իրողութեան, որ Նախարարութեան մէջ յատուկ ուշադրութիւն կը դարձուի պաշտօնեաներու գաղափարաքաղաքական եւ իրաւական դաստիարակութեան զօրացման, անոնց մէջ նոր մտածելակերպի ձեւաւորման: Սակայն, ըսած է նախարարը, առաջուան պէս գոհացուցիչ չէ իրաւախախտումներու կանխարգիլման աշխատանքը, բացայայտօրէն անբաւարար է առանց աշխատելու եկամուտներու դէմ մղուող պայքարը: Այս հարցին մէջ յանցանքի իրենց բաժինը ունին ոստիկանները: Երբեմն վարիչներու մակերեսային ուսումնասիրութեան եւ ընտրութեան պատճառով ոստիկանութեան մէջ կը մտնեն այնպիսի մարդիկ, որոնք կը կատարեն անբարոյական արարքներ, չարաշահումներ, երբեմն ալ՝ յանցագործութիւններ: Միայն անցեալ տարի, նման արարքներու համար դատապարտուած են 14 ոստիկաններ:

Զինուորական ծառայութեան եւ երիտասարդներու պատրաստութեան հարցերու մասին խօսելով Կ. Զերեպանով ըսած է. – «Կ'ուզենայի ուշադրութիւն հրաւիրել մի շարք հարցերի վրայ, որոնք առնչւում են երիտասարդութեան ռազմահայրենասիրական դաստիարակութեան եւ բանակում ծառայելու համար նրա նախապատրաստութեան վրայ: ... Այսօր սրութեամբ է դրուած դպրոցների զինուորական ղեկավարների հարցը: Զինակոչիկների դեռեւս բաւական մեծ տոկոսը ֆիզիքական թոյլ պատրաստութիւն ունի: Որոշակի դժուարութիւններ կան երիտասարդ ռազմիկների ձեւաւորման, տեխնիկայի ու զէնքի ուսումնասիրման գործում, որոնք կապուած են Ռուսաց լեզուի թոյլ իմացութեան հետ:

«...Մեզ յայտնի է, թէ հայ ժողովուրդը որքան մեծ սիրով է յարգում պատերազմի փորձութիւնների դժնդակ տարիներին զոհուածների յիշատակը: Դրա վկայութիւնը պատերազմի հերոսների հոյակերտ յուշարձաններն են, հարիւրաւոր աղբիւր – յուշարձանները, հազարաւոր կոթողները, այն մարդկանց անուններով կոչուած փողոցները, դպրոցները, ովքեր պաշտպանել են մեր հայրենիքի պատիւն ու անկախութիւնը»:

Վերափոխման պայմաններու լոյսին տակ թատրոնի աշխատաւորներու հարցերուն անդրադառնալով Հայաստանի Թատերական Գործիչներու Միութեան նախագահ Հրաչեայ Ղափլանեան ըսած է ի մէջ այլոց. – «Թատերական կեանքի վերակառուցման հարցը վաղուց է հասունացել: Գաղտնիք չէ, որ վերջին տասը – տասնհինգ տարիներին թատրոնը սկսեց կորցնել հանդիսատեսին: Եւ դա ոչ միայն Հայաստանում, ամբողջ երկրում: Պատճառները այստեղ շատ են եւ ի հարկէ հարկաւոր է փնտռել վերակառուցման ուղիներ: Սունդուկեան թատրոնը առաջինը հանրապետութիւնում անցաւ փորձարկութիւնների: Եւ ես կայի եւ մնում եմ փորձարկութեան ամենաակտիւ կողմնակիցը: Սակայն փորձարկութիւնը հարկաւոր է ներմուծել զգուշօրէն:

«Դեմոկրատացումը, հրապարակայնութիւնը, քննադատութիւնը եւ ինքնաքննադատութիւնը անհրաժեշտ են հասարակութեանը, այս ամէնի մասին մենք երազել ենք տասնեակ տարիներ: Բայց թատրոնի վերակառուցումը եւ դեմոկրատացումը, եւ ոչ միայն թատրոնի, նուրբ գործ է: Այն պէտք է իրագործել զգուշօրէն, խելամիտ: Բնաւ էլ ես դէմ չեմ ընտրութիւնների դեմոկրատացմանը: Ես վախենում եմ այդ փայլուն գաղափարը իրենց շահերին յարմարեցնողներից: Ընտրութեան սկզբունքը չի վերացնում միանձնեայ ղեկավարութեան սկզբունքը: Հակառակը, կոլեկտիւի կողմից ընտրուած ղեկավարը պէտք է ունենայ աւելի շատ իրաւունքներ: Եւ ընդհանրապէս, կեանքի բոլոր ոլորտներում ղեկավար լինելը նոյնպէս յատուկ ձիրք է: Լաւ ղեկավարները մեր հանրապետութիւնում քիչ չեն: Եւ պէտք է զգուշանալ, որ յանկարծ վերակառուցման աւիւնով համակուած չկորցնենք բանիմաց, փորձառու մարդկանց:

«Այսօր, անշուշտ, երիտասարդութեան առաջ պէտք է բացել բոլոր դռները: Սակայն չմոռանանք, որ շատ ու շատ օջախներ ղեկավարում են յիսունն անց մարդիկ: Եւ թող զարմանալի չթուայ, բայց նրանք աւելի են պատրաստ վերակառուցմանը, քան երիտասարդները, կարելի է ասել, նրանք ապրում են երիտասարդներից արագ:

«Այսօր մենք պէտք է վերակառուցենք ոչ միայն ղեկավարման ձեւերը, արարողութիւնը: Հարկաւոր է առաջին հերթին վերակառուցել մարդկանց մտածելակերպը, հոգեբանութիւնը»:

Գորիսի շրջանի կուսակցութեան Ա. քարտուղարը՝ Ռ. Ալեքսանեան, խօսելով իր շրջանի այլազան հարցերու մասին, ի մէջ այլոց նշած է, թէ շրջանին մէջ 7 հազար կով կայ, բայց անոնց համար անասնապահական ոչ մէկ համալիր կայ. աւելին, կենդանիներու կարեւոր մասը կը պահուի քարանձաւներու կամ 40-ական թուականներուն կառուցուած նուազագոյն յարմարութիւններէ իսկ զուրկ անասնաշէնքերու մէջ: Ամառը, արօտներու մէջ անասնապահները զրկուած են տարրական պայմաններէ, չկան կացարաններ, ճամբաներ, ելեկտրականութիւն եւայլն: Ղափանի երկաթուղիի կայարանին մէջ շրջանը տարեկան կը ստանայ մօտ 500 հազար թոն ժողովրդական տնտեսութեան զանազան բեռներ, անոնց բեռնաթափման կամ ժամանակաւոր պահպանման համար չունենալով ոչ մէկ քառակուսի մեթր տարածութիւն:

Հայաստանի Գրողներու Միութեան վարչութեան քարտուղար Նորայր Ադալեան իր ելոյթին մէջ նշած է հետեւեալը.– «Կուսակցութիւնն արդէն բարձրաձայն ասել է ամենամեծ ճշմարտութիւնը՝ այսպէս շարունակել այլեւս չի կարելի, եւ նշել մեր երկրի ու ժողովրդի զարգացման կարեւորագոյն հանգամանքները: Այդ հանգամանքներից ինձ՝ գրականութեան ասպարէզի աշխատողիս, ամէնից աւելի կարեւոր է թւում մեր սոցիալական համակեցութեան մէջ, մարդկային բազմաբնոյթ փոխյարաբերութիւններում բարոյական լաւագոյն աւանդոյթների եւ ժամանակակից պահանջների հիմքով բարձր չափանիշների հաստատումը: Չափանիշներ, որոնք մեզ կը մաքրեն ձեւականութիւնից, կը վտարեն ծայրայեղ անձնականութիւնից՝ տեղ բացելով ազնիւ աշխատանքի ու անձնականութեան համար, մեր գոյութիւնը աւելի կը մարդկայնացնեն, կը ստեղծեն իրար տալու սիրով, քաղաքացիական պատասխանատուութեամբ ու խղճով վերաբերուելու մթնոլորտ: Ես չեմ հաւատում, թէ բարոյական վատ նկարագրի տէր մարդը կարող է լաւ ղեկավարել, շատ ու որակով ցանել ու կառուցել, ստեղծել ու դառնալ իր երկրի ու ժողովրդի իսկական մշակը:

«...Կար ժամանակ, երբ լուրջ թերութիւնների մասին խօսակցութիւնը կարծես արգելուած էր, իսկ այժմ կարծես արգելուած են իրական առաւելութիւնների վերաբերեալ խօսք ու զրոյցը: Կարծում եմ, մենք այսօր էլ գտնւում ենք ծայրայեղութեան մէջ. խօսքս վերաբերում է հէնց արուեստին ու գրականութեանը: Յաճախ գրաքննադատութիւնը չի տեսնում կամ չի ուզում տեսնել այս ասպարէզում մեր կեանքի դրական տեղաշարժերը:

«Նոր ասուած խօսք չէ, որ քննադատութիւնը, ինչպէս մշակոյթի, այնպէս էլ սոցիալ – տնտեսական ու գաղափարական – քաղաքական ասպարէզներում պէտք է լինի դատապաշտպանութիւն: Առողջ հիմքերից ելնող հայեացք քո հիւանդութիւններին. միայն այսպէս կարող է քննադատութիւնը առաջ շարժել հասարակական կեանքը: Դա ոչ թէ բթացնում է քննադատութեան սրութիւնը, այլ այն դարձնում աւելի լուրջ ու գործնական, ազնիւ ու մարդկային, աւելի բարոյական»:

Հիմա որ Կորբաչովի՝ Յունուարին արտասանած վերանորոգչական ճառէն ետք լեզուները բացուած են եւ կարելի է ազատօրէն քննադատել լուրջ թերութիւններ, կը յուսանք որ Հայաստանի կուսակցական եւ պետական մարմինները կը յաջողին արմատախիլ ընել յոռի բոլոր բարքերը, որոնք անյարիր են Հայու աւանդական նկարագրին: Ինչպէս կը նշէ Նորայր Ադալեան, բարոյական վէշ նկարագրի տէր մարդը չի կրնար լաւ ղեկավարել, շատ ու որակով ցանել ու կառուցանել, ստեղծել ու դառնալ իր երկրի ու ժողովուրդի իսկական մշակը:

Հ. Ա.

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

ԿԻԿԵՐՈՆ

Կիկերոն, Հռոմէացի մեծ հռետորը, ծնած է Ք. Ա. 106 թուականին, Հռոմէն հարիւր քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ, Արբինումի մէջ: Իր ծնողները չէին պատկաներ հռոմէական ընկերութեան, սակայն ազնուականներ էին, որոնք գործօն դեր կատարած էին իրենց աւանին մէջ: Կիկերոն համեմատաբար երիտասարդ տարիքի մը, 43 տարեկանին, քօնսիւլ կ'ըլլայ (Ք. Ա. 63), արագօրէն անցնելէ ետք սովորական բոլոր հանգրուանները: Քաղաքական ասպարէզին մէջ նման դիրք մը սերունդներու պատրաստութիւն կ'ենթադրէր սովորաբար. Կիկերոն նոյն տեղը կը հասնի հռետորութեան ճամբով:

Կարելի է մտածել թէ փաստաբանի իր ասպարէզը օգնած ըլլայ իրեն այս մարզին մէջ. սակայն պէտք չէ մոռնալ, որ այդ շրջանին փաստաբանութիւնը իրական ասպարէզ մը չէր նկատուեր, քանի որ մէկու մը դատը պաշտպանողը ատոր փոխարէն, տեսականօրէն, վճարում մը չէր ստանար: Խօսքը արժէք ունեցող մէկն էր ան պարզապէս, որ իր անձնական վարկը ի սպաս կը դնէր դժուարութեան մէջ գտնուող մէկուն համար:

Գալով հռետորութեան. այդ ժամանակին Հռոմի մէջ ոչ բարձրախօս կար, ոչ ալ ձայնընդլայնիչ սարքաւորում. հռետորը պարտաւոր էր բազմութեան տիրել իր ձայնին միջոցով: Հռոմի ֆօրում-ը շատ մեծ չէր, սակայն կրնար բազմահազար մարդիկ պարունակել: Պատշաճ հարց չկար, սակայն, պէտք էր մարդ իր ամբողջ ձայնը գործածէր: Մինչդեռ Կիկերոն շատ տոկուն առողջութեան մը տէր չէր ու կը վախնային որ հռետորական ասպարէզը վնասէ ձայնին ու յոգնեցնէ թոքերը: Մանաւանդ որ, երիտասարդական խանդով փոթորկալի, գրեթէ ասիական հռետորութիւն մըն էր իրը: Յետագային բարեկամներու յորդորներով, ու չափաւորութեան ճաշակով դարձաւ աւելի զուսպ հռետոր մը: Յաճախ իր ճառերը կը տեւէին 2 – 3 ժամ: Ան շատ լաւ գիտէր իր խօսքով հմայել ունկնդիր զանգուածը:

Կիկերոն հակառակ մօտը ըլլալուն Կեսարի ու Պոմպէոսի, նախընտրութիւն կու տար այս վերջինին: Հիացում ունէր անոր զինուորական յաղթանակներուն: Գիտէր թէ ան տարբեր է Նեմէտ, անզիջող ու վերջին ծայր պահպանողական ծերակուտականներէ: Կիկերոն կը խորհի թէ ան կրնայ յարմարագոյն իրաւարար մը ըլլալ իր երազած տարբեր ուժերուն միջեւ հաւասարակշռութիւնը պահպանող: Իր «Հանրապետութիւնը» գործին մէջ ան կը ջանայ սահմանել Պետական մարդու նոր տիպարի մը յատկանիշները. պետական դէմք մը, որ հաւասարապէս պիտի պարտադրէ իր հեղինակութիւնը բոլոր ծերակուտականներուն, ու պիտի ըլլայ համաձայնեցնող տարրը: Կիկերոն կը մտածէ, թէ Պոմպէոս կրնայ հանդիսանալ այդ անձը: Սակայն ան ի դերեւ կը հանէ Կիկերոնի յոյսերը, ու կ'երթայ եռապետութիւնը հիմնելու Կեսարի ու Կրասոսի հետ: Կիկերոն համաձայն չէ այս լուծումին ու կը ջանայ նեղել զիրենք: Կ'ուզէ նեղել յատկապէս Կեսարը, որուն թէեւ կը հիանայ զինուորական կարողութեան ու հայրենասիրութեան, սակայն շատ կրքոտ կը գտնէ զայն: 59 թուականին քօնսիւլ դառնալով, Կեսար Կիկերոնի դէմ կը լարէ անոր մէկ թշնամին: Կիկերոն կ'աքսորուի, պահելով բարեկամական սերտ կապեր Պոմպէոսի հետ: Այս աքսորին ընթացքին Կեսար Գալլոյ յաղթանակը կը տանի. յաղթանակ մը, որ համեմատական է Պոմպէոսի արձանագրածներուն: Այս վերջինը կ'առաջարկէ աքսորավայրէն վերադարձնել Կիկերոնը, ու Կեսար չի հակառակիր: Վերջապէս, Կիկերոն այլեւս առաջնակարգ քաղաքական դէմք մը չէ, այլ գնահատուած, քաջ հռետոր մը: Իր վերադարձին երբ կը տեսնէ, թէ ապարդիւն է յարձակողական դիրքորոշում մը, կը դառնայ գրելու արարքին, նաեւ բարեկամական կապեր հաստատելով Կեսարի հետ: Նոյնիսկ շրջան մը կը վարէ անոր տնտեսական գործերը: Կ'ունենան կարեւոր թղթակցութիւն մը, ուր փոխադարձ հիացում կը յայտնեն իրարու, որպէս գրող: Յետոյ 49-ի Յունուարին ծայր կու տայ քաղաքացիական պատերազմը: Ի՞նչ ընել. Կեսարի՞ կողքին դիրք գրաւել, թէ Պոմպէոսի. առաջինին հանդէպ հիացում ունի, իսկ երկրորդին երախտապարտ է, զինքը աքսորավայրէն վերադարձնող միջամտութեանը համար: Կեսար կը հարցնէ Կիկերոնի, թէ կ'ուզէ՞ իրեն հետեւիլ. Կիկերոն կ'ուզէ գիտնալ, թէ պիտի ունենա՞յ ազատօրէն խօսելու կարելիութիւնը, ու ըսել օրինակի համար, թէ պէտք չէ պատերազմիլ Պոմպէոսի դէմ: Ժխտական է Կեսարի պատասխանը: Այն ատեն Կիկերոն կ'երթայ միանալ Պոմպէոսի: Երկու ամիս ետք կը վերադառնայ Հռոմ, Կեսարի ու Պոմպէոսի հետեւորդներուն միջեւ հաշտութիւն մը ապահովելու դիտումնաւորութեամբ: Սակայն շուտով կը նկատէ, թէ քաղաքական ոչ մէկ ազդեցութիւն ունի ինք:

Բրուտոսի հետ իր սերտ բարեկամութիւնը շատ անգամ ենթադրել կու տայ, թէ կրնար ծրագրուած դաւին տեղեակ եղած ըլլալ. սակայն ոչ մէկ ապացոյց գտնուած է Կեսարի ոճրագործներուն հետ իր մեղսակցութեան մասին:

Կեսարի մահէն ետք Կիկերոն կը խորհէր, թէ ինք միակն է, որ կրնայ խաղաղութիւն բերել, ու իշխանութիւններու միջեւ հաւասարակշռութիւն մը հաստա–

տել։ Ուրեմն, այս նկատումով պայքար կը բանայ Անտոնիոսի դէմ, որ կը ներկայացնէ կեսարականութիւնն ու հետեւաբար բռնակալութիւնը. առաջ կը քշէ Օկտաւիոսը, առանց սակայն ամէնէն պահպանողական ծերակուտականներու նեցուկը վայելելու։ Օկտաւիոս կը նախընտրէ մօտենալ Անտոնիոսի, որպէսզի կարենայ պայքարիլ Բրուտոսի եւ Կասիոսի կողմնակիցներուն դէմ, որոնք համախմբուած ըլլալ կը թուէին Մակեդոնիայի եւ Ասիոյ մէջ։ Ու մեկնելէ առաջ հեռաւոր ափեր, կ'որոշեն հաշիւը մաքրել բոլոր անոնց, որոնք կրնային նեղել զիրենք։ Կիկերոն անոնցմէ մէկն է։ Ան կրնայ իր հռետորական ձիրքերով գաղափարական հոսանք մը ստեղծել ու հակառակիլ վերակազմուած եռապետութեան։ Աւելին, Անտոնիոս անձնական հաշիւ մըն ալ ունի կարգադրելիք Կիկերոնի հետ. իր մէկ գործին մէջ ան այնպէս խարանած է զինք, որ չի կրնար ներողամիտ ըլլալ։

Կիկերոն քաղաքական իր ձեռնարկներուն մէջ յաջողած մէկը չէ։ Սակայն այս արգելք չէ, որ Պետական կարեւոր անձնաւորութիւն մը ըլլայ. կը զգայ, թէ Հանրապետութիւնը չի կրնար նոյն ձեւով շարունակուիլ. կ'ուզէ վերադառնալ այն Հանրապետութեան, որ գոյութիւն ունէր Ք. Ա. 130-ական թուականներուն։ Կառավարութեան այս ձեւին կը յուսայ հասնիլ Բրուտոսի եւ Կասիոսի միջոցաւ։ Միւս կողմէ «Հանրապետութիւնը» գործին մէջ կ'ուրուագծէ քաղաքական իշխանութեան մը տեսութիւնը, զոր գրեթէ պիտի մարմնացնէ Օգոստոս։

Գալով իր թողած ժառանգութեան, Կիկերոնի գրածները ամբողջ Միջնադարու ընթացքին ծառայած են որպէս ընթերցանութեան էջեր, նոյնիսկ նաեւ Վերածնունդին եւ արդի շրջաններու։ Իր հռետորութիւնը օրինակ ծառայած է ամբողջ աշխարհին. ան մեզի սորվեցուցած է, թէ խօսքը՝ երբ միացած է գեղեցկութեան, անդիմադրելի զօրութիւն մը կը ներկայացնէ։ Ինք է տակաւին, որ մեզի հասցուցած է յունական իմաստասիրութիւնը, որ մինչեւ ԺԹ. դար ծանօթ էր միայն իր երկխօսութիւններուն միջոցով։

Ա. Թ. Թ.

LIVRES REÇUS

VOYAGES EGARES
Textes
Donikian
Dessin de couverture : RAFFY
Ed. Librairie Le Pont de l'Epée, Paris, 1987.

ՀԱՅՐԵՆԻ ՄԱՄՈՒԼԸ
ՓԱՐԻԶԻ

«ՆԱՒԱՍԱՐԴ»
ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԻ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ. – Փարիզի «Նաւասարդ» պարախումբի, Մարտ 7-ին, Օրսէ – լէ – գիւլիսի մէջ ունեցած երեկոյթին մասին յօդուած մը ստորագրած է *ԹԱՍ* գործակալութեան Փարիզի թղթակիցներէն Տիգրան Լիլոյեանի։ Յօդուածը լոյս տեսած է «*Սովետական Հայաստան*» օրաթերթի Ապրիլ 3-ի թիւին մէջ։

***

Հարիւրաւոր Ֆրանսացիներ եւ ֆրանսահայ գաղութի ներկայացուցիչներ հաւաքուած էին Փարիզի Օրսէ լէ գիւլիս արուարձանի «Պորիս Վիան» սրահին մէջ, ուր մեծ յաջողութեամբ տեղի ունեցաւ հայկական «Նաւասարդ» ազգագրական խումբին երեկոյթը։ Ի հարկէ, նման խումբեր հազուադէպ երեւոյթ չեն հայ համայնքի մէջ, բայց «Նաւասարդ»ը անոնց մէջ աչքի կը զարնէ բարձր արհեստավարժութեամբ, կը տարբերի մեկնաբանութեան անպաճուճութեամբ։

Երեկոյթի ընդարձակ յայտագրին մէջ ներկայացուած էին հայկական ժողովրդական շատ մը պարեր՝ «Բերդ պար»ը եւ «Զանգեզուր»ը, «Սեւանի ձկնորսներու պար»ը եւ «Սարդարապատ»ը, «Վաղարշապատի պար»ը եւայլն։ Ողեւշունչ պարերը փոխարինուեցան հոգեյոյզ մեղեդիներով, որոնք հաճելի թուեցան հանդիսականներուն։

Հանդիսականներուն համար յայտնութիւն էին վրացական եւ ռուսական պարերը, Կովկասի միւս ժողովուրդներու պարարուեստի նմոյշները։ Երեկոյթը վերջ գտաւ «Լեզգինկա»ով եւ «Կովկասցի հեծեալներու պար»ով։

–Մայիս 16-ին «Նաւասարդ»ը կը նշէ իր 20-ամեակը, – կ'ըսէ համոյթին հիմնադիր, անփոփոխ ղեկավար եւ մենապարող Էտի Ծօլօլեան, որ երեք տասնամեակ նուիրած է նախասիրած գործին։ – Այդ առթիւ մենք կը պատրաստենք նոր յայտագիր մը, զոր կը ներկայացնենք Փարիզի մեծագոյն սրահներէն մէկուն՝ «Զէնիթ»ի մէջ։ Օրսէ լէ գիւլիսի մէջ մեր տուած երեկոյթը փաստօրէն հիմնական փորձ մըն էր յոբելենական հանդիսութեան։ Մենք մեր պարուսականութիւնը կը համարենք տարածել հայկական երգն ու պարը, մեր ժողովուրդի ազգագրական եւ պարարուեստի նուաճումները, ծանօթացնել վերածնած Հայաստանի մշակութային հարստութիւնները։ Սփիւռքի պայմաններուն մէջ այսպիսի համոյթի գործունէութիւնը բարդ է ու դժուար։ Մենք կը ձեւենք ու կը կարենք մեր տարազը, կը փնտռենք նորանոր պարեր ու երգեր։

Մեր խումբին, – շարունակեց անոր ղեկավարը, – մեծ օգնութիւն ցուցաբերած են Հայաստանէն ժամանած առաջնակարգ պարուսոյցներ՝ Վանուշ Խանամիրեան, Ազատ Ղարիբեան, Ալբեր Կիզիրեան եւ Փայլակ Սարգսեան, որոնք Փարիզ եկած էին Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի կոմիտէի նախաձեռնութեամբ։ Մենք հանդէս եկած ենք մեծագոյն սրահներու բեմերէն՝ Փարիզի «Փլէյէլ»էն մինչեւ Նիւ – Եորքի «Քարնէկի հօլ»ը։ Մեր երազն է ելոյթ ունենալ Հայաստանի մէջ, հայրենիքին ցոյց տալ մեր ստեղծագործութիւնը, – եզրակացուց Էտի Ծօլօլեան։

ՏԻԳՐԱՆ ԼԻԼՈՅԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՍԹԸՆԻ մեր պաշտօնակից «Հայրենիք» օրաթերթի խմբագիրը՝ Գէորգ Տօնապետեան, թոքերու վիրաբուժական գործողութեան մը ենթարկուած է եւ ներկայիս կը բոլորէ ապաքինման շրջանը։ Մարտ 28-ին, հեռաձայնային խօսակցութեան մը ընթացքին ան ըսած է, թէ «վտանգը անցած է, բայց դարմանումը տակաւին որոշ ժամանակ մը պիտի տեւէ»։

***

ՍԵԼԱՆԻԿԻ Հայ Մշակոյթի Տունը, Մարտ 30-ին, տեղի ունեցած է մամուլի ասուլիս մը, կազմակերպութեամբ Հայ Դատի Յանձնախումբին։ Ներկայ եղած են 30 հելլէն թղթակիցներ եւ ձայն – հեռատեսիլի ներկայացուցիչներ։ Խօսք առած է Կարապետ Գալֆայեան։ Նոյն օրը, Աթէնքի մէջ տեղի ունեցած է կլոր սեղան մը, որու ընթացքին խօսք առած են Աթէնքի լրատու գործակալութեան տնօրէն Անտրէաս Խրիսթոպուլիտիս, Թադէոս Յովակիմեան եւ Յովսէփ Պարազեան, անդրադառնալով Հայկ. Հարցի ներկայ հանգրուանին եւ զայն ճանչնալու գծով տարուող աշխատանքներուն։ Մամուլը եւ ձայն – հեռատեսիլը լայն արձագանգ տուած են։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՖՈՒԹՊՈԼԻ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ԺՈՂՈՎԸ

Ա. ԵՒ Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ

Խորհրդային ախոյեանութեան Ա. եւ Բ. դասակարգի խումբերու մրցաշարքի նախօրեակին գումարուած է Հայաստանի Ֆութպոլի դաշնակցութեան պրեզիտիումի նիստը, ուր հանդէս եկած են ախոյեանութեան մասնակցող խումբերու մարզիչները եւ զեկուցած՝ տարուած աշխատանքներուն մասին։

«Կոտայք»ի (Ա. դասակարգ) մարզիչը՝ Ֆելիքս Վերանեան, նշած է թէ նախապատրաստական հանգրուանի բոլոր աշխատանքները՝ նախ Զորադրիւր, ապա՝ Սեւ ծովու ափին, բարելաւած են խաղացողներու ընդհանուր եւ յատուկ պատրաստութիւնը։ Հակառակ խումբին մէջ տեղի ունեցած նկատառելի փոփոխութիւններուն, կարելի եղած է բարձրացնել խումբին մարտունակութիւնը։ «Կոտայք»ը ներկայիս աւելի մարտունակ խումբ է եւ բոլոր կարելիութիւնները ունի իրագործելու գլխաւոր առաջադրանքը՝ տեղ գրաւել առաջին տասնեակին մէջ։

Հոկտեմբերեանի «Սպարտակ»ի մարզիչը՝ Ս. Բարսեղեան, Կիրովականի «Լոռի»ի մարզիչը՝ Լ. Վարդիկեան եւ Լենինականի «Օլիմպիա»ի մարզիչը՝ Ս. Մխիթարեան, անդրադառնալէ ետք խումբերու կազմերը ամբողջացնելու հետ կապուած դժուարութիւններուն, ըսած են թէ ամէն ջանք թափուած է որպէսզի յիշեալ խումբերը յաջողութեամբ հանդէս գան Բ. դասակարգի ախոյեանութեան մրցաշարքին։

Ժողովականներ խօսած են այն մասին, որ Ա. եւ Բ. դասակարգի խումբերը տակաւին շատ բան ունին ընելիք Հայաստանը ըստ արժանւոյն կարենալ ներկայացնելու համար համամիութենական ախոյեանութեան մէջ։ Անոնք մասնաւորաբար շեշտած են կարգապահութեան, հոգեբանական պատրաստութեան բարելաւման կարեւորութիւնը։

Լուրջ ուշադրութիւն դարձուած է նաեւ Աբովեանի, Հոկտեմբերեանի եւ յատկապէս Լենինականի եւ Կիրովականի մարզադաշտերու նորոգութեան, աւազարկութեան պայմաններ ստեղծելու անհրաժեշտութեան։ Ֆութպոլի դաշնակցութիւնը խօսած է նաեւ խումբէ խումբ մարզիկներու փոխադրութեան կանոնակարգին մէջ յստակութիւն մտցնելու հարցին մասին։

Նիստի աշխատանքներուն մասնակցած են Հայաստանի մարզանքի կոմիտէի նախագահ Մ. Նուրիջանեան եւ փոխ – նախագահ Մ. Իսպիրեան։

—«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ—

ՄԱՅՐԻԿ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕՅ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. Paris, 1985

Ինչպէս սովորութիւն էր, նման պարագաներու մէջ ուղղակի կը դիմէի Պր. Լարուսին, որ այնքան անգամներ փարատած էր տգիտութիւնս։ Ան ինծի սորվեցուց, թէ ամուսնութիւնը մարդուն ու կնոջ օրինաւոր միութիւնն է, թէ ամուսինը այն էր, որ կին մը ունէր ամուսնական կապով, թէ ամուսնականը կը վերաբերէր կնոջ ու այր մարդուն օրինաւոր միութեան, եւ թէ կինը այս պարագային այր մարդուն օրինաւոր կերպով միացած կողակիցն էր։

Շփոթած՝ միութիւններու այս խառնաշփոթութեան մէջ, գլուխս միշտ մշուշով լեցուն էր։ Պահ մը կարծեցի, թէ այդ «օրինաւոր» բառէն կը ծնէին երախաները, սակայն անոր սահմանումը շատով յուսախաբ ըրաւ զիս. օրինաւոր՝ օրէնքին համաձայն։ Այր մարդուն եւ կնոջ վերարտադրութեան կանոնները մեր վարժարանին ծրագրին մէջ տեղ չունէին։

Թերեւս պիտի կարենայինք ընդլայնել այս նիւթը, երբ հասնէինք տասը պատուիրաններու դասին, զորս Աստուած Սինա լերան վրայ Մովսէսի յանձնած էր։ Սակայն այս պատուիրաններուն 9րդին, ուր կ'ըսուէր՝ «մարմինը պիտի տենչայ միայն ամուսնութեան պարագային», Ֆ. Աբբան յանկարծ աղմկալի հազէ մը բռնուեցաւ ու «հարց»ը փակուեցաւ ընդհանուր անտարբերութեան մէջ։

Ինչպէս սրբազան բնագրին մնացեալ իննը պատուիրանները։

Տունը չէր անշուշտ, որ կրնայի սեռային դաստիարակութեան պակասներս լրացնել, քանի որ հոն դուռները կը փակուէին, ձայները կը մեղմանային, խօսակցութիւնը կանգ կ'առնէր երբ այս փափուկ հարցին մասին էր խօսքը, պարզապէս անոր համար որ ես վրայ հասած կ'ըլլայի։ Գալով պատերու կամ դուռներու փակած ականջներուս, անոնք հատ ու կենտ բեկորներ միայն կ'որսային, որոնցմով կարելի չէր մեծ հետաքրքրութիւններ գոհացնել։

Դպրոցէն եւ տունէն դուրս, կը մնար միայն զանոնք միացնող ճամբան։ Բայց հոն ալ միշտ ինծի կ'ընկերանար պահապան հրեշտակներէս մէկը. մայրս, կամ մօրաքոյրներէս մէկը։ Սակայն անգամ մը, միակ անգամ մը, երբ պահ մը կանգ առինք գրավաճառի մը ցուցափեղկին առջեւ ուր Ա. Տիւմայի ամբողջական գործը ցուցադրուած էր կաշեկազմ, ոսկերիզ, աչքերս յանկարծ սեւեռեցան կնոջական մերկ մարմնի մը վերի մասին, որ գիրքի մը ամբողջ կողքը կը գրաւէր։ Վիկտոր Մարկրիթի «Մանչ – աղջիկ»ն էր։ Նայուածքս «Երեք հրացանակիրներ»էն սահած էր մերկ կուրծքով կնոջ պատկերին։

Արգիլեալ այս մարզին սահմանը անցնելու պարագային տրուելիք պատիժի մը մասին ոչ մէկ խօսք եղած էր։ Պիւթիասի նախասիրած գոյնը բաւական էր մեզի, լուռ համաձայնութեամբ մը չխօսելու «այդ բաներ»ու մասին։ Ծնողքս, որոնք չէին կարդացած «Ողեցոյց»ներ կամ «Սաղմէն մինչեւ չափահասութիւն՝ ինչպէս մեծցնել զաւակը»ի նման գիրքեր, իրենց գիտցած ձեւով կ'օգնէին ինծի, մեծ սիրով ու քիչ մը ամօթխածութեամբ, որպէսզի անցընէի արբունքի փափուկ այդ տարիներու տագնապը։

Տասներեք տարեկանի տգիտութիւններս, որոնք այսօր այդ տարիքին շատ ետ մնացած են, ամէն պարագայի բացայայտօրէն աւելի առողջ, աւելի գիտակից, աւելի փայլուն սերունդներ պատրաստեցին, խռովքներէ, յանցագործութենէ ու արուեստական դրախտներէ զերծ։

Ուրիշ աշխարհի մը, ուրիշ ժամանակներու այս պատմութիւնը գիտնական մասնագէտներ դատապարտած են. թերեւս ալ իրաւունք ունին։

Ու իմ վկայութիւնս անզօր է, երբ իրենց յարգանօք պատասխանեմ, թէ ես շատ լաւ եմ ու շնորհակալ։

– 34 –

Աննա մօրաքոյրս ձեռքը ճակտիս դնելով, ինչպէս միշտ, կանխեց ջերմաչափը, որ եկաւ հաստատել իր նախատեսութիւնը. 39°։ Այս բարձր ջերմութեան կ'ընկերանար դող մը, առատ քրտինք եւ կողերու ցաւ մը։ Երկու քոյրերը խորհրդակցութեան կանչեց. անոնք յայտարարեցին, թէ ձմրան խիստ ցուրտերը կրնային մարմինս դիմադրականութիւնը տկարացուցած ըլլալ ու դիւրացնել կարգ մը մանրէներու մուտքը։ Կ'երեւակայէի մանր անասնիկներու շարք մը, որոնք կուրծքիս մէջ տեղ մը կը հաւաքուէին ու այս կէտն էր որ ամէն շնչելուս կը ցաւէր։

(Շար. 80)

ՆԻՍ. –

Պր. Ժան Գրիգորեան,
Տէր եւ Տիկին Արա Գրիգորեան,
Րաֆֆի եւ Սեդա Գրիգորեան,
Վերոնիք Մարտիրոսեան (Պէյրութ),
Բիւզանդ Եղիայեան եւ Եղիայեան ընտանիքները,
Տոքթ. Պարետ Մինասեան եւ Մինասեան ընտանիքները (Ֆրանսա, Պէյրութ եւ Միացեալ – Նահանգներ),
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ – մօր, քրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Մարտիրոսեան)

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 12–ին, 79 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Ապրիլ 15, ժամը 14·15–ին Նիսի Ս. Աստուածածին Եկեղեցին:

Ազգականներէն եւ բարեկամներէն կը խնդրուի ներկայս ընդունիլ իբրեւ մահազդ:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Պր. Ժան Գրիգորեանի եւ զաւակներուն:

OFFRE D'EMPLOI

Magasin chaussures
BANLIEUE NORD
cherche urgent vendeur/euse
tél. : 48. 20. 14. 21

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Տիգրան Մանուկեան 1500 ֆրանք կը նուիրեն Մխիթարեաններու Օժանդակ Ֆոնտին (ՄԻՔԱՄ) եւ 1000 Ֆր. Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին (ըստանալ «Յառաջ»էն):

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Անիէռ Պուա – Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի մասնաճիւղը պատանիներու եւ չափահասներու համար դիմակահանդէս մը կազմակերպած է Շաբաթ, Մայիս 23, ժամը 20–էն սկսեալ

CENTRE CULTUREL
rue Robert Lavergne — ASNIERES

— Ծպտուած եկէք —

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Աստղիկ Առաքելեանի յիշատակին. –

Տէր եւ Տիկին Զօհրապ Մուրատեան 300 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

×

ՓԱՐԻԶ. – Տիկին Պերճուհի Թէրզեան 400 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Տիկին Հայկուհի Շալճեան եւ զաւակները 300 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

Մուրատ Ռափայէլեան Վարժարանի

150–ԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԲԱՑՈՒՄ

Վենետիկ, Մուրատ – Ռափայէլեան Վարժարան, Ապրիլ 19, ժամը 18–ին:

Յայտագիր. –

Քայլերգ իտալական:
Քայլերգ Մուրատ – Ռափայէլեան Վարժարանի:
Բացման խօսք՝
Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՎՐԴ. ՏԷՐ – ՆԵՐՍԷՍԵԱՆԻ
Մեծաւոր Մխիթարեան Միաբանութեան
Ձօն Մուրատ – Ռափայէլեան Վարժարանի, գրեց՝ Հայկ Աճէմեան, կ՚արտասանէ՝ Պօղոս Մարտիրոսեան:
Խօսք՝ Բժ. Սուրէն Ծովիկեանի (իտալերէն):
Խօսք՝ բժ. Մ. Մանուկեանի (հայերէն):
Հայրենի երգեր կ՚երգէ Մարիճա Սանոսեան:
Խօսք Իրգտ. Կարապետ Տէյիրմէնճեանի (ֆրանսերէն):
Խօսք Փրոֆ. Պայքար Սվազլեանի (իտալերէն):
Փակման խօսք՝
Հ. ՌԱՓԱՅԷԼ ՎՐԴ. ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ
Տեսուչ՝ Մուրատ – Ռափայէլեան Վարժարանի:
Բոմանի լարային նուագախումբը կը ներկայացնէ հայ երաժիշտներու գործերէն, ղեկավարութեամբ՝ Ալեքսանդր Սիրանոսեանի:

FRANCE - CULTURE
MF 93.3

Lundi 20 Avril de 12h45 à 13h45 Emission «Panorama» consacrée aux Arméniens.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Նուարդ Պասմաճեան 100–ական ֆրանք կը նուիրէ Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին, Կապոյտ Խաչին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ «Յառաջ»ին իր սիրելի ամուսնոյն՝ Արամ Պասմաճեանի մահուան 15–րդ տարելիցին ի յիշատակ եւ 100 Ֆր. «Յառաջ»ի Շաւարշ Միսաքեանի յիշատակին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 100 Ֆր. դերասան Թրագոչէ իր 90–ամեակին եւ Կապոյտ Խաչի դպրոցը 7 տարի պաշտօնավարած ըլլալուն առիթներով, 100 Ֆր. Պր. Վարդգէս Պօյաճեանէ իր ծնողքին յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Պառւեանէ 100 Ֆր. Ժիրայրի ապաքինման առթիւ: Նաեւ 100 Ֆր. Պր. Տէր – Պօղոսեանէ, եւ 100 Ֆ. Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մկրտիչէ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS
DE FRANCE

Colonie de Vacances

39400 BELLEFONTAINE
SEJOURS : 1er juillet au 29 juillet
30 juillet au 27 août
Date limite des inscriptions :
— 20 mai pour le mois de juillet
— 15 juin pour le mois d'août
Pour les inscriptions s'adresser à la section la plus proche du lieu d'habitation.
Pour plus d'information appeler
(1) 48 - 24 - 46 - 57 tous les après-midi, de 14h à 18h.

CONSEIL
D'ADMINISTRATION

- ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ -

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ

Յիշատակ չարչարանաց եւ խաչելութեան տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

ՓԱՐԻԶ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ

Ժամերգութիւն եւ Թաղում 17:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Ժամերգութիւն եւ Թաղում 16:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Թաղում 17:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Թաղում 17:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Թաղում 17:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Թափօր Թաղման 17:

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Թաղում 18·30:

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ

Թաղում 17:

Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Ժամերգութիւն 18·15, Թաղում 19:

ՊՈՒԼՎ. OSSO — Ս. ՅԱԿՈԲ

Թաղման կարգ 17:

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ

Ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման 17:

Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ

Թաղում 17:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կարգ Թաղման 17:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Թաղում 17:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Թաղում ժամը 18:

Ս. ԽԱՉ
ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue de Perche — 75003 Paris

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԶԱՏԻԿ

Աւագ Ուրբաթ, ժամը 17–ին երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Կարգ Թաղման:
Աւագ Շաբաթ, ժամը 17–ին, երեկոյեան ժամերգութիւն, Ընթերցում Մարգարէական Թղթոց: Ժամը 18–ին պատարագ:
Կիրակի
Զատիկ Յարութեան, ժամը 11–ին Հայրապետական պատարագ:
Երկուշաբթի
Մեռելոց, ժամը 11–ին պատարագ եւ Հանգստեան պաշտօն համօրէն ննջեցելոց մերոց:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

VOYAGE CULTUREL ARMENIEN

EN RUSSIE ET AU CAUCASE

sous la conduite de CLAUDE MUTAFIAN
——— DU 3 AU 18 JUILLET ———

avec les visites : 4
A Moscou
- l'Institut Lazarian

En Arménie, en dehors des excursions classiques
- Le Monastère de Noravank
- Et pour la première fois le Zanguezour
- Et à Leningrad

A la rencontre des joyaux du Cauca se
Leningrad / Bakou / Erevan / Tbilissi / Moscou
— DU 5 AU 24 SEPTEMBRE — / — DU 3 AU 22 OCTOBRE —
2 voyages exceptionnels sous la conduite de BERNARD OUTTIER

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. 47 - 42 - 10 - 35

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. 42 - 61 - 51 - 13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. 78 - 60 - 13 - 66

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES St. ANTOINE
214, route Nationale de Saint Antoine
13015 Marseille
Tél. 91 - 96 - 01 - 06
91 - 03 - 16 - 28

Lic. A 130

LYON
—— COMMUNIQUÉ ——

«RENCONTRES», magazine d'actualité de l'Eglise arménienne réalisé par la commission «Etudes et Foi chrétiennes» de l'église St. Jacques de Lyon est diffusée tous les lundis à 20h00 sur RADIO - FOURVIERE 88.3 FM, Lyon, 103.4 Rhône Alpes, «RCM» 102.1 à St. Etienne, 88.3FM Lyon-Roanne, PRESENCE 98.4 à Aubenas.

Au mois d'avril :

Vendredi 17 à 20h00 :
«l'Ame du poète : Denis Donikian, Ethnos, par Louis Muron».

Lundi 20 à 20h00 :
«Rencontres» : Génocide et témoignage.

Vendredi 24 à 13h00 :
«Midi - musique» : Komitas

Du lundi 20 au dimanche 26 avril, tous les jours de la semaine, 6h30, 7h30, 8h30 temps de prière en arménien et en français.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութիւնը իր 19 մասնաճիւղերով կ՚ողբայ իր նախկին ատենապետուհի, վեթերան ընկերուհի՝

ԱՍՏՂԻԿ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆԻ

մահը եւ ցաւակցութիւն կը յայտնէ ողբացեալին սգակիր բարեկամներուն:

CROIX BLEUE

EMISSIONS CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE
SUR LES ONDES DE RADIO ASK
ANNEE 1987

— AVRIL
SAMEDI 18 AVRIL A 11H15
CONS. D'ADM. SECT. SEVRAN

— MAI
SAMEDI 2 MAI A 11H15
SAMEDI 18 MAI A 11H15
CONS. D'ADM. SECTION CHAVILLE

— JUIN
SAMEDI 6 JUIN A 11H15
SAMEDI 20 JUIN A 11H15
CONS. D'ADM. SECT. ISSY

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
16
JEUDI
16 AVRIL
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.468
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
62e ANNÉE — No 16.468

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌԸՆԷ ՀԱՐՏԻ, մեծ դէմքերէն մէկը ֆրանսական դիմադրութեան, մեռաւ 75 տարեկանին, հետը տանելով իր գաղտնիքը, որու պատճառաւ նաեւ շատ վիճելի անձնաւորութիւն մըն էր: Իրեն դէմ եղած գլխաւոր ամբաստանութիւնը – եւ պզտիկ բան չէ – այն է որ ինք մատնած է Ֆրանսական դիմադրութեան խորհուրդի նախագահ՝ Ժան Մուլէնը Կեսթափոյին: 1940-ին խել դիմադրական էր եւ իր ճիւղը՝ երկաթուղին էր: Ամէն ինչ լաւ կ'ընթանայ մինչեւ 1943 Յունիս 21, երբ յաջորդ մը նշանակելու համար զօր. Տելէսթրէնի, որ ձերբակալուած է, Մուլէն ժողովի կը հրաւիրէ կարգ մը պատասխանատուներ Քալիւիր (Լիոնի մօտ) բժիշկի մը տունը, ներառեալ Հարտի, որ չըսեր իր ընկերներուն թէ տասը օր առաջ ձերբակալուած, ապա ազատ ձգուած է Գերմանացիներուն կողմէ: Պարպի (Կեսթափոյի պետը) յետագային կ'ըսէ որ Հարտի, երբ ձերբակալուած էր, ընդունած էր իրենց համար աշխատիլ, ինչ որ ենթական կ'ուրանայ: Այդ ժողովին է, որ Մուլէն եւ ընկերները կը ձերբակալուին, երբ գերման ոստիկանութիւնը կը խուժէ ժողովին վայրը, մինչ Հարտի կը յաջողի փախիլ: Մնացեալը ծանօթ է, Մուլէն մեռած է չարչարանքի տակ եւ 1947-ին եւ 1953-ին ամբաստանութիւններէ «մաքրուելէ» ետք, Հարտի 1983-ին, նորէն ծանր ամբաստանութեան տակ է, երբ Քլաուս Պարպի, որու դատավարութիւնը կը բացուի գալ ամիս, կը ձերբակալուի:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ պաշտօնական դիմումնագրէն ետք Եւրոպայի Համայնքին անդամակցութեան, Յունաստանի կառավարութեան բանբերը յայտարարած է թէ Աթէնք՝ սպասելու եւ տեսնելու քաղաքականութիւն մը պիտի վարէ եւ ի յառաջագունէ բացասական դիրք պիտի չբռնէ: Հետաքրքրութեամբ պիտի հետեւի միւս 11 Պետութիւններու հակազդեցութեանց: Թուրքիա, նոր պաշտպան – փաստաբան մը գտած է յանձին Ժաք Սուսթէլի (որ ի դէպ՝ փաստաբան է), որ դրուատիքը կը հիւսէ «Միջերկրականի ապահովութեան» միակ երաշխաւոր՝ Թուրքիոյ, «Ֆիկառօ»ի Ապրիլ 15ի թիւին մէջ, չմոռնալով նաեւ «կասկածելի» ներկայացնել Փափանտրէուի կառավարութիւնը, որու՝ «Խորհրդայնասէր քաղաքականութիւնը, բարեացակամութիւնը ՊԱԿ-ի ահաբեկչութեան եւ Քատաֆիի յարձակողականութեան հանդէպ բոլորովին հակառակ են եւրոպական ապահովութեան: Իր բացայայտ թշնամութիւնը Միջերկրականի ամերիկեան նաւատորմի կայաններուն դէմ կրնայ միայն նպաստել Խորհրդային Միութեան ծաւալապաշտ քաղաքականութեան»: Սուսթէլ դեռ կը ճառէ Լօզանի եւ Մոնթրէօյի դաշինքներէն, չեչալելու համար. – «Թուրքիա մեծ պատասխանատուութիւն ունի հսկելու խորհրդային նաւատորմի շարժումներուն վրայ եւ ի հարկին դէմ դնելու յարձակումին: Պատասխանատու է նաեւ Թրակիոյ եւ մանաւա՛նդ հիւսիս – արեւելք սահմանագլուխին»: Երանի՜ նման Եւրոպայի մը, որու համար առանց Թուրքիոյ՝ չիք փրկութիւն:

ԺԱՆ ՏԷՐ – ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, 57 տարեկան Ֆրանսահայը, որ 40 տարի առաջ ներգաղթած էր եւ յարդ արտօնութիւն չէր ստացած վերադառնալու իր ծննդավայրը՝ Վալանս, ի վերջոյ ելքի անցագիրը ստացած է եւ այժմ կը գտնուի Մոսկուայի Ֆրանսական դեսպանատունը, ուրկէ կը մեկնի Ուրբաթ եւ Ֆրանսա կը հասնի Կիրակի: Ամուսնացած էր Ֆրանսահայ կնոջ մը հետ եւ այժմ ունի երկու չափահաս զաւակ: Ելքի դիմում ընողներու ախոյեանը կը նկատուի, դուռ չէ մնացած զոր չբախէ, նամակներ գրած է Տը Կոլէն՝ Միթերան եւ երբ այլեւս յոյս չունէր, արտօնութիւն ստացած է: Այս առթիւ, «Քոթիտիէն տը Փարի» գրեթէ էջ մը նուիրած է Ապրիլ 15-ին, լոյս ընծայած յօդուածը խորագրելով «Խորհրդայիններէն յուսախաբ մը Ֆրանսա կը վերադառնայ»:

ԱԼՊԵՐԹՕ ՄՈՌԱՎԻԱՅԻ դէմ դատական քննութիւն մը բացուած է, գրագէտը ամբաստանուած ըլլալով որ խարէութիւն գործած է Պետութեան ի վնաս: Արդարեւ, Մոռավիա ահագին աղմուկ հանած էր 1983-ին, առարկելով թէ նախկին կինը (գրագիտուհի՝ Էլզա Մոռանթէ) ընչազուրկ է եւ թէ ինք չի կրնար բաժանմանը ամսական 40 հազար Ֆրանքը վճարել: Ամէն ոք յուզուած է եւ այն ատենուան Նախագահն խել 7 միլիոն լիռ տրամադրել տուած է, մինչ Հռոմի թաղապետութիւնը 20 միլիոն լիռի օժանդակութիւն մը կը բերէր: Այս ամբողջը մոռցուած էր Մոռանթէի մահէն ետք, երբ վերջերս մէջտեղ կ'ելլէր որ գրագիտուհին 650 միլիոն լիռի հարստութիւն մը կը թողու ժառանգորդներուն: Հաւանական չի թուիր որ Մոռավիա անդեակ չըլլար:

ՖԻՆԼԱՆՏԱՅԻ մէջ է որ մարդիկ քիչ կ'աշխատին (32·3 ժամ շաբաթը) եւ հակառակին – Քորէայի մէջ է որ ամէնէն շատ կ'աշխատին. կիները՝ 54·2 ժամ շաբաթը, այրերը՝ 53·5: Միջին հաշուով, ճարտարարուեստի մէջ շաբաթական աշխատանքը 40-էն 45 ժամ է: 50 երկիրներու մէջ այդ տեւողութիւնը նուազած է, բացի Միացեալ – Նահանգներէն եւ Ճափոնէն, ուր ընդհակառակն աւելցած է:

«ՅԱՌԱՋ 60» եւ հայ մամուլի արձագանգները

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՎԵՐՋԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ԱՐԴԱՍԻՔԸ

Փարիզի «Յառաջ» օրաթերթը գովելի նախաձեռնութիւնը ստանձնած է պարբերաբար հատորի մը մէջ հաւաքելու իր էջերուն մէջ սփռուած յօդուածներ եւ ընթերցողին առիթը տալու որ նաեւ գրքի ձեւով զանոնք ունենայ եւ պահէ. ասիկա ոչ միայն մոռացութենէ կը փրկէ օրաթերթին առաւել արժէքաւոր գրութիւնները, այլեւ կը հարստացնէ մեր գրականութիւնը, հրապարակագրութիւնը, կը դիւրացնէ ապագայ հետազօտողին կամ նոյնիսկ խմբագրին գործը՝ երբ այս կամ այն նիւթին մասին հին էջեր կը փնտռէ ան...

Նման հրատարակութիւններ են «Յառաջ» մատենաշարի 17-էն հինգը.

1. ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ (1958) որ կը պարփակէ Շաւարշ Միսաքեանի գրութիւնները,

2. ԲՈՒՌ ՄԸ ՏՈՄՍ (1963), Եւրոպացիէն (Ժիրայր Միսաքեան),

3. «ՅԱՌԱՋ» 50 (1976), օրաթերթի առաջին կէս դարու բովանդակութենէն ծաղկաքաղ մը,

4. ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԵՐ (1983), Հրանտ – Սամուէլէն,

5. «ՅԱՌԱՋ» 60 (1986), օրաթերթի 1975 – 1985 բովանդակութեան ծաղկաքաղը:

Այս վերջինը 512 էջերէ բաղկացած, խնամուած տեսքով ներկայացող հատոր մըն է, ուր կը հանդիպինք Ուիլիըմ Սարոյեանի, Հրաչ Զարդարեանի, Վահրամ Մավեանի, Լիւդ. Անտրէ Մարսէլի, Ժ. Մ. Թիէռիի, Պետրոս Թերզեանի, Խաչիկ Թէօլէօլեանի, Արփիկ Միսաքեանի, Արփի Թոթոյեանի, Մ. Նշանեանի եւ գեռ ուրիշ ծանօթ, մանաւանդ երիտասարդ գրողներու եւ յօդուածագիրներու 86 գրութիւններուն, գրախօսականներուն, գրական էջերուն:

Հատորի վերջաւորութեան, «Յառաջ» կը գրէ.

«Ով որ քիչ շատ գաղափար ունի մամուլի, այն ալ հա՛յ մամուլի պայմաններուն մասին, չի կրնար չգիտակցիլ թէ տոկալու համար՝ հարկ է ճիգ, անշահախնդրութիւն, շրջահայեացութիւն եւ մանաւա՛նդ հաւատք: Մենք ըրինք՝ ինչ որ կրցանք, բայց ըրինք ա՛յդ ոգիով»:

Անդրադառնալով վերոյիշեալ հատորին, Տ. Շ. կը հաստատէ Փարիզի մեր պաշտօնակից «Կամք» օրաթերթի 1987 Փետրուար 3-ի թիւին մէջ.

«Կարեւորը այն երեւոյթն է – հայ մամուլին համար հազուագիւտ երկարակեցութեան երեւոյթը – զոր կը պարզէ «Յառաջ»:

«Բացի պատերազմի ընթացքին հինգ տարուան կամովին դադարէն (1940 – 45), ան մօտ երեսուն տարի հրատարակուեցաւ իր հիմնադիր եւ խմբագիր Շաւարշ Միսաքեանի ձեռքով: Եւ ահա երեսուն տարի կ'ընէ որ ան լոյս կը տեսնէ առանց Շ.-ին բայց միշտ անոր շունչով:

«Առանց հիմնականօրէն շեղելու իր սկզբնական ուղիէն՝ «Յառաջ» եղաւ եւ կը մնայ սփիւռքահայ մամուլին մէջ իր իւրայատուկ տեղը ունեցող թերթը 60 տարի շարունակ: Միեւնոյն ժամանակ ան շարունակեց ըլլալ բեմ մը սփիւռքահայ երիտասարդ մտաւորականութեան համար, ինչպէս ժամանակին ան առաջինը եղած էր իր սիւնակները բանալու Շահնուրեան սերունդին առջեւ»:

Ապա կ'աւելցնէ Տ. Շ., մեր ալ թարգմանը հանդիսանալով.

«Որեւէ մէկէն թերեւս աւելի լաւ գիտնալով թէ ի՛նչ կը նշանակէ օրաթերթ մը հրատարակել սփիւռքեան պայմաններուն մէջ՝ յարգանքով է որ կ'ողջունենք հոս «Յառաջ»ի վաթսունամեակը «Յառաջ 60»ին հրատարակութեան առիթով: Եւ կը մաղթենք որ Շ.-ին շունչը միշտ ներկայ ըլլայ անոր մէջ:

«Ցանուն հայ գիրին եւ հայ թերթին»:

Մեր մաղթանքն է որ իրենց տարիներու բովանդակութիւնը հատորով, «փրկելու» այդ նախանձախնդրութիւնը ունենան մեր բոլոր թերթերը:

Վ. Ա.

«Հորիզոն», Ապրիլ 13

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՀԱՅ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

———×———

ԾԱՆՐԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

Սամարղանդ տեղի ունեցած ծանրաբարձութեան համամիութենական մրցաշարքին, որուն մասնակցած են մարզական 32 դպրոցներու խումբեր, Երեւանի թիւ 10 փիշերօթիկ խումբը մեծ յաջողութիւն արձանագրած է: Մարզիչ Ա. Դանիէլեանի աշակերտներէն երեքը արժանացած է առաջին, իսկ մէկն ալ երկրորդ մրցանակի: Այսպէս, 60 քիլօ ծանրութեան դասակարգին մէջ Եդուարդ Դարբինեան 246·5 քիլօ բարձրացնելով առաջին տեղը գրաւած է: 67·5 քիլօ դասակարգին մէջ անպերազանցելի մնացած է Համլետ Արբահամեան 265 քիլօ ընդհանուր արդիւնքով: Վարուժան Քիրաջեանի (90 քիլօ) արդիւնքը՝ 302·5 քիլօ, յուսադրիչ նկատուած է: Այվազ Դաւթեան (44 քիլօ) 150 քիլօ բարձրացնելով երկրորդ տեղը գրաւած է: Մրցաշարքին մասնակցած են նաեւ Լենինականի պատանի ծանրաբարձները, որոնցմէ Վաչինակ Պապեան (82·5 քիլօ) 297·5 արդիւնքով իրեն հաւասարը չէ ունեցած:

**

ՊԱՍՔԷԹՊՈԼ

Կլայպեդա (Լիթուանիա) քաղաքին մէջ աւարտած են Խորհրդային Միութեան պասքէթպոլի կանանց ախոյենութեան մրցումները: Երեւանի «Հատիս»ը 6-րդ տեղը գրաւած է, նախորդ մրցաշարքին բաղդատմամբ չորս աստիճան բարելաւելով իր դիրքը:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՄԱՐՏ 27 – ԱՊՐԻԼ 10)

ԼՈՐՏ ՊԱՅՐԸՆԻ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

«Թերեւս դժուար է գտնել ազգի մը տարեգրութիւն, որ աւելի զերծ ըլլայ աբատաւորող ոճիրներէ, քան՝ Հայերունը, որոնց առաքինութիւնները խաղաղասիրութեան արդասիք են, իսկ արատները՝ բռնադատման հետեւանք: Սակայն ինչ տեսակ ալ ըլլար անոնց ճակատագիրը, որ դաժան եղած է, ինչպէս որ ալ ըլլայ ապագային, անոնց երկիրը յաւէտ պիտի մնայ աշխարհի ամենահետաքրքրական երկիրներէն մին, եւ, թերեւս անոնց լեզուն միայն աւելի խորունկ ուսումնասիրութեան պահանջ կը դնէ՝ աւելի գրաւիչ դառնալու համար»: Այսպէս գրած է անգլիացի բանաստեղծ Ճորճ Պայրըն նախատեսուած հայերէն – անգլերէն քերականութեան յառաջաբանին համար: Ասոնք յաւուր պատշաճի ըսուած խօսքեր չէին: Ասոնք Հայաստանի պատմական բախտով հետաքրքրուած, հայերէն լեզուին մօտէն հաղորդակցած եւ զայն ուսումնասիրած անհատի մը խօսքերն էին, որոնք կը հաստատուին նաեւ անոր նամակներով եւ այդ նամակներու հատուածներով: Այդ նամակները արձագանգներն են այն արգասաւոր գործունէութեան, զոր Պայրըն ունեցած է հայ մատենագրութենէն կարեւոր նմոյշներ անգլերէնի թարգմանելու ուղղութեամբ: Ան նաեւ անմիջական մասնակցութիւն ունեցած է Ս. Ղազար կղզին մէջ անգլերէն – հայերէն եւ հայերէն – անգլերէն քերականութիւններու եւ անգլերէն – հայերէն բառարանի կազմումին եւ հրատարակութեան գործին մէջ: Ս. Ղազար կղզիի վանքին մէջ հայերէնի իր ուսուցիչը եղած է հմուտ հայկաբան, թարգմանիչ, բառարանագիր Հ. Յարութիւն Աւգերեան: Ահա թէ ինչ կը գրէր Պայրըն, Լոնտոն՝ իր հրատարակիչ Ճօն Մըրէի 1816 Դեկտեմբեր 4-ի նամակին մէջ. «Սկսած եմ ու կը շարունակեմ հայերէն լեզուի ուսումնասիրութիւնը, որուն կը տիրապետեմ կարելիութիւններուս սահմաններուն մէջ, ամէն օր կ'երթամ հայկական վանք՝ դասեր առնելու մեր գիտնական վանականէն եւ բացառիկ ու օգտակար կարգ մը տեղեկութիւններ արդէն ձեռք ձգած եմ արեւելեան այդ ժողովուրդի գրականութեան եւ սովորութիւններուն մասին»: Իսկ յաջորդ օրը, մտերիմ ընկերոջ՝ բանաստեղծ Թոմաս Մուրի կը գրէր. – «Ասիկա հարուստ լեզու մըն է, եւ ամբողջովին կը փոխհատուցեն սորվողի չարչարանքները»:

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ՆՊԱՍՏԸ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ ԵՒ ՀԱՅԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՅՐ ՏԱՃԱՏ ԵԱՐՏԸՄԵԱՆ

Մխիթարեան Վարդապետներու կողմէ Հայ ժողովուրդին ընծայուած իմացական ընդհանուր ծառայութիւնը մեծ արժէք կը ներկայացնէ։

Պատմականօրէն՝ ընդհանրական շատ մեծ վաստակ մը ունին Վենետիկի (Իտալիոյ) եւ Վիէննայի (Աւստրիոյ) Մխիթարեան Հայրերը, գիտական շատ խոր ըմբռնումներով եւ համոզումներով՝ ի նպաստ հայ ժողովուրդին։ Իրենց բանասիրական, պատմական, գրական, թարգմանական, լեզուական, կրօնական, հրատարակչական *եւ* կրթական *արտակարգ նպաստը Հայ մշակոյթին եւ ընդհանուր հայագիտութեան, ինչպէս նաեւ անխոնջ ու գիտակից ճիգերը՝ յարաբերելու եւ հաղորդուելու եւրոպական մտածողութեան եւ իմացումներու մակարդակին հետ՝ Հայերու ԺԸ. եւ ԺԹ. դարու մտաւորական ԶԱՐԹՕՆՔ-ին մէջ կարեւոր դեր ունեցան, եթէ ոչ կարեւորագոյն դերը (*)։*

Հայ մշակոյթի պատմութեան հեղինակաւոր մասնագէտները – Լէօ, Ա. Զօպանեան, Յ. Օշական, Գելցէր, Ֆեթթէր, Հիւբշման եւ մերօրեայ գրականագէտները եւ պատմագէտները – ԺԸ. դարու Հայկական Զարթօնքի սկզբնաւորութիւնը կապած են Մխիթարեան Հաստատութեան հետ (1701–*ին*)*, եւ կ՚աւելցնեն որ այդ* իմացական եւ ազգային վերածնունդը կը յատկանշուի Վենետիկի ու Վիէննայի Մխիթարեան Վարդապետներու պատկառելի փաղանգով։

Փրոֆ. Հրանդ Փասդրմաճեան (Ժընեւի Համալսարանէն) կը գրէ. –

«Եթէ Հայ Եկեղեցին հայութեան համար եղաւ պատնէշ մը, որու եռին դարեր շարունակ Հայերը կրցան պատսպարուիլ եւ սպասել ազգային զգացումի վերազարթնումին, պէտք է խոստովանիլ, որ այս զարթօնքը կարելի պիտի չըլլար գտնէ, առանց Մխիթարեան Հաստատութեան սքանչելի գործին, ստեղծուած հայորդիի մը (Մխիթարի) կողմէ, որուն ընդմաններր ամէնէն աւելի ուժեղ կերպով իրենց անձնական կնիքը դրոշմեցին Հայ ժողովուրդին ճակատագրին վրայ»։

ԺԵ., ԺԶ., ԺԷ. և ԺԸ. դարերուն՝ հայ ժողովուրդը, արշաւանքներու, քաղաքական բախումներու, ընկերային ու դասակարգային ճնշումներու հետեւանքով, կորսնցուցած էր այլեւս պատմական իր հաւատարակչութը եւ արագօրէն գլխած էր դէպի ընկերային, ազգային եւ իմացական անկում։

Իր լեզուն, ազգային գիտակցութիւնը, բարքերը, աւանդութիւնները եւ իմացական փնտռտուքներու հետաքրքրութիւնը ամէն օր, մաս – մաս կորսնցուցած էր, տեղի տալով գինք շրջապատող ժողովուրդներու կենցաղային խնկած բարքերուն, բարբառներուն եւ մտայնութեան։ Մտային խեղճութեան եւ ստորնացումի այդ վիճակէն զինք բարձրացնելու համար՝ անհրաժեշտ էր հզօր նկարագիր մը, անվհատ կամք մը, խանդավառ եւ աւելի քան գիտակից հայրենասիրութիւն մը։

Խաղաղ չէր նաեւ հայ ազգային – քաղաքական կեանքը այդ օրերուն։ Ազգային ազատութեան յոյսերը կը լեցնէին հայ կեանքը։ Ջանքեր կ՚ըլլային քաղաքական անկախութիւն հաստատելու։

Պատմական այս ծանօթ հորիզոնին վրայ՝ կը յայտնուի ահա Մխիթար Պետրոսեանի անձը եւ անոր անմոռանալի գործը։

Մխիթար հայ վանական մըն էր, Սեբաստիա քաղաքէն (1676 – 1749)*։ Մինչ իր ժողովուրդին հետ հաղորդակցութեան մէջ էր, փորձով զգաց անոր արդահատելի վիճակը եւ ըմբռնեց թէ ազգութիւնն է մեծագոյն արգելքը անոր հոգեմտաւոր բարելաւումին ու վերելքին։ Քանի տարեկանին՝ կը յղանայ աշակերտներ հաւաքելու եւ գիտական ու հոգեւորական զոհաբերութեամբ անձերու կազմակերպութիւն մը ստեղծելու գաղափարը, հաւաքաբար աշխատելու՝ հայ ժողովուրդին գիտական, բարոյական եւ իմացական մակարդակը բարձրացնելու համար։ Խոշոր էր յաւակնութիւնը, բայց խորունկ՝ իր հաւատքը։ Մխիթար, ինքզինքը անբաժանելի միութեամբ զօդուած կը զգար իր տառապած ազգին, որուն բարիք բաշխելու միակ մտահոգութիւնը ունեցաւ մինչեւ իր կեանքին վերջը։*

Մխիթար նամակի մը մէջ պիտի գրէր – «Աստուած տայ որ ես կարենայի մնայուն միաբանութիւն մը հաստատել, որ (կարենար) տարածել ազգի մը բոլոր հնարաւոր ու օգտակար տեղեկութիւնները. ընկերութիւն մը, որուն սեւեռակէտը ըլլար՝ հոգալ ազգի մը բոլոր՝ թէ՛ հոգեւոր եւ թէ՛ իմացական պէտքերը» (ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆ Մ., «Երկերի լիակատար ժողովածու», *հտ. Բ., Երեւան* 1980, *էջ* 232)։

Մեծ խորհուրդ, գեղեցիկ ծրագիր, բայց իրագործումը այդ օրերուն՝ շատ դժուար։ Մխիթար կարծր նկարագիր ունէր. գաղափարապաշտ էր եւ հայրենասէր. ինքզինքը նուիրեց մշակոյթին. այդ դժուար նպատակով ալ ճամբորդեց Պոլիս, Կարին եւ դարձեալ Պոլիս, ուր 1701–*ին, իր քանհինգ տարեկան հասակին, ինը աշակերտներէ շրջապատուած, դրաւ հիմը իր երազած հաստատութեան։ (Անոր մահէն յետոյ, այդ հաստատութիւնը կոչուեցաւ* ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ)։

Այդ օրէն, Մխիթարի կեանքը մէկ նպատակ ունեցաւ. – հասցնել պատրաստուած վարդապետներ – հոգեւոր եւ իմացական ենթահողի վրայ – մտաւոր լոյս եւ գիտութիւն սփռելու համար հայ ժողովուրդին՝ քաղաքական բռնութեան, դասակարգային անհաւասարութեան եւ իմացական մթութեան դարաշրջանի մը մէջ, երբ հայ ժողովուրդի մշակութային դարաւոր ղանձարանին մէջ գրեթէ չորցած էին հոգեւոր, մտային եւ մշակութային աղբիւրները։

Մխիթար, յետ հալածուելու ազգակիցներու եւ Թուրքերու կողմէ, կ՚անցնի Յունաստան եւ ապա Վենետիկ (Իտալիա) կը հասնի 1715–*ին. պաշտօնապէս Սուրբ Ղազար կղզիին վրայ կը տեղաւորուի* 1717–*ի Սեպտեմբերին՝ մօտաւորապէս քան միաբանակից Հայրերով։ Այդ օրէն սկսեալ, ինչպէս ըսինք, հայ գրական ու մշակութային պատմութեան հեղինակաւոր ուսումնասէրներու միահամուռ ճիգով, Վենետիկի Մխիթարեան Մայրավանքը կը դառնայ ամէնէն կենսունակ կեդրոնը ԺԸ. դարու Հայկական Վերածնունդին։*

«Վաղուց արդէն, *կ՚ըսէ Միք. Նալբանդեան*, հասկացել էր Մխիթարը թէ որպիսի ցած դրութեան մէջ էր իւր ազգը իմացական մասին ... Այդ ականաւոր մարդը ... արժանի է մեր առանձին ուշադրութեան եւ նորա վաստակքը իրաւունք ունին պահանջելու մեզանից մի անկողմնապահ, սառն քննութիւն եւ արդարախօս հատուցում» («*Երկեր*», *հտ. Բ., Երեւան*, 1980, *էջ* 231 *եւ* 232)։

Նոր ժամանակներու դժուարահաճ պատմաբան՝ Լէօ կ՚աւելցնէ իր կարծիքը. – «Մենք եկանք հասանք մի իսկապէս մեծ մարդու, որ մի ամբողջ դարագլուխ է կազմում ... Մխիթարի դերը Հայոց պատմութեան մէջ անհունապէս մեծ է։ ... Վստահ կարելի է ասել որ մի ամբողջ դար, որ գիտութիւն եւ լոյս էր մատակարարում, մեր մտաւոր զարգացման պատմութեան մէջ՝ կարելի էր եւ պէտք է անուանել ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ԴԱՐ։ Այդ մեծ դպրոցի հիմքը դրուեց Մխիթարի ձեռքով եւ նրա ծրագրով, նրա աւանդներով է գործում մինչեւ այսօր» (ԼԷՕ, «Հայոց Պատմութիւն», *հտ. Գ., Երեւան* 1946, *էջ* 984)։

Մխիթար անհուն խանդավառութեամբ կը լծուի ծանր ու յարատեւ աշխատանքի՝ շինարարական, կրօնական եւ ուսումնական մարզերու մէջ։

Վենետիկ, Մխիթարեան Հաստատութեամբ, Արեւմտեան քաղաքակրթութեան հետ շփումի Հայերու պաշտօնական առաջին կապը կը դառնայ՝ Եւրոպայի վրայ անկէ առնելու համար նոր թէ դասական մտածողութեան, գիտական աշխատանքի, իմացական բարեշրջումի եւ պատմական գրագանձներու ճաշակը։

Մխիթարի գրական արտադրութիւնը կը կազմեն չուրջ քան հրատարակութիւններ, որոնց մէջ ամէնէն յայտնին է «Հայկազեան Բառարան»–*ը, որ լոյս տեսած է* 1749 *թուին, իր մահէն երեք շաբաթ յետոյ։ Քանհինգ տարուան աշխատանք մը պահանջուած էր իրմէ։ Մերօրեայ Հայաստանի լուրջ պատմագէտներէն մին՝ կը հաստատէ.* – «Եթէ Մխիթար Սեբաստացին ուրիշ ոչինչ արած չլինէր, ապա հոյակապ, անօրինակ եւ անձեռանալի Հայկազեան Բառարանը՝ 18–րդ դարի հայ գրական կեանքի առաջին ամենամեծ կոթողը՝ բաւական էր, որպէսզի անմահանար Մխիթար Սեբաստացու անունը» (ՆԱԶԱՐԵԱՆ ՓՐՈՖ. Շ., «Մխիթար Սեբաստացին եւ 18–րդ դարի գրական շարժման մի քանի հարցեր», *Վենետիկ – Սուրբ Ղազար*, 1977 *էջ* 8 – 9)։

Հրատարակչական ասպարէզին մէջ Մխիթարի մեծագոյն գործերէն մէկը եղաւ հայերէն «Աստուածաշունչ»–*ի հրատարակութիւնը* (1733 – 1735) *(եօթը լեզուով՝* 1645–*ին Փարիզ տպագրուած Աստուածաշունչի մը հետ բաղդատելէ եւ անհրաժեշտ ճշգումներ ընելէ յետոյ), գեղարուեստական բարձր ճաշակով եւ քննական ոգիով* (ՃԵՄՃԵՄԵԱՆ Հ. Ս., «Մխիթար Աբբահօր հրատարակչական առաքելութիւնը», *Վենետիկ Սուրբ Ղազար*, 1980)։

Մեծահամբաւ լեզուագէտ ու պատմագէտ՝ Հր. Աճառեան, Մխիթարի կրօնաբարոյական, գրական եւ հրատարակչական գործը կը նմանցնէ լուսաւոր աստղի մը որ, «Փայլում է հայկական հորիզոնի վրայ» (ԱՃԱՌԵԱՆ ՀՐ., «Պատմութիւն Հայոց Նոր Գրականութեան», *Պէյրութ*, 1940)։

Հետեւաբար, Մխիթար Սեբաստացին, իր աշխատանքով ո՛չ միայն եղաւ հիմնադիր կրօնական հաստատութեան մը, այլ վերստեղծող մը գրական, մշակութային, կրթական եւ ուսումնական այնպիսի շարժումի մը, որ միշտ աւելի զարգացաւ ու ծաւալեցաւ եւ 1800–*ական թուականներէն սկսեալ՝ գործնականապէս յաջողեցաւ ներշնչել ազգային ուժեղ ոգի, գիտակցութիւն, սէր՝ ազգային պատմական եւ մշակութային գանձերուն հանդէպ, հաւատք՝ նոր դարաշրջան մը ընկղմնաւորելու՝ մտաւոր եւ գրական կեանքի մը փթթումով։ (Մխիթարի կողմէ՝ աշխարհաբարի կազմութեան ի նպաստ՝ կրթական եւ ուսումնական այնտանքի մասին տե՛ս* ՏԷՐ – ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ Հ. Ն., «Մխիթարի նպաստը Աշխարհաբարի կազմութեան...», «Բազմավէպ» *(Հայագիտական Թերթ, Վենետիկ – Սուրբ Ղազար)*, 1977, *թիւ* 3 – 4, *էջ* 482 – 540 *եւ շարունակաբար։ Իսկ Մխիթարի ուսումնական, թարգմանական աշխատանքներուն եւ հրատարակութիւններու լրիւ ծանօթացումին համար տե՛սնել* «Մատենագիտութիւն Մխիթար Սեբաստացիի հրատարակութիւններուն», *կազմեց՝* Տէր – Ներսէսեան Հ. Ն., «Բազմավէպ» *(Հայագիտական Թերթ, Վենետիկ – Սուրբ Ղազար)*, 1977, *թիւ* 1 – 2, *էջ* 364 – 371)։

Մխիթարի օրինակին հաւատարմօրէն հետեւեցան իր աշակերտները, ջանալով իրականացնել անոր գաղափարականը, սեւեռակէտը եւ կատարելագործել ընդհանուր յայտագիր մը. – ուսումնասիրել ու ծանօթացնել Հայ ժողովուրդին՝ պատմական, գրական, գիտական ու մշակութային արժէքները դարերու ընթացքին։

Ծրագրուած եւ իրագործուած աշխատանքը, հայ իմացական կեանքի դաշտին վրայ՝ պարտադրեց ինքզինքը եւ իբրեւ արդիւնք ունեցանք լուրջ եւ գիտական ճոխ արտադրութիւն մը՝ հետեւեալ գլխաւոր ուղեգիծերով. –

1. – Հայ դասական (հին) գործերու հրատարակութիւն (*կրօնական եւ պատմական*).
2. – Հայ ժողովուրդի պատմութեան ծանօթացումին ու տարածումին մեծ նպաստ.
3. – Լեզուական վերանորոգումի, մասնաւորաբար Հայ Լեզուի քերականութեան վերակառուցումին ի նպաստ աշխատանք.
4. – Թարգմանական ծաւալուն աշխատանք, մասնաւորաբար յոյն, լատին եւ եւրոպական լաւագոյն գործերու հայացումով, եւ
5. – Կրթական բծախնդիր գործունէութիւն։

Այս յստակ ծրագիրին եւ աշխատանքին իբր արդիւնք՝ հայ գրականութեան պատմութիւնը ողջունեց, ամէն բանէ առաջ՝ կազմակերպուած ու խանդավառ աշխատանքի փաստը՝ եւրոպական ըմբռնումով եւ մտաւորական լայնախոհութեան անժխտելի զուգանկումով։ Այս բացայայտ աշխատանքին դիմաց է որ ԺԹ. դարու Հայկական Զարթօնք – վերածնունդը անբաժանելի կը դառնայ առանց Միխիթարեաններու։

(Շար. 1)

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

«ԱՐԱՐԱՏ»ի պատմութիւնը

Գ. ՏԱՍՆԱՄԵԱԿ
(1958 — 1967)

ԽՈՒՄԲԻՆ ԱՆՈՒՆԸ ԿԸ ՓՈԽՈՒԻ՝ «ՍՊԱՐՏԱԿ» ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ «ԱՐԱՐԱՏ»

1958–*ին Երեւանի «Սպարտակ» խումբին ղեկավարութիւնը յանձնուեցաւ Բ. Սմիռնովի, որ մինչ այդ կը մարզէր Ստանիսլաւի «Սպարտակ»ը։ Ժամանակին ան հանդէս եկած էր Մոսկուայի «Տորպեդօ» եւ «Սպարտակ», Ստալինոյի «Ստախանովեց» եւ Կոյբիշեւի «Կռիլիա Սովետով» խումբերէն, իբրեւ աջ եզրէն յարձակող։ Նոր մարզիչին առաջին գործը եղաւ խումբը ամբողջացնել։ Հրաւիրուեցան Է. Բաղդասարեան («Պախտակոր»էն), Ս. Բարայեան («Դաուգավա»էն), Մ. Գալոյեան (Կրասնոդարի «Նեֆթեանիկ»էն)։ Բուլթայիսի «Լոկոմոտիւ»էն եկաւ ծանօթ անուն մը՝ Ս. Հովիւեան։ Զինուորական ծառայութիւնը աւարտելով խումբ վերադարձաւ Կ. Բեգլարեան։*

Այդ տարի, Բ. խումբի 4–*րդ գօտիին մէջ գլխաւոր պայքարը ընթացաւ Երեւանի «Սպարտակ»ի եւ Դոնի Ռոստովի* ՁՕՍԱ–*ի միջեւ։ Երկու խումբերը չահեցան* 43–*ական կէտ։ Յաղթականը որոշող լրացուցիչ հանդիպումը տեղի ունեցաւ Թիֆլիս, ուր Երեւանցիները պարտուեցան* (1 – 2)*։*

Յաջորդ մրցաշարքին «Սպարտակ» փայլուն արդիւնքներ ձեռք ձգեց։ Տանելով անընդմէջ ութ յաղթանակ, խումբը 6 *կէտով առաջ անցաւ երկրորդ տեղը գրաւած «Թերեք»էն։* 1959–*ի ախոյեանութիւնը տակաւին չէր վերջացած, երբ Խորհրդային Միութեան Ֆութպոլի դաշնակցութեան պրեզիտիումը որոշեց համամիութենական ախոյեանութեան աշխարհագրութիւնը ընդլայնել, Ա. խումբէն՝* 1960–*ին հանդէս գալու իրաւունք տալով Հայաստանի, Ազրբէջանի, Բելոռուսիոյ Ուզբեկիստանի, Ղազախստանի եւ Մերձբալթեան հանրապետութիւններու ամէնէն զօրաւոր խումբերուն։ Հակառակ անոր, Երեւանցիները շարունակեցին իրենց վստահ ելոյթները եւ փաստեցին, որ արժանի կերպով ստացած են բարձրագոյն խումբէն հանդէս գալու իրաւունքը։*

Եւ այսպէս, տասնամեայ ընդմիջումէ ետք, Հայաստանի խումբը մաս կազմեց բարձրագոյն լիկայի։ Բնականաբար, անցեալ տասը տարիներու ընթացքին փոխուած էր խումբին կազմը. այն սերունդէն, որ առաջինը եղաւ մեր ֆութպոլը ներկայացնող, մնացած էին միայն Ս. Զատիկեան, Մ. Սեմերջեան եւ Ց. Բէհէեան։

«Սպարտակ» այդ մրցաշարքին գրաւեց 9–*րդ տեղը, ինչ որ նորեկի մը համար պատուաբեր դիրք էր։ Այդ տարի Ց. Բէհէեանի շնորհուեցաւ վաստակաւոր վարպետի կոչում. ան դարձաւ Հայաստանի առաջին Ֆուտպոլիսթը այդ կոչումին արժանացող։*

1961–*ի մրցաշարքը նոր յաջողութիւն բերաւ խումբին, որ գրաւեց* 8–*րդ տեղը։* 1962–*ին խումբը անճանաչելի դարձած էր։ Դիւրութեամբ զիջելով իր դիրքերը, «Սպարտակ» գրաւեց* 18–*րդ տեղը։ Ֆութպոլէն հրաժեշտ տուին Ս. Զատիկեան, եւ Մ. Սեմերջեան, որոնք մեծ վաստակ ունեցած էին խումբին մէջ։*

1962–*ի ձախողութիւնները ստիպեցին խումբը լրջօրէն զբաղելու իր հարցերով։ Որոշուեցաւ փոխել խումբին անունը։ Խումբը կոչուեցաւ «Արարատ»։ Սակայն «Արարատ» անուանակոչութեան առաջին տարին իսկ հիասթափեցուց իր համակիրները։ Ան չկրցաւ մնալ իր անուան բարձրութեան վրայ եւ ստիպուած եղաւ հրաժեշտ տալ բարձրագոյն խումբին։*

1964–*ին խումբին մարզիչ նշանակուե-*

ցաւ Գ. Ժարկով: Սկզբնական հանդիպումներուն «Արարատ» կրցաւ մաս կազմել առաջին եօթնակին եւ չարունակել պայքարը բարձրագոյն խումբ անցնելու չորս ուղեգիրներու համար: Սակայն կարգ մը հանգամանքներ խանգարեցին այդ նպատակը իրագործել:

1965–ին «Արարատ»ի ղեկը յանձնուեցաւ մարզիչ Ա. Ֆալեանի: Խստապահանջ եւ սկզբունքի տէր նոր մարզիչը ամէնէն առաջ իր ուշադրութիւնը կեդրոնացուց խումբին մէջ կարգապահութեան ամրապնդման վրայ: Եւ յաջողեցաւ: Երեւանցիներու խումբը դարձաւ միաձոյլ ու համերաշխ ընտանիք մը: Նախնական խաղերուն «Արարատ» 6–րդ տեղը գրաւած էր: Եզրափակիչ հանդրուանին Երեւանցիները յաջող հանդէս եկան, երկար ատեն գտնուելով առաջին դիծի վրայ: Ի վերջոյ, անոնք չահեցան 38 կէտ: Սակայն նոյնքան կէտ ունէր նաեւ «Կայրաթ»: Յաղթականը՝ աւրձրագոյն խումբ անցնելու համար, պիտի որոշուէր լրացուցիչ հանդիպումներով մը, որ տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 25–ին, Գրոզնի: Նոյն օրը առաւօտուն Ֆութպոլի դաշնակցութիւնը որոշում կուտար երկու խումբերն ալ ընդգրկելու բարձրագոյն լիկայի մէջ: Այսուհանդերձ «Արարատ» 1–ի դէմ 2 կէտով յաղթեց «Կայրաթ»ի: Այդ օրը տօն էր, հայկական Ֆութպոլի տօնը: «Արարատ» դարձաւ ամէնէն արդիւնաւէտ խումբը, նշանակելով 66 կոլ:

1966–ին «Արարատ»ի գլխաւոր առաջադրանքը եղաւ ամրապնդել իր դիրքը բարձրագոյն լիկայի մէջ: Այդ տարի խումբին մաս կազմեցին նոր մարզիկներ՝ Ա. Աբրահամեան, Ն. Մեսրոպեան, Ն. Ղազարեան, Յ. Զանազանեան, որոնք յետագայ տարիներուն պիտի դառնային խումբին կորիզը: «Արարատ» յաջողեցաւ իր առաջադրանքին մէջ գրաւելով 13–րդ տեղը, իսկ յաջորդ տարի 8–րդ հանդիտացաւ:

Յիշատակութեան արժանի են «Արարատ»ի ունեցած հանդիպումները Ֆրանսա, Մարսէյլի «Օլէմփիք» (3 – 3), Փարիզի «Ռէտ Սթար» (1 – 1), Լիոնի «Լիոն» (2 – 0) եւ հայկական ակումբներու հաւաքական (5 – 0) խումբերու հետ:

Ընդհանրապէս 1967–ի մրցաշրջին «Արարատ»ի երիտասարդ խումբը ցոյց տուաւ, որ կրնայ ցուցաբերել արդիւնաւէտ, բովանդակալից Ֆութպոլ մը: Յատկապէս լաւ տպաւորութիւն թողուց Ն. Ղազարեան, խումբին ռմբարկուն (11 կոլով), որ մրցաշրջանի վերջաւորութեան, Խորհրդային Միութեան խումբին մաս կազմելով հանդէս եկաւ Հարաւային – Ամերիկա, ուր պարգեւատրուեցաւ լաւագոյն յարձակողի համար սահմանուած մրցանակով:

Մարզիչի ակնառու յաջողութիւններու համար «Արարատ»ի գլխաւոր մարզիչ Ա. Ֆալեանի շնորհուեցաւ Խորհրդային Միութեան վաստակաւոր մարզիչի կոչում:

Ա. ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏՈՂԱՆՑՔԸ

Թերթի մը խմբագիրին համար նեղացուցիչ ու ձանձրացուցիչ բազմաթիւ գործերէն մէկն ալ, հանդիսաւոր օրերու մասին իր գրելիքն է: Տարուան մէջ բազմաթիւ այդպիսի կարեւոր թուականներ կան եւ անոնք ամէն տարի կը յաջորդեն մէկզմէկու: Խմբագիրը ամէն տարի պէտք է արտայայտուի անոնցմէ իւրաքանչիւրին մասին: Իր պարտականութիւնն է ատիկա: Իր ընթերցողներուն նախ պիտի յիշեցնէ այդ թուականը, յետոյ անգամ մըն ալ պիտի բացատրէ անոր նշանակութիւնը, պիտի չարտօնէ որ աննշմար անցնի այդ թուականը, եւ կերպով մը վառ պիտի պահէ իր ընթերցողներուն մօտ այդ թուականին հանդէպ հաւատարմութեան մը զգացումն ու որոշ գիտակցութեան մը գոյատեւումը:

Բայց դիւրի՞ն է ամէն տարի նոյն նիւթին շուրջ գրելիք նոր բան մը գտնել, ինքզինք չկրկնել, ամէն տարի նոր մերձեցում մը հնարել:

Անգամ մը այդպիսի հանդիսաւոր օրուան մը նախօրեակին, կը խորհրդածէի ես ինծի.

«Կարելի՞ է որ անպայման նոր եւ լաւ բանելիք մը ունենայ մարդ: Անպայման պիտի ըսենք այն ինչ որ աւելի առաջ ըսած ենք նոյն առիթով»:

Բայց ի՞նչ պիտի պատասխանէի, եթէ յաջորդ օր ընթերցող մը գար եւ ըսէր ինծի.

– Բարեկամ, անցեալ տարի ալ նոյնը գրած էիր: Մենք ամէն տարի նո՞յն բաները պիտի կարդանք: Ձանձրացանք:

Ի՞նչ պիտի պատասխանէի:

Քիչ մը մտածեցի եւ գտայ ատոր պատասխանը:

Պիտի ըսէի հետեւեալը.

– Բարեկամ, անցեալ տարի գրած էի քեզի համար: Այս տարի գրեցի քեզմէ մէկ տարի վերջ ծնած մարդուն համար: Յառաջիկայ տարի դարձեալ պիտի գրեմ, եւ ատիկա՝ այս անգամ քեզմէ երկու տարի վերջ ծնած մարդուն համար:

×

Ոչ մէկ գրող իրաւունք ունի ինքզինք կրկնելու, բայց կան նիւթեր, որոնք պէտք է կրկնուին այնքան յաճախ, որքան, կարելի է ու պատշաճ, որովհետեւ մարդիկ անվերջ կը քալեն դէպի սպառում եւ նորեր կը հասնին չարունակ անոնց ետեւէն: Մարդիկ ուրեմն կը նմանին տօնական օրով մը տողանցքը կատարող զինուորներուն որոնք կը մօտենան այն նուագախումբին, որ կեցած է պատուոյ պատուանդանին դիմաց, կը բարեւեն ու կ՚անցնին: Միշտ նոր զինուորներ կուգան անցնողներու ետեւէն: Նուագախումբը եւ պատուոյ ամպիոնը անշարժ են, իրենց տեղը կը կենան: Ի՞նչ կը պատահէր եթէ անոնք ալ քալէին առաջին հասնող զինուորներուն հետ համընթաց: Այն ատեն, յաջորդող զինուորները կը մնային առանց նուագախումբի, առանց պատուոյ ամպիոնի եւ տողանցքը կը դադրէր տողանցք ըլլալէ:

×

Ամէն հաւաքականութեան համար թերթը այն նուագախումբն է, որուն առջեւէն կարգով կ՚անցնին հասնող սերունդները: Թերթը սերունդին ապրանքը չէ: Եթէ այդպէս ըլլար, ան ալ կը քալէր կ՚երթար առաջին հասնող սերունդին հետ միասին, այդ սերունդին հետ կը ծերանար, կը հիննար եւ օր մըն ալ կը վախճանէր իր պատկանած սերունդին հետ: Այդ չէ որ կ՚ընէ թերթը: Ան իր պատգամը կը նուագէ ու անվերջ կը կրկնէ հասնողներուն: Այսօր քեզի, վաղը քեզմէ վերջ եկողին, յաջորդ օր ալ՝ անկէ վերջ գալիքին: Եթէ ըսուելու արժանի բան մը կայ, զայն պիտի ըսէ ամէն տարի, որպէսզի տարի մը վերջ հասնողն ալ լսէ, սորվի, յիշէ, գիտնայ:

×

Մեզի շատ սիրելի առութիւն մը կայ: Խօսքը կը թռի, գիրը կը մնայ, կ՚ըսենք: Որպէս քառասուն տարուան գրչի մարդ, քառասուն հազար անգամ հաստատած եմ որ գիրն ալ կը թռի կ՚երթայ մեր կարծածէն աւելի շուտ: Ընթերցողները կը կարդան, կը տպաւորուին, եւ ... կը մոռնան:

Բոլոր գրողները գիտած են հետեւեալը: Կը բացուի նիւթ մը, կը ծեծուի հարց մը, որուն մասին դուն հազիւ մէկ ամիս, երկու ամիս առաջ գրած ես:

– Ես այդ մասին գրած էի անցեալ օր ... ըսելիք կ՚ըլլաս, բայց կ՚անդրադառնաս որ ոչ ոք կը յիշէ:

Կեանքիս մէջ յաճախ ըսած եմ. – «Եթէ նոյն յօդուածը երեք անգամ հրատարակեմ, քանի՞ հոգի կ՚անդրադառնայ արդեօք»:

×

Բայց ամէն ազգ եւ հաւաքականութիւն, ունի նիւթեր որոնք ամէն տարի պիտի գրուին ու պիտի կրկնուին: Ո՛չ ոք իրաւունք ունի ըսելու թէ ձանձրացած է այդ մասին կարդալէ: Որովհետեւ անպայման պիտի գտնուին նորեր, որոնք պիտի գան եւ պիտի ըսեն.

– Լաւ որ հրատարակած էիք, կարդացի, ուրախացայ:

Եթէ այդ նորերը չկան, արդէն մենք ալ չկանք:

Թ. Հ.

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՔԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ նահանգապետ Ճորճ Տէօքմէճեան Ֆրէզնօ բնակող երեք Հայեր նշանակած է կառավարական պատասխանատու պաշտօններու: Այսպէս, Դատական գերագոյն ատեանի դատաւոր նշանակուած է Սթիվըն Վարդապետեան, 21–րդ գիւղատնտեսական շրջանի տնօրէններու խորհուրդի անդամ՝ Պրայըն Թաթարեան, ուսուցիչներու հանգստեան կոչման հիմնադրամի մարմնի անդամ՝ Վահագն Վանոյեան եւ Ֆրէզնոյի Թաղապետական շրջանի դատաւոր՝ Էտուըտ Սարգիսեան:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Մգկիլ համալսարանի Փոլաք սրահին մէջ, Մարտ 17–ին, տեղի ունեցած է դաշնակահար Նորայր Արթինեանի նուագահանդէսը: Ծնած՝ Կ. Պոլիս, փոքր տարիքէն գացած Քանատա, ուր ստացած է իր ուսումը, յաճախած է Վիեննայի ռ՚էնտի երաժշտանոցը, ապա՝ Նիւ – Եորքի համբաւաւոր Ճիւլիըրտը, զոր աւարտած է 1971–ին եւ նոյն թուականէն սկսեալ մտած է ուսուցչական ասպարէզ, դաշնակ դասաւանդելով Վանիէ գոլէժին եւ Մգկիլ համալսարանին մէջ: Մարտ 17–ի նուագահանդէսին յայտագիրը բաղկացած է երկու մասերէ: Առաջին բաժնին Արթինեան նուագած է Մոցարթէն եւ Եդուարդ Աբրահամեանի «Սոնաթ»ը. երկրորդ բաժնին մէկ – նարանուած են Ռախմանինոֆի «Փրելիւտ»ը եւ «Թիւ 1 Սոնաթ»ը:

***

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ «Կարապետեան» սրահին մէջ, Մարտ 13–ին, տեղի ունեցած է ձեռնարկ մը, որու ընթացքին 1940–ական թըւականներու վերջաւորութեան խորհըրդային իշխանութեանց կողմէ Սիպերիա աքսորուած հազարաւոր հայորդիներէն երկու հոգի պատմած են իրենց դառն փորձառութիւնները: «Սովետահայ քաղաքական բանտարկեալներու Պաշտպան Յանձնախումբ»ի կազմակերպած ձեռնարկին ներկայ եղած են 350 հոգի: Խոբէն Մալաքեան, որ Հալէպէն ներգաղթած է Հայաստան եւ 1949 Յունիս 14–ին աքսորուած Սիպերիոյ Բառնաուլ շրջանը, ինչպէս նաեւ դարձեալ Հալէպէն ներգաղթած ու 1948–ին Սիպերիոյ Վարքութա շրջանը աքսորուած Գէորգ Թաշճեան խօսած են աքսորի ճանապարհին ու աքսորավայրի մէջ իրենց փորձառութիւններուն մասին:

— «ՑԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

Մ
Ա
Յ
Ր
Ի
Կ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕՅ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. Paris, 1985

Այդ երեկոյեան վայելեցի բժիշկ Աննային բոլոր դարմանիչ միջոցները. պահեցողութիւն, վանթուզներ, դեղահատեր, կարկարա, մեղրով բուսաջուրեր, բրդեղէն վզնոց, մարմնիս վրայ զոյգ բուրդեր եւ երկու հաստ ծածկոց՝ զիս քրտնցնելու համար: Գիշերը բազմաթիւ անգամներ հիւանդապահուհիներս եկան քրտնաթաթախ ճերմակեղէններս փոխելու, զիս վստահեցնելով, որ այս ձեւով կուրծքիս ցաւ պատճառող բոլոր թոյները մարմնէս դուրս կ՚ելլեն:

Յաջորդ առաւօտուն, ջերմաչափս կը յամառէր 39 աստիճանին վրայ մնալ, իրիկուան համար դէպի 40 աստիճան դիմելու նախատեւութեամբ մը:

Հայրս, որ իր գիշերային աշխատանքէն կը վերադառնար, անմիջապէս մեկնեցաւ բժիշկ մը կանչելու: Երբ եկաւ, իրեն կ՚ընկերանար ամբողջովին սպիտակ մազերով տարեց մարդ մը, որ շատ տրամաբանօրէն հայերէն կը խօսէր, քանի որ հայ էր: Լուրջ հանդամանքով մը կը կրէր բժիշկի տիտղոսը ... Բժշկական Փաքիւլթէէն, առանց ճշդելու թէ որ ճիւղէն էր, կամ թէ աւարտած էր զայն, թէ ոչ: Իր բերանացի քիչ մը նուրբ նախազգուշութիւնները, իր վախը, թէ արդեօք ուրիշ բժիշկ մը եկած էր արդէն, կը յայտնէին թէ գրեթէ գաղտնօրէն կը կիրարկէր իր արհեստը:

Երկարօրէն քննեց զիս: Երբ վերջացուց, ինծի չափ քրտնած էր: Եզրակացուց, թէ կը տառապէր զօրաւոր կրխիի մը ու թոքատապի մը միջեւ:

Աննա մօրաքոյրս որ ջերմէն այրող ձեռքս բռնած էր, հարցուց, թէ 42 աստիճանին կարելի կ՚ըլլա՞ր աւելի յստակ ախտաճանաչում մը կատարել. ապա միւս ձեռքով ջերմաչափը թօթվելով շարունակեց.

– Որովհետեւ, կը տեսնէք տօքթ. ջերմաչափը մինչեւ 42 աստիճան է, եւ լաւ կ՚ըլլայ եթէ գիտնանք, թէ ինչ կ՚ըլլայ ... անկէ առաջ:

Մայրս վճարեց այցելինը: Զայն գրպանելէ առաջ մարդը գթասրտութեամբ դեղչ մը առաջարկեց.

– Եթէ կը խորհիք թէ շատ է այս, տուէ՛ք ինչ որ կրնաք:

Կտրուկ շարժումով մը հայրս ամէն դեղչ մերժեց: Դրան սեմին ան ետ դարձաւ վերջին անգամ մը, մեզի խորհուրդ տալով որ Ֆրանսացի բժիշկ մը կանչենք, առանց իր այցելութեան մասին խօսելու: Եւ տատամսոտ ու մօտաւոր ախտաճանաչումով մը մեր բժիշկը անյայտացաւ:

Ընդհանրապէս այդ շրջանին Արեւելքցիները, յատկապէս Հայերը կը սիրէին ուռուցիկ տիտղոսները, զորս կը բաշխէին ամենայն առատաձեռնութեամբ: Օրինակի համար, բժշկական առաջին դասարանի ուսանող մը արդէն կ՚ունենար «տօքթէօր» տիտղոսը: Ուսումը աւարտելուն, արժանաւոր կերպով անոր կը տրուէր «փրոֆէսէօր»ի տիտղոս, ու ապա շուտով կը դառնար «քաղաքին լաւագոյն փրոֆէսէօրը»:

Պատուական որակումներու այս ապօրինի վերագրումները կը բխէին արդար հպարտութենէ մը ընկերային դիրքի մը համար, որու ի հարկին քիչ մը զօրավիգ կը կանգնէին:

– 35 –

Անգիկի նրբին գիծը բարձրացած էր մինչեւ 40° եւ նոյնիսկ մէկ – երկու գիծ ալ անցած: Ատկէ անդին իրերը կը կորսնցնեն իրենց շըրջագիծը: Թանձր մշուշի մը մէջէն մարդ կը գուշակէ դէմքեր, ճակատին վրայ ձեռքի մը ամենափափուկ փայփայանքը անհանդուրժելի կը դառնայ, ցամքած շրթունքները թրջող թաց անձեռոցը թթու համ մը կ՚ունենայ, անիմաստ խօսքեր կը ճարտէ զանոնք կիսատ ձգելով, շնչառութեան արագացումը կը նուաղեցնէ սուր ցաւերու միջոցը. ցաւեր, որոնք կուրծքը կը ծակեն, ու սրտին ու մարմնին միջեւ մղուած այս պայքարին մէջ մարդ իր ծանրութիւնը կը կորսնցնէ, կը ծփայ. ուրիշ տեղ, ուրիշ մոլորակի մը վրայ է:

Թմբիրի այս վիճակին մէջ, այնքան ծանրացած կոպերուս արանքէն նշմարեցի պղտորած պատկերը մէկու մը, որ վրաս հակած էր: Մետաղային ձայնով մը, բարձրախօսով ազաւաղուածի նման, ան կը հնչէր բզզացող ականջներուս մէջ.

– Ուժով շունչ առէք ... մի՛ շնչէք ... հազացէք ... 33 ըսէք ... 33 ըսէք ... 33 ըսէք ....

Սակայն արդեօք գործադրեցի՞ այս հրամանները:

(Շար. 81)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Արմինէ Խըտըշեան 500 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, իր ամուսնոյն՝ Կ. Խըտըշեանի մահուան 13-րդ տարելիցին ի յիշատակ:

×

Կարապետ Ճանիկեանի մահուան 3-րդ տարելիցին եղած են հետեւեալ նուէրները. – Սէն – Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ՝ Այրի Տիկին Հայկուհի Ճանիկեան եւ զաւակները 400 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Մօրօ եւ Սահաճեան ընտանիք 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Կարօ Յովսէփեան, Տէր եւ Տիկին Ժանօ Յովհաննէսեան 100-ական Ֆ.:

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան՝ Այրի Տիկին Հայկուհի Ճանիկեան եւ զաւակները 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ալպէռ Պօղոսեան 100 Ֆ., Տիկին Ժան Պէրպէրեան 50 Ֆրանք:

«Յառաջ»ի բարգաւաճման՝ Այրի Տիկին Հայկուհի Ճանիկեան եւ զաւակները 200, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ճառայեան 100, Տիկին Ժան Պէրպէրեան 50 Ֆ.:

Սահակ Կապրիէլեանի մահուան 5-րդ տարելիցին առթիւ՝ Բժ. Ջաւէն Կապրիէլեան 300 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Գառնիկ Տէրոյեան եւ Տէր եւ Տիկին Կարօ Յովսէփեան 100-ական Ֆ. Սէն – Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ: Ինչպէս նաեւ Տէր եւ Տիկին Գառնիկ Տէրոյեան 300 Ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Նուպար Դաւիթեան 300 Ֆրանք կը նուիրեն Ազքատախնամին Տիկին Մարի («Մարօ») Գրիգորեանի մահուան առթիւ:

Ստանալ «Յառաջ»էն:

OFFRE D'EMPLOI

Magasin chaussures

BANLIEUE NORD

cherche urgent vendeur/euse

tél. : 48. 20. 14. 21

ՀՄՏ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES

15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

Du Vendredi 17 au Jeudi 30 Avril

EXPOSITION EXCEPTIONNELLE D'OUVRAGES ARMENIENS

à la Galerie Lions'y

58, rue de la Charité, Lyon 2e

LIVRES — PEINTURE — BRODERIES

Vernissage : Vendredi 17 Avril à 19h

▶ Entrée libre ◀

Ouvert mardi au samedi de 14h30 à 19h30

FRANCE - CULTURE
MF 93.3

Lundi 20 Avril de 12h45 à 13h45 Emission «Panorama» consacrée aux Arméniens.

NOUVEAU . . . NOUVEAU . . . NOUVEAU

CONCERT PUBLIC DE LIZ SARIAN A EREVAN

EN VENTE CHEZ VOTRE DISQUAIRE
A PARTIR DU 10 MARS

ATTENTION tirage limité

RETOUR AU BON VIEUX TEMPS

RESTAURANT LES DIAMANTAIRES

SPECIALITES GRECQUES, ARMENIENNES

LE PLUS ANCIEN RESTAURANT GRECO - ARMENIEN

• *AMBIANCE MUSICALE* •

ՀԻՆ ՕՐԵՐՈՒ ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ

ՏԻԱՄԱՆԹԷՌ

ՃԱՇԱՐԱՆԸ

կը սպասէ ձեզի

▪ Լաւագոյն Սպասարկութիւն ▪

ouvert tous les jours

60, RUE LAFAYETTE — 75009 PARIS

TEL. : 47 - 70 - 78 - 14

- ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ -

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ

ՃՐԱԳԱԼՈՅՑ ԶԱՏԿԻ

ՓԱՐԻԶ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ

Սկիզբ Ժամերգութեան՝ 16·30:
Պատարագ 17·30:
Կը պատարագէ՝
ԺԻՐԱՅՐ ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Ժամերգութիւն 17·30:
Պատարագ 18·15:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Խթման օր 16: Պատարագ 17·30:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Ժամերգութիւն եւ Թուղթերու ընթերցում 16·30:
Պատարագ 17·30:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ժամերգութիւն 16·30:
Պատարագ 17·30:

Ս. ԽԱՉ ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue de Perche — 75003 Paris

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԶԱՏԻԿ

Աւագ Ուրբաթ, ժամը 17-ին երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Կարգ Թաղման:

Աւագ Շաբաթ, ժամը 17-ին, երեկոյեան ժամերգութիւն, Ընթերցում Մարգարէական Թղթոց: Ժամը 18-ին պատարագ:

Կիրակի

Զատիկ Յարութեան, ժամը 11-ին Հայրապետական պատարագ:

Երկուշաբթի

Մեռելոց, ժամը 11-ին պատարագ եւ հանգստեան պաշտօն համօրէն ննջեցելոց մերոց:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ընթերցուածք 17:
Կը պատարագէ՝
ՀՄԱՅԵԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՍԷՆ-ԼՈՒԻ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Ընթերցում եւ պատարագ 17:

Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Ժամերգութիւն 17, ընթերցում 18:
Պատարագ 18·30:

ՊՈՒԼՎ. OSSO — Ս. ՅԱԿՈԲ

Ժամերգութիւն 17:

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ

Ընթերցուածք 17·50:
Պատարագ 18·30:

Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ

Ժամերգութիւն 16, պատարագ 17:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Ժամերգութիւն 16-ին:
Ընթերցուածք՝ Հայկազեան Միօրեայ Վարժարանի աշակերտութեան կողմէ 16·30: Պատարագ 17:
Կը պատարագէ՝
ԶԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Պատարագ 17·30:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Խթման արարողութիւն 17:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն"

Imprimé sur les Presses du Journal «HAR ATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ ԱՊՐԻԼ 17
VENDREDI 17 AVRIL 1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.469 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.469

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿՈՐԲԱՉՈՎ անակնկալի բերաւ արեւմուտքը ապազինման իր նոր առաջարկներով: Արդարեւ, խորհրդային ղեկավարը արամադրութիւն յայտնեց Եւրոպայի իր բոլոր հրթիռները վերցնել: Շուլցի հետ իր խօսակցութիւններու ընթացքին, երթալով նոր առաջարկներ բերելով, բոլորովին շշմեցուցած է արեւմտեան – Պետութիւնները եւ Շուլց հունչը Պրիւսէլ առած էր, Հինգշաբթի օր, փոխանցելու համար խորհրդային առաջարկները եւ առնելու իր դաշնակիցներու կարծիքները: Կորպաչովի առաջարկները սկսած էին Մարտի առաջին օրերուն եւ օրէ օր քրէշէնտօ գացած էին: Այսպէս, Կորպաչով, նախ կ'ըսէր թէ համաձայնագիր մը եւրո-հրթիռներուն շուրջ՝ կարելի է: Ապա, Վարշաւայի Ուխտի Արտաքին Նախարարներու Խորհուրդը կը յայտարարէր թէ, երբ համաձայնագիր մը ստորագրուի եւրօհրթիռներու շուրջ, իրենք ալ կը վերցնեն հիւլէական փոքր տարողութեամբ հրթիռները, որոնք Չեխոսլովաքիա եւ Արեւելեան – Գերմանիա են: Հուսկ, Ապրիլ 10-ին, Փրակայի մէջ, Կորբաչով կը ծանուցանէր քիմիական զէնքերու շինութեան դադրեցումը եւ եղածները փճացնելու համար գործատան մը կառուցումը: Իսկ, Մոսկուա կատարած վերջին առաջարկները յանկարծակիի կը բերեն Արեւմուտքը, որ երբեք չէ կրցած նախատեսել խորհրդային քաղաքական ազդմավարութիւնը: Ուրիշ անակնկալ մը բրած է Կորբաչով, թոյլ տալով որ Շուլց արտայայտուի խորհրդային հեռատեսիլէն եւ առանց գրաքննութեան: Ան ալ չէ վարանած քննադատելու խորհրդային իշխանութիւնները:

ՍԱՈՒՏԻ ԱՐԱԲԻՈՅ արքան՝ Ֆահտ, Փարիզ հասած է Չորեքշաբթի օր եւ նոյն իրիկունը հիւրն էր Էլիզէ Նախագահ Միթերանի: Ճաշը հազիւ վերջացած Շիրաք եւ Փոհէր, պարտադրաբար սմոքինկով, Ծերակոյտ գացած են, ուր ծերակուտականներ պահանջած էին իրենց ներկայութիւնը: Շիրաք պարզած է իր ընդհանուր քաղաքականութիւնը, ինչպէս ըրած էր Ազգային Ժողովին առջեւ եւ առացած լայն մեծամասնութիւն մը:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ ուսանողական ցոյցերու հետեւանքով 250 ուսանող ձերբակալուած են: Բողոքի ցոյցը տեղի ունեցած էր քամփիւսներու կալմակերպութեանց սահմանափակման ծրագիրներուն դէմ: Ուսանողները չէին գիտեր որ իրենց երթը արգիլուած է, երբ բողոքի հեռագիրներ ղրկելու համար Խորհրդարանին, թղթատարական գրասենեակ մը կ'երթային:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ արտաքին առեւտուրը շատ մեծ բաց մը ունեցած է Մարտին, հասնելով 3.3 միլիառի: Ասոր փոխարէն, Ֆրանսացիք կրնան մխիթարուիլ գիներու բարձրացումէն, որ հազիւ 0.2% եղած է:

ԻՏԱԼԻԱ, դեռ նախարարապետ չէ գտած եւ զանազան ձախող փորձերէ ետք, 79-ամեայ Ֆանֆանիի յանձնուեցաւ նոր փորձ մը, թէեւ այս վերջինը մերժած էր անցեալ շաբթու: Այս անգամ ալ, ընդունած է վերապահութեամբ: Ամինթոռէ Ֆանֆանի, Դեմօ – Քրիստիանի վեթերան մը, հինգ անգամ վարչապետ եղած է: Ներկայիս, եթէ յաջողի, փոխանցման կառավարութիւն մը կրնայ կազմել, որ պատրաստէ կանխահաս ընտրութիւններ (հաւանաբար՝ Յունիս 21-ին):

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ԱՊՐԻԼ – 6 – 13)

ԱՐՄԷՆ ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ ՍՈՒՍԵՐԱՄԱՐՏԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱԽՈՅԵԱՆ

«Մայրաքաղաքներու բարեկամութիւն» մրցումին յաջող հանգէս գալէ ետք, «Աշխատանք» ընկերութեան Երեւանի սուսերամարտի դպրոցի մարզիչ Ալիկ Նաւասարդեանի սաները՝ Արմէն Նաւասարդեան եւ Ղարիբ Վարդանեան լրջօրէն պատրաստուած են խորհրդային ախոյեանութեան: Վարդանեան, որ վերջին տարիները հիմնովին բարելաւած է իր պատրաստութիւնը եւ յաջող արդիւնքներ ձեռք ձգած, Մոսկուայի մէջ 5-րդ տեղը գրաւած է, 72 մասնակցողներու միջեւ: Արմէն Նաւասարդեան աւարտականի մնացած է Տիխոմիրովի հետ, որու յաղթելով (10 – 4) հանդիսացած է ախոյեան Խորհրդային Միութեան:

***

ՀՐԱՆՏ ՈՍԿԱՆԵԱՆԻ ԳԼԽԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՔՈՒԹԱ ԱՅՑԵԼԱԾ

Խորհրդային պատուիրակութիւնը, որ Հայաստանի նախագահ Հրանտ Ոսկանեանի գլխաւորութեամբ այցելած էր Գոլոմպիա եւ Փերու, Քուպայի Ազգ. Ժողովի հրաւէրով այցելած է նաեւ Հաւանա: Պատուիրակութիւնը ընդունուած է Ազգ. Ժողովի փոխ – նախագահին կողմէ:

***

«ԿՈՏԱՅՔ» ՅԱՂԹԱԾ Է «ԿՐԻԼԻԱ ՍՈՎԵՏՈՎ»Ի

Խորհրդային ախոյենութեան Ա. դասակարգի մրցաշարքի երկրորդ հանգրուանին, Աբովեանի «Կոտայք»ը Ապրիլ 7-ին իր դաշտին վրայ կ'ընդունէր Կոյբիշեւի «Կռիլիա Սովետով»ը: Անդրանիկ հանդիպումին «Գէոլոգ»էն պարտութիւն կրելէ ետք, Աբովեանցիները դաշտ իջած են մարտական տրամադրութեամբ եւ յաղթանակի ձգտումով: Այսուհանդերձ, 21-րդ վայրկեանին Կոյբիշեւցիները յաջողած են նշանակել խաղին առաջին կոլը: Երկրորդ կիսախաղին, թարմ ուժեր դաշտ իջնելով «Կոտայք»ի խաղարկութեան նոր թափ տուած են եւ Գ. Յովհաննիսեան 60-րդ վայրկեանին հաւասարեցուցած է հաշիւը: Խաղի աւարտին հինգ վայրկեան մնացած Հայրբարամեան կոլ մը նշանակելով ապահոված է Աբովեանի յաղթանակը: Այսպէսով «Կոտայք» երկու կէտ շահած է:

***

«ԱՐԱՐԱՏ» – «ԴԻՆԱՄՕ» ՄԻՆՍԿ ԽԱՂԸ (*)

Ապրիլ 7-ին, Երեւանի 54 հազար մարզասէրները դժգոհ հեռացած են դաշտէն. դժգոհ՝ ոչ այնքան «Արարատ»ի նոր, չորրորդ անընդմէջ պարտութենէն, որքան խումբին ցուցադրած չափազանց դժգոյն ու բովանդակութենէ զուրկ խաղէն:

Մինսկի Դինամոյականները ամբողջ հանդիպումի ընթացքին տիրապետած են դաշտին եւ 33-րդ վայրկեանին իսկ նշանակած առաջին կոլը: Երկրորդ կիսախաղին «Արարատ»ի տղոց բազմաթիւ սխալները պատժուած են երկրորդ կոլով մը (58-րդ վայրկեան): Մրցակիցները յաղթանակը ապահոված նկատելով քիչ մը շունչ քաշած են եւ հանդարտեցուցած իրենց թափը. ասկէ օգտուելով «Արարատ»ի տղաքը անցած են գրոհի եւ Մխիթարեան 70-րդ վայրկեանին յաջողած է կոլ մը նշանակել, արդիւնքը դարձնելով 1 – 2:

(*) Խաղին արդիւնքը տուած էինք «Յառաջ» Ապրիլ 10-ի թիւով:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԻՍԻ ԵՒ ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ ՑԱԶՈՂ

Անսպասելի կերպով ձախորդ՝ Ծաղկազարդի Կիրակին, Ֆրանսահայ Ֆութպոլի ակումբներուն համար: Վերջին հինգ վայրկեանները աւերիչ եղած են շատերու: Առաջին անգամ ըլլալով, երեք տարիներու ընթացքին, Վալանսի Հայ Մարզականը պարտուած է իր իսկ դաշտին վրայ: Մրցակիցը՝ Պէլֆոր: Արդիւնք՝ 3 – 2, բիրտ խաղէ մը վերջ:

Վալանս զոհ գացած է կրկնակի փէնալթիներու: Խաղացողները գոհ չեն մնացած մրցավարէն: Իրենց համակիրները՝ նմանապէս, ու դղացուցած են այդ խաղավարին, մրցման աւարտին, ինչ որ, անկասկած, բարդութիւններ պիտի բերէ ակումբին վարիչներուն գլխուն, ֆութպոլի դաշնակցութեան առջեւ:

Այս պարտութենէն վերջ, Վալանս կը պահէ միշտ ախոյեան հանդիսանալու իր կարելիութիւնները. երկու կէտով միայն ետ կը մնայ առաջատարէն՝ որ միշտ Քլիւզն է (Հօթ – Սավուա): Յիշենք որ Վալանս կը խաղայ ի հաշիւ Ֆրանսայի ախոյենութիւն, 4-րդ բաժանում:

Շրջանային պատուոյ դասակարգի առաջնութեան մէջ, երկու հարեւաններու, Լիոն – Տէսինի Հ. Մ. Ը. Մ.ին եւ Վօ – ան – Վըլէնի խումբին հանդիպումը, Տէսինի մէջ, վերջացած է հաւասարութեամբ: Վերջին վայրկեանին միայն Ֆրանսական խումբը յաջողած է հաւասարացնել արդիւնքը (3 – 3) շնորհիւ փէնալթիի մը: Տէսինի մէջ ալ՝ կրքոտ մթնոլորտ մը, այս մրցման շուրջ:

Սէն – Սիմֆորիէնի մէջ (Ռոն), Վալանսի պահեստին, լիկի առաջնութեան ի հաշիւ, փախցուցած է յաղթանակ մը՝ որ իրն էր մինչեւ 89-րդ վայրկեանը: Հոն եւս փէնալթի մը վերջ տուած է Վալանսցիներու ուրախութեանը. (1 – 1), հաւասարութիւն մը որ երկու կէտով ետ կը ձգէ հայանուն ակումբը առաջատար Սէն – Շամոնէն:

Ոչինչ քաջալերական, այս անգամ, Միջերկրականի լիկին մէջ, ուր Մարսէյլի երկու հայ ակումբներն ալ պարտուած են, նոյն հաշիւով՝ 3 – 0: Իրաւ է որ, երկուքն ալ կը խաղային հակառակորդի դաշտի վրայ, Սէն – Թ'Անթուան՝ Մարթիկի մէջ, Հ.Մ.Ը.Մ.՝ Անթիպի մէջ, Լա – Ֆոնտոնի հետ: Չէր յուսացուեր իրենցմէ յաղթանակ: Դժուա՞ր թէ մեր երկու խումբերն ալ յաջողին փրկել իրենց տեղերը, այս պատուոյ դասակարգին մէջ, յաջորդ մրցումներուն ընթացքին:

Նահանգային առաջնութիւններուն մէջ, տեղին է շնորհաւորել Սէն – Շամոնի «Արարատ»ը որ լայն առաւելութիւն (4 – 0) ձեռք բերած է Պուրկ – Արժանթայլի խումբին վրայ: «Արարատ» դիրք է բռնած դասաւորումին գլուխը, երկու ուրիշ մրցակիցներու ընկերակցութեամբ: Վերելքի լուրջ թեկնածու մը կը նկատուի: Կը մնան տակաւին հինգ մրցումներ Լուարի մէջ:

Ռոնի առաջնութեան մէջ, հաւասարութիւն՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի պահեստին եւ Քրափոնի միջեւ (2 – 2) եւ նաեւ՝ Փիզինեանի եւ Վիէնի Հայ Մարզականին (0 – 0): Այս վերջինը կը կորսնցնէ, գրեթէ ամբողջովին, դասակարգ փոխելու իր յոյսերը:

Կը կարծենք որ պարագան նոյնը չէ, Վալ – տը – Մարնի մէջ, Ալֆորվիլի համար, հակառակ որ պարտուած է Վիլժիւիֆի դաշտին վրայ (1 – 0). կրնայ տակաւին հասնիլ առաջատարի մակարդակին, բայց անհրաժեշտ է յաղթել մնացեալ հինգ մրցումներուն մէջ:

Իսիի Հայ Մարզականը, քանի մը շաբաթներէ ի վեր, ինքզինքը գտած կ'երեւի: Յաղթած է (2 – 1) Անթոնիի՝ որ կը նկատուի վերելքի գլխաւոր յաւակնորդը: Իսիի իրարու յաջորդող երրորդ յաղթանակն է այս:

Քոթ տ'Ազիւրի մէջ, Նիսի Հայ Մարզականը կը շարունակէ կաղալ. պարտուած է Պոսոլէյի մէջ (1 – 0). բարեբախտաբար իր պահեստին, ան, կը շարունակէ յաղթել (3 – 2):

Պահեստիներու շարքին, Փրովանսի մէջ նշենք «Արծիւ»ի յաղթանակը Պաթարէյի վրայ (2 – 0), մինչ, աստիճան մը վեր դասակարգի մէջ, Սէն – Թ'Անթուան յաղթուած է Մալփասէէ (3 – 0):

Տրոմի մէջ, Վալանսի մեր երկրորդ ակումբը, Հ. Մ. Ը. Մ.ը պիտի չկրնայ այս տարի կրկնել նախորդ տարիներու իր յաղթարշաւը՝ որ զինք բերած էր մինչեւ Տիսթրիքթի երրորդ դասակարգը, սկսելով 6-րդէն: Կիրակի, պարտուած է Շաթիւզանժի մէջ, Ռոմանի մօտ, 3–1–ով: ներկայիս կը գրաւէ դասաւորումին 5-րդ տեղը:

Լաւատես նիշով մը վերջացնենք այս բացառաբար երկար գրութիւնը՝ ուր ջանացինք կարելի եղածին չափ ամբողջական ըլլալ: Վալանսի Հայ Մարզականին երրորդ կազմը շատ յաջող է այս տարի, առաջատար իր խմբակին մէջ, երկրորդ դասակարգ: Յաղթած է Անտանսի (5–1–):

Զատկուան Կիրակին, դադար, ընդհանրապէս, ախոյենական մրցաշարքերուն մէջ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ԱՌ ՈՐ ԱՆԿ Է

Թէեւ քանիցս կրկնած ենք, բայց ըստ երեւոյթին հարկ է անգամ մը եւս յիշեցնել մեր ընթերցողներուն որ պէտք չէ «Յառաջ»ի անունին գրել չէքեր, որոնք ԱՅԼ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆՑ ԵՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆՑ ՍԱՀՄԱՆՈՒԱԾ են: Ասիկա՝ շատ հասկնալի (հաշուապահութեան և ֆիսքի) պատճառներով:

«Յառաջ»ի վարչութիւնը յաւելեալ ծանրբ աշխատանք մը կը տանի ընդունելով նուէրներու փոխանցումը, օգտակար ըլլալու համար բարեսիրական կազմակերպութեանց եւ դիւրացնելու համար նուիրատուներու գործը, բայց, պարզ է որ տուրք ալ չի կրնար վճարել իրեն չպատկանող գումարներու վրայ:

Վարչութիւնը ստիպուած է ուրեմն ետ ղրկել նուիրատուին, «Յառաջ»ի անուան գրուած եւ ուրիշին սահմանուած չէքերը:

Ջերմապէս կը խնդրենք, որ այս պարագան նկատի առնուի:

Շնորհակալութեամբ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
«ՅԱՌԱՋ»Ի

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ՆՊԱՍՏԸ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ ԵՒ ՀԱՅԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՅՐ ՏԱՃԱՏ ԵՍՐՏՐՄԵԱՆ

Նախագրուած ծրագիրին իբր հետապնդում, Մխիթար ամէն բանէ առաջ կը մտածէ հայկական ձեռագիրներ հաւաքելու եւ անոնց փրկութեան մասին: Սուրբ Ղազարէն կը կազմակերպուին գիտարշաւներ դէպի Հայաստան, նիւթական աններկարագրելի զոհողութիւններով հաւաքելու զանոնք: Եւ այսպէս, օրէ օր կ'աճի Մխիթարեան Հայրերու ձեռագիրներու հաւաքածոն: 1750-ին արդէն կարելի է 250 ձեռագիրներ հաշուել: Դարուն վեր – ջաւորութեան՝ թիւը կը բարձրանայ 900-ի, իսկ 1850-ին՝ 1200-ի: 1900-ին՝ շուրջ 2000· այսօր շուրջ՝ 5000 ընտիր ձեռագիր հատորներու հաւաքածոյ մը ունին Վենետիկի Մխիթարեանները, արժէքով մեծ կարեւորութիւն ունեցող՝ Երեւանի Պետական Մատենադարանի եւ Երուսաղէմի Սրբոց Յակոբեանց Վանքի հաւաքածոներէն ետք:

Երբեմն, հայերէն թարգմանութիւններու մէջ մնացած են գործեր, որոնց յոյն կամ ասորի բնագիրները գոյութիւն չունին. ինչպէս օրինակ՝ Սուրբ Եփրեմի, Սուրբ Աթանասի, Իսիքոսի, Փիլոնի, Եւսեբիոս Եմեսացիի, Եւսեբիոս Կեսարացիի եւ Յովհ. Ոսկեբերան Հայրապետի գործերէն ոմանք (ճառեր, երգեր, Սուրբ գրային մեկնութիւններ, Քրոնիկոն եւայլն, տե՛ս ԶԱՐԲՀԱՆԱԼԵԱՆ Հ. Գ., «Մատենադարան հայկական թարգմանութեանց նախնեաց», (Դ. – ԺԳ. դար), Վենետիկ – Սուրբ Ղազար, 1889):

Մխիթարեանները, 1800-ի կէսին տպագրեցին այդ գիրքերը, տալով անոնց լատիներէն թարգմանութիւնն ալ, մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծելով Եւրոպայի հայրախօսական, եկեղեցական եւ մշակութային շրջանակներուն մէջ:

Նման բան մը կարելի է ըսել նաեւ պատմական գիրքերուն համար ալ. իսկապէս, զանազան առիթներով, հայ միջնադարեան պատմագիրները կուտան Միջին – Արեւելքի պատմութիւնը, խաչակիրներու քաջութիւնները: ԱՅՍԿԱ ԱԼ ՈՒՐԻՇ ՈՒՇԱԳՐԱՒ ԾԱՌԱՅՈՒԹԻՒՆ ՄԸ՝ ՈՐ ՀԱՅ ՀԻՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՄԱՏՈՒՑԱԾ Է ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ՝ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ՃԱՄԲՈՎ:

Մխիթարի հետեւորդներուն բերած հըսկայ ծառայութիւնն ալ տեղի ունեցաւ պատմական, բանասիրական, հնախօսական, եկեղեցական, հայրախօսական, աստուածաբանական, լեզուական, թարգմանական եւ գրական մարզերու մէջ՝ Մխիթարի կողմէ նախագծուած ուղղութիւնները իրագործելու յստակ վճռակամութեամբ:

Այս ուղեգիծի վրայ, Սբ. Ղազարէն լոյս կը տեսնէ հրատարակութիւններու երկար շարք մը, կազմելով Հայ Դասական Հեղինակներու հաւաքածոն (գրաբար լեզուով), որ մինչեւ այսօր 125 հատորի հասած է: 1836 – 1837-ին հրապարակ կ'իջնէ «Նոր Բառգիրք Հայկազեան Լեզուի» մեծ Բառարանը՝ երկու հսկայ հատորով (ամէն մէկ էջ երեք սիւնակով, ընդամէնը՝ 2210 էջ), որ տակաւին այսօր ալ անգերազանցելի կը մնայ, մեծահամբաւ լեզուագէտ՝ Աճառեանի կարծիքով, իբրեւ ամէնէն ընդարձակ եւ անփոխարինելի բառարան. միակը իր տեսակին մէջ եւ փառքը հայկաբանութեան: Կը յաջորդեն 150 հատորներ՝ պատմա – բանասիրական ուսումնասիրութիւններու: Կը վերակառուցուի Հայկական ամբողջական պատմութիւնը եւ գրականութիւնը. կը մաքրագործուի խեղաթիւրուած Դասական Հայերէն լեզուն (գրաբարը) յարմար քերականութիւններով: Կատարեալ Վերածննդի գործ մը կը կատարուի: Հետզհետէ հրապարակ կուգան մեծ պատմաբան՝ Հայր Չամչեան, մեծ լեզուագէտ – քերականագէտներ՝ Հայր Բագրատունին եւ Հայր Այտընեան եւայլն:

Անգլիացի բանաստեղծ Լորտ Պայրըն՝ Սուրբ Ղազարի մէջ կը հաստատէ իր հայերէն լեզուի ուսումին եւ մտածութեան կայանը, կը սիրէ այդ գիտնական Վարդապետները եւ անոնց միջոցով նաեւ ամբողջ Հայ Ժողովուրդը՝ որ կը ձգտէր ունենալ իր ազատ եւ մտաւորապէս բարձրացած հայրենիքը:

Մեծն Նափոլէոն ճանչնալով Մխիթարեաններու իմացական գործունէութեան բացառիկ երեւոյթը, 1810-ին կայսերական յատուկ հրամանագիրով, Վենետիկի Մխիթարեան Մայրավանքը նկատեց իբրեւ Ակադեմական Հաստատութիւն, եւ ճիշդ այդ տիտղոսին ու վարկին շնորհիւ էր որ կայսերական յատուկ հրովարտակով՝ չենթարկուեցաւ անիկա Իտալիոյ վանքերու ջնջումի ընդհանուր օրէնքին: Հայ անուանի գիտնականներու կողքին, Եւրոպացի մեծ հայագէտ գիտնականներ ալ մաս կազմեցին անոր, իբրեւ անդամներ. այսպէս, օրինակ 1846-ին՝ Հայնրիխ Փեթերման (ուսուցչապետ), 1852 ին՝ Եդ. Տիւլորիէ (պատմագէտ եւ ուսուցչապետ), 1861-ին՝ Վիկտոր Լանկլուա (հայագէտ), 1897-ին՝ Հայնրիխ Գելցէր (ուսուցչապետ), 1902-ին՝ Ֆրէտ. Կոնիբիր (հայագէտ, ուսուցչապետ), 1902-ին՝ Էմիլիոյ Թեզա (լեզուագէտ), 1903-ին՝ Հայնրիխ Հիւպշման (լեզուաբան, հայագէտ), 1903-ին՝ Փ. Ֆեթթէր (ուսուցչապետ), 1903-ին՝ Նիքոլա Մառ (արեւելագէտ, հայագէտ), 1905-ին՝ Անթ. Մէյյէ (լեզուագէտ), 1929-ին՝ Նիքոլա Եորկա (պատմագէտ), 1937-ին՝ Ֆրէտ. Ֆէյտի (լեզուագէտ), 1943-ին՝ Ալմոյ Ծանոլլի (լեզուագէտ), եւայլն, եւայլն:

Սուրբ Ղազարի Հայկական Ակադեմիան ունեցաւ իր պաշտօնաթերթը՝ «Բազմավէպ» ամսաթերթը, որ 1843-էն սկսեալ, մինչեւ այսօր անընդհատ կը շարունակէ կատարել հայագիտական իր սրակաւոր աշխատանքը:

Մխիթարի աշակերտները, խանդավառուած եւրոպական մտածումի գեղեցկութենէն եւ Իտալիոյ մտաւորական հարուստ ժառանգութենէն, ձեռնարկեցին ուրիշ տքնաջան աշխատանքի մը. – հայերէնի թարգմանելով յունական եւ լատինական իտալական, փրանսական ու գերմանական գրականութիւններու կարեւորագոյն գործերը. օրինակ՝ Տանթէ, Ալֆիէրի, Մոնթի, Թասսոյ, Մեթասթազիոյ, Ֆոսկոլոյ, Փելլիքոյ, Մանծոնի, Լէոփարտի, Տէ Ամիչիս, Փասքոլի, Ճիաքքոզա, Ատա Նեկրի, Փատովան, Ազանուր, Փափինի: Յոյն հեղինակներէն թարգմանած են Հոմերոսէն սկսեալ մինչեւ Սոփոկլէս, Դեմոսթենէսէն մինչեւ Եւրիփիտէս եւ Պղատոն: Լատին գրականութենէն յիշենք Վիրգիլիոսը, Որատիոսը, Կիկերոնը, Սենեկան, Յուլիոս Կեսարը, Սալուստիոսը, Փեդրոսը, Մարկոս Աւրելիոսը, Տակիտոսը, Սուրբ Օգոստինոսը: Ֆրանսական գրականութենէն՝ Լամարթին, Պոսիւէ, Քոռնէյլ, Ռասին, Վոլթէռ, Շաթոպրիան, Ֆենըլոն, Ֆրանսուա Գոբէ, Ռընէ Պազէն, Հիւկօ, Պուալօ, Պոալէօ եւայլն, եւայլն...: Նմանապէս ընտիր շարք մըն ալ անգլիական գրականութենէն: 130 հատոր թարգմանութիւններ: Եւ դեռ, ծաւալուն գրադարան մըն ալ միջազգային ժամանակակից գրական գլուխ – գործոցներու թարգմանութիւններ:

Չէ կարելի հոս մանրամասնել ու յիշատակել բոլոր թարգմանութիւնները առանձին: Բայց պէտք է արձանագրել որ արհամարհելի կամ անտեսելի ճիգ մը չէ անիկա: Ընդհակառակն, իբրեւ շարժում, իբրեւ առաջին իրականացած ոգեւորութիւն ու թափ, պատմութեան անունով՝ արժանի է գիտակցումի եւ յարգանքի:

Սուրբ Ղազարի Մխիթարեան տպարանը, իր կարգին, 250 տարիներէ ի վեր կը շարունակէ հրատարակել իտալերէն լեզուի բազմաթիւ քերականութիւններ (առաջինը հրատարակուած՝ 1792-ին), բառարաններ, իտալացի հեղինակներու կենսագրութիւններ: Իսկ իտալացի հասարակութեան կը ներկայացնէ բազմաթիւ հայերէն կարեւոր գիրքերու թարգմանութիւններ, որոնք կը կազմեն հրատարակութիւններու ուրիշ արժէքաւոր շարք մը. անոնց մէջէն յատկանշական էր նըրկատուի հայ մեծագոյն պատմագիր (Ե. դար)՝ Մովսէս Խորենացիի «Պատմութիւն Հայոց»-ը, հրատարակուած իտալացի քաղաքական անձնաւորութիւն եւ գրագէտ՝ Նիքոլոյ Թոմմազէոյի գործակցութեամբ (Վենետիկ՝ 1841 – 1850): Դեռ քանի մը տարիներ առաջ իտալերէն լեզուով հրատարակուեցան նաեւ Հայ Եկեղեցւոյ մեծագոյն ներկայացուցիչներէն՝ Սբ. Ներսէս Շնորհալիի «Նաբականները», նշանաւոր բանաստեղծ՝ Սայեաթ Նովայի «Երգերը», «Արդի Հայ գրականութեան ծաղկաքաղ»-ը եւայլն, յիշելու համար պարզապէս վերջին շըրջանին կատարուած քանի մը կարեւոր գործեր:

Մխիթարեան տպարանին վերջին «Գրացուցակ»-ը (տպ. 1978-ին), ցոյց կուտայ մօտաւորապէս 50 լատիներէն լեզուով կատարուած հրատարակութիւն, իտալերէն՝ 80 հրատարակութիւն, փրանսերէն՝ շուրջ 65, անգլերէն՝ շուրջ 75, գերմաներէն՝ շուրջ 15 հրատարակութիւն:

Արուեստի պատմութեամբ հայ թէ օտար զբաղողներն ալ երախտապարտ կը զգան Մխիթարեան Հայրերու Հայ արուեստի գիծով կատարած հրատարակութիւններուն համար: Այդ կարեւոր շարքէն կարելի է յիշել գոնէ 1966-ին՝ Վենետիկ – Սուրբ Ղազար տպագրուած «Հայկական Մանրանկարչութիւն» մեծղի, հոյակապ, գիտական եւ չորս անջատ լեզուներով (հայերէն, անգլերէն, իտալերէն եւ փրանսերէն) կատարուած գեղարուեստական ցայտուն ճաշակով հրատարակութիւնը (Ա. հատոր), ուր կը ներկայացուի ամէնէն աւելի պատկառելի նկատուած ամբողջութիւն մը՝ Թ. – ԺԳ. դարերու գունատիպ վերարտադրութիւններու (84 պատկերատախտակներ եւ 121 նկարներ. հեղինակ եւ հրատարակիչ՝ Հայր Մեսրոպ Վրդ. Ճանաշեան):

1973-ին, Մխիթարեանները սկսան հրատարակութեան ուրիշ կարեւոր շարք մըն ալ, կոչուած «Հայագիտական Մատենաշար», որուն կը պատկանին արդէն 25 առանձին հայագիտական շատ արժէքաւոր գործեր, միշտ տալով՝ հատորի պարունակած նիւթին փրանսերէն ամփոփումն ալ:

Մխիթարեաններուն գիտական ու հայագիտական բազմակողմանի այս ճոխ աշխատանքին դիմաց կեցած, գրականագէտ եւ լուրջ մտաւորական՝ Մինաս Թէօլէօլեան այսպէս կը գնահատէ անոնց գործը. –

ԺԸ. – ԺԹ. դարէն «Մինչեւ այսօր՝ Վենետիկ (Մխիթարեաններու կեդրոնը) կը մնայ Հայ Մտքի կարեւորագոյն կեդրոններէն մէկը, եւ Մխիթարեան Հայրերու հոյլը կը շարունակէ հայ իմացական կեանքի բոլոր նակատներուն (բանասիրական, կրթական, մշակութային եւլն.) բերել իր ամբողջական մասնակցութիւնը: Վաճէ մըն է Սուրբ Ղազարը ու մեծ այդ Միաբանութեան անդամներուն կողմէ՝ մեր գրականութեան բնձայուած ամէն ճիգ ու նպաստ կ'ողջունենք հպարտութեամբ» («Դար մը գրականութիւն», հտ. Ա., Պոսթըն, 1977, էջ 44):

Խորհրդային Հայաստանի Պետական Ակադեմիայի կողմէ հրատարակուած ութ հատորնոց «Հայ Ժողովրդի Պատմութիւն» գիտական եւ հեղինակաւոր շարքին Ե. հատորը (Երեւան, 1974, էջ 559 – 634), արդարօրէն շատ ընդարձակ տեղ տրամադրած է՝ տալով Մխիթարեան գրական – հրատարակչական գործունէութեան ճոխ ու կատարեալ համայնապատկերը, գիտական շատ լուրջ մօտեցումով եւ երախտագիտութեան անվերապահ խօսքեր շռայլելով Մխիթարեաններուն, անոնց՝ հայագիտութեան, Հայ Մշակոյթին եւ Միջազգային արժէքներուն ի նպաստ կատարած գործերուն համար:

Վենետիկի Մխիթարեան Մայրավանքին այսօրուան համալիրին մաս կը կազմեն եկեղեցին, պատկերասրահը, հնագիտական թանգարանը, ճոխ մատենադարանը (հայերէն եւ օտար լեզուներով, ձեռագրատունը, ուր աւելի քան 5000 Հայկական ձեռագիրներ կան եւ տպարանը՝ հիմնուած 1789-ին:

1773, Մայիս 16ին, Մխիթարեան Միաբանութիւնը ունեցաւ երկրորդ թեւ մըն ալ, նախ Թրիեսթէ (Իտալիա) եւ հուսկ՝ 1810-ին փոխադրուեցաւ (Աւստրիա):

Վիէննական Մխիթարեանները հաստատած են Մխիթարեան առաջին տպարանը 1774-ին: Այսօր անոնք ունին շատ ճոխ մատենադարան մը, որուն ամէնէն ծանօթ բաժինը կը կազմէ Հայ լրագիրներու եւ պարբերականներու հաւաքածոն – մօտաւորապէս 500 անունով հրատարակութիւններ – աշխարհի ամէնէն ընդարձակը եւ կատարեալը:

Վիէննայի Մխիթարեաններու բազմաճիւղ թանգարանին մէջ, կը գտնուի ասոր դրամներու մեծարժէք հաւաքածոյ մը, բաղկացած 40 հազար նմոյշներէ, որոնց 7000-ը՝ հայկական (կիլիկեան) դրամներ: Սեփական ձեռագրատան մէջ կը գտնուին մօտաւորապէս 2600 հատոր հայկական ձեռագիր:

Մխիթարեան Միաբանութեան երկճիւղումով, Հայ Ժողովուրդը չտուժեց, այլ ինչպէս անդրադարձած է հեղինակաւոր Ա. Զօպանեան, այդ երկճիւղումով «Հնարաւոր կը դառնար հայացումը Եւրոպայի երկու գլխաւոր մշակոյթներուն՝ իտալական եւ գերմանական: Շնորհիւ այդ բաժանումին՝ հայը բեղնաւորուեցաւ իտալական գեղեցկագիտութեամբ եւ գերմանական քննադատութեամբ» («Դէմքեր», Փարիզ, 1924, էջ 51):

Մխիթարեան ընդհանուր գործունէութիւնը եթէ նկատի առնուի, հեշտութեամբ կը նշմարուի նաեւ գաղափարական մըրցակցութիւնը եւ աւելի կատարելագործումը երկու կեդրոններուն՝ Վենետիկի եւ Վիէննայի:

Եթէ Վենետիկ ինքզինքը հպարտ կը զգայ հայ հին հեղինակներու հրատարակութեամբ, Վիէննա հպարտ կը զգայ անոնց քննարկումով: Եթէ Վենետիկի Հայրերը հայացուցին յոյն, լատին, եւրոպական դասական բանաստեղծութիւններ, գրական գլուխ – գործոցներ, Վիէննայի Վարդապետները՝ հայացուցին յոյն, լատին դասական պատմութիւնը, պատմական գրութիւնները: Եթէ Վենետիկի Հայրերը տուին Հայ Ժողովուրդի աւանդական պատմութիւնը, Վիէննայի Հայրերը տուին Հայ Ժողովուրդին քննական պատմութիւնը:

(Շար. 2)

ԻՏԱԼԱՀԱՅ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՀԱՅՐԵՆԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒՀԻ ՍԻԼՎԱ ԿԱՊՈՒՏԻԿԵԱՆ ՄԻԼԱՆՈՅԻ ՄԷՋ

Ինչպէս մամուլով, յայտարարուած էր (*), Մարտ 25-ին Իտալիա ժամանեց խորհրդային պատուիրակութիւն մը, մասնակցելու համար Հռոմի մէջ կազմակերպուած իտալեւխորհրդային մշակութային համագումարի մը: Այդ խումբին մաս կը կազմէին հայրենի անուանի բանաստեղծուհի՝ Սիլվա Կապուտիկեան եւ կենդանաբանութեան փրոֆէսօր ակադ. Սարգիս Մովսէսեան: Հռոմէն յետոյ պատուիրակութիւնը այցելեց Ֆիրենցէ, Փատովա, Վենետիկ, ուր՝ մեր երկու հիւրերը այցելեցին Մուրատ – Ռափայէլեան Վարժարանը եւ Ս. Ղազարու Մխիթարեան փոքրիկ Հայաստանը: Վերադարձի ճամբուն վրայ պատուիրակութիւնը կանգ առաւ Միլանօ, ուր հասաւ Ապրիլ 1-ի կէսօրին: Միլանոյի հայ համայնքին կողմէ Սիլվա Կապուտիկեանը դիմաւորեցին հոգեւոր հովիւ Սարգիս Քհնյ. Սարգիսեան եւ Իտալիոյ Հայ Մշակութային Միութեան նախագահ՝ Հրանդ Բամպակեան, որոնք կէսօրէ վերջ գինքը առաջնորդեցին Միլանոյի գլխաւոր տեսարժան վայրերը, Տուօմօն, Սքալան, Սֆորցաներու դղեակը: Ապա այցելեցին Միլանոյի հնագիտական թանգարանը որու գլխաւոր դահլիճին մէջ զետեղուած է Հայաստանի կառավարութեան կողմէ նուիրուած խաչքար մը. յետոյ, Սանթանճէլոյի հրապարակը, Առաջին համաշխարհային պատերազմի ինկածներուն յուշարձանին դիմաց ուր զետեղուած է Միլանոյի հայ մշակոյթի ուսումնասիրութեան կեդրոնին կողմէ տրամադրուած նմանահանութիւնը Սարդարապատի թանգարանին մէջ գտնուող խաչքարին. հուսկ՝ հայկական եկեղեցին ուր զետեղուած կայ նման երկրորդ խաչքար մը:

Երեկոյեան ժամը 9·30-ին կը գտնուինք Հայ Տան մէջ, ուր՝ Իտալիոյ Հայ Մշակութային Միութեան կողմէ կազմակերպուած է բացառիկ հաւաքոյթ – ընդունե-

LIVRES REÇUS

ARMENIE 1915
HEINRICH VIERBUCHER
Témoignage d'un officier allemand
Traduit de l'allemand
par *Louise Gessarentz*
Ed. française, 1987.

ւութիւն մը ի պատիւ մեր հայրենի հիւրերուն:

Սրահը ծայրէ ի ծայր լեցուն է հայ հաւատակութեամբ որ ծափերով կ'ողջունէ սարկաւագ մուտքը: Սրահի խորքին՝ Սիլվա Կապուտիկեանի հանրածանօթ նախադասութիւնը, «Քո մայր լեզուն չմոռանաս»:

Հանդիսութիւնը կը սկսի հանդիսավար Հրանդ Բամպակեանի հակիրճ բարի գալուստի ներածականով. – «Այսօր Ապրիլ 1 է, կատակի աւանդական օր է. սակայն արտայայտուած թերահաւատութիններու ի պատասխան այսօր մեր մէջ ողջ եւ առողջ ներկայ է Սիլվա Կապուտիկեան որուն կ'ընկերանայ փրոֆէսօր Սարգիս Մովսէսեանը, որ առաջին անգամ Իտալիա կ'այցելէ»: Շարունակելով՝ ամփոփ կենսագրականը կ'ընէ մեր բանաստեղծուհիին, թուելով անոր քնարական եւ արձակ արտադրութիւնը: Ապա ցոյց տալով բեմի «Խօսք իմ որդուն» բանաստեղծութեան նախադասութիւնը «Քո մայր լեզուն չմոռանաս», կ'եզրակացնէ ըսելով, «եթէ Սիլվա Կապուտիկեան ուրիշ ոեւէ գրական արտադրութիւն ալ չունէր, այդ հանրածանօթ ոսկետառ նախադասութիւնը բաւական է գինքը մեր հոգիներուն մէջ անմոռաց պահելու»:

Ապա սկսաւ օրուան յայտագրին գործադրութիւնը որ հակառակ ժամանակի սղութեան եւ հապճեպի պատրաստութեան յաջողութեամբ պսակուեցաւ շնորհիւ մեր պատանի եւ չափահաս դերակատարներու ցուցաբերած խանդավառ նուիրումին: Հայ Տունի միօրեայ հայ վարժարանի աշակերտութեան կողմէ արտասանութիւններ ըրին Մարօ Խուտավերտեան՝ «Հայկական աչքեր», Նաթալի Ադամարեան՝ Խաչիկ Դաշտենցի «Հայերէն»ը, Րաֆֆի Սթամպուլեան՝ «Խօսք իմ որդուն», իսկ մանկական երգչախումբը միջանկեալ երգեց «Մենք զաւակներ ենք քաջ Վարդանի» եւ «Հայ հերոսի երգը», ղեկավարութեամբ Ժան Անըրլեանի եւ դաշնամուրի ընկերակցութեամբ՝ Տաթեւիկ Հայրապետեանի:

Առաջին խօսքը տրուեցաւ փրոֆ. Սարգիս Մովսէսեանի որ թուելէ յետոյ իր գլխաւորած գիտական հիմնարկի մէջ կատարուած աշխատանքները, յուզուած խօսքերով խանդավառ հիացումը եւ ըղձացումները յայտնեց Իտալիոյ մէջ իր ապրած հայկական երեք օրերու մասին, սկսելով Վենետիկէն, Մուրատ – Ռափայէլեան Վարժարանէն, Մխիթարեան վանքէն, հուսկ՝ Միլանոյի Հայ Տան մէջ, ի տես եւ ի լուր մատղաշ սերունդի հայեցի դաստիարակութեան, ինչպէս եւ այն հերոսական աշխատանքին որ կը կատարուի Սփիւռքի մէջ հայապահպանման համար: Ջերմ ծափահարութիւններ հայրենի գիտնականին սրտաբուխ արտայայտութիւններուն համար:

Յաջորդաբար բեմ եկաւ Օր. Վիոլէթթա Լեփիճեան, որ խոր զգացումով եւ արտայայտիչ շեշտերով արտասանեց Համօ Սահեանի «Հայաստանը վէրքերով» բանաստեղծութիւնը: Ապա՝ խօսքը տրուեցաւ օրուան գլխաւոր բանախօսին, Սիլվա Կապուտիկեանի:

Բանախօսութիւնը սկսաւ արտասանութեամբը իր մէկ բանաստեղծութեան նուիրուած խորհրդային – Հայաստանի «Դարեր եկան աղէտաւոր...» եւ շարունակեց նկարագրելով իր պապենական ընտանիքին գաղթը Վանի ծանօթ դէպքերէն յետոյ, իր մօրը հանդիպումը Վանէն Եւրոպա ուսանելու մեկնած եւ հայրենիքի ծառայութեան համար երկիր վերադարձած երիտասարդ ուսուցչի մը՝ Բարունակ Կապուտիկեանի՝ որուն հետ ամուսնացած է. ցեղասպանութեան յաջորդող դժուարին օրերուն, հայրենիքի մէջ տիրող դժնդակ կացութեան եւ գոյերայի համաճարակի զոհ գացած է իր հայրը. եւ ինք՝ լոյս աշխարհ եկած է հօրը մահուընէ երեք ամիս յետոյ: Գրել սկսած է 12 տարեկանին, իսկ քսան տարեկանին գրած է մօրը նուիրուած բանաստեղծութիւն մը՝ «Վայ թառամեց քո գարունը» զոր յուզումով արտասանեց: Վրայ կը հասնի Երկրորդ աշխարհամարտը, որ համայն աշխարհի եւ ի մասնաւորի Խորհրդային Միութեան եւ Հայաստանին պատճառեց ահաւոր աղէտներ եւ աւերներ. բայց ունեցաւ նաեւ դրական անդրադարձ մը որովհետեւ ան ստիպեց յետադարձ ակնարկ մը նետելու դէպի մեր փառաւոր անցեալը, վերագնահատելու մեր դարաւոր պատմութիւնը, կեանքի կոչելով եւ ոգեկոչելով մեր հերոսները, Հինդերորդ դարը, Վարդան Մամիկոնեանը, Սասունցի Դաւիթը, մեր բոլոր հերոսները. ան օգնեց որ կամաց – կամաց մեր մէջ արթննան հայրենասիրական զգացումները, եւ ահա այդ շրջանին է որ մենք, խորհրդահայ նոր սերունդի բանաստեղծներս գրեցինք մեր առաջին հայրենասիրական բանաստեղծութիւնները. անոնց շարքին կը պատկանի «Խօսք իմ որդուն» բանաստեղծութիւնը որ աշխարհ եկաւ 1943–ին իմ երախայի լեզուն բացուելուն հետ միասին»: Յաջորդաբար կ'արտասանէ այդ շրջանին, 1943–ին գրած իր բանաստեղծութիւններէն՝ «Արարատ»ը:

1962–ին առաջին անգամ այցելեց արտասահման եւ անձամբ ծանօթացաւ Սփիւռք կոչուած աշխարհին: Եւ անկէ յետոյ, 25 տարի է, Սփիւռքը կը հրջի, եւ այդ տարիները իր կենսագրութեան մէջ ամբողջ կեանք մը կը հանդիսանան: Սփիւռքի առաջին այցելութենէն յետոյ գրած է «Կարաւանները դեռ քայլում են» որուն մէջ հիացում կը յայտնէ Սփիւռքի մէջ կատարուած հայապահպանման աշխատանքին համար: 1962–ի առաջին այցելութենէն յետոյ յաջորդաբար այցելած է Եւրոպայի եւ Ամերիկայի զանազան երկիրները եւ այսօր, բաւ, կը գտնուիմ ահա ձեր մէջ, առաջին անգամ ըլլալով որպէս գրօսաշրջիկ, եւ կը յուսամ որպէս գրօսաշրջիկ շարունակել մնալ. կ'երեւի սակայն որ այդ հանդամանքը չի պատշաճիր ինծի, եւ ահա երեք օր է որ դարձեալ կը գտնուիմ հայութեան մէջ»:

«Այսօր եթէ հոս ըլլային ինծի ընկերակցող ռուս կամ վրացի բարեկամները, պիտի նախանձէին ինծի տեսնելով որ Միլանոյի կեդրոնին մէջ փոքրաթիւ հայ համայնք մը կրցեր է իր ինքնութիւնը պահել, մշակութային շարժում ստեղծել Իտալիոյ եւ Միլանոյի նման բարձր մշակոյթի դժուարին կեդրոններուն մէջ»: Անդրադառնալով Հայ Տան երեսնամեայ գոյութեան, գոհունակութեամբ նշեց հայ համայնքին սէրն ու գուրգուրանքը այդ փոքրիկ Տան վրայ: Այս տան մէջ մեր մատղաշ սերունդին, փոքրիկներուն պէտք է ներշնչել որ իրենք մեծ ժողովուրդի մը զաւակներն են եւ պարտաւոր են շարունակել այդ մեծ ժողովուրդին աւանդները, պատմութիւնը, լեզուն: Այս ուղղութեամբ շնորհակալութեան խօսք ուղղեց ծնողքներուն, մշակութային եւ եկեղեցական գործիչներուն յանձինս Սարգիս քահանայ Սարգիսեանի, Հրանդ Բամպակեանի, նոյն ժամանակ թուելով իր ծանօթութիւնը տոքթ. Տիգրան Ալեքսանեանի, Տիկին Մարի Մնոյեանի որ չնայած իր ծանր կորուստներուն կարողացած է իր հոգեկան ուժը պահել և իր կարողութեան չափով նեցուկ ըլլալ հայ գաղութին»:

Թուեց իր այցելութիւնը Ս. Ղազար վանքը որ «զարմանալի հիմնարկութիւն մըն է զարմանալի պատմութեամբ թէ ինչպէս մի քանի կամ երեսուն հոգի միացած իրար, կարողացած են 300 տարի շարունակ իրենց սեփական միջոցներով սատարել մեր մշակոյթին, ստեղծել վերակազմել մեր պատմութիւնը որպէսզի մեր ժողովուրդը դիմանայ եւ մեր մշակոյթը գոյատեւէ: Պէտք է ջանալ նման ամուր օջախներ ունենալ, որպէսզի կարողանանք այս կամ այն վայրում պահել մեր մշակոյթը, մեր ժողովուրդի ինքնութիւնը եւ ինչու չէ, մշակել նաեւ Հայ Դատի զանազան ճանապարհները եւ գործել աւելի միասնաբար»: Ե՞րախտագիտութեան տեսակէտով Միլանոյի օրինակը ընդհանրական պէտք է դառնայ Սփիւռքի համար:

Հայաստանի մէջ, շարունակեց Սիլվա Կապուտիկեան, շատ տարածուած են ֆոլքլորիկ երգերը եւ զարմանալիօրէն մեր երիտասարդութիւնը կը սիրէ զանոնք, մանաւանդ Սասնոյ, Մուշի եւ ուրիշ պանդուխտ գաւառներու երգերը: Անոնց մէջ կ'երգուի երգ մը «Քէլէ լաօ երթանք երկիր» եւ զայն կ'երգեն այնպիսի կենդանութեամբ, որ կարծես թէ պիտի անցնին սահմանը, Արաքսը եւ Քէլէ լաօ կանչելով պիտի երթան երկիր»:

Ինք այդ երգի մէկ տողի վրայ կառուցած է բանաստեղծութիւն մը որ կը վերջանայ հետեւեալ արտասանութեամբ.– Քէլէ լաօ պիտի երթանք մեր երկիր, պիտի երթանք, պիտի երթանք մեր երկիր»:

Ապա հրաւիրեց վարժարանի աշակերտութիւնը բեմ գալու որոնց ուղղուած արտասանեց՝ «Խօսք իմ որդուն» բանաստեղծութիւնը: Խանդավառ ծափերու մէջ աւարտեցաւ մեր վաստակաւոր բանաստեղծուհիին երկարաշունչ եւ տպաւորիչ բանախօսութիւնը. անմիջապէս յետոյ վարժարանի երկու աշակերտուհիներու ձեռամբ իրեն յանձնուեցաւ վարդերու գեղեցիկ ծաղկեփունջ մը:

Բեմ հրաւիրուեցաւ արուեստագէտ երգիչ Ժ. Անըրլեան, որ իւրայատուկ ոճով ու զգացումով երգեց Սարոյի Ախեան, Անոյշ օփերայէն եւ Կոմիտաս Վարդապետի Կռունկը, արժանանալով ջերմ ծափահարութիններու: Յաջորդաբար՝ դաշնակահարուհի Օր. Տաթեւիկ Հայրապետեան ճարտար մեկնաբանութեամբ նուագեց Կոմիտաս Վարդապետի Շուշի-ի պարը, իսկ Ժան Անըրլեան զգացումով կարդաց Արամայիս Սրապեանի «Արիւնի ձայնը» բանաստեղծութիւնը:

Փակման խօսքը ընելու հրաւիրուեցաւ հոգեւոր հովիւ Սարգիս քահանայ Սարգիսեան, որ յուզուած շեշտերով թուեց թէ հայրենիքը այս տարի ամենաթանկագին նուէրը ըրած է մեզի անակնկալօրէն գրկելով Ամենայն Հայոց բանաստեղծուհի Սիլվա Կապուտիկեանը որպէսզի ան մեզի հետ խանդավառուի, մեր յոյսերով եւ յոյզերով: Նկատի յանձնելով թէ մենք միաձոյլ եւ անբաժան ոգիով կը տածենք մեր սիրոյ զգացումները դէպի մայր հայրենիքը, խնդրեց Սիլվա Կապուտիկեանէ որ այսօր ինչ որ իրեն ներկայացուեցաւ որպէս խօսք, երգ, բանաստեղծութիւն իր հետ տանի վարդի ծաղիկներու հետ դէպի մայր հայրենիք, եւ հոն մաս մը դնէ Ս. Մեսրոպի շիրիմին, մաս մը Եղեռնի եւ մաս մ'ալ Սարդարապատի յուշարձաններուն վրայ, եւ եզրակացուց ըսելով որ պիտի գայ այն օրը երբ մեր Հայաստանի քոյրերուն եւ եղբայրներուն հետ «Քէլէ Լաօ» ըսելով Երեւանէն պիտի երթանք դէպի մեր Արարատը»:

Խանդավառ ծափեր ողջունեցին Տէր Հօր խօսքերը եւ հանդէսը փակուեցաւ Ալէմշահի «Իմ հեռաւոր հայրենիք» խմբերգով կատարուած մեր մանկական երգչախումբին կողմէ: Յաջորդեց ճոխ հիւրասիրութիւն մը, մինչ ներկայ բազմութիւնը կը շրջապատէր օրուան հիւրը անկէ խլելով յիշատակի ստորագրութիւններ:

×

Մարտ 19–ին, Միլանոյի Հայ Տան մէջ տեղի ունեցաւ գրական երեկոյ մը նուիրուած Սուրէն Պայպուրթլեանի, գրական անունով՝ Լուգա Ծանթէ, իտալերէն լեզուով նոյ լոյս տեսած իր բանաստեղծութիւններու հատորին ներկայացման: Հաւաքածոյին տիտղոսն է «Լիրիքէ ա Սաֆֆօ» – քնարերգութիւններ առ Սափփօ – հրատարակուած Ֆլօրանսի «Ֆիրէնցէ Լիպրի» հրատարակչական տան կողմէ:

Հեղինակը՝ Սուրէն Պայպուրթլեան՝ ծնած է Սեւ ծովու ափերուն Վառնա քաղաքին մէջ: Տակաւին պատանի՝ ընտանեօք փոխադրուած է Միլանօ, ուր դասական ուսումը աւարտելէ յետոյ հետեւած է իրաւաբանութեան ճիւղին: Արդէն երիտասարդ տարիքէն ուշագիր մօտեցում ցոյց տուած է եղելութիւններու հոգեբանական կացութիւններուն, տաւել չափով արտայայտելով անոնց մելամաղձոտ երեւոյթը բանաստեղծական յանգերով:

Իր բանաստեղծութիւնները կ'արտայայտեն մարդուն առանձնութիւնը, անոր անողոք անհաղորդականութիւնը, ատելութեան անօգուտ հանգամանքը, սէրը՝ պատերազմի նկատմամբ. ընտանիւթեր որոնք հետեւանքն են իր մտորումներուն մարդկային ճակատագրին եւ մասնաւորաբար հայու դժբախտ ճակատագրին վրայ:

Հայ Տունի ժրաջան ատենապետուհին՝ Արմինէ Սրապեան հանգամանօրէն ներկայացուց բանաստեղծը եւ անոր արուեստը:

Մարիլու Զարմանեան եւ Արմէն Մալոյեան ընթերցումներ ըրին իր բանաստեղծութիւններէն, իսկ Ժան Անըրլեան, իր կատարած հայերէն թարգմանութեամբ, կարդաց երկու բանաստեղծութիւններ «Մահ՝ Բարեկենդանին» եւ «Կեանքը որ ապրեցայ»: Միջանկեալ, Աննա Ճիւլիանի դաշնամուրի վրայ նուագեց Պախէ, Շոփէնէ եւ Սքարլաթիէ կտորներ:

Հայ Տան սրահը լեցուն էր հանդիսականներով որոնց մէջ մեծագոյն թիւը կը կազմէին իտալացի հիւրերը որոնք ջերմապէս ծափահարեցին բանաստեղծը, անգամ մը եւս ապացուցանելով որ բանաստեղծութիւն եւ երաժշտութիւն անհրաժեշտ պահանջներ են մարդկային հոգիին համար:

Հ. Բ.

(*) Տե՛ս «Յառաջ», Մարտ 28 / 29

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՆՄՈՌԱՆԱԼԻ ՈՒ ԹԱՆԿԱԳԻՆ «ՀԱՅՈՒ ԲԵԿՈՐ»

ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԽՄԲ. – Երեւանի Գրողներու Միութեան Տունը տեղի ունեցած է յուշի երեկոյթ մը, նուիրուած Վահրամ Մավեանի: Ստորեւ՝ երեկոյթին թղթակցութիւնը (արեւմտահայերէնի վերածուած) լոյս տեսած «Գրական Թերթ»ի Մարտ 27–ի թիւին մէջ:

×

Յուշի երեկոյթին, զոր կը վարէր Հայաստանի Գրողներու Միութեան վարչութեան նախագահ Վարդգէս Պետրոսեան, Վահրամ Մավեանի մասին սրտառուչ խօսքեր արտասանեցին անոր գրչակից ընկերները, մտերիմները, հնչեցին անոր բանաստեղծութիւնները, կտորներ արձակ գործերէն: Վ. Դաւթեան բնութագրեց Մավեանը իբրեւ մարդ մը՝ որ իր նկարագրով, նուրբ խմորով ամէն ոք կրնար հմայել առաջին իսկ ծանօթութեամբ: Այդ թախծոտ խմորը, թափանցելով իր գրուածքներուն մէջ, յատուկ գրաւչութիւն մը կուտայ անոնց: Գեղամ Սեւան շեշտեց այն անփոխարինելի տեղը, որ Մավեանի գիրքերը՝ «Յամեցող վերադարձ», «Հայու բեկորներ», «Անկապ օրագիր», «Մխացող հոգիներ», կը գրաւեն Սփիւռքի հայ արդի գրականութեան մէջ: Սիլվա Կապուտիկեան պատմեց ողբացեալ գրողին հետ ունեցած իր հանդիպումներուն մասին եւ իր խօսքը վերջացուց բանաստեղծութեամբ, զոր գրած էր անոր մահուան առթիւ՝

Հեռագիրը գուժեց
Ամերիկայից յանկարծ,
Մինչդեռ Լիսաբոնն էր
Տունը քո նոր,
Իմ անդադրում եղբայր, դու
այդ որտե՞ղ հանգար,
Այդ ո՞ւր փշրուեցիր,
Հայու բեկոր ···

Լիզպոնի մէջ Մավեան տարիներէ ի վեր կը վարէր Գ. Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան հայկական բաժնի պատասխանատուութիւնը, դժուար աշխատանք մը՝ կապուած մայր հայրենիքի եւ հայկական բոլոր գաղութներու հետ: Վարդգէս Համազասպեան, երկար տարիներ վարած ըլլալով Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի կոմիտէի նախագահի պաշտօնը, գործնական հանդիպումներ ունեցած է Վահրամ Մավեանի հետ: Ան պատմեց, թէ Վահրամ Մավեան ինչ հրմտութեամբ, ազնիւ ու անձնուէր նուիրումով կատարած է իր աշխատանքը եւ իրագործած հայրենանպաստ բազմաթիւ գործեր: Լեւոն Հախվերդեանի խօսքին մէջ Մավեան յայտնուեցաւ ի բնէ շռայլօրէն օժտուած անհատականութիւն մը, որ չէր սիրեր իր շնորհները ի ցոյց դնել: Անոր խառնուածքը նոյնքան չխտակ էր, կիրթ, անսեթեւեթ, նոյնքան սրտալի եւ խմորով լեցուն, որքան իր գործերը, որ անկրկնելի արժէքներ են այդ յատկութիւններուն շնորհիւ:

Խօսքերը կ'ընդմիջուէին արուեստագէտներու ելոյթներով:

Մարի Պահուտեան, որ աչքի կը զարնէ արեւմտահայ խօսքի նուրբ արտաբերումով, ունկնդիրները յուզեց Մավեանի գրուածքներէն քաղուած քանի մը էջերով: Ազատ Գասպարեան կարդաց գրագէտին երկերէն առնուած երկու դրուագ՝ թեթեւ ու անկաշկանդ, ի յայտ բերելով հեղինակին անբաժան խմորը: Համբարձում Սահակեան դարձեալ հանդէս եկաւ իբրեւ ճաշակի տէր արտասանող, իսկ Կամօ Տէր – Պետրոսեան ներկաները համակեց արտասանութեան ազդու հնչերանգով: Երեկոյթի յուզական տրամադրութեան հետ ներդաշնակ էին Մարիետա Բաղալեանի եւ Վահրամ Թաթիկեանի երգերը՝ կիթառի իրենց իսկ ընկերակցութեամբ:

Երեկոյթի արժանի աւարտը եղաւ Լուսինէ Զաքարեանի երգեցողութիւնը, որուն հանդէպ խոր համակրանք կը տածէր Վահրամ Մավեան:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Աստղիկ Առաքելեանի յիշատակին «Յառաջ»ի բարգաւաճման կը նուիրեն. –

ՓԱՐԻԶ.– Վահրամ եւ Գեղամ Տէվէ – ճեան եղբայրներ 300–ական Ֆ.:

**

Ձուէն Պէրպէրեան 400 Ֆ.:

**

ՓԱՐԻԶ. – Տիկին Հայկուհի Տամրաճեան 500 Ֆ.:

**

ՊԱՆԵԶՕ. – Տիկին Զարուհի Առաքելեան 200 Ֆ.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պերճուհի եւ Սուրէն Մուրատեանի յիշատակին, Տիկին Մարտիրոսեան 100 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

ԹԱՌԱՌԷՆ. – Այրի Տիկին Արշալոյս Գոչումեան ի յիշատակ իր մեռելներուն՝ Յակոբ Գոչումեանի, մօրը՝ Ազաւնի Ջաֆարեանի եւ մօրաքրոջ՝ Հայկանոյշ Պունուեանի հետեւեալ նուէրները կ'ընէ. – 200–ական ֆրանք երկու հանգստեան տուներուն, Որբերու Օգնութեան Միութեան, Կապոյտ Խաչի Օգափոխութեան կայանին, Կարմիր Խաչին (սանիաւ «Յառաջ»էն) եւ «Յառաջ»ին:

ՎՐԻՊԱԿ

Ապրիլ 11/12 «Յառաջ»ի, Բ. էջի Տոքթ. Ա. Պէյլէրեանի յօդուածին խորագիրն է՝ The DIRECTORY of international terrorism.

OFFRE D'EMPLOI

Magasin chaussures

BANLIEUE NORD

cherche urgent vendeur/euse

tél. : 48. 20. 14. 21

- ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ -

-Կ Ա Յ Ա Ն-

39400 – ՊԵԼՖՈՆԹԷՆ

Կեցութիւն.– Յուլիս 1–էն Յուլիս 29
Յուլիս 30–էն Օգոստոս 27:

Արձանագրութեան պայմանաժամ.–
Մայիս 20՝ Յուլիսի համար:
Յունիս 15՝ Օգոստոսի համար:

Դիմել ձեր բնակավայրի ամէնէն մօտ մասնաճիւղին:

Մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել. – (1) 48 – 24 – 46 – 57 Թիւին, ամէն օր կէսօրէ ետք, ժամը 14–էն 18:

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԺԱՆ ԹԱՍԼԱՔԵԱՆ

ուրախ են յայտնելու թէ

ROGINA-ի կողքին

183, rue P. V. Couturier — Alfortville
Tél. : 43 - 96 - 13 - 77

բացած են նոր ճաշարան մը եւս

JANO LE HAY

84, quai Blanqui — Alfortville
Tél. : 43 - 75 - 16 - 49

3 SALLES DE 60 A 120 PERSONNES
Pour noces, réceptions, repas d'affaires
Spécialiste des banquets à l'arménienne

AU MENU. — Pizza — lahmadjoun, grillades au feu de bois, spécialités arméniennes.

CUISINE SOIGNEE

Les deux restaurants sont ouverts tous les jours sauf lundi.

ԼԷԱ ԵՒ ՆԱՓՕԼԷՈՆ ՊՈՒԼԼՈՒՔԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1983 Դեկտեմբեր 29–ի իր կտակով Պ. Նափոլէոն Պիւլլիւքեան, մահկանացուն կնքած Լիոնի մէջ, 1984 Ապրիլ 12–ին, իր ժառանգական հարստութիւնը յատկացուցած է կազմելու՝

«ԼԷԱ ԵՒ ՆԱՓՕԼԷՈՆ ՊՈՒԼԼՈՒՔԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿ»ը Ֆրանսայի Հիմնարկին հովանիին տակ, յօգուտ հետեւեալ նպատակներուն՝

– Քաջալերել բժշկական հետազօտութիւնը եւ ի մասնաւորի քաղցկեղի շուրջ.

– Մասնակցիլ Էջմիածնական Հայաստանեայց Եկեղեցիին ընկերային եւ կրթօրդութեան ձեռնարկներուն.

– Քաջալերել երիտասարդ արուեստագէտները ըստ Հիմնարկի Վարչութեան որոշումներուն.

Վարչական քարտուղարութիւն մը կը գործէ՝

FONDATION LEA ET NAPOLEON BULLUKIAN
Secrétariat Administratif
La Malmaison
18, rue Louis Tourte — 69410 CHAMPAGNE AU MONT D'OR
FRANCE

որ ապարանքը եղած էր Տէր եւ Տիկին Պիւլլիւքեանի եւ որ կը մնայ օգտագործուիլ ցուցահանդէսներու, ժողովներու, համախորհրդակցութիւններու, մշակութային եւ երաժշտական հաւաքոյթներու եւ յաջորդաբար հաստատելու զուտ հայկական մատենադարան, եւայլն:

Պիտի ձեռնարկուի Հիմնարկին հասոյթներուն երկրորդ յատկացումին յօգուտ որեւէ ընկերակցութեան որ կրնայ նպաստ ակնկալել ըստ Հիմնարկին վերոյիշեալ նպատակներուն:

Առ այդ, դիմումները պէտք է յղել Հիմնարկին Քարտուղարութեան՝ մինչեւ 1987 Ապրիլ 30–ի պայմանաժամին մէջ:

Յատկացումները պիտի հրապարակուին յետագային հանդիսութեան մը ընթացքին որ տեղի պիտի ունենայ Լա Մալմէզոնի մէջ:

Ի Դիմաց՝
ԼԷԱ ԵՒ ՆԱՓՕԼԷՈՆ ՊՈՒԼԼՈՒՔԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻ
ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀ՝
ՓՐՈՖ. ՓԻԷՌ ՄԱՌԻՕՆ

- ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ -

ԿԻՐԱԿԻ
– ԶԱՏԻԿ –

Տօն է յարութեան տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի

ՓԱՐԻԶ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ

Ժամերգութիւն 8.15, պատարագ 10.30:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Եկմալեան քառաձայն պատարագը կ'երգէ Մայր Եկեղեցւոյ երգչախումբը:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Ժամերգութիւն 9.30, պատարագ 11:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Ժամերգութիւն 9, պատարագ 10.30:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱՄԻՆ ԻՍԻ

Ժամերգութիւն 9.30, պատարագ 10.30, քարոզ 11.45:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ժամերգութիւն 9, պատարագ 10.30:

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ժամերգութիւն 8, պատարագ 9.40:
Կը պատարագէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Ժամերգութիւն 9, պատարագ 10:
Երգեցողութիւնը կը կատարէ Գուսան երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Տիկին Ժիւլիէթ Եըլմազեանի:

Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Ժամերգութիւն 8, պատարագ 10, Հայրապետական կոնդակ եւ քարոզ 11.30:

ՊՈՒԼՎ. ՕՍՍՕ — Ս. ՅԱԿՈԲ

Ժամերգութիւն 8.30, պատարագ 10:

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ

Ժամերգութիւն 8.30, պատարագ 10:

Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ

Ժամերգութիւն 9, պատարագ 10.30, քարոզ 11.30:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՄԱԿԱՐ ԽՉԿՐ. ՔՀՆՅ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Ժամերգութիւն 8.30, պատարագ 10:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Բազմաձայն երգեցողութիւնները կը կատարուին Եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Պատարագ 10–ին:
Երգեցողութիւն՝ Շնորհալի երգչախումբ, ղեկավարութեամբ՝ Յակոբ Աբրահամեանի:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Ժամերգութիւն 8, պատարագ 10, իրիկուան ժամերգութիւն 18:

ՍԷՆ - Թ'ԷԹԻԷՆ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Պատարագ 10.30–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

Ապրիլ 20, Երկուշաբթի, Կըռնոպլի Նօթր – Տամ – Տը – Լա – Տէլիվրանս ֆրանսական Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

ARMENIE 87

REPRISES DES VOLS DIRECTS
PARIS / EREVAN / PARIS
EN BOEING 727
DE LA COMPAGNIE AIR CHARTER
FILIALE DE LA COMPAGNIE AIR FRANCE

CALANDRIER DES DEPARTS

DEPARTS	RETOURS
14 MAI	29 MAI
28 MAI	12 JUIN
11 JUIN	26 JUIN
25 JUIN	10 JUILLET
09 JUILLET	24 JUILLET
23 JUILLET	07 AOUT
06 AOUT	21 AOUT
20 AOUT	04 SEPTEMBRE
03 SEPTEMBRE	18 SEPTEMBRE
17 SEPTEMBRE	02 OCTOBRE

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. 47 - 42 - 10 - 35

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. 42 - 61 - 51 - 13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. 78 - 60 - 13 - 66

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES St. ANTOINE
214, route Nationale
de Saint Antoine
13015 Marseille
Tél. 91 - 96 - 01 - 06
91 - 03 - 16 - 28

Lic. A 130

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ
18 - 19
SAMEDI-DIMANCHE
18 - 19 AVRIL
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16 470 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 62e ANNÉE — No 16.470

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԶԱՏԿՈՒԱՆ ՔԱՐՈԶԸ

ԷՋՄԻԱԾԻՆ – ԱՊՐԻԼ 19

«ՔՐԻՍՏՈՍ ՅԱՐԵԱՒ Ի ՄԵՌԵԼՈՑ»

Սիրեցեալ ժողովուրդ Մեր որ ի Հայաստան եւ որ ի սփիւռս աշխարհի։

Փառք Աստուծոյ ամենակալին, որ նաեւ այս տարի, այս գարնան առաւօտեան, Սուրբ Լուսաւորչի Գահից բերում եմ ձեզ մեծ աւետիսը մեր Փրկչի՝ Քրիստոսի Յարութեան։

Քրիստոս, Որդին Աստուծոյ, իջաւ երկիր, ծնուեց կատարելապէս որպէս մարդ, բերեց աշխարհին խօսքը տիեզերքի Արարչի ու բացեց լոյս ճանապարհը մարդու փրկութեան՝ մեղքի եւ մահուան խաւարից։ Հազիւ երեք տարի տեւեց Նրա հրապարակային հրաշափառ կեանքը։ Մարդիկ, նոյնիսկ իրայինները չհասկացան Նրան։ Նրա անսահման սիրոյն պատասխանեցին ատելութեամբ, Նրա արդար խօսքին պատասխանեցին զրպարտանքով, Նրա անհուն ներողամտութեանը պատասխանեցին հալածանքով ու Նրան մահուան մատնեցին խաչափայտի վրայ։ Յիսուս մեռաւ ողջ մարդկութեան մեղքերի համար։

Սակայն, ով հրաշք անիմանալի, Նրա գերեզմանը դատարկ մնաց։ Հրեշտակը, Իւղաբեր կանանց աւետեց. «Մի՛ երկնչիք, զՅիսո՞ւս խնդրէք, զնազովրեցի խաչեցեա՞լն. յարեաւ՝ չէ աստ» (Մարկոս ԺԶ. 6)։

Յիսուս մահացել էր իբրեւ մարդ եւ յարութիւն առել իբրեւ Աստուած։ Պօղոս առաքեալը բացայայտում է. «Այժմ Քրիստոս յարեաւ մեռելներից, դառնալով սկզբնաւորումը ննջեցեալների յարութեան, որովհետեւ մարդով եղաւ մահը եւ մարդով մեռելների յարութիւնը, (Ա. Կորնթ. ԺԵ. 20 – 22)։

Սիրելի հաւատացեալներ, Սուրբ Զատկի տօնախմբումը մեզանից ամէն մէկին ընծայում է աննման պահը ներհայեցողութեան ու խորհրդածութեան, մեր ապրած կեանքի իմաստի ու նպատակի մասին, պահ՝ երբ մխիթարւում ենք քրիստոնէական մեծ ճշմարտութիւնների լոյսով՝ մեղքերի կապանքներից ազատագրուելու, մահից յետոյ գոյատեւելու եւ յաւիտենական կեանք ժառանգելու հաւատքով։

Ինչպէս հողի մէջ նետուած ցորենի հատիկը պտուղ է տալիս, այնպէս էլ գերեզման իջած Քրիստոս վերստին կեանք է գտնում, դառնալով սկզբնաւորումը ննջեցեալների վերածննդեան։ Քրիստոնէական մեծ յոյսն է այս, որ մշտապէս ծաղկում է մեր հոգիներում։ Լսենք Ս. Յովհաննէս Ոսկեբերանին՝ «Բոլորդ քաղցրացէք յարութեան խնջոյքից, բոլորդ առէք յարութեան բաժակից։ Ոչ ոք թող չտխրի, ոչ ոք թող չողբայ իր մեղքերի համար, վասնզի թողութիւն ճառագայթեց գերեզմանից։ Ոչ ոք թող չվախենայ մահից, զի Փրկչի մահը մեզ ազատագրեց»։

Քրիստոսի Յարութեան խորհուրդը, կեանքում եւ պատմութեան տարածքում, ծնունդ է տալիս ոգեկան ստեղծարար մղումների՝ ի ծաղկումն կեանքի մշտանորոգ ուժերի, յազատագրումն մարդու՝ մեղքի ճիրաններից եւ ի յաղթութիւն ճշմարտի ու բարւոյ պատուիրանների։ Այսպէս է, որ Սուրբ Զատիկը դառնում է տօնախմբումը մարդասիրութեան՝ ընդդէմ ատելութեան, համերաշխութեան՝ ընդդէմ թշնամութեանց, խաղաղութեան՝ ընդդէմ խռովութեանց, արդարութեան՝ ընդդէմ բռնութեանց։

Մեզ, հայ քրիստոնեաներիս համար, ինչպիսի՜ հոգեկան ցնծութիւն է՝ լսել ամէն սուրբ պատարագի ընթացքում յաղթական աւետիսը սուրբ Յարութեան՝

«Քրիստոս ի մէջ մեր յայտնեցաւ,
Խաղաղութեան ձայն հնչեցաւ,
Թշնամութիւնն հեռացաւ,
Սէրն յընդհանուրս սփռեցաւ»։

Այո՛, մեզ համար, բոլորիս համար, Քրիստոսի հրաշալի Յարութիւնը գերագոյն գրաւականն է խաղաղութեան սրբազան գաղափարի յաղթանակի, ազգամիջեան թշնամութեանց վերացման եւ սիրոյ սփռումի համայն մարդկութեան վրայ։

Մանաւանդ մեր օրերին, թող էլ աւելի հզօր ու յաղթական հնչի ձայնը խաղաղութեան, որպէսզի հեռանան ու վերանան թշնամութիւնները մարդկային կեանքի բոլոր սահմաններից, որպէսզի սէրն ու համերաշխութիւնը սփռուեն աշխարհով մէկ հորիզոնից հորիզոն։

Սիրելի հաւատացեալներ, այս է եղել մշտական աղօթքը մեր մայր Եկեղեցու դարեր շարունակ, որովհետեւ դարեր ու դարեր, մեր ազգի զաւակները իրենց հայրենի հողի վրայ եւ տեւապէս տառապել են ու յաճախ նահատակուել արիւնարբու արշաւողների ու բռնակալների լծի ներքոյ, միշտ երազելով թէ ե՞րբ պիտի ծագի արեգակը խաղաղութեան եւ արդարութեան։

Ու եթէ ես, առաջին սպասաւորը Հայ Եկեղեցու, ամէն առիթներով իմ ձայնը բարձրացնում եմ յանուն ազգութիւնների խաղաղ գոյակցութեան, յանուն ատոմական զէնքերի արգելման, յանուն ընդհանուր զինաթափման, իմ ծանր մտահոգութիւնն է նաեւ՝ մեր վերածնուած մայր Հայրենիքի ճակատագիրը, Սարդարապատի հերոսական յաղթութիւնից յետոյ մեռելներից յարութիւն առած մեր ժողովրդի ճակատագիրը, որի արդար ու խաղաղ կեանքի առաւօտը բացուեց, մեր ազգային Պետութեան հիմնադրումով սովետական ազգութիւնների մեծ ընտանիքում։ Այդպէս է որ՝ անցեալում բազում տառապանքներ ու հարստահարութիւններ կրած եւ 1915-ի ցեղասպանութիւնն ապրած մեր ժողովրդի համար, վերջապէս հնչեց ձայնը խաղաղութեան, հեռացան թշնամութիւնները մեր սահմաններից, եւ մեր զաւակները սիրով միացած, տխուր անցեալի աւերակների վրայ հերոսական ճիգերով կերտեցին Նոր Հայրենիք, նոր երգերով, նոր խօսքով։ Իրականացաւ մարգարէութիւնը մեծ բանաստեղծի՝ «Ու երբ պիտի գայ հանուր կեանքի արշալոյսը վառ հագած, Հազար-հազար լուսապայծառ հոգիներով ճառագած»։

Այսօր, սուրբ Զատկի օրով, երբ փառաբանում ենք սուրբ Յարութիւնը մեր Փրկչի՝ Յիսուսի Քրիստոսի եւ միշտ յաղթող գաղափար խաղաղութեան ու արդարութեան, եկէք փառաբանենք նաեւ վերածնունդը եւ ծաղկումը մեր մայր Հայրենիքի, վերածնունդն ու ծաղկումը մեր անմահ ժողովրդի որ ի Հայաստան եւ որ ի սփիւռս աշխարհի։

«Շնորհք, սէր եւ խաղաղութիւն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, եղիցին ընդ ձեզ այժմ եւ յաւիտեանս». ամէն։

ՕՐՀՆԵԱԼ Է ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ։

ՎԱԶԳԷՆ Ա.
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ԶԱՏԿՈՒԱՆ տօնին առթիւ «*Յառաջ*» լոյս չի տեսներ Երկուշաբթի (Երեքշաբթի, Ապրիլ 21-ի թիւ) եւ խմբագրատունը փակ է։ Մեր յաջորդ թիւը՝ Չորեքշաբթի Ապրիլ 22։

ՏՈՄՍԵՐ

ԱՇԽԷՆԸ, ԱՐԱՆ, ՀՌԻՓԸ, ՍՈՖԻՆ ԵՒ ՄԻՒՍՆԵՐԸ

Քանի մը օրէն, Ապրիլ 20-ին, պիտի տօնեմ *տարեդարձ* մը։ Ո՛չ, իմ տարեդարձիս տօնակատարութիւնը պիտի չըլլայ այդ, ո՛չ ալ հարազատի մը։ Պիտի տօնեմ առաջին տարեդարձը հանդէսի մը, որ տարի մը առաջ կայացաւ Փարիզի մէկ սրահին մէջ՝ *Փառաբանենք Հայ Լեզուն* ընդհանուր թեմային շուրջ։ Պիտի տօնեմ այս տարեդարձը, որովհետեւ *Դպրոցասէրէն* ներս կեանքիս ամէնէն կարեւոր օրերէն մէկն է։

Ուրեմն, պիտի հրաւիրեմ Միքայէլը, որ անգամ մըն ալ մեկնաբանէ Համօ Սահեանը ու արտասանէ՝ «*Մեր լեզուն» մեր խի՛ղճն է դա, Սուրբ հացը մեր սեղանի*», պիտի հրաւիրեմ Սապինը, որ Կապուտիկեանի հետ ինք ալ պատգամէ՝ «*Թէ մորդ անգամ մոռքից հանես, Քո մայր լեզուն չմոռանաս*», պիտի հրաւիրեմ Թաքիանը, որ իր նոր սորված հայերէնով մարմնացնէ Դաշտենցը ու խօսքը ուղղելով Սփիւռքի Հայերուն թելադրէ՝ «*Եկ վառենք ու վառինք հայերէն*», պիտի հրաւիրեմ Մարի – Տելֆինը, որ Զարեանի հետ հրահանգէ՝ «*Ուրեմն եկ, փառաբանենք, փայլեցնենք Թրի նման, Որ զրնգայ արեւի տակ յաւէտ պայծառ Հայոց լեզուն*»։ Ուրի՞շ..., պիտի հրաւիրեմ անշուշտ Սիլվին, որ անգամ մըն ալ փոխանցէ Սարմէնի պանդուխտ գայ մայրերուն ուղղած խօսքը՝ «*Պահպանեցէք դուք մեր լեզուն հայկական, Նրա մէջն են մեր այսօրն ու ապագան*», պիտի հրաւիրեմ Արան, որ Էմինի հետ դարձեալ կրկնէ՝ «*Այրուբեն չէ սա՝ Բերդ է անմատոյց*», պիտի հրաւիրեմ Սոֆին, որ Աբովեանի հետ անգամ մըն ալ յիշեցնէ՝ «*Լեզուդ փոխէ, հաւատքդ ուրացիր, ալ ինչո՞վ կրնաս ըսել թէ ո՛ր ազգէն ես*»։ Վերջապէս պիտի հրաւիրեմ Աշխէնը, որ Նարդունիի հետ կրկին կենայ *Հայ Լեզուի* խորանին առջեւ ու մրմնջէ երկիւղածութեամբ. «*Ո՛վ իմ բզձալի հայերէնս, առաւօտեան պէս թարմ եւ գիշերուան պէս խորունկ, մանուկի մը պէս գուարթուն եւ ծարեցի մը պէս իմաստուն, Ո՛վ իմ հրմայիչ հայերէնս, աղօթքի մը պէս մխիթարիչ, գեղի մը պէս օգտակար, եթէ մոռցայ մէկ վանկդ, թող լեզուս չդառնայ մեղուոր բերնիս մէջ*»։

Պիտի հրաւիրեմ նաեւ այն միւս աշակերտները՝ Աղաւնին, Լիտիան, Անժելիքը, Անիթան, Սիլվէնն ու Մարքը, Ռուդոլֆը ու Լորը, որպէսզի կատարեն հանդէսին երկրորդ յոյժ կարեւոր մասը ու ներկայացնեն *սքէչներ* ֆրանսերէնով՝ Սէնթ Էկզիւպերիէն, Փրեվերէն, Եոնէսքոյէն։ Վերջապէս խօսք պիտի տամ Հըռիփին, որ ոգեկոչէ Ապրիլեան Նահատակները։

Տարեդարձի այս տօնակատարութեան ներկայ պէտք է ըլլան մանաւանդ բոլոր անոնք որոնք պաշտամունք չունին մեր լեզուին հանդէպ, բայց յատուկ հրաւէր պիտի ուղղեմ բոլոր օտարներուն, որոնք կը զուրգուրան իրենց սեփական լեզուին վրայ ու կը պաշտպանեն զայն։ Նկատելով որ սահմանափակ է աթոռներուն թիւը, ընտրութիւն կատարելով, հրաւէր պիտի ուղղեմ կարգ մը մեռած եւ ողջ գրողներու, ֆրանսական Ակադեմիայէն քանի մը անդամներու, երգիչ Իվ Տիւթէյլին, որ կրնայ մեկնաբանել ֆրանսերէնը պանծացնող իր երգը, ու մանաւանդ պետական եւ Ելմտական նախարար Էտուար Պալատիւրին, որմէ պիտի խնդրեմ անձամբ կարդալ բոլոր նախարարութիւններուն յղած այն յուշագիրը, որուն մէջ կը հրահանգէ վերջնականապէս հրաժարիլ ֆրանսերէնի մէջ մուտք գործած անգլերէն բառերէն, որոնք կը վիրաւորեն, կ'աղճատեն, կը վարկաբեկեն նոյնինքն Մոլիէռի լեզուն։

Տարեդարձ։

Այնքան դիւրին է շփոթել այս բառը *տարեկից*ին հետ, ինչպէս *ծաղկեփունջը ծաղկեպսակ*ին կամ *դրադարանը դրատան* հետ։ Բայց վա՜յ անոնց, որոնք այս շփոթին մէջ կ'իյնան՝ *տարեդարձ*ի այս տօնակատարութիւնը նոյնացնելով *յուշ*ի երեկոյի մը հետ՝ չհասկնալ ձեւացնելով կամ մերժելով այն ճշմարտութիւնը, թէ լեզուն անհատի մը *անփոխարինելի* միակ դրամագլուխն է։

Նկատելով որ չեմ կրնար երեւակայել նման հանդիսութիւն առանց Մ. Իշխանի, անձնապէս կը բերեմ մասնակցութիւնս ու արդէն իսկ կ'արձանագրեմ անկէ արտասանելիք քերթուածիս առաջին տողը.

«*Հայ լեզուն տունն է Հայուն աշխարհի չորս ծագերուն*»։

Այս էջի առաջին տողերուն իսկ կը բզզուշացնէի, թէ տարեդարձի տօնակատարութիւնը չէր վերաբերեր հարազատի մը։ Սրբապղծութիւն անկասկած։ Անհատի մը համար կա՞յ աւելի հարազատ բան քան իր սեփական լեզուն։

Ու վերջապէս մտնելով բուն նիւթին մէջ, օգտագործելով Թէքէեանի մէկ քերթուածին առաջին տողերը եւ փոխելով քանի մը բառ, կը հասնիմ մեր լեզուին պահպանումը եւ շարունակականութիւնը իր գլխաւոր նպատակը դարձուցած դպրոցիս ու կ'ըսեմ.

«*Կարեւոր բան մը կը կատարուի այդտեղ, Ռէնսիի մէջ*»։

Այլեւս աւելի յստակ ըլլալու համար վերցնե՞մ *Ռէնսի*ն ալ, տեղը զետեղելով բուն բառը՝ *Դպրոցասէրը*։

Մինչ այդ՝ Բարի տարեդարձ բոլորիդ։

Մ. ՊԶԱՔՃԵԱՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵՆԷ վերադարձին, Պրիւսէլի մէջ ՕԹԱՆ-ի անդամ երկիրներու Արտաքին նախարարներուն հետ իր խորհրդակցութեան ընթացքին, Միացեալ – Նահանգներու Արտաքին նախարարը Շուլց չեշտած է Կորպաչովի ազդինման առաջարկներուն շուտով ու յստակ պատասխան մը տալու անհրաժեշտութիւնը։ Պատասխան մը, որ այնքան դիւրին չի թուիր տարազել, քանի որ նկատառելի կարեւոր կէտեր կան Եւրոպայի համար, օրինակ այն պարագան, թէ եւրոհրթիռներու եւ այլ հրթիռներու վերցուելէն ետք Եւրոպա առանց պաշտպանութեան կը մնայ Կարմիր բանակին նման մեծ ու կարեւոր ուժի մը դիմաց։

Շուլցի բերած առաջարկներուն պատասխան մը բանաձեւելու հարցը Եւրոպայի հետ անշուշտ կը վերաբերի նաեւ Միացեալ – Նահանգներու, մանաւանդ որ Խորհրդային Արտաքին նախարարութեան բանբերը Մոսկուայի մէջ փափաք յայտնած է «շուտափոյթ պատասխան մը ստանալու» Միացեալ – Նահանգներէ, աւելցնելով որ խորհրդային – ամերիկեան երրորդ վեհաժողով մը կախում պիտի ունենայ դրական պատասխանէ մը։

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏ Ժ. Շիրաք, Ուրբաթ, Ապրիլ 17ին Կիւյան կը մեկնէր, ուր պիտի անցընէր զատկուան արձակուրդը. իրեն կ'ընկերանան նախարարներ՝ Պ. Փոնս, Ա. Ժիրօ, Ֆ. Կիյօմ։ Ժաք Շիրաք տեղական ներկայացուցիչներու հետ ունենալիք հանդիպումէն ետք պիտի այցելէ նաեւ Կիւյանի անջրպետային կեդրոնը՝ Քուրու, եւ սուրինամցի ապաստանեալներու կայանը։

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ Առաջին կայանի նոր տէրը՝ Ֆ. Պուիկ վերջին ձեւակերպութիւններն ալ կատարած ու բազմած է նախագահական աթոռին։ Ան նախ Ելմտական նախարար Էտուար Պալատիւրի յանձնած է 3 միլիառի չէքը, ապա կայանի բաժնետէրերուն հետ գումարուած ընդհանուր ժողովի մը ընթացքին ընտրուած է վարչական խորհուրդի նախագահ։

ՌՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ցոյցերէ, ձերբակալութիւններէ ետք Թուրք կառավարութիւնը ջնջած է խնդրայարոյց օրինագիծը, որ կը սահմանափակէր ուսանողական քամփիւսներու կազմակերպութեանց ծրագիրները։ Այս որոշումէն ետք Պոլսոյ եւ Անգարայի համալսարաններուն մէջ կացութիւնը հանդարտած է։

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ՆՊԱՍՏԸ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ ԵՒ ՀԱՅԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՅՐ ՏԱՃԱՏ ԵԱՐՏԸՄԵԱՆ

Լեզուական վերանորոգումի ճիգին մէջ, Մխիթարեաններուն բաժինը ու մանաւանդ դերը եղաւ հիմնական՝ աւելի քան դարու մը տեւողութեամբ (1700 – 1825), հին հայերէնի փնտռուքով, անոր մաքրութեան զտումով եւ վերակառուցումի աշխատանքով։ Եթէ Վենետիկի Մխիթարեանները մաքրեցին հին հայերէն լեզուն (գրաբարը) լատին եւ յոյն եկամուտ բառերէ, բանաձեւերէ եւ լեզուին տուին հին գեղեցկութիւնը, Վիեննայի Մխիթարեանները մաքրեցին եւ օժտեցին զանիկա դասական, ոսկեղէն նկարագիրով։ Վենետիկէն են Հայր Հիւրմիւզեան, Հայր Բագրատունի, Հայր Աւգերեան, Հայր Զամչեան, Հայր Ջախջախեան, Հայր Աւետիքեան, Հայր Ալիշան, Հայր Փօջոմի, Հայր Ղազիկեան, Հայր Հացունի, եւայլն, եւայլն։ Վիեննայի Միաբանութենէն են Հայր Գաթրըճեան, Հայր Այտընեան, Հայր Տաշեան, Հայր Ինգլիզեան, Հայր Ակինեան, Հայր Ցովնանեան, Հայր Սիմպլեան, Հայր Գալեմքեարեան, եւայլն, եւայլն։ Սուրբ Ղազարի մէջ, կ'ըսէ Ա. Չօպանեան, ամէն մարդ բանաստեղծ է, իսկ Վիեննայի վանքին մէջ՝ ամէն մարդ կը ջանայ դառնալ քննադատ բանասէր։

Արշակ Չօպանեան իրաւացիօրէն շեշտած է նաեւ Մխիթարեաններու առաջնակարգ դերը եւ անոնց ազդեցութիւնը Հայ Մտքին վրայ, գրելով. – «Մխիթարեանները, տոգորուած դասական ոգիով, յունական եւ լատինական մշակոյթով, ճառագայթեցին հայ կեանքի բոլոր մարզերուն մէջ եւ կարգաւորում մտցուցին հոն։ Մինչ Վենետիկի Մխիթարեանները նուիրուեցան առաւելաբար գրական աշխատանքներու, վիէննացիները, ազդուած գերման գիտական ոգիէն, հետամուտ եղան պատմագիտական, լեզուաբանական եւ հնագիտական ուսումնասիրութեանց, իրենց աշխատանքին մէջ դնելով այն խղճմտութիւնն ու ճշգրտութիւնը որոնք յատկանիշը կը կազմեն արեւմտեան (եւրոպական) գիտութեան» («Դէմքեր» նոյն, էջ 51)։

Ըսենք արդէն թէ Մխիթարեանները չեն անտեսած նաեւ մամուլը։ Միշտ գիտակից եղած են անոնք տպուած գիրի աշխարհակալ ուժին. ունեցին տպարաններ եւ անոնք գործածեցին Հայ ժողովուրդի դաստիարակութեան եւ լուսաւորութեան։ Հրատարակչական իրենց գործունէութեան առնթեր, այսօր, Մխիթարեան երկու կեդրոններն ալ ունին իրենց հայագիտական սեփական պաշտօնաթերթը. – Վենետիկ՝ «Բազմավէպ»ը, իսկ Վիեննան՝ «Հանդէս Ամսօրեայ»-ն։ Առաջինը հիմնուած 1843-ին, իսկ երկրորդը՝ 1887-ին. երկուքն ալ մեծ թափով կը շարունակեն դեռ իրենց գիտական եւ հայագիտական հեղինակաւոր աշխատանքը՝ յատուկ յարգանք վայելելով հայ թէ օտար բոլոր կաճառներէն եւ գիտնականներէն։ Իսկ Մխիթարեաններու տպագրական գործունէութիւնը՝ ամենափառաւոր տեղը կը գրաւէ վերջին դարերու Հայ Մշակոյթի պատմութեան մէջ։

Եւրոպացի հայագէտներ դրուատիք չեն խնայած. Գերմանացի ուսուցչապետ՝ փրոֆէսօր Գելցէր, Մխիթարեաններուն կը վերագրէ ԺԸ. դարուն հայ գրական զարթօնքը. առանց Մխիթարեաններու, կ'ըսէ գերմանացի ուսուցչապետ՝ փրոֆ. Ֆէթթէր, եւրոպական հայագիտութիւնը եւ հայ մտքին եւրոպականացումը 200 տարի պիտի ուշանար։ Գերմանացի լեզուաբան եւ հայագէտ՝ փրոֆ. Հիւբշման խորապէս համոզուած է որ միայն Մխիթարեաններով հնարաւոր դարձաւ հայագիտութիւնը եւ հայ բանասիրութիւնը Եւրոպայի մէջ։

Այս իմաստով, ուրեմն, Մխիթարեանները յստակօրէն նպաստած են միաժամանակ Միջազգային ակադեմական աշխարհին եւ բանասիրութեան։

Ռումանացի հայագէտ՝ Նիքոլա Եորկա, Մխիթարեաններու ծրագրուած ու գիտականօրէն դասաւորուած մտաւորական աշխատանքը եւ ոգին ուսումնասիրելէ եւ ճանչնալէ յետոյ, գրեց. – «Ես խորապէս համոզուած եմ թէ այն ինչ որ ազգ մը հաստատ հիմերու վրայ եւ կենսունակ կը պահէ, անոր արտաքին քաղաքական պայմանները չեն, այլ անոր ազգային ինքնուրոյն մտայնութիւնն է, անոր տոհմային ոգին...» (ՍԻՐՈՒՆԻ Յ. «Նիքոլա Եորկայի հետ», Անթիլիաս, Լիբանան, 1972, էջ 403)։

Տեղն է յիշելու որ Մխիթարեան գործունէութեան գլխաւոր ուղղութիւններէն մէկը կը վերաբերի Եւրոպայի մշակոյթին հանդէպ իրենց որդեգրած գրական դիրքին։ Գրականագէտ Ա. Չօպանեան կ'ըսէ թէ Մխիթարեաններէն առաջ, Հայերը երբեք ունեցած չէին Եւրոպական Մշակոյթին հետ այնքան խոր եւ ընդարձակ շփում մը եւ թէ «Մխիթարեանները ամբողջ Արեւմուտքը (եւրոպական մտածողութիւնը եւ արուեստը գեղեցկութիւնները) բացին Հայ Մտքին դիմաց» («Դէմքեր», նոյն. էջ 50)։ Կարելի է աւելցնել նաեւ առանց տատամսելու՝ թէ Եւրոպան ալ նախապէս ունեցած չէր երբեք Հայ Մշակոյթին հետ նոյնքան բազմակողմանի շփում մը։ Ըսենք արդէն թէ Յոյներու Իլիականէն մինչեւ Ի. դարու շրջանի գլուխ-գործոցներով՝ Մխիթարեանները թարգմանական ամբողջական գրադարան մը ստեղծեցին, գրաբար եւ աշխարհաբար, ու փոխադարձաբար ալ՝ լատիներէնի կամ եւրոպական արդի լեզուի մը թարգմանելով թէ՛ Հայ Դասական, թէ՛ Միջնադարեան եւ թէ՛ Արդի Հայ գրականութեան կարեւորագոյն ստեղծագործութիւնները։

Միշտ փոխյարաբերութիւններու գիծով, Մխիթարեանները Եւրոպայի գիտնականներուն ծանօթացուցին բնագիրին մէջ կորսուած յոյն կամ ասորի եկեղեցական գրականութեան արտադրութիւններ՝ զանոնք լատիներէնի թարգմանելով, միշտ անշուշտ միջազգային Մշակոյթի գանձարանին ի նպաստ։ Այսպէս ուրեմն, Հայ Հին Գրականութիւնը, իր ներքին արժէքի կողքին, միջազգային հրապարակի վրայ, Մխիթարեաններու շնորհիւ, կը ներկայանար նաեւ իբրեւ միջմշակութային հաղորդակցութեան բացառիկ գործօն օղակ մը։

Մխիթարեան Վարդապետները ձեռնարկեցին նոյնիսկ թատերական կատարողութիւններու ալ (թատրոնի), համարելով զանիկա ազգային ինքնագիտակցութիւնը արթնցնող օգտակար ազդակ մը։ Թէեւ սկզբնական շրջանին գրաբար լեզուով կը կատարէին ներկայացումները՝ վանական եւ Մխիթարեան վարժարաններու շրջանակներէն ներս, բայց չուշացաւ վերածուելու աշխարհաբար արդի հայ լեզուին եւ ժողովրդական ընդհանուր շարժումի մը։ Հայր Պետրոս Մինասեան անմոռանալի դէմք մըն է այս մարզին մէջ։ Վենետիկէն է, ուրեմն, որ կը մեկնի ԺԸ. դարուն, Հայ թատերական շարժումն ալ եւ կը սկսի ընդհանրանալ ԺԹ. դարուն Մխիթարեան աշակերտներով, ելած Վենետիկի Մուրատ – Ռափայէլեան եւ Փարիզի Ս. Մուրատեան (Մխիթարեան) վարժարաններէն։ Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան, Սր. Հէքիմեան, Թովմ. Թերզեան, Սր. Թղլեան, Մարկոս Աղաբէգեան, պարզապէս յիշատակելու համար քանի մը անուններ, որոնք Մխիթարեան խանդով ու թափով, թատերական շարժումը ծաւալեցին հայ գաղութներու մէջ՝ Կոստանդնուպոլիսէն մինչեւ Կովկաս։ Անկէ ետք, Հայ ժողովուրդը սիրեց թատրոնը, զարգացուց եւ տուաւ հայ դերասաններ ու դերասանուհիներ, ինչպէս նաեւ թատերագիրներ. բայց այդ վերջնական զարգացումին ու յեղաշրջումին հիմնական պատճառ՝ Հայ Մշակոյթը կը պարտի Մխիթարեաններուն։ (Տէ՛ս ՁԷՔԻԲԵԱՆ Հ. Լ., «Հայ թատրոնի սկզբնաւորները եւ Հայ վերածնունդի շարժումը», Վենետիկ – Սուրբ Ղազար, 1975)։

Մխիթարեանները ո՛չ միայն զբաղած են Հայ ժողովուրդի պատմութեամբ, այլ ուշադրութիւն դարձուցած են նաեւ Հայաստանի տեղագրութեան եւ աշխարհագրութեան. այդ գիծով ալ պատրաստած եւ հրատարակած են անթիւ գործեր։

Ակադեմական եւ գիտական առումով առաջին Հայ բառարանները ալ պատրաստուած են Մխիթարեաններու կողմէ. հրատարակած են երկլեզու եւ բազմալեզուեան բառարաններ եւ քերականութիւններ։ Մօտաւորապէս կէս դարու, 50 տարուան աշխատանքով է որ Վենետիկեան երեք Վարդապետներ իրականացուցին հայերէն լեզուի մեծագոյն բառարանը. – «Նոր Բառգիրք Հայկազեան Լեզուի» անունով՝ հրապարակ իջած 1836 – 1837-ին։

Մխիթար Սեբաստացիի հրատարակած առաջին գիրքը կը կրէ 1700 թուականը. անկէ ետք, իր հետեւորդները շարունակեցին Մխիթարի հրատարակչական ծրագիրը եւ մինչեւ այսօր, Վենետիկի մէջ հրատարակուած հատորներուն թիւը կը հասնի 1600-ի, իսկ Վիեննայի մէջ՝ մօտաւորապէս 1000-ի։ Վիեննայի «Ազգային Մատենադարան»ի 230 հատորները վկաներն են յամառօրէն կատարուած հայագիտական աշխատանքներուն։

Կը մնայ ըսել ու շեշտել որ Մխիթարեան Հաստատութեան երկու կեդրոններուն իմացական ազդեցութիւնը հայութեան կեանքին եւ վերածնունդին վրայ՝ շատ մեծ եղաւ։ Ժ. Պրանտի բացատրութեան համաձայն՝ այդ երկու վանքերը տեսակ մը զոյգ համալսարաններ դարձան, բարձր ուսումի, գիտական հետազօտութիւններու եւ կազմաւորումի երկու կեդրոններ։

Պատմաբան եւ խստապահանջ քննադատ Լէօ կը հաստատէ. – «Յայտնի է թէ ի՛նչ ահագին դեր է կատարել Մխիթարեան Միաբանութիւնը հայ ազգին մէջ։ Վստահ կարելի է ասել որ մի ամբողջ դար, մինչեւ ԺԹ. դարու կէսը, դա միակ հիմնարկութիւնն էր, որ լոյս եւ գիտութիւն էր մատակարարում Հայերին։ Մի անօրինակ բեղմնաւոր գրական գործունէութեամբ՝ Սուրբ Ղազարի վանքը դարձաւ մի երեւոյթ, որի նմանը չէ տեսել մեր ամբողջ պատմութիւնը» (Լէօ, «Հայկական տպագրութիւն», հտ. Բ., Թիֆլիս 1902, էջ 42), այնքան որ «Մխիթար Աբբան – Հիմնադիր Մխիթարեան Հաստատութեան – ամբողջ մի դարագլուխ է կազմում մեր մտաւոր զարգացման պատմութեան մէջ եւ որը տարբերում է իրանից առաջ եղած բոլոր հայ մարդկանցից» (Լէօ, «Հայոց Պատմութիւն» Երեւան, 1946)։

Արշակ Չօպանեան, իր կարգին, կ'աւելցնէ. –

«Ո՛չ մէկ հայկական հաստատութիւն այնքան ինքնատիպ, այնքան խորունկ ու տեւական ազդեցութիւն ունեցած է Հայոց վրայ, արեւմտեան ոգիին, ճաշակին (եւ ազնիւ) բարքերուն մեր մէջ տարածման տեսակէտով, որքան Մխիթարի Տունը» («Դէմքեր», նոյն, էջ 49)։

Պէտք է նշել յատկապէս թէ Մխիթարեաններու մեծագոյն արժանիքը եղած է յաճախ ուղեյարդարի կամ ռահվիրայի դժուար դերը ստանձնել, կոխելով առապար ուղիներ եւ հարթելով ճամբան յետագայ զարգացումներու։

Մխիթարեան Հայրերու գործը նախատեսուածէն շատ աւելին է. անոնց ընդհանուր գործունէութեան միշտ կարեւորագոյն կէտը ա՛յն է՝ որ «գիտակից եւ անձնազոհ» այս մարդիկը կրցան իրենց դարը լեցնել իրենց հարուստ հոգիով ու միտքով եւ իրենց յատուկ եւ անմոռանալի դրոշմը դնել ապագայ ժամանակներու վրայ։

(Շար. 3)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԹՂԹԱԾՐԱՐԸ

ԵՐԵՔ ՎԵՐՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – («Յառաջ»). –

Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը հրաւիրած էր, Ուրբաթ, Ապրիլ 10-ին, Արմէն Ուլթաֆեանը, ներկայացնելու համար հայկական ցեղասպանութեան թղթածրարին մաս կազմող երեք նոր եւ յոյժ կարեւոր վերահրատարակութիւններ՝ «Le Traitement des Arméniens dans l'Empire Ottoman (Vicomte Bryce)», «Les Massacres des Arméniens (A. J. Toynbee)» et «Rapport secret sur les massacres d'Arménie (J. Lepsius)».

Արմէն Ուլթաֆեանը երիտասարդ ու փայլուն մտաւորական մըն է, ուսողագէտ որ ոչ միայն կ'ուսուցանէ Փարիզ, Ժ.Գ. համալսարանը, որպէս Մէթրը տը Քոնֆերանս, այլեւ դասախօսած է ամերիկեան համալսարաններուն մէջ, մինչեւ Մեքսիքա, մինչեւ Քուպա եւ նաեւ Երեւան, ուր իր դասընթացքները բազմադրուած եւ ցրուած են ուսանողներուն։ Հեղինակն է նաեւ ուսողական, յատկապէս գրահաշիւի, կարգ մը յօդուածներու եւ հատորներու։ Բայց, Արմէն Ուլթաֆեան միշտ մասնաւոր հակում մը ունեցած է պատմութեան, որ այժմ դարձած է կիրք։ Բազմաթիւ ճամբորդութիւններ կատարած է, ի մասնաւորի երկու Ամերիկաները, Միջին-Արեւելքի երկիրները, Թուրքիա, եւ անշուշտ Հայաստան։ Անցեալ տարի «Ժէօ» ամսագրի Փետրուարի թիւին մէջ ստորագրած էր շահեկան յօդուած մը՝ «Ջնջուած երկրի մը յիշողութիւնը» խորագրին տակ։ Նաեւ, ինք է որ հրատարակած է գեղեցիկ հատոր մը նուիրուած իր հօր՝ Զարեհ Ուլթաֆեանի նկարչական եւ գրական գործերուն, լոյս տեսած 1982-ին Վենետիկի Մխիթարեան տպարանէն։ Աւարտելու վրայ է գիրք մը՝ «Կիլիկեան կայսրութիւններու քառուղիին» որ «Լէ պէլ Լէթրը» հրատարակչատունը լոյս պիտի ընծայէ 1987-ի աշնան։

Արմէն Ուլթաֆեան նախ բացատրեց այս վերահրատարակութիւններու պատճառները։ Թուրքիան քանի մը տարիէ ի վեր, ըսաւ, դուրս ելած է իր պատեանէն, իր լռութենէն, եւ այլեւս կոնակ չի դարձներ Հայկական Հարցին, այլ անցած է յարձակողականի կատարելով պատմական ուսումնասիրութիւններ, հրատարակելով եւ մանաւանդ բաժնելով գիրքեր գիտնագիտական աշխարհին մէջ։ Արդ, էական է հակազդել։ Պէտք չէ ուշանալ։ Անհրաժեշտ է կէտ առ կէտ պատասխանել։ Պատմագէտներու եւ պատմական վերլուծումներու ժամն է։ Ասոր համար պէտք է դիմել պատմական տուեալներուն եւ վկայութիւններուն, այսինքն վերադառնալ աղբիւրներուն, եւ մասնաւորապէս Պրայսին եւ Լեփսիուսին վերահրատարակելով անոնց գործերը, որոնք վաղուց սպառած էին։ Արմէն Ուլթաֆեան յիշեց նաեւ անշուշտ ամերիկեան աղբիւրները (Մորկէնթաու), ռուսական աղբիւրները (Մանտէլշթամ), հայկական աղբիւրները (Անտոնեան) եւ ունկնդիրներու ուշադրութեան յանձնեց զարմանալիօրէն Ֆրանսական լռութիւնը, բացի կարգ մը թերթերու մէջ լոյս տեսած յօդուածներէ եւ նոյնպէս իտալական աղբիւրներուն բացակայութիւնը, բացի Տրապիզոնի Իտալական դեսպանին մէկ տեղեկագրէն։

Ապա, խօսեցաւ Պրայսի մասին որպէս մասնագէտ, հայասէր, որ բազմաթիւ ճամբորդութիւններ ըրած է Հայաստան, եւ Հայերուն ծանօթացած տեղւոյն վրայ։ Նոյնպէս անդամ Ազատական կուսակցութեան վարած է բազմաթիւ պաշտօններ Բրիտանական կառավարութիւններուն մէջ, Կլատսթոնի իշխանութեան օրերուն, եղած է Մեծ – Բրիտանիոյ դեսպան Միացեալ - Նահանգներ, ստեղծած է 1876ին հայ – անգլիական միութիւն մը, գրած է «Անդրկովկաս եւ Արարատ» հատոր մը որուն 4-րդ հրատարակութեան մէջ գլուխ մը աւելցուցած է Հայկական Հարցի նոր պատմութեան վրայ որ կը քննադատէ եւ կը ձաղկէ Բրիտանական քաղաքականութիւնը հանդէպ Հայերուն, նոյնպէս 1915-ի Հոկտեմբերին Լորտերու ժողովին մէջ կ'արտասանէ բուռն ճառ մը Հայկական Ջարդերուն դէմ։ Դերկոմս Պրայս, արդէն 1896-ի ջարդերուն ժամանակ դիրք ճշդած է ի նպաստ Հայերուն եւ իր վերլուծումներուն մէջ շեշտած է թէ հայկական ջարդերու պատճառները յատկապէս քաղաքական եղած են, եւ ոչ հետեւանք կրօնամոլութեան կամ այլ ընկերային դէպքերու։ Արմէն Ուլթաֆեան բացատրեց թէ ինչո՞ւ, տարիներ շարունակ անտեսելէ յետոյ Հայերը, Բրիտանական կառավարութիւնը գրել տուաւ կամ Պրայս գրել տուաւ, բոլոր կողմերու, այս կապոյտ գիրքը որուն խմբագրութեան մասնակցած է, Թոյնպի։ Կապոյտ գիրքին մէջ փաստաթուղթերը խմբուած են աշխարհագրական կարգով։

Յետոյ, ներկայացուց Ժ. Ա. Թոյնպի (1889 – 1975), որպէս դարուն ամենամեծ պատմագէտներէն, հելլենագէտ, կանուխէն հետաքրքրուած է հայկական հարցով։ Իր գիրքին «Հայերու Ջարդերը» նախաբանը գրած է Դերկոմս Պրայս։ Գիրքը շահեկան է պատմական տեսակէտէն, բայց վկայութիւն մը չէ։ Թոյնպի չէ տեսած կերպով ունեցած է հակա – գերմանական զգացումներ։ Գիրքին 5-րդ գլուխը քաղաքականօրէն կարեւոր է Հայերուն համար, որովհետեւ արդէն 1916ին իսկ Թոյնպի կը հերքէ Թուրքերու ներկայացուցած յետագայ պատճառները։

Գալով Ե. Լեփսիուսի գիրքին, Արմէն Ուլթաֆեան ըսաւ որ հոն արձանագրուած դէպքերը, վկայութիւնները, տեղեկագիրները, փաստաթուղթերը անհերքելի են։ Լեփսիուս ճամբորդելով ամբողջ Անատոլուի հայկական գաւառները ականատես եղած է դէպքերուն, հաւաքած է վկայութիւններ, այցելած է դեսպանատուներ, մանաւանդ գերմանական եւ ա-

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԼՈՍ – ԱՆՃԸԼԸՍԻ Եու – Սի – էլ – էյ համալսարանի մեծագոյն գրադարանին մէջ, Մարտ 29–ին, տեղի ունեցած ձեռնարկի մը ընթացքին տոքթ. Ռէյմընտ Օրնարի յայտարարած է, թէ համալսարանի Միջին – Արեւելեան Գիտութեանց Կեդրոնի փոխ – տնօրէն եւ Հայոց պատմութեան դասախօս փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեան 6–րդ աստիճանի դասախօսի կոչում ստացած է, ինչ որ բարձրագոյն տիտղոսն է ամերիկեան ակադեմական կարգե – րուն մէջ:

×

ԼՈՍ – ԱՆՃԸԼԸՍԻ Տիգայն Սէնթըրի ցուցասրահին մէջ, Մարտ 11–ին, բաց – ուած է ֆրանսահայ երեք նկարիչներու՝ Ժան Գադանճեանի, Վահէ Պարսումեանի եւ Արշակի գործերուն ցուցահանդէսը, որուն մասնակցած են նաեւ Վահան Ամատունի եւ Ուիլեըմ Քարթըրի (Միացեալ – Նահանգներէն), Մանֆրէտ Միւլըր եւ Ծուլիա Լոհման (Արեւմտեան – Գերմանիայէն): Ցուցահանդէսը կազմակերպած է Ինկէ Մարգարեան:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ – ԱՅՐԷՍ տեղի ունեցած գիրքի 13–րդ ցուցահանդէսին, ինչպէս նախորդ տարիները, այս տարի եւս մասնակցած են Հայերը, առանձին տաղաւարով: Պաշտօնական բացումը կատարուած է Մարտ 26–ին: Խօսք առած է Արժանթինի նախագահը՝ Ռաուլ Ալֆոնսին: Ցու – ցահանդէսի ընթացքին տրուած են դասախօսութիւններ հայ մշակոյթին եւ հայկական հարցին մասին:

×

ԼՈՍ – ԱՆՃԸԼԸՍԻ «Սքաթիչ Ռայթ» սրահին մէջ, Մարտ 22–ին, տեղի ունեցած է «Բերդ» պարախումբին երեկոյթը: Խումբը մեկնաբանած է հայ եւ օտար պարերու փունջ մը, ինչպէս նաեւ Անահիտ Ջանբազեանի ստեղծագործական ճիգի արդիւնքը հանդիսացող եւ Սայաթ Նովայի անձն ու արուեստը խրայատուկ ոճով ներկայացնող բեմապար մը: «Բերդ» պարախումբը բաղկացած է տարբեր տարիքի 160 անդամներէ:

×

ՍԱՆ – ՖՐԱՆՍԻՍՔՈՅԻ Հըրպըթ պալատի սրահին մէջ, Մարտ 14–ին, տեղի ունեցած է գեղարուեստական երեկոյթ մը, որու ընթացքին դերասանուհի Մարի – Ռոզ Ապուսեֆեան ներկայացուցած է Մատթէոս Զարիֆեանի կեանքն ու «Խենթը» քերթուածը, ինչպէս նաեւ Կոստան Զարեանի կենսագրականը եւ անոր «Տատրագոմի հարսը» գործը:

×

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Մարտ 7–ին, տեղի ունեցած է ուսուցչական սեմինար մը, կազմակերպութեամբ Հ.Օ.Մ.ի Շրջ. Վարչութեան Շարաթօրեայ վարժարաններու Յանձնախումբին: Սեմինարը վարած է Միրէյ Մկրտիչեան: Առաւօտեան նիստերուն խօսք առած են Ամալիկ Աւագեան՝ ընթերցանութեան կարեւորութեան եւ անոր զարգացման շուրջ, եւ Սարգիս Ղազարեան՝ ուսուցիչ – աշակերտ յարաբերութեան մասին: Ճաշէն ետք դասախօսած են երաժիշտ – խմբավար Ալֆրէտ Մարգոյեան եւ Անահիտ Մէյմարեան:

×

ՍԱՄԱԹԻՈՅ Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ մէջ, Ապրիլ 4–ին, տեղի ունեցած է քահանայական ձեռնադրութիւն: Պատարագած, քարոզած եւ ձեռնադրութիւնը կատարած է Շնորհք Պատրիարք՝ Պարոյր Սարկաւագ Համատեանը կոչելով Գրիգոր քահանայ: Նոյն օրը, իրիկունը, Պէշիկթաշի վերա – նորոգուած եւ վերազարդարուած եկեղեցւոյ օծումը կատարուած է Պատրիարքին ձեռամբ: Յաջորդ առաւօտուն, նոյն եկեղեցւոյ մէջ պատարագած է Շնորհք Պատրիարք, որուն քարոզին բնաբանը եղած է «Եկեղեցւոյս պայծառութիւն, Ազգիս Հայոց սէր եւ միութիւն» աղօթքը Տէր Ողորմեայէն: «Տէր Ողորմեան մեր ժողովուրդին երգն ու աղօթքն է, ըսած է Պատրիարքը, այս աղօթքը ոչ մեր ժամագիրքին մէջ կը գտնուի, ոչ ալ պատարագի գրքին: Այս աղօթքը վերջէն է որ աւելցուած է մեր պատարագին մէջ եւ կարծես կ՚արտայայտէր մեր ժողովուրդին սրտէն եկող կանչ մը, աղօթք մը»: Եկեղեցին կառուցուած է 149 տարի առաջ, Կարապետ Պալեանի ձեռամբ: Յաւարտ արարողութեանց, յարակից սրահին մէջ տրուած է ճաշ մը, որուն մասնակցած են հոգեւորականներ, բարերարներ եւ համայնական մարմիններու ներկայացուցիչներ: Բացումը կատարած է Արման Մարաշլեան: Հանդիսութիւնը վարած է Նազարէթ Պալ: Խօսք առած են տոքթ. Վարդ. Շիկահեր եւ Ռոպէր Հատտէճեան: Հուսկ բանքը արտասանած է Շնորհք Պատրիարք:

×

ՍԿԻՒՏԱՐԻ Թաղապետական Թատրոնին մէջ սկսած է ներկայացուիլ Կլագունովի «Ռայմոնտա» բեմապարը, Ժամանակակից Պալէի Խմբակին կողմէ: Խումբին մաս կը կազմէ հայ արուեստագիտուհի մը՝ Դալար Ասլանեան, որ կը մարմնաւորէ երկու դերեր՝ Սիպիլ մօրաքրոջ եւ Շեհերազատ:

×

ՈՒԱԹՐԹԱՈՒՆԻ Հայ Կեդրոնին մէջ, Մարտ 21–ին, նշուած է Պոսթընի հայկական անկախ ձայնասփիւռի 6–րդ տարե – դարձը: Հանդիսութիւնը վարած է Յարութիւն Մարլեան: Խօսք առած են Վեհանոյշ Թեքեան եւ Թոմ Վարդապետեան: Օրուան պատուոյ հիւրը եղած է ամերիկահայ ամէնօրեայ առաջին դպրոցի հիմնադիր Գաբրիէլ Ինճէճիկեան, որ խօսք առնելով շեշտած է հայկական վարժարանին կարեւորութիւնը: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

×

ՖԻԼԱՏԵԼՖԻՈՅ Սէյնթ Ճոզէֆ գոլէճի «Պլուէթ» Թատրոնին մէջ, Մարտ 15–ին, ներկայացուած է Հրանտ Մարգարեանի «Ես ատողերը կ՚ուզեմ գրկել» կատակերգութիւնը, Նիւ – Եորքի Համազգայինի Թատերախումբին կողմէ: Ներկայ եղած են 300 հոգի: Թատերախաղը երգիծական շունչով կը պատկերացնէ Նիւ – Եորքի, ինչպէս նաեւ Ամերիկայի այլ մեծ քա – ղաքներու ներկայ օրերու խրայատուկ յոռի բարքերը:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐԷՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը կէս օրուան ճաշ մը կազմակերպած էր Ապրիլ 5–ի Կիրակին, Մշակոյթի Տան մէջ:

Ինչպէս սովորութիւն է Կապոյտ Խաչի բոլոր ձեռնարկներուն, սրահը լեցուն էր:

Վարչութեան ատենապետուհիին բարի գալուստի խօսքէն ետք ճաշը սկսաւ Տէրունական աղօթքով, երգուած բոլոր ներկաներուն կողմէ. հոս աւելորդ չէ ըսել՝ թէ բոլոր ճաշերը եւ անուշեղէնները սիրայօժար պատրաստուած էին խաչուհիներու կողմէ, ինչ որ լաւագոյնս գնահատուեցաւ:

Ճաշի ընթացքին մեր հայրենակիցներէն շատեր ցոյց տուին իրենց երգելու եւ արտասանելու ձիրքերը:

Սուրճէն ետք ներկաները բարձրացան երրորդ յարկ «Նշան Ռստիկեան» սրահը, ուր Կապոյտ Խաչի դպրոցին աշակերտ – ները գեղեցիկ յայտագիր մը պատրաստած էին: Պզտիկ արտասանութիւններ, գեղջկական պարեր, շողդամին երգախառն տրամախօսութիւնը եւ տարազներու ցուցադրութիւն մը:

Տեղւոյն վրայ կազմուեցաւ հինգ հոգինոց դատական կազմ մը, ընտրելու համար լաւագոյն տարազը կրող աշակերտը:

Զանազան տարազներու այս ցուցադ – րութիւնը յղացումն ու պատրաստութիւնն էր Տիկին Օտէթ Մազաքեանի. կ՚արժէ յետագային ընդլայնել եւ լման յայտա – գիր մը պատրաստել պզտիկ մանչքններով: Շատ յուզիչ էր դիտել վեցէն տասնեւերկու տարեկան մեր տղոց եւ աղջիկներուն տողանցքը: Այնքան անուշիկ էին եւ այնպէս լուրջի կ՚առնէին իրենց ըրածը, որ դատական կազմը բոլորն ալ լաւագոյն հռչակեց:

Մինչ դատական կազմը իր որոշումը կը բանաձեւէր, վիճակահանութեան տոմսերը սպառեցան, գեղարուեստական յայտագիրը վերջացաւ ծաղիկներու պարով մը. մանուկները ներկաներուն բաժնեցին իրենց կողովներուն մէջ եղած ծաղիկները:

Այդ օրը Վիէնի Կապոյտ Խաչուհիները մեզի ապացոյցը տուին թէ կարող են արուեստի գործ ընել եւ ընտիր ճաշակի յայտագիր պատրաստել:

Ա. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

մերիկեան ու առած է դեսպաններու տեղեկագիրները: Լեփսիուս եւս կը մերժէ Թուրքերուն բոլոր կեղծ պատճառաբանութիւնները եւ կը հաստատէ թէ հայկական ցեղասպանութիւնը քաղաքական դրդա – պատճառներ ունի: Նաեւ, Ե. Լեփսիուսի «L'Arménie et l'Europe» և «l'Allemagne et l'Arménie» հատորները հիմնական են հայկական ցեղասպանութեան թղթածրարին համար: Արմէն Մութաֆեան ըսաւ թէ Հայերը կրնան արձան մը կանգնեցնել Լեփսիուսի, որովհետեւ իր գիրքը «Le Rapport secret sur les massacres d'Arménie» աւելի քան հիմնական է:

Արմէն Մութաֆեան ըրաւ պատմական, գիտական, քաղաքական եւ բաղդատական յոյժ շահեկան վերլուծում մը այս երեք գիրքերուն ցոյց տալով թէ իրապէս կը տիրապետէր իր նիւթին:

Այս առթիւ, կ՚արժէ գնահատել այն մարմինը բաղկացած քանի մը անձնաւորութիւններէ եւ յատկապէս՝ Ժեռար Շալեանէ, Ալիս Սամուէլեան – Արսլանեանէ, Քլէռ Մուրատեանէ եւ Արմէն Մութաֆեանէ, որոնք յարատեւօրէն լծուած են ֆրանսերէնով հրատարակել կամ վերհրատարակել հայկական ցեղասպանութեան թղթածրարին մաս կազմող էական հատորները:

ԵՐԲԵՔ ՉՄՈՌՆԱՆՔ ՈՐ ԳԻՐՔԸ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԶԷՆՔ ՄԸՆ Է, ԵՒ ԳԻՐՔ ՄԸ ԳՆԵԼԸ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՐԱՐՔ ՄԸ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

ՄԱՅՐԻԿ

ԱՆՐԻ ՎԵՐՆԷՕՅ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont, Paris, 1985

Երբ վերադարձայ մեր մօլորակը, կէսօր էր, սակայն ի՞նչ օր էր արդեօք:

Անկողնիս շուրջ հաւաքուած գտայ հայրս՝ աթոռի մը վրայ կծկուած, Գայեանէն, որ այրող քոմփրէս մը կը դնէր կուրծքիս, Աննա մօրաքոյրս, որ կը ժպտէր ինծի եւ մայրս՝ ծռած ջերմաչափին վրայ, որ 38° ցոյց կու տայ: Ի՞նչ պատահած էր:

– Մայրիկ, ի՞նչ ունիմ:

Ձայնս լսելով հայրս ցնցուեցաւ ու եկաւ նստիլ անկողնիս եզերքը:

– Բան չկայ Մանչս, ամէն բան շատ աղէկ պիտի ըլլայ:

Յիշողութեանս պահած վերջին պատկերս «դրեթէ – բժիշկ»ին մեկնումն էր, յետոյ ամէն բան կորսուած էր անորոշութեան մէջ:

Երէկ էր այդ ամէնը. մայրս փութացած էր գործատէրոջ, որու կինը Մարսէյլի ամէնէն ծանօթ մանկաբոյժը կանչած էր, որ ընդունած էր իր հիւանդներէն ետք գալ, քննել զիս: Տոքթէօր Ֆիլիփ կը կոչուէր ու իր համբաւը միայն մեր հայրենակիցներուն միջեւ տարածուած չէր: Միայն իր սուրերը կը յիշէի, որ ինծի կը հրամայէր 33 ըսել:

Շատ լաւ գիտէի մերիններուն ճառագայթող դէմքերը, երբ մեզմէ մէկը առողջանար: Կարծես բոլորը մէկ կ՚ապաքինէին: Այդ առաւօտուն ծանրակշիռ լրջութիւն մը ունէր իրենց նայուածքը երբ չէին գիտեր թէ կը դիտեմ զիրենք: Սակայն անմիջապէս որ աչքերս զիրենք բռնէր մտահոգութեան մէջ խորասուզուած, իրենց շրթունքներուն վրայ վստահեցնող փութկոտ ժպիտ մը կը վառէին անոնք ու յետոյ կը տեսնէի որ իրենց գլուխները անդին կը դարձնէին չմատնելու համար իրենց թաքուն անձկութիւնները: Երեք մայրերս խնկական շղթայ մը կազմած էին անկողնիս շուրջը: Աւելի ճիշդը մեծ զարթուցիչին շուրջը, որուն այնքան ուժգին թիքթաքները կ՚արձագանգէին գլխուս մէջ, եւ որ կանոնաւոր միջոցներով կը հնչէր: Գիշեր – ցերեկ անընդմէջ, ամէն ժամու պէտք էր կուրծքիս ձախ կողմը հազիւ հանդուրժելի, տաք քոմփրէս մը դրուէր: Դեռ կը տեսնեմ Աննա մօրաքոյրս մեր կաթսաներուն առջեւ, որոնք տեւաբար եռացած ջուր կը հայթայթէին: Մայրիկս մանանեխի փոշին կը խառնէր, մինչեւ որ շոգի արձակող խիւս մը ձեռք ձգուէր. Աննա մօրաքոյրս կ՚առնէր այդ խառնուրդը, կը տարածէր քառակուսի կտրուած փափուկ, թափանցիկ լաթի մը վրայ, զոր յետոյ երկուքի կը ծալէր:

Գայեանէին պարտականութիւնն էր կուրծքիս վրայ դնել կրակէ այդ խիւսը: Ինծի ցոյց տալու համար թէ տաք ջերմութիւնը հանդուրժելի է, ան զայն նախ կը դնէր իր այտին վրայ:

Առաջին այրուցքին ուժգին ցաւը աչքերէն արցունքի խոշոր կաթիլներ կը քամէր, զորս կը սրբէր ձեռքին հակառակ կողմով, որպէս թէ քրտինքն ըլլար:

– Տեսա՞ր: Բան մը չէ. քիչ մը կը քրտնցնէ այդքան: Հիմա կարգը քուկդ է:

Այն ատեն ակռաներս կը սեղմէի, կը փակէի աչքերս: Բան մը, որու տոկացած էր Գայեանէին այտը, ամօթ կ՚ըլլար ինծի չընդունիլ մարմնիս նուազ զգայուն մէկ մասին վրայ:

Անկողնիս գլխուն դրուած սեղանին վրայ ուրիշ տանջանք մը կը սպասէր ինծի. դեղի սրուակներու ամբողջ բանակ մը, լեցուած խիտ կամ թանձր հեղուկներով:

Տակաւին գոյութիւն չունէին այսօրուան փոքր դեղահատները, որոնք հիմնական տարրը ծածկած են, զանոնք անհոտ, անհամ բաներու վերածելով: Այն օրերուն հիւանդը ուղղակի կ՚առնէր դեղին համն ու հոտը. դեղեր՝ զորս քիչ մը ջուրի մէջ կը կաթեցնէին, կամ սուրճի կամ ապուրի դգալներով կու տային, միշտ շաքարի կամ շոքոլայի կտորով մը, որպէսզի ջնջէ անոնց սիրտ – խառնուք պատճառող համը:

Տոքթ. Ֆիլիփ երեկոյեան պէտք է գար: Հայրս մինչեւ գործատան ճամբան բռնելը, մինչեւ վերջին պահը սպասած էր անոր: Բժիշկը իրիկունը ուշ ատեն եկաւ: Երբ ներս մտաւ, առաջին անգամ կը տեսնէի զայն. մարմնեղ էր, կապոյտ աչքեր ու մօրուքի նուրբ շրջանակ մը ունէր. տաքարիւն, ապահովութիւն ներշնչող մէկն էր. մէկը այն բժիշկներէն, որու ներկայութեան մարդ աւելի լաւ կը զգայ ինքզինք, գոնէ այցելութեան միջոցին:

(Շար. 82)

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՓԱՐԻԶ

ՊԱՏԱՐԱԳ

ի յիշատակ

1915–ի Մեծ Եղեռնի բիւրաւոր նահատակներուն

Ուրբաթ, Ապրիլ 24, յիշատակ է բիւրաւոր նահատակաց մերոց, որք կատարեցան յրնթացս առաջին պատերազմի:

1915–ի Մեծ Եղեռնի 72–րդ տարեդարձին առիթով, Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը ճիշդ 3–ին, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի եւ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ կը կատարուի մեր աւելի քան մէկ ու կէս միլիոն նահատակներուն համար:

Կը պատարագէ՝ ԴԱՒԻԹ ԵՊԻՍԿ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ
Կը քարոզէ՝ ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Կը յիշեցնէ մեր ժողովուրդին, թէ պետական տնօրինութեամբ, բոլոր Հայերը՝ դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր կամ ուրիշներ, կրնան այսօր բացակայիլ՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար:

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը ներկայ գտնուելու Սուրբ Պատարագին եւ աղօթելու հոգիներուն համար մեր բիւրաւոր նահատակներուն, որոնք ինկան «վասն հաւատոյ եւ հայրենեաց»:

ԲՈՅԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

Հայ Նախկին Ռազմիկներու Ազգ. Ընկերակցութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր Հայերը բողքի արծարծման, վերապահուած Հայերուն, «բողքի կոմիտէ»ին կողմէ: Հաւաքուիլ ժամը 18–ին Շան զ'էլիզէի եւ Ֆրէնքլանտի անկիւնը:

BANDEROLES ET DRAPEAUX NON FRANÇAIS FORMELLEMENT INTERDITS.

ՄԱՐՍԷՅԼ

նախագահութեամբ եւ կազմակերպութեամբ՝
ՀԱՅ ԵՐԵՔ ՅԱՐԱՆՈՒԱՆՈՒԹԵԱՆՑ
ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Հայց. Առաքելական Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին
339, ave. du Prado — MARSEILLE

Հինգշաբթի Ապրիլ 23, ժամը 21–ին՝
ՀՍԿՈՒՄ Յուշարձանին առջեւ
եւ ԱՂՕԹՔ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ

Ուրբաթ, Ապրիլ 24, ժամը 8·30ին՝
ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ Ս. ՊԱՏԱՐԱԳ
ձեռամբ՝ ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ–ի
մասնակցութեամբ՝ ՍԱՐԳԻՍ ՎՐԴ. ԴԱՒԻԹԵԱՆ–ի
եւ ՎԵՐ. ԴԱՆԻԷԼ ՍԱՀԱԿԵԱՆ–ի

ժամը 10·30–ին՝ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ժամը 11ին՝ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿՆԵՐՈՒ ԶԵՏԵՂՈՒՄ Յուշարձանին առջեւ:

ԼԻՈՆ

Լիոնի Կրօնական Երեք յարանուանութիւններու՝ առաքելական, կաթոլիկէ եւ աւետարանական հովանաւորութեան ներքեւ, Ապրիլեան Նահատակաց յիշատակին արարողութիւն կը կատարուի Ուրբաթ, Ապրիլ 24–ին, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցին:

Սկիզբ պատարագի՝ ժամը՝ 14·30:
Հոգեհանգիստ ժամը՝ 16:

ՆԻՍ

Programme des cérémonies du souvenir qui se dérouleront les 23 et 24 AVRIL
Sous la présidence d'honneur de Monsieur Jacques MEDECIN
Député-Maire de NICE — Président du Conseil Général des A. M.

Jeudi 23 Avril à 20h

Veillée — Office Religieux en l'Eglise Ste. Marie de Nice.
Conférence et projection de diapositves par le Dr. Chabouh GEDIK
Salle OCHAGAN..

Vendredi 24 Avril

— 9h45 : Rassemblement Promenade des Anglais (face Hôtel Méridien) Marche silencieuse jusqu'au Monument aux Morts.
— 10h30 : Dépôt de gerbes à la mémoire de nos Martyrs et des anciens combattants français d'origine arménienne morts pous la France 1914-1918, 1935–1945.
— 11h30 : Messe de Requiem en l'église arménienne Sainte - Marie, 281, boulevard de la Madelaine à NICE.

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ

Ապրիլ 24, Ուրբաթ, առաւօտեան ժամը 10·30–ին Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ ԶԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգստեան արարողութիւն:

ՎԻԷՆ

Ապրիլ 26, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10–ին, Վիէնի Սէն Թէոտոր մատուռին մէջ կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ ԶԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

Ապրիլ 24, Ուրբաթ, առաւօտեան ժամը 9·30–ին, Կրընոպլի Սէն ժոզէֆ եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ ԻՍԱՀԱԿ ԽՉԿՐ. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Ապրիլ 26, Կիրակի օր, գաղութիս Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ Կապոյտ Խաչի Լիոնի «Արաքս» մասնաճիւղի վարչութիւնը, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ մասնաճիւղիս անդամ մեկնող բոլոր ընկերուհիներու հոգւոցն ի հանգիստ:

Պատարագի աւարտին, եկեղեցւոյս յարակից սրահին մէջ կը տրուի հոգեճաշ բոլոր հանգուցեալ Խաչուհիներու յիշատակին:

Ուստի արձանագրութեան համար կը խնդրուի հեռաձայնել մինչեւ Ապրիլ 23, Հինգշաբթի, ամէն օր, ժամը 19–էն վերջ հետեւեալ թիւերուն. –
78 – 49 – 06 – 06 կամ՝ 78 – 75 – 90 – 30

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Մեսրոպ կրթարանը շնորհակալութեամբ ստացած է 500 Ֆ. Տիկին Ազնիւ Թագւորեանէ իր զաւկին՝ Թագւոր Թագւորեանի մահուան 8–րդ տարելիցին ի յիշատակ, նաեւ 1.000 ֆրանք Տէր եւ Տիկին Շամոյեանէ եւ զաւակներէն Տէր եւ Տիկին Զերչեանի յիշատակին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Հայ Մշակոյթի Տան բացման 11–րդ տարեդարձի հացկերոյթը, Կիրակի, Մայիս 17–ին:

- ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ -

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

ՄԵՌԵԼՈՑ

ՊԱՏԱՐԱԳԷՆ ԵՏՔ՝ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ՀԱՄՕՐԷՆ ՆՆՋԵՑԵԼՈՑ

ՓԱՐԻԶ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ

Պատարագ 10·15 :
Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆՑ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ
ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ժամը 10·45 :

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ
ՇԱՒԻԼ

ժամերգութիւն 9, պատարագ 10·30 :

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱՄԻՆ
ԻՍԻ

ժամը 10 :

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ
ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ժամը 10 :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Սկիզբ 8·30, պատարագ 10 :

Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Սկիզբ 9, պատարագ 10 :

ՊՈՒԼՎ. OSSO — Ս. ՅԱԿՈԲ

Սկիզբ 8·30, պատարագ 9·45 :

ՍԷՆ–ԺԵՐՈՄ

Սկիզբ 9, պատարագ 10 :

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Պատարագ 10 :
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ԽՉԿՐ. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Պատարագ 10 :

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ
ՎԱԼԱՆՍ

Սկիզբ 9, պատարագ 10 :

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի Վարչութեան Տիկնանց բաժնի միօրեայ Վարժարանի պատասխանատուները, հաճոյքն ունին ծանուցանելու, թէ ամառնային արձակուրդ մը կազմակերպած են, բոլոր յարմարութիւններով օժտուած վայր մը, Յուլիս 11–էն Օգոստոս 1:

Հասցէ. – VARS Ste. Marie (H. A.)

Հայ տնօրէնի մը եւ մասնագէտ առաջնորդներու հսկողութեան տակ պիտի աշխատին զուարթ ժամեր անցնել հայկական շրջանակի մէջ, 7 – 15 տարեկան երկու սեռէ աշակերտներու համար:

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար. –
Հեռաձայնել՝ Տնօրէն Պ. Փ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ–ի
Գործի ժամերուն՝ գրասենեակ. – 91 – 90 – 23 – 83
Իրիկուան՝ բնակարան. – 91 – 88 – 03 – 95
Կամ Տիկին Ստեփանեանի բնակարանը. – 91 – 79 – 30 – 34

NOUVEAU . . . NOUVEAU . . . NOUVEAU

CONCERT PUBLIC
DE
LIZ SARIAN
A EREVAN

EN VENTE CHEZ VOTRE DISQUAIRE
A PARTIR DU 10 MARS

ATTENTION
tirage limité

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
22
MERCREDI
22 AVRIL
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.471 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 62e ANNÉE — No 16.471

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱՐԺԱՆԹԻՆ

ԱԼՖՈՆՍԻՆ ԵՒ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՅԱՂԹԵՑԻՆ

ԱԼԺԷ

ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ ՈՒԺԸ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ Է

ՖՐԱՆՍԱ

ՏԷՐ-ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԻՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԾԱՅՐԱՅԵՂ ԱՋԸ ԱՐԹՈՒՆ Է

Ալֆոնսինի յաղթանակը, թէկուզ փոքրիկ գիջումով մը, միայն տեղական բընոյթ չունի եւ մեծ տարողութիւն ունեցող յաղթանակ մըն է, քանի որ ժողովրդավարութեանն իսկ յաղթանակն է:

Զինուորական ապստամբական շարժումները զօրանոցէ զօրանոց աւելի քան մտահոգիչ էին եւ կը սպառնային երկրին անդորրութեան ու վերագտած ազատական մթնոլորտին: Փոքրամասնութիւն մը, քանի մը հարիւր զինուորական կը բաւէն ամբողջ երկրի մը սարսափ պատճառելու համար եւ որքան ալ նախագահ Ալֆոնսին իր կողքին ունէր ամբողջ ժողովուրդ մը, որ հարիւր հազարներով փողոցները կը լեցնէր զօրավիգ կենալով իրեն, մինչեւ վերջին պահը, վտանգը չէր հեռացած: Ապստամբ խումբ մը սպաներ կը մնային Գամփօ տէ Մայօ եւ ցորչափ այս վերջին ընդդիմադիրներն ալ տեղի չէին տար, ոչինչ կարգադրուած կարելի էր նկատել:

Կիրակի օր էր միայն որ յաղթանակը վերջնական բնոյթ կ'առնէր: Կասկած չկայ որ ինչ որ անցաւ – դարձաւ տրամաբանական ոչ մէկ հիմ ունէր: Արդարեւ, ի՞նչպէս ընդունիլ որ ափ մը ապըստամբներ ամբողջ վարչակարգ մը տապալելու ի վիճակի ըլլան եւ այդ վտանգը այնքան բացայայտ ըլլայ, որ Ալֆոնսին ստիպուի զիջում ընել: Գամփօ տէ Մայօյէն վերադարձին է, որ նախագահը կըրնար հանդարտեցնել ժողովուրդը՝ «Տունը կարգին է» յայտարարելով: Ի՞նչ կ'ուզէին ապստամբ զինուորականները, պարզապէս որ չդատուին ու ազատ ձգուին այն յանցապարտ զինուորականները, որոնք բանտարկուած են անցեալի իրենց գործունէութեան համար: Ինչ որ չի կրնար որոշ մտավախութիւններ չպատճառել այն է որ Ալֆոնսին պարտաւորուի բանակցիլ եւ զգոյշ վարուիլ քանի մը ապըստամբներու հետ, երբ բանակին մեծ մասը չէր միացած ըմբոստական շարժումին (թէեւ տեսակ մը «գործադուլի» դիմած էր, երբ հարկ եղած էր երթալ ու զսպել): Ի վերջոյ, եղած կարգադրութիւնը նոյն ձեւով չէր արտայայտուեր ապըստամբներուն եւ Ալֆոնսինի կողմէ: Առաջինները կը յայտարարէին թէ զէնքերը վար չեն դրած, անձնատուր չեն եղած այլ՝ ձեռք ձգած են ինչ որ կ'ուզէին, այսինքն գոհացում տրուած է իրենց բոլոր պահանջներուն: Իշխանութեան կողմէ, ինչ որ յայտնի էր որպէս զիջում, ցամաքային ուժերու սպայակոյտի պետին հանգըստեան կոչուիլն է: Անձնական բարեկամ Ալֆոնսինի, անոր հեռացումը հիմնական պահանջ մըն էր: Մնացեալը, հաւանաբար, պարզուի օրէ օր:

×

ԱՐԱՖԱԹ
ՄԻՇՏ ՊԵՏՆ Է

Բացակայ է միայն Ապու Նիտալ, որ բազմաթիւ մահափորձերու պատասխանատու կը նկատուի Արեւմուտքի կողմէ: Այսպէս միութիւնը ամբողջական է եւ Ալժէ գումարուած ժողովը – պաղեստինեան Ազգային Խորհուրդին – անգամ մը եւս կը հաստատէ թէ պաղեստինցի բուն, պատմական թէ ներկայ, պետը կը մնայ Եասէր Արաֆաթ: Իր կողքին են՝ Հավաթմէհ եւ Ժորժ Հապաշ, ինչ որ չէր պատահած չորս տարիէ: Այս միացեալ ճակատը, զոր ուրախութեամբ կ'ողջունէր ՊԱԿ-ի պարագլուխը, (որ սակայն կրնայ չտեւել), փաստն էր նաեւ Սուրիոյ ձախողութեան: Արդարեւ, Դամասկոս ջանք չէր խնայած որպէսզի ստեղծէ ուրիշ «ՊԱԿ» մը, բայց, այս օրուան պատկերը ցոյց կուտայ թէ չէ յաջողած:

Եասէր Արաֆաթ, նախապէս արդէն, զեկոյցով մը յայտարարած էր թէ չեղեալ կը համարի Յորդանանի հետ կնքուած համաձայնագիրը, որ իրականին մէջ գոյութիւն ալ չունէր: Ան կը նախատեսէր Միացեալ գործունէութիւն մը խաղաղ լուծումի մը յանգելու համար Մերձաւոր – Արեւելքի մէջ:

Արաֆաթ շեշտեց թէ ինչ որ կը վնասէ Պաղեստինցիներուն՝ իրենց պառակտումն է եւ եթէ կողք կողքի մնան կը յաղթեն, կասկած չկայ ու օր մը չէ օր մը՝ Երուսաղէմ կ'երթան:

«Մենք չենք պայքարիր պայքարելու համար, կ'ըսէ Արաֆաթ, մենք կը պայքարինք արդար եւ տեւական կարգադրութիւն մը ձեռք բերելու համար Մերձաւոր – Արեւելք, որ ընդգրկէ պաղեստինցի ժողովուրդին ազգային իրաւունքներու իրագործումը, ներառեալ ինքնորոշման իր իրաւունքը եւ պաղեստինեան անկախ Պետութեան մը ստեղծումը մայրաքաղաք ունենալով՝ Ալ – Ղոտս (Երուսաղէմ):

Ամէն ինչ, ուրեմն լաւ սկսաւ, բայց իրատեսները, չըսելու համար յոռետեսները, կը նկատեն որ նման ժողովներ եղած են, բայց վաղորդայնները չեն համապատասխաներ միշտ:

**

«ԻՆՉՈ՞Ւ»Ի ՄԸ
ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Շատեր զարմացան այն մեծ աղմուկին համար, որ եղաւ Տէր – Սարգիսեան ընտանիքին Ֆրանսա վերադարձին առթիւ, պաշտօնական շրջանակներու ալ մասնակցութեամբ: Արդարեւ, ամիսներէ ի վեր մեդիաները զբաղեցան այս հարցով, Նախագահ Միթերան, երբ Մոսկուա գնաց, ընդունեցաւ իսկ Ժան Տէր – Սարգիսեանը, եւ դեռ վերջերս Ժ. Պ. Ռեմոն խօսած էր այս մասին խորհրդային իր պաշտօնակիցին հետ: Ինչո՞ւ այսքան իրարանցում ա՛յս մէկ պարագային համար, երբ տարիներու երկայնքին հազարաւորներ վերադարձած են Հայաստանէն Ֆրանսա եւ մամուլը ոչ մէկ ուշադրութիւն գրաւած են: Զարմանալի Կիրակին էր, որ Մարդկային Իրաւանց նախարարը եւ Տէր – Սարգիսեան ընտանիքին Վալանսի ազգականները կը փութային Կառ տըւ Նոռ դիմաւորելու համար Ժան Տէր – Սարգիսեանը, կինը ու զաւակները, ամուսնացած ու ընտանիքի տէր: Ապա, Տէր – Սարգիսեանները կը հասնէին Վալանս, ուր թաղապետութիւնը իրենց տրամադրութեան տակ կը դնէր վեց սենեակնոց յարկաբաժին մը: Կիրակի եւ Երկուշաբթի, գրաւոր մամուլ եւ հեռատեսիլ կը հետեւէին այս ժամանումներուն, լայն արձագանգներ տալով եւ հարցափորձեր ալ ընելով: Կը մնար սակայն «ինչո՞ւ» մը: Արդարեւ, ինչո՞ւ Ժան Տէր – Սարգիսեան այն բացառութիւններէն էր, որու կը գլացուէր արտագաղթելու իրաւունքը, երեք տասնեակ տարիներու երկայնքին (56–էն, Փինոյի ծանօթ այցելութենէն ետք), երբ հազարաւորներու տրուած էր այդ արտօնութիւնը: Այս հարցումին պատասխանն է, զոր կուտայ «Լը Մոնտ»ի Մոսկուայի թղթակիցը (Ապրիլ 21), յայտնելով թէ կարելի է քօղը քիչ մը վերցնել այս առեղծուածին վրայ: Ուրեմն, 1949–ին առաջարկուեր է պատանի Ժան Տէր – Սարգիսեանի «հսկելու» Կիրովականի իր մէկ բարեկամ – դրացիին վրայ, որ կասկածելի կը թուէր որպէս հայ գաղտնի «քաղքենի» կազմակերպութեան մը անդամ: Գաղտնի ոստիկանութիւնն է (այն ատեն՝ ԷՄ – ԿԱ – ՊԷ) որ կ'առաջարկէ իրեն այդ գործը: Ժան Տէր – Սարգիսեան կը մերժէ, ինչպէս այսօր ալ կը մերժէ անունը տալ Ֆրանսացիներուն քանի որ ենթական միշտ կ'ապրի: Աւելին Տէր – Սարգիսեան ոչ միայն կը մերժէ այդ «պաշտօնը», այլեւ լուր կուտայ իր բարեկամին եւ զայն կը նախազգուշացնէ, երդում ընել տալով, որ իրենց խօսակցութիւնը գաղտնի կը մնայ: «Այդ օրէն ցայսօր, ամբողջ կեանքս վախցած եմ», կ'ըսէ Տէր – Սարգիսեան:

Այս է, հաւանաբար, փնտռուած բացատրութիւնը այն յարատեւ մերժումին, զոր խորհրդային իշխանութիւնները դըրած են Տէր – Սարգիսեանի նկատմամբ: «Լը Մոնտ»ի թղթակցին համար, աւելի հաւանական կը թուի որ խոչընդոտները Կիրովականէն ըլլան քան՝ Մոսկուայէն:

**

ՈՂՋՈՅՆ՝ ԹԻՒՐՔԷՇԻՆ

Թուրքիոյ ծայրայեղ – աջը ցոյց տուաւ թէ չի քնանար, նոյնիսկ (եւ թերեւս՝ մանաւա՛նդ), Թիւրքէշի եւ 200 անդամներու դատապարտութեանց վաղորդայնին: Թիւրքէշ, թէեւ 11 տարի բանտարկութեան դատապարտուած, արդէն իսկ ազատ է, կանխաւ կատարած ըլլալով պատիժը: Միլլի Հարէքէթի առաջին համագումարին առթիւ էր, Կիրակի, որ հազարաւորներ փաստը տուին կրօնամոլ եւ ծայրայեղ – աջ ամբոխի մը գոյութեան: «Աստուած մեծ է», բայց նաեւ այլ լոզունգներ՝ «մեռնիլ որպէս մարտիրոս համայնավար շուներուն դէմ», «Դաշոյնները մէջ տեղ հանել ընդդէմ անոնց, որոնք երկիրը ծախեցին Մոսկուայի» եւայլն, եւայլն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՎԱՆԷՆ ՓԱՐԻԶ

×

Վանի հերոսամարտին մասին գրի առնուած էջեր կը կարդայի, այդ պայքարին որակումը – բստ կողմերու – ապստամբութենէն կ'երկարէր մինչեւ գոյամարտ: Թշնամի կողմին համաձայն դաւանան Հայերու ըմբոստութիւնը մարելու համար ձեռնարկուած կռիւ էր, իսկ մեզի համար՝ մահու եւ կենաց խնդիր, ուր երկու հաւանականութիւններէն ընտրեր էինք անշուշտ երկրորդը:

Հերոսական խիզախումներու ի՛նչ դըրւագներ կային այդ ամսուան մը նակատումին էջերուն մէջ. այգեստաններու բնակիչ հողի մարդը բռնադատուեր էր պատերազմելու, զէնք շինելու արհեստը սորվելու, կռիւի նակատին վրայ իսկ:

Կիրառական ուսուցումի ի՛նչ եզակի օրինակ:

Երէկուան ուսուցիչը, նկարիչը, բանւորը մէկ օրէն միւսը մարտական մարմին կազմեր ու կռուեր էին զէնքով, քարերով, բիրերով: Ոստիկանատուն, զօրանոց, զինարան օդը հաներ էին, ու մէկ կողմէ ալ անդուլ վերաշիներ քանդուածը: Պատանիներ իսկ փոխակերպուեր էին հերոսներու, սուրհանդակ եղեր, յետսապահ եղեր, փամփուշտ հաւաքեր, կամ ուղղակի մասնակցեր էին բախումներու:

Սակայն հերոսական ամբողջ այս պատմութեան մէջ ամէնէն աւելի զիս տպաւորողը ո՛չ անձնազոհութեան ոգին եղաւ, ո՛չ ցուցաբերուած անօրինակ քաջութիւնը, ոչ ալ ապրելու յամառ կամքը. այս բոլորին շատ ուրիշ տեղեր ալ հանդիպեր էի:

Վանի հերոսամարտի պատմութեան մէկ անկիւնը ծուարած պարզ նախադասութիւն մը կար, ուր կ'ըսուէր. – *«Քաղաքական տարբեր ըմբռնումներու տէր, այսինքն՝ դաշնակցական, հնչակեան, ռամկավար մարդիկ միացան, մէկդի ձգելով իրենց բոլոր տարակարծութիւնները, երբ կռիւը ընդհանուր նոյն թշնամիին դէմ էր»:*

Չեմ գիտեր ինչո՛ւ, այս խօսքը չորս – հինգ օրէ ի վեր յանախանք դարձած կը պտտկի մտքիս մէջ, եւ բնաւ ուրախ չեմ զայն կարդացած ըլլալով: Բնա՛ւ:

Թ. ԱՐՓԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՐԻ ԼԱՆՔԱՅԻ հիւսիս – արեւելեան շրջանին մէջ Ուրբաթ, Ապրիլ 17, զինեալ յարձակում մը գործուած է երեք հանրակառքերու եւ երկու բեռնատարերու վրայ: Սրի Լանքայի Նոր – Տէլհիի դեսպանատան կողմէ կատարուած պաշտօնական տեղեկատուութեան համաձայն, 122 հոգի մեռած, 60 սէնէկալցի, թամուլ եւ մահմետականներ ալ վիրաւորուած են յիշեալ յարձակումին ընթացքին: Սրի – Լանքայի կառավարութիւնը որպէս աբարքի պատասխանատու, ամբաստանած է Թամուլ անջատողականները, եւ «Վագր»երը, որոնք կէռիլլայական ամէնէն կարեւոր կազմակերպութիւնն են:

Երեք միլիոն Թամուլներու ինքնավարութեան պահանջը, 1983–էն ի վեր պատճառ դարձած է աւելի քան 500 հոգիի մահուան:

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ՆՊԱՍՏԸ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ ԵՒ ՀԱՅԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՅՐ ՏԱՃԱՏ ԵԱՐՏԸՄԵԱՆ

(Դ. եւ վերջին մաս)

Կրթական գործունէութիւնը Մխիթարեաններու կեանքին կարեւոր մէկ մասը կը կազմէ: Հազիւ տեղաւորուած Վենետիկ, տպարանի ու մատենադարանի հետ միասին, վարժարաններ կը բացուին այնպիսի վայրեր, ուր Հայութիւնը զուրկ էր կրթութեան կենսական միջոցներէն: Դպրոցական ցանցով մը կը պաշարեն հայ կարեւոր գաղութները, համոզուած ըլլալով թէ կրթութիւնը եւ մտքի լուսաւորութիւնը կենսական բարիք մըն է նոր սերունդներուն համար: Իսկ անոնց գործին յաջողութեան գաղտնիքը եւ տոկունութեան գրաւականը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ անոնց անվերապահ ազգասիրութիւնը եւ զոհաբերութեան ոգին:

Մխիթարեան Վարդապետներու՝ այս երկու համոզումներով ստեղծած կրթական ու գրական գործունէութիւնը եւ շարժումը – հիմնուած մտաւորական վերելքի մը վրայ – ընդգրկեց մեր ազգին ամբողջ խաւերը ու եղաւ հիմնական եւ ընդհանուր:

Ծանօթ է թերեւս Մխիթարեաններու՝ Վենետիկի Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանը, բայց անկէ առաջ Մխիթարեան վարժարաններ կային Պարսկաստան, Ղրիմ, Հունգարիա, Պուլկարիա, Թուրքիա, Եգիպտոս, Յունաստան եւ Պաղեստին:

Մխիթարեան Վարժարաններու մէջ հազարաւորներ ստացած են մտքի առողջ կազմաւորում, անձնական ու ընկերային տիպար դաստիարակութիւն եւ ազգային կրթութեան խոր գիտակցութիւն: Մխիթարեան աշակերտներու միջոցով է որ ժամանակին ժողովրդականացան Հայ Գրականութիւնը եւ ընդհանուր մշակոյթի բարիքները: Այսօր, անժխտելի է Մխիթարեան Վարժարաններէն ելած հունձքին առատութիւնը, որակը, զանազանութիւնը եւ նպաստը Հայ Ազգին եւ ընկերութեան: Այդ Վարժարաններէն է որ ելան ամէնէն առաջ տիպար անձնաւորութիւններ, ապա հայրենասէր դէմքեր, մտաւորականներ, գրագէտներ, բանաստեղծներ, վիպագիրներ, արուեստագէտներ, քաղաքական անձնաւորութիւններ, հրապարակագիրներ, առեւտրականներ, բժիշկներ, իրաւաբաններ, ճարտարագէտներ եւայլն, որոնք՝ իրենց ժամանակին, եւրոպական բարձրագոյն զարգացման բարիքները փոխադրեցին դէպի հայ ժողովուրդը՝ մեր կեանքէն ներս բերելով ազնուացում, լուսաւոր գաղափարներ եւ այդ ճամբով ալ ստեղծեցին ժողովրդական նոր ու կենսական զարթօնք մը: Մխիթարեանները ամբողջ ազգ մը ծնան՝ իրենց կրթուած ու պատրաստ աշակերտներու օժանդակութեամբ:

Զօպանեան կ'ըսէ. – «Մխիթարեանները իրենց գործը կատարած են ո՛չ միայն իրենց հրատարակած գիրքերով, այլ – աւելի ընդարձակ ու կենսունակ ձեւի մը մէջ – իրենց հասցուցած աշակերտներով: Պէտք չունիմ հոս մանրամասնօրէն բացատրելու՝ դերը զոր կատարած են արդի Հայութեան կազմակերպումին մէջ՝ Պէշիկթաշլեան, Հէքիմեան, Թէրզեան, Ծերենց, Մամուրեան, եւայլն: Անոնք հիմնած են հայ թատրոնը, անոնք գրած են ամէնէն յղկուած ու նրբացած, ամէնէն արուեստագէտ ձեւով բանաստեղծութիւնները՝ զոր հայերէն լեզուն ունեցած ըլլար մինչեւ իրենց օրը, զարգացուցած են վէպն ու լրագրական քրոնիկը, ռոմանթիք գրականութիւնը հասցուցած են Հայոց՝ գեղեցիկ թարգմանութիւններով: Մխիթարեան աշակերտներու դերը անհուն է թրքահայ հասարակութեան քաղաքներու եւրոպացման մէջ...: Արուեստագէտ ու եւրոպացի. ահա՛ ինչ որ եղած են Մխիթարեանները եւ իրենց աշակերտները...»: («Դէմքեր», նոյն, էջ 51 – 52):

Մխիթարեանները, իրենց վարժարաններով, հայ ժողովուրդէն հետ ապրած, հալածուած, տեղահանուած են: Երբ Հայը նոր երկիրներու մէջ ապաւէն գտնէ ու տեղաւորուի ու բարգաւաճիլ սկսի, Մխիթարեանները կը հետեւին անոր շարժումներուն՝ իրենց ուսումնական եւ կրթական ծրագիրներով: Այսպէս է որ Մխիթարեան հին վարժարանները դրեթէ փակուած են ու նոր գաղութներու մէջ անոնք նորեր հիմնեցին: 1746-էն – Մխիթարեան առաջին վարժարանի հիմնումէն – մինչեւ այսօր, 50-ի կը հասնի Մխիթարեան վարժարաններու թիւը: Իսկ ներկայիս՝ անոնք ունին 8 վարժարաններ. – Վենետիկ, Պոլիս, Հալէպ, Պէյրութ, Փարիզ, Պուէնոս – Այրէս, Լոս – Անճըլըս եւ ամառնային վարժարան մըն ալ Պոսթընի մէջ:

Սերունդներ ու սերունդներ կրթուած են Մխիթարեան Վարժարաններու մէջ ու կարեւոր դեր կատարած հայ իրականութենէն ներս՝ գիտութեան եւ լուսաւորութեան տարածիչներ դառնալով ամէն տեղ:

Մխիթարեան Վարժարաններէն ելան ազգ մը բնորոշող եւ արժեւորող հսկայ շարք մը մտաւորականներու, բոլորն ալ կարկառուն անձնաւորութիւններ եւ օգտակար անհատներ: Գրագէտ դէմքեր կը գրաւեն առաջին գիծերը. – Սերոբէ Պատկանեան, Ծերենց, Սրապիոն Հէքիմեան, Յովհաննէս Հիսարեան, Յակոբ Ոսկան, Տիգրան Երկաթ, Մինաս Մինասեան, Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան, Մատթէոս Մամուրեան, Թովմաս Թէրզեան, Մարկոս Աղաբէկեան, Դանիէլ Վարուժան, Ահարոն Տատուրեան, Սրապիոն Թղլեան, Արփիար Արփիարեան, Գուրգէն Մխիթարեան, Բարսեղ Շահպազ, Մկրտիչ Աճէմեան, Վահրամ Սվաճեան, Արիս Խաչայէլեան, Մինաս Թէօլէօլեան, Արամայիս Սրապեան, Հրաչ Բաջարենց, Գեղամ Սեւան, Զահրատ, Զարեհ Խրախունի, Ռոպէր Հատտէճեան, Արա Պալիոզեան, Օշին Քէշիշեան եւայլն, եւայլն:

Ազգ մը, սակայն, միայն գրագէտներով ու բանաստեղծներով չապրիր. մշակութային այդ շարժումին մաս կը կազմեն նաեւ գեղարուեստի միւս թեւերը՝ նկարչութիւն, արձանագործութիւն, երաժշտութիւն, թատերգութիւն, եւայլն: Մխիթարեանները այդ ճիւղերուն մէջ ալ նշանաւոր աշակերտներ տուած են ազգին. – Յակոբ Տամատ, Էտկար Շահին, Կարապետ Ազատեան, Արշէն Շապանեան, Երուանդ Ոսկան, Էտկար Մանաս, Վահրամ Սվաճեան, Դաւիթ Դաւիթեան, Պետրոս Հէքիմեան, Գուրգէն Ալէմշահ, Զարեհ Մութաֆեան, Ալեքսանդր Սարուխան, Արիէլ (Յարութիւն) Աճէմեան, Խաչիկ (Չիկ) Տամատեան, Պետրոս Ադամեան, Ստեփան Էքշեան, Յովհաննէս Աճէմեան, Դաւիթ Թրեանց, Մկրտիչ Այտընեան, Արմէն Արմէնեան, Եսայի Եսայեան, Վահրամ Փափազեան, Յովհաննէս Չէքիճեան, Վարուժան Գոճեան, Ալօ Գույումճեան, եւայլն, եւայլն...:

Ազգային մեր մշակոյթին չեն պատկանիր անշուշտ քաղաքական եւ այլ արուեստի միւս գործիչները, ինչպէս ճարտարապետները եւ բժիշկները, որոնց թիւը անհամեմատօրէն բարձր է: Սակայն առանց յիշատակութեան պէտք չէ անցնիլ նաեւ այն պատկառելի դէմքերը, որոնք մեր ազգի քաղաքական կեանքին առողջ մտայնութիւն մը տուին, մանաւանդ այդ շրջանին, փորձեցին ճշմարիտ ուղին ցոյց տալ Հայկական Հարցին, թէեւ անլսելի մնալով ազգասիրական իրենց կոչին ու աղաղակին մէջ. այդ դէմքերը կրնան ըլլալ. – Միքայէլ Փորթուգալ Փաշա, Յովհ. Սագըզ Փաշա, Գրիգոր Պըյըքլեան, Մելքոն Խան, Զօր. Կարապետ Պաղըրկեանեան, Եաղուպ Արթին Փաշա Չրաքեան, ծերակուտական՝ Արամ Երամ, Գրիգոր Սինապեան, Յովհ. Փաշա Գույումճեան (Լիբանանի կառավարիչ 1913 – 1915), եւ ուրիշներ:

Այս ճիւղով ու ձեւով, Մխիթարեան Հայրերը, ազգային մտաւորական վերանորոգումի գործին մէջ, կամ ազգային մշակոյթի պատմութեան մէջ հիմնական դեր մը ունեցած են եւ կը շարունակեն ունենալ դեր:

Մխիթարեանները կարելի չէ ճանչնալ ու կարելի չէ գնահատել պէտք եղած ձեւով, եթէ մոռցուի անոնց ՀԱՅ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ, ոգին, ձգտումը եւ անոնց անձնուրաց նուիրումը: Այսպէ՛ս ուզեց իրենց Հիմնադիրը՝ Մխիթար Սեբաստացին:

Դատեցէ՛ք ինչպէս որ կ'ուզէք, դատէ՛ք անոնց գործին մէջ ամէն հնարաւոր թերութիւն, կոչեցէ՛ք զիրենք միակողմանի, բայց մէկ բան կարելի չէ ենթարկել կասկածի. – անոնց Հայութիւնը, կամ այսպէս կոչուած «Մխիթարեան ազգայնականութիւնը»: Մխիթարեան աշակերտ եւ Հայ արդի բանաստեղծութեան մեծագոյն ներկայացուցիչ՝ Դանիէլ Վարուժան (1884 – 1915) պարծանքով կը յայտարարէ. – «Ըղեղս հպարտ կը զգայ ինքզինքը՝ հպարտութեամբ Մխիթարեան խտէալին» («Բազմավէպ», հայագիտական թերթ, Վենետիկ – Սուրբ Ղազար, 1984, թիւ 1 – 2, էջ 14): Իսկ հանրածանօթ գրականագէտ ու գրագէտ՝ Յակոբ Օշական, Վարուժանի մասին կը գրէ թէ Վարուժանի անձին մէջ «Իր լրումին կը յանգի Մխիթարեան ազգայնականութիւնը» (ՕՇԱԿԱՆ Յ., «Հայ Գրականութիւն», Երուսաղէմ, 1942, էջ 494):

Այսօր ալ Վենետիկի եւ Վիեննայի մայր – կեդրոններուն մէջ կրթական իրենց հաստատութիւններուն մէջ գտնուող Մխիթարեան Վարդապետները, կ'աշխատին ու կ'արտադրեն ոմանք յայտնի, ոմանք ծածկուած: Իսկ ուրիշներ՝ ցրուած Մխիթարեան զանազան վարժարաններու մէջ, ոգեւին կը պայքարին օտարացումի դէմ, կերտելով նոր սերունդներու փափաքելի նկարագիրը, տալով իրենց շունչը նոր հասնող հայ պատանեկութեան, վահան դառնալով անոնց՝ մարդկային, բարոյական, ազգային, իմացական հասունացումին եւ ընկերային պայքարներուն մէջ:

Մխիթարեանները, իրենց երկու կեդրոններով, Հայ Մտքի երկու բեւեռներն են ու Հայ Գրականութիւնը՝ Մխիթարեաններու անունով եւ գոյութեամբ, ինքզինքը կ'արժեցնէ **քննական մարզերու** վրայ:

Բացայայտ է որ Մխիթարեան ազդեցութիւնը Հայ իրականութեան վրայ Ի. դարու ընթացքին, հազիւ թէ կարենայ համեմատուիլ նախընթաց ցայտուն շրջաններուն հետ: Զարմանալի չէ, սակայն, այս երեւոյթը, քանի որ Հայ Պետականութեան մը կազմաւորումով եւ Հայ Սփիւռքի մը ստեղծումով՝ Հայ ժողովուրդի մշակութային եւ ընկերային դրութիւնը շատ աւելի ընդարձակ տարածքներ ստացած է ու բարդուած, բայց միաժամանակ նաեւ ինքզինքը գտած ու զօրացած է ուսումնական ու գիտական մարզերէն ներս:

«Մխիթարեան հրատարակութիւն»
Լոս – Անճըլըս, 1987

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՐԳԻ ՑՆԾԱՏՕՆ ՄԸ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

ՇՆՈՐՀԻՒ «ԳԱՐՈՒՆ» ՄԱՆԿԱՆՑ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

Այնպիսի շրջանի մը, երբ հայ երգը պարպուած ըլլալ կը թուի իր բանաստեղծական էութենէն, վերածուելով շուկայիկ առեւտրական ապրանքի, կամ ցուցադրական սքանչաւէտ սխրագործութեան, մխիթարական է գոյն լսել մանկանց երգչախումբէ մը, որ գիտէ երգել լի՛ խանդավառութեամբ, ուրախութեամբ ու բերկրութեամբ, իր խանդավառութիւնը փոխանցելով ունկնդիրներուն ալ:

Այդ երգչախումբը կը կոչուի «Գարուն» եւ կը բաղկանայ 4-էն 15 տարեկան 30-ի մօտ մանուկներէ ու պատանիներէ, որոնք սորված են հայերէն երգել անթերի առոգանութեամբ, անսայթաք կշռոյթով, ու մանաւանդ՝ գեղարուեստական խոր ապրումով, ինչ որ երբեմն կը պակսի մեծահամբաւ երգչախումբերու իսկ:

Ապրիլ 5-ի կիրակիին է որ Նիսի Հայութիւնը բախտն ունեցաւ առաջին անգամ ըլլալով լսելու այս հրաշք երգչախումբը (*), որ քանի մը տարի առաջ հիմնուած է Մարսէյլի մէջ, անխոնջ ջանքովը Ժիւլիէթ Եըլմազեանի, իբր ղեկավար ընտրելով Խաչիկ Եըլմազեանը:

Անոնք իմաստութիւնը ունեցած են իրենց յայտագրին մէջ առնելու միայն հայկական ուրախ – զուարթ երգեր, եւ մանուկներն ալ ամբողջովին թաթխուած այդ ուրախութեամբ, կ'երգեն արբշիռ՝ ցնծութեամբ: Մանաւանդ 4 – 5 տարու ամէնափոքրերը, որոնք շատ լուրջի առած ըլլալ կը թուին իրենց գործը, երգի պահուն իրենց ակնարկը րոպէ մը իսկ չհեռացնելով խմբավարին աչքերէն, կարծես՝ մագնիսացած:

Կը բաւէր տեսնել միայն անսահման խանդավառութիւնը փոքրիկն Հիլդա Թուրաչի, որ կարծես թէ կ'երգէր իր բովանդակ էութեամբ, դրեթէ ցատկռտելով կշռոյթին հետ, մեզ համոզելով թէ երգով կարելի է գինովնալ, երգին հետ կարելի է նոյնանալ:

Իրենց մեներգներով ուշադրութիւն գրաւեցին յաջորդաբար փոքրիկն Արթիւր Զերչերեան, Վաչէ Մաչոյեան, Գարոլ Կարապետեան, Ճիւան Տերոյեան ու Անի Եըլմազեան, իսկ աւելի մեծերէն՝ Ֆապիէն ու Սանտրա Թէրզեան քոյրերը եւ մանաւանդ՝ Պելինտա Պեքճեան, որ ունի քաղցրահունչ թէմպր, ու կը խոստանայ փայլուն ապագայ:

Երգչախումբը ունի գործիական երաժշտութեան բաժին մըն ալ, որուն մէջ իրենց տաղանդը ի յայտ բերին Անահիտ Տէր – Պօղոսեան, Լօրան Գարակէօզեան ու Նիգոլա Մազմանեան (Դաշնակ), Սեւլին Տէր – Աւետիսեան (Պատոն) եւ Վաչէ Միլոյեան, Անոյշ Տօնապետեան, Արփի Եըլմազեան ու Անի Եըլմազեան (Ջութակ), մեկնաբանելով գործեր Արամ Խաչատուրեանէ, Արմէն Տիգրանեանէ, Կոմիտաս Վարդապետէ (դաշնաւորուած՝ Երեւան) Անդոն Տվորժակէ, Շոպէնէ, Տիգրան Չուխաճեանէ եւայլն:

Խմբերգի մարզին մէջ, Կոմիտասի, Կանաչեանի, Ալէմշահի, Խաչատուրեանի եւ Ա. Յարութիւնեանի կարգ մը ծանօթ երգերէն զատ սիրուն անակնկալներ էին երգահան Շ. Թէրզեանի, Հ. Օհանեանի, Յ. Իւվէզեանի եւ Ալան Յովհաննէսի գործերը, զորս փոքրերու եւ մեծերու երգեցիկ խումբերը մեկնաբանեցին անջատաբար: Իսկ իբր վերջաբան, միացեալ ուժով եւ իրենց մանկական թոքերուն բովանդակ կարողութեամբ հնչեցուցին «Ո՛հ ինչ քաղցր բան, ըլլար կոնծաբան...» գինիի երգը, ընկերակցութեամբ ջութակներու, պասնի, թմբուկի, թափի ու ծնծղայի, հասարակ ժողովրդական երգ մը վերածելով իրական ցնծատօնի մը:

Ցնծութիւն, որ սկիզբէն իսկ համակեց ունկնդիրները, որոնք որոտընդոստ ծափերով եւ բարձրաղաղակ պիսերով քանիցս կրկնել տուին լաւագոյն մեկնաբանութիւնները:

Դիւրին գործ չէ անշուշտ խայտաբղէտ մանկանց երգչախումբ մը մարզել ու որոշ մակարդակի մը հասցնել, երգը սիրցնելով անոնց: Ակներեւ է դերը մարզիչին՝ Ժիւլիէթ Եըլմազեանի, որ բեմին վրայ ալ միշտ կ'ընկերանայ դաշնակով: Իսկ խմբավար Խաչիկ Եըլմազեանի կը վիճակի ամէնափափուկ պարտականութիւնը, քանի որ ան է որ ճակատագրական պահուն, այսինքն վարագոյրը բացուելէ վերջ, պարտի յաջողիլ մագնիսական անտեսանելի թելերով իրեն կապել այդ մանկական բերանները բոլոր, զանոնք առաջնորդելու համար հո՛ն ուր ինք կը ցանկայ, այսինքն՝ դէպի՛ երգ, դէպի՛ բանաստեղծութիւն:

Կը տեղեկանանք թէ այս բոլորին մէջ իրենց բաժինը ունին նաեւ ծնողական յանձնախումբ մը, որ կը զբաղի այլեւայլ յարակից հարցերու կարգադրութեամբ, ինչպէս նաեւ Մարսէյլի ծանօթ հայ երգչուհի Վարդուհի Մինասեան, որ կ'օգնէ երգչախումբին մարզումին:

⁂

Զարմանալի զուգադիպութեամբ մը, նոյն օրը «Յառաջ»ի՝ «Միտք եւ Արուեստ»ի թիւին մէջ երգչուհի Սոնիա Նիկողոսեան յատկանշական յայտարարութիւններ ըրած էր, մասնաւորաբար Ֆրանսահայ երգչախումբերու եւ ընդհանուր առմամբ հայ երգի մասին:

Երգչուհին իրաւացիօրէն դիտել տալով որ վերջին տարիներու հայ երգը ինկած է տափակութեան ու ռեհկութեան մէջ, երբ գովելի տարր յիշատակութեան արժանի նկատած էր միայն Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբը, որուն մեներգչուհիի դերին մէջ զինքը ծափահարելու առիթը ունեցանք վերջերս Գաննի մէջ: Կը խորհինք թէ սրտցաւ երգչուհին նուազ յոռետես պիտի ըլլար իր հաստատումներուն մէջ, եթէ առիթը ունեցած ըլլար լսելու «Գարուն» մանկական երգչախումբը, ինչպէս նաեւ Մարսէյլի Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը, որուն ղեկավարն է նմանապէս Խաչիկ Եըլմազեան:

Եւ քանի որ հայկական երգչախումբերու մասին է խօսքը, թող ներուի մեզի

ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 72ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – («Յառաջ»). – Այս տարի ոգեկոչումը նուիրուած էր Խրիմեան Հայրիկի մահուան 80–ամեակին:

Ապրիլ 5–ին, Կիրակի, մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ Փօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին եւ Ապրիլ 12–ին, Հանդէս – հացկերոյթ, Մշակոյթի Տան մէջ, նախագահութեամբ Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեանի:

Սեղանօրհնութենէն առաջ, Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան կարդաց Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի հեռագիրը, յատկապէս գրկուած այս առիթով՝ «Ջերմ զգածուածով ողջունում ենք ձեր ձեռնարկութիւնը հայրենանուէր Խրիմեան Հայրիկի մահուան 80–ամեակի առթիւ: Մաղթում ենք լիակատար յաջողութիւն ձեր ձեռնարկին: Թող Ամենայն Հայոց անմոռաց Հայրիկի ոգին ու պատգամները յաւէտ առաջնորդեն մեր ազգի բոլոր զաւակները: Ողջ լերուք զօրացեալ Սուրբ հոգւոյն օրհնութեամբ» (Էջմիածին):

Ալեքսան Պապայեան, Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան փարչութեան անունով շնորհակալութիւն յայտնեց Եպիսկոպոսին, օրուան բանախօսին, միութիւններու ներկայացուցիչներուն եւ ժողովուրդին իրենց մասնակցութեան համար ու շեշտեց ներկայութիւնը հանդիսութեան Խրիմեան Հայրիկի մէկ թոռնուհիին:

Սիմոն Աւտոյեան երգեց «Տըլէ Եամանը», իսկ Մարի Ժան Տէր – Կարապետեան «Վան» մեներգը, խօսք եւ երաժշտութիւն Մանդակունեանի: Եղան նաեւ մի քանի երգեր Ֆրանսերէն: Միհրան Աւիքեան արտասանեց Յովհաննէս Թումանեանի «Իմ Հայրենիքիս» ծանօթ քերթուածը:

Օրուան բանախօսը՝ Ժիրայր Միրի – ճեան գլխաւորաբար կեդրոնացուց իր խօսքը Խրիմեան Հայրիկի վրայ, որպէս մեր պատմութեան մեծ դէմքերէն, սըրբազնագոյն տիպարներէն: Շատ հպանցիկ ակնարկ մը նետեց Հայոց Հայրիկին կենսագրական կարեւոր հանգրուաններուն՝ ծննդավայրէն Վարագայ վանքը եւ մանաւանդ Պոլսոյ Պատրիարքական եւ հուսկ Կաթողիկոսական գահը, մասնաւորապէս ըսելով. – «Խրիմեան Հայրիկ խաչին հետ պաշտպանեց հայութեան իրաւունքները»: «Պապիկ եւ Թոռնիկ» գիրքէն մեկնելով անդրադարձաւ Խրիմեան Հայրիկի պատգամին՝ «Միշտ կապուած մնալ հողին, մըշակին, երկրի բարքերուն եւ աւանդութիւններուն»:

Տեղի ունեցաւ վիճակահանութիւն մը, ինչպէս նաեւ եղան նուիրատուութիւններ «Խրիմեան Ֆոնտ»ին:

***

Պատմական դէպքերն ու դրուագները ոգեկոչել հացկերոյթի ձեւին տակ, հաւանաբար միջոց մըն է աւելի դիւրաւ ժողովուրդ քաշելու եւ հաւաքելու համար. սակայն կը ներկայացնէ մեծ վտանգ մը: Սովորութիւն եւ ունակութիւն դառնալով ոգեկոչումը կը պարպէ իր իմաստէն: Բացառութիւնները յարգելով հանդերձ, ներկաներէն մեծ մասը կուգան ոչ թէ փառաբանած դէպքի մը, ազգային ականաւոր դէմքի տարեդարձի տօնակատարութեան եւ հաղորդուելու համար օրուան իմաստին հետ, այլ պարզապէս միութեան մը տուած տարեկան ժամադրութեան, ուտելու, խմելու, զուարճանալու համար: Եւ բանախօսին խօսքերը, արտասանողին եւ երգողին ձայնը կը կորսուին մրմունջներու, դանակներու եւ պատառաքաղներու աղմուկին մէջ: Ուշադիր պէտք է ըլլալ որ հիմնական նպատակ ներկայացնող մեր ձեռնարկները չդառնան աննպատակ իրենց կազմակերպուած ձեւովը, յայտագրովը եւ սեղծուած մթնոլորտովը:

Ինչ կը վերաբերի Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան կը վստահինք իր աւելի քան 60 տարիներու փորձառութեան:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ակնարկութիւն մը ընել անոնցմէ ամենանշանաւորին, որ իր անուան կը կցէ ակադեմական չքեղ տիտղոսն ալ, եւ զոր լսելու բախտը ունեցանք քանի մը ամիս առաջ Մարսէյլի մէջ:

Հայրենի այդ երգչախումբը շնորհիւ իր ղեկավարին ճարտարութեան, թեքնիքի մարզին մէջ հասած է անառարկելի կատարելութեան: Բայց այդ կատարելութիւնը իր արտայայտութիւնը կը գտնէ աւելի շատ մեքենական ճշգրտութեան մէջ, մոռացութեան տալով այն հիմնական իրողութիւնը թէ, երգը ձայնական կատարելութիւն ըլլալէ առաջ բանաստեղծական մեկնաբանութիւն է, եւ բանաստեղծութիւնն ալ ուրիշ բան չէ, եթէ ո՛չ յուզման բովէն անցնող մտածում:

Յուզո՛ւմ եւ մտածո՛ւմ, կամ աւելի ճիշդ՝ յուզեա՛լ մտածում, բա՛ն մը որ կը բխի մարդկային հոգիէն ուղղակի, եւ չի՛ կրնար արտայայտուիլ մեքենական ճըշգրտութեամբ միայն:

Ասոր անվիճելի ապացոյցն է որ տակին արդէն «Գարուն»ի ծաղկատի երգիչները գարնանահասակ, իրենց ցնծագին երգովը հոգեխռով:

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

(*) Երաժշտահանդէսը կազմակերպուած էր Նիսի Հայ Մշակութային Միութեան կողմէ, եւ տեղի ունեցաւ Հին Նիսի քաղաքապետական թատրոնին մէջ:

Տ. Հ.

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴԻ ՏՕՆԸ ԵՒ ՆՈՐ ՇԻՆՈՒԱԾ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻ ԲԱՑՈՒՄ ՇԱՐՎԻԷՕՅԻ ՄԷՋ

Ապրիլ 12, Կիրակի առաւօտ ժամը 10-ին Ս. Նշան Եկեղեցին տեղի ունեցաւ պատարագ Ծաղկազարդի տօնին առթիւ:

Պատարագը մատոյց տեղւոյն հոգեւոր հովիւ Վրթանէս Աւագ քահանայ Տէրտէրեան, Սուրբ սեղանին կը սպասարկէր դըպիր՝ Երուանդ Եանըգգուչ:

Պատարագի երգեցողութիւնները տեղի ունեցան Ս. Եկեղեցւոյս «Շնորհալի» երգչախումբին կողմէ: Յետ աւարտման պատարագի Վրթանէս Աւագ Քահանայ Տէրտէրեան Ծաղկազարդի տօնին առթիւ քարոզ մը խօսեցաւ բնաբան ունենալով՝ «Թագաւոր Գոլով Քո Ցաշխարհ Մտեր Ի Քաղաք Յերուսաղէմ» ... եւ ըսաւ թէ՝ յաղթական թագաւորի արժանավայել պատիւ ընելով Անոր, ճամբուն վրայ կը տարածէին Եբրայեցի ծերք՝ ձիթենեաց ոստեր եւ տղայք արմաւենեաց ճիւղեր ի ձեռին ընդ առաջ ելնելով կ'աղաղակէին եւ կ'ըսէին. – Ովսաննա Բարձրելոյն, ... Ով Փրկիչ, փրկէ զմեզ:

Շարվիէօի Ս. Նշան Եկեղեցին լեցուցած էին թէ տեղւոյն ժողովուրդը, եւ թէ Փարիզէն, Լիոնէն եւ Տէսինի մեր հայ հաւատացեալները եւ ազգայինները: Օրուան տօնին առընչութեամբ ներկայ ժողովուրդին ձիթենեաց ոստեր բաժնուեցան:

Պատարագի վերջաւորութեան նոր շինուած Ապրիլ 24, – 1915–ի ցեղասպանութեան փոքրիկ յուշարձանին բացումը տեղի ունեցաւ Նախ Շարվիէօյի քաղաքապետին ծաղկեպսակի եւ տեղւոյն Ազգային Միութեան ծաղկեպսակի զետեղումով, այս հանդիսութեան ներկայ էր Փօն – տը – Շէրիւի քաղաքապետը, նախ Ֆրանսական փառերքը երգուեցաւ նուագախումբով, եւ յետոյ պահ մը ի յարգանս մէկուկէս միլիոն նահատակներու յոտնկայս լռութիւն պահուեցաւ: Ապա Ազգային Միութեան դանձապետ՝ Պր. Լեւոն Թերզեան նախ հրաւիրեց տեղւոյն Շարվիէօյի քաղաքապետը խօսելու: Այս առթիւ քաղաքապետը, որ ցեղասպանութեան յուշարձանին շինութեան համար մեծ օգտակարութիւն ունեցած էր իր խօսքին մէջ իր գնահատանքը եւ մէկուկէս միլիոն նահատակներուն ի յարգանս այսօր այս բացումը կը կատարենք ըսաւ, շատ ուրախ եւ երջանիկ եմ որ Հայերը մեր Ֆրանսայի լաւ քաղաքացիներն են: Անոր յաջորդեց Պր. Մինաս Մելգոնեան Ֆրանսերէն լեզուով օրուան այս հանդիսութեան իր խօսքերը ուղղեց բաղմութեան, անդրադառնալով անցեալին եւ ներկային: Իսկ տեղւոյն Ազգային Միութեան նախագահ Պր. Սարիս Խաչատուրեան ալ Ֆրանսերէն լեզուով արտայայտուեցաւ եւ նախ իր շնորհակալութիւնները յայտնեց տեղւոյն եւ Փօն – տը – Շէրիւի քաղաքապետներուն որ այս օրուան այս փառաւոր հանդիսութեանց իրենց ներկայութիւնը բերին, նաեւ շնորհակալութիւն յայտնեց ներկայ ժողովուրդին:

Բացման հանդիսութենէն ետք Ազգային Տան Ճիպրայէլ Պահլաւուրեան սրահին մէջ Ազգային Միութեան կողմէ ճոխ քօքթէյլ մը տրուեցաւ բոլոր հրաւիրեալներուն:

Եւ այսպէսով Շարվիէօյի Ս. Նշան Եկեղեցւոյ այս զոյգ հանդիսութիւնները տպաւորիչ բնոյթ ստացան:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՆԿԱՐԻՉ ՀՐԱՉԵԱՅ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Ինչպէս արձագանգեց «Յառաջ», վերջերս Մոսկուայի մէջ ցուցադրուած են նկարիչ Հ. Յակոբեանի պաստառները: Այդ պաստառները քսան տարուան աշխատանքի մը արդասիքն են, քանի որ իր կարճատեւ կեանքին (1935 – 1982) գըլխաւոր զբաղումը եղած է նկարչութիւնը:

1963–ին Երեւանի Փ. Թերլեմէզեան գեղարուեստի ուսումնարանին մէջ աւարտելէ ետք իր ուսումը, Հ. Յակոբեան կը մասնակցի ցուցահանդէսներու. 1966–1970 շրջանին կը դասաւանդէ Երեւանի գեղարուեստաթատերական հիմնարկի գծանկարի բաժնին մէջ: 1967–էն կը սկսի մասնակցիլ խորհրդային արուեստը ներկայացնող արտասահմանեան հաւաքներու, ցուցահանդէսներու:

Որպէս իր ժամանակը ապրող ու զգացող արուեստագէտ իր պաստառներուն մէջ ան շօշափած է սիրոյ, պատերազմի, աշխատանքի թեմաները: Իր գործերը ուշադրութիւն կը գրաւեն իրենց որոնումներով ու յուզականութեամբ:

Հրաչեայ Յակոբեանի ամէնէն ծանօթ գործերէն մէկն է «Բալլադ զոհուածների մասին»ը, ուր լուսանկարչական գործիքին դիմաց 13 պատանիներու խումբ մըն է ներկայացուածը. պատանիներ, որոնք իրենց կեանքը զոհաբերեցին, մեկնելով պատերազմական ճակատ:

Նկարիչը իր պաստառներէն զատ ունի նաեւ որմնանկարներ, որոնցմէ ծանօթ են «Խաչիկ օփերայի ճեմասրահի համար»ը, Էջմիածնի «Ապագայ» գիւղի Մշակոյթի Տան «Սասունցիներ» որմնանկարը, զոր պատրաստած է Ս. Մուրատեանի եւ Գ. Սմբատեանի հետ:

Հրաչեայ Յակոբեան մահացած է 1982–ին Երեւանի աշխատանոցին մէջ, ու իր առաջին անհատական ցուցահանդէսը բացուած է երկու տարի ետք, 1984–ին Նկարիչներու Տան մէջ:

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

ՄԱՅՐԻԿ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕՅ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. Paris, 1985

–Ուրեմն, էհ, մանչուկս, ի՞նչ է ձեր ջերմաստիճանը այս իրիկուն:

Եռաձայն խմբակ մը պատասխանեց հարցումին.

– 39° տաքթէօ՛ր:

Աննա մօրաքոյրս ափսէի մը մէջ սպիտակ, նուրբ անձեռոց մը երկարեց անոր: Այդ շրջանին քննութիւնը առանց ստեթոսքոփի կը կատարուէր: Անձեռոցը կը տարածուէր հիւանդին կուրծքին կամ կռնակին վրայ, ու բժիշկը ականջը կպցնելով ուղղակի մտիկ կ'ընէր քննութեան ենթակայ մարմնին ձայները:

Բժիշկին բերնէն կախ, Աննա ու Գայեանէ մոռցած էին, թէ իրենք չէին քննուողը: Տոքթ. Ֆիլիփի հրահանգներուն համաձայն ինծի հետ կը հազային, կ'արագացնէին կամ կը կեցնէին իրենց շընչառութիւնը: Երբ «33 ըսէ»ին պատասխանը երեք կուրծքէ միաժամանակ դուրս թռաւ, բժիշկը կուրծքէս բաժնեց իր ականջը, նկատել տալու համար, թէ միայն իմ պատասխաններս աւելի պիտի օգնէին իրեն, իր քննութեան ընթացքին: Աննա եւ Գայեանէ ամօթահար, յանցանքի վրայ բռնուած աղջնակներու շարժուձեւով մը իրեց ձեռքերով արդէն փակած էին իրենց բերանը:

Կուրծքի, կռնակի մանրակրկիտ քննութենէ մը ետք, տոքթ. Ֆիլիփ ապահովութիւն ներշնչող երկու փոքր հարուած տուաւ այտերուս, եւ մայրս քշեց դէպի նրբանցք: Երկար խօսեցան, սակայն նոյնիսկ չէի ջանար ինծի հասնող շփոթ շշուկները հասկնալ: Զարթուցիչը հնչեց, խիւսը կիրարկելու պահն էր:

– Ըսէ, Գայեանէ, ի՞նչ ունիմ:

– Ծանր պաղառութիւն մը ... շնորհքով պաղ առած ես:

Սակայն Գայեանէ այնքա՛ն անճարակօրէն կը ստէր որ ...:

Եթէ ճիշդ է որ ամէն բան պաղառութեամբ մը սկսած էր, ապա ան ձախ թոքի մաշկի սուր բորբոքում մը պատճառած էր. այն մաշկին, որուն մէջ զետեղուած էր թոքը:

Գէշ տեսակի թոքատապ մըն էր ունեցած: Բորբոքը հեղուկ մը յառաջ կը բերէր, որ շատնալով կը ճնշէր ձախ թոքիս: Ապաքինումս կախում ունէր արագութեան այն կենսական մրցումէն զոր կը մղէին այդ հեղուկը՝ որ կրնար մինչեւ 4 լ.ի բարձրանալ, եւ այրող խիւսը, որու պարտականութիւնն էր բորբոքումը մարել:

Այս բոլորը անշուշտ գիտցայ միայն յետագային:

Նոյն տարին անթիպիոթիքներու հայրերը, հակած իրենց մանրադէտներուն վրայ փէնիսիլինը ձեռք ձգելու վրայ էին, մինչ Գայեանէս ինծի հետ կը բաժնէր մեր մեծ մայրիկներու անանուխի փոշիի խիւսին այրուցքները:

– 36 –

Տասը օրէ ի վեր Մայրիկը, Աննան ու Գայեանէն անկողին չէին մտած: Հիւանդապահուհի քոյրերը կը դեղեւէին, կը մրափէին իրենց աթոռներուն վրայ, դարթուցիչին երկու զարկին միջեւ, որոնք կարգի կը հրաւիրէին զիրենք: Խիւսի դարմանումին դժոխային ընթացքը, տասն անգամ քսանչորս ժամերու անքնութիւնը, մէկ անգամէն ծերացուցած էր զանոնք: Գայեանէի դէմքին վրայ այրուցքի փորձերը չէին խնայած նուազագոյն տարածութիւն մը իսկ, եւ կըրակէն խանձած իր մորթին վրայ կ'երեւէին առաջին այրուածքները: Գիշերային իմ երեք սաւերներս վաղ առաւօտուն իսկ կը վերադրտնէին իրենց քաջալերող ժպիտները, դոնէ երբ ես կը դիտէի իրենց դէմքերը:

Նոր սկսած այդ օրուան մէջ, դարմանական իր միօրինակութեամբ, կը սպասէի հիւանդութեանս երեք կարեւոր պահերուն. առաւօտուան ջերմս, իր յամառ 38°–ով, յետ – միջօրէինը՝ որ ութ օրէ ի վեր անփոփոխ կերպով 39° կը նշէր, եւ վերջապէս երեկոյեան Տոքթ. Ֆիլիփի ամէնօրեայ այցելութիւնը:

(Շար. 83)

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՓԱՐԻԶ

ՊԱՏԱՐԱԳ

ի յիշատակ
1915–ի Մեծ Եղեռնի բիւրաւոր նահատակներուն
Ուրբաթ, Ապրիլ 24, յիշատակ է բիւրաւոր նահատակացն մերոց,
որք կատարեցան յընթացս առաջին պատերազմի:

1915–ի Մեծ Եղեռնի 72–րդ տարեդարձին առիթով, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը ճիշդ 3–ին, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի եւ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ կը կատարուի մեր աւելի քան մէկ ու կէս միլիոն նահատակներուն համար:

Կը պատարագէ՝ ԴԱՒԻԹ ԵՊԻՍԿ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ
Կը քարոզէ՝ ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Կը յիշեցուի մեր ժողովուրդին, թէ պետական տնօրինութեամբ, բոլոր Հայերը՝ դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր կամ ուրիշներ, կրնան այսօր բացակայիլ՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար:

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը ներկայ գտնուելու Սուրբ Պատարագին եւ աղօթելու հոգիներուն համար մեր բիւրաւոր նահատակներուն, որոնք ինկան «վասն հաւատոյ եւ հայրենեաց»:

ԲՈՅԻ ԱՐՇԱՐՇՈՒՄ

Հայ Նախկին Ռազմիկներու Ազգ. Ընկերակցութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր Հայերը փոյթ արձարձման, վերապահուած Հայերուն, «բոյի կոմիտէ»ին կողմէ: Հաւաքուիլ ժամը 18–ին Շան զ'էլիզէի եւ Ֆրիէտլանտի անկիւնը:

BANDEROLES ET DRAPEAUX NON FRANÇAIS FORMELLEMENT INTERDITS.

ՄԱՐՍԷՅԼ

նախագահութեամբ եւ կազմակերպութեամբ՝
ՀԱՅ ԵՐԵՔ ՅԱՐԱՆՈՒԱՆՈՒԹԵԱՆՑ
ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Հայց. Առաքելական Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին
339, ave. du Prado — MARSEILLE

Հինգշաբթի Ապրիլ 23, ժամը 21–ին՝
ՀՍԿՈՒՄ Յուշարձանին առջեւ
եւ ԱՂՕԹՔ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ

Ուրբաթ, Ապրիլ 24, ժամը 8·30ին՝
ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ Ս. ՊԱՏԱՐԱԳ
ձեռամբ՝ ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ–ի
մասնակցութեամբ՝ ՍԱՐԳԻՍ ՎՐԴ. ԴԱՒԻԹԵԱՆ–ի
եւ ՎԵՐ. ԴԱՆԻԷԼ ՍԱՀԱԿԵԱՆ–ի

ժամը 10·30–ին՝ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ժամը 11ին՝ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿՆԵՐՈՒ ԶԵՏԵՂՈՒՄ Յուշարձանին առջեւ:

ԼԻՈՆ

Լիոնի կրօնական Երեք յարանուանութիւններու՝ առաքելական, կաթողիկէ եւ աւետարանական հովանաւորութեան ներքեւ, Ապրիլեան Նահատակաց յիշատակին արարողութիւն կը կատարուի Ուրբաթ, Ապրիլ 24–ին, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցին:

Սկիզբ պատարագի՝ ժամը՝ 14·30:
Հոգեհանգիստ ժամը՝ 16:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Աստղիկ Առաքելեանի թարմ յիշատակին «Յառաջ»ի բարգաւաճման կը նուիրեն. –

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Տէր եւ Տիկին Կարօ Յովսէփեան 250 Ֆ.:

***

Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ծառայեան 200 Ֆ.:

***

ՏԷՍԻՆ. – Տէր եւ Տիկին Յովհ. Հաբելեան 200 Ֆ.:

ՄԱՐՍԷՅԼ
Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

Օծում նորակառոյց զանգակատան, Կիրակի, Ապրիլ 26, ժամը 10·30–ին:

Օրուան հանդիսաւոր պատարագը կը մատուցանէ եւ օծումը կը կատարէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Հովանաւորութեամբ՝
ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ
ՓԻԼԻՐ ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ
պատուոյ նախագահ
եկեղեցւոյ կրօն. ընկերակցութեան
նախագահութեամբ
ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ
ՖԵՐՆԱՆ – ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆԻ
Ատենապետ Եկեղեցւոյ Վարչութեան

Օրուան երգեցողութիւնները կը կառավարէ Եկեղեցւոյս դպրապետ՝ Ստեփան Ա. Սարկաւագ Պօղոսեան:

Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն կը կատարուի ի յիշատակ Ապրիլ 24–ի նահատակներուն:

Սիրով կը հրաւիրուի Մարսէյլի հայ հաւատացեալ համայնքը մասնակցելու արարողութեան:

***

Բոլոր անոնք որոնք ուխտ մը ունին կատարելիք, այժմէն թող դիմեն վարչութեան, հեռաձայնով. –
91 – 58 – 40 – 38 — 91 – 70 – 38 – 72
91 – 65 – 30 – 22

INAUGURATION
D'UNE ESPLANADE
du 24 Avril 1915
à VITROLLES

Dimanche 26 Avril à 11 heures

en présence de :
Jean-Jacques ANGLADE
maire de Vitrolles
Mgr. Hagop VARTANIAN

à 12 heures Apéritif
dans la Salle des Fêtes de Vitrolles

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Աստղիկ Առաքելեանի յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Թորոսեան 300 Ֆ. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչին (սաանալ «Յառաջ»էն) եւ 300 Ֆ. «Յառաջ»ին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Ապրիլ 26, Կիրակի օր, գայութիս Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ Կապոյտ Խաչի Լիոնի «Արաքս» մասնաճիւղի վարչութիւնը, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ մասնաճիւղէս անդարձ մեկնող բոլոր ընկերուհիներու հոգւոյն ի հանգիստ:

Պատարագի աւարտին, եկեղեցւոյս յարակից սրահին մէջ կը տրուի հոգեճաշ բոլոր հանգուցեալ Խաչուհիներու յիշատակին:

Ուստի արձանագրութեան համար կը խնդրուի հեռաձայնել մինչեւ Ապրիլ 23, Հինգշաբթի, ամէն օր, ժամը 19–էն վերջ հետեւեալ թիւերուն. –
78 – 49 – 06 – 06 կամ՝ 78 – 75 – 90 – 30

ՆԻՍ

Programme des cérémonies du souvenir qui se dérouleront les 23 et 24 AVRIL
Sous la présidence d'honneur de Monsieur Jacques MEDECIN
Député-Maire de NICE — Président du Conseil Général des A. M.

Jeudi 23 Avril à 20h

Veillée — Office Religieux en l'Eglise Ste. Marie de Nice.
Conférence et projection de diapositves par le Dr. Chabouh GEDIK
Salle OCHAGAN..

Vendredi 24 Avril

— 9h45 : Rassemblement Promenade des Anglais (face Hôtel Méridien) Marche silencieuse jusqu'au Monument aux Morts.
— 10h30 : Dépôt de gerbes à la mémoire de nos Martyrs et des anciens combattants français d'origine arménienne morts pous la France 1914-1918, 1935–1945.
— 11h30 : Messe de Requiem en l'église arménienne Sainte - Marie, 281, boulevard de la Madelaine à NICE.

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ

Ապրիլ 24, Ուրբաթ, առաւօտեան ժամը 10·30–ին Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ ԶԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգստեան արարողութիւն:

ՎԻԷՆ

Ապրիլ 26, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10–ին, Վիէնի Սէն Թէոտոր մատրան մէջ կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ ԶԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

Ապրիլ 24, Ուրբաթ, առաւօտեան ժամը 9·30–ին, Կրընոպլի Սէն Ժոզէֆ եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ ԻՍԱՀԱԿ ԽԶԿՐ. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՎԱԼԱՆՍ

Ուրբաթ, Ապրիլ 24, ժամը 10·30ին, եկեղեցական արարողութիւն, ներկայութեամբ՝ երեք յարանուանութեանց պետերուն:

ժամը 18ին, ծաղկեպսակի զետեղում նահատակներու յուշարձանին առջեւ, ներկայութեամբ Տրոմի նահանգապետին եւ քաղաքապետարանի ներկայացուցիչներուն:

ժամը 21ին, Սալ տէ Ֆէթ հանդիսութիւն՝ ուր խօսք կ'առնեն Պ. ՌՈՏՈԼՖ ՓԷՍ (Վալանսի քաղաքապետ) եւ Տիկին ՀԻԼՏԱ ՉՈՊՈՅԵԱՆ (Հայ Դատի Յանձնախումբի անդամ):

— ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ —
ՀԱՅՆՐԻԽ ՖԻՐՊԻՒԽԷՐԻ
ՀԱՅԱՍՏԱՆ 1915
Գերմաներէ ֆրանսերէնի թարգմանուած գիրքը
Մշակոյթի տէր ժողովուրդի մը ջարդը Թուրքերու կողմէ
Գերման սպայի մը վկայութիւնը
Ստանալու համար դիմել վարը յիշուած հասցէներուն:

×

— Vient de Paraître —
La première traduction française du livre d'
Heinrich VIERBüCHER
ARMENIE 1915
«Un peuple civilisé massacré par les Turcs»
Témoignage d'un officier allemand

En vente :

— Librairie H. Samuelian - 51, rue Monsieur le Prince - Paris 6e
— Associations et Maisons de la Culture arméniennes
— Eglises Evangéliques arméniennes
et pour l'étranger, chez l'éditeur :
Mr. A. GESSARENTZ - 21, rue du Dauphiné - 26200 MONTELIMAR
Prix : 45 FF (Port éventuel en sus)

– ՆԻՍ –
ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ ՀԱՄԱԼԻՐԻ

Հիմնարկէքի առաջին տարեդարձին առթիւ, Նիսի Եկեղեցւոյս Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչութիւնն ու Շինարարական Յանձնախումբը կը կազմակերպեն՝

ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ – ՊԱՐԵՐԵԿՈՅԹ

Շաբաթ, Մայիս 16, ժամը 19·30–ին «Ակրոպոլիս» պալատին մէջ:
Մասնակցութեամբ՝ ՄԱՐԹԷՆ ԵՈՐԿԱՆՑԻ
Տոմսերը ապահովեցէք հեռաձայնելով. – 93 – 44 – 41 – 14
Ճաշի մասնակցութիւն. – 350 Ֆ.:
Եկէք եւ քաջալերեցէք համայնքաշէն այս ձեռնարկը:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
23
JEUDI
23 AVRIL
1987

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

LE NUMERO : 4,00 F

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.472 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 62e ANNÉE — No 16.472

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐ. ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ 5-րդ կայանն էր (Հերսան – Պերլիւսքոնի) որ յաջողած էր, Չորեքշաբթի օր, ձեռք ձգել Լայփցիկ – Պորտօ ֆութպոլի (Եւրոպայի – Բաժակ) հանդիպումին սփռումը: Այս մենաշնորհին գինը թէեւ գաղտնի կը պահուէր, բայց կ'ըսուէր թէ 5-էն 8 միլիոն ֆրանք արժած է: Շատեր դժգոհ են քանի որ 5-րդ կայանը ամբողջ երկրին մէջ մատչելի չէ եւ մօտ 25 միլիոն հոգի պիտի չկարենայ հետեւիլ մրցումին: Նըման մրցումներու սփռումը, ընդհանրապէս, Ա· կամ Բ· կայաններուն վերապահուած կ'ըլլար: Միւս կողմէ, կատաղի մրցակցութիւն մը ծայր տուած է կայաններու միջեւ եւ 5-րդը արդէն քանի մը «մեծ անուններ»ու հետ պայմանագրութիւններ ստորագրած է, ինչպէս՝ Սապաթիէ, Քոլարօ, որոնք ցարդ Ա· կայանի կը պատկանէին:

ԵՐԿՆՔԻ ՈՒՂԵՒՈՐՆԵՐՈՒ մասնակի գործադուլը, որ Ապրիլ 21-էն 24 պիտի տեւէ, ամէն առաւօտ ժամը 6·30-էն 8·30 բաւական խուճապ ստեղծած է եւ ճամբորդները, Զատկուան արձակուրդի այս օրերուն, բողոքի ցոյցեր խսկ ըրած են Օրլի: Այս շարժումին հետեւանքով եօ – ւնթէօ պարտաւորուած էր բաւական թըռիչքներ ջնջել, մինչ ուրիշներ մեծ յապաղումներ կը կրեն:

ՍՐԻ ԼԱՆՔԱՅԻ մայրաքաղաքին՝ Քոլոմպոյի մէջ ռմբափորձ մը գործուած է, աղջի օր, որու հետեւանքով 150 հոգի մեռած է: Կառավարութեան հոչակած տասնօրեայ հրադադարէն (Ապրիլ 17-ի Ուրբաթ օրը, երբ ուղղակի ջարդ մը գործուեցաւ) 3-րդ ռմբափորձն է որ կը գործուի: Իշխանութիւններուն համաձայն, Թամուլներու գործն է:

ՓԱՐԻԶԻ մէջ լոյս կը տեսնեն Վալեզայի գաղտնի յուշերը՝ «Յոյսի ճամբայ մը», Ֆայառ հրատարակչականին կողմէ: 612 էջնոց այս հատորին պատրաստութիւնը գաղտնի պահուած էր երեք տարիէ ի վեր եւ կարելի եղած է նոյնիսկ հարցազրոյց մը կատարել, որ պիտի սփռուի Ուրբաթ օր «Ափոսթրոֆ» յայտագրէն:

ԵՒՐՈՊԱ ՄԷԿ ձայնասփիւռի կայանը, Չորեքշաբթի օր, Ապրիլ 22-ին ժամը 8-էն սկսեալ յայտագիրը յատկացուցած էր Տէր եւ Տիկին Ժան եւ Լիւսի Տէր – Սարգիսեանի, հարց ու պատասխաններու շարքով մը: Առաջին մասին ընթացքին եղած հարցումները այս վերադարձին մասին, այն տպաւորութիւնը կը ձգէին որ Ժ· Փ· Էլքապաչ կը կարծէ թէ առաջին Ֆրանսահայերն են որոնք կրցած են արտագաղթել: Ձայնասփիւռի կայանին տնօրէնութիւնը յայտնեց թէ կ'ուզէ անպայման օգտակար ալ ըլլալ այս ընտանիքին, օրինակ՝ աշխատանք գտնելով:

ԱԼԺԻՐ պաշտօնական ժողովին Ապու Ապպասի ներկայութիւնը կը դայթակղեցնէ Ամերիկացիները: Ծանօթ է որ, Ապու Ապպաս իտալական «Աքիլլէ Լաուրօ» զբօսանաւին առեւանգումին պատասխանատուն կը նկատուի: Այդ նաւուն վըրայ սպաննուեցաւ ծագումով հրեայ Ամերիկացի մը, ինչ որ պատճառ է նաեւ որ Ուաշինկթըն պաշտօնապէս բողոք ներկայացնէ ալժերական իշխանութեանց:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ Խորհրդային Միութեան յանձնած են պատերազմական նացի ոճրագործ մը՝ Կարլ Լիննաս, որ մահուան դատապարտուած էր Խորհրդային Միութեան մէջ 1962-ին, ի բացակայութեան: Պատասխանատու կը նկատուի Էսթոնիոյ ջարդերուն: 3-ի դէմ 6 ձայնով է, որ Գերագոյն Ատեանը որոշեց այս յանձնումը, զոր Մոսկուա կը պահանջէր ութ տարիէ: Լիննաս 1951-ին գաղթած էր Ամերիկա, յայտնած թէ ուսանող էր 40 – 43 շրջանին, բայց 1979-ին կը տարածուէր իր մահապատիժը եւ անկէ ի վեր կեանքը փոխուած էր եւ խուցէն է որ բռնի փոխադրուած է օդանաւ: 67-ամեայ, Լիննաս յայտարարած է· – Ըսէք Ամերիկացի ժողովուրդին, որ ինչ որ կ'ընէ՝ ոճիր մըն է:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԱՐԺԱՆԹԻՆ

«ԱՐՄԵՆԻՕ» ախոյեան

ԿԻԱՆՑՆԻ Ա· ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Պուէնոս – Այրէսի «Արմենիօ» խումբը, Ապրիլ 14-ին, ապահովեց իր մուտքը ֆութպոլի բարձրագոյն լիկայի մէջ: Արդարեւ, 32 հանդրուաններէ ետք անպարտելի մնացած հայկական խումբը 1 – 0 արդիւնքով յաղթելով «Պանֆիլդ»ի, նախքան մրցաշարքի աւարտը (2 խաղ մնացած) նուաճած է Արժանթինի Ա· դասակարգի մրցումներուն մասնակցելու ուղեգիրը: «Արմենիօ»ի ձեռք ձգած արդիւնքները պատմական ցուցանիշ մը կը նկատուին Արժանթինի մէջ:

***

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ
Ա· ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ԽԱՂԵՐ
«ԿՈՏԱՅՔ» ՊԱՐՏՈՒԱԾ

Կեմերովոյի (Դաշնակցային Ռուսիա) մէջ Աբովեանի «Կոտայք»ը հիւրընկալուած է տեղւոյն «Կուզբաս»ի կողմէ եւ 0-ի դէմ 3 կէտով պարտուած: Առաջին կիսախաղին դաշտին տէրերը նշանակած են առաջին կոլը, փենալթիով: Երկրորդ կիսախաղին «Կուզբաս» 2 կոլ եւս նշանակած է: Այս երրորդ հանդրուանի խաղերէ ետք «Կոտայք» 2 կէտով կը գրաւէր դասաւորման 13-րդ տեղը (22 խումբերու միջեւ):

***

«ԿՈՏԱՅՔ - 87»ի կազմը

Ստորեւ կուտանք այս տարի Աբովեանի «Կոտայք» խումբէն հանդէս եկող 20 մարզիկներու անունները եւ անոնց տարիքը:

Խումբին պատասխանատուն է Նազար Պետրոսեան: Գլխաւոր մարզիչն է Ֆելիքս Վերանեան, օգնականը՝ Սամուէլ Պետրոսեան:

Մարզիկներ	Տարեկան
Սլավա Սուքիասեան	22
Ռոբեր Մանուկեան	25
Աղաջան Սարգսեան	29
Գէորգ Կարապետեան	24
Արամ Փարսադանեան	30
Մանուէլ Աստրեան	26
Ստեփան Բաղդասարեան	21
Սերգէյ Հայրբաբամեան	26
Սամուէլ Պօղոսեան	28
Գագիկ Յովհաննիսեան	27
Գեղամ Եդիգարեան	24
Արմէն Բալաբեկեան	26
Սամուէլ Նիկոլեան	23
Արամայիս Յովհաննիսեան	27
Վիտալի Աղասեան	25
Բագրատ Պետրոսեան	22
Վարուժան Սուքիասեան	31
Սամուէլ Մելքոնեան	22
Արմէն Սանամեան	21
Սամուէլ Կոստանդեան	21

***

ԲԱ· ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ԽԱՂԵՐ

Բ· դասակարգի խորհրդային ախոյենութիւնը եւս սկսած է: Առաջին օրուան հանդիպումներուն հայկական երեք խումբերն ալ պարտութիւն կրած են: «Լոռի» իր իսկ դաշտին վրայ 1 – 0 արդիւնքով պարտուած է Սամտրեդիայի «Լոկոմոտիւ»էն, Լենինականի «Օլիմպիա»ն 1-ի դէմ 2 կէտով պարտուած է Կիրովաբադի «Քեափազ»էն, այս վերջնոյն դաշտին վրայ· իսկ Հոկտեմբերեանի «Սպարտակ»ը, Ստեփանակերտի մէջ ծանր պարտութիւն մը (1 – 6) կրած է տեղւոյն «Ղարաբաղ» խումբէն:

Երկրորդ հանդրուանին «Լոռի» 1 – 0 արդիւնքով յաղթած է «Մեչախտէ»ի: Կոլը նշանակած է Ս· Զաքարեան, փենալթիով: «Սպարտակ» պարտուած է (1 – 2) «Քեափազ»էն, իսկ «Օլիմպիա» Ստեփանակերտի մէջ պարտուած է (0 – 2) «Ղարաբաղ»էն: Այս երկու խաղերէ ետք Բ· դասակարգի դասաւորման 8-րդ տեղը կը գրաւէր «Լոռի», 13-րդ տեղը՝ «Օլիմպիա», 16-րդ տեղը՝ «Սպարտակ» (16 խումբերու միջեւ):

***

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄԱՐԶԱԿԱՆԻ
ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ԽԱՂԸ

Երեւան գացած Ալֆորվիլի Հայ Մարզական խումբին փոքրերը բարեկամական հանդիպում մը ունեցած են Երեւանի Ֆութպոլի դպրոցի իրենց տարեկից մարզիկներուն հետ: Խաղը տեղի ունեցած է գրաւիչ պայքարի մթնոլորտի մը մէջ եւ վերջ գտած Երեւանցիներու յաղթանակով (2 – 1):

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ԱՊՐԻԼ 14 – 16)

ԱՄԵՆԱՓՐԿԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻՆ
ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ

Հայկական միջնադարեան ճարտարապետութեան գլուխ – գործոցներէն մէկուն՝ Ամենափրկիչ Եկեղեցւոյ վերականգնումի աշխատանքները վերջ գտած են: Աշտարակ քաղաքին մօտ Է· դարուն կառուցուած այդ յուշարձանը չէր դիմացած դարերու փորձութեան: Մասնաւորաբար վնասուած է 1919-ի երկրաշարժէն: Հինաւուրց յուշարձանախումբը՝ քիչ անդին գտնուող եւ նոյնպէս վերակառուցուած ԺԳ· դարու Ս· Յովհաննէս եւ Ս· Աստուածածին եկեղեցիներու հետ առնուած է զբօսաշրջիկութեան ցանցին մէջ: Նախատեսուած է հոն բանալ երկրագիտական թանգարան մը, ուր պիտի ցուցադրուին Արագածի լեռնային վայրերու մէջ յայտնաբերուած առարկաները:

Հայաստանը կը կոչուի թանգարան բաց երկինքի տակ: Պետութեան պահպանութեան տակ առնուած են տասը հազարէ աւելի հնօրեայ յուշարձաններ: Երկրորդ կեանքը կ'ապրի աւերակներէն յառնած Տաթեւի վանքը Զանգեզուրի մէջ: Սկզբընական տեսքով իր անսովոր գեղեցկութեամբ մօտ ատենէն կը ներկայանայ Հառիճի վանքը, որ կառուցուած է 7-րդ դարուն Լենինականէն ոչ հեռու: Պետութիւնը հին կառոյցներու վերահաստատման նպատակով տարուէ տարի աւելի մեծ յատկացումներ կը տրամադրէ: Այս տարի, օրինակ, այդ նպատակով յատկացուած է շուրջ 7 միլիոն ռուբլի:

***

ՀՐԱԶԴԱՆԻ
ՃԱԶ – ՍԷՆՖՈՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ

Հրազդանի ճազ – սէնֆոնիք նուագախումբը տուած է իր անդրանիկ նուագահանդէսը: Խումբին մաս կը կազմեն տարբեր մասնագիտութիւններու տէր անձեր: Համոյթին ղեկավարն է Հրազդանի արուեստի դպրոցի տնօրէն, դաշնակահար Գ· Խաչիկեան: Յայտագրին մաս կազմած են հայ, ռուս եւ եւրոպական ճազի ու դասական երաժշտութեան նմոյշներ:

ՏՈՄՍԵՐ

ՄԵՆՔ, ԻՆՆՈՒԻՏՆԵՐԸ, ԿԱՐԷՆՆԵՐԸ ԵՒ ԱՅԼՈՔ

Մեղմս ի՞նչ թաքցնեմ, մինչեւ այսօր տեղեակ չէի, որ աշխարհում կան ինուիտներ, կարէններ եւ որ սրանք ժողովուրդներ են, որոնց հետ մենք՝ Հայերս ունենք մի շատ կարեւոր ընդհանուր բան: Այն է՝ սրանք էլ մեզ նման պետականութիւն չունեցող ժողովուրդներ են:

Այսպէս են որոշել մեզ դասակարգել վերջերս լոյս տեսած « L'Etat du monde » (*) ժողովածուի յարգարժան հեղինակները:

Դեռ երէկ մեր ծնողները Հրեաների հետ համեմատուելու «մեծ պատիւ»ը ունէին: Այսօր մենք աֆրիկեան բազմազան ցեղերի հետ էլ համեմատուելու իրաւունք չունենք, քանի որ նրանք բոլորն էլ լիիրաւ մասն են կազմում Միաւորուած Ազգերի Կազմակերպութեան: Մեզ համեմատում են հիմա ուրեմն ինուիտների (էսկիմոներ), կարէնների (որոնք ապրում են Պիրմայի ու Թայլանտի լեռներում եւ «Կարէն» բառը ծագում է պիրմայերէն «վայրենի» բառից), ինչպէս նաեւ Քրդերի ու Պաղեստինցիների հետ:

Հարց եմ տալիս ինքս ինձ· «իսկ յետո՞յ, իսկ մեր թոռներին ո՞ւմ հետ պիտի համեմատի քաղաքակիրթ աշխարհը: Չէ՞ որ շատ հաւանական է, որ յիշատակուած ժողովուրդներն էլ մօտ ապագայում կարող են իրենց երկիրն ու ինքնավարութիւնը ստանալ, իսկ մենք դեռ Աստուած գիտէ, թէ որքան պիտի սպասենք…»:

Փնտռում եմ ուրեմն անուններն այն ազգերի, որոնց կարգին դասուելու հնարաւորութիւնն ունեն մեր թոռները եւ … գտնում եմ·

– Հապա հարաւային Ամերիկայի ճանկըլներում ապրող հնդկացի ցեղե՞րը, իսկ Աւստրալիայի բնիկնե՞րը: Սրանց եւս չպէտք է մոռանալ…

Փառք եմ տալիս ամենակարող Աստուծուն, որ մենակ չպիտի թողնի մեզ…:

Զգիտես լա՞ս, թէ խնդաս:

Հ· ԳԵՂԱՄԵԱՆ

(*) L'Etat du monde 1986. Annuaire économique et géopolitique mondial. *Editions La découverte.*

ՃԱՏՐԱԿ

ՊՐԻՒՍԷԼ

ՃԱՏՐԱԿԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄՐՑԱՇԱՐՔ

ԳԱՐԻԿ ԳԱՍՊԱՐՈՎ
ԴԱՍԱՒՈՐՄԱՆ ԳԼՈՒԽԸ

Պրիւսէլ տեղի կ'ունենայ ճատրակի միջազգային մեծ մրցաշարք մը, որուն կը մասնակցին ճատրակի աշխարհի հըռչակաւոր դէմքեր՝ Գասպարով, Գարբով, Լիւբոյեւիչ, Լարսէն, Թիման, Կորչնոյ եւայլն: Երկու շրջան խաղալէ ետք մասնակցողներու կազմին մէջ փոփոխութիւն կատարուած եւ մրցաշարքին մաս կազմած է աշխարհի նախկին ախոյեան Միխայիլ Տալ, որ Պրիւսէլ գացած էր իբրեւ լրագրող եւ փոխարինած է Ռոպէր Հիւպնէրը (Արեւմտեան – Գերմանիայէն), այս վերջինի հիւանդութեան պատճառաւ: Բարձր մակարդակի մրցաշարքի մը համար հազուադէպ երեւոյթ մըն է այս կարգադրութիւնը:

Եօթը հանդրուանէ ետք դասաւորումը կը գլխաւորէին Գարիկ Գասպարով եւ Լիւբոյեւիչ (Եուկոսլաւ) 5·5-ական կէտերով, որոնց կը հետեւէին Կորչնոյ 5, Թիման, Լարսէն, Տալ եւ Գարբով 4·5-ական կէտերով եւայլն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ա՜խ, լեզուն, լեզուն...
Խ. ԱԲՈՎԵԱՆ

Վերջին տարիներս հոգեբան – բնախօսները շատ են զբաղւում մարդու ուղեղի խօսքային կենտրոնների հետ մայրենի լեզուի առընչութեան հարցերով: Արդէն շատերին յայտնի ճափոնացի փրոֆէսէօր Թատանոպու Ցունոտայի, ինչպէս եւ այլ գիտնականների ուսումնասիրութիւնները այն ընդհանուր արդիւնքն են տուել, որ մարդու ուղեղի երկու կիսագնդերի գագաթների շերտերում գտնուող խօսելու եւ լսած խօսքն ընկալելու կենտրոնները, նրանց դասաւորութիւնն ու բնոյթը ժառանգական չեն եւ ոչ էլ պայմանաւորուած են անհատի ազգային ծագումով: Պարզուել է, որ այդ կենտրոնների դասաւորման ու աշխատանքի առանձնայատկութիւնները երեխայի ուղեղում ձեւաւորւում են նրա մայրենի լեզուի ձեւաւորմանը զուգընթաց եւ վերջնական կերպարանք են ստանում, երբ 10 – 12 տարեկան հասակում երեխան արդէն ունենում է իր մայրենի լեզուն: Այդպէս, կոպիտ ասած, օրինակ, սպանախօս ու սպանամտած կամ անգլիախօս ու անգլիամտած ճափոնացու ուղեղի խօսքային կենտրոնները ոչ թէ ճափոնական են այլ՝ սպանական կամ անգլիական, ըստ մայրենի լեզուի:

Պարզւում է նաեւ, որ մարդը ունենում է մէկ մայրենի լեզու, այսինքն՝ լեզու, որով նա մտածում է, որով գրելն ու խօսելը նրա համար ամէնից աւելի դիւրին է: Հ. Աճառեանը, որ լաւ գիտէր 7 – 8 լեզու, այն հարցին, թէ քանի լեզու գիտէք, պատասխանում էր՝ Մէկը, իմ մայրենի հայերէնը: Մարդիկ են եղել եւ այժմ էլ կան, որ իմացել են կամ գիտեն շուրջ 10–ը, երբեմն մի քանի տասնեակ լեզուներ, բայց դրանցից միայն մէկն է նրան համար առաջինը, այսինքն՝ մայրենին: Ըստ այդմ, այն խօսքը, որ Հայերիս մէջ շատ է շրջում, թէ՝ «Ինչքան լեզու գիտես, էնքան մարդ ես», լրջօրէն խմբագրուելու կարիք ունի: Ամէն մի անհատ կարող է մի քանի կամ շատ լեզուներ իմանալ, բայց նրա լեզուական էութիւնը մէկն է՝ պայմանաւորուած նրա առաջին կամ մայրենի լեզուով: Այդ մէկ էութիւնը նրա մտածողութեան, հոգեբանութեան, ճաշակի, նոյնիսկ հայեացքի ու կեցուածքի մի շարք առանձնայատկութիւններն են՝ ամէնը, դարձեալ, պայմանաւորուած մարդու մէկ մայրենի լեզուով: Ուրեմն եւ ամէն մարդ, ուքան էլ լեզուներ իմանայ, նախ մէկ մարդ է՝ իր առաջին կամ մայրենի լեզուով: Արդ որն է տուեալ մարդու այդ լեզուն. արդեօք, դա նրա ազգայի՞ն լեզուն է, իրեն ծնող ժողովրդի՞ լեզուն, թէ մի այլ ժողովրդի լեզու: Տարրական բարոյական սկզբունքը թելադրում է, որ անհատի մայրենի լեզուն լինի հէնց նրա ազգային լեզուն: Երբ Աբովեանը, դիմելով հայ երիտասարդներին, ասում էր. «Տասը լեզու սովորեցէք, ձեր լեզուն, ձեր հաւատքը զայիմ բռնեցէք», նա նկատի ունէր այն, որ Հայոց լեզուն «զայիմ» բռնեն, ոչ թէ որպէս տասներորդ կամ երրորդ եւ կամ երկրորդ, այլ իբրեւ առաջին կամ առաջինից առաջին, մայրենի լեզու:

Թէեւ բնախօս – հոգեբանները դարի կարեւոր գիւտերից են համարում յայտաբերումն այն բանի, որ անհատի ուղեղի խօսքային կենտրոնները պայմանաւորուած են մայրենի լեզուով, բայց անցեալի շատ մտածողներ այդ ճշմարտութեանը ներքնազգացողութեամբ հասել են՝ առանց գիտական – փորձարարական քննախուզումների: Ռուս հեղինակներից այդ մասին որոշակի մտքեր են յայտնել Լեւ Տոլստոյը, Կոնստանտին Ուշինսկին եւ ուրիշներ: Վերջինիս մանկավարժական ամբողջ տեսութիւնը հիմնուած էր երեխաներին միայն նրանց ազգային լեզուով դաստիարակելու եւ կրթելու սկզբունքի վրայ: Նորից յիշենք նրա յայտնի ասոյթներից մէկը. «Խլեցէք ժողովրդից ամէն ինչ, նա կարող է վերականգնել, սակայն խլեցէք լեզուն, նա այլեւս չի ստեղծի այն: Ժողովուրդը կարող է ստեղծել նոյնիսկ նոր հայրենիք, բայց լեզու՝ երբեք. մեռաւ լեզուն ժողովրդի շուրթերում, մեռաւ եւ ժողովուրդը»: Հայ իրականութեան մէջ էլ մի շարք հեղինակներ՝ հայ ժողովրդի գոյութեան փաստը պայմանաւորելով Հայոց լեզուն որպէս մայրենի պահպանելու հանգամանքով, վտանգաւոր են համարել այն վիճակը, երբ հայերէնը դառնում է երկրորդ լեզու: Շատ ժողովուրդների պատմութիւնն ու պատմական ճակատագիրը ցոյց են տալիս, որ երբ ազգային լեզուն առաջին ու մայրենի լինելուց սկսում է դադարել եւ դառնում է երկրորդ լեզու, այդպիսի ժողովրդի կեանքը երկար չի տեւում: Հայ մտաւորականներից ամէնից աւելի որոշակի եւ բոլորից շատ ու բոլորից կրքոտ այս հարցերի մասին գրել է Միքայէլ Նալբանդեանը: Կրկին յիշենք նրա բազմաթիւ ասոյթներից այս երկուսը. «Ազգութիւնն ունի իր հոգին, եւ այս հոգին լեզուն է: Առանց այս լեզուին չկայ ազգ. սուտ բան է, առասպել սուտ»: Ըմբռնելով, որ մարդու մայրենի լեզուն ձեւաւորւում է մինչեւ 10 – 12 տարեկան հասակը, այսինքն՝ մանկապարտէզում, դպրոցում, Մ. Նալբանդեանը, դիմելով հայ ծնողներին, գրում էր. «Լսեցէք, սիրական Հայեր, սուտ է այն լուսաւորութիւնը, որ պիտի լինի օտարի լեզուով. այդպիսի դիպուածում դուք ձեր զաւակները օտարացնում էք ձեզանից, նոքա օտարի լեզուով դաստիարակուածք, անունով միայն կը լինին հայ. բայց ձեր թոռները զուցէ այդ անունը եւս աւելորդ համարեն կրել իրեանց վրայ: Խելացի եղէք, եւ ձեր դպրոցների մէջ թող լսուի ձեր մայրենի, կենդանի եւ նուիրական խօսքը: Երանի թէ ձայնս տեղ հասնէր» (Մ. Նալբանդեան, Ընտիր երկեր, Եր., 1953 էջ 109):

Իսկ ի՞նչ յարաբերութեան մէջ են մի ժողովրդի ազգային գրականութիւնը եւ լեզուն, ի՞նչ առընչութիւն ունի անհատի մէջ ձեւաւորուած մայրենի լեզուն գեղարուեստական գրականութեան հետ:

Գաղտնիք չէ, որ մեր ժամանակներում, դպրոցում մայրենի լեզուի դասընթացն անցնում են գերազանցապէս գրական երկերից բերուող օրինակների միջոցով: Գրական լեզուն կիրառւում է մի քանի բնագաւառներում՝ գիտութիւնների մէջ, լրագրութեան ու հրապարակախօսութեան մէջ, եւ այդ բնագաւառներից մէկն էլ գեղարուեստական գրականութիւնն է: Բայց դրանով հանդերձ, մայրենի լեզուի ուսուցման դպրոցական, նաեւ բուհական դասընթացը հիմնուել է եւ այժմ էլ պէտք է հիմնուի տուեալ ազգային գեղարուեստական գրականութեան վրայ: Աւելին, մայրենի լեզուի եւ գրականութեան ուսուցումը մեծ մասամբ լրացնում են միմեանց, իսկ յաճախ էլ նոյնանում են կամ պէտք է նոյնանան: Եւ ճիշդ չէ դըպրոցում մայրենի լեզուի եւ գրականութեան ուսուցման երբեմն տեղի ունեցող անջրպետումը, երբ մայրենի լեզուի անւան տակ աշակերտներին տարիներով միայն քերականագիտական կարգեր են սերտել տալիս: Մի ժողովրդի ազգային լեզուն ամէնից աւելի ճոխ, բազմակողմանի, իր լաւագոյն դրսեւորումներով արտայայտւում է նրա գեղարուեստական գրականութեան մէջ, ուստի լաւ սովորել ու իմանալ սեփական ժողովրդի ազգային գրականութիւնը (նկատի ունեմ նաեւ հնարաւորին չափ շատ չափածոյ ու արձակ գործեր անգիր իմանալը), նշանակում է լաւ իմանալ նաեւ ազգային լեզուն: Ուստի ազգային գրականութեան լաւ դասաւանդումը յաճախ աւելի մեծ լեզուական հմտութիւններ ու պաշար է տալիս սովորողին, քան ազգային գրական լեզուի ակադեմիական քերականութեան սահմանումների տարիներ տեւող սերտումը:

Պարզ է նաեւ, որ իր ժողովրդի ազգային գրականութեան ճաշակ, նրա ոգու ներքին, խորքային ըմբռնում ունենում է այն անհատը, որի մայրենի լեզուն նոյնանում է այդ գրականութեան լեզուի հետ:

Յիշենք նաեւ մի պարզ ճշմարտութիւն, այն, որ հայ գրականութեան ինքնութեան չափանիշը, գոյութեան փաստը, նրան **միւս ժողովուրդների գրականութիւնից** տարբերողը Հայոց լեզուն է: Հայ գրականութիւնը նախ եւ առաջ այն գրականութիւնն է, որ ստեղծագործւում է հայերէն: Հեղինակի ազգային ծագումը եւ գրական երկերի նիւթը որեւէ արժէք չունեն այս կամ այն հեղինակին հայ գրող համարելու խնդրում: Այս դէպքում վճռական չափանիշը այդ հեղինակի հայամտած ու հայագիր լինելն է, Հայոց լեզուով ստեղծագործելը: Հանէք այս չափանիշը, եւ հայ գրականութիւնը տարբերող ոչ մի չափանիշ չի մնայ: Որքան էլ բարձր գնահատենք Պարույր Հայկազնին, Անրի Թրուայային, Մայքլ Առլէն աւագին ու կրտսերին, Մարիետա Շահինեանին, Արթուր Ադամովին եւ ոչ հայերէն ստեղծագործող հայազգի այլ հեղինակների, միեւնոյն է, նրանք հայ գրողներ չեն եւ չեն էլ համարւում, քանի որ հայերէն չեն ստեղծագործել: Այդպէս եղել է Ե. դարից սկսած, այժմ էլ այդպէս է եւ այդ կերպ էլ շարունակուելու է: Առանց Հայոց լեզուի չկայ հայ գրականութիւն, եւ մեր օրերում առանց հայ գրականութեան չկայ Հայոց լեզուի ուսուցում ու իմացութիւն:

Գրական երկի լեզուն ինքը ստեղծագործութիւն է: Երբ հեղինակը գրում է, նա ստեղծագործում է ոչ միայն գրական հերոսներ, գործողութիւններ, դիպաշար, այլեւ ամէնից առաջ լեզու, երկի գեղարուեստական լեզուն: Ուրեմն, այդ լեզուն պիտի լինի հեղինակի մայրենին, հեղինակը պէտք է ամբողջ էութեամբ զգայ այդ լեզուի ոգին, ներքին ու արտաքին եւեւէջումները, իմանայ նրա «ծակուծուկը», «խաղացնի» այդ լեզուն իր ձեռքերում, մանաւանդ այդ լեզուն պիտի լինի նրա ամենահարազատը, նրա էութիւնը, միս ու արիւնը, միտքն ու արտայայտելու միակ առաջին միջոցը: Եւ դա ձեւաւորւում է ծննդեան օրից, մինչեւ 10 – 12 տարեկան հասակը, տանը, մանկապարտէզում, մանաւանդ՝ դպրոցում: Նոյնը եւ գրականութեան ընկալմանն է վերաբերում: Մի լեզուով ստեղծուող գրականութիւնը հարազատ միս ու արիւն է այն ընթերցողի համար, ում մայրենի լեզուով է այդ գրականութիւնն ստեղծւում:

Մանկավարժական բազմաթիւ փորձերից յայտնի է, որ եթէ անհատի մայրենի լեզուն չի նոյնանում այս կամ այն գրականութեան ստեղծման լեզուին, ապա տուեալ անհատի համար առաջնայինը, ամենահարազատը չէ այդ գրականութիւնը: Խնկօ – Ապէր մանկական գրադարանում հարցում են արել տարբեր կրթութիւն ստացող հայազգի երեխաների, թէ որոնք են նրանց սիրելի գրողները: Հայկական կրթութիւն ստացող երեխաների ու պատանիների պատասխաններում ամէնից աւելի կարդում ենք Սայաթ Նովայի, Րաֆֆու, Թումանեանի, Մուրացանի, Դուրեանի, Պարոնեանի, Իսահակեանի, Տէրեանի, Մեծարենցի, Վարուժանի եւ այլ հայ հեղինակների անուններ, մասամբ, ի հարկէ, նաեւ այլազգի գրողների անուններ: Իսկ հայկական կրթութիւն չստացող երեխաների ու պատանիների պատասխաններում հայ գրողների անուններ որպէս օրէնք չկան, հազուադէպ, մէկ – երկու երեխայի պատասխանում տրուած է ոեւէ հայ գրողի անուն (այն էլ՝ լրացուցիչ յատուկ հարցից յետոյ. «Իսկ ի՞նչ հայ գրող էք սիրում»): Պարզ է, եթէ երեխայի, նաեւ մեծահասակի ձեւաւորուող կամ ձեւաւորուած մայրենի լեզուն հայերէնը չէ, ապա հայ գրականութիւնն էլ նրա համար առաջինը եւ ամենահարազատը չէ: Եթէ որեւէ լեզու անհատի համար երկրորդն է կամ երկրորդային, ապա այդ լեզուով ստեղծագործուող գրականութիւնն էլ է նրա համար երկրորդային:

Էլ չեմ խօսում այն դէպքերի մասին, երբ անհատը բոլորովին չգիտէ իր ազգային լեզուն: Յիշենք նաեւ, որ երբ ոեւէ մէկն իր ազգային գրականութիւնը թարգմանաբար է ընթերցում, չի ստանում այդ գրականութեան ոգու իսկական խոր ճաշակ, այդ գրականութեան նկատմամբ ջերմ հարազատութեան զգացումը չի առաջանում նրա մէջ: Վերջերս մի բարեհոգի տիկին (հայուհի), որ վատ գիտէր գրաւոր հայերէնը, որոշեց հայ գրականութիւնը կարդալ թարգմանաբար եւ մէկ տարում կարդաց ինչ որ կար ու անկեղծօրէն ասաց. «Իմ սրտին դիպչող բան եւ առհասարակ նշանակալից բան գրեթէ չըգըտայ»: Նա, ի հարկէ, չգիտէր, որ հայ գրականութիւնը, Տէրեանի խօսքով ասած, Հայոց արիւնն է, այսինքն հայերէն լեզուամտածողութիւնը, որ չունէր այդ բարեհոգի տիկինը: Ի դէպ, կայ նաեւ մի անհասկանալի իրողութիւն. երբեմն այլազգիները կարողանում են աւելի շատ խորանալ հայ գրականութեան բնոյթի մէջ, քան հայերէնն իբրեւ ոչ մայրենի լեզու իմացող հայազգիները:

Եւ այսպէս՝ լեզուն: Մի ժողովրդի, իրօք, ազգային գրականութիւն ստեղծում են միայն այն անհատները, որոնց մայրենին այդ գրականութեան կերտման լեզուն է եւ մի ժողովրդի ազգային գրականութեան խորքային ընկալում, նրա նկատմամբ առաջին հարազատութեան զգացում կարող են ունենալ այն ընթերցող – անհատները, դարձեալ, որոնց մայրենի լեզուն նոյնանում է այդ գրականութեան ստեղծագործման լեզուին:

ՌԱՖԱՅԷԼ ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Դրամին բարիքները

Դրամները դարերով անտեսական մարզին մէջ փոխանակութեան միջոց մը ըլլալէ զատ, ամէնօրեայ կեանքին մէջ կը գրաւէին տեղ մը, զոր դժուար է այսօր երեւակայել: Շրջաններու մէջ, ուր տակաւին լրատփիւռները գոյութիւն չունէին ու մարդոց մեծամասնութիւնը անգրագէտ էր, դրամը կը ծառայէր նաեւ որպէս հաղորդակցութեան ու ծանուցումի միջոց, օրուան իշխանութեան համար: Ան մարդկային կեանքին մէջ ներկայ էր որոշ պահերու. կրնար որպէս յուռութք գործածուիլ կամ որպէս երջանկութիւն բերող. համաձայն քաղաքակրթութիւններու, կրնայ յարաբերութիւն ունենալ մահուան, սեռային կեանքին ու բախտին հետ:

Դրամին երջանկաբեր յատկանիշը ցայտուն էր, երբ սովորութիւն դարձած էր մինչեւ ԺԹ. դար ամուսնացող զոյգերու տասնեւերեք ոսկիէ կամ արծաթէ դրամներ պարունակող տուփեր նուիրել:

Մետաղը, հետեւաբար դրամը, կը նկատուի առարկայ մը, զոր կարելի չէ կախարդել: Ուրեմն կարելի է զայն գործածել, որպէս յուռութք: Կարգ մը մետաղներ մասնայատկութիւններ ունէին. երկաթը մարդս անխոցելի կը դարձնէ, պղինձը կը մարէ ատելութիւնը, ոսկին՝ զայն կըրողին բարիքներ կը բերէ. պատիւ, հարստութիւն եւ գնահատանք, արծաթը կը վանէ հիւանդութիւնները եւ կը պաշտպանէ ճամբորդները:

Քանի որ կախարդել կարելի չէ դրամը, զայն կը գործածէին ապագան գուշակելու որպէս միջոց Բախտաբեր կը նկատուէին յատկապէս այն դրամները, որոնք կը կրէին մարդուս ծննդեան թուականը:

Այս կարգի դրամները ունին իրենց պատմութիւնը. անոնց ամէնէն հետաքրքրականներէն մէկն է Սաշա Կիթրիի հետ առընչուածը: Ան կը սիրէր հաւաքել դրամներ ու մետաղներ յատկապէս ոսկիէ: Իր հաւաքածոյին մէջ ունէր նաեւ պրոնզէ դրամ մը, որ մեծ արժէք չէր ներկայացներ, սակայն արուեստագէտը շատ կապուած էր անոր: Այդ դրամը իրեն հօրմէն մնացած էր, որմէ երբեք չէր բաժնուեր: Դրամը պատրաստուած էր Նափոլէոն Ա.ի ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ: 1943–ին Ս. Կիթրիի զայն կը նուիրէ բարեկամի մը: Ան կ'ըսէ, թէ անմիջապէս տեսած է դրամին բարիքը ազդեցութիւնը, մինչ Կիթրիի աստղը հետզհետէ իր փայլը կը կորսնցնէ: 1944 Սեպտեմբերին կը ձերբակալուի: Բանտը գտնուած շրջանին բարեկամը դրամը կը վերադարձնէ, ու Կիթրի անակնկալօրէն ազատ կ'արձակուի ամիս մը ետք: Համոզուած է, որ այս անակնկալը կը պարտի դրամին բարերար զօրութեան:

Մարդիկ դրամին առընչուած աւելորդապաշտութիւններ ունեցած են միշտ. կը հաւատային, որ մէկը երբ նոր հագուստ մը կը հագնէր, վրան անպայման դրամ մը պէտք է ունենար, որ բախտ բերէր իրեն: Այսպէսով վստահ կարելի էր ըլլալ, որ ամբողջ տարին դրամը պիտի չպակսէր:

Իսկ եթէ մէկը մկրատ կամ դանակ մը նուիրէր մէկուն, ստացողը պէտք է դը-

ԵՒ ՅՈՒՑՔ ԻՄ ԱՌԱՋԻ ԻՄ ԵՆ ՅԱՄԵՆԱՅՆ ԺԱՄ...

Խայիմ Հէրցոկ Իսրայէլի Հանրապետութեան առաջին նախագահն է որ օրերս Արեւմտեան – Գերմանիա ժամանեց։ Արդարեւ այս այցելութիւնը պատմական դարձ մըն է երկու երկիրներու յարաբերութիւններուն մէջ։ Ապրիլ 6–ին Նախագահ Հէրցոկ այցելեց նախկին կեդրոնացման ճամբար Պէրկըն Պէլըն, որուն ազատագրման 1945 Ապրիլին իր մասնակցութիւնը բերած էր իբրեւ բրիտանական սպայ։ Նկատի առնելով տեղւոյն վրայ իր արտասանած ուղերձը ակներեւ զուգահեռներ ունի նաեւ մեզի համար, կուտանք զայն՝ իր հիմնական մասերով։

Այս սարսափելի վայրը, ապանդի հողին, իբրեւ առաջին արարք այս հողին վրայ՝ կը զետեղեմ ձեր առջեւ, ո՛վ զոհեր Եղեռնի, քար մը՝ փրցուած Երուսաղէմի ժայռէն, որուն վրայ իբրեւ վկայութիւն ազգիս բնաջնջման՝ քանդակուած է հետեւեալ սաղմոսը. – «Եւ ցաւք իմ առաջի իմ են յամենայն ժամ»։ ... Ներում չբերի հետս, ո՛չ ալ մոռացում։ Միայն հանգուցեալները իրաւունք ունին ներելու, եւ մեզի՝ ապրողներուս արտօնուած չէ մոռնալ, որովհետեւ «Դառնութիւն եւ բարկութիւն յուշ եղեն ինձ մխանդամայն. ձանձրացաւ յիս անձն իմ»։ Դուք մեր ազգին կեանքի պատգամը փոխանցեցիք – գոյատեւելու հրամայականը, – որպէսզի Հրեան երբեւիցէ չըլլայ անպաշտպան զոհ մը։...Ձեր մահուան Թախիծը առյաւէտ վառ պիտի պահենք մեր մէջ։ Ո՛չ թէ յանուն յաւերժական թշնամութեան, ոչ թէ յանուն ամուլ խափանիչ ատելութեան, այլ ուժի եւ կայունութեան տիրանալու համար։ Որպէսզի ճանչնանք մարդարարածի հողին անդունդները։ Որպէսզի մեր ամբողջ էութեամբ ըլլանք հակառակորդը չարին, անաստուածութեան. «Խոտորեա ի չարէ եւ արա զբարի, խնդրեա զխաղաղութիւն եւ երթ զհետ նորա»...։

Յ. ՆԱՄԻԴԵԱՆ

բամ մը տար, որպէսզի այդ հատու գործիքները չկտրէին բարեկամութեան թելը։

Աղբիւրի, կամ ակի մը մէջ դրամ նետել մաղթանք մը ընելով կը նշանակէր, թէ մաղթանքը պիտի կատարուի։ Այսօր եւս զբօսաշրջիկներ դրամ կը նետեն Հռոմի Թրէվիզոյի աղբիւրին մէջ, մաղթելով օր մը վերադառնալ այդ քաղաքը։

Դրամ գտնել յատուկ իմաստ մը ունէր։ Յունաստանի մը գանձ գտնել կը նշանակէր յաղթած ըլլալ կործանումին. տախտի ու արծաթի խառնուրդ այս տարօրինակ կենդանին, բառ յոյն դիցաբանութեան պահապանն է գանձերու, որոնք կը պատկանին Ապողոնին։

Ա. Թ. Թ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԼԻՈՆ

ԶԷՆՔԵՐ՝ ԹՐՔԱԿԱՆ ՔԱՐՈԶՉՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Եթէ, երկար ժամանակ, Թրքական կառավարութիւնը մեծ կարեւորութիւն չէր տուած Հայոց Ջարդերուն, աշխարհի ծանօթացնելու համար օսմանեան Պետութեան կատարած ցեղասպանութիւնը, տասնեակ մը տարիներէ ի վեր կայ մեծ փոփոխութիւն այս գետնին վրայ, Անդարայի բռնած դիրքին մէջ։ Բաց ի միջազգային անձնաւորութիւններու քով կատարուած դիմումներէ եւ նոյնիսկ զանազան ձեւերով ճնշումներէ, Թուրքիա կը ցրուէ եւրոպական լեզուներով հրատարակութիւններ եւ կը փորձէ ժխտել իրականութիւնը՝ Հայերու կրած ցեղասպանութիւնը եւ Ջարդերն իսկ։

Թուրք լրագրողներ՝ որոնցմէ ոմանք պատմաբան ալ կ'անուանուին, կը ներկայացնեն փաստաթուղթեր, իրենց գործին եկած ձեւով եւ եթէ յաճախ, եթէ ոչ միշտ, կը մեղանչեն պատմութեան դէմ, ունին ալ երբեմն գիրքաւորումներ, մեկնաբանութիւններ՝ որոնք կրնան տպաւորել օտարները եւ կերտել անոնց մտածելակերպը։

Բարեբախտաբար, այս կացութեան դիմաց, Հայկական կազմակերպութիւններ, կամ քով քովի եկած ազգանուէր անձեր, կը ջանան հակազդել, մէջտեղ հանելով խականական փաստաթուղթեր, մէկ մասը հրատարակուած համաշխարհային առաջին Պատերազմի տարիներուն կամ անկէ անմիջապէս վերջ եւ որոնք անգտանելի էին մինչեւ հիմա, սպառած ըլլալով։

Այս շարքին մէջ, ծանօթ է որ Ֆրանսայի կարեւոր հրատարակչական տուներէն «Փայօ» վերջերս լոյս ընծայեց երեք հատորներ՝ որոնք անժխտելի կերպով կ'ապացուցանեն Հայոց կրած տառապանքը Համիտի շրջանին իսկ եւ «Երիտասարդ Թուրքեր»ու ծրագրած «վերջին լուծում»ին իրականութիւնը։

Անգամ մըն ալ յիշենք այս գիրքերուն անունները.–

— Rapport secret sur les massacres d'Arménie (Johannes LEPSIUS),

— Livre Bleu du Gouvernement britannique concernant le traitement des Arméniens dans l'Empire ottoman,

— Les massacres des Arméniens (Arnold J. TOYNBEE).

Մեզի բռնեցաւ որ իւրաքանչիւր գիրքին ներկայ տպաքանակն է չորս հազար օրինակ։

Ծանօթացնելու համար այս հրատարակութիւնները, Լիոնի Ապրիլ 24–ի յանձնախումբը, Տէսինի Արշակ Չամալեան Մշակոյթի Տան օժանդակութեամբը, կազմակերպած էր, Շաբաթ Ապրիլ 11–ին, հաւաքոյթ մը Սօֆիթէլ պանդոկին սրահներէն մէկուն մէջ։ Այս առթիւ հրաւիրուած էր Արմէն Մութաֆեանը, որդին հանգուցեալ ծանօթ նկարիչին։

Արմէն Մութաֆեան ճոխ բացատրութիւններ տուաւ իւրաքանչիւր գիրքին պարունակութեանը մասին, յիշելէ յետոյ Անդարայի կատարած ներկայ ջանքերը՝ ոչնչացնելու համար մեր հայանպաստ քարոզչութեան արդիւնքները։ Ծշդեց նաեւ, որ եթէ ժամանակին Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ կառավարութիւնները, բանալով իրենց արխիւները, արտօնած էին այս հրատարակութիւնները, ատիկա անկասկած իրենց հայասիրութեան մէկ արտայայտութիւնը չէր եղած, այլ տարբեր պատճառները պէտք էր փնտռել նաեւ դիւանագիտական հաշիւներու մէջ, եթէ նոյնիսկ Գերմանիա դաշնակից ալ եղած էր Թուրքիոյ, ցեղասպանութեան տարիներուն։

Բայց, այսօր, կարեւորը այդ գիրքերուն գոյութիւնն է, մեր դատին համար կենսական է, որ Հայերը գանոնք լայնօրէն տարածեն իրենց շուրջ, հակազդելու համար Թրքական պետական քարոզչութեան որ կը ջանայ, ոչ իսկ արդարացընել, այլ բոլորովին ժխտել պատմական եղելութիւն մը։

Սօֆիթէլի հաւաքոյթին դրեթէ բոլոր ներկաները գնեցին գիրքերէն, ոմանք նոյնիսկ քանի մը օրինակ։ Բայց փոքր էր ներկաներուն թիւը, հարիւրեակ մը։ Անհրաժեշտ է, որ Ապրիլ 24–ի առթիւ, միջոցներ ստեղծուին սպառելու համար այս հրատարակութիւնները։ Գնել անոնցմէ եւ զանոնք տրամադրութեանը տակ դնել օտարներու։ Եւ ինչու չէ, ջանալ տեղաւորել անոնցմէ մէկական օրինակ գոնէ Թուրքիոյ համալսարաններուն մատենադարաններուն մէջ...։

Կայ նաեւ վերջերս հրապարակ ելած «Մուսա լերան 40 օրերը» հանրածանօթ վէպին Ֆրանսերէն նոր հրատարակութիւնը (Ալպէն Միշէլ) նոպէլեան մրցանակիր Էլի Վիզէլի յառաջաբանով։

Ասոնք զէնքեր են՝ զորս պէտք է անյապաղ գործածել Թրքական խեղաթիւրումներուն դէմ, ինչպէս որ եղրակացուցին, միասնաբար, Արմէն Մութաֆեան եւ Գէորգ Քէփէնէքեան՝ որ, այս հաւաքոյթին, կը ներկայացնէր Ապրիլ 24–ի յանձնախումբը։

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ԵՐԿՐՈՐԴ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Ալֆորվիլի Կրէկուար լը Քափատոս ճաշարանը երկրորդ անգամ վայրը հանդիսացաւ մանուկներու հաւաքոյթին, եւ այս՝ Ապրիլ 12–ին Ծաղկազարդի օրը։

Այսպիսի հաւաքոյթ մը, որ կը միտի Փարիզի եւ շրջաններու հայ երախաներէն որոշ թիւ մը ի մի հաւաքել, ստեղծել տաքուկ, ջերմ մթնոլորտ մը, ուր կը տիրէ միա՛յն հայերէնը, հայերէն երգերն ու հայերէն ոտանաւորները, փոքրիկներուն կողմէ արտասանուող՝ իր պահանջը փաստեց։ Արդարեւ, բազմաթիւ ծնողներու խոստովանութենէն իսկ ելած, փոքրիկներէն ոմանք սորված էին հայերէն երգ մը կամ արտասանութիւն մը յատուկ ելոյթ ունենալու այս հաւաքոյթին իրենց տուած առիթին։

Այս ցերեկոյթին ձեռնարկողը եղաւ՝ Տիկին Հարրի Պրուտ, եւ զայն կազմակերպեցին «Ռատիօ – Ազգ»ի ունկնդիրներուն շատ ծանօթ երկու անուններ՝ Օր. Մանուշակ եւ Օր. Մարօ։ Անկասկած որ անկեղծ շնորհակալութեան խօսք ունին ներկաները անոնց։ Ահա այս Բ. նոյնանպատակ հաւաքոյթն է, որուն ձեռնարկեցին օրիորդները եւ արդէն ակներեւ էր որ մասնաւոր խնամք տարուած էր առաջինին թերութիւնները չկրկնելու. փրարանցում չկար սրահին մէջ, յայտագիրը աւելի լաւ կազմակերպուած էր այս անգամ աւելի մեծ թիւով փոքրիկներ կրցան մասնակցիլ թէ՛ խաղերուն եւ թէ՛ ելոյթներուն։ Մանաւանդ՝ գոհացուցիչ էր տեսնել աւելի շատ երախաներ քան ծնողներ։ Երախտապարտ ենք ըսելու, որ օրիորդները յաջողած էին ստեղծել Ծաղկազարդ – Զատիկ տօնական մթնոլորտ թէ՛ սրահին զարդարանքներուն եւ թէ՛ հաւկթախաղին շնորհիւ։ Պէտք է նշել, որ բեմի պատին զարդարանքը պատրաստած էր Մխիթարեան վրժ.ի մանկապարտէզպանուհի՝ Տիկին Էլօ Պչաքճեան, իր աշակերտներուն օգնութեամբ։

Յայտագրին մէջ սիրայօժար կամքով իրենց բաժինը բերին հայ երգիչներ եւ երգչուհիներ՝ Վիգէն Դարբինեան, Երուանդ Նաճարեան, Էվլին Ալթունեան, Մարտիկ Ճանըրզեան, Այտա Էմիրեան, եւ Յովհաննէս Հէլվաճեան։

Եւ երբ յիշենք թէ լօթոյին նուէրները ձրի հայթայթուած էին գաղութին հայ վաճառականներէն, կուգանք համոզուելու, որ հայ ունեւորները կամ քիչ թէ շատ նիւթապէս բարեկեաց Հայեր չեն ծածկեր իրենց քսակը – ինչպէս սովոր ենք լսել բանախօսութիւններու եւ քարոզներու ընթացքին – եթէ համոզուած ըլլան, որ իրենց մասնակցութեամբ հանրային գործ մը պիտի յաջողի։

Մենք կրնանք միայն շնորհակալ ըլլալ Օր. Մանուշակին, Օր. Մարոյին եւ Տիկին Հարրի Պրուտին եւ յայտնել մեր կամքը՝ տեսնելու նման հաւաքոյթներու յաճախանքը այս գաղութին մէջ։

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

Մ Ա Յ Ր Ի Կ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕՅ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. Paris, 1985

Դարմանական իր քննութեան ընթացքին, ականջները փակցուցած կուրծքիս կամ կռնակիս վրայ անձեռոցի մը, միակն էր, որ կը լսէր Թօքատափի հիւանդ շունչիս ճարճատող հնդիւնը։ Անհամբեր կը սպասէի ձեռքի հարուածներով իր քննութեանը։ Ձախ ձեռքը, ափը բաց, կը տարածէր քննելիք մասին վրայ, ապա աջ ձեռքի մատի մը ծայրովը կը զարնէր փոքրիկ թմբուկի մը վերածուած այդ ձախ ձեռքին կռնակին։ Այդ հարուածները կուրծքի վանդակիս մէջ հնչականութիւն մը կը յառաջացնէին. յստակ, թանձր, խուլ կամ խոր՝ համաձայն իր քննած առողջ կամ վարակուած մասերուն։

Ձայներու այս աններդաշնակութեան այնքան վարժուած էր ըսելիքս, որ կուրծքիս կողմնակի թրթռացումներուն խուլ ձայնը մթին ախտաճանաչումի մը պատճառ կ'ըլլար, ինչ որ Տոքթ. Ֆիլիփ պիտի հաստատէր քիչ ետք մօրս, երբ նրբանցք ելլէին։

Յառաջացող հիւանդութեանս 17–րդ օրուան նախօրեակին բժիշկս գիս պատրաստած էր յաջորդ օրուան իր միջամտութեան։

– Գիտե՞ս մանչուկս վաղը ինծի պիտի ընկերանայ ուրիշ բժիշկ մը, որ միայն պզտիկ ասեղ մը պիտի ընէ կռնակիդ, շատ բարի է, բան պիտի չզգաս։

Զիս անտեղի կերպով չսարսափեցնելու համար, անշուշտ, մեղմացուցած էր ըլլալիքը. իրականութեան մէջ ծակում մըն էր։ Ասեղը պիտի մխրճուէր մինչեւ Թոքի Թաղանթիս, ծծելու եւ դուրս քաշելու համար հեղուկը, որ հետզհետէ աւելցած էր։

Երբ երկրորդ բժիշկս բացաւ մետաղէ իր մեծ տուփը, իմ գլխաւոր մտահոգութիւնս չեղաւ գիտնալ թէ, «բարի» էր ան կամ ոչ։ Քարացած մնացած էի տեսնելով ներարկիչ ասեղին մեծութիւնը՝ զոր մաս առ մաս կը կազմէր։ Փողը, մխոցը, երկաթէ ծայրը, ասեղին երկարութիւնը, այս ամբողջութիւնը կը ներկայանար տասը անգամ աւելի կարեւոր տեսքով մը, քան սովորական ներարկիչ մը։ Աչքերս իր չյարգած խօստումներուն համար յանդիմանութեամբ լեցուն, ի զուր կը փնտռէին Տոքթ. Ֆիլիփին խուսափող ակնարկը, որ սկսաւ սովորական իր քննութիւնը։ Այդ օրը, սակայն, ականջը այլեւս չրամժնեց կուրծքէս կամ կռնակէս։ Բազմաթիւ անգամներ դարձուց ու դարձուց գլխս։ Զգացի ըսելէ, որ ուժով շնչեմ, աւելի՛ ուժով, աւելի՛ երկար։ Ծնչառական իր քննութիւնը ալ վերջ չունէր։

Երբ ի վերջոյ գլուխը բարձրացուց, տեսայ այդ նոյն վայրկեանին, թէ Տոքթ. Ֆիլիփ ժպտիլ գիտէր։ Հանդարտած մկաններով իր դէմքին վրայ ճակտի մաշլ կնճիռներն ու յօնքերու ծալքերը չքացած էին. մանկական դէմքի երկու փոսիկներ կ'ակօսէին հասուն մարդու իր այտերը, եւ առաջին անգամ ըլլալով չարաճճիութեամբ փայլող իր կապոյտ աչքերը կը թուէին սեւեռիլ ճամբորդի մը վրայ, որ հեռուէն կուգար։ Զիս ծակելու պատրաստ ասեղը կը վերադառնէր իր պատեանը։ Զարմանալի խորամանկութեամբ մը, զոր սիրով ընդունեցայ, ինծի յիշեցուց իր խոստումը. «պիտի տեսնես, բան մըն ալ պիտի չզգաս»։

Անկողինիս մօտը ոտքի, Մայրիկին, Աննային եւ Գայեանէին քով քովի դիմաստուերները յոգնաբեկ, անքուն հսկումներէ թմրած, ներկայէն անջատուած կը թուէին։ Ապշած աչքերով գիս կը դիտէին իրենց տպաւորութեան ընդմէջէն, առանց հասկնալու, թէ հիւանդագին շունչս անյայտացած էր, թէ ջնջուած էր ծակումը, եւ թէ ի վերջոյ, ապաքինումը կը սկսէր։

Տոքթ. Ֆիլիփ ձայնով մը որ չէր շշնչէր այլեւս, խիստ տանջանքը օրական երեք անգամի կ'իջեցնէր եւ կը ջնջէր կարգ մը դեղեր։ Իր կորովը վերագտած այդ ձայնը սկսաւ երեք մայրերուս թմբիրը ցնցել, որոնք կամաց կամաց դուրս կուգային իրենց լուռ անձկութենէն։

Այնքան սպասուած այդ վայրկեանը անոնք հիմա կ'ապրէին յամրօրէն, ժամանակի տարբերութեամբ մը։ Ժամանակ պէտք էր, որպէսզի սարսափեցնող այնքան ախտաճանաչումներէ ահաբեկած իրենց նայուածքը բնական դառնար, հանդարտէր իրենց ձեռքերուն դողը, ու վերստին կայծկլտային անոնց մարած բիբերը։

(Շար. 84)

Տէր եւ Տիկին Կրեկուար Վարդերես,
Այրի Տիկին Նուարդ Թորոսեան,
Պր. Ժորժ Թորոսեան,
Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Սարգիսեան,
Պր. Ժիրայր Սարգիսեան,
Տէր եւ Տիկին Փօլ Վարդերես,
Սայրիմ ընտանիքները (Իսի – լը – Մուլինօ),
սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց զաւկին, թոռան, քրոջ զաւկին, եղբօր զաւկին եւ սանիկին՝

ՀԱՅԿ ՎԱՐԴԵՐԵՍԻ

զառնակսկիծ մահը, որ պատահեցաւ 8 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Հինգշաբթի, Ապրիլ 23, ժամը 15–ին՝
Eglise Ste. Anne de Roanne
ձեռամբ՝ Նորվան Եպիսկ. Զաքարեանի:

Կը խնդրուի ներկայս ընդունիլ իբրեւ մահազդ:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Վարդերեսի այս ծանր կորուստին առթիւ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Միսաք Կիւլպէնկեան – Գալֆաեան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի Ապրիլ 26–ին Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ մէջ իր եղբօր՝

ՍՈՒՐԷՆ ԳԱԼՖԱԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին եւ ատղ եղբօր՝

ԱՒԵՏԻՍ ԳԱԼՖԱԵԱՆԻ

մահուան 10–րդ տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

×

Տէր եւ Տիկին Տարօն – Ժորժ Մոստիչեան եւ ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Ապրիլ 26, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ԳԱՐՆՕ ՄՈՍՏԻՉԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

NOTRE-DAME

Dimanche 26 Avril à 16 heures
Messe à la mémoire
des 1.500.000 victimes de 1915
célébrée par
Mgr. GABROYAN
Eparque des Arméniens Catholiques de France
Mgr. PIERRE BOILLON
Ancien évêque de Verdun
prononcera l'homélie

Պ Ա Տ Ա Ր Ա Գ
ի յիշատակ
ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ
կիրակի, Ապրիլ 26, ժամը 16ին
ՓԱՐԻԶԻ ՆՈԹՐ – ՏԱՄ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻՆ ՄԷՋ

INAUGURATION
D'UNE ESPLANADE

du 24 Avril 1915
à VITROLLES

Dimanche 26 Avril à 11 heures

en présence de :
Jean-Jacques ANGLADE
maire de Vitrolles
Mgr. Hagop VARTANIAN

à 12 heures Apéritif
dans la Salle des Fêtes de Vitrolles

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Տիգրան Պառաւեան, Պր. Պերճ Պառաւեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, նուիրատուութիւններով, անձամբ թէ գրաւոր իրենց ցաւակցութիւնները յայտնեցին իրենց մօր եւ ազգականին՝

ԱՐՍԻՆԷ ՊԱՌԱՒԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ՄԱՐՍԷՅԼ
Ս. ՎԱՐԱԳԵՑ ԵԿԵՂԵՑԻ

Օծում նորակառոյց զանգակատան, կիրակի, Ապրիլ 26, ժամը 10.30–ին:

Օրուան հանդիսաւոր պատարագը կը մատուցանէ եւ օծումը կը կատարէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Հովանաւորութեամբ՝
ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ
ՓԻԷՐ ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ
պատուոյ նախագահ
եկեղեցւոյ կրօն. ընկերակցութեան
նախագահութեամբ
ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ
ՑԵՐՆԱՆ – ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆԻ
Ատենապետ եկեղեցւոյ վարչութեան

Օրուան երգեցողութիւնները կը կատարէ Եկեղեցւոյս դպրապետ՝ Ստեփան Ս. Սարկաւագ Պօղոսեան:

Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն կը կատարուի ի յիշատակ Ապրիլ 24–ի նահատակներուն:

Սիրով կը հրաւիրուի Մարսէյլի հայ հաւատացեալ համայնքը մասնակցելու արարողութեան:

***

Բոլոր անոնք որոնք ուխտ մը ունին կատարելիք, այժմէն թող դիմեն վարչութեան, հեռաձայնով. –
91 – 58 – 40 – 38 — 91 – 70 – 38 – 72
91 – 65 – 30 – 22

— RADIO ASK —
98,5 MHz

Samedi 25 Avril à 10h45
Commémoration du Génocide arménien
HUGUETTE AGEDERIAN
interprète
les *Funérailles* de Liszt
Oratorio de Ara Bartevian
émission proposée, présentée et réalisée par Roland HEINTZELMANN

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՓԱՐԻԶ

Պ Ա Տ Ա Ր Ա Գ
ի յիշատակ
1915–ի Մեծ Եղեռնի բիւրաւոր նահատակներուն
Ուրբաթ, Ապրիլ 24, յիշատակ է բիւրաւոր նահատակացն մերոց,
որք կատարեցան յընթացս առաջին պատերազմի:

1915–ի Մեծ Եղեռնի 72–րդ տարեդարձին առիթով, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը ճիշդ 3–ին, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի եւ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ կը կատարուի մեր աւելի քան մէկ ու կէս միլիոն նահատակներուն համար:

Կը պատարագէ՝ ԴԱՒԻԹ ԵՊԻՍԿ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ
Կը քարոզէ՝ ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Կը յիշեցուի մեր ժողովուրդին, թէ պետական տնօրինութեամբ, բոլոր Հայերը՝ դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր կամ ուրիշներ, կրնան այսօր բացակայիլ՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար:

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը ներկայ գտնուելու Սուրբ Պատարագին եւ աղօթելու հոգիներուն համար մեր բիւրաւոր նահատակներուն, որոնք ինկան «վասն հաւատոյ եւ հայրենեաց»:

Բ Ո Ց Ի   Ա Ր Ծ Ա Ր Ծ Ո Ւ Մ

Հայ Նախկին Ռազմիկներու Ազգ. Ընկերակցութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր Հայերը բոցի արծարծման, վերապահուած Հայերուն, «բոցի կոմիտէ»ին կողմէ: Հաւաքուիլ ժամը 18–ին Շան զ'Էլիզէի եւ Ֆրիտլանտի անկիւնը:

BANDEROLES ET DRAPEAUX NON FRANÇAIS FORMELLEMENT INTERDITS.

ՄԻԱՑԵԱԼ ՅՈՅՑ ԴԷՊԻ ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԻՒՊԱՏՈՍԱՐԱՆ

Ժամադրութիւն ժամը 18.30ին էթուալի հրապարակը, Վակրամի անկիւնը:

Կազմակերպութեամբ հայկական հետեւեալ կազմակերպութիւններու միացեալ յանձնախումբին. –

Հայ Ազգային Շարժում — Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւն — Սոցիալ Դեմոկրատ Հնչակեան Կուսակցութիւն — Ֆրանսայի Համայնավար Կուսակցութեան Հայկական Յանձնախումբ — Կայծ–Նոր Սերունդ Մշակութային Միութիւն — Կեսարիոյ եւ Շրջանի Հայրենակցական Միութիւն — Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւն — Հաճնոյ Հայրենակցական Միութիւն — Հ.Բ.Ը.Մ.ի Երիտասարդական Միութիւն — Հայ Կարմիր Խաչ — Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութիւն — Հ.Մ.Ը.Մ. Փարիզ — Հայ Քաղաքական Բանտարկեալներու Պաշտպան Յանձնախումբ — Մանուշեանի խումբի վերապրողներու եւ նահատակներու ընտանիքներու Յանձնախումբ — Նաւարբէկ Երիտասարդական Միութիւն — Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւն — Ֆրանսահայ Երիտասարդներու Միութիւն – Ֆրանսահայ Մշակութային Միութիւն:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, Ապրիլ 26, առաւօտեան ժամը 10–ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ: Յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն:

Եկեղեցական արարողութենէն ետք, ժամը 12–ին, համախմբում եկեղեցւոյ առջեւ: 12.30–ին թափօր դէպի խաչքար – յուշարձան: Ծաղկեպսակի զետեղում, խօսք՝ հայերէն եւ ֆրանսերէն եւ ապա՝ աղօթք:

ՄԱՐՍԷՅԼ

նախագահութեամբ եւ կազմակերպութեամբ՝
ՀԱՅ ԵՐԵՔ ՅԱՐԱՆՈՒԱՆՈՒԹԵԱՆՑ
Հ Ա Ն Դ Ի Ս Ա Ւ Ո Ր   Ա Ր Ա Ր Ո Ղ Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ն Ե Ր
Հայց. Առաքելական Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին
339, ave. du Prado — MARSEILLE

Հինգշաբթի Ապրիլ 23, ժամը 21–ին՝
ՀՍԿՈՒՄ Յուշարձանին առջեւ
եւ ԱՂՕԹՔ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ

Ուրբաթ, Ապրիլ 24, ժամը 8.30ին՝
ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ Ս. ՊԱՏԱՐԱԳ
ձեռամբ՝ ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ–ի
մասնակցութեամբ՝ ՍԱՐԳԻՍ ՎՐԴ. ԴԱՒԻԹԵԱՆ–ի
եւ ՎԵՐ. ԴԱՆԻԷԼ ՍԱՀԱԿԵԱՆ–ի

ժամը 10.30–ին՝ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ժամը 11ին՝ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿՆԵՐՈՒ ԶԵՏԵՂՈՒՄ Յուշարձանին առջեւ:

ԼԻՈՆ

Լիոնի Կրօնական Երեք յարանուանութիւններու՝ առաքելական, կաթողիկէ եւ աւետարանական հովանաւորութեան ներքեւ, Ապրիլեան Նահատակաց յիշատակին արարողութիւն կը կատարուի Ուրբաթ, Ապրիլ 24–ին, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցին:

Սկիզբ պատարագի՝ ժամը՝ 14.30:
Հոգեհանգիստ ժամը՝ 16:

JOURNÉE DE LA CAUSE ARMÉNIENNE

24 AVRIL

Sous la présidence d'honneur de
M. Fransique COLLOMB, *Sénateur, Maire de Lyon*
M. Charles HERNU, *Ancien ministre, Député, Maire de Villeurbanne*

à 16h15 : Grand rassemblement devant l'Eglise Arménienne de Lyon et défilé jusqu'à la Place Bellecour.

à 17h30 : Dépôt de gerbe au «Veilleur de pierre».
Allocutions de :
Docteur Yves TERNON, *Historien*
M. Yves JOUFFA, *Président de la Ligue Française des Droits de l'Homme*
M. Robert AïDABIRIAN, *Président du C.D.C.A.*

De nombreuses personnalités du monde culturel et politique ainsi que les délégations des communautés solidaires, participeront à cette journée.

Service de cars au départ de : (*retour assuré*)
DECINES : Réservoir 13h50 - Cornavent 14h - Berthaudière 14h10 - Place de la Libération 14h30 — **PONT - EVEQUE** : 13h40 devant la mairie — **VIENNE** : gare 13h50 - Place d'Arpot 14h — **ST. ETIENNE** : Place Chavanelle 13h30 — **ST. CHAMOND** : Square Lamartine 13h40 — **GRENOBLE** : 13h devant le monument aux Morts Parc Paul Mistral — **PONT DE CHERUY** : 13h15 salle communautaire arménienne, rue Neuve Charvieu.

ՎԻԷՆ

Ապրիլ 26, կիրակի, առաւօտեան ժամը 10–ին, Վիէնի Սէն Թէոտոր մատրան մէջ կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ ԶԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՎԱԼԱՆՍ

Ուրբաթ, Ապրիլ 24, ժամը 10.30ին, եկեղեցական արարողութիւն, ներկայութեամբ՝ երեք յարանուանութեանց պետերուն:

Ժամը 18ին, ծաղկեպսակի զետեղում նահատակներու յուշարձանին առջեւ, ներկայութեամբ Տրոմի նահանգապետին եւ քաղաքապետարանի ներկայացուցիչներուն:

Ժամը 21ին, Սալ տէ Ֆէթ հանդիսութիւն՝ ուր խօսք կ'առնեն Պ. ՌՈՏՈԼՖ ՓԷՍ (Վալանսի քաղաքապետ) եւ Տիկին ՀԻԼՏԱ ՉՈՊՈՅԵԱՆ (Հայ Դատի Յանձնախումբի անդամ):

ՍԷՆ-ՄՕՐԻՍ ՏԸ ՊԷՆՕ

Կիրակի, Ապրիլ 26, ժամը 16–ին տեղւոյն Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ եւ հոգեհանգիստ Ապրիլեան Նահատակներու յիշատակին:

Կը պատարագէ՝ ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Կը քարոզէ՝ ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ
24
VENDREDI
24 AVRIL
1987

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

LE NUMERO : 4,00 F

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.473 Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN 62e ANNÉE — No 16.473

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՊՐԻԼ

Նոր բան մը կարելի՞ է ըսել Ապրիլեան մեր տարեդարձներուն առթիւ։ Տարուէ – տարի ի՞նչ կը փոխուի։ Յաճախ պարզապէս թիւ մը՝ 70, 71 եւ այսօր՝ 72։

Ե՞տ կ'երթանք։ Յառա՞ջ կ'երթանք։ Նոր յոյսեր կը ծաղի՞ն։

Կարելի չէ, եթէ իրատես ենք, դրական պատասխան մը տալ այս վերջին հարցումին։ Բարեբախտաբար սակայն, յուսահատող ժողովուրդ չենք։ Քիչով կը գոհանանք։ Բարոյական յաղթանակներով։ Աւարայրէն ի վեր։

Տարին որ եկաւ մեզ գտաւ նոյն կացութեան մէջ։ Շարունակեցինք միջազգային ատեաններու դուռները բախել։ Երեսփոխանէ երեսփոխան՝ մեր ցաւը պատմել, Պրիւքսէլէն Սթրազպուրկ, որպէսզի Եւրոպայի մեծերը բարեհաճին, գոնէ Թուղթի վրայ, ընդունիլ մեր ցեղասպանութիւնը։ Այդ իսկ շատ տեսնուեցաւ, ու ի վերջոյ Քաղաքական Յանձնախումբը, երկար սակարկութիւններէ ետք, յօժարեցաւ շատ հասարակ – տեղիք որակում մը շնորհել մեր մէկուկէս միլիոն նահատակներուն համար. – Անարդարութիւն։ Ատկէ ալ գոհ մնացինք, որովհետեւ ուրիշ ելք չունէինք եւ եթէ յաղթանակ երգելէ խուսափեցանք, չվարանեցանք յաջողութիւն նկատել, երկու ձայնի առաւելութեամբ մեզի ընծայուած «Անարդարութեան զոհ»ի այս վկայագիրը։ Ու հիմա, կը յուսանք որ լիակատար նիստին, ազնիւ հոգիի տէր երեսփոխաններ պահանջեն որ անարդարութիւնը կրկին ցեղասպանութիւն դառնայ։

Խումբ մը երիտասարդներ ոգի ի բռին կ'աշխատին, հաւատքով, նուիրումով, պարզ բանաձեւի մը քուէարկութեան համար։ Երէկ՝ մէկ ու կէս միլիոն զոհ ենք տուեր, մեր հողերը կորսնցուցեր ենք, այսօր իսկ, բանտերու խուցերուն մէջ, ունինք չորքաշ երիտասարդներ, որոնք իրենց կեանքին արեւոտ տարիները զոհեցին, այն յոյսով որ իրենց ցիրուցան դարձած ժողովուրդին ձայնը լսել կ'ըլլայ, մինչ դուռնէ դուռ մեր պատմութեան սեւ էջը հաստատող թուղթի կտոր մը կը մուրանք, եւ այդ իսկ կը զլացուի։ Ճիշդ է մեր դատը արդար է։ Ու՝ վերջ։ Ոչ ոք կը հետաքրքրենք, որովհետեւ ոչինչ ունինք ծախելիք։ Մենք միայն կը խնդրենք։ Ու եթէ դեռ կը գտնենք, հոս – հոն, մեզի ականջ տուող ու հոգեհաճ խօսքեր ըսող քանի մը անձնաւորութիւններ, այդ ալ կը պարտինք պարզապէս քաղաքացիի ընտրական մեր իրաւունքներուն։ Ո՛չ աւելի, ո՛չ պակաս։

Անդին՝ մենք։ Ի՞նչ կ'ընենք։ Նստած իրարու հետ կը վիճինք, այսինքն՝ ջուր կը ծեծենք։ Ապրիլը կը շփոթենք Մայիսի հետ, մեր «տարբերութիւնները» մատնանշելու համար։ Կ'անտեսենք մեր իսկ ժողովուրդին հոգեվիճակը, խուլ կը մընանք անոր ձայնին։ Այս, արդէն, մեր մեծագոյն ողբերգութիւնն է։ Ո՞վ իրաւացի է, ո՞վ յանցաւոր է։ Այլեւս կարեւոր իսկ չէ։ Կարեւորն այն է, որ այսքան տասնամեակներ ետք, մենք մնացեր ենք տհաս՝ քաղաքացիական – դեռ չենք ըսեր քաղաքական – դաստիարակութեան մէջ։ Ոչ միայն պահեր ենք վէրքը, այլեւ զայն վերածեր վէրքերու, մեր Դատը՝ վերածեր ենք դատերու, երբ մեր հաւատոյ հանգանակը պէտք է ըլլայ մէկ՝ գոնէ այս ճակատի վրայ։

Բայց այնքան տհաս ենք, որ չենք հասկնար թէ մեզի սպառնացող մեծագոյն վտանգը մեզմէ իսկ կուգայ եւ ոչ՝ ուրիշէն։ Մեր թշնամին ան է, որ ուզեց մեզ թանգարանի ապրանք դարձնել։ Եթէ կ'ուզենք որ յաղթանակը իրը չըլլայ, պէտք է մենք երգի վերածենք վէրքը։ Որպէսզի ի՛րը չըլլայ յաղթանակը, մենք պէտք է Հայ մնանք, լեզուով, մշակոյթով, ոգիով եւ հոգիով։ Աշխատանքով ճիգով ու հաւատքով, ոչ թէ տարուէ տարի, մէկ օր, ցուցական ելոյթներով, մէկը՝ ա՛յս փողոցէն, միւսը ա՛յն փողոցէն։ Բայց այս մէկը աւելի դժուար է։ Հարկ է յոգնիլ, աչքի լոյս թափել, տքնիլ ու յարատեւել։

Անոնք մեռան, որպէսզի մենք ապրինք։ Ազգային արժանաւորութեամբ։ Մէկ էր անոնց պատգամը երէկ, մէկ է անոնց պատգամը այսօր՝ Ապրիլ։

«ՅԱՌԱՋ»

ԻՐ ԽՕՍՔԸ

ՄԵՌԵԼՆԵՐԸ Կ'ԸՍԷԻՆ

Մեռելները կը խօսէին, փնտռելով «Մընացորդաց»ը.

– Դուք որ ողջ մնացիք անասելի Արհաւիրքէն, կրակէն ու պնդակէն, ջուրէն կամ կախաղանէն, աշխարհասասան բաղանդէն, դուք արդէն սկսեր էք դառնալ մեզ։ Կը յուսայինք ըլլալ աւելի արթուն եւ իրատես, աւելի հասուն եւ խելացի։

Բարի՛։ Ուրեմն բան մը արժած է մեր արիւնը, զոր մենք անխնայ ընծայեցինք լուսաղոյն օրերու համար, հաւատալով աշխարհի արդարութեան։

Ուրի՞շ էր, այն ատեն աշխարհի արդարութիւնը։ Գոնէ այդպէս հաւատացինք մենք, սերտելով դարերու պատմութիւնը եւ ունկնդրելով մեր երգերուն։ Ամէն պարագայի մէջ, մենք չմանրացանք, չսակարկեցինք, չխնայեցինք ինչ որ կրնար ծառայել ժողովուրդին եւ հայրենիքին փրկութեան։

Ունի՞ք դուք ալ այդ ոգին։ Նոյնքան վճռականութիւն եւ նուիրում, գլուխ հանելու համար այն ինչ որ ջախջախուեցաւ մեր ջարդ ու փշուր եւ ցիրուցան ոսկորներուն վրայ։

Ի՞նչ օգուտ ձեր գիտութենէն, առանց հաւատքի եւ խանդավառութեան, առանց վճռական կամեցողութեան։

**

Մեռելները կը խօսէին, լսելով խժալուր ձայները ողջերու ցիրուցան բազմութեանց.

– Կը յուսայինք ըլլալ աւելի հասուն եւ խելացի։ Բայց, ահաւասիկ լրացաւ 23 տարին, եւ դուք տակաւին ծուռ կը նայիք իրարու, նոյնիսկ մեր յիշատակը առնած ատեն...

Մենք մեր բոլոր ատելութիւնները մոռցանք անձկումի ճամբուն վրայ։ Թշնամին ինք միացուց մեզ, երբ կը լակէր մեր արիւնը չարախինդ ամբարտաւանութեամբ։ Առանց դասակարգի, դաւանանքի, տարիքի կամ սեռի խտրութեան։ Մեր մէջ ամէնէն համրակն ալ գոնէ գիտէր թէ ի՛նչ կ'ուզէ, եւ ինչո՞ւ կը մեռնի։ Իսկ ձեր գիտունին գիտունը դեռ օրօր կ'երգէ։ Ձեր մէջ կիրքն է որ կը յորդի, եւ խուժանավարութիւնը սաղմոս կ'երգէ։

Եւ կը թուի թէ այսօր որոմը աւելի շատ է քան ցորենը։ Դուք տակաւին չունիք հանգանակ մը որ լռութիւն եւ աշխատանք պարտադրէր բոլորին, յարգանք ներշնչելով նոյնիսկ օտարին։

**

Մեռելները կը տրտնջային, իրենց փոսացած աչքերը խրելով համատարած խաւարին մէջ.

– Մենք չտեսանք ո՛չ Եւրոպան, ո՛չ Ամերիկան։ Հարեւան լեռն եղաւ մեր հորիզոնը, եւ կամ ծովափը։ Մենք մեր մտքի պաշարն ստացանք դաշտերէն եւ գիւղերէն, պակասը լրացնելով յետամնաց քաղաքներու մէջ։

Դուք, ահա տարիներէ ի վեր փռուած լուսացնցուղ ափերու վրայ, ազատ եւ անվտանգ, դուք ինչո՞վ կ'ապացուցանէք ձեր առաւելութիւնները։ Ո՞ւր է շօշափելի արտայայտութիւնը ձեր կորովին ու մտքին, ձեր գերազանցութեան, ի խնդիր այն երկունքին որ լճացաւ մեր արեան ճապաղիքներուն մէջ։

Մեռելները դեռ ուրիշ բաներ ալ կը խօսէին, բայց...

Շ.

1938, Ապրիլ 24

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՊՐԻԼ 24 ԿԱՄ ԿԷՍԻՆ ԿԷՍԸ

Ազգին կէսը բնաջնջուեցաւ. մնաց միւս կէսը, որմէ կեանք առինք մենք։

Ողջ մնացած կէսին կէսը ճակատագրուած մնաց հողին։ Նեղ, քարոտ, անբեր, անջրդի իր հողին։ Նոր հարուածներու տոկաց, նոր վէրքեր, նոր զոհեր ունեցաւ, սակայն պարտադրուած էր – ով գիտէ քանիերորդ անգամ – այդ հողին վրայ, գրեթէ ոչինչէն սկսած, նոր երկիր կերտելու, եւ կերտեց։

Կէսին միւս կէսը աչքը բացաւ հեռու երկինքներու տակ. ամէն բան տուաւ որպէսզի անտէր չմնայ, պահուի, պահպանուի ու նաեւ ճոխանայ ազգային ժառանգութեան իրեն ինկած բաժինը. քարոզ, օրօր, բանաձեւ, տոլմա, ճառ, վէճ, ցնորք, պարահանդէս, ապուխտ, երշիկ, հացկերոյթ, օրինագիծ, աղմուկ, կլոր սեղան, հաշիւ, հաշիւ, հաշիւ, ու «մեր հողերը, մեր հողերը»։

Թ. ԱՐՓԻ

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎ

ԱՊՐԻԼ 24, ՔՈԼՈՆԱ, ՏԻՒՔՈԼՈՆԷ ԵՒ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐԸ

ՄԷԿ ԽՕՍՔՈՎ՝ Ժ. Պ. ՌԵՄՈՆԻ ԽՐԱՏՆ Է՝ ԿԱ՛ՐՃ ԿԱՊԵՑԷՔ

Չորեքշաբթին, չորաթական այն օրն է, որ երեսփոխանները կրնան բերանացի հարցումներ ընել կառավարութեան անդամներուն, այժմէական հարցերու շուրջ։ Ապրիլ 24–ի մերձաւոր ամէն Չորեքշաբթի, ունինք միշտ հաւատարիմ մը՝ համայնավար երեսփոխան Կի Տիւքոլոնէ, որ համբերութեամբ եւ յարատեւութեամբ կը շարունակէ տարեկան իր հարցադրումը։ Այս տարի, ունէինք նաեւ յաւելեալ, ընկերվարական երեսփոխան՝ Քոլոնա։ Ինք էր, առաջին խօսք առնողը հարց տալու համար Արտաքին նախարարին, թէ ի՞նչ է Ֆրանսական կառավարութեան պաշտօնական դիրքը Հայերու ցեղասպանութեան հարցին նկատմամբ։ Հարցումէն առաջ, եւ ողջունելէ ետք Տէր – Սարգիսեաններու վերադարձը, Քոլոնա յիշեց թէ այժմէականութիւն է նաեւ դարուս առաջին ցեղասպանութիւնը, ժողովուրդի մը գոյութեան, զոհ՝ Պետութեան իսկական ջարդի մը։ Երկու նախորդ կառավարութիւնները ճանչցան այս իրականութիւնը։

Արտաքին նախարարը, նախ իր գոհունակութիւնը կը յայտնէ որ Տէր – Սարգիսեան ընտանիքը վերադարձած է, ինչ որ նշանն է որոշ յեղաշրջումի մը մարդկային իրաւանց մարզին մէջ, Խորհրդային Միութիւն։ Ապա կ'անցնի Ապրիլ 24–ին. –

«En ce qui concerne la communauté arménienne, nous savons, que toute entière, elle commémore chaque année le 24 avril, les massacres dont elle a été victime en 1915 et qu'elle a vécu comme un génocide»...

Հոս, եթէ կ'ընդմիջենք Ժան – Պեռնար Ռեմոնի պատասխանը, պատճառն այն է որ կ'ուզենք շեշտել նախադասութեան վերջին մասին դիւանագիտական բա՛րձր նրբութիւնը։ Արդարեւ, հաւանաբար յիշելով թէ անցեալ տարի ցեղասպանութիւն բառը չգործածելը մեր սիրտը կոտրած էր, այս տարի, կը գործածէ այնպիսի վարպետութեամբ մը, որ բառին տէրը ինք չըլլար, այլ պարզապէս՝ մենք։ Կարելի է ըսել «շափօ՛», Պարոն Նախարար»...։

Միշտ նոյն ոճով է, որ նախարարը կ'ամբողջացնէ իր միտքը. –

«L'année dernière, à pareille époque, j'avais déjà eu l'occasion de dire devant votre Assemblée, que la France et son gouvernement n'oublient pas ce très grand drame. Je voudrais aujourd'hui, dire à nouveau les sentiments de compassion, que nous portons aux victimes de cette tragédie. L'hommage qui leur est rendu en ce jour, doit être également considéré comme un acte de reconnaissance et de sympathie à l'égard de la communauté arménienne installée dans notre pays. Nous n'oublions pas que cette communauté a contribué et contribue à l'enrichissement culturel et au développement économique de notre pays. Il reste, que nous ne saurions imputer au peuple et au gouvernement turc d'aujourd'hui la responsabilité d'un massacre, intervenu sous l'Empire ottoman il y a 72 ans, et encore moins apporter notre caution à des revendications, qui menacent l'intégrité de la République turque. Enfin, si le gouvernement français s'incline devant les morts de 1915, il ne saurait admettre les actions terroristes, qui prétendent répliquer aujourd'hui au drame d'hier et que la communauté arménienne, dans son ensemble, condamne sans restriction».

Այս ելոյթին կը յաջորդէր Կի Տիւքոլոնէի հարցումը։ Համայնավար երեսփոխանը, նախ կ'անդրադառնար Թուրքիոյ անդամակցութեան դիմումին, հասնելու համար Հայերու ցեղասպանութեան եւ յիշեցնելու համար թէ համակրանքի ար–

(Շար․ը Դ․ էջ)

ՀԱՅՈՒ ԷՈՒԹԵԱՆ ՓԱԿԱԾ ԱՄԻՍ

Ջարդագործութեան հանճարեղ յղացքով, Թուրքը կերտեց հայկական Ապրիլը եւ ահա՛, անխուսափելի ճակատագրականութեան պէս, ան մնաց փակած մեր էութեան: Կարծես, բացառաբար հայկական սեփականութիւն, Ապրիլը եղաւ մեկնակէտ ու նշանակէտ, խորհուրդ ու պայքարի ազդանշան: Ան է, որ կը լեցնէ մեր ուղեղը. կ'առաջնորդէ քաղաքական մեր քայլերը. կը հրամայէ մեր ընելիքն ու չընելիքը:

Քունի մէջ թէ արթուն, մեր ձեռքէն բռնած, կը տանի անգերեզման գերեզմաններու. կարաւաններու աւազախրումին. Եփրատի եւ ճախճախուտներու մէջ ընկղմումի:

Ամբողջ տարին երակներու ու զանկի մէջ խլրտող յիշատակներ գլուխ կը ցցեն Ապրիլին: Ուռճանալով հետզհետէ կ'ընդլայնին, կը լեռնանան, կը վերածուին տարերքի, կը սարսեն հայու մարմինն ու ըզգայութիւնը, կազմակերպութիւնն ու կուսակցութիւնները, նոյնիսկ եկեղեցական աշտանակներն ու վեղարները:

Այդ սարսուռը չի՛ նմանիր, սակայն, երէկուան մահուան սարսուռին: Սպառնալիքներ չեն հասնիր մեր ականջներուն: Թուրքը անզօր է այլեւս եաթաղան շարժելու: Սարսուռը՝ զայրոյթի ու ցասման սարսուռ է: Իրաւունքներու մերժումին յառաջացուցած ջերմին սարսուռը: Քաղաքական շատախօսութեանց վերջը չտեսնելու սարսուռ: Երախաներու պէս գրօշող դիւանագիտական խարդախութեանց սարսուռ:

Բարկութեան այդ սարսուռները կրկին պիտի ճամբորդեն երկրէ երկիր. սրահէ սրահ: Աղօթք ու բողոք պիտի զարնուին պատերու ու դռներու: Պիտի բախեն համաժողով ու ատեան: Պիտի, պիտի, պիտիներ պիտի հոլովուին, մինչեւ որ ապառնին դառնայ ներկայ. դատը յաղթական՝ դուրս գայ դատարանէն՝ ինքնաբերաբար, կամովին թէ պարտադրաբար:

Ճակատագրապաշտ չենք. այլ՝ մաթեմաթիքոսներ: Արդէն ազգերու պատմութիւնը ճակատագրականութիւն չի ճանչնար: Քաղաքական ակտերը ծրագիր են. հրամանի գործադրութիւն. ազգային կիրք. հաշուետետրակ: Զարդարեան, Զօհրապ, Վարուժան եւ միւսները ճակատագիր չէին, այլ ընդհանուր գումարէ հանուելիք հաշիւի կատարում: Երեք միլիոնէ՝ մէկ-ու կէս միլիոնի իջեցնելու նախատեսում: Ցեղասպանական վճիռ:

Ցեղասպանութի՞ւն ... ո՞վ է բրած զայն: Ե՞րբ է տեղի ունեցած այդ:

Մարդասպանը միշտ ալ կ'ուրանայ իր բրածը: Լա՛ւ գիտցէք ամերիկացի Քոժաքը, գերմանացի Տերիքը, Փրանսացի Մեկրէն ու հարիւրաւոր այլ ոստիկաններ, որ փողոց իջած, եղածը փաստելու թղթածրար կը հաւաքեն՝ դատարան համոզելու համար:

Հայ «ոստիկաններ» ալ, երկա՛ր ատենէ ի վեր պատրաստած թղթածրարը դրած են դատարանի առջեւ: Շատ պերճախօս եւ անառարկելի են փաստերը: Խուսափում չկայ: Ցանցառը պիտի ճաշակէ պատիժի համը: Բանաձեւ ալ կը պատրաստուի:

«Ես այդ տեսակ բան չեմ բրած» կը պոռայ սեղանակից Թուրքը, եւ դոյլ մը պաղ ջուր կը լեցնէ կաթսային մէջ՝ եփուած փիլաւը վերածելով չորպայի: Դատաւորները ապշած, իրարու երես կը նային: Պէտք է սպասել, որ կրկին եռայ ու փիլաւը ջուրը քաշէ ...:

Սպասողական շատախօսութեանց կը խառնուին Խոմէյնի, Պէյրութ, Աքինօ Տիրէքթ, Զատ, Սալվատոր, Հոնտուրա, Քատաֆի, Զերնոպիլեան արտափախում: Հրատապ անյետաձգելիութիւն: Պէտք է հականեխել մթնոլորտը: Փրկել Եւրոպան: «Հականեխում» ենթարկուողը սակայն, բանաձեւն է, որ դիմագիծ կը փոխէ, կը վերածուի խրտուիլակի ... Հոգիտային կատակերգութեան վերածուած:

Երբ իր մոլեգնութեան մէջ, գերմանական Փաշիզմը չէր յաջողած հասնիլ Թրքական մեթոտի կատարելագործումին եւ բնաջնջել ազգի մը կէսը, ինչպէս Թուրքը բրաւ՝ ամէնուն աչքին առջեւ, առաջինը դատուեցաւ ցեղասպան եւ երկրորդը՝ անմեղ գառնուկ...:

Մինչդեռ դիւանագիտական խոհարարութենէ ու բոզային սակարկութեան հաշիւներէ տարբեր տրամաբանութիւն պէտք է բուժելու համար՝ հետզհետէ տարածուող ախտան եւ աւելի լուսամիտ դատողութիւն՝ գտնելու համար ոճրագործութեան արմատը, որ մխրճած է հայկական դատի մէջ:

Պէտք է քուէարկել քուէարկելիքը եւ ոչ թէ հպատակիլ խելապատակային թելադրանքներու:

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

ՉԷՆԿԻԼԷՐԸ ԵՒ ԻՐ ՄԷՄՈՒՐ ԷՖԷՆՏԻՆ

(ՉԷՆԿԻԼԷՐՑԻԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

Ըստ համբաւաւոր պատմարան՝ Արշակ Ալպօյաճեանի վկայութեան, դարեր առաջ, Ակնէն խումբ մը Հայեր կը գաղթեն, ու կուգան բնակութիւն հաստատել Փազար գիւղի մօտերը, յորդառատ ջուրերու, թանձրախիտ անտառներու ամայութեանը մէջ: Յետոյ, իրենց առաջին նպատակը կ'ըլլայ, յարգանք ընծայած ըլլալու միտումով իրենց ծննդավայրին յիշատակին, Չէնկիլէրի բարձր բլուրը «Ակ» անունով մկրտել: Մեր նախնիքներէն աւանդ տրուած աշխատասիրութեան ձիրքերուն շնորհիւ այդ օրէն սկսեալ շարժեր են անխոնջ բազուկները, եւ անբնակելի անտառները առեր են նախ տափաստաններու ձեւեր, աւելի ուշ փայտակերտ ու վիմակերտ տնակներ շարուեր են նախկին պարապութեանը երկայնքին, շրջապատուած արտավայրերով, պարտէզներով, այգեստաններով, պտղատու ծառերով, ձիթենիներով: 1913 թուականին վերջերը պատանեկան հայեցողութեանս առջեւ Չէնկիլէրը ուռճացած էր ճարտարարուեստով, ուսումնասէր իր ցանկութիւններով, եւ Փազար գեղը (Օրֆան – Կազի) որ աւելի հին էր, բնաւ կիրքը չէր ունեցած Չէնկիլէրի գովելի մակարդակին հասնելու:

Փազար գեղը քաղաքապետարանիստ վայրն էր, ուր կը տարուէին մեր տեղացիներուն ծննդեան վկայականներն ու մետաքսի գործարանատէրերուն արշինները վարչական դրասենեակներու մէջ արձանագրել տալու: Առեւտրական յարաբերութեան բարւոքման շնորհիւ Թրքական պետական գանձն էր որ կը հարստանար: Գայմագամ պէյը տեղեակ այդ առաւելութիւններէն՝ եթէ Չէնկիլէրցի նստած ըլլար իր սպասման սրահին մէջ, ընդունելութեան առաջնութիւնը մեր «աղա»ներուն կը շնորհէր: Անշուշտ այս պարագան քիչիկ մը կը զարմացնէր տնտեսական կացութեան անտեղեակ Թուրք սպասողը: Փազար գեղի բնակիչներն ալ բարեացակամ էին մեզի հանդէպ: Ու երբ մեր ծննդավայրին մէջ տհաճ արարքներ պատահէին՝ անկէ էր որ ձիաւոր ոստիկաններ կուգային դատը տեսնելու եւ յանցաւորը պատժելու: Այս բոլորէն դուրս հակառակ բոլոր կրօնքներուն մարդասիրութեան, համեստութեան քարոզչութեանց՝ անհաշտութեան, թաքուն եւ անանցանելի պարիսպ մը կերտուած էր մեր եւ անոնց միջեւ, այնպէս որ, շատ մը բաներու մէջ, արեւելեան յամառութեամբ, կը տուժէինք թէ՛ մենք, թէ՛ անոնք: 1913-ի վերջերը Չէնկիլէրը ընդլայնեցաւ: Ազգային հսկայ եւ նորակերտ վարժարանին երկսեռ աշակերտներուն թիւը, մետաքսի գործարաններուն արտադրութիւնները աւելցան, այնպէս որ Օրֆան Կազին ի զօրու չէր ղեկավարելու տնտեսական եկամուտը: Ուստի Չէնկիլէրցիներէն քանի մը անձերու անհրաժեշտութիւնը զգալի եղաւ:

Թաղական խորհուրդը, գայմագամին հաւանութեամբ, Համբարձում Մէսէլեանին շնորհած էր մաքսատունին պաշտօնը: Ան՝ թրքերէնի տեղեակ, շնորհալի երիտասարդ մըն էր, որ վստահաբար կրնար լի ու լի գոհացում տալ գիւղացիին եւ գայմագամին պահանջներուն: Յետոյ Ղազարոս Տիլոխեանը, որ հաշուակալի կարողութիւններով օժտուած էր՝ պաշտօն ունեցաւ գեղացիներուն տարեկան եկամուտին Պետութեան յատկացուելի բաժինը հաւաքելու: Անկանոն երկրի մը մէջ այս պատասխանատուութիւնը չափազանց տաղտկալի բան մըն էր: Կը մնար թուրք տնօրէնի մը ընտրութիւնը խոզակի վաճառատան համար: Տեղացին սխալուած էր Թուրք ընտրել եւ արտածման խնդիրը անոր յանձնել, քանի Պրուսա եւ ուրիշ քաղաքներ ապրանք փոխադրելը շատ դժուար եւ վտանգաւոր դարձած էր տագըստանցի թաթարներուն պատճառաւ: Չէնկիլէրցիները, որոնք վարպետ քրիստոնեաներ էին՝ մահմետականի մը ներկայութիւնը հակառակ վէճերու տեղի տուաւ տուներուն եւ սրճարաններուն մէջ: Շատեր խրոխտաբար ընդդիմացան այս գաղափարին, ուրիշներ մեղմաբարոյ էին: Ի վերջոյ յաղթողները եղան մեծամեծ «աղա»ները, մետաքսի գործարանատէրերը ու մէմուր էֆէնտին գիշերանց բերուեցաւ կառքով, եւ ընտանեօք հաստատուեցաւ մեր թաղին մէջ: Մենք դժուար կացութեան մատնուած էինք: Ի՞նչ դիրք պիտի ունենայինք անոր հանդէպ: Եւ փոխադարձաբար ի՞նչ ապրելակերպ պիտի ունենար ինքը եւ իր ընտանիքը մերիններուն քով: Առաջին օրը մէմուր էֆէնտին, կոկիկ հագուած, փողկապը վզին, անուշահոտ ծխախոտին գլանիկը շրթներուն՝ նայուածքը գետին յառած՝ դանդաղաքայլ, մտածկոտ, կ'անցնէր մեր տան առջեւէն, երթալու համար խոզակի վաճառատունը (Նիզամ)ը:

Մեր առաջին տպաւորութիւնը տաղտկալի չէր: Նրբամիտ մարդու մը նման – ցուցինք այդ Թուրքը, որ համակրելի արտաքին մը ունէր: Սակայն մեզ հետաքրքրողը իր մտածելակերպն էր, ներքին մարդը: Մեր բնակարանը այցելող տարեցներ կ'ըսէին. – «Մեր աշխատանքին շնորհիւ, մեր հարստութեան շնորհիւ լաւ դրամ կը շահի, օդասուն յարկաբաժինի մէջ կը բնակի, տահա ի՞նչ կ'ուզէ»: Բայց մեր մէմուր էֆէնտին մերիններէն աւելի իմաստուն, աւելի զգուշաւոր, դիւանագէտ ու սակաւախօս էր: Ու միշտ ծանրախորհուրդ կերպարանքով կը մտնէր խոզակի վաճառատունէն ներս: Նկատի առնելով իր փշոտ դիրքաւորումը, ոչ ոքի հետ կը խօսէր: Մեր հետաքրքրութիւնը կեդրոնացած էր մէմուր էֆէնտիին շարժուձեւերուն վրայ: Սակայն հակառակ մեր համոզումին՝ մեր երեւակայած ապաշնորհ այլադաւաններուն նմանութիւնը չունէր ան: Ինչ որ մեզ կ'ընկճէր անմխանականի իր դիրքաւորումն էր: Փորձառու անձինք կը գուշակէին թէ այդ անտարբերութեան պատճառը, կրօնական դիտելիքներու տեսակէտէն, իր շուրջ, համախոհներու պակասն էր: Բայց օրին մէկը, կէս օրին, ձիաւոր կառք մը, մեծ դղրդիւնով եկաւ ու կեցաւ հօրս աշխատանոցին առջեւ: Զոյգ գործաւորներ վար ցատքեցին եւ երկաթեայ հսկայ մեքենայ մը վար իջեցնելով՝ տարին եւ աշխատանոցին անկիւնը պտուտակներով զետեղեցին: Պրուսայէն ապսպրուած մեծ գործիք մըն էր ատիկա, որ ատաղձները կը յղկէր, կը նրբացնէր երկրաչափական զուգահեռականութեամբ: Այս աղմուկը պատճառ եղած էր որ հետաքրքիրներ խռնուին մեր տան առջեւ: Մեր Մէմուր – էֆէնտին որ իր ծանօթ պաշտօնէն զատ Փազար գեղի լրատուի թաքուն տէր ալ կը կարծէին որ ունի, փափաքելով աղմուկին պատճառը՝ մէկէն ներս մտաւ հօրս աշխատանոցէն ու «բարեւ ուստա Յակոբ» ըսաւ: Մինչ անդին հօրս գործաւորները Ծերոն եղբայրն ու Տիլոխեան Գալուստը հարսնցուի մը օժիտին սնտուկը կը ներկէին: Հայրս ուսումնասիրած՝ Յոյներուն եւ Թուրքերուն բարքերը՝ թրքավարի ձեւով հիւրասիրեց նորեկը ու նստեցուց: Մինչ 18 տարեկան Վիքթորիա քոյրս վեր վազեց սուրճ պատրաստելու: Մէմուր էֆէնտին սկսաւ խօսիլ: «Ուստա Յակոբ կը շնորհաւորեմ ձեր աշխատասիրութիւնը: Ձեր փեսացուին Համբարձում Մէսէլեան մաքսատունի մասին գովասանքներ կը բերեմ գայմագամ պէյին կողմէ: Առանց կեղծաւորութիւն ըրած ըլլալու ըսեմ որ Փազար գեղի ժողովուրդը շատ կը գնահատէ արհեստաւորի ձեր ճաշակը: Իմ եղբայրս նոր տուն մը պէտք ունի: Փազար գեղէն միայն լեպլեպիճի կ'ելլէ: Ձեր կարողութիւնը ունեցող վարպետ չունինք: Արդեօ՞ք առիթ պիտի ունենաք եղբօրս փափաքին գոհացում տալու»: Հայրս պահ մը խորհելէ ետք ըսաւ.

«Մէմուր էֆէնտի, սիրով, բայց պէտք է որ նախ Փազար գեղի գայմագամի փեսային ապարանքը լմնցնեմ: Քանի որ պէտք է: Ու որպէսզի գործս դիւրանայ՝ լաւ կ'ըլլայ եթէ տուն քանդող Թուրքերու փլցնել տաք հինցած պալատը: Յետոյ իմ 13 մասնագէտ աշխատաւորներովս կուգամ հիմը կը դնեմ նոր հաստատութեան մը»:

Մէմուր էֆէնտին գլխի շարժումով դրական արտայայտութիւն մը ցուցաբերեց ու մեկնեցաւ:

Երեք շաբաթներ անցեր էին: Հայրս լմնցուցած Փազար գեղի շէնքը՝ գործաւորներով Չէնկիլէր վերադարձած էր իր աշխատանոցով զբաղելու: Այդ օրերուն Մէմուր էֆէնտին, այլայլած դէմքով, ներս մտաւ աշխատանոցէն: Ու շնորհալի ձեւով բարեւելէ ետք՝ ըսաւ.

«Ուստա Յակոբ, լաւ լուրերս նպաստաւոր չեն: Ու գիտցածներս ալ ձեզի հաղորդելու իրաւունքը չունիմ: Ես քաղաքականութիւնով չեմ սիրեր զբաղիլ, սակայն երբեմն դիւանագէտ ընկերներու հետ խօսակցութիւններ կ'ունենամ: Եղբայրս, ներկայիս յետաձգած է տնաշինութեան խնդիրը, եւ հին ապարանքը չէ քանդուած»: Այս անսպասելի լուրը մըրմռուքի ենթարկեց փորձառու եւ հեռատես հայրս: Ո՞վ կրնար ըմբռնել Մէմուր էֆէնտիին անձայն գաղտնիքը: Ո՞վ կրնար երեւակայել մեծ ու աննախընթաց պատահարի մը պարագան: Մէմուր էֆէնտին այդ օրէն սկսեալ, նոյն մարդը չէր, աւելի ընկճուած քայլերով կ'անցնէր երթալու համար դէպի նիզամ: Սակայն ինչ որ նախօրօք ու խոհեմաբար ծածկած էր ան մեր գեղի ղեկավարները, աւելի ուշ իմացած էին չարագուշակ լուրը Փազար գեղէն:

Ու ազատօրէն տեղացիները տեղեակ պահած էին փոթորիկի մասին, որպէսզի պատրաստուելու առիթ ունենան: Այդ օրէն սկսեալ մամիկներ իրենց թեւերուն տակ բազմոցներ սեղմած, սկսան ուղղուիլ դէպի եկեղեցի «Աստուածածին աղօթէ մեզ: Տէ՛ր Քրիստոս, օգնէ՛ մեզի» աղաղակելով. եւ իրենց հաստկեկ մինաէրները եկեղեցւոյ շուրջը փռած, սկսան լալ ու հեծկլտալ: Մինչ գեղին մեծամեծ աղաները հաւաքաբար Փազար գեղ կ'երթային ականաւոր Թուրք պաշտօնեաներէ խնդրելու, որպէսզի հրաժարին տեղահանութիւնը իրականացնելէ. եւ ատիկա կաշառքի փոխարէն: Սակայն անոնք, այդ պաշտօնեաները, առանց կորսնցնելու իրենց պաղարիւնը պատասխանած էին. «Հրահանգը մեր վերին մարմիններէն եկած է, ու մենք պարտաւոր ենք անսալու անոնց քաղաքական որոշումներուն»: Իրօք, Թուրքերը միշտ կաշառակեր եղած են. այս պարագան նկատի առնելով, մեր գիւղի ղեկավարները պատրաստ էին ըտնել ինչ որ կը պահանջէին բարենամիտ այդ արիւնարբուները: Սակայն ինչ արժէք պիտի ունենար մեր տէրերուն համար, տրուելիք կաշառքը, երբ անոնք գիտակցաբար կը սպասէին անհամար ընտանի կենդանիներու, տուներու, ընդարձակածաւալ կալուածներու, պարտէզներու մէջ թաղուած հնչուն դրամներու ...: Ու մեր խնդրարկուները գլխիկոր կը վերադառնային Փազար գիւղէն: Այլեւս ոչ մէկ աղաչանք, ոչ մէկ աղերսանք. պատահելիքը կը պատահի:

Չէնկիլէրը պարպուելէ քանի մը օր առաջ Մէմուր էֆէնտին գիշերանց խոյս կուտայ ու կ'ապաստանի անծանօթ վայր մը: Ան խաղաղ օրերու մեր գիւղը եկած էր ապրելու, հիմա մութ շրջանին դարձեալ գիշերով խոյս կուտար մեր դըրախտավայրէն:

ԱՍԱՏՈՒՐ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Տարեդարձ է այսօր, հէ՜յ Պարոն վրէժ,
Տէր Զօր ծնար, անյիշատակ վայրերու մէջ հասակ առիր
քիչ մը դրամ, քանի մը բառ Արաբերէն
երգ մը հայերէն, տարին մէկ հեղ պարահանդէս,
Հայաստանի պզտիկ կարօտ որ կը մաշի
եւ օրոյի պզտիկ երազ որ կը մեծնայ:
Նախ մարդիկը խաբեցիր, յետոյ դուն քեզ խաբեցիր
կին մը առիր զոր սիրեցիր լախմ աճինէն ալ աւելի
տղաք ծնան քեզմէ զաղտնի խոս խոն մեծցան
շուկան մեռաւ ծնաւ նորէն մեռաւ
բայց Պոլոնիան անմահ մնաց Հայութեան հետ.
հիմա հասեր ես հոս, Ապրիլ քանչորս:

Ի՞նչ պիտի ընես այսօր, տարեդարձիդ, Պարոն վրէժ...:
Տիկին Ազնիւ կը քնանայ տակաւին
Սարին լաւ որ օտար դպրոց դրկեր ես, գէթ մէկ օրուայ դրամը
փրկեցիր,
տղաքդ աստուած գիտէ ուտեղերը կը թափառին
բարեկամներդ բոլորն ալ խանութները գոցեր են –
Պարոն Սեդրակ ձուկի շուկան Սուլթան Իպրահիմ կը սակարկէ,
Յակոբ մակոբ նստեր տեղ մը պլօթ կը դարձնեն,
հարիւրներով Անգարայի ռատիոն բացեր մտիկ կ՛ընեն,
ուրիշները երէկուայ թերթին մահազդները կը կարդան
Ամօթ է ծօ, ալ կը բաւէ, դուրս նետուէ
դո՛ւրս,
սա՛նկ շպրտէ վրադ դիզուած դիակները
նա՛նկ շպրտէ ծերանոցի սովալլուկ պահակները,
բաղնիք մը առ, փողոցն ինկիր քու դարուդ,
անապարէ՛
մարդկութիւնը հարիւր տարուայ ավանս ունի քու վրադ,
երեխայ չես, ալ մի սպասեր տարեդարձիդ:
Թուրքը թուրք չէ, Հայը հայ չէ
մարդ բուածը օտար է,
դո՛ւն կաս միայն
պատրանքներու անհպելի հայելին մէջ բանտուած
մարդկութեան հետ:
Ահարկու է մարդ ըլլալը ու հոյակապ նոյն ատեն
որ ռումբ մըն է որ կը պայթի անդադար
պիտի մեռնիս պիտի ծնիս նորէն մեռնիս նորէն ծնիս
ու շարունակես մինչեւ ծայրը
առանց յոյսի ու միտոնի
ու փորձելով փշրել հայելին, հասնիլ կեանքին...:

Փախուստ չկայ այլեւս, Պարոն վրէժ –
կամ՝
դուրս կ՛ելլես քու անցեալի խանութէդ
ու կը փնտռես նոր անօթի չոր ու դաժան աչքերով
թաւալգլոր խուժաններու եղբայրութեան պատահական
բոպէին մէջ
ի՛նչ ըսել է մարդ ըլլալը
ի՛նչ ըսել է հայ ըլլալը,
կամ՝
եղած տեղդ կը մնա՛ս
ու կը նեխիս միս մինակդ անշշուկ
դէպի անցեալ ու ապագայ տարածուելով,
քոլոնիայի, սիկարէթի ու քէպապի բոյրին մէջ:
Տարեդարձդ, Պարոն վրէժ, ալ պիտի չգայ:
Բինամայով սենեակներէն անընդատ կը սլքտան
այսօրուայ չշահուելիք դրամը կը հաշուեն ու կը հաշուեն
կը յօրանջեն, կը պրկուին, կը հայհոյեն...
տասնեակ մըն ալ եկեղեցին ժամէ ի վեր ոտք կը փոխեն
ու կ՛օրօրուին ու կը թմրին գրաբարի ու քարոզի հաշիշին մէջ,
ծնողներու պալիաներէն կտոր կտոր երիտասարդներ կարկտեր են
ու լեցուցեր ժամուն բակը, ակումբները՝
որ մանկութեան հերոսները առանց պուպրիկի չմնան:

Տարեդարձդ, Պարոն վրէժ, ա՛լ չի գար...:
Կուզը տնկած, սրտանմլիկ վարժապետի կարաւաններ
խման լպկան պէքեարները գրոց բրոց
անուշահոտ, գիրցող – ժպիտ, Ամերիկա երազող վարդապետ
ճացխած խօսքի հում – հում աղիք վզին փաթթած ճառախօս
խամաճիկի շուկայէն աժան գնուած խմբագիր
պատանութեան կեղեւին մէջ ապաստանած բանաստեղծ –
այս մարդիկը զայն խեղդեցին կամաց կամաց,
ինչ որ մնաց ջարդերէն այս մարդիկը մաքրեցին
կաթիլ կաթիլ քու արիւնը ծծելով որ ապրին:
Կ՛արժէ՞ պատժել այս մարդիկը, Պարոն վրէժ
որոնց եաին մինչեւ այսօր պահուըտեցար:
Բայց հիմա ես քեզ կ՛ըսեմ
փախուստ չկայ այլեւս,
ի՞նչ նստեր ես միս մինակ խանութիդ մէջ
դուռը կղպեր մութին կուլաս...–
քառսուն կաշի հոգեհանգիստ տօնավաճառ ու սգաւոր
քառսուն կաշի կուսակցական ակռակ փտտած զոքանչ պապա
բորբակամտ
քառսուն կաշի գիրուկ ճաղատ բորբոս «հայ հոգի»
քառսուն կաշի ամբոխային ատելութիւն, գիջացնող
խանդավառում
քառսուն լէշը բռնաբարուած կոյս հաւատքին, հողի սէրին ու
Հայ դատին...
ու քեզ տակը դրեր են մոմիայի պէս
քառսուն կաշի զմռսուած առ յաւիտեան...:

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

ՁԹՈՒԼՈՒՄԻ ՏԱՐԻՆ

«Ես ալ մանուկ էի անմեղ երբ վաղուց
Մի անծանօթ պատճառ վզիս
Լուծ մը դրաւ, որբ կոչեց զիս
Ու հօր ու մօր սիրոյ կարօտ զիս
թողուց»:

ԳԱՐԵԳԻՆ ՊԷՇԿԷՕԹՈՒՐԵԱՆ

Այն տարին ապրիլը հայաշխարհին համար եկաւ արցունքով, այսն թալանով. այդ տարին Արեւմտեան – Հայաստանի հայ ազգաբնակչութեան համար եղաւ զուլումի եւ տառապանքի տարի:

Թուրքը՝ տիրող այդ անարժան տարբը, կարծես չէր բաւեր դարերու ընթացքին ի գործ դրած հալածանքն ու սպանութիւնները, առեւանգումներն ու կողոպուտը, այս անգամ ուզեց վերջակէտ դընել Արեւմտեան – Հայաստանի հայութեան. ու ահա 1915–ի ապրիլեան առաւօտ մը, ինչպէս ամբողջ Թրքահայութեան, այնպէս ալ Ծոփաց աշխարհի գիւղերն ու գիւղաքաղաքները ենթարկուեցան տարագրութեան դժխեմ ճակատագրին, ինչպէս Մէզրէի, Հիւսէյնիկի, Մորենիկի, Եղէգիի, Տուրսէրէի եւ այլ հայաբնակ շրջաններ. բոլորն ալ քանի մը օր տարբերութեամբ լսեցին խռպոտ ձայները Թուրք մունետիկներուն. «երեք օրէն պէտք է ձգէք ձեր տուներն ու տեղերը եւ հեռանաք. մեր բարեխնամ կառավարութեան հրահանգն է. անսաստողները մահուամբ պիտի պատժուին»:

Բարի եւ աշխատասէր հայ շինականը սրտի ճմլումով ձգեց, հեռացաւ հազարամեայ իր պապենական օճախներէն. անոնք տարագրի ծրարը իրենց ուսին ճամբայ ինկան կարաւան առ կարաւան. սակայն դէպի ո՞ւր: Քանի մը օրէն Ծոփաց աշխարհի չէն գիւղերն ու քաղաքները պատարկուեցան. լռեցին հայ շինականին հորովելները, գլգլան աղբիւրներու կանչերը կալերու մէջ հնձուած ցորենները մնացին առանց կամնուելու...: «Դէպի ո՞ւր» հարց կուտար տարագիր Հայը: Յետագայ օրերը ցոյց տուին թէ ինչ ահաւոր վիճակ կը սպասէր տեղահանուած Հային:

Զանոնք բանի քալեցուցին լեռներ ու ձորեր անցնելով, Միջագետքի ամբողջ տարածքին:

Թուրքը այդ օրերուն երբեք չհարցուց թէ ո՞վ էր ան կամ ո՞ր Եկեղեցիին կը պատկանէր. իրեն համար կը բաւէր որ հայ էր ու անհաւատ:

Այդ ահաւոր օրերէն անցեր են տասնեակ տարիներ, սակայն տարագիրներու վէրքերը աւելի քան երբեք կը կոտտան: Այդ դժոխքէն վերապրող սերունդը երբեք չի կրնար մոռնալ այն մահասարսուռ օրերն ու ժամերը, որոնց ականատես եղաւ իր փոսացած աչքերով ու տեսաւ թէ ինչպէս հազարաւորներ մահացան ճամբաներու երկայնքին, աչքերնին յառած երկինք, կաթիլ մը ջուրի յոյսով, փոր մը հացի կարօտ իրենց սրտին. տեսան մանուկներու ի մի հաւաքումը եւ քարիւղ թափուելով հրկիզումը. տեսան նորածիններ, որոնք փակած իրենց մահացած մօր ստինքներուն ի զուր կաթ կը փնտռէին. այս բոլոր ահռելի տեսարաններու կենդանի վկան է «Մանկութիւն չունեցող» սերունդը:

Իսկ ներկայիս, այդ դժոխքէն հրաշքով ազատածներու զաւակներն ու թոռները, ցրուած չորս ցամաքամասերու վըրայ, արդարութեան ու հատուցման ժամուն կը սպասեն, գիտնալով հանդերձ, որ արդարութիւն կոչուածը սուրին ծայրն է...: Արդարութիւն ու ափ մը հող մեր պապենական հողերէն, որպէսզի հայ շինականը կրկին վերաշինէ քանդուած իր հայրենի բոյնը:

Չենք կրնար մոռնալ այս բոլորը, քանի չէ հնչած հատուցումի ժամը. ներկայ եւ գալիք սերունդներու սրբազան պարտականութիւնն է տէր կանգնիլ իրենց պապենական հողերուն, այսինքն հայութեան սրբազնագոյն դատին:

Պատուոյ մը խունկ անոնց անթառամ յիշատակին:

ԿԱՐԱՊԵՏ ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ կաթողիկոսարանին մէջ, Մարտ 25–ին, Միջինքի օրը, Գարեգին Բ. կաթողիկոս պատուած է հայկական ծերանոց – կուրանոցի աշխատակիցներն ու տարեցները: Հաստատութեան տնօրէն Գրիգոր Պզտիկեանի ընկերակցութեամբ 60 պատսպարեալներ գացած են Մայրավանք: Վեհարանի դահլիճին մէջ խօսք առնելով Ղեւոնդ Արք. Չէպէյեան իր ուրախութիւնը յայտնած է, որ Հայրապետը գեղեցիկ մտածումը ունեցած է Միջինքին ըլլալու ընտանիքներէ հեռու, բայց ազգին սրտին մէջ միշտ ներկայ հայրիկներուն եւ մայրիկներուն, ինչպէս նաեւ տեսողութեան բարիքէն զրկուած անձերուն հետ: Գրիգոր Պզտիկեան շնորհակալութիւն յայտնած է Հայրապետին իր ցուցաբերած հոգածու եւ երախտարժան վերաբերումին համար: Գարեգին Բ. ողջունելէ ետք ներկաները՝ ի մէջ այլոց ըսած է. – ««Անկէ տարիներ առաջ, այսինքն մօտաւորապէս վաթսուն տարի առաջ, այն հողը, կամ այն գետինը՝ ուր կը նստիք հիմա, ոչ կաթողիկոսարան էր, ոչ Վեհարան, ոչ Մայր տաճար, ոչ Դպրեվանք, ոչ Մատենադարան եւ ոչ ալ տպարան: Անթիլիասը որբանոց մըն էր, ուր հայ որբեր կ՛ապրէին առանց հօր, առանց մօր զաւակներ, որոնք Աստուծոյ շնորհքով եւ իրենց չարքաշութեամբ, իրենց պարկեշտութեամբ, իրենց աշխատունակութեամբ դուրս ելան որբանոցէն, ապրեցան ու եղան սովորական, բնականոն կեանքի մէջ: Երբ այստեղ որբանոցը պարապ մնաց, Սահակ Խապայեան Կաթողիկոսը եկաւ եւ Կաթողիկոսարան ու Դպրեվանք հաստատեց ... Հիմա դուք բոլորդ ալ կը զգաք որ ազգին սիրտը ձեզի հետ է այստեղ: Կ՛ուզեմ որ բոլորդ ալ զգաք, թէ ես ձեր անձերուն մէջէն կ՛ողջունեմ բոլոր անոնք՝ որ հոս չեն. այսինքն անոնք, որոնք տարիքի բերումով, բնականօրէն ծերացած ըլլալով, կը զգան թէ իրենք կ՛ապրին իրենց ազգին վերանորոգութեա՛ն գաղափարով»: Ապա Կաթողիկոսարանի սեղանատան մէջ Հայրապետը ճաշած է տարեցներու եւ աշխատակիցներու հետ:

***

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան կեդրոնատեղին, Ապրիլ 4–ին, բացուած է Ասպետ Էրմէնի այս տարուան նըկարչական եւ ձեռագործ կարգ մը գործերու ցուցահանդէսը:

***

ՑԻՔՍԻ (Աթէնք) Լեւոն եւ Սոֆիա Յակոբեան վարժարանի սրահին մէջ տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը, որուն ներկայ եղած են Հ. Կ. Խաչի շրջանային եւ մասնաճիւղերու վարչութեանց ներկայացուցիչներ եւ անդամներ: Բացումը կատարած է Սիրարփի Մինասեան: Դասախօսած է Զարմինէ Տէմիրճեան, նիւթ ունենալով Լիբանահայ Օգնութեան Խաչի գործունէութիւնը:

***

ԱՆՋԱԼԻԻ (Պարսկաստան) մէջ, Մարտ 21–ին, տեղի ունեցած է Հայ Երիտասարդաց Միութեան «Արարատ» երգչախումբին համերգը: Խումբը, ղեկավարութեամբ Ռազմիկ Մինասեանի, մեկնաբանած է հայկական ժողովրդական եւ դասական երգեր:

Մարտ 23–ին, Միութեան թատերախումբը ներկայացուցած է Ռազմիկ Մինասեանի «Խրատական» զաւեշտը, բեմադրութեամբ Արա Ամիրխանեանի:

Մարտ 25–ին, Հայ Կանանց Բարեգործական Միութեան կազմակերպութեամբ տօնուած է Միջինքը, գեղարուեստական յայտագրով:

***

ՊՐԵՄԸՆ քաղաքին մէջ (Արեւմտեան – Գերմանիա) հիմնուած է Հայկական Համայնք անունով մշակութային նոր կազմակերպութիւն մը, իր ծրագիր – կանոնագրով: Ընտրուած է առժամեայ վարչութիւն մը, ատենապետութեամբ Փօլ Կիւլօղլուի: Վարչութիւնը մշակած է աշխատանքներու ծրագիր մը, որուն առաջին ձեռնարկը պիտի ըլլայ նշումը Եղեռնի 72–ամեակին:

(Շար. Ա. էջէն)

տայայտութիւնները չեն բաւեր : Համայնավար խումբը առաջարկ մը ունի, որպէսզի Ֆրանսա պաշտօնապէս ճանչնայ 1915-ի ցեղասպանութիւնը եւ այդ առընչութեամբ, Հաղորդած է Օրէնքներու յանձնախումբին նախագահին, որ իր տեղեկագիրը պատրաստ է : Կառավարութիւնը միտք ունի՞ եւ ե՞րբ օրակարգի հարց դարձնելու :

Ժ. Պ. Ռեմոն կրկին կը շեշտէ որ. – «Ֆրանսա եւ իր կառավարութիւնը. – միտք չունին մոռնալու ողբերգութիւնը, որու 72 տարի առաջ զոհ գացած է հայ հաւաքականութիւնը եւ ԶՈՐ ԱՊՐԱԾ Է ՈՐՊԷՍ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ» :

Ինչպէս կը տեսնուի նախարարը կրկին անգամ կը գործածէ այս գիտաւոր բանաձեւը, ու կը շարունակէ. –

«Nous compatissons aux souffrances, que cette communauté a endurées et nous comprenons, qu'elle en porte toujours la marque. Il est conforme à la tradition française des droits de l'homme de ne pas oublier de tels événements, de même qu'il est conforme à sa tradition d'hospitalité d'avoir accueilli une grande partie de cette communauté, qui s'est si bien intégrée dans notre pays et dont de nombreux fils sont tombés pour la défense de notre patrie. Il serait toutefois injuste de faire porter à la Turquie d'aujourd'hui, qui a succédé à l'Empire ottoman la responsabilité de tels actes. J'y ajoute que le gouvernement français est heureux de favoriser aujourd'hui encore, la réunion de familles arméniennes séparées, son son sol, il donne aussi la preuve de son attachement à une communauté, qui lui est chère et qui a su trouver ici les possibilités de libre épanouissement auquel son passé, ses qualités lui donnaient droit. Convaincu qu'il appartient à l'histoire de porter son jugement sur ces tragiques événements, le gouvernement souhaite que désormais le recueillement l'emporte sur la passion».

Ինչ որ աշխարհաբար հայերէնով կը թարգմանուի՝ կա՛րճ կապեցէք :

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

Մեզմէ կը խնդրուի ծանուցանել Տիկին Արշալոյս Թագէոսեանի քրոջ՝
ՏԻԿԻՆ ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԿԱՎՐԻԼՈՖԻ
մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 15-ին :
Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ ընտանեկան մտերիմ շրջանակի մէջ :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՆԻՍ. –

Նիսի Հայ Մշակութային Միութիւնը հազար ֆրանք :

ՊԱՏԱՐԱԳ

ԼԻՈՆ

Ֆուռվիէռի Մայր Տաճարին մէջ, կիրակի Ապրիլ 26-ին, ժամը 11-ին պատարագ կը մատուցուի Ապրիլեան Նահատակներու յիշատակին :

Կը պատարագէ՝
ԿՂԵՄԷՍ ՎՐԴ. ՄԱԼՃԵԱՆ
Կը քարոզէ՝
ԳԵՐՊ. ՄՈՐԻՍ ՏԸԼՈՐՄ
Օգնական եպիսկոպոս Լիոնի

NOTRE-DAME

Dimanche 26 Avril à 16 heures
Messe à la mémoire
des 1.500.000 victimes de 1915
célébrée par
Mgr. GABROYAN
Eparque des Arméniens Catholiques de France
Mgr. PIERRE BOILLON
Ancien évêque de Verdun
prononcera l'homélie

Պ Ա Տ Ա Ր Ա Գ
ի յիշատակ
ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ
Կիրակի, Ապրիլ 26, ժամը 16ին
ՓԱՐԻԶԻ ՆՈԹՐ – ՏԱՄ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻՆ ՄԷՋ

TRANSTOURS **UCFAF**

(Voyage, pension complète, programme touristique, transferts aéroports)
—— SANS SUPPLEMENT NI SURPRISE ——
• Hôtels 1ère classe, Assurance U.A.P., Accompagnateur expérimenté •
★ *PLACES LIMITEES* ★

DU 06 AU 20 JUIN — 7500 F.

15 jours dont 12 à EREVAN
06 Juin : PARIS/LENINGRAD
07 Juin : LENINGRAD
08 Juin : LENINGRAD/EREVAN
09 au 19 Juin : EREVAN
19 Juin : EREVAN/MOSCOU
20 Juin : MOSCOU/PARIS

DU 05 AU 19 JUILLET — 7460 F.

15 jours dont 13 à EREVAN
05 Juillet : PARIS/MOSCOU
06 Juillet : MOSCOU/EREVAN
07 au 18 Juillet : EREVAN
18 Juillet : EREVAN/MOSCOU
19 Juillet : MOSCOU/PARIS

DU 08 AU 22 AOUT — 7500 F.

15 jours dont 9 à EREVAN
08 Août : PARIS/LENINGRAD
09 Août : LENINGRAD
10 Août : LENINGRAD/EREVAN
10 Août : EREVAN
10 au 19 Août : EREVAN
19 Août : EREVAN/TBILISSI
20 Août : TBILISSI
21 Août : TBILISSI/MOSCOU
22 Août : MOSCOU/PARIS

DU 05 AU 19 SEPTEMBRE — 7460 F.

15 jours dont 13 à EREVAN
05 Septembre : PARIS/MOSCOU
06 Septembre : MOSCOU/EREVAN
07 au 18 Septembre : EREVAN
18 Septembre : EREVAN/MOSCOU
19 Septembre : MOSCOU/PARIS

DU 03 AU 17 OCTOBRE — 7300 F.

15 jours dont 13 à EREVAN
03 Octobre : PARIS/MOSCOU
04 Octobre : MOSCOU/EREVAN
05 au 16 Octobre : EREVAN
16 Octobre : EREVAN/MOSCOU
17 Octobre : MOSCOU/PARIS

MARSEILLE

DU 08 AU 21 AOUT — 7240 F.

14 jours dont 12 à EREVAN
08 Août : MARSEILLE/MOSCOU
09 Août : MOSCOU/EREVAN
09 au 20 Août : EREVAN
20 Août : EREVAN/MOSCOU
21 Août : MOSCOU/MARSEILLE

DU 05 AU 18 SEPTEMBRE — 7240 F.

14 jours dont 12 à EREVAN
05 Septembre : MARSEILLE/MOSCOU
06 Septembre : MOSCOU/EREVAN
06 au 17 Septembre : EREVAN
17 Septembre : EREVAN/MOSCOU
18 Septembre : MOSCOU/MARSEILLE

Inscriptions et renseignements :
TRANSTOURS (Lic. 132)
25, rue d'Argenteuil — Paris 1er — Métro : Opéra Tél. : 42 - 61 - 58 - 28

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, Ապրիլ 26, առաւօտեան ժամը 10-ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ : Յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն :

Եկեղեցական արարողութենէն ետք, ժամը 12-ին, համախմբում եկեղեցւոյ առջեւ : 12.30-ին թափօր դէպի խաչքար – յուշարձան : Ծաղկեպսակի զետեղում, խօսք՝ հայերէն եւ ֆրանսերէն եւ ապա՝ աղօթք :

ՍԷՆ-ՄՕՐԻՍ ՏԸ՛ՊԷՆՕ

Կիրակի, Ապրիլ 26, ժամը 16-ին տեղւոյն Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ եւ հոգեհանգիստ Ապրիլեան Նահատակներու յիշատակին :
Կը պատարագէ՝ ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Կը քարոզէ՝ ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

ՀԱՄԵՐԳ

ԳՈՒՍԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ
Ղեկավարութեամբ
եւ դաշնակի ընկերակցութեամբ՝
ԺԻՒԼԻԷԹ ԵԼՄԱՃԵԱՆԻ
Մասնակցութեամբ՝
ՎԱՐԴՈՒՀԻ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ
(Մեծօ Սոփրանօ)
ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ
(Թէնոր)

Կիրակի, Մայիս 3, ժամը 15.30-ին Սուրբ Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային Տան մէջ
339, ave. du Prado - 13008 Marseille

Յայտագիր. – Կոմիտաս, Ա. Պարթեւեան, Վ. Սարգսեան, Թ. Ալթունեան, Ք. Կարա Մուրզա :

- ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ -

-Կ Ա Յ Ա Ն-

39400 – ՊԵԼՖՈՆԹԷՆ

Կեցութիւն.– Յուլիս 1-էն Յուլիս 29
Յուլիս 30-էն Օգոստոս 27 :

Արձանագրութեան պայմանաժամ.–
Մայիս 20՝ Յուլիսի համար :
Յունիս 15՝ Օգոստոսի համար :

Դիմել ձեր բնակավայրի ամէնէն մօտ մասնաճիւղին :

Մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել. – (1) 48 – 24 – 46 – 57 թիւին, ամէն օր կէսօրէ ետք, ժամը 14-էն 18 :

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Աստղիկ Առաքելեանի յիշատակին «Յառաջ»ի բարգաւաճման կը նուիրեն. –

ՓԱՐԻԶ. –
Տէր եւ Տիկին Գառզու 500 Ֆ. :

***

Տիկին Շահան Պիւրթէ 500 Ֆ. :

***

ՆԻՒԹԸՆ. – Տիկին Ս. Մխիթարեան 25 տոլար :

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Արա – Ռալֆ Գրիգորեան իրենց մօր՝ Մարի Գրիգորեանի յիշատակին 300 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին :

***

ԱԼՖՈՐՎԻԼ. – Այրի Տիկին Նուարդ Գույումճեան, զաւակներն ու թոռները, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ – հօր՝ Յակոբ Գույումճեանի մահուան 8-րդ տարելիցին առթիւ կը նուիրեն 500 ֆրանք «Յառաջ»ի բարգաւաճման :

***

Տիկին Համասփիւռ Փափազեան իր ամուսնոյն՝ Յարութիւն Փափազեանի եւ քրոջ՝ Այրի Տիկին Վիքթորիա Աշըքեանի անմոռանալի յիշատակին 500 Ֆ. կը նուիրէ որբացեալներուն շատ սիրելի՝ «Յառաջ»ին :

***

ՎԱԼԱՆՍ. – Մ. Պլըքեան 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին ապրիլեան նահատակներու անմոռանալի յիշատակին :

L'U.G.A.B.

propose
AUX JEUNES ARMENIENS DE FRANCE

son CAMP d'été NUBAR

situé aux U.S.A. (Etat de New-York) au sein d'une région boisée et verdoyante dans les monts Catskill
— du 27 Juin au 26 Juillet —

Activités : cours de langue (arménien et anglais), sports, excursion, ambiance jeune...

Accompagnateur prévu pour les participants français. Conditions intéressantes.

Renseignements et inscriptions :
U.G.A.B. : 11, square Alboni — 75016 PARIS
Tél. : 45 - 20 - 03 - 18

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԺԱՆ ԹԸՍԼԸՔԵԱՆ
ուրախ են յայտնելու թէ

ROGINA-ի կողքին
183, rue P. V. Couturier — Alfortville
Tél. : 43 - 96 - 13 - 77
բացած են նոր ճաշարան մը եւս

JANO LE HAY
84, quai Blanqui — Alfortville
Tél. : 43 - 75 - 16 - 49

3 SALLES DE 60 A 120 PERSONNES
Pour noces, réceptions, repas d'affaires
Spécialiste des banquets à l'arménienne

AU MENU. — Pizza — lahmadjoun, grillades au feu de bois, spécialités arméniennes.

—— CUISINE SOIGNEE ——

Les deux restaurants sont ouverts tous les jours sauf lundi.

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ
25-26
SAMEDI-DIMANCHE
25-26 AVRIL
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.474
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
62e ANNÉE — No 16.474

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Սոսեալ - Տէմոքրաթ Հալքըչը (ՍՀՓ) կուսակցութենէն Թ. Աթալայ Սղերդի շրջանային ժողովին խօսք առնելով արտայայտուած է քրտական հարցին մասին. ան ըսած է, թէ ոչ ոք կրնայ ուրանալ արեւելեան եւ հարաւ - արեւելեան շրջաններու մէջ քրտական ներկայութիւն մը։ «Ինչո՞ւ այս մարդիկը իրենց զաւակներուն չեն կրնար քրտական անուններ դնել, ինչո՞ւ ճնշումի տակ են այս շրջանները. ինչո՞ւ կուսակցութիւններու ծրագիրներ քրտերէնի չեն թարգմանուիր» հարց տուած է ան։ Իր ելոյթը տեղի տուած է բուռն հակազդեցութիւններու։

ԱՊԱԶԳԱՅՆԱՑՈՒՄՆԵՐՈՒ շարքը կը շարունակուի։ Հեռաձայնային շինութեանց ընդհ. ընկերութեան (Սէ - Ժէ - Սէ - Թէ) տէր պիտի դառնայ ֆրանքեւ-շուէտական՝ Մաթրա - Էրիքսոն ընկերութիւնը, կառավարութեան տուած որոշումով, ինչ որ բաւական դժգոհներն ալ ստեղծած է։ Ասոնց կարգին՝ ամերիկեան էՅ - Թի - Թի ընկերութիւնը, որ թեկնածուներէն էր։ Քաղաքականութեան միջամտութիւնը կը քննադատուի, նոյնիսկ անընդունելի կը գտնուի։

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ միաձայնութեամբ քուէարկեց օրինագիծը, զոր պատրաստած էր Ա. Շալանտոն ալքոլամոլութեան դէմ կառք վարելու ժամանակ։ Գինով վիճակի մէջ կառք վարող մը կրնայ երկու տարուան բանտարկութեան դատապարտուիլ (նախապէս՝ մէկ), վարելու արտօնութիւնը կորսնցնելով եւ դատապարտումները շատ արագ պէտք է կատարուին։ Հեռատեսիլէն կ՚արգիլուի նաեւ գարեջուրի ծանուցումը։ Այս առնչութեամբ, պայքար կը տանին գինով վարորդներու անպատասխանատուութեան զոհերու ընտանիքները, գլխաւորաբար Տիկին Սելիէ, որու 20-ամեայ աղջիկը մեռաւ վերջերս ծանրօրէն վիրաւորուելով, երկար հոգեվարքէ մը ետք։ Զատկուան արձակուրդին 77 մեռեալ եւս կար կառքի արկածներու հետեւանքով, որոնց մէկ կարեւոր մասը գինով վարորդներու պատճառաւ։

ՓԱՐԻԶԻ հանրածանօթ «Լիտ» սրճարանը կորսնցուց իր սեփականատէրը՝ Ռոժէ Քազ, 73 տարեկան, որ տասնեակ տարիներ ընդունած է գրականութեան, շարժանկարի, թատրոնի, քաղաքականութեան բոլոր ծանօթ դէմքերը, սրճարանը վերածելով տեսակ մը փարիզեան ժամադրավայրի։ Պատմական հանդիպումներ ալ եղած են, որոնցմէ ամէնէն ծանօթն է՝ Ժիսքար - Փոնիխտու ճաշը, 1965-ին։ Կ՚ըսուի թէ Տը Կոլ թելադրած էր այս հանդիպումը, որպէսզի նախարարապետը ու Ելմտական նախարարը հաշտուին։

ԱՆԱՏՈԼԻ ԿՈՐԻԱԿԻՆ, խորհրդային այլախոհը արտօնութիւն ստացաւ արտագաղթելու Զուիցերիա։

ՊՐԻԺԻԹ ՊԱՌՏՕ աճուրդով (Տուոօ, Յունիս 17) ծախու կը հանէ իր գոհարեղէնները, աւելի դրական կերպով օգնութեան հասնելու համար կենդանիներուն։ Ամէնէն կարեւոր կտորներէն մէկն է 1,2 միլիոն ֆրանք դնահատուած ադամանդ մը, բայց, ուրիշ շատ արժէքաւոր եւ գեղեցիկ կտորներ ալ կան։ Հասոյթով հիմնարկ մը պիտի ստեղծէ։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ԱՊՐԻԼ 14 - 16)

«ԿԱՅՐԱԹ» - «ԱՐԱՐԱՏ» ԽԱՂԸ (*)

«Արարատ», Ապրիլ 12-ին, կը հիւրընկալուէր Ալմա Աթայի մէջ, տեղւոյն «Կայրաթ»ի կողմէ։ Խաղին ներկայ եղած են 28 հազար մարզասէրներ, որոնք եկած են քաջալերելու իրենց խումբը, որ կը գտնուի դասաւորման վերջին (16-րդ) դիծին վրայ։ Սակայն, «Արարատ» եւս կարիք ունէր յաղթանակի մը, չորս անընդմէջ պարտութիւններէ ետք բարելաւելու համար իր դիրքը։ Հետեւաբար Երեւանցիները դաշտ իջած են վճռակամութեամբ եւ առաջին իսկ վայրկեաններէն ցուցաբերած ներդաշնակ եւ զօրծօն խաղարկութիւն մը։ 18-րդ վայրկեանին Մխիթարեան գեղեցիկ փոխանցում մը կատարած է դէպի Կիրակոսեան, որ համարձակօրէն նետուելով առջեւ, շրջանցած է քանի մը յետսապահներու եւ ներխուժած մրցակիցի բերդին հրապարակը, ուր գետին փռուած է։ Իրաւարարը փենալթի մը նշանակած է. Համլետ Մխիթարեան գայն կոլի վերածած է։ Յաջողութենէն թեւաւորուած Երեւանցիները տասը վայրկեանի ընթացքին երկու անգամ ալ առիթ ունեցած են կոլ նշանակելու, սակայն դաշտին տէրերը բախտով ազատած են։ Խաղը վերջ գտած է «Արարատ»ի յաղթանակով (1 - 0)։

(*) Խաղին արդիւնքը տուած էինք «Յառաջ» Ապրիլ 14-ի թիւով։

***

Ի դէպ, այս խաղին յաջորդ օրն իսկ «Արարատ» Մոսկուայէն Դամասկոս մեկնած է բարեկամական քանի մը հանդիպումներ ունենալու Սուրիոյ կարգ մը խումբերու հետ։

ՃԱՏՐԱԿ

ՊՐԻՒՍԷԼ

ԳԱՍՊԱՐՈՎ 2ՐԴ ԴԻՐՔԻ ՎՐԱՅ

Պրիւսէլ տեղի ունեցող ճատրակի միջազգային մրցաշարքի 10-րդ հանդրուանին, Ապրիլ 22-ին, հանդիպած են Գասպարով եւ Գարբով։ Ասիկա երկու վարպետներու հարիւրերորդ հանդիպումը կը հանդիսանար։ Խաղը վերջ գտած է ոչ ոքի արդիւնքով, ինչ որ առաւելութիւն մը տուած է Լիւբոյեւիչի, որ յաղթելով Լարսէնի դարձած է առաջատար։

10 հանդրուանէ ետք դասաւորումը կը գլխաւորէր Լիւբոյեւիչ 8 կէտով, որուն կը հետեւէին Գասպարով 7,5, Գարբով եւ Տալ 6-ական, Կորչնոյ 5,5, Թիման 5 կէտով եւայլն։

11-րդ եւ վերջին հանդրուանին Գասպարով կը հանդիպէր Տալի, իսկ Գարբով Լիւբոյեւիչի։

ՏՈՄՍԵՐ

«ԱՊՐԻԼ»Ը ԱՄԻՍ, «ԱՊՐԻԼ»Ը ԲԱՅ

Որոշ ժամանակ է, ամսուան անուն մը, գիրք մը, երգ մը, կարեւոր բանի մը բառեր անդադար կը տեղափոխուին մտածումիս մէջ, իրենց տեղերը փնտռելով։

«Խորտակուած Ապրիլ» խորագրուած այդ վէպը ինծի նուիրողը գիտէ՞ր արդեօք, թէ նիւթը կը վերաբերէր վրէժ լուծած երիտասարդի մը, որ իր կարգին պէտք է զոհուէր՝ պարզապէս վրիժառութեան հաւասարակշռութիւնը պահպանելու համար։ Նուիրատուն գիտէ՞ր արդեօք, թէ այդ երիտասարդին շնորհուած մէկ ամսուան կեանքը կը սկսէր Մարտ 17-ին աւարտելու համար Ապրիլ 17-ին։

Առաջին անգամն է որ գործ մը կը կարդայի Իսմայիլ Քատարէ անուն ալպանացի գրողէն ու վէպին մթնոլորտը, գլխաւոր բանի մը հերոսները, բանեցորդ դարու սկիզբը, Ալպանիոյ բարձրաւանդակներուն վրայ ապրող լեռնցիներուն յարաբերութիւնները դասաւորող խիստ, այլ նախնական օրէնքները պիտի տանէին զիս հեռուները՝ զուգադիպութիւն տեսնելու հիւանդագին համեմատութիւններու։

Թէեւ վէպին նիւթը չէր ընդգրկեր խորտակուած մեր Ապրիլն ու յետագայ Ապրիլները, անունը կը բաւէր յաւելեալ կեդրոնացում պարտադրելու ընթերցումիս ու կանգ առնելու որոշ տեղեր, մանաւանդ, այդ լեռներուն մէջ, հիւրին տրուած սահմանումին վրայ։ Հիւր-ը ըլլալով սեփական բառարանիս հիմնական բառերէն մէկը, քիչ մը երկար տնտնացի անոր շուրջ, մանաւանդ որ ան կը նկատուէր կիսաստուած մը, որ որեւէ տունէ ներս մըտած իսկ վայրկեանին, կը ստանար աստուածային հանգամանք, կը վերածուէր սովորականէ դուրս էակի, անձեռնմխելի վեհապետի, աշխարհի մէկ անշէջ ջահին։ Հիւրի մը դրան մը տուած բանի մը հարուածէն կրնար կախում ունենալ վերապրումը կամ բնաջնջումը ամբողջ սերունդներու։

Վէպը ձգած, առօրեայ պէտքեր գոհացնելու համար երբ փողոց կ՚իջնէի ու կը զնէի նաեւ օրաթերթս, յանկարծ անոր մէկ էջին վրայ կը հանդիպէի այս երկրին մէջ կայք հաստատած զանգուածային հիւրերու դէմ արտասանուած սպառնական ճառի մը։ Անշուշտ որ կային հիւրի տեսակներ, սակայն իրաւ հիւր կը նկատէի իսկական անծանօթը, որովհետեւ հոն է որ երեւան պիտի գար մարդուն ասպնջականութիւնը մարդուն հանդէպ, մինչ ողբերգական էր վիճակը այն հիւրին, որ երկիր մը ընտրած էր որպէս ապաստան ու հիւրի իր առժամեայ հանգամանքը կրնար տեւել աւելի երկար քան նոյնինքն մնայունը։

Իսկապէս անընդունելի գտայ նման վիճակ մը ընտրական կարգախօս դարձնելու ղեկավարի մը նարպիկութիւնը։ Կիրք հրահրելու վտանգներուն մասին կը մտածէի, երբ Փարիզի գլխաւոր պողոտաներուն վրայ ուշադրութիւնս կը գրաւէր ծանուցման մը Ապրիլ պարունակող անունը։ Արագ հետաքրքրութիւն մը ու երբ կը հաստատէի, թէ Ապրիլ ամիսները մահացու կ՚ըլլան անունով ֆիլմը ոստիկանական պատմութիւն մըն էր, կը մերժէի անոր տալ զուգադիպութեան պատիւը։

Ապրիլ է, մէկ ամիսը գարնան, բայց այս բոլորը անկասկած որ ինծի պիտի ներկայանան տարբեր, մռայլ, շեշտուած գոյներով։ Զարմանալի չէ որ յանախանքի վերածուին անոնք ու անըմբռնելի չէ նաեւ որ երբ ստուգումի մը համար դիմեմ պաշտօնական զանազան բառարաններու, արհամարհեմ տրուած բոլոր ծանօթութիւնները ու եզրակացնեմ, որ աշխարհի վրայ հաւանաբար չկայ լեզու մը, որուն մէջ Ապրիլը՝ որպէս ամիս՝ նոյնանայ ապրիլ-ին հետ՝ որպէս բայ։

Աhաւասիկ կարեւորագոյն զուգադիպութիւնը ե՛ւ որպէս բովանդակութիւն, ե՛ւ որպէս ձեւ։

Կարեւոր են համանուագները, բարդ երաժշտութիւնը, սակայն նկատած եմ որ անոնք կանգուն կը մնան շնորհիւ իրենց մէջ ծուարած բանի մը պարզ ձայնանիշերով յօրինուած մեղեդիներու։ Այդպէս ալ երգերը։ Կը յիշեմ բանի մը տողը տասնեակ տարիներ առաջ մէկ անգամ միայն լսած մէկ երգիս, որ կը թելադրէր.

> *Երգէ ու թող տուր որ երգեն,*
> *Պարէ ու թող տուր որ պարեն,*
> *Սիրէ ու թող տուր որ սիրեն,*
> *Ապրէ ու թող տուր որ ապրին...*

Եթէ մեծերն ու փոքրերը, հիւրերն ու հիւրընկալները գործադրեն սա պարզ երգին տրամադրութիւնը, կ՚ենթադրեմ որ մարդիկ այլեւս պէտք պիտի չունենան բարոյագիտական դասերու, պատուիրաններու կամ աւետարաններու։

Ես ալ կը նկատեմ, որ էջս խառնիխուռն բառերով լեցուեցաւ։ Բայց ի՞նչպէս կ՚ուզէք որ տրամաբանութիւնս բանի անսայթաք, երբ հարցը կը վերաբերի Ապրիլին՝ եւ որպէս ամիս, ե՛ւ որպէս գոյատեւման գործողութիւն։

Ու հիմա կրկին դիմացս կ՚ելլէ այն հարցումը, թէ աշխարհի պէտք ունի՞ չափազանց նարպիկ փաստաբաններու, որոնք ունենան կարողութիւնը ոճրագործ փրկելու կամ ունենան ատակութիւնը արդար դատեր պարտութեան մատնելու։

Մ. ՊԶԱՔՃԵԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՍ ՄՕՏԷՆ ԿԸ ՀԵՏԱՊՆԴԷ ԱՌԱՋԱՏԱՐԸ

Զատկուան առթիւ, ախոյենական մրցաշարքերը դադար ունէին։ Քանի մը մրցումներ տեղի ունեցան սակայն։ Վալանսի Հայ Մարզականը Տամփիէր գնաց եւ յաղթեց (1 - 0)։ Որովհետեւ առաջատարը, Քլիւզ ալ յաղթած է, դիրքերը չեն փոխուիր։ Վալանս երկու կէտերու տարբերութեամբ ետ կը մնայ։

Ամբակին ախոյեանը պիտի որոշուի, հաւանաբար Մայիս 17-ին՝ երբ Վալանս պիտի ընդունի առաջատարը։ Մինչ այդ, հայանուն ակումբը, Կիրակի, Ապրիլ 26, կը խաղայ Պըզանսոնի հետ, իր դաշտին վրայ։ Կը յուսացուի որ Վալանս յաղթէ։

Ռոն - Ալփի պատուոյ դասակարգին մէջ, Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն - Տէսին, Շաբաթ իրիկուն, պարտուած է Մութիէի մէջ (1 - 0)։ Մրցաշարքին վերջին մըրցումները դժուար պիտի ըլլան Հ. Մ. Ը. Մ.ի համար՝ որ անկումի վտանգէն զերծ չէ։ Շաբթուան վերջը կը խաղայ Շամպէրիի մէջ՝ որուն խումբը այս ախոյենութեան լաւագոյններէն մէկն է։ Երթ մրցման՝ 1 - 1։

Ախոյենական խաղեր, յառաջիկայ Կիրակի, Միջերկրականի շրջանին մէջ ալ։ Արծիւ, Մարսէյլի մէջ, կը մրցի Քաննի դէմ որ առաջատար է։ Հաւասար արդիւնք մը նպաստաւոր կ՚ըլլայ Հ. Մ. Ը. Մ.ի համար։ Քաննի մէջ յաղթուած էր 1-0-ով։ Սէն - Թ՚Անթուան կ՚ընդունի Սէն - Թրոփէն։ Երթ մրցման այս վերջինը յաղթած էր 2 - 0։ Հայանուն խումբը պիտի ջանայ փոխ - վրէժի հասնիլ։

Վ. Մ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԿՈՒ ԴԻՄԱՆԿԱՐԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Ա.

Ձմեռ է: Սառնամանիք: Ողջ երկիրն է սառել: Պատուհանի ապակիներն այնպէս են եղեամել, որ դրսից ոչինչ չի երեւում: Կիսախաւար սրահում հինգ երիտասարդ են կանգնել: Համարեա հասակակիցներ են՝ 28 – 32 տարեկան: Կանգնել են շըրջանաձեւ, գլխիկոր: Մէջտեղը՝ հէնց յատակին ժամանակի մեծ բանաստեղծի դիմանկարն է՝ արուած ճանաչում գտած նկարչի ձեռքով: Երիտասարդներից մէկը, որ քիչ առաջ պատից իջեցրել է դիմանկարը, թուխ է, գանգրահեր, ատլետիկ կազմուածքով:

– Ես կարծում եմ՝ բարբարոսութիւն է այսպիսի գործ ոչնչացնելը, – ասում է նա, ու մի պահ այնքան պատանեկան է դառնում նրա դէմքի արտայայտութիւնը, այնքա՜ն անզօր, որ միւսներին թըւում է, թէ նա կարող է մինչեւ իսկ լաց լինել:

– Բայց դուք ի՞նչ էք առաջարկում, որպէս արխիւի վարիչ, սիրելի Նշան, – հարցնում է մէկը՝ ուղղելով ակնոցը:

Նշանը վերեւից նայում է խօսողին:

– Դուք հասկանո՞ւմ էք, որ սա չի կարելի վերացնել:

Միւսները կարկամել են անսովոր տարակոյսից. մի՞թէ հնարաւոր է վէճ բացել այնպիսի մի հարցի շուրջ, որը մէկ պատասխան ունի՝ կատարե՛լ:

– Իսկ եթէ վերադարձնենք հեղինակի՞ն, – վերջապէս խօսում է անոյշ դէմք – դիմագծով, հանաք բերանով, թաւշէ հայեացքով միւսը:

– Բայց սա մեր Թանգարանի սեփականութիւնն է, սիրելի Արամ, – մօտենալով՝ վրդովւում է արխիւի վարիչը:

Լարուածութիւնն աւելի է ուժեղանում. բաւական է թէկուզ այդ վէճն ի յայտ գայ, որպէսզի հինգն էլ կասկածի տակ առնուեն: – Ես ոչինչ չեմ հասկանում, տղաներ: Ընթադրենք, խսպանացի հռչակաւոր նկարիչ Վելասկէզը նկարում է իր ժամանակի ականաւոր մի գործչի: Յետագայում պարզւում է, որ այդ մարդը մեծ աւազակ է եղել: Մի՞թէ որեւէ մէկի մտքով կ՚անցնէր այրել Վելասկէզի աշխատանքը:

– Եւ ինչո՞ւ միայն Վելասկէզի, – յարում է թաւշէ հայեացքովը: – Աշխարհի խոշորագոյն պատկերասրահները լիքն են այդպիսի դիմանկարներով:

– Իսկ դո՞ւք ինչ էք առաջարկում:

Հարցը նորից ուղղուած է արխիւի վարիչին: Սա նայում է յատակին դրուած դիմանկարին. բանաստեղծի աչքերը վըճռականութիւն են արտայայտում, հզօր կամք, որի պակասութիւնը հիմա զգում են հաւաքուածները:

Վերեւից ոտնաձայներ են լսւում՝ մէկ ուրիշ յանձնաժողով է քայլում պատկերասրահով, նոյն առաքելութեամբ: Նրանք եւս գիտում, ջոկում եւ իջեցնում են դիմանկարներն այն գործիչների, որոնք կասկածի տակ են առնուել:

– Ասացէ՛ք, սիրելի Նշան, ի՞նչ էք առաջարկում դո՛ւք, – իր հարցն է պնդում ակնոցաւորը:

Անսպասելի պայծառանում է վարիչի թուխ դէմքը:

– Ես առաջարկում եմ այս նկարն իջեցընել նկուղ, որտեղ անպէտք իրեր ու շարքից հանուած հարիւրաւոր նկարներ են փտում: Մեզնից ոչ ոք չգիտէ, թէ ինչ կայ այնտեղ: Այո՛, դա էլ ոչնչացում է:

Ներկաներն իրար են նայում ապշած, ա՛յ քեզ գիւտ:

Ստորագրում են ակտը: Վարիչը լրագրով փաթաթում է դիմանկարը, թեւով խաչկապ տալիս ու արագ իջնում նկուղ:

Բ.

Անցնում են տարիներ: Թւում է, թէ նախորդ տարիների ձմեռն է շարունակւում: Դարձեալ եղեամով են ծածկուել ապակիները: Միանգամայն խաւար է այն նկուղը, որտեղ զգուշօրէն ինչ – որ բան են փնտռում երկու հոգի: Առջեւից գընում է արխիւի նախկին վարիչը՝ Նշան Մուրադեանը, ետեւից՝ ջահել մի կին, հարթ մազերն ապուցած գլխի ետեւը:

– Ես կարծում եմ, աւելի խորքը պիտի տարած լինեմ, – ասում է Նշանը՝ մօտենալով օդանցք յիշեցնող պատուհանին: – Ահա այստե՛ղ է: – Եւ – հանում է լրագրով փաթաթուած նկարը: – Սա է, Պարգեւուհի: – Նա քանդում է խաչկապը, հեռացնում փոշոտ լրագիրը:

Կինը չի հաւատում աչքերին. – Այո՛, Սարեանի աշխատանքն է: – Նրա՛նն է, – արտաբերում է՝ օդ կուլ տալով:

– Դէ, լսի՛ր, Պարգեւուհի, հարցդ առ: Քանի որ հիմա դու ես արխիւի վարիչը, քեզ եմ յանձնում այս աշխատանքն առանց որեւէ գրութեան: Պահիր աչքիդ լոյսի պէս ու ոչ ոքի՝ ոչ մի խօսք:

Նա նորից լրագրի մէջ է առնում դիմանկարն ու տեղը դնում:

Երկուսով թողնում են նկուղը, այլեւս ոչ մի բառ չփոխանակելով:

Գ.

Շաբաթներ շարունակ քունը փախչում է Պարգեւուհու աչքերից, խսկապէս, ի՞նչ անել, որ նկարը չփճանայ եւ չերեւայ մարդկանց:

Ժամանակ է անցնում: Պարգեւուհին ուզում է իր ուրախութեանը մասնակից դարձնել մի շատ վստահելի մարդու:

Եւ մի օր արխիւ է մտնում իր համալըսարանական ընկերներից մէկը՝ նկարչի աւագ որդին, որ դարձեալ Թանգարանի աշխատակիցներից էր:

– Սարի՛կ, դուռը փակի՛ր, – պահանջում է Պարգեւուհին: – Բանալիով:

– Ինչո՞ւ, – զարմանում է ընկերը:

– Պէտք է: Լսիր, եթէ մի գաղտնիք յայտնեմ, խոստանո՞ւմ ես, ոչ ոքի չասել, նոյնիսկ հօրդ:

– Խոստանում եմ:

– Դու գիտե՞ս, որ հայրիկիդ «Չարենց»ը կայ, – ուղղակի նրա ականջին շշընջում է արխիւի վարիչը:

Երիտասարդը չանթահարուած ընկըրկում է.

– Անհնարի՛ն է:

– Նայիր, այստեղ է, – դիմացի պատից կախուած իւղաներկ բնանկարն է ցոյց տալիս Պարգեւուհին:

Ոչինչ չհասկացող հայեացքը երիտասարդը նրան է ուղղում:

– Սպասի՛ր:

Կինը իջեցնում է բնանկարը, ու յետեւից հանելով բանաստեղծի դիմանկարը, յենում է գրքերին:

– Նա՛ է, – մտքում ճչում է նկարչի որդին՝ ձեռքը բերանին տանելով:

– Նշա՛նն է պահել, – շուտասելուկի պէս վրայ է տալիս Պարգեւուհին եւ պատմում եղելութիւնը:

Դ.

1956 թուականի այն առաւօտն էր, երբ մարդիկ արթնացան անսովոր տրամադրութեամբ, բարձրաձայն էին ողջունում շնորհաւորում միմեանց:

– Վերջապէ՛ս...

– Վերականգնուեցին մեր երեւելիները...

– Րաֆֆի՛ն:

– Պատկանեա՛նը:

– Չարե՛նցը...

Երեւանցիները դուրս էին թափուել Աբովեան փողոց, միակ բացօթեայ հաւաքատեղին: Խումբ – խումբ քայլողները կամ կանգնածները, ձեռքները վեր թափահարելով, ողջունում էին իրար: Ժպիտը թեւատարած՝ փողոցից փողոց էր թռչում: Ոմանք նկատում էին Աբովեանով իջնող տարեց մարդուն: Նա մտադրաղ էր ու սովորականից աւելի արագ էր քայլում: Հասնելով գրականութեան Թանգարանին կանգ առաւ, ապա դժուարութեամբ հրելով դուռը՝ ներս մտաւ: Սրահը լի էր Թանգարանի հին ու նոր աշխատակիցներով: Նրանք ոգեւորուած կարծիքներ էին փոխանակում նախորդ օրը ռատիոյով կամ կենդանի լսած խօսքի շուրջ:

Տեսնելով նկարչին անմիջապէս շրջապատեցին նրան: Մէկն խսկոյն աթոռ բերեց.

– Ինչպէ՞ս է ձեր առողջութիւնը, Մարտիրոս Սերգեւիչ: Լսեցի՞ք երէկուայ ճառը:

– Լսեցի՛, լսեցի՛, – վրայ բերեց նկարիչը:

– Վերջապէս կը վերհրատարակեն նըրանց:

– Այսօրուայ սերունդը համարեա ոչինչ չգիտի նրանց մասին:

– Վարպե՛տ, – յանկարծ բացագանչեց Պարգեւուհին: Նրան ոչ ոք այդքան համարձակ չէր տեսել: – Վարպետ, դուք գիտէ՞ք, որ ձեր «Չարենց»ը կայ:

Նկարչին թուաց, թէ սխալ լսեց: Յետոյ մի հայեացք նետեց համեստ արտաքինով, գերհամեստ բնաւորութեամբ կընոջ վրայ. խե՞նթ է այս կինը, թէ՞ իրեն է խենթի տեղ դրել:

– Սպասէ՛ք, հիմա կը բերեմ:

Մինչ նա վազքով արխիւ կը հասնէր, ողջ Թանգարանն իրար անցաւ: Սրահ թափուեցին նրանք, ովքեր իմացել էին Վարպետի գալը եւ վերջին յայտնութիւնը:

– Ասում են՝ Սարեանի «Չարենց»ը կայ...

– Ո՞վ է ասում: Գժուե՛լ են, ինչ է...

– Պարգեւուհի՛ն ... գնաց բերելու...

– Չի՛ կարող պատահել...

Հաւաքուածները ճանապարհ բացեցին նրա համար, որ մի բնանկար ձեռքին՝ առաջանում էր:

– Չի՛ կարող պատահել ... Չի՛ կարող պատահել, – մեքենաբար կրկնում էր Վարպետը՝ մտքում աղօթելով, որ պատահէր...:

Նա ոտքի ելաւ: Պարգեւուհին ձեռքինը դրեց սեղանին, սովոր շարժումով հեռացրեց մեխերը ու հանելով բնանկարի յետեւում հակառակ կողմով կպցրած դիմանկարը՝ դրեց սեղանին:

– Վա՜հ..., – մի թառանչ դուրս թռաւ հաւաքուածների կրծքից:

– Նա՛ է, – հազիւ արտաբերեց Վարպետը՝ համընդհանուր այդ թառանչի տակ: – Ի՜մն է...

Ու մատները պզուշօրէն քսեց նկարին:

Մէկն արագ աթոռը մօտեցրեց նրան: Վարպետն ուղղակի ընկաւ աթոռին:

– Նա՛ է, – հաստատեց կողքինը՝ նոյնպէս ձեռքը քսելով կտաւին, ասես հաւատախանալու համար, որ տեսածն իրողութիւն է:

– Այ ձեզ հրա՜շք...

- Այս ո՞ր գլխից ձեռք քաշածն է աբել, – վերջապէս բեկբեկ ասաց Վարպետը: – Աստուա՜ծ իմ, այս ո՞վ է աբել...

– Սա մեր Թանգարանի սեփականութիւնն է, – յիշեց մէկը:

– Այո՛: Եւ այս պատին էլ կախուած էր, – վրայ բերեց հարեւանը:

– Արխիւի վարիչը պիտի արած լինի, բայց այն ժամանակ...

– Բայց այն ժամանակ ո՞վ էր արխիւի վարիչը:

– Նշա՛նը, Վարպետ, – վստահ ասաց Պարգեւուհին: - Նշան Մուրադեանը:

Պարգեւուհին պատմեց կատարուածը:

Ոչ ոք չէր կարողանում հայեացքը պոկել այն դիմանկարից, որ շուրջ քսան տարի պաշտպանուել էր մի շատ սովորական բնանկարի յետեւում՝ սպասելով յարութեան:

– Նշանը յաճախ է մեզ գալիս, – իր մտքերը բարձրաձայն շարունակեց Վարպետը: – Զրուցել ենք ամէն տեսակ հարցերի շուրջ: Եւ ոչ մի անգամ այդ մարդը չի ակնարկել այս մասին: – Նա ոտքի ելաւ ու փնտռող հայեացքով շուրջը նայեց: – Ես անպայման պէտք է տեսնեմ նրան: Քեզնից նոյնպէս շնորհակալ եմ, աղջի՜կս, կեցցե՛ս...:

Վարպետը հեռացաւ այն ժամանակ միայն, երբ բանաստեղծի դիմանկարը մաքրուելուց յետոյ կախուած էր ճիշդ իր նախկին տեղում:

Ե.

Անցել էր երկու տարի: Նշանն ուշ եկաւ տուն: Եկաւ բարձր տրամադրութեամբ:

– Վերջապէս այցելեցի Վարպետին, – ասաց նա: – Գնացի ծննդեան օրը շնորհաւորելու: Ամէն անգամ Սարիկն ասում էր, որ հայրն ուզում է տեսնել ինձ, անյարմար էի զգում, յանկարծ ու յիշեցի «Չարենց»ի պատմութիւնը...

– Զարմանալի մարդ ես...

– Եւ սկսեց նկարել: Պահանջում էր որ խօսէի: Ես էլ Նոր Նախիջեւանը յիշեցի, Նալբանդեանին, Մարիէտա Շահինեանին, նրանց, ովքեր իր հայրենակիցներն են: Սկզբում ոչ իմ խօսքն էր ստացւում, ոչ էլ նրա աշխատանքը: Բայց յետոյ երկուսս էլ ընկանք հունի մէջ: Մի գործ կախեց բազմոցի յետեւը, փոզկապս փոխեց ... Ասաց, որ վաղը կ՚աւարտի: Ի՜նչ ոգեւորուած էր նկարում: Եւ պատկերացրու, Չարենցի մասին ոչ մի խօսք: Ի՜նչ նրբանկատ է...

Նշանն ուրախ էր երեխայի պէս: Նա ուղիղ յիսուն տարեկան էր:

Երկու շաբաթից նկարչական սրահում բացուեց Սարեանի նոր աշխատանքների ցուցահանդէսը: Այդտեղ էր եւ Նշանի դիմանկարը. հազուագիւտ մի աշխատանք՝ արուած մէկ շնչով, բուռն զգացումով: Ներկաները, որ արուեստագէտներ էին ու լաւ էին հասկանում Սարեանին, միաբերան հաստատեցին, որ Նշանի դիմանկարը նրա վերջին շրջանի լաւագոյն գործերից է:

– Սիրելի Նշան, – գործն աւարտելով ասել էր Վարպետը, – այստեղ ես դրել եմ միտք, մեծահոգութիւն եւ բարութիւն:

Յետագայում Վարպետը սիրով Նշանին նուիրեց այդ դիմանկարը, որն իր մէջ կրում էր երկու դիմանկարի անսովոր պատմութիւն: Ետեւում մակագրուած էր՝ «Սիրելի Նշանին՝ ի նշան նրա հերոսութեան, 14 / 5, 65»:

ԱՆԱՀԻՏ ՍԵԿՈՅԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Լ Ի Ո Ն

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԱՄԷՆՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Լիոնի Հայ Մշակութային Ընկերակցութիւնը Ապրիլ 12–ին, եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, կազմակերպած էր հաւաքոյթ մը՝ ուր մանրամասն բացատրութիւններ տրուեցան ներկաներուն ֆրանսահայ ամէնօրեայ դպրոցներուն մասին:

Ոմանք կարծած էին որ այս հաւաքոյթը առիթ պիտի ըլլար ծնունդ տալու նախաձեռնութեան մը՝ Լիոնի մէջ ամէնօրեայ վարժարանի մը հիմնարկութիւն: Կազմակերպիչներուն նպատակը այդ չէ եղած: Արդէն անոնք յաւակնութիւն չունէին դպրոց հիմնելու: Իրենց նպատակն էր միայն ծանօթացնել հանրութեան ֆրանսահայ դպրոցներուն ներկայ կացութիւնը: Այս առթիւ հրաւիրած էին չորս վարժարաններու տնօրէն եւ տնօրէնուհիները: Ասոնք, տնօրէնուհիները չկրցան գալ:

Ի վերջոյ, բեմին վրայ ներկայ էին միայն Հայր Վարդան Քէչիշեան (Մխիթարեան), Յակոբ Պալեան (Համազգային) եւ Մովսէս Պչաքճեան (Դպրոցասէր): Հաւաքոյթը աստլիսի մը բնոյթը ունեցաւ:

Բնականաբար, բանախօսներն ու ունկնդիրները համոզուած էին հայ ամէնօրեայ դպրոցներու անհրաժեշտութեանը Սփիւռքի մէջ: Ամէնքն ալ ըսին թէ՝ դըպրոցն է որ կրնայ Հայը Հայ պահել: Կան պայմաններ սակայն: Դպրոցին որակը պէտք է ըլլայ բարձր, կարելիութիւն ըլլայ պատրաստել ուսուցիչներ եւ գիրքեր այդ ուղղութեամբ: Ըսուեցաւ որ ներկայիս չկան Ֆրանսահայ աշակերտին յարմար հայերէն դասագիրքեր: Այս կէտին վրայ ծանրացաւ մանաւանդ Մովսէս Պչաքճեան:

Ուրիշ կենսական պայման մը՝ ուսուցիչը, պաշտօնէութիւնը պէտք է որ ապահովուած զգան իրենց ապագային մասին եւ ունենան գոհացուցիչ թոշակներ: «Պէտք է» նախադասութիւնը շատ գործածուեցաւ այդ օրը: Տեղին էր անշուշտ...

Առաջին եզրակացութիւն մը՝ այս բոլորը կարելի է եթէ ժողովուրդը, համայնքին վարիչներն ու ծնողները մանաւանդ գիտնան խանդավառուիլ հայ ամէնօրեայ դպրոցի մը գոյութեամբ: Բայց ծնողք-

ները, իրենք, տունը հայերէն կը խօսի՞ն … Այդ ալ ուրիշ խնդիր: Հաւաքոյթին լեզուն եղաւ մերթ ֆրանսերէն, մերթ հայերէն:

**

Յակոբ Պալեան տուաւ թուանշաններ: Այս տարի, Ֆրանսահայ ամէնօրեայ չորս վարժարաններուն մէջ, ի ներառեալ Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպը, արձանագրուած են 409 աշակերտներ, երկսեռ, բաժնուած 31 դասարաններու մէջ: Չորս դպրոցներու տարեկան ընդհանուր ծախքը՝ 6,6 միլիոն ֆրանք: Ծնողքները կը վճարեն շուրջ 1,75 միլիոն: Որոշ գումար մը կուգայ, աւելի կամ նուազ կանոնաւորաբար, ոտ–վորական նուիրատուութիւններէ, հան–գէններէ: Կը մնայ շուրջ 2 – 3 միլիոնի բաց մը՝ զոր դպրոցներուն պատասխա–նատուները մեծ ջանքերով, ժամանակի կորուստով, կը յաջողին ի վերջոյ գո–ցել, բախելով զանազան դուռներ: «Տը–ւողները ընդհանրապէս միեւնոյններն են» ճշդեց Հայր Վարդան:

Ներկայ պայմաններու մէջ, իւրաքան–չիւր աշակերտի համար կը ծախսուի 16·000 ֆրանք: Իւրաքանչիւր դասարան կ'արժէ 215·000 ֆրանք: Որպէսզի կարե–լի ըլլայ պիւտճէն հաւասարակշռել պէտք է որ ըլլան 20 – 30 հոգինոց դասարան–ներ, մինչ ներկայիս այդ թիւը 13 է միայն:

Ճշդենք, անցողակի, որ Մարսէյլի Հա–մազգայինը ստիպուած եղած է մերժել քառասունէ աւելի արձանագրութիւններ, տեղի չգոյութեան պատճառաւ:

Ակնարկուեցաւ նաեւ Մարսէյլի Հայ Քոյրերու վարժարանին՝ որ կ'օգտուի պետական հովանաւորութենէ, Միշէլ Տըպրէի անունը կրող օրէնքին ծիրին տակ: Հայր Վարդան բսաւ որ այդ վար–ժարանին աշակերտներուն մեծ մասը Ֆը–րանսացիներ կամ ոչ – հայ օտարներ են (*):

Դասախօսները առատօրէն պատասխա–նեցին ներկաներուն կողմէ իրենց ուղղը–ւած հարցումներուն՝ որոնց մէկ մասը կապ չունէր օրուան հարցին հետ՝ ինչ որ տեղի տուաւ Մշակութային Միու – թեան նախագահ Գեղամ Կանանեանի մի–ջամտութեան, որպէսզի նիւթէն չշեղին:

Շուրջ 120 հոգիներ միայն ներկայ էին այս ձեռնարկին: Անոնց մէջ Նորվան Ե–պիսկոպոս՝ որ մեզի բսաւ թէ ծրագրը–ւած է ուրիշ հաւաքոյթ մը, այս անգամ Ազգային Միութեան վարչութեան կողմէ հրաւիրուած, խօսելու համար Լիոնի մէջ իսկ հայ ամէնօրեայ վարժարանի բացու–մին կարելիութեանը մասին:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

(*) ԽՄԲ. – «ՅԱՌԱՋ»ի. – Ի դէպ, չենք գիտեր ինչ – ինչ նկատումներով յաճախ կ'անտեսուի Հայ Քոյրերու այս վարժա–րանը, որ – ըստ մեր տեղեկութեանց – հրաւիրուած իսկ չէր այս հանդիպումին:

ԲԱՐԵՆԻՇ ՄԸ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊՈՄՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – («Յառաջ»). –

Կիրակի, Մարտ 29-ին Կապոյտ Խաչի Պոմոնի մասնաճիւղի նախաձեռնութեամբ հոգեհանգստեան պաշտօն մատուցուեցաւ տեղւոյն հայ եկեղեցւոյ մէջ, ննջեցեալ վեթերան ընկերուհիներու քաղցր յիշա–տակը ոգեկոչելու համար:

Հոգեհանգիստի տպաւորիչ արարողու–թիւնը առիթ ընծայեց ինծի խոկալու եւ խորհրդածելու որ եթէ անոնք այժմ չեն շնչեր, չեն շարժիր սակայն անոնք հա–մակ շունչ, շարժում եւ ոգի են մեր շուրջը:

Կը նմանցնեմ զիրենք այն վիթխարի կաղնիին, որուն արմատները մխրճուած են սեւ հողին խորը, կը մնան անտեսա–նելի, սակայն հողին մակարդակէն դուրս կուտան նոր ճիւղեր, նոր տերեւներ: Նոյնիսկ տերեւաթափի եղանակին անոր թօշնած եւ դեղնած տերեւները գետին իյնալով կը ծառայեն որպէս պարարտ հող որպէսզի արմատները գտնեն բուն երակը եւ կաղնին կանանչնայ, աւելի բարձրա–նայ բանալով նոր եւ երիտասարդ նուիր–եալներու առջեւ նոր հորիզոններ, նոր աշխատութեան գետիններ, նոր հեռանը–կարներ:

Վարչութիւնը գեղեցիկ գաղափարը ու–նեցած էր հոգեհանգիստէն յետոյ ճաշ մը կազմակերպել եկեղեցիին յարակից սրահին մէջ: Ուրեմն ուղղուեցանք դէպի սրահ, ուր Կապոյտ Խաչի աշխոյժ ըն–կերուհիները մեզ առաջնորդեցին ծա–ղիկներով զարդարուած եւ սպասներով պատրաստուած սեղաններու առջեւ:

Պատուոյ սեղանին վրայ տեղ բռնած էին տեղւոյն Նորընտիր հովիւ, Մովսէս Աչկր. Քահանայ, երէց կինը եւ Թաղա–կան խորհուրդին անդամները:

Դուրսը արեւ կար բայց արեւ կար նաեւ մեր սրտերուն մէջ երբ Պոմոնի Կապոյտ Խաչի վարչութեան նախագահուհին, Տի–կին Սեդա Ֆըրնոզեան բարի գալուստի խօսքերէն յետոյ հրաւիրեց քահանայ հայրը որ բանայ սեղանը: Մովսէս Քհնյ. նախ հաղորդեց որ այսօր Աղօթքի Օր է Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ տնօրինու–թեամբ որով այս ճաշին առիթով քրիս – տոնէական գիտակցութեամբ եւ հոգեկան հասկացողութեամբ բոլորս միաբերան արտասանելով «Տէրունական Աղօթք»ը սկսինք ճաշը:

Սպասարկութիւնը եղաւ ընկերուհինե–րու կողմէ միշտ անոյշ խօսք մը, ժպտուն ակնարկ մը փոխանակելով ներկաներուն հետ:

Յարմար դատուեցաւ որ սեղանապետի պաշտօնը կատարէ Պոմոնի Թաղական Խորհուրդի նախագահը՝ Պր. Ալեքսան Պապաեան, որ ոգեւորեց եւ գօտեպնդեց բազմութիւնը իր հայրենասիրական խօս–քերով: Փափաք յայտնեց որ սերտ հա–մագործակցութիւն ստեղծուի Թաղակա–նութեան եւ Կապոյտ Խաչի միջեւ որ–պէսզի աշխատանքը արդիւնաւոր ըլլայ քանի որ միութեան մէջն է զօրութիւնը: «Այսօր խեղճեր չունինք» ըսաւ Պր. Պա–պաեան, «բայց ունինք ճերմակ ջարդը»: Պէտք է աշխատիլ որ հայերէն խօսքը եւ երգը հրացակայի հայ տուներէն ներս եւ մեր փոքրիկներուն շրթներուն վրա – յէն:

Ապա հրաւիրուեցաւ եկեղեցւոյ նորըն–տիր քահանան որուն սրտաբուխ եւ ոգե–ւորիչ խօսքերը խոր տպաւորութիւն թո–ղուցին ժողովուրդին վրայ որ քանիցս բուռն ծափերով յայտնեց իր խանդավա–ռութիւնը եւ գոհունակութիւնը: Մաս – նաւոր գուրգուրանքով արտայայտուե–ցաւ Համազգային վարժարանի բարեբար գոյութեան մասին եւ յնդեց որ ամէն զո–հողութեամբ զօրավիգ հանդիսանանք անոր: Յորդորեց սիրել ազգին լեզուն եւ աւելցուց. – «ինչպէս մենք տանին ըրինք դժնդակ պայմաններու մէջ իսկ»: Պէլ–ֆոնթէնի կազդուրման կայան կատար – ւած այցելութենէն ազդուած վկայեց ջերմօրէն որ մեծ օրհնութիւն մըն է երկ–րին հայ համայնքին համար:

Շրջանային Վարչութեան ներկայա – ցուցիչը Տիկին Ա. Պիւլկիւրեան կար–դաց Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի ընդհա–նուր գործունէութեան համառօտ տեղեկա–գիրը որ հետաքրքրութիւն ստեղծեց:

Նմանապէս աւելի վերջ հրաւիրուեցաւ արտասանելու Կոստան Զարեանի «Ձին»:

Գեղեցիկ մեներգներ եղան Տիկին Արս–լանեանէ եւ Տիկին Տէր – Վարդանեանէ որոնք գնահատուեցան ներկաներէն:

«Սարդարապատ» նուագախումբը մէջ ընդ մէջ նուագեց եւ երգեց հայկական եւ ժողովրդական եղանակներ: Ուրա – խալի է որ հայ երիտասարդներ մղուած ազգային գիտակցութենէ հրապարակ կ'իջնեն եւ իրենց կարողութիւնը ի սպաս դնելով կ'ապրեցնեն հաւաքականութիւնը ջերմ եւ ազգաշունչ մթնոլորտի մէջ:

Եղան սրտաբուխ նուիրատուութիւն–ներ անհատներու եւ զանազան կազմա–կերպութեանց կողմէ: Այս նշանակալից պարագան կ'ապացուցանէ որ Կապոյտ Խաչի ընկերուհիները ունին սերտ եւ սի–րալիր յարաբերութիւններ անխտիր բո–լորին հետ:

Պոմոնի ընկերուհիները թէեւ յոգնե–ցան սակայն վարձատրուած զգացին երբ նախագահուհիին փակման խօսքէն յետոյ ներկաները տակաւին չէին ուզեր մեկնիլ սրահէն:

ԱՆԱՀԻՏ ՍԱՐԱՃԵԱՆ

ՓՈՂՈՒԹԷ ՓՈՂՈՒԹ

ՆԻՒ – ԵՈՐՔԻ «Մելգոն Փափազեան» Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Մարտ 29–ին, դասախօսութիւն մը տուած է Մինաս Թէօլէօլեան՝ «Ազգային Սահմանադրու–թիւն եւ հանրային կազմակերպում» նիւ–թին շուրջ, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. «Արմէն Գարօ» կոմիտէի: Բացումը կատարած է տոքթ. Արա Գաբրիէլեան անդրադառնալով Ազգային Սահմանադ – րութեան պատմական, ընկերային, ազ–գային եւ հանրային – եկեղեցական ա–ռումով կարեւորութեան, ապա նաեւ օրուան դասախօսին կրթական, գրական եւ հանրային գործունէութեան յիսնամ–եայ վաստակին: Մինաս Թէօլէօլեան համառօտ ակնարկով մը տուած է իր նիւթին էական մասը, այն՝ որ կապ ունի հայկական Սփիւռքի ազգային – եկեղեցական ներկայ կեանքին հետ, գա–ղութային զանազան գօտիներու մէջ ցրուած մեր ժողովուրդը հաւաքական ուժի վերածելու եւ ազգային գոյատեւ–մեր պայքարը արդիւնաւորելու համար հանրային, դաստիարակչական – կրթա–կան, մշակութային եւ ընկերային կեան–քի մարզերուն մէջ:

**

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Թէքէեան Մշակութային Միութեան սրահին մէջ, Մարտ 27 – 29, տեղի ունեցած է Թալին Խաչիկեանի նը–կարչական գործերու ցուցահանդէսը:

**

ՓԱՍԱՏԻՆԱՅԻ Թէքէեան Մշակութային Միութեան «Պէչկէօթիւրեան» կեդրոնին մէջ, Մարտ 8–ին, տեղի ունեցած է գի–նեձօն մը՝ Նուպար Ակիշեանի «Օտար ան–ցորդը» գիրքին լոյս ընծայման առթիւ: Խօսք առնելով Աստուր Տէօվլէթեան անդրադարձած է Ակիշեանի երեսնամեայ գրական եւ հանրային կեանքին: Նոր լոյս տեսած հատորին վերլուծումը կատա – րած է Երուանդ Ազատեան: Խօսք առնե–լով Նուպար Ակիշեան անդրադարձած է օտար գրականութեան մէջ արձանագրը–ւած նուաճումներուն եւ բաղդատական մը ընելով հայ գրականութեան հետ նշած է. – «Ո՞ւր կ'երթանք մենք, ի՛նչ նպատակ կը հետապնդենք, եւ ի՛նչ պէտք է ակըն–կալենք ժամանակակից մեր գրողներէն, որոնք այլեւս դուրս պէտք է ելլեն իրենց նախնադարեան մտահոգութիւններէն ու դիտեն իրենց շրջապատը, հաղորդակից դառնան ժամանակի յուզումին, զգայնու–թեան եւ քայլ պահեն իրենցմէ դուրս պա–տահածներուն հետ»:

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

Մ
Ա
Յ
Ր
Ի
Կ

ԱՆՐԻ ՎԵՐՆԷՕՅ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont, Paris, 1985

Գայեանէ կարմրած, խարանուած, խանձած իր դէմքով, վէրքի տարածուն արատներով, ու ծակած ամէն վէրքի վար կախուած մորթի բեկորներով ծռեցաւ քրոջը վրայ ու հայերէն հարցուց.

– Ի՞նչ բսաւ:

Աննա մօրաքոյրս մօտեցուց իր գլուխը, որուն 17 օրէ սանտր չէր դպած:

Մայրիկիս ցամքած շրթունքները սկսան շարժիլ:

Այն ատեն միայն անոնց կարմրած աչքերէն սահեցան արցունքի տաքուկ կաթիլներ, մինչ իրենց խղճալի դիմակներուն վրայ կը ջա–նային ժպիտ մը ձեւաւորել, զոր յաջորդական հեծկլտուքներ կնճիռ–ներու կը վերածէին:

Յիշողութեանս մէջ քանդակուած տառապանքի այս պատկերը երկար ժամանակ ետք կը վերայայտնուէր աչքերուս առջեւ: Արուես–տագէտի մը հանճարը որ մղուած էր բացարձակին ու գեղեցիկին որոնումէն, մարմարի կոյտի մը վրայ դրոշմած էր մօր մը վիշտը:

Հռոմի Ս. Պետրոս տաճարին մէջ կը գտնուէր ան:

Մանկութեան մահիճս շրջապատած գորովագին դէմքերուն վը–րան պուտ մը այդ Փիէթայէն կար:

Հիւանդութեանս աւարտը մատնանշող դեղագրին վերջին պատ–ւէրը ճկան իւղը եղաւ, բայց ապաքինումի երկար շրջան մը անհը–րաժեշտ էր, որպէսզի վերջնապէս վերադառնէի առողջութիւնս: Այդ ծանր փորձութեան հետեւանքներէն թոքս զերծ պահելու համար պէտք ունէի արեւուն օժանդակութեան՝ քաղաքներու ապականած օդէն հեռու: Այդ ջինջ, կենսատու, կազդուրիչ օդը, որու մէկ խո–րանարդ քառակուսին այնքա՜ն սուղ կը ծախուէր, ունէր նախասի–րութեան վայրեր, որոնք կը կոչուէին Ալըվար, Լա Պուրպօլ, Լը Մոն – Տօր կամ Զօրս ատղով այն առողջարանները լոյսի հագա–բաւոր տարիներու հեռաւորութեան վրայ էին մեր օրը օրին պիւտ–ճէէն: Հիւանդութեանս պատճառով մեր փոքր աշխատանոցին դա–դարին հետեւանք, մուտքի սիւնակին մէջ 0–ի հասած էինք, մինչ ծախքերու կողմը կ'աճէր դեղի եւ առաջնակարգ մանկաբոյժի մը այցելքներով, առանց ընկերային ապահովութեան մը հատուցու–մին:

Ի վերջոյ ընտրեցինք Կրընոպլը, եւ նախընտրաբար, անշուշտ, շրջակայքը: Աննա մօրաքոյրս թելադրած էր այդ գաղափարը, հոն հաստատուած հեռաւոր զարմիկի մը պատճառով, որ կրնար մեզի սենեակ մը ճարել «բնակիչի մը քով»:

Տոքթ. Ֆիլիփ, ծայր աստիճանի նրբավարութեամբ մը, չվիրա–ւորելու համար մեր արժանապատուութիւնը, երբեմն գաղտնօրէն մասնակից դարձած էր մեր նիւթական հարցերուն:

Մայրիկս, ամէն օր, պահարանի մը մէջ իրեն կը յանձնէր այ–ցելքինը: Համեստ եկամուտի տէր անձերու հին սովորութիւն մըն էր վճարել օրը օրին եւ ժամուն, հանդարտեցնելու համար պարտատի–րոջ վախերը եւ պահպանելու իրենց պարկեշտութեան համբաւը: Ծախութիւնը չունի այս մտահոգութիւնը եւ պարտքին հետ իր ժա–մադրութիւնը չյարգելը կը պահուըտի մոռացութեան կամ պարզա–պէս անփութութեան դիմակին տակ:

Բազմաթիւ անգամներ որպէս թէ ստիպուած ըլլար արագ մեկ–նիլ, մերժած էր իրեն տրուած պահարանը.

– Վաղը կը վճարէք, տիկի՛ն:

Յաջորդ օրը երբ կրկնակի այցելքինը կը ստանար, զարմանալ կը ձեւացնէր, գումարին կէսը կը վերադարձնէր՝ հակառակ Մայրիկիս բողոքներուն, որ կը յիշեցնէր իրեն թէ, նախորդ օրը վճարած չէինք: Բայց, արդէն իսկ, աստիճաններէն վար կը փութար ան:

Ապաքինումիս յաջորդող շաբթուան մէջ մայրս գտաւ մետաքսէ շատ գեղեցիկ կերպաս մը գնեց ու ձեռքով վեց շապիկներ կարուե–ցան, ուր կարողէն աւելի վարպետ կարողի ճարտարութիւնը ակնե–րեւ էր: Հայրս գանոնք տարաւ մանկաբոյժիս տունը, փոքրիկ այցե–քարտով մը, որուն վրայ արձանագրած էի հայերէնէ թարգմանուած սա քանի մը պարզուկ բառերը. – «Սիրելի Տոքթ. Ֆիլիփ, ուրախու–թեամբ հագուեցէք այս շապիկները, քանի որ մեզի վերադարձուցիք մերինը»:

(Շար. 85)

ՎՐԻՊԱԿ

Ապրիլ 24-ի մեր թիւին, Գ. էջ, Վահէ Օշականի «Տարեդարձ»ին պարբերութիւնները եռ – առաջ դրուած ըլլալով, 21-րդ տողէն 52-րդ տողը կը կազմեն վերջին մասը, այլ խօսքով՝

«Ուրիշները կը կարդան»էն ետք կուգայ՝

բիճամայով սենեակներէն

անճպատակ կը սլքտան

մինչեւ վերջը, ապա՝

Ամօթ է ծօ, ալ կը բաւէ, եւայլն:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

ՊՐՕՆԷՆ. – Տէր եւ Տիկին Կարապետ Յովակիմեան ապաւպանքի ճամբաներուն վրայ մահացած իրենց ծնողաց անմոռաց յիշատակին 300 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Ապրիլ 29-ին, ժամը 20.30-ին դաշնակահարուհի՝ Խօժէնի Ալեսեան կը նուագէ Պրահմս, Մոցարթ, Շոփէն, Շումանն, Փարիզի Սալ Քորթոյի մէջ (78 ռիւ Քառոնեէ):

YAN'S CLUB

5, ave. Reille — 75014 Paris

SOIREE-DEBAT
et SIGNATURE
avec
CHARLES VILLENEUVE
pour son livre

*HISTOIRE SECRETE
DU TERRORISME*

Mardi 28 Avril à 20h30
suivi d'un dîner à 22h

Réservation pour le dîner : **45. 89. 20. 48**

ՀԱՄԵՐԳ

ԳՈՒՍԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

Ղեկավարութեամբ
եւ դաշնակի ընկերակցութեամբ՝
ԺԻՒԼԻԷԹ ԵԼՄԱՃԵԱՆԻ

Մասնակցութեամբ՝
ՎԱՐԴՈՒՀԻ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ
(Մեծօ Սոփրանօ)

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ
(Թէնոր)

Կիրակի, Մայիս 3, ժամը 15.30-ին Սուրբ Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային Տան մէջ
339, ave. du Prado - 13008 Marseille

Յայտագիր. – Կոմիտաս, Ա. Պարթեւեան, Վ. Սարգսեան, Թ. Ալթունեան, Ք. Կարա Մուրզա:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Առնուվիլ – Սարսէլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.– Տիկին Ալիս Գոլարէ իր եղբօր Տոքթ.՝ Քրիստափոր Արթինեանի հոգեհանգստեան առթիւ 500 Ֆ., Տիկին Անժէլ Արթինեանէ իր ամուսնոյն՝ Տոքթ. Ք. Արթինեանի յիշատակին 500 Ֆ., Տիկին Նազէլի Պետրոսեանէ իր ամուսնոյն հոգեհանգստեան առթիւ 100 Ֆ.:

NOUVEAU . . . NOUVEAU . . . NOUVEAU

CONCERT PUBLIC
DE
LIZ SARIAN
A EREVAN

EN VENTE CHEZ VOTRE DISQUAIRE
A PARTIR DU 10 MARS

ATTENTION
tirage limité

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԿՈՉ

1986 Օգոստոս ամսուն, յաջորդական երկրորդ տարին ըլլալով, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը իր կայանէն ներս կ'ընդունէր լիբանահայ 21 կարիքաւոր մանուկներ:

Որոշած էինք կրկնել այս փորձառութիւնը եւ զայն վերածել մեր կազմակերպութեան աւանդութիւններէն մէկուն:

Այս որոշումը ի զօրու է միշտ...

Որովհետեւ ան կը ստեղծէ առիթ մը մեր հայ մանուկներուն համար՝ մոռնալու ահաւոր պատերազմ մը ու աւելին կը դառնայ կարեւոր միջոց մը, որով մեր մանուկները իրարու կը ծանօթանան եւ կը սորվին զիրար գնահատել:

Անհաւասխ մեր որոշումը ... բայց անոր իրագործումը կը պահանջէ ահագին ճիգ ու մանաւանդ՝ նիւթական կարեւոր միջոցներ:

Անցեալ տարուան կոչին արդիւնքը յուսախաբութեան կը մղէր մեզ: Ներքեւ տրուած հաշուեկշիռը որոշ պատկեր մը կուտայ այդ մասին:

Հոն, այլ մանուկներ կը սպասեն մեր կայանը գալու համար: Կը սպասեն քիչ մը հեռանալու, իրենցը չեղող պատերազմը քիչ մը մոռնալու կարելիութիւնը:

Այս գրգապատճառով, այսօր, կը կրկնենք մեր ԿՈՉ-ը եւ կ'ապաւինինք մեր գաղութին. –

Ձեր լումաները թող պիտի տան մանուկի մը ճանչնալ կեանքը՝ առանց պատերազմի:

Ձեր լումաները քար մը եւս պիտի աւելցնեն Հայ պատնէշին:

Այս մանուկները մեր ապագան են...:

Libellez vos dons à l'ordre de :
C. B. A. F. — ENFANTS DU LIBAN
Adresse.- 17, rue Bleue — 75009 PARIS

BILAN DU SEJOUR DES ENFANTS DU LIBAN

AOUT 86

RECETTES :

	Frs.
Dons fête du 14 / 07	18.800
Dons fête du 15 / 08	14.800
Dons divers	+ 8.800
	42.400

DONS SECTIONS C.B.A.F. :

Marseille ville	500
Alfortville	900
Beaumont	2.000
Décines	300
Sévran - Livry	+ 750
	4.450

PRISE EN CHARGE PAR LE CONSEIL D'ADMINISTRATION

Couverture des frais	2.602
Pensions des 21 enfants	47.120
TOTAL	96.572

DEPENSES :

	Frs.
Billets d'avion	37.900
Restaurant / Zoo	1.612
Restaurant Baalbeck	2.300
Argent de poche	2.941
Cadeau accompagnatrice	795
Frais autocar	2.461
Promenade Paris	1.443
Total des dépenses externes	49.452
Nourriture des 21 enfants / mois	47.120
TOTAL	96.572

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի Վարչութեան Տիկնանց բաժնի միօրեայ Վարժարանի պատասխանատուները, հաճոյքն ունին ծանուցանելու, թէ ամառնային արձակուրդ մը կազմակերպած են, բոլոր յարմարութիւններով օժտուած վայր մը, Յուլիս 11-էն Օգոստոս 1:

Հասցէ. – VARS Ste. Marie (H. A.)

Հայ տնօրէնի մը եւ մասնագէտ առաջնորդներու հսկողութեան տակ պիտի աշխատին զուարթ ժամեր ստեղծել հայկական շրջանակի մէջ, 7 – 15 տարեկան երկու սեռէ աշակերտներու համար:

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար. –

Հեռաձայնել՝ Տնօրէն Պ. Փ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ-ի

Գործի ժամերուն՝ գրասենեակ. – 91 – 90 – 23 – 83

Իրիկուան՝ բնակարան. – 91 – 88 – 03 – 95

Կամ Տիկին Ստեփանեանի բնակարանը. – 91 – 79 – 30 – 34

RETOUR AU BON VIEUX TEMPS

RESTAURANT
LES DIAMANTAIRES

SPECIALITES GRECQUES, ARMENIENNES

LE PLUS ANCIEN RESTAURANT GRECO - ARMENIEN

• *AMBIANCE MUSICALE* •

ՀԻՆ ՕՐԵՐՈՒ ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ

ՏԻԱՄԱՆԹԷՌ
ՃԱՇԱՐԱՆԸ
կը սպասէ ձեզի

▪ Լաւագոյն Սպասարկութիւն ▪

ouvert tous les jours

60, RUE LAFAYETTE — 75009 PARIS
TEL. : 47 - 70 - 78 - 14

ARMENIE 87

REPRISES DES VOLS DIRECTS
PARIS / EREVAN / PARIS

—— EN BOEING 727 ——
—— DE LA COMPAGNIE AIR CHARTER ——
FILIALE DE LA COMPAGNIE AIR FRANCE

CALANDRIER DES DEPARTS

DEPARTS	RETOURS
14 MAI	29 MAI
28 MAI	12 JUIN
11 JUIN	26 JUIN
25 JUIN	10 JUILLET
09 JUILLET	24 JUILLET
23 JUILLET	07 AOUT
06 AOUT	21 AOUT
20 AOUT	04 SEPTEMBRE
03 SEPTEMBRE	18 SEPTEMBRE
17 SEPTEMBRE	02 OCTOBRE

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. 47 - 42 - 10 - 35

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. 78 - 60 - 13 - 66

Lic. A 130

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. 42 - 61 - 51 - 13

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES St. ANTOINE
214, route Nationale
de Saint Antoine
13015 Marseille
Tél. 91 - 96 - 01 - 06
91 - 03 - 16 - 28

Imprimé sur les Presses du Journal «HAR ATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
28
MARDI
28 AVRIL
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.475 Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN 62e ANNÉE — No 16.475

ԱՊՐԻԼ 72

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐԸ ՔԱՂԱՔԷ ՔԱՂԱՔ

ՓԱՐԻԶ

Ուրբաթ, Ապրիլ 24, ժամը 15–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ մատուցուած պատարագով կը սկսէր Ապրիլեան Եղեռնի 72–րդ տարեդարձի ոգեկոչումը Փարիզի մէջ: Կը պատարագէր Դաւիթ Եպիսկոպոս Սահակեան: Փարիզի Հայոց առաջնորդ Գիւտ Եպիսկոպոս Նազգաշեան իր քարոզին բնաբան ընտրած էր «Աչք ամենեցուն ի քեզ հային» սաղմոսը: Նշելէ ետք թէ երէկ մեր հողերուն վրայ կ'ապրէր շինարար, արդար վաստակով շնչող ժողովուրդ մը եւ թէ եկաւ օր մը՝ երբ սեւ ձեռք մը խափանեց այդ ժողովուրդին խաղաղ կեանքը, Առաջնորդը ըսաւ թէ որքան տարիները կ'անցնին ու մեզ կը հեռացնեն չարաչուք այդ թուականէն, այնքան աւելի կը հաստատուի սիրոյ կապը մեր ժողովուրդի մնացորդացին եւ նահատակներու յիշատակին միջեւ: Չի բաւեր միայն յիշատակել, այլ ամէն տարի քիչ մը աւելի պէտք է խորանայ պարտականութեան գիտակցութիւնը մեր ժողովուրդի յարատեւման պայքարի նկատմամբ: Պէտք է միանանք՝ մէկզի ձգած ամէն տեսակ խտրութիւն: Այսօր բոլորին աչքերը մեզի կը նային, որպէսզի միասնաբար հետապնդենք մեր սրբազան պայքարը: Որքան ատեն որ Հայու աչքերը իրարու սիրով նային, ուրիշ աչքեր չեն կրնար չար աչքով դիտել մեզ, եզրակացուց Գիւտ Եպիսկոպոս: Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուէր նահատակաց յիշատակին:

Յաւարտ արարողութեանց, հաւաքուած բազմութիւնը կ'ուղղուէր դէպի Էթուալի հրապարակը, ուր ժամը 18.30–ին տեղի կ'ունենար Անծանօթ Զինուորի շիրիմին բոցի արծարծման արարողութիւնը, Հայ Նախկին Ռազմիկներու Ազգ. Ընկերակցութեան կողմէ, ինչպէս ամէն Ապրիլ 24–ի:

Ժամը 19–ին կը սկսէին զոյգ ցոյցերը, մին՝ հայկական 19 կազմակերպութիւններու եւ միութիւններու միացեալ յանձնախումբի կողմէ, միւսը՝ Հ. Յ. Դ.ի եւ անոր համակիր 5 կազմակերպութիւններու մասնակցութեամբ:

Միացեալ յանձնախումբի ցոյցին մասնակցող շուրջ 1000 Հայեր կ'ուղղուէին դէպի Թրքական հիւպատոսարան, պաստառներով՝ որոնց վրայ կը կարդացուէին՝ Եւրոպական Խորհրդարանականներ դատապարտեցէք ցեղասպանութիւնը, Սփիւռք – Հայաստան՝ մէկ ժողովուրդ, մէկ դատ, մէկ պայքար, Միասնաբար հետապնդենք Հայ Դատը եւայլն: Հիւպատոսարանին առջեւ խօսք կ'առնէին չորս ներկայացուցիչներ: Համայնավար Կուսակցութեան կողմէ իր խօսքին մէջ Միշէլ Բաշքաշեան անուղղակի արտայայտութիւններ կ'ունենար Հ. Յ. Դաշնակցութեան հասցէին նշելով որ Եռագոյնի հարցի մը պատճառաւ, որ կը խորհրդանշէ Սովետական – Հայաստանի դէմ պայքարը, կարելի չեղաւ այսօր միասնական ճակատով ցոյց ընել, աւելցնելով եւ իրար խառնելով Նացի Գերմանիոյ հետ գործակցութիւնն ու Սէ – Ի – Ա.–ն: (Հոս հաւանաբար, տեղին է փակագիծ մը բանալ, որովհետեւ նման ելոյթներու առթիւ, ան ալ Թրքական հիւպատոսարանի մը առջեւ, անտեղի որակումը շատ թեթեւ կը թուի: Անոնք՝ որոնք յանուն միասնականութեան, կը ձաղկեն այն կողմը, որ նախընտրելով ամբողջական բնոյթ տալ հայ դատին, Ապրիլին կը տօնէ նաեւ Մայիսը, պէտք է առնուազն խոհեմութիւնն ունենան, Ապրիլին Նոյեմբերը չտօնելու: Ի վերջոյ, ժամն է գիտակցելու թէ մեր ողջամիտ ժողովուրդը ձանձրացած է այս ներքին հաշուեյարդարներէն եւ մարզանքներէն, որոնք կը ծառայեն միայն ու միայն Թուրքը խնդացնելու մեր վրայ: Մեր մէկ – ու կէս միլիոն նահատակները որպէս կտակ թողուցին դատ մը՝ Հայուն դատը, որ դեռ Մայիս չէր եւ երբեք՝ Նոյեմբեր): Ս. Դ. Հ. Կ.ի կողմէ խօսք առնելով Արմէն Գույումճեան նշելէ ետք թէ Ապրիլ 24–ը մեզի համար պահանջի եւ բողոքի օր է Փաշիստ Թուրքիոյ դէմ, որ գրաւման տակ կը պահէ մեր պապենական հողերը, կ'աւելցնէր. – «Հայկական բռնագրաւեալ մեր հողերուն ազատագրումը եւ անոնց միացումը մայր հայրենիքին եւ հոն ստեղծումը միացեալ, ամբողջական եւ ընկերվարական Հայաստանի մը, նշանաբանն է Ս. Դ. Հ. Կուսակցութեան»:

ԺԱՖ–ի անունով խօսք կ'առնէր Փաթրիք Ադամիկեան ակնկալելով ֆրանսական կառավարութենէն ոչ միայն ճանաչում հայկական ցեղասպանութեան, այլեւ պահանջներու հատուցման աջակցութիւն: Հուսկ՝ ՀԱՇ–ի կողմէ իր խօսքին մէջ Արա Թորանեան կը շեշտէր, թէ հայ ժողովուրդը այսօր աւելի քան երբեք պէտք ունի միասնականութեան, կարելի դարձնելու համար մեր դատի լուծումը: Ապա Եւրոպայի Խորհրդարանականներէն կը պահանջէր խելացի ու արդար քաղաքականութիւն մը ի նպաստ Հայկական ցեղասպանութեան ճանաչման: «Մի՛ մղէք հայ ժողովուրդը յուսահատութեան, որովհետեւ ան գիտէ իր ուժական կամքը արտայայտել իր ազգային իրաւունքները ձեռք ձգելու համար» ըսաւ ան, եզրափակելով որ այնքան ատեն որ Հայը կ'ապրի, պայքարը պիտի շարունակուի մինչեւ արդարութեան հաստատումը:

⁂

Հ. Յ. Դ.ի եւ համակիր հինգ կազմակերպութիւններու ցոյցին հետեւող հազարէ աւելի Հայեր կ'ուղղուէին դէպի թրքական դեսպանատուն, պարզած պաստառներ՝ որոնց վրայ գրուած էին՝ Թուրքիա, դո՛ւրս Հայաստանէն, Եւրոպական Խորհրդարան՝ պէտք է չահիլ, Արեւելք թէ Արեւմուտք՝ կեցցէ՛ հայ ժողովուրդի պայքարը եւայլն:

Տողանցքի ընթացքին առաջին խօսք առնողն էր Ընկերվարական Կուսակցութեան ներկայացուցիչ Ալէն Պիյոն, որ յիշելէ ետք թէ Նախագահ Միթերան 1984–ին պաշտօնապէս ճանչցաւ Հայերու դէմ կատարուած ցեղասպանութիւնը, կը շեշտէր թէ 1981 – 1986 Ընկերվարական կուսակցութիւնը ամէն բան ըրաւ ընդունիլ տալու համար Վանտըմէօլըրուքի տեղեկագիրը, ապա յանուն իր պատկանած կուսակցութեան կը խոստանար Եւրոպական Խորհրդարանին մէջ ալ անցընել բանաձեւը՝ յիշատակումովը ցեղասպանութիւն որակումին, ինչպէս նաեւ հայկական հարցին քաղաքական լուծում մը ապահովել: Երկրորդ խօսք առնողը՝ Հելէն Մերճանեան, նշելէ ետք թէ Ապրիլ 24–ը ոգեկոչման եւ հողային պահանջի օր մըն է, կ'աւելցնէր թէ հայ ժողովուրդը իրաւունք ունի ապրելու որեւէ ազգի մը նման, հետեւաբար Ապրիլ 24–ը մնայուն պայքարի խորհրդանիշ մըն է:

Պիր Հաքէյմի կամուրջին տակ, ուր կը սպաննուէր Թուրք դեսպանը 1975 Հոկտեմբեր 24, խօսք առնելով յանուն Հ. Յ. Դ.ի՝ Հանրի Փափազեան, կ'անդրադառնար Արտաքին նախարար Ժան – Պեռնար Ռեմոնի՝ Ապրիլ 22–ին, Ազգային Ժողովի ընթացքին ունեցած արտայայտութեանց, կը նշէր թէ Թուրք կառավարութիւնը պատասխանատու է նախորդներուն գործած ոճիրին: Նախարարին պատասխանը Թուրքիոյ հետ մեղսակցութիւն նկատելէ ետք Հանրի Փափազեան դիտել կու տար, թէ այսպիսով Ժան – Պեռնար Ռեմոն կ'անգիտանայ ՄԱԿ–ի, Ժողովուրդներու Մնայուն Դատարանի եւ Միջազգային այլ ատեաններու մէջ գոյութիւն ունեցող այն արձանագրութիւնները, ուր շեշտուած է Հայկական ցեղասպանութեան վաւերականութիւնը. փաստաթուղթեր՝ որոնք կը գտնուին նաեւ Քէ տ'Օրսէյ: Իր խօսքի աւարտին անդրադառնալէ ետք Եւրոպայի Հայ Դատի Յանձնախումբերու եւ Ֆրանքօ-Հայկական Համակամութեան գործունէութեանց, Հանրի Փափազեան կ'եզրակացնէր՝ «Մեր առաջադրանքն է Ազատ, Անկախ եւ Միացեալ Հայաստան»: Էս. Օ. Էս Ռասիզմ կազմակերպութիւնը հայ ժողովուրդի ազգային սուգի օրուան առթիւ համակրանքի գիր մը ղրկած էր:

Ժամը 20.30–ին վերջ կը գտնէին զոյգ ցոյցերը:

⁂

ՆՈԹՐ – ՏԱՄԻ ՊԱՏԱՐԱԳԸ

Փարիզի ապրիլեան ոգեկոչումներու վերջինն էր՝ Նոթր – Տամի աւանդական պատարագը: Հոս ալ ակնկալուած սովորական բազմութիւնը չկար, այսինքն՝ Հայ բազմութիւնը: Գրիգոր Եպիսկոպոսի առողջական վիճակը թոյլ չտալով որ պատարագէ զայն մատոյց Մանուէլ վարդապետ: Հայերէն եւ ֆրանսերէն, Փարիզի հայ կաթողիկէ ժողովրդապետը նախ շնորհակալութիւն յայտնեց քոյր եկեղեցիներու ներկայացուցիչներուն (Հայ Առաքելական՝ Ներսէս Վրդ., Հայ Աւետարանական՝ պատուելի Լեւոնեան, ինչպէս նաեւ յոյն, մարոնի, եւայլն) ինչպէս նաեւ Փարիզի քաղաքապետարանի ներկայացուցիչին, Լիբանանի ընդհ. հիւպատոսին՝ յանուն դեսպանին: Ներկայ էր նաեւ երեսփոխան եւ Անթոնիի քաղաքապետ՝ մէթր Փաթրիք Տէվէճեան: Վարդապետը շեշտեց, ոգեկոչելով նահատակները, որ անոնց պատգամն էր՝ անաղարտ պահել արժէքները որոնց հաւատացին իրենք:

Օրուան քարոզը արտասանեց Վէրսայի նախկին եպիսկոպոս՝ Գերպ. Փիէր Պուայոն: Ան շեշտեց թէ Հայերը պէտք չէ հեռանան իրենց աղբիւրներէն, ողբերգական է, ըսաւ եպիսկոպոսը, թղթատել Հայոց պատմութեան էջերը: Վերջին տառապանքն էր՝ 1915–ի բնաջնջումը, որ նաեւ քաղաքական պատճառներ ունէր: Այդ ահաւոր ցեղասպանութիւնը զոր գործեցին երիտ – Թուրքերը: Գերպ. Պուայոն կարեւոր, կենսական նկատեց որ հայ ժողովուրդը հաւատարմօրէն պահէ իր ինքնութիւնը, աւանդութիւնները, մշակոյթը, լեզուն: Երբ, ըսաւ Եպիսկոպոսը, ժողովուրդ մը կը կորսնցնէ իր լեզուն, կորսնցուցած է իր մշակոյթը:

⁂

ԾԵՐԱԿՈՅՏ

ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Վալ – տը – Մառնի համայնավար ծերակուտական՝ Շառլ Լետըրման Ուրբաթ օրուան նիստին, խօսք առնելով հարց տուած է կառավարութեան թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ իր դիրքը եւրոպական ատեաններուն առջեւ եւ Միացեալ–Ազգերու մարդկային իրաւանց Ենթայանձնախումբին մէջ, որպէսզի ճանչցուի, միջազգային մակարդակի վրայ, հայկ. ցեղասպանութիւնը եւ թէ Ապրիլ 24–ի օրը, «Հայկ. ցեղասպանութեան ոգեկոչման միջազգային օր» հռչակուի:

⁂

ՄԱՐՍԷՅԼ

Երեք յարանուանութեանց նախաձեռնութեամբ, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկե–

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺԱՆ – ՄԱՐԻ ԼԸ ՓԷՆ, Թրինիթէ Սիւռ Մէռի (Մորպիհան) իր ծննդավայրին մէջ է, որ պաշտօնապէս յայտարարեց նախագահական իր թեկնածութիւնը: Անմիջապէս հակազդեցութիւններ եղան, մանաւանդ որ իր ելոյթին մէջ, Ազգ. Ճակատի պարագլուխը կը շեշտէր թէ «Հայրենիքը մեծ վտանգի մէջ է»: Սէ – Տէ – Սէ–ի նախագահին համար (Մեհէնըրի), Լը Փէն շատ ձայն չի կրնար ստանալ. Ռոսինօ, Խորհրդարանի հետ յարաբերութեանց նախարար, «չափանցուած եւ միջակ» կը գտնէ Լը Փէնի խօսքերը, մինչ Ընկերվարական երեսփոխան՝ Սթրաուս – Քահն կ'ըսէր թէ Լը Փէնի ձայները պիտի գան մեծամասնութեան թեկնածուներու ընտրողներէն:

ԱԹԷՆՔԻ հակամերիկեան ռմբափորձին տէր եղաւ ծայրայեղ – ձախ Նոյեմբեր 17 խմբակը: Ծանօթ է, որ ամերիկեան զինուորական հանրակառքի դէմ գործուած ռմբափորձէն 18 ամերիկացի զինուորներ վիրաւորուած էին:

ՍԱՄՍՈՆԻ մէջ, շուրջ տասը հազար հոգի հակակառավարական ցոյց մը ըրած են, բողոքելու համար առաւելաբար Էօզալի ընկերային եւ տնտեսական քաղաքականութեան դէմ: Ցոյցը արտօնուած էր եւ կազմակերպուած միակ սենտիքային՝ Թիւրք - Իշի կողմէ: Տողանցողները կը պոռային՝ «Էօզալ հրաժարում», մինչ Թիւրք – Իշի նախագահը՝ Շեվքէթ Եըլմազ կը յայտարարէր՝ «Էօզալ կը վախնայ Թուրքիոյ ժողովրդավարացումէն»:

ՓԱՐԻԶԻ մէջ, ձերբակալուած են 6 կասկածելիներ՝ 4 լիբանանցի եւ 2 ծագումով լիբանանցի, որոնք մեղադրանքի տակ առնուած են 1986 Մարտին եւ Սեպտեմբերին գործուած ահաբեկչական արարքներուն առնչութեամբ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ծայրայեղ – ձախ մէկ կազմակերպութեան երեք անդամներ մահուան դատապարտուած են եւ եօթը ուրիշներ՝ 5–էն 16 տարի բանտարկութեան: Ամբաստանուած էին որպէս մասնակից ահաբեկչական արարքներու 1980–ի պետական հարուածի նախօրեակին: Դատապարտեալները կը պատկանէին «Ժողովուրդի ազատագրման յեղափոխական համայնավար Թուրք կուսակցութեան» (արգիլուած):

ՇԱՏՐԱԿ

ՊՐԻՒՍԷԼ

ԳԱՍՊԱՐՈՎ ԱՌԱՋԻՆ
ԵՌՒԿՈՍԼԱՒ ԼԻՒԲՈՅԵՒԻՉԻ ՀԵՏ

Պրիւսէլ տեղի ունեցած ճատրակի միջազգային մրցաշարքը վերջ գտաւ Ապրիլ 24–ին: Վերջին հանդրուանին Գասպարով յաղթելով Տալի, իսկ Լիւբոյեւիչ պարտուելով Գարբովէ, Գասպարով եւ Լիւբոյեւիչ բաժնած են դասաւորման առաջին տեղը, 8,5ական կէտերով: Նոյն մրցաշարքի անցեալ տարուան ախոյեանը՝ Գարբով, երրորդ հանդիսացած է 7 կէտով:

ՊԱՐԻՍՊՆԵՐ ԵՒ ԲԱՑ ԴՌՆԵՐ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Ա.

Առողջ են մեր ազգին բնազդները։

Եզրակացութիւն՝ որուն անխուսափելիօրէն կը յանգի մարդ երբ մօտէն շատ մօտէն հետեւի մեր ժողովուրդին իմացական ու մանաւանդ բարոյական կեանքի ընթացքին վերջին հարիւր տարիներու վրայով։ Վերածնունդի առաջին քրտնաթաթախ, քաոսային տարիներէն սկսելով մեր հանրային գիտակցութիւնը միշտ երկու գլխաւոր ու հակադիր բեւեռներու քաշողական ուժերուն ենթակայ եղած է նո՛յն ատեն – մէկը մեզի կը հանէր Եւրոպայէն, այդ անհասանելի ու կախարդական աշխարհամասէն որ ժառանգորդն էր յունական եւ Միջերկրականեան քաղաքակրթութեան որու երիտասարդական շրջանի խանդավառութեան մենք ալ հեռուներէն փորձեր էինք մասնակցիլ։ Այն ատեններուն մենք ալ մեր վաղ միջին դարերը կ՚ապրէինք, երիտասարդ եւ առոյգ ժողովուրդի մը ինքնավստահութեամբ լեցուած էինք եւ արկածախնդրական ոգին, չփորձըւածին դէմ ելլելու յանդգնութիւնը, անծանօթ քառուղիներ փնտռելու ախորժակները դեռ վառ էին մեր մէջ։

Միւս ուժը որ կը պայքարէր մեր խենթ երեւակայութեան հետ՝ ուրիշ արմատ մըն էր խրած հայութեան աւանդական իմաստութեան մէջ, մեր տոհմիկ մշակոյթին խուլ ձայնը որ կը յուշէր մեր մտքի բեմին դերասաններուն թէ խելք ու բանականութիւն կոչուածը լաւ ծառայ մը կրնայ ըլլալ բայց ահաւոր վարպետ մը, որ կը մեռցնէ մարդուն մէջ անտարազելի անթիւ գեղեցկութիւններ, անճեր ու կանչեր։ Ուրիշ խօսքով, մեր ազգին դարաւոր փորձառութիւնը որ իրականութեան մէջ մեծ բան մը չէր սակայն կը բաւէր մեզի պէս պզտիկ ժողովուրդի մը համար՝ մեզ սորվեցուցեր էր կեանքի հիմնական ճշմարտութիւններէն մի քանին – տառապանքի խորհրդաւոր իմաստը, մարդկային զգացական կապերու կենսունակութիւնը, բարոյական արժէքներու կենսունակութիւնը, որեւէ տեսակ հաւատքի ուժը, բրտութեան թաքուն տկարութիւնը, փառքի եւ զօրութեան վաղանցուկ կարեւորութիւնը, մահուան ապեղանին, անմահութեան գաղտնիքը եւայլն։ Այսպէս էր որ մենք այն հաւադումին եկեր էինք թէ, հիմնականին մէջ, մենք մարդկութենէն ու քաղաքակրթութենէն սորվելիք շատ բան չունէինք – եւ Օշական՝ որ կը թելադրէր մեր ազգին շուրջ պարիսպներ քաշել պաշտպանելու համար մեր ազգային առաքինութիւններն ու իմաստութիւնը որոնց այնքան սուղ գին վճարած ենք։ Օշական եւ իր սերունդը, եւ մինչեւ ուր որ կը տանի ճամբան՝ կը հաւատային թէ պատրանք է յառաջդիմութիւնը եւ միայն մարդկային կեանքի մակերեսը կ՚ազդուի գիտութեան նուաճումներէն մինչ մարդ էակին խորագոյն տագնապները եւ կարեւորագոյն իրողութիւնները կը մնան անփոփոխ, աւա՜ղ…։ Այս է գաղտնիքը Հայուն – յարմարիլ աշխարհին՝ բայց չփոխուիլ։

Եթէ ճիշդ է այս սենարիօն, ուրեմն մեզի կը մնայ մեր դերերը լաւ գիտնալ։ Չորս գլխաւոր սիւներ ունի մեր ազգին կառոյցը – լեզուն, եկեղեցին, հայրենիքի սէրը եւ Հայուն ինքնութիւնը։ Եւ այս չորս ճշմարտութիւններուն կամ դրական հերոսներուն շուրջ է որ կը հիւսուի մեր կեանքին պաստառը որուն մէջ դեռ ուրիշ նաշխեր կ՚օրօրուին – բարոյական հաւատումներ, արուեստի տաղանդ, կրօնական զգայարանք, աշխատանքի սէր, զանազան հաւատարմութիւններ։ Դրական ուժեր, այս բոլորը։ Սակայն երբ անցնինք զուտ իմացական դաշտին կը հանդիպինք շատ անհանդարտ, տատանող բայց անկեղծութեան պահանջէն տագնապող մտքի մը, յաջորդաբար նետուած յոռետեսութեան ու լաւատեսութեան բեւեռներուն ու տեւական ինքզինքը չարչրկող, արթուն բայց անձկալի։ Որքան որ կարելի է գիտնալ, մեր վերջին Սփիւռքեան տասնամեակներուն շատ քիչ բան փոխուած է այս երկու, միջազգային եւ ազգային ուժերու պայքարէն ու պահուած է հաւասարակշռութիւնը։ Այսինքն, մեր ժողովուրդին դիմադրական եւ ստեղծագործ ուժերը։ Երեք տարի ետք նոյն անձը թերմի պզտիկ ուժերը, ժամանակներուն յարմարելու կարողութիւնը եւ անկարողութիւնը՝ անխախտ կը մնան։ Այլասերումի ու կորստեան վախեր, ապազգային անձկութիւն, խենթ խանդավառութիւններ, կեանքը վայելելու կիրք, կործանարար պառակտումներ անտարբերներու հալող դացող զանգուածներ եւ անոնց հակադրող մոլեռանդ, հաւատաւոր, բռունցքը կուզպ, անզիջող կորիզներ, նիւթի ստրուկներ ընդդէմ խէչալի ստրուկներու – այս բոլորը կային առաջ ու հիմա ալ կան եւ ասոնց գումարը շատ հաւանաբար առողջ բնազդներու փաստն է։

Երթանք հարիւր յիսուն տարի ետ…։ Ուր որ գտնենք օսմանեան կայսրութեան մէջ, ինչ որ կարդանք՝ արձագանգը կը տեսնենք ահաւոր կացութեան մը – աշխարհաբարը անճոռնի վիճակի մէջ, հանրային կրթութիւն խղճալի, ազգը անմիաբան, տգէտ ու սնապաշտ։ 1844-ին, Ղուկաս Պալդազարեան Իզմիրի Արշալոյս Արարատեան թերթին մէջ երկար, արտասուոռ յօդուածաշարք մը ստորագրած է նուիրուած ազգասիրութեան, կրթութեան անհրաժեշտութեան ու բարիքներուն, գրեթէ պաղատելով որ Հայերը միանան ու լծուին ազգին լուսաւորման գործին։ Երեք տարի ետք նոյն անձը նոյն թերթին մէջ կ՚աղաչէ որ օտարներուն առջեւ մեր ազգին պատիւը բարձր պահենք, լռենք մեր թերութիւններուն մասին։ Պոլսէն Պատուելի Տէրոյենց իր «Հայաստան» թերթին սիւնակներէն (1846, թիւ 292) կը փորձէ խրախուսել Հայերը «Հայութեամբ պարծենանք, կը կոչէ, Հայկն մինչեւ հիմա մեր մնալը մեզի հպարտութիւն պէտք է տայ եւ ամչնալու պէտք չունինք, հայերէն խօսելու ենք…»։ Կ՚անցնի հինգ տարի եւ ահա Պոլսոյ «Բանասէրին» մէջ, Յովհաննէս Հիսարեան կը գանգատի թէ ժողովուրդը ետ կ՚երթայ (1851, էջ 131), թէ վատ հասկցուած Եւրոպականութիւնը կը խաթարէ մեր տոհմիկ բարքերը։ 1857-ի «Մեղուին» մէջ Յարութիւն Սվաճեան կը գրէ. – «Անոնք որ եւրոպական լեզուներ կը սորվին իրենց հայերէնը սկսած են մոռնալ», մինչ Պալեան Ամիրայի 31 տարեկան տղուն, Նիկողոս Աղա Պալեանի յուղարկաւորութեան 150-է աւելի քահանաներ, հազարաւոր բանուորներ եւ աղքատներ կը մասնակցին։ 1859-ի «Մասիս»ին մէջ (էջ 410) Կարապետ Իւթիւճեան, խմբագիրը, կը գանգատի թէ դաստիարակութիւնը չի յաջողիր մեր մէջ, թէ Պոլիս քանի մը աւելի դպրոց կայ սակայն արդիւնքը՝ ոչինչ է։ Պատճա՞ռ – հազիւ 3-էն 4 կարող ուսուցիչ կայ, շատ մը ուսուցիչներ երկու բառ հայերէն չեն կրնար գրել, թէ նախակրթութիւնը միայն ծեծ, սաստ, կոչտութիւն է։ Յ. Սվաճեան կը գրէ թէ «այլասերած ժողովուրդ մըն ենք, թէ հայ հարուստի տան մէջ Աղան տաճկերէն կը խօսի, կինը՝ տաճկերէն կամ հայերէն, մեծ տղաքը՝ կամ անգլերէն կամ իտալերէն, աղջիկները՝ ֆրանսերէն, ու կրտսեր տղան՝ յունարէն … («Մեղու», 1859, էջ 187»)։ «Ժամանակ» իր կարգին կը գրէ (1863, էջ 183) թէ «ազգը կը մեռնի … ազգին ապագայ սերունդը կը փճանայ, եկեղեցին մէջ հարմոնիքայով ժամերգութիւն կը լսենք»։ «Արեւելեան Մամուլ»ի մէջ, 1874ին, Մատթէոս Մամուրեան կը գրէ թէ ազգային յառաջդիմութեան աստիճանը շատ – շատ ցած է բաղդատմամբ 20 տարի առաջուայ։ Դպրո՞ց – կայ, շէնքե՞ր կան, վարժապե՞տ ունինք, ազատութիւն ալ ունինք։ Կը պակսի՝ կազմակերպութիւնը»։ Սակայն 1887-ի «Երկրագունտ»ի մէջ, Եղիա Տէմիրճիպաշեան ճիշդ հակառակը կը պնդէ ըսելով. – «Հայ միտքը կը յառաջդիմէ՝ միջավայրի, ժողովուրդի, հին ու նոր գրականութեանց ազդեցութեան տակ»։ Միւս կողմէ, «Հայրենիք»ի մէջ Արշակ Չօպանեանը 1893-ին կը գանգատի թէ մեր մէջ ընթերցող չկայ ու գրողն իսկ չի կարդար, թէ հայ դպրոցի շրջանաւարտներէն շատ քիչերը որեւէ բանի մը սէրը ունին, ծոյլ, թոյլ, անհոգ, անսէր մարդիկ են (էջ 571)։ Հակառակ կարծիքը ունի սակայն Արփիար Արփիարեան որ «Նոր Կեանք»ի մէջ (1899, էջ 306) կը գրէ թէ Թուրքիոյ մէջ մենք գերազանցապէս մտաւորական ժողովուրդ մըն ենք եւ մինչ խուժները թուական առաւելութիւն ունին՝ մենք ալ մտքի առաւելութիւն ունինք։ Եւ Արփիարեան կը շարունակէ իր խօսքը, մարգարէանալով 1915-ի ջարդերը «Հայ ազգը բնաջինջ ընելու ծրագիրը՝ Դրան յարատեւող քաղաքականութեան առաջնորդը պէտք է համարուի»։ Յետոյ կ՚ըսէ՝ «Հայ եկեղեցին (Լուսաւորչական) ու հայ ազգը անբաժանելի միանձնաւորութիւն կը կազմեն։ Հայութիւնը այլեւս խմբուելու եւ կեդրոնանալու է մէկ կեդրոնի մէջ – Հայ Եկեղեցին»։ Միւս կողմէ 1899-ի «Մասիս»ին մէջ Միքայէլ Շամտանճեան կ՚ողբայ թէ «մեր զարգացման հրապարակը շատ տխուր պատկեր է։ Ամէն բան կը պակսի, կրթական ու բարոյական անկում կայ»։ 1908 աւելի փայլուն չէ կացութիւնը եւ Արամ Անտոնեան «Լոյս»ի մէջ (թիւ 2), կը գրէ թէ «արուեստը, գրականութիւնը, խօսքը՝ ցուցամոլութեան առարկաներ եղած են, գրողը չգիտեր որու կ՚ուղղուի իր գործը եւ ժողովուրդին մակարդակը շատ ցած է»։ Նոյնը կը գրէ Շաւարշ Միսաքեան «Ազդակ»ի մէջ (1908, էջ 38) «ծիրած, աւերակ իմացականութիւններու բազմութիւն մըն ենք այսօր»։

Եւ այս դժգոհանքը, խանդը, ջղայնոտութիւնը, հպարտութիւնը փոխն ի փոխ կը շարունակուին մինչեւ 1987։ Մեր մտաւորականութիւնը մեր կեանքը ճագկելու, քննադատելու կամ ողբալու մէջ մասնագիտացած է – բան մը որ մեզի յանցաւորի կամ ձախողածի զգացում մը կուտայ եւ նոյն ատեն արթուն, անքուն կը պահէ խղճալին յառած մեր աչքերը։ «Ասպարէզ» թերթի վերջին էջին վրայի տասնեակներով հանդէսներու, ձեռնարկներու, քէֆերու եւ ճաշկերոյթներու ցանկը առողջ երեւոյթ է որովհետեւ կը նշանակէ թէ վայելքի լաւան միշտ կը հոսի մեր երակներէն եւ շատ ականջ կախելու չէ արհինը սատած ու կեանքի երթեւեկը դարձած բարոյախօսներու, բարի, միամիտ քահանաներու ճապաղ քարոզներուն երբ կը յաւակնին խրատ տալ ուրիշներուն, զգուշացնել մեզ սա կամ նա թերութենէն, հեշտասիրութենէն։ Հազար տարիէ ի վեր մեր ազգը կարօտ ունի ազատ հաճոյքին եւ արդար իրաւունքը՝ խենթութիւններ, սահմանազանցութիւններ ընելու։ Վստահութիւն ունենալու է հայ ժողովուրդի ներքին կողմնացոյցին վրայ, ստեղծագործական սահմանափակ բայց առողջ ուժին, հաւատալու է անոր բնազդներու ճշգրտութեան։ Եթէ մեր անցեալը որեւէ նշանակութիւն ունի մեր ներկային համար, այդ ալ այն է որ մենք բանականին չափ ու հաւանաբար բանականէն աւելի՝ արտաբանական լուծումներ տուած ենք կեանքի ահաւոր մարտահրաւէրներուն։ Ինչպէս Պր. Լեւոն Սիւրմէլեան կ՚ըսէ Սասունցի Դաւիթ դիւցազնավէպի իր անգլերէն թարգմանութեան նախաբանին մէջ, «Հայը ծուռ մըն է ամէն բանէ առաջ, խենթ մըն է՝ որ կրցած է դիմանալ՝ պատմութեան օրէնքները կոտրելով»։ Շատ տարբեր բան չըսեր Յովհաննէս Թումանեանը իր «Լուսաւորչի Կանթեղը» քերթուածին մէջ։ Նոյնը կ՚ըսեն Օշական, Կոստան Զարեան, Թէքէեան։ 20-րդ դարուն ուր գիտական մտածողութիւնը գերակշիռ տեղ կը գրաւէ մեր հասկացողութեան ու դատումներուն մէջ՝ աւելորդ չէ յիշել այս իրողութիւնները ու բարեխառնել մեր յոռետեսի վճիռները, մեր երեմիականները՝ անցեալի փորձառութենէն մնացած իմաստութեամբ։ Անշուշտ ճիշդ է որ տակաւ կը նուազին մեր դիմադրական եւ այլ ուժերը, ճիշդ է որ քէֆի քաղաքականութիւնը կրնայ արագցնել այդ ընթացքը, սակայն միայն՝ եթէ մեր ցիր ու ցան մտաւորականները, մեր նոյնքան տարտղուն բնորանին, լքեն իրենց գիրքերը, կտրեն կամուրջները պատմական ճշմարտութեանց հետ։ Արամ Անտոնեանէն կամ Շաւարշ Միսաքեանէն տարբեր բան չէր ըսեր Շահան Շահնուր իր վէպին մէջ. –

…Նահանջը, նահանջը Հայերուն։ Կռիւը սրբազան բան է, ճակատամարտը երբեմն նոյնիսկ օգտակար. անոնցմէ ազգ մը դուրս կուգայ պարտուած կամ յաղթական, սակայն երկու պարագային ալ դուրս կուգայ։ Բայց նահանջը հոգիներու, գլխի պտոյտ տուող զառիթափին վրայ սա նահանջը, կը ջնջէ, կը ձուլէ, կ՚անհետացնէ ամէն բան։

…Կը նահանջեն ծնողք, որդի, եւ փեսայ, կը նահանջեն բարք, ըմբռնում, բարոյական սէր։ Կը նահանջէ լեզուն, կը նահանջէ լեզուն, կը նահանջէ լեզուն։ Եւ մենք դեռ կը նահանջենք բանիւ եւ գործով, կամայ եւ ակամայ, գիտութեամբ եւ անգիտութեամբ, մեղա՜յ, մեղա՜յ, Արարատին։

(Մնացեալը յաջորդով)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Լ Ի Ո Ն

ՀԻՆ ՁԵՌԱԳՈՐԾՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Տիկին Հիլտա Զօպոյեան, տնօրէնուհի, եւ իր գործակիցները, յաջողած են, քանի մը տարիներէ ի վեր, Տէսինի Արշակ Զամալեան Մշակոյթի Տունը դարձնել բեղուն կեդրոն մը՝ ուրկէ կը ծնին եւ կ՚աճին զանազան տեսակի ձեռնարկներ ոչ միայն Տէսինի համար, այլ՝ նաեւ Լիոնի։ Այս օրերուս վերջին ձեռնարկը ասեղնագործութեան ցուցահանդէս մըն է՝ որ տեղի կ՚ունենայ Ապրիլ 17-էն մինչեւ Ապրիլ 30։

«Իսկապէս լաւ գաղափար մը ունեցած է մեր Մշակոյթի Տան վարչութիւնը» ըստ մեզի Տէսինի քաղաքապետ՝ Փիլիփ Մութէն, աչքէ անցընելով աւելի քան վաթսուն կտոր ձեռագործներ՝ արդիւնք հայ մամերու ճարպիկութեան, հայ կնոջ համբերատար աշխատութեան։

Ցուցահանդէս մը՝ որ այցելուն կը տանի մինչեւ անցեալ դար, կը յիշեցնէ ատենօք հայութեամբ գեղուն քաղաքներու անուններ, Այնթապէն, Մարաշէն, մինչեւ Սամսոն, Էրզրում, Վան՝ ուր Հայուհին, նահապետական յարկի տակ, ունէր ժամանակ եւ փափաք ասեղնագործելու։ Իրաւ է որ ցուցադրուած էին նաեւ աւելի մօտիկ ժամանակի շինուածներ՝ որոնց հեղինակները՝ Տիկին Աստուրեան, Տիկին Տօրումեան, Օրիորդ Սապունճեան ներկայ էին սրահին մէջ եւ ծափահարուեցան։

Ուրախալի է որ Լիոնի շրջանի մեր հայրենակիցները չեն մերժած Մշակոյթի Տան տրամադրութեան տակ դնել իրենց համար անկասկած շատ թանկագին ընտանեկան յիշատակներ։ «Թամար» ճաշարանն ալ յանձնած էր բազմաթիւ հին կտորներ։ Փարիզէն՝ Պերճ Աչճեան տրամադրած էր, իր անձնական հաւաքածոյէն, 19-րդ դարու կամ աւելի հին ձեռագործներ։

Ցուցահանդէսին բացումը կատարեց Աւագ Ուրբաթ իրիկուն՝ Ժիլ Մարտիրոսեան, նախագահ Տէսինի Մշակոյթի Տան։ Ներկայ էին, Տէսինի քաղաքապետին եւ կաթողիկէ համայնքի հովիւ՝ Կլեմէս վարդապետ Մալճեանի կողքին, մանաւանդ երիտասարդներ, երիտասարդուհիներ, ինչ որ կ՚ուրախացնէ մեզ։

Նոյն առթիւ, կը ցուցադրուին եւ ծախուին հայերէն եւ հայութեան հետ առընչութիւն ունեցող գիրքեր եւ նաեւ՝ երկու տասնեակ կտաւներ գործ երիտասարդ նկարիչներու։ Յիշենք անոնց անունները՝ Յակոբ Ալեանաքեան, Ժ. Փ. Խաչատուրեան, Սօֆի Փափազեան եւ Սիլվան։

Ընդհանուր առմամբ շահեկան ձեռնարկ մը՝ որ կը յուսանք, տօնական օրերէն վերջ, պիտի ունենայ կարեւոր թիւով այցելուներ։

Ցուցասրահը կը պատկանի, 17 ամիսներէ ի վեր, արուեստասէր լիոնցի Հայու մը՝ Միշէլ Մուրադեանի։

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՎԵՆԵՏԻԿ

ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԽՏԱՑԵԱԼ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ 1

Ինչպէս անցեալ ամառ, յառաջիկայ Օգոստոսին եւս, 1987, Օգոստոս 3 – 26, Վենետիկի Համալսարանի Հայերէն Լեզուի եւ Գրականութեան ամպիոնի նախաձեռնութեամբ տեղի պիտի ունենայ հայ լեզուի եւ մշակոյթի խտացեալ դասընթացք մը, չորս մակարդակներու վրայ, ջանալով ընդառաջել՝ լեզուին բնաւ չիմացողներէն մինչեւ լեզուի եւ գրականութեան յառաջացեալ անձերու կատարելագործումի պահանջներուն։

Դասերը տեղի պիտի ունենան Վենետիկի Համալսարանին շէնքերուն մէջ, տեսալսողական միջոցներու օգտագործումով, Երկուշաբթիէն Ուրբաթ, օրական հինգ պարտաւորիչ պահերով, ժամը 9–էն 13·15։ Նախատեսուած է ընդամէնը տասնեւհինգ ժամերու բացակայութեան հնարաւորութիւն մը։ Ամէն պարագայի, արձանագրութեան սակը չի փոխուիր նոյնիսկ օրինաւոր բացակայութեան պատճառով։

Որպէսզի հնարաւոր ըլլայ մասնակցողներուն համար առաւելագոյն չափերով օգտուիլ դասընթացքէն, իւրաքանչիւր խումբի համար նախատեսուած է ոչ աւելի քան տասը ունկնդիրներու բազմութիւն մը։

Քննութիւնները տեղի պիտի ունենան Օգոստոս 25 – 26–ին. անոնց որ կը յաջողին պիտի տրուի համալսարանի վկայագիր մը, միւսներուն՝ սոսկ յաճախութեան։

Կէսօրէ վերջերը տեղի պիտի ունենան բանախօսութիւններ, որոնց ծրագիրը պիտի յայտարարուի յաջորդաբար, ինչպէս նաեւ մասնաւոր գիտաժողովներ – սեմինար – նախընտրութիւն տալով յատկապէս մասնակցողներու կողմէ առաջարկուած նիւթերուն։

Արձանագրութեան սակն է խտալական ԵՐԿՈՒ ՀԱՐԻՒՐ ՈՒԹՍՈՒՆ ՀԱԶԱՐ լիրէթ։ Բնակութեան համար մէկ ամսուան սակն է ՅԻՍՈՒՆ ՀԻՆԳ ՀԱԶԱՐ լիրէթ երկու կամ երեք հոգինոց սենեակի մէջ, շուրջ ՀԱՐԻՒՐ ՅԻՍՈՒՆ ՀԱԶԱՐ լիրէթ առանձին սենեակի մէջ։ Իւրաքանչիւր ճաշ կամ ընթրիք պիտի արժէ ԵՐԵՔ ՀԱԶԱՐ լիրէթ։

Անգամ մը կատարուած վճարումը որեւէ պատճառով ետ չի դարձուիր։ Արձանագրութեան վերջին պայմանաժամն է Յունիս 30 թուականը։

Կազմակերպութիւնը կը տնօրինէ չորս կրթաթոշակ, տրամադրուած՝ Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկին կողմէ։

Անոնք որ կը փափաքին օգտուիլ կրթաթոշակէ, կրնան դիմել՝ ներփակելով իրենց կենսագրականը, ուսումնական կեանքի եւ գործի ընթացքը – քուրրիքուլում – եւ իրենց տնտեսական դրութիւնը հաստատող վկայագիր մը։

Որեւէ անդրադարձ տեղեկութեան եւ արձանագրութեան համար դիմել դրաւոր կերպով հետեւեալ հասցէին. –

Corso intensivo di lingua e letteratura armena
Dipartimente di Studi Eurasiatici —
Università di Venezia
S. Polo 2035 — 30125 Venezia

Մայիս 15–է վերջ, արագ տեղեկութիւններու համար, կարելի է հեռաձայնել, ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԺԱՄՈՎ առաւօտեան 7·30–էն 8–ի միջեւ հետեւեալ թիւին. – (41) 988 – 706 :

Առժամեայ բացակայութեան պարագային, հեռաձայնել յաջորդ օրերուն։

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ
ՀԱՅ ԼԵԶՈՒ ԵՒ
ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՄՊԻՈՆ

Վենետիկ,
1987, Մարտ 25

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍԱՆ – ՖՐԱՆՍԻՍՔՈՅԻ Համազգայինի «Նիկոլ Աղբալեան» գրադարանին մէջ, Մարտ 8–ին, ցուցադրուած են համբաւաւոր հայ նկարիչներու գործեր, որոնք կը պատկանին Տիգրան Թոսպաթի անձնական հաւաքածոյին՝ Աստուր Արմիս, Պէրպէրեան, Գառզու, Տիրան, Կալենց, Կիւվ, Հրայր, Աճէմեան, Սարգիս եւ Վահա Խաչատուրեան, Օրաղեան, Զօրեան, Երամեան, Շարթ, Եասմին, Ժերանեան, Սոնիա, Սիրարփի, Սիլվի եւ Ժան Լիւրքաթ։ Ցուցադրութենէն եաք, «Վասպուրական» սրահին մէջ տեղի ունեցած է գեղարուեստական ձեռնարկ մը, որուն բացումը կատարած է Միութեան ատենապետ Եղուարդ Մարլեան։ Ցուցադրուած գործերու հեղինակներու արուեստի յատկանիշներուն մասին Վահէ Օշականի (նոյն օրը Եաւթրն հրաւիրուած ըլլալով բացակայած է) խօսքը կարդացած է Եղուարդ Մարլեան։ Արուեստագէտներու կենսագրականն ու անոնց գործունէութիւնը ներկայացուցած են Անուշաւան Գասպարեան եւ Կարինէ Փեհլիվանեան։ Տիգրան Ոսկունի գնահատական խօսք արտասանած է Տիգրան Թոսպաթի մասին։ Խօսք առած են ճարտարապետ Փաւքալ Փապուճեան եւ Տիգրան Թոսպաթ։ Ցայտագրի աւարտին ներկաները հիւրասիրուած են ճաշով։

**

ՈՒԱԹՐԹԱՈՒՆԻ Հ·Բ·Ը·Մ·ի ամէնօրեայ վարժարանին տարեկան ճաշը տեղի ունեցած է Ս· Յակոբ Եկեղեցւոյ մշակութային կեդրոնին մէջ, Ապրիլ 5–ին։ Բացումը կատարած է տոքթ· Գէորգ Պարտագճեան։ Բանախօսած է Հ· Բ· Ը· Մ·ի Ամերիկայի Կեդրոնական Յանձնաժողովի ատենապետ Վարդգէս Պալեան, անդրադառնալով հայ վարժարանի դերին հայապահպանման մարզէն ներս։ Գնահատանքի արժանացած է դաստիարակ Տիկին Աստրիտ Խաչատուրեան։ Խօսք առած է վարժարանին տեսչուհին՝ Տիկին Էյլի Անդրէասեան։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը։ Եղած նուէրներէ գոյացած է 20 հազար տոլար։

**

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Տաճարին մէջ, Մարտ 29–ին, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է Վարդգէս Տէր – Կարապետեանի, Լեւոն Պէրպէրեանի եւ Ներսէս Խիւտավէրտեանի յիշատակին, երեք Հ· Մ· Ը· Մ·ականներու սպանութեան Ա· տարելիցին առթիւ։ Յաւարտ արարողութեան, Հ· Մ· Ը· Մ·ի Ռամոս Մեխիայի կեդրոնին մէջ տեղի ունեցած է հոգեճաշ մը, որմէ եաք կատարուած է Վարդգէս Տէր – Կարապետեանի նուիրուած յուշատախտակի մը բացումը։ Խօսք առնելով Գէորգ Գարամանուկեան ոգեկոչած է երեք ողբացեալներու յիշատակը։

**

ՄՈՆԹԷՎԻՏԷՈՅԻ «Ներսէսեան» վարժարանի սրահին մէջ, Ապրիլ 5–ին, տեղի ունեցած է մեծարանքի ընդունելութիւն մը, կազմակերպութեամբ Հ· Օ· Մ·ի Վարչութեան, ի պատիւ Եղեռնէն վերապրողներու։ Ներկայ եղած են շուրջ քառասուն ծերունիներ։ Բացումը կատարած է Եպրաքսի Ստեփանեան։ Խօսք առնելով Հ· Օ· Մ·ի տեղւոյն մասնաճիւղի հիմնադիրներէն Վիքթորիա Ահարոնեան գրուատած է Միութեան նախաձեռնութիւնը։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը։ Վերապրողներու կողմէ դրուագներ պատմած են Ասանէթ Ահարոնեան (Վանեցի, 80 տարեկան) եւ Վարդիվառ Տէր – Պօղոսեան (Ամանոսցի), 95 տարեկան)։ Յարութիւն Ծ· Վրդ· Թէքէեան խօսք առնելով յիշած է քանի մը դրուագներ ցեղասպանութենէն, իսկ Յակոբ Ծ· Վրդ· Գլըճեան կոչ ըրած է վերապրողներու յաջորդներուն՝ տէր կանգնիլ հայ դատին։

«ՈԶՆԻ»Ի ՄՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

ՎԱՆԱՑ ՀԱՄՈՎ – ՀՈՏՈՎ ԲԱՌ ՈՒ ԲԱՆԸ

Վանեցի պառաւը թերթը ձեռքին մօտենում է լրագրավաճառին.

– Ախպէր վաճառող, մեր մարդը էս թերթը կարդաց – պրծաւ, սաաց տար՝ ուրիշ թերթի հետ փոխիր։

**

Վան քաղաքի մեծամեծների համար վաճառականի տանը խնջոյք էր կազմա – կերպուել։

– Պարոններ, յարգելի բարեկամներ, – ասում էր սեղանապետը – էս վերջին բաժակն էլ եկէք խմենք մեր սեղանի վրայ գտնուող վարժապետ պարոն Սողոմոնի կենացը, նաեւ իր արհեստակիցների կենացը։ Ինչքան չըլի, իրոնք էլ մարդ են։

**

– Քեռի, հիւանդ մօրս ախորժակը սունկ կ՚ուզի, անտառից քաղեմ – բերեմ, վայ թէ մէջները թունաւոր էլ գտնուի, ի՞նչ անեմ։

– Սունկ բեր՝ եփի, տուր զոքանչդ ուտի, եթէ ողջ մնաց, ուրեմն անվնաս է, առանց վախենալու տուր մօրդ։

**

ՎԱՐԶՈՎ ՏՐՈՒՈՂ ԺՊԻՏՆԵՐ

Կինը՝ ամուսնուն.

– Սմիթ, բժիշկն ինձ խորհուրդ տուեց ճամբորդել։ Ո՞ւր ես ուզում, որ գնանք։

– Ուրիշ բժշկի մօտ։

**

Հարբած ամուսինը տուն է գալիս լուսադէմին։ Կինը չչպռում է ինչպէս հարկն է ու հեգնանքով հարցնում։

– Երեւի համոզուեցիր, հա՞, որ սեփական տնից լաւ տեղ չկայ։

– Չէ, – պատասխանում է ամուսինը, – պարզապէս քաղաքի բոլոր դռները փակ էին…։

**

– Լսիր, դու միշտ գանգատւում էիր, թէ հացի փող չունես, էս «Մերսէտէս»ը ո՞նց ես առել։

– Զեմ առել, փոխանակել եմ հալից ընկած դաշնամուրիս հետ։

– Ո՞ր հիմնարկն է փոխանակել։

– Հարեւանս։

— «ՑԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

Մ
Ա
Յ
Ր
Ի
Կ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕՅ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. Paris, 1985

Կրընոպլցի զարմիկը պատասխանած էր։ Համեստ վճարումի մը փոխան մեզի կ՚առաջարկէր քաղաքին շրջակայքը, Սասընաժի Ջըրվէժին սարոտը փոքր ագարակի մը մէջ սենեակ մը։ Մեր մեկնումը որոշուեցաւ ամսուան վերջաւորութեան համար։ Աննա մօրաքոյրս սկսաւ պատրաստել իր սաներն ու քարեկղի փոքր օճախը «ձմեռնային Մոնթոլիվէ»ի մեր օդափոխութեան համար։

– 38 –

Հիւանդութեան պատճառով Գայեանէին «պզտիկ ամուսին» թեկնածուին հանդիպում – այցելութիւնը յետաձգուած էր աւելի ուշ թուականի մը։

Տիկին Թագուհի առողջութեանս լուրերը առնելու պատրուակով եկաւ բարեկամական կարճ այցելութիւն մը տալ մեզի։ Երբ տեսաւ թէ ապաքինած եմ, ուրախութեան ճիչեր արձակեց, թեւերը բարձրացուց դէպի երկինք, այտերուս վրայ դրոշմեց երկու հնչուն համբոյրներ, ձեռքերս սեղմեց իր ձեռքերուն մէջ, յետոյ պանոնք զետեղեց իր սրտին վրայ որպէսզի զգամ անոնց խանդավառ տրոփումը։ Սակայն իր հարուստ լանջքը պատուար կը կանգնէր սրտին զարկերը զգալուս։ Զգացական այս արտաքին ցոյցերէն եաք, որոնց պրիւրը իմ ապաքինումս էր եղած, ձայնը ցածցնելով յիշեցուց Վալանսի իր պաշտպանեալը որ պատասխանի մը կը սպասէր։ Սենեակին խորը Գայեանէի մարմինը հակած մեքենային վրայ, կը պահէր անոր դէմքը, ուր նոյնպէս ապաքինելու վրայ էին այրուցքները։ Մորթին այրած մասերը հետզհետէ կը փրթէին ու դէմքին վրայ տակաւին մեծ արատներ կային։ Իր վէրքերը որոնք սպիացած էին, տեղ – տեղ հետքեր ձգած էին, այն տպաւորութիւնը ընելով, որ բարձր ջերմութեամբ հիւանդութենէ մը ելած էր։ Տոքթ· Ֆիլիփ բուժիչ խիւս մը տուած էր անոր, սակայն տակաւին ամիս մը պէտք էր, որպէսզի դէմքին ուռեցքները անհետանային ու ան վերագտնէր իր վըճիտ ու սատափեայ մորթը։ Հիմակուհիմա ան կը թուէր վարակուած ըլլալ քոսէ, էգզէմայէ կամ փոխանցիկ այլ հիւանդութենէ մը։

Մայրիկս գնաց նստաւ իր քրօշը քով ու ականջին բաներ մը փսփսաց։

Յանկարծ Գայեանէ դարձաւ ուղղակի Տիկին Թագուհիին ու ըսաւ բարձրաձայն.

– Որքան շուտ այնքան լաւ … Կիրակի, եթէ կ՚ուզէք։

Կիրակիին երկու օր կար ։

**

Շատ գեղեցիկ էր մեր Գայեանէն։

Սակայն ինք ատոր գիտակցութիւնը չունէր։

Շուքին մէջ մնալու, իր անձը անտեսելու ծայրայեղ մղումը, իր բնական համեստութիւնը, իրմէ խլած էին մարմնական իր արժէքներուն անդրադարձը։

Ան կանգ առած էր գեղեցկութեան եզրին։

Ինքզինքը արժեցնելու համար գոյգն պչրանքի մը բացակայութիւնը անոր գլացած էր այրերու դարպասը, որոնց հազուադէպօրէն կը հանդիպէր։

Մէկը ըսած է, թէ «կարգ մը կիներ գգեստաւորումի արուեստականութիւններ կը գործածեն, իրենց չունեցած մարմնական ձեւերուն պատրանքը տալու համար մեզի։ Ուրիշներ այս արուեստական միջոցներուն կը դիմեն իրենց ունեցածը զուշակել տալու համար»։

Գայեանէ կը հագուէր առանց նկատումի։

Ոչ ոքի համար։

Քանի անգամներ Մայրիկը շաբաթ օրուան իր գնումներէն վերադարձած էր վառ գոյներով, սովորաբար իր կրածէն աւելի շեշտըւած գիծերով ու թեթեւ հագուստով մը։ Որպէսզի անոր մերժումին չհանդիպէր, ան կը յիշէր վայրկեանական, անակնկալ հիացում մը, մինչ պատահարար կ՚անցնէր ցուցափեղկի մը առջեւէն … եւ ինչ դիպուած, որ հագուստը ճիշդ անոր չափը կ՚ունենար…։ Այն ատեն մտածած կ՚ըլլար. «Սա հագուստը պիտի վայելէ Գայեանէին»։

(Շար· 86)

(Շար. Ա. էջէն)

ղեցւոյ մէջ, Ապրիլ 23-ի երեկոյեան Հրսկումի արարողութիւն կատարուած է: Ուրբաթ, Ապրիլ 24-ին, առաւօտեան պատարագած է Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան եւ քարոզած վերապատուելի՝ Ժան - Տանիէլ Սահակեան, ապա, ծաղկեպսակի զետեղում եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է Նահատակաց Յուշարձանին, ներկայութեամբ Մարսէյլի քաղաքապետ՝ Բժիշկ Ռ. Փ. Վիկուրուի եւ երեսփոխան, Շրջ. Խորհուրդի նախագահ՝ Ժան - Քլօտ Կոտէնի: Խօսք առած է Եկեղեցւոյ վարչութեան նախագահ՝ Վարուժան Պօղաճեան:

Նոյն իրիկունը, կազմակերպութեամբ Հայ Դատի Յանձնախումբի, Հ. Յ. Դ.ի, Ֆ. Կապ. Խաչի, Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի ցոյց մը տեղի ունեցած է եւ շուրջ 1200 հոգիէ բաղկացած թափորը Մոլիէէն (Քանըպիէռ), ուղղուած է դէպի Նահանգապետարան (Ֆելիքս Պառէ հրապարակ), ուր յանձնուած է բանաձեւ մը: Խօսք առած է, յանուն Հայ Դատի Յանձնախումբի՝ Ժան Այանեան: Նոյն ժամերուն, համախմբում մը տեղի ունեցած է Թրքական հիւպատոսարանին առջեւ (Փրատօ) նախաձեռնութեամբ՝ ՀԱՇ-ի:

Ժամը 20-ին, այս անգամ նախաձեռնութեամբ՝ ԺԱՖ-ի եւ ԻՒՔՖԱՖ-ի, Սէն - Ժորժ սրահին մէջ, Կոմիտաս Թատերախումբը ներկայացուցած է՝ Անոնք Ինկան (Իլ սոն Թոմպէ) եւ լուսարձակումով ներկայացուած է ժապաւէն մը՝ Ապրիլ 24-ը Երեւան:

**

ԼԻՈՆ

Լիոնի մէջ՝ մէկ ցոյց միայն: Ամբողջովին լեցուն Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, քաղաքապետին, երեսփոխաններու եւ երեք յարանուանութեանց հոգեւորականներու ներկայութեան կատարուած հոգեհանգստեան արարողութենէն վերջ, ժամը 16.30ին, թափորը, շուրջ 1200 հոգի, ճամբայ ելաւ դէպի Պէլքուր հրապարակը:

Առաջին շարքին մէջն էին երեսփոխաններ՝ Շառլ Խոնիւ եւ Ժան Փոփրէն եւ, քաղաքական ուրիշ մարդոց կողքին, Նորվան Եպիսկոպոս ու համայնքին անձնաւորութիւններէն շատեր:

Եռեւը, թափորը առաւելապէս կազմուած էր երիտասարդներէ, պատանիներէ, պարմանուհիներէ: Դրօշակներով - երկու եռագոյնները - եւ պաստառներով ճոխ թափոր մը՝ որ ճամբու ամբողջ երկայնքին, լոզունքներ տեղացուց Թուրքիոյ հասցէին:

Պէլքուր, դիմադրականներու յուշարձանին, ծաղկեպսակներ դրին քաղաքապետութիւնը եւ հայկական կազմակերպութիւններ:

Այս տարի, Լիոնի ցոյցը, անցեալէն աւելի ընդլայնուած ձեւով, ձօնուած էր Հայ Դատի պաշտպանութեան, բայց նաեւ՝ բոլոր ցեղասպանութիւններու զոհերուն յիշատակին եւ մանաւանդ՝ մարդու իրաւունքներու Պաշտպանութեանը: Ուրիշ կազմակերպութիւններու կողքին, ցոյցը հովանաւորուած էր հրէական միութիւններու Դաշնակցութեան տեղական վարչութեան կողմէ: Ներկայ էր շրջանին ռաբունապետը:

Հանդիսավար Ռոպէր Տօնիկեանի բացման խօսքէն վերջ, յաջորդաբար բեմ հրաւիրուեցան, հրապարակին վրայ, Իվ Ժուֆա, Ֆրանսայի մարդու իրաւունքներու լիկին նախագահը, Իվ Թէրնոն, Հայերու ցեղասպանութեան քաջ ծանօթ Ֆրանսացին եւ Ռոպէր Այտապիրեան: Բոլորն ալ շեշտը դրին մօտիկ ապագային Եւրոպայի Խորհրդարանին առջեւ, հայկական հարցին շուրջ տեղի ունենալիք վիճաբանութիւններուն կարեւորութեանը վրայ: Ռոպէր Այտապիրեան, նախագահ Հայ Դատի Յանձնախումբին, ծանրացաւ մանաւանդ մինչեւ հիմա կատարուած աշխատանքին վրայ եւ կոչ ըրաւ Հայութեան օգնել անոնց՝ որոնք պիտի շարունակեն աշխատիլ ի նպաստ ցեղասպանութեան ճանաչումին:

ՏԷՍԻՆԻ մէջ ալ տեղի ունեցաւ, առաւօտուն, հոգեհանգիստ եւ յետոյ՝ հաւաքոյթ ցեղասպանութեան յուշարձանին առջեւ. խօսք առին քաղաքապետ Փիէր Մութէն, Յակոբ Էթոյեան (Հ.Յ.Դ.եան) եւ Լիւսի Ղազարեան Նոր Սերունդի կողմէ:

Շնորհիւ կազմակերպիչ «Ապրիլ 24» յանձնախումբին մամուլի խմբակին լուրջ աշխատանքին, Լիոնի թերթերը, ձայնասփիւռները, ցոյցէն առաջ եւ վերջ լայնօրէն արձագանգեցին շրջանին Հայերու կեանքին մասին: Ուրբաթ իրիկունն իսկ հեռատեսիլը, իր տեղական լուրերուն մէջ, տուաւ պատկերներու շարք մը օրուան ցոյցէն՝ ուր յատկօրէն կ'երեւէին հակաթուրք պաստառներ:

**

ՆԻՍ

Ապրիլեան ոգեկոչումը կատարուեցաւ տպաւորիչ միասնականութեամբ մը, Նիս Քոթ - տ'Ազիւրի բոլոր հայկական կազմակերպութիւններու նախաձեռնութեամբ. Ապրիլ 23-ի երեկոյեան ժամը 20-ին Հսկում կատարուեցաւ Ս. Աստուածածին Եկեղեցին, որուն յաջորդեց բանախօսութիւն մը Օշական սրահը, կազմակերպութեամբ Հայ Մշակութային Ակումբին: Դասախօսն էր բժիշկ՝ Շապուհ Կէտիկ, նիւթ ունենալով «Հայերու ցեղասպանութիւնը 1915-ին եւ հետեւանքները» լուսապատկերներու ցուցադրութեամբ: Ուրբաթ, Ապրիլ 24, առաւօտեան ժամը 10-ին թափոր կազմուեցաւ Նիսի Մէրիտիէն պանդոկին առջեւ, բազմահարիւր հայրենակիցներու մասնակցութեամբ, եւ առաջնորդութեամբ Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ դիմադրականներու, իրենց դրօշակներով, ինչպէս նաեւ քաղաքապետարանի, նահանգապետարանի եւ զանազան կուսակցութեանց ներկայացուցիչներու: Ուշադրութիւն կը գրաւէր միօրեայ հայկական դպրոցներու աշակերտութիւնը: Մեռեալներու Յուշարձանին բազմաթիւ ծաղկեպսակներ զետեղուեցան, շրջանի բոլոր հայկական կազմակերպութեանց եւ միութեանց, ինչպէս նաեւ քաղաքապետութեան եւ նահանգապետութեան կողմէ: Մէկ վայրկեան լռութենէ ետք խօսք առաւ Ժան Ղազարեան, յիշելով թէ այս յարգանքի արարողութեամբ կ'ոգեկոչուին ապրիլեան նահատակները եւ Ա. եւ Բ. Աշխարհամարտերու ընթացքին Ֆրանսայի համար ինկած հայ մարտիկները: Ապա հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ, քարոզեց՝ Տարօն Ծ. Վրդ. Ճէրէճեան: Յետ արարողութեան տեղի ունեցաւ ընդունելութիւն մը:

**

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ

Ապրիլ 23-ին, տեղւոյն Ժերար Ֆիլիփ սրահին մէջ ոգեկոչուեցան Ապրիլեան նահատակները, շուրջ 300 հոգիի ներկայութեան, ինչ որ կարեւոր թիւ մըն է տեղւոյն փոքրաթիւ գաղութին համար: Ներկաներու կարգին հարկ է յիշել քաղաքապետ - երեսփոխան՝ Ժաք Պառէ (ընկերվարական), նահանգային խորհուրդի անդամ՝ Ժաք Շառուէն (Շիրաքեան): Խօսք կ'առնէր, յանուն Հայ Դատի Յանձնախումբին՝ Ռոպէր Այտապիրեան պարզելով Հայ Դատի բնոյթը՝ հողերու վերադարձ, ցեղասպանութեան ճանաչում Թուրք կառավարութեան կողմէ: Նոյնիմաստ ելոյթներ կ'ունենային նաեւ Ժաք Պառէ եւ Ժաք Շառուէն: Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցէին Վ. Ագըլեան եւ Փարիզէն՝ երգիչ Վիգէն:

Առաւօտը կը պատարագէր Յովսէփ Վրդ. Լեւոնեան: Տեղի կ'ունենար նաեւ տողանցք եւ համախմբում Մեռեալներու Յուշարձանին, ուր խօսք կ'առնէին յանուն Ապրիլեան Ոգեկոչման Յանձնախումբին՝ Աւետիս Քիւրաճեան և Հայ Դատի Յանձնախումբին՝ Աննիկ Պօյաճեան:

**

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ

Ապրիլ 24-ին, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուէր տեղւոյն նորակառոյց՝ Ս. Գրիգոր - Լուսաւորիչ Եկեղեցին: Կը պատարագէր եւ կը քարոզէր Զատիկ Աբեղայ Աւետիքեան: Տեղի կ'ունենար ծաղկեպսակի զետեղում Մեռեալներու Յուշարձանին, ներկայութեամբ քաղաքապետ՝ Ֆրանսուա Տիւպամշէլի ներկայացուցիչ՝ Ա. կցորդ՝ փրոֆ. Ք. Բապալիք - նահանգային խորհուրդի անդամ՝ Վիթալ Մերլէի: Խօսք կ'առնէին փրոֆ. Բապալ եւ յանուն Հայ Դատի Յանձնախումբին՝ Պրիժիթ Մոզեան:

**

ԿԱՐՏԱՆ

Ապրիլ 24-ի առաւօտեան, Կարտանի գերեզմանատունը՝ մեռեալներու յուշաքարին առջեւ, տեղի ունեցաւ ոգեկոչման արարողութիւն մը, նախաձեռնութեամբ՝ Հայ Երիտասարդաց Միութեան եւ մասնակցութեամբ Հ. Բ. Ը. Մ.ի տեղւոյն մասնաճիւղին: Ներկայ եղան Կարտանի քաղաքապետ Ռոժէ Մէյ, Թաղապետական Խորհուրդի անդամներ եւ զանազան շրջաններէ եկած Հայեր: Ծաղկեպսակներու զետեղումէն ետք խօսք առին Ժիզէլ Պօղոյեան, Մակար քհնյ. Նաճարեան եւ քաղաքապետը, անդրադառնալով 1915-ին Հայ ժողովուրդին դէմ կատարուած ցեղասպանութեան, մեր ժողովուրդի պահանջին: Քաղաքապետը խոստացաւ տարուան ընթացքին Կարտանի փողոցներէն մին կոչել Հայաստանի անունով:

**

ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ

Ընդհանրապէս տեղական մամուլը ժլատ է: Մարսէյլի մէջ, օրաթերթերը հազիւ կ'արձագանգէին հանդիսութեանց, Շաբաթ օր (Փրովանսալ, Մեռիտիոնալ), մինչ Մարսէյէզ լուռ կ'անցնէր:

Ազգային տարողութիւն ունեցող մամուլին մէջ, բացառութիւն կը կազմէր Լը Մոնտ, որ Շաբաթ իրիկուն (Ապրիլ 26 / 27), լաւագոյն տեղն ալ կը շնորհէր (էջ՝ 3) թէեւ շատ քիչ արձագանգ տալով հոս - հոն եղած ոգեկոչումներուն եւ ծանրանալով նոր լոյս տեսած երեք հատորներու՝ Թոյնպի, Լեփսիուս եւ բրիտանական Կապոյտ Գիրք եւ Քլէր Թրէան իր այդ գրութիւնը կը խորագրէր՝ «TROIS DOCUMENTS ACCABLANTS» ինչ որ, անգամ մը եւս կը փաստէ թէ այս հրատարակչական աշխատանքը (զոր առաւելաբար կը պարտինք Ժերար Շալեանի) կարեւորագոյն քարոզչութիւն է մեծամասնական մօտ:

Յօդուածին նախորդող լրատուութեան բաժնին մէջ, Լը Մոնտ կը գրէ թէ - «Փարիզ, քանի մը հարիւր հոգի տողանցեցին Հ. Յ. Դ.ի կոչին պատասխանելով: Օթաւա, հազար Հայեր ցոյց ըրին Խորհրդարանին առջեւ եւ տողանցեցին Թուրքիոյ դեսպանատան առջեւ պահանջելով Հայկ. Պետութեան մը հաստատումը եւ ցեղասպանութեան պաշտօնական ճանաչումը միջազգային հաւաքականութեան կողմէ: Միւս կողմէ, կը հաղորդէ Լը Մոնտ, ամերիկեան կառավարութիւնը չեշտեց Ապրիլ 23-ին, իր ընդդիմութիւնը, Քոնկրէսի մէջ քննուող այն բանաձեւին, որ կ'առաջադրէ «ցեղասպանութեան» ոգեկոչման Օրուան մը հաստատումը, ինչ որ ըստ Արտաքին նախարարութեան «կը նախատէ Թուրքիան»:

Այս ամփոփ լուրերուն կը յաջորդէ փաստաթուղթ - հատորներու յատկացուած գրութիւնը:

Պր. Սարգիս Սելթեկեան,
Տէր եւ Տիկին Պերճ Գուաֆեան եւ զաւակը,
Տիկին Գոհարիկ Սելթեկեան,
Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սելթեկեան,
Տիկին Վարդանոյշ Մարսա եւ աղջիկը,
Տիկին Զարուհի Այնթապլեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Ֆէրմանեան եւ զաւակները,
Տիկին Ատրինէ Սերոբեան եւ զաւակները,
Պր. Գրիգոր Պալիկեան եւ զաւակները,
Տիկին Արմենուհի Տէր - Մարգարեան եւ զաւակները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները (Հայաստան, Քալիֆորնիա, Լիբանան), խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ - մօր, ազգականին, խնամիին եւ կնքամօր՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻԱՄ ՍԵԼԹԵԿԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Քէյմէճեան)

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 22-ին, 80 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Չորեքշաբթի, Ապրիլ 29, ժամը 10.30-ին Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանեօ - Քոմինալի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Պր. Սելթեկեանի եւ զաւակներուն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Ալէն Թոփճեան եւ զաւակը՝ Ֆրանսուա հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան, Կիրակի, Մայիս 3, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց մօր եւ մեծ - մօր՝

ՇԱՔԷ ԹՈՓՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Յարութիւն Փափազեանի մահուան տարելիցին առթիւ, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան եւ զաւակները 500-ական Ֆր. կը նուիրեն Շաւիլի Դպրոցին, Դպրոցասէր եւ Սամուէլ - Մուրատեան Վարժարաններուն (տանկալ «Յառաջ»էն) եւ «Յառաջ»ին:

ՍԷՆ - Թ'ԷԹԻԷՆ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Մայիս 3, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10.30-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԶԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Առնուվիլ - Սարսէլի մասնաճիւղը խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնէ Տիկին Արսինէ Պառաւեանի մահուան առթիւ իր զաւակներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն եւ այս առթիւ 500 Ֆ. կը նուիրէ Համազգայինի եւ 500 Ֆ. Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան:

**

Ֆրանսայի Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը կ'ողբայ վեթերան ընկերուհի՝

Ա. ՊԱՌԱՒԵԱՆԻ

մահը եւ ցաւակցութիւններ կը յայտնէ իր ընտանեկան պարագաներուն:

YAN'S CLUB
5, ave. Reille — 75014 Paris
SOIREE-DEBAT
et SIGNATURE
avec
CHARLES VILLENEUVE
pour son livre
HISTOIRE SECRETE
DU TERRORISME
Mardi 28 Avril à 20h30
suivi d'un dîner à 22h
Réservation pour le dîner : 45. 89. 20. 48

ՀԱՄԵՐԳ

ԳՈՒՍԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

Ղեկավարութեամբ
եւ դաշնակի ընկերակցութեամբ՝
ԺԻՒԼԻԷԹ ԵԼՄԱՋԵԱՆԻ

Մասնակցութեամբ՝
ՎԱՐԴՈՒՀԻ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ
(Մեծօ Սոփրանօ)
ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ
(Թէնոր)

Կիրակի, Մայիս 3, ժամը 15.30-ին Սուրբ Սահակ - Մեսրոպ Մշակութային Տան մէջ
339, ave. du Prado - 13008 Marseille

Յայտագիր. - Կոմիտաս, Ա. Պարթեւեան, Վ. Սարգսեան, Թ. Ալթունեան, Ք. Կարա Մուրզա:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ Պուա - Գոլոմպի եւ Արժանթէօյի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները Մայիս 4, Երկուշաբթի, ժամը 20.30-ին:
CENTRE CULTUREL
rue Robert Lavergne — ASNIERES

Imprimé sur les Presses du Journal «HAR ATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
29

MERCREDI
29 AVRIL
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.476 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.476

24 AVRIL : Jour de la mémoire vivante

«Il ne sera pas dit qu'un génocide aura jamais été réussi : on n'hérite pas des gens qu'on assassine»

NDLR.- Nous publions ci-dessous l'intégralité de l'intervention du Docteur Yves Ternon, le 24 avril à Lyon. Le titre est de la rédaction.

Depuis plusieurs années le Congrès des Etats Unis est appelé à se prononcer sur une résolution faisant du 24 avril une «Journée nationale de commémoration de l'inhumanité de l'homme envers l'homme». Les intérêts politiques ont toujours prévenu l'adoption de cette résolution mais il n'en demeure pas moins que le 24 avril a été perçu comme un symbole, symbole du génocide des Arméniens, mais aussi symbole du crime contre l'Humanité, comme la journée du souvenir de toutes les victimes d'un génocide.

En soi, l'épisode du 24 avril n'est pas un des plus horribles de l'extermination du peuple arménien. Il y eut dans les provinces orientales ou dans les déserts de Mésopotamie, à Kemakh Boghaz ou à Deir el Zor, des massacres plus massifs et plus cruels. En fait, les arrestations des 24 et 25 avril 1915 ont une autre signification. Ces jours là, le Comité Union et Progrès jetait le masque. Dans la capitale ottomane, sous les yeux des ambassades, il faisait procéder à une grande rafle des notables et intellectuels arméniens. Il opérait au grand jour, sous un prétexte futile - celui de la pseudo - rebellion de Van - une action de sélection, prélude à l'extermination d'un peuple. Bref, le 24 avril, par ses actes, le gouvernement jeune turc reconnaissait ... implicitement sa volonté d'anéantir les Arméniens de l'Empire ottoman. Et entamait un processus dont les étapes se déroulèrent ensuite avec une inexorable rigueur. Pour la première fois dans l'histoire contemporaine - et les exemples sont rares dans un passé plus lointain aux mentalités et aux moyens différents-, pour la première fois, un gouvernement mettait sa technique au service d'une œuvre d'anéantissement.

Aujourd'hui, 24 avril 1987, cette évocation prend à Lyon une signification particulière. Dans quelques semaines va s'ouvrir un des premiers procès en Europe pour fait de génocide, celui de Klaus Barbie. Si la plupart de ses crimes sont en effet couverts par la prescription, il en est un qui échappe au temps, un crime pour lequel il reste condamnable, un crime qui poursuit les bourreaux au delà de la mort : le crime de génocide. L'imprescriptibilité du crime de génocide qui nous réunit ici un 24 avril, alors que tous les assassins du peuple arménien sont depuis longtemps morts, nous rend solidaires de toutes les victimes des génocides, et d'abord de celles dont l'évocation ne cesse depuis plus de quarante ans de faire frémir l'humanité consciente : celles du génocide des Juifs par les nazis.

Il est nécessaire de comprendre que le génocide est un processus unique et que les victimes doivent s'allier pour résister à toute forme de génocide au lieu de s'opposer par les dissemblances de leurs malheurs. Les deux génocides furent certes différents. L'Empire ottoman ne disposait pas de moyens techniques de l'Allemagne nazie. Les déportations par chemin de fer représentaient déjà une innovation, mais elles n'eurent pas l'ampleur des vastes transferts par rail dans des wagons scellés. Les Jeunes Turcs n'avaient pas imaginé, encore moins conçu, les vastes complexes concentrationnaires dévolus à l'extermination ou au travail forcé. Ils étaient des artisans, pas des industriels de la mort. Les Jeunes Turcs n'avaient de haine que pour les Arméniens, pas pour la race arménienne. Le viol, le rapt d'enfants, le trafic d'esclaves faisaient partie de leur programme. Nationalistes, ils ne craignaient pas de souiller le sang turc avec du sang arménien. Ils avaient la rage de faire disparaître toute différence au sein d'un Empire devenu turc et homogène, non celle de purifier la race. Les Arméniens étaient coupables à leurs yeux d'être Arméniens, non d'être nés Arméniens. S'il y eut des survivants dans les convois de déportés arméniens, ils se retrouvèrent dans les orphelinats ou dans les familles turques, voués à la perte définitive de leur identité. Si un enfant juif était déjà condamné aux yeux des racistes nazis parce qu'il avait du sang juif, un enfant arménien le devenait aux yeux des idéologues de l'Ittihad dès qu'il pouvait se souvenir, donc, plus tard, se venger. La folie criminelle était donc différente et l'on pourrait multiplier les exemples de ces différences. Ces différences, sans doute profondes et même essentielles, qui confèrent un supplément d'horreur à Auschwitz, ne suffisent pas à opposer les deux crimes car ils sont de même nature et ils présentent assez de caractères communs pour être les modèles de génocides du XXème siècle. Et c'est bien la nature très particulière de ce crime qui nous réunit le 24 avril, sa nature totalitaire.

Le génocide est un crime commis par l'Etat. Il signifie qu'un pouvoir a détourné la loi, qui a pour fonction d'établir des rapports harmonieux entre l'individu et l'Etat, pour se retourner contre un groupe d'individus. Il signifie que l'Etat a pris la décision d'assassiner certains de ses citoyens non pour les délits qu'ils auraient pu commettre mais parce qu'ils appartiennent à un groupe. Il signifie que l'Etat va déléguer ses pouvoir à des fonctionnaires chargés d'arrêter puis de tuer des gens qu'ils ne connaissent pas pour la seule raison qu'ils portent une étiquette. Le 24 avril 1915, des fonctionnaires turcs, munis d'une liste soigneusement établie, ont arrêté des hommes pour délit d'appartenance à un peuple, que, dans les locaux d'une administration d'Etat, on avait décidé de supprimer. Voilà ce que symbolise le 24 avril : le monstrueux détournement du pouvoir, la perversion de la substance même du Droit, l'inversion de l'Etat qui au lieu de traquer le meurtre devant ses tribunaux devient lui même l'instrument du meurtre.

Ne croyez pas que je profite de l'opportunité du procès Barbie pour tenter d'enlever au 24 avril sa signification arménienne. Je veux, au contraire, rendre

(suite page 4)

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ԱՊՐԻԼ 20 – 23)

«ԱՐԱՐԱՏ»Ի ԽԱՂԵՐԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Երեւանի «Արարատ»ը, որ Ապրիլ 13–ին Սուրիա գացած էր բարեկամական կարգ մը հանդիպումներ ունենալու տեղական խումբերու հետ, առաջին խաղը ունեցած է երկրին հաւաքական խումբին դէմ: Հալէպ տեղի ունեցած այս խաղը վերջ գտած է հաւասար (2 – 2) արդիւնքով: «Արարատ»ի հաշւոյն կոլերը նշանակած են Խաչատրեան եւ Վերանեան: Երեւանցիները երկու անգամ յաղթած են «Ալ Իթթիհատ» ակումբի. նախ՝ 3 – 1 արդիւնքով. կոլերը նշանակած են Յովսէփեան, Վերանեան եւ Սաֆարեան: Ապա՝ 6 – 0. կոլերը նշանակած են Յովսէփեան, Մարկոսեան, Քոչարեան, Խաչմանեան, Սարգըսեան եւ Սաֆարեան: Տեղական մամուլը վեր առած է «Արարատ»ի մարզիկներու վարպետութիւնը եւ թէքնիքը:

* * *

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԲԱԺԱԿԻ ՄՐՑԱՇԱՐՔ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՊԱՐՏՈՒԱԾ

Խորհրդային Միութեան ֆութպոլի դաշնակցութեան բաժակի մրցաշարքը սկսած է: «Արարատ» իր առաջին հանդիպումին 1–ի դէմ 2 կէտով պարտուած է Թիֆլիսի «Տինամօ»էն: Խաղը տեղի ունեցած է Երեւան: «Արարատ» դաշտ իջած է երիտասարդական կազմով (ծանօթ է որ խումբը իր հիմնական կազմով Սուրիա գացած էր): Այսուհանդերձ Երեւանցիները լաւ խաղարկութիւն մը ցուցաբերած են եւ 24–րդ վայրկեանին 17–ամեայ Ա. Դեմիրճեան նշանակած է կոլ մը: Երկրորդ կիսախաղին դաշտին տէրերը անցած են պաշտպանութեան եւ հիւրերը տիրապետած են խաղին՝ 61–րդ եւ 67–րդ վայրկեաններուն նշանակած են երկու կոլեր: Ի տարբերութիւն անցեալ տարուան անդրանիկ մրցաշարքի, այս տարի իւրաքանչիւր խմբակէ երկուական խումբեր կ'անցնին յաջորդ հանգրուան: «Արարատ» հանդէս կուգայ Բ. ենթախումբէն, ուր կը գտնուին Թիֆլիսի «Տինամօ»ն, Լանչխութիի «Գուրիա»ն եւ Պաքուի «Նեֆթչի»ն: Նոյն օրը, «Նեֆթչի» 1 – 0 արդիւնքով յաղթած է «Գուրիա»ի:

* * *

Ա. ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ «ԿՈՏԱՅՔ» ՀԱՒԱՍԱՐ

Ապրիլ 18–ին, Աբովեանի «Կոտայք»ը իր դաշտին վրայ ընդունած է Մոսկուայի «Լոկոմոտիւ»ը: Խաղին սկիզբէն «Կոտայք»ի տղաքը անհատական հսկողութեան դիմած են մրցակիցներու նկատմամբ, զանոնք զրկելով արագ գործողութիւններ իրագործելէ: Երկրորդ կիսախաղին կողմերը աւելի աշխոյժ խաղարկութիւն մը ցուցաբերած են եւ տասը վայրկեան ետք Մոսկուացիները յաջողած են կոլ մը նշանակել: Պարտութեան վտանգը ստիպած է Աբովեանցիները վերադասաւորելու իրենց ուժերը եւ անցնելու վճռական գործողութիւններու: Նման գրոհներէն մէկուն ընթացքին է, որ Գ. Յովհաննիսեան հեռուէն զօրաւոր հարուածով մը գնդակը ղրկած է «Լոկոմոտիւ»ի բերդին վերի անկիւնը եւ խաղը վերջ գտած է հաւասար (1 – 1) արդիւնքով:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՒՍՏՐԻՈՅ Նախագահ՝ Քուրթ Վալտհայմի Միացեալ – Նահանգներ մուտքը արգիլուած է, անցեալին իր կատարած դերին պատճառաւ գերմանական բանակին մէջ: Ուաշինկթընի Աւստրիոյ դեսպանը Վիէննա կանչուեցաւ իր կառավարութեան կողմէ, Աւստրիա վրդովեցուցիչ գտնելով այս որոշումը: Արդարութեան նախարարն է որ «նկատողութեան ցանկ»ի մը վրայ առած է Վալտհայմի անունը, այսինքն տեսակ մը սեւ ցանկ: Աւելորդ չէ, թերեւս յիշել թէ 1971էն 1981, Քուրթ Վալտհայմ ընդհ. քարտուղար էր Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան եւ կը թուի որ անցեալ չունէր եւ Աւստրիոյ նախագահական ընտրութիւններու առեն է, որ երեւան հանուեցաւ այդ անցեալը:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ Նախարարաց Խորհուրդը որոշեց ընդունիլ Թուրքիոյ թեկնածութիւնը Հասարակաց Շուկային եւ թղթածրարը յանձնել յանձնախումբին: Այս վերջինը, յետ – ուսումնասիրութեան տեղեկագիր մը պիտի յանձնէ նման անդամակցութեան մը պատեհութեան մասին եւ այն առեն Խորհուրդը պէտք է իր որոշումը տայ միաձայնութեամբ: Այս առընչութեամբ, «Քոթիտիէն տը Փարի», երկու հարցազրոյց հրատարակած է, մէկը՝ թեր (Ժան – Թոմա Նորտման), միւսը՝ դէմ (փրոֆ. Միլլիէզ, որ նաեւ նախագահ է կիպրացի ժողովուրդին պաշտպան կոմիտէին):

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետը՝ Շամիր, որ 48 ժամուան այցելութիւն մը կը կատարէր Փարիզ, անգամ մը եւս դէմ արտայայտուեցաւ միջազգային ժողովի մը Մերձաւոր – Արեւելքի շուրջ: Ինք կողմնակից միայն երկկողմանի բանակցութիւններու Իսրայէլի եւ դրացի արաբ Պետութիւններու միջեւ: Իր տեսակէտին աւելի ուժ ալ տալու համար, կը ծանրանայ ՊԱԿ–ի վերջին ժողովին տուած արդիւնքներուն վրայ: Ըստ իրեն, յանուն միասնականութեան Արաֆաթ շատ զիջումներ ըրած է Պաղեստինեան ծայրայեղ տարրերուն (Հապաշ, եւայլն):

ԵԳԻՊՏՈՍ որոշեց փակել ՊԱԿ–ի բոլոր գրասենեակները Եգիպտոսի մէջ: Ասիկա հետեւանք է, ՊԱԿ–ի ժողովին եզրափակիչ բանաձեւին, ուր ՊԱԿ–ի գործադիր կոմիտէին կը յանձնուի Գահիրէի հետ յարաբերութիւններու բնոյթը, հիմ ունենալով պաղեստինեան Ազգային Խորհուրդի նախորդ նստաշրջանի բանաձեւերը, մասնաւորաբար 16–րդը: Այս բանաձեւը կը թելադրէր որ ՊԱԿ–ի յարաբերութիւնները ամրապնդուին «եգիպտական դեմոկրատ ուժեր»ու հետ, եւ ոչ՝ Գահիրէի կառավարութեան:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ նոր յաւելում մը կրած է Մարտին եւ գործազուրկներու պաշտօնական թիւն է 2 միլիոն 675 հազար: Մարտին 21.400 նոր գործազուրկ աւելցած է, ինչ որ 0,8%-ի համեմատութիւն մը կը նշանակէ:

ՍԻՏԱ–Ն շատ մեծ համեմատութիւններ կ'առնէ, եւ ըստ Առողջապահութեան միջազգային կազմակերպութեան, մինչեւ 1991 ՍԻՏԱյէ վարակուածներու թիւը հարիւր միլիոնի պիտի հասնի աշխարհի մէջ: Ֆրանսայի Առողջապահութեան նախարարը – որ բացառաբար բժիշկ է – որոշած է կարեւոր պիւտճէ մը յատկացընել կանխող միջոցներու լայն քարոզչութեան մը համար, մետիաներու եւ մինիթէլի միջոցաւ:

ՊԱՐԻՍՊՆԵՐ ԵՒ ԲԱՑ ԴՌՆԵՐ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ինչ որ կը փրկէ Շահան Շահնուրը իր արուեստն է եւ ոչ թէ իր պարտուողական գաղափարները որոնք զգայացունց հընչելու եւ ուշադրութիւն գրաւելու համար է որ իրենց ծայրայեղ չափերուն հրուած են եւ որոնք արդէն գիտենք որ սխալ դուրս եկան, բարեբախտաբար։ Անշուշտ նահանջ մը կայ եւ ժխտական երեւոյթներ, ախտանշաններ կը վխտան մեր հանրային կեանքին մէջ քովն ի վեր ու վար յաճախ աննշմարելի արժանիքներու՝ որոնց բանալին անցեալի աւերակներուն տակ մնացած է։ Սակայն ճանչնալու է հայ ժողովուրդին խորագոյն ճշմարտութիւնը (ու մենք կը կարծենք թէ քիչ մը մօտեցած ենք այդ խորհրդաւոր աշխարհներուն...), անհրաժեշտ է որ մտաւորական վերնախաւը խելքն ու յստակատեսութիւնը չկորսնցնէ եւ կրկնապատկերներէ չտարուի, զոհը չերթայ շուարած զանգուածներու խուճապին՝ երբ Համլէնի մուկերուն ու բնակիչներուն պէս անոնք կը վազեն, քիթին տակէն իրենց վրայ խնդացող արընդահարներու ետեւէն դէպի շահագործումի դրախտները։ Առ հասարակ, ինչ որ չի տեսնուիր ու չըսուիր մարդու մը կամ ժողովուրդի մը մասին շատ աւելի կարեւոր է քան այն որ թմբուկով կամ բարձրախօսով մարդիկ կը յայտարարեն իրարու՝ որովհետեւ պատրուակի մը պէտք ունին իրենց ոչնչութիւնը կահաւորելու կամ որովհետեւ պէտք ունին կարեւոր զգալու ուրիշի մը ցոլացումին տակ։ Սակայն անցնինք – աս ենք մենք, մարդիկս, եւ ոչ աստուած ոչ սատանան կրնան մեզ փրկել։

Գիտենք թէ ամերիկացի ժողովուրդին միջին մտածողութիւնը որքան մակերեսային է, որքան խոցելի՝ իր ներքին համոզումներու, քննական կարողութիւններու ու հաւաքական խտէալներու գիտակցութեան մէջ։ Սակայն քանի հոս ենք մենք Հայերս, ինկած «զիփ գոտերու եւ էրիա գոտերու» ուռկանին մէջ՝ ուզենք չուզենք պիտի յարմարինք առանց սակայն կապկելու խուժանային տրամադրութիւնները որոնք գաղտնօրէն կը գործեն Ամերիկայի բարօրութեան, ազատութեան ու երջանկութեան դիմակին տակ։ Անհաւանական չէ որ մեր երկրի գաղտնի սպասարկութեան ոգին իր բոլոր քօղածածկ անբարոյականութեամբ մտերիմ մէկ բաղադրիչը ըլլայ միջին Ամերիկացիին հոգեբանութեան (եթէ արտօնուի «միջին – ամերիկացի» տիպար մը անջատել Բաբելոնեան աշտարակի նմանող խառնիճաղանճէն որ կը լեցնէ մեծ քաղաքները ու անկարելի կը դարձնէ «մշակուած դասակարգի» մը ստեղծումը հակառակ որ գոյութիւն ունի «մշակուած զանգուած» մը)։ Ատոր համար չէ՞ որ Հայու սրտեր չեն տաքնար, չեն բացուիր այս երկրին մէջ ու կէս դար առաջ գործուած ոճիր մը կը շարունակէ թունաւորել միտքերը։

Բայց քանի այս մոլորակին վրայ ինկեր ենք՝ փորձենք ապրիլ։ Ճիշդ է որ մենք Հայերս մեծամասնութեամբ պահպանողական բնաւորութիւն ունինք եւ ամէն անգամ որ զանգուածային գաղթով մը նոր երկրի մը մէջ տեղաւորուած ենք՝ ըլլայ նախ Միջին – Արեւելքի ու հիմա Գանատա եւ Միացեալ–Նահանգները՝ մեր պահպանողական եւ աւանդապահ նկարագիրը աստիճան մը աւելի շեշտուած է, քայլ մը ետ գացած ենք։ Սակայն ատով հանդերձ ազատ մտածողութիւնը գնահատած ենք եւ մեր անհատապաշտութեան որակը միշտ աւելի բարձր եղած է քան այն որուն կը հանդիպինք այս աշխարհամասին մէջ ամէն քայլափոխի։ Այնպէս որ կը թուի թէ այդ նշանաւոր վիզան որ մեզ արտօնած է այս էլտորատօ մտնել՝ մեզ հետ բերած է նաեւ մշակութային շեշտ արժէքներ, մարդկային որակով աւելի ընտիր նկարագիր մը քան այն որ կը շրջի հազարաւոր Մարքէթ սթրիթներու մայթերուն։ Մեծ երկիրներ, ինչպէս Ամերիկան, մեծ են իրենց թերութիւններով եւ արժանիքներով։ Մենք փոքր ազգ ենք եւ մեր մշակոյթը մեր չափին համեմատութեամբ շինած ենք։ Սակայն կուզենք պահել մեր ինքնութիւնը որովհետեւ մերն է, վաւերական եւ անզուգական եղանակով մը։ Ասիկա կ'ըսենք որովհետեւ ատենէ մը ի վեր անօրինակ, անբնական իրողութիւններու հանդիպատես կ'ըլլանք եւ որոնք խոտոր կը համեմատին բարոյական հիմնական սկզբունքներու որոնց վաւերականութիւնը հայ ժողովուրդը դարուն փորձառութեամբ ստուգած է։ Կ'ակնարկուի ինքնացուցադրումի, փառքի ու վարկի հետապնդումի անողոք հիւանդութեան որ վարակած է յատկապէս Միացեալ – Նահանգներու մեր գաղութը։ Հոգեւորականներու ձեռնադրութեան կամ պաշտօնավարութեան տարեդարձներու, եւ նման պարագաներու առթիւ սարքուած հանդիսութեանց ու մեծարանքներուն հաւանաբար կարելի է աչք գոցել, հակառակ որ յստակ թէ նման ձեռնարկներու պարագային բարոյական սկզբունքի խախտում մը կայ որովհետեւ կրօնական ծառայութիւնը իր վարձատրութիւնը ի վերուստ կը ստանայ միայն, եւ թէ ան կոչում մըն է որ չի գնահատուիր ճառերով, ծափով կամ դրամով։ Աւելի լուրջ է հարցը երբ ակադեմական ու գեղարուեստական մտաւորականութիւնն է խնդրոյ առարկան։ Անկասկած որ այլասերում մը բոյն դրած է սրտին մէջը այն մարդոց որոնք վայելելով հանդերձ մեր բոլորին անվերապահ գնահատութիւնն ու յարգանքը իրենց վաստակին համար՝ անօրինակ պահանջը կը զգան իրենց անձին սահմանազանց բրոքականը ընելու ամէն կարելի ու անկարելի միջոցներով։ Տգեղ երեւոյթ է ու ճիշդ իր հակառակ ազդեցութիւնը կ'ունենայ։ Ու մանաւանդ՝ կը տկարացնէ մտաւորականութեան հեղինակութիւնը ու ղեկավարելու կարողութիւնը։

Նոյնքան ու հաւանաբար աւելի վնասակար է մեր հանրային բարոյականին համար գրական մտաւորականութեան մէկ մասին ցուցաբերած անյագելի ախորժակը գովեստի, մեծարանքի, տեսանելիութեան։ Մարդիկ անշուշտ ազատ են կեանքի որեւէ ոճ որդեգրելու կամ ստեղծելու, մանաւանդ Ամերիկայի նման «ազատ – միտ» երկրի մը մէջ ուր կարճ է մարդոց յիշողութիւնը, սկսելով նախագահէն, ուր աւանդութիւն ու յետամնացութիւն գրեթէ հոմանիշներ են եւ ուր վաճառքի եւ առուծախի ամբողջ հոգեբանութիւն մը, թեքնոլոճի մը՝ շուկայի աշխարհէն մտքի աշխարհ անցած են։ Եւ մենք Հայերս, կամայ թէ ակամայ պէտք է մասնակցինք այս որակի քաղաքակրթութեան՝ առանց սակայն անտեսելու պարտադրանքները զորս մեր ազգային շահերը մեր վրայ կը դնեն։ Առաջինը՝ տոհմիկ ինքնութեան պահպանումին կամ զարգացումին հարցն է, յետոյ՝ հաւաքական գիտակցութեան մը եւ ազգային մշակոյթի մը անհրաժեշտութիւնը, Հայ Դատի հետապնդումը։ Այս բոլորին համար Սփիւռքահայ մտաւորականը հանրային յաւելեալ պարտաւորութիւններ ունի, սահմանափակումներ՝ որոնք ոչ – հայը կը մերժէ ընդունիլ։ Հայ մտքի մարդը կամ կինը սոսկ անհատ մը չէ այլ գրեթէ խորհրդանշան մը, չափանիշ մը որ ստիպուած է հանրային զուսպ, պատասխանատու դիմագիծ մը ունենալ։ Պէտք կա՞յ աւելցնելու թէ այս սեղմումները ի զօրու չեն երբ հարցը վերաբերի իր գործին՝ որ անկաշկանդ միջավայր կը պահանջէ որպէսզի ծնի, աճի ու տեւէ։ Դժուար է անձի ու գործի միջեւ այս պրկումը, երկուութիւնը պահել առանց կեղծիքի մէջ իյնալու, բայց կը խորհինք թէ անկարելի չէ։ Յաճախ խօսք կ'ըլլայ ընտրանիի մասին ու հարց կուտանք թէ ինչպէ՞ս կարելի է բնորոշել զայն։ Կը կարծենք թէ հայ մտաւորականին կեցուածքը իր գործին հանդէպ եւ իր հանրային դիմագծութեան գիտակցութիւնը՝ մաս կը կազմեն այդ ընտրանիի չափանիշերուն։ Իսկ անոր անձը, այդ չքնաղ, սիրելի էակը որ գինետներու, գուրգուրանքի, պատրանքներու եւ բառերու մէջ կը փաթթենք որ չըլլայ թէ առանձին մնանք ամայի, անտէր ու խուլ տիեզերքին մէջ, ուրկէ աստուած իսկ փախեր գացեր է, այդ մտերիմ անձը՝ պատուանդանը՝ որ յաճախ կը շփոթուի արձանին հետ – ո՞ւր դնենք զայն։ Ան կրնայ սպասել դրան քով, շատ ալ կարեւոր չէ, ամէն պարագայի՝ ոչ այնքան կարեւոր որ արժանի ըլլայ հանրութեան ուշադրութիւնը իր վրայ կեդրոնացնելու։

Դժբախտաբար սակայն այդ անձը միշտ պիտի միջամտէ մեր ընկերային ու մանաւանդ իմացական կեանքին մէջ իր անխոստովանելի գոհացումը պահանջելու համար։ Անցեալ տարի էր միայն որ բանաստեղծ Եղիվարդ, Պատրիարք Երուսաղէմի Սուրբ Յակոբայ Վանքին, մերկանալով իր հանգամանքէն ու վարկէն, իր վաստակէն ու նուիրական կոչումէն՝ իր սոսկական, պարագայական անձը կը պարտադրէր հանրային ուշադրութեան՝ Պատրիարքարանի կրօնական պարբերաթերթին մէջ հրատարակելով անորակելի անստորագրելի ու անկրկնելի լեզուով գրուած խմբագրականներու շարք մը։ Ո՞վ էր տուժողը, հեղինակէն զատ։ Անշուշտ մենք, հանրութիւնը։ Այս պարագային կարեւոր չէր անշուշտ նիւթը շղթայազերծող հարցը ոչ ալ երկու կողմերէն ով իրաւունք ունէր։ Մենք հանրութիւնն ենք ու կը զբաղինք միայն երեւոյթներով, սկզբունքներով եւ կացութիւններով եւ ոչ թէ անձնական հաշիւներով որոնց համար դատարանները աւելի յարմար են։ Եւ վերջին հաշուով, հետաքրքրականը ինքը Եղիվարդը չէ այս պարագային այլ իր առթիւ ստեղծուած կացութիւնը, ախտանշանը։

Սակայն առանց մինչեւ Երուսաղէմ երթալու, հոս մեր քթին տակ ալ նման երեւոյթներ պարզուեցան վերջերս, նոյնքան անախորժ կերպով։ Կ'ակնարկուի Լոս – Անճըլըս լոյս տեսնող պարբերաթերթի մը սիւնակներուն մէջ հրատարակուած յօդուածաշարքի մը, գրուած բաւական անհարկին բացասական լեզուով ու ոգիով՝ ուր հեղինակը, հրապարակագիր ու թարգմանիչ Պր. Մարգպետ Մարկոսեան, ծանր ամբաստանութիւններու տակ կը դնէր բանաստեղծ ու թարգմանիչ Օր. Տիանա Տէր – Յովհաննէսեանի անձը ու մտաւորական պարկեշտութիւնը։ Վէճին պատճառը կրկին անշահեկան է հանրութեան համար հակառակ որ արարքը դատապարտելի կը գտնենք մենք եւ ոչ մէկ պատճառաբանութիւն կրնայ արդարացնել համայն հայութեան համակրանքը վայելող եւ արդի անգլիագիր հայ բանաստեղծութեան ոգիին հետ նոյնացած անձի մը հանդէպ հրապարակային կործանարար ու վարկաբեկիչ ելոյթը։ Անձնական հաշիւներ պէտք չէ հանրային դատաստանին բերուին որովհետեւ ոչինչ կը լուծուի հոն, ուր վէճեր միակողմանի ու կրքոտ եղանակով կը ներկայացուին։ Նոյն դիտողութիւնը կարելի է ընել Եղիշէ Պատրիարքի դէմ հանուած ահաւոր ամբաստանութիւններուն կապակցաբար՝ երբ այս վերջինին զլացուեցաւ միջոցը եւ առիթը իր մեկնակէտը ամբողջութեամբ հայ ժողովուրդին ներկայացնելու։ Այնպէս որ երկու պարագաներուն ալ անձնական հաշիւներ կը մաքրուէին եւ դժբախտութիւն մըն ալ այն եղաւ որ չգտնուեցան արի, անկողմնակալ եւ հայ գրագէտի վարկին հանդէպ նախանձախնդիր գրողներ՝ որոնք ձայն բարձրացնէին ի պաշտպանութիւն ուրիշ հայ գրողի մը պատուին եւ պահանջէին որ ճշմարտութիւնը լոյսին բերուէր։ Տեղին է յիշեցնել անգամ մըն ալ թէ Սփիւռքահայ մտաւորականութեան ճակատ մը, դաս մը գոյութիւն ունի եւ ամէն անգամ որ ոեւէ գրող կը թերանայ իր բարձր սկզբունքներուն հանդէպ՝ հոն բոլոր մտաւորականները թերացած կ'ըլլան։ Անհրաժեշտ է որ իրար կռնակ կենան, մէկզմէկու վարկը պաշտպանեն եւ մանաւանդ կարենան շրջանցել իրենց կուսակցական, դաւանական ու այլ պատկանելիութիւններն իսկ՝ ամէն անգամ եւ ուր որ իրենց հասարակաց կոչումին վտանգ մը սպառնայ։

Ցիր ու ցան թերացումները որոնց ակնարկուեցաւ այս գրութեամբ շատ բնական երեւոյթներու կերպարանք կ'առնեն երբ դրուին շատ աւելի տարածուն շրջագծին մէջ որ մեր ժողովուրդին կեցութիւնն է պատմութեան ներկայ հանգրուանին։ Դժգոհ ենք բոլորս ալ մեր ազգային ճակատագրով, ուր դառնանք ծուռ, ծիծաղելի, ժամանակավրէպ կամ վնասակար երեւոյթի մը կը զարնուի քիթերնիս, ինչ ալ ընենք քիչ է, ուշ է, յաճախ ապսիւրտ՝ դարմանելու համար վէրքերը ու կարկտելու բզկտուած առագաստը։ Կարծէք շատ քիչ բան փոխուեր է այն երանելի օրերէն երբ մեր դպրոցներուն մէջ աշակերտներուն արգիլուած էր զբօսանքին բակ ելլել ու խաղալ՝ կօշիկ չմաշեցնելու համար, ինչպէս կը պատմէ Մեսրոպ Նուպարեան իր Մանկութեան Յուշերուն մէջ, երբ Ամիրաներու տղոց պզտիկին շալվար հագուողներուն կ'արգիլուէր եկեղեցի մտնել, երբ Պուրսայի նման քաղաքի մը 8000 հայութեան մէջ միայն 50–էն 60 հոգի հայերէն կրնային խօսիլ, երբ «Մասիս»ի պէս լրջախոհ թերթ մը իր հանրութեան հարցարան մը կ'ուղղէր հարցնելով թէ ո՞վ է յանցաւորը, հա՞յրը, տղա՞ն թէ աղջիկը՝ երբ հայ երիտասարդ մը անձնասպան կ'ըլլար որովհետեւ հայրը արգիլած էր իր սիրած աղջկան հետ ամուսնանալ, երբ Արմենակ Հայկունին կը բանադրուէր Ազգային իշխանութեանց կողմէ որովհետեւ համարձակած էր գիջութեան մասին գիրք գրել...։

Փոխուա՞ծ ենք – շատ քիչ։ Խնդիր չէ սակայն, ազգային գիտակցութիւնն է կարեւորը ու պայքարը որ կը շարունակուի քիչ մը աւելի արդարութեան, երջանկութեան ու ճշմարտութեան համար։ Որքան ատեն արթուն են ազգին լուսարարները ու եկեղեցւոյ ժամկոչները, որքան ատեն անծանօթ ընտրանիին դրօշը բռնած առջեւներէն կը քալէ ու բազմութեան կը խառնուի, որքան ատեն կան Հայեր որոնք կեանք ու խալալ չեն սակարկեր, ու կան Հայեր որոնք կը հաւատան իրենց ազգին ու կրնան ընդնշմարել Լուսաւորչի կանթեղը Արարածի կատարին, Շան – գէլէգէի երկայնքին ու Թայմզ Սքուէրի կատարի լուսաւորումին մէջ՝ այնքան ատեն յոյս կայ։ Առողջ են մեր բնազդները։

Բայց յոյսը չի բաւեր, անշուշտ։

«Ասպարէզ»

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՎԵՐԱՄՈՒՏԸ ԱՅԺՄԷՆ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻ

Այս վերջին տարիներուն հայերէն լեզուի ուսուցումը մտահոգութեան նիւթ դարձած է շատ մը կազմակերպութիւններու համար։ Դասախօսութիւն, ցուցահանդէս, կլոր սեղան, հանդիպում, գրքոյկ, հանրային կարծիքի քննութիւն նոյնքան միջոցներ են հարցը արծարծելու, լուծումներ որոնելու, հանրութեան ուշադրութեան յանձնելու այս խիստ կարեւոր խնդիրը որուն հետ առնչուած է մեր գաղութին, եթէ ոչ անմիջական ապագան, գոնէ վաղուան դիմագիծը։

Երբ հայերէն լեզուի ուսուցում կ'ըսենք, առաջին հարցումը որ կայ՝ ո՞ւր։ Ո՞ւր, հայկական դպրոցին մէջ, ամէնօրեայ դպրոց, որ հզօրագոյն կռուանն է Հայուն ազգային ինքնութեան։

Ֆրանսահայ գաղութի ամէնօրեայ դպրոցներու ցանկը յայտնի է։ Փարիզի մէջ՝ Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանը, Դպրոցասէրը, Ալֆորվիլի Սուրբ Մեսրոպ կրթարանը. Մարսէյլի մէջ Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու դպրոցը եւ Համազգայինի դպրոցը։

Ապրիլ 12–ին, Լիոնի մէջ, նախաձեռնութեամբ տեղւոյն Մշակութային Միութեան, տեղի ունեցաւ կլոր սեղան մը (*), «ամէնօրեայ հայկական դպրոցը՝ անհրաժեշտութիւն, կարելիութիւններ եւ ապագայ» նիւթին շուրջ եւ մասնակցութեամբ վերոյիշեալ ամէնօրեայ հայկական դպրոցներու պատասխանատուներուն բացի Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու վարժարանի տեսչուհիէն որ չէր հրաւիրուած այս կլոր սեղանին։ Մոռցո՞ւմ, անտեսո՞ւմ։ Մոռցում՝ թերեւս, անտեսում՝ մասնաւոր պատճառ չենք տեսներ, եթէ ոչ այն եզակի երեւոյթը որ Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու վարժարանը հիմնովին կը տարբերի միւս հայկական դպրոցներէն քանի ան կապուած է Լուսաւորութեան նախարարութեան «պայմանագրով» մը (պարզ պայմանագիր), ինչ որ մեծ առաւելութիւն մըն է, չըսելու համար մենաշնորհ մը, ֆրանսական բառով «փիլիս» մը գոյութիւն ունեցող այլ հայկական ամէնօրեայ դպրոցներու կառոյցներու վրայ։

Ի՞նչ բանի մէջ կը կայանայ այդ առաւելութիւնը։ Այդ առաւելութիւնը ուսուցման որակին ապահովութիւնն է,

որովհետեւ ուսուցչական կազմը կը նըշանակուի եւ կը սատուգուի Լուսաւորութեան նախարարութեան կողմէ: Հետեւաբար վկայեալ մանկավարժներ են որ կ'ուսուցանեն եւ ոչ թէ պատահական անձեր. անշուշտ խօսքը ուսումնական պետական պաշտօնական ծրագրին մասին է, այսինքն այն կէտին շուրջ, որուն համար հայ ծնողքները կը վարանին իրենց զաւակները վստահիլ հայկական ամէնօրեայ դպրոցներուն, պատրուակելով որ մակարդակը կրնայ ցած ըլլալ բաղդատմամբ հանրային դպրոցներուն: Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու վարժարանին համար այդ վարանումը պէտք չէ գոյութիւն ունենայ: Աւելին, քառորդ դարու իր կեանքով, իր գործունէութեամբ եւ մանաւանդ արձանագրուած արդիւնքներու հիման վրայ կը վայելէ դըպրոցական շրջանակներուն մէջ մեծ վարկ, իր ուսուցման որակին եւ ջամբած ընդհանուր կրթութեան:

Այս հիմնական կէտէն յետոյ, երբ գիտենք թէ Հայ Քոյրերը ի՛նչ ձեռնհասութեամբ, ի՛նչ նուիրումով կը սորվեցնեն հայերէն լեզուի ուսուցման ծրագիրը համաձայն մակարդակներու, ի՛նչ հոգածութեամբ, ի՛նչ գուրգուրանքով կը ըզբաղին մանուկներով, պէտք է հայ ծընողքները համոզուին որ իրենց տրամադրութեան տակ ունին հայկական դըպրոց մը, չենք ըսեր հրաշք – դպրոց մը, այլ դպրոց մը որ լաւագոյն միջոցները կ'ընծայէ, կրթական եւ դաստիարակչական, հայ մանուկներուն համար:

Այլ հարց մը նաեւ որ կը հեռացնէ կարգ մը ծնողքներ, նիւթական հարցն է: Որոշ պիտանիներու համար կրթաթոշակները կրնար ծանր գալ: Սակայն, Լուսաւորութեան նախարարութեան հետ պարզ համաձայնագիր ունեցող դպրոցին համար նիւթականը աւելի թեթեւ է, քանի Պետութիւնը կը հոգայ կարգ մը կարեւոր ծախսեր: Այս իսկ պատճառաւ, Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու Վարժարանի կրթաթոշակները շատ մատչելի են: Յաւելեալ, տեսչութիւնը միշտ բացառիկ զեղչեր կ'ընէ համեստ հայ ընտանիքներուն համար, մինչեւ իսկ ոմանց համար ձրի:

Դպրոցական վերամուտը կանուխէն կը պատրաստուի: Արձանագրութիւնները կը սկսին ընթացաւարտ տարեշրջանի երրորդ եռամսեայէն, այսինքն հիմա: Լաւ պիտի ըլլար որ այժմէն, Փարիզէն Մարսէյլ, հայ ծնողքները արձանագրեն իրենց զաւակները հայկական դպրոցներուն մէջ:

Ի՞նչու հայ մանուկը չօգտուի եւ տըրամադրելի տեղերը չգրաւուին: Այս է անշուշտ ցանկութիւնը հայկական ամէնօրեայ բոլոր դպրոցներու տեսչութիւններուն: Այս է կոչը Մարսէյլի Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու Վարժարանի տեսչութեան:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

(*) Տե՛ս՝ «Յառաջ» Ապրիլ 25 / 26

ԼԻՈՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՂՈՐԴՈՒՄՆԵՐ ՌԱՏԻՕ ՖՈՒՐՎԻԷՐԷՆ

Ռատիօ Ֆուրվիէր (104 կամ 88·3 մէկահէրց) Լիոնի տեղական զօրաւորագոյն կայաններէն մէկն է: Կրօնական հաղորդումներու կայան մը՝ զոր կը բանի 1982 Ապրիլ 1-էն ի վեր: Էքիւմէնիք կայան՝ որուն հիմնարկութեան մէջ Հայաստանեայց Եկեղեցին, Նորվան Եպիսկոպոսի միջոցաւ, ունեցաւ իր գործօն մասնակցութիւնը: Հայ Եպիսկոպոսը մաս կը կազմէ դիրքաւորումի Խորհուրդին (Քոնսէյ տ'Օրիանթասիոն). Լիոնի եպիսկոպոս կարտինալ Տըքուրթրէի եւ բողոքական եկեղեցիներու պետերուն կողքին: Եօթը եկեղեցիներ իրաւասութիւն ունին այս կայանին վրայ:

Քանի մը ամիսներէ ի վեր, Ռատիօ Ֆուրվիէր իր ունկնդրութեան սահմանները մեծապէս ընդարձակեց. այժմ, ան կը լսուի Ռոնի ամբողջ հովիտին մէջ եւ կը հասնի ալ, ընդհանրապէս, Ռոն – Ալփ շրջանի բոլոր վայրերը. այնպէս որ, երբ Ապրիլ 12-ին, առաւօտուն, Նորվան Եպիսկոպոս տուաւ իր հերթական քարոզը, թեմին բոլոր Հայերը կրցան կամ կրնային լսել իրենց Հոգեւոր Հովիւին պատգամը:

Բնականաբար, Ռատիօ Ֆուրվիէրի վարիչները չարաթական իրենց յայտագրին մէջ կու տան որոշ բաժին մը Հայ Եկեղեցւոյ սփռումներուն:

Աւագ շաբթուան սկիզբը լսեցինք հաղորդում մը՝ որ կը ներկայացնէր եւ պատմականը կ'ընէր այդ շաբթուան հայկական ծիսակատարութիւններուն, շեշտելով որ անոնք ժառանգ են Երուսաղէմէն:

Հայկական բաժնի սփռումները կ'ըլլան ընդհանրապէս Ֆրանսերէն. կը տրուին նաեւ, բնականաբար, հայերէն շարականներ, աղօթքներ, երաժշտութիւն:

Հայ Եկեղեցւոյ բաժինը սապէս կարելի է սահմանել.–

● Շաբաթական մակագիծ մը՝ Ռանքոնթրը խորագրին տակ, ամէն Երկուշաբթի, ժամը 20-ին:

● Մասնակցութիւն, կանոնաւորաբար, միւս Եկեղեցիներու ներկայացուցիչներուն հետ, զանազան կրօնական սաուլիններու, վիճաբանութիւններու:

● Ս. Յակոբ եւ միւս հայ եկեղեցիներու առօրեայէն տեղեկութիւններ՝ «Լուրեր Քրիստոնեայ Համայնքներէ» հաղորդումին ընթացքին, առաւօտները, ժամը 7·50ին, 8·50ին եւ 12·45ին:

● Պարբերաբար, ուսումնասիրութիւններ հայ կրօնական պատմութեան եւ Հայ Եկեղեցւոյ յատուկ տօներու մասին:

Ապրիլ 24-ի առթիւ, յարմար յայտագիր մը պատրաստուած էր՝ երաժշտութիւն, բանաստեղծութիւն, աղօթք:

Այս տեղեկութիւնները՝ որոնք շրջանի մեր ընթերցողներէն շատերու անծանօթ էին թերեւս, պիտի դրդեն, կը յուսանք, մեր հայրենակիցները յաճախ մտիկ ընելու Ռատիօ Ֆուրվիէրը՝ որուն համար մեծ անձնուիրութեամբ կ'աշխատին Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ «Հաւատք եւ Քրիստոնէական Ուսումնասիրութիւն» յանձնախումբին անդամները: Անուննե՞ր: Նշելի միայն երկու հատ՝ որոնց ձայները կը լսենք շատ անգամներ՝ Տիկին Սաթենիկ Կոստանեան եւ Սահակ Սարկաւագ Սուքիասեան: Բայց մեզի ըսուեցաւ որ աշխատանքը խմբային է, ոչ անհատական: Խմբային, եւ մինչեւ հիմա, յաջող, ըստ ունկնդիրներու գնահատութեան: Եւ մանաւանդ՝ արդիւնաւէտ հայ պատմութեան եւ հայ մշակոյթին ծանօթացման համար Ֆրանսայի թեղուն մէկ շրջանին մէջ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

LE COIN DU JURISTE

DROITS DE SUCCESSION
PRÉSOMPTION DE PROPRIÉTÉ

Il est très fréquent de constater lors du règlement d'une succession, que les héritiers ont encaissé quelques jours avant le décès, parfois un mois avant, parfois le jour-même, des sommes importantes figurant soit sur les livrets de Caisse d'Epargne soit sur les comptes en banque, de manière à ne pas les figurer dans l'actif de succession du défunt.

Cette initiative part du sentiment qu'un livret a un caractère personnel et qu'il n'y a aucune raison de le déclarer.

J'ai été très souvent amené à expliquer aux héritiers qu'un tel comportement était contraire à la loi, et qu'ils risquaient gros, parfois pour peu de chose.

En effet très souvent les droits de mutation par décès ne sont pas dus, seuls les frais de succession sont perçus, et dans ce cas l'incidence n'est pas importante.

Au sujet donc de ces prélèvements, PAR UN ARRET DU 13 JANVIER 1987, la COUR DE CASSATION vient de décider, conformément à la doctrine administrative, que la présomption de propriété édictée par les textes fiscaux, s'applique aux sommes retirées du compte bancaire du défunt dans les douze mois du défunt.

Dès lors TOUT RETRAIT OPERE SUR UN COMPTE PAR LE DEFUNT OU SON REPRESENTANT, QUELQUES JOURS AVANT SON DECES DOIVENT FAIRE PARTIE DE SA SUCCESSION, ET DONC REINTEGRES DANS L'ACTIF; sauf preuve irréfutable du paiement.

Cette décision de la cour de cassation tranche en faveur de la thèse de l'administration, et notamment en faveur de l'article 752 du Code Général des Impôts.

En conséquence, comme créances, il faut entendre les actions, obligations, parts de fondateurs, parts sociales, comptes bancaires, livrets de Caisse d'Epargne...

Dans le cas où les héritiers contestent, c'est à eux qu'il appartient de faire la preuve que ces titres sommes ou autres ont été effectivement retirées pour l'utilisation du défunt.

Cette même cour de cassation, a décidé, à propos de fonds déposés sur un livret de Caisse d'Epargne, à la suite de malversations commises par un employé, qu'à partir du moment où des fonds sont déposés à la Caisse, ceux-ce sont la propriété de la dite caisse, et que le client ne dispose plus que d'un droit de créance. En conséquence il y a bien lieu de considérer que tout ce qui est dit dans cet article s'applique bien aux livrets de Caisse d'Epargne, qu'ils soient au nom du défunt ou au nom de son épouse survivante, s'ils sont mariés sans contrat.

DONC SAUF PREUVE IRREFUTABLE il est nécessaire de faire ces réintégrations sous peine de s'exposer aux pénalités fiscales qui en découlent.

Par ailleurs, il est fréquent de constater que certaines caisses ont tendance à faire signer des procurations POST MORTEM que les héritiers peuvent utiliser après le décès du titulaire du livret. Cette pratique est très contestable, car on ne peut être mandataire d'un défunt. On ne peut alors agir que par l'effet de dispositions testamentaires, aussi je demanderais aux lecteurs du Journal d'être très prudents sur les conséquences de tels retraits.

Lévon DJOLAKIAN
Notaire

Marseille

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

Մ Ա Յ Ր Ի Կ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՅ

Թարգմանութիւն Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. Paris, 1985

Ինչպէս տղեկ մը զոր կը շփացնեն, աղուոր ժպիտ մը կը լուսաւորէր անոր դէմքը: Աննա մօրաքոյրս կը ստիպէր որ ոտքի կանգնի ու հագուստը կը բռնէր վրան: Մենք կը խնդրէինք որ հագուի զայն: Երբ կուգար հագուած, շեշտուած կ'ըլլային իր մարմնին համաչափ ձեւերը, սակայն ամօթխածութեան գոյնը որ կը պատէր իր դէմքը, կ'ըսէր արդէն, թէ մէկ կամ երկու անգամ պիտի հագուի զայն: Հաճոյք պատճառելու համար: Ու յետոյ հանդուստը կախելիքին անցած կը մնար պահարանի մը անկիւնը: Այսպէս էր մեր Գայեանէն որ սխալած էր ապրելիք դարը:

Եւ այսպէս էր որ ան ապրեցաւ ժամադրութեան նշանաւոր այդ Կիրակին, վիրաւոր դէմքով ու հագուստով մը, որ կը ծածկէր մարմնին բոլոր շնորհները:

Զինքը տեսնելու եկող մարդուն ձայնը լսեցի միայն դրան առջեւ եւ ընտանիքիս բարի գալուստի խօսքերը: Անկողնիս մէջ պառկած էի: Զիս չէին հետաքրքրեր քովի սենեակը խօսուածները: Բացայայտ անտարբերացակամութեամբ մը, ամէն պարագայի կը խորհէի, թէ այդ մարդը արժանի չէր Գայեանէին:

Այցելութիւնը տեւեց գրեթէ ժամ մը, ինչ որ մեր բարքերուն մէջ կը նշանակէր թէ արական կողմէն ժխտական նկատուած հանդիպում մըն էր:

Անգամ մը եւս լսեցի մարդուն ձայնը: Իր փութով մեկնումին որպէս պատրուակ ցոյց կուտար Վալանս մեկնող շոգեկառքին ժամը:

Երբ դուռը կրկին փակուեցաւ, տեսայ որ մօրաքոյրս բնաւ չէր ազդուած դէպքերու ընթացքէն. իր ժպիտին մէջ չարաճճի փայլեր կային:

Միշտ այն տպաւորութիւնը ունեցած եմ, որ ան փութացուցած էր այս ելքը, իր ազատ ուղղութիւնը տալու համար: Ան պարզապէս ըսաւ:

– Կը յուսամ, որ ասկէ ետք զիս չեն անհանգստացներ նման բաներով:

*

Եւ Գայեանէ օրիորդ մնաց:

Տարիներու ընթացքին սկսան իր գոյները գորշանալ. անցնող ժամանակին այդ անոյշ գոյնով:

Ան իմ տանս մէջ ապրեցաւ մինչեւ այն օրը, երբ իր ձեռքերը իմիններուս մէջ կը սեղմէի, մնարին վերեւ կանգնած իր հիւանդութեան մեծ մասնագէտի մը հետ: Ան ինծի յառեց հաւատքով լեցուն իր ակնարկը, քանի որ ոչինչ կրնար պատահիլ իրեն, այնքան ատեն որ ես հոն էի:

Ծիրդ էր: Ոչինչ կրնար պատահիլ իրեն ... ոչինչ, բացի այն սարսափելի դալկութենէն որ կը փոխարինէ մորթին գոյնը, անզգայ դէմքի մը վրայ:

Մեղմօրէն մեկնեցաւ, ազնուական օրիորդս, ինչպէս ապրած էր, ամօթխածութեան ստնածայրերուն վրայ, ինծի թողլով յիշատակներ, որոնք չեն ներեր աւելին ըրած չըլլալուս, երբ տակաւին կ'ապրէր ինք:

Մարսէյլի Սէն – Շառլ կայարանին մեծ ապակեդրան առջեւ ամէն օր գրելու խոստումներ արուեցան: Հոն, Կրընոպլի կառամատոյցին վրայ Աննա մօրաքոյրս գտաւ իր զարմիկը, որ իրեն նման սարսափի ժամանակներէն վերապրող մըն էր: Ապա հասանք մեկուսի ագարակ մը, Ջրվէժի մը ստորոտը, որ բարձունքի վրայ գտնուելու պատրանքը կ'արթնցնէր: Վերջապէս հոնկէ սկսան բոլոր «Սիրելիներս՝ Մայրիկ եւ Գայեանէ, սիրելի հայրիկ, հոս շատ աղէկ ենք, մեծ ախորժակով կ'ուտեմ...»ները: Յատկապէս պէտք էր այս կէտը ըսել իրենց, զիրենք ապահովցնելու համար: Տոքթ. Ֆիլիփ յանձնարարած էր «կանոնաւոր սննդառութիւն», իսկ ես դիւրազգած դարձած էի ուտելիքներու հանդէպ: Իր առօրեայ հնարքներով Աննա մօրաքոյրս յաղթեց մերժումներս:

(Շար. 87)

(suite de la première page)

au symbole sa valeur universelle. Ceux qui se réunissent aujourd'hui pour célébrer dans le recueillement cette date anniversaire du deuil arménien sont animés par les mêmes motifs humanitaires qui réuniront demain, ceux qui, dans les rues de Lyon, demanderont que justice soit rendue. Ce sont des survivants. On a tué leurs parents, on a disloqué leurs familles, on a voulu extirper leur identité, détruire leur foi et leur culture. Le temps lui même qui ne laisse plus que de vieilles carcasses de bourreaux nazis dans les boxes des accusés, fait son œuvre d'identification. Pour les Arméniens, c'était il y a 72 ans. Pour les Juifs, c'était il y a 45 ans. C'est une bien vieille histoire, diront certains. C'était hier, dirons-nous. Ceux qui n'ont pas été frappés dans leur chair ont tendance à oublier et ils proposent de pardonner. Mais, devant un génocide, il n'est question ni d'oubli, ni de pardon. Le 24 avril est le jour du Souvenir, le jour de la mémoire vivante, le jour de la colère contre l'inhumanité de l'homme envers l'homme. Le 24 avril est en effet un symbole et ce symbole doit être compris avec toutes ses implications. Il signifie que l'on ne se débarasse pas de sa douleur en un seul jour par an, mais que tous les jours on se souvient que cela est arrivé qui n'aurait jamais dû advenir. Il signifie que le temps ne change rien à l'affaire mais qu'au contraire il stimule la volonté de se souvenir. Il signifie la solidarité des survivants de tous les génocides, la détermination à défendre les principes fondamentaux des sociétés humaines et à préserver l'essence de tous ces principes : les Droits de l'Homme, de l'homme qui est la mesure de toutes choses. Le 24 avril est le jour où l'on célèbre la primauté du Droit contre la force, de l'individu contre les totalitarismes, quelle que soit l'idéologie qui les anime.

Tous ceux qui, le 24 avril, se réunissent à travers le monde pour commémorer le deuil arménien rappellent au gouvernement turc que les faits sont têtus. Ces faits que nous rapportons avec une inlassable obstination et qui prouvent, en se basant sur une documentation innattaquable, que l'extermination des Arméniens a été préméditée par le gouvernement jeune - turc, avaient été reconnus, dans les années qui suivirent la Première Guerre mondiale, par le monde politique et par les propres tribunaux de la Turquie. Incapable d'assumer cette terrible évidence, la Turquie cache son crime et joue de sa force diplomatique pour faire pression sur les gouvernements et les organismes internationaux en multipliant les mensonges, les falsifications, les désinformations et les contre-vérités. On ne saurait accepter de céder à un tel chantage ni de sacrifier la mémoire des morts à la raison d'Etat. Nous n'avons comme force que notre amour de la vérité, comme armes que des mots. Nos champs de bataille sont des tribunes mais, c'est dans ces lieux et avec ces armes que la culture a triomphé de l'ignorance et de la barbarie. Le souvenir du génocide est ineffaçable. Il ne sera pas dit qu'un génocide aura jamais été réussi : On n'hérite pas des gens qu'on assassine.

Y. TERNON

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ Պուա - Գոլոմպի եւ Արժանթէօյի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհի-ները Մայիս 4, Երկուշաբթի, ժամը 20·30-ին :
CENTRE CULTUREL
rue Robert Lavergne — ASNIERES

ՍԲ. ԳՐԻԳՈՐ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ
26, rue Sibié — 13001 MARSEILLE

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՕՐ. ՍԱԹԵՆԻԿ ԹԱՍԼԱՔԵԱՆ

կը ներկայացնէ՝
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԴԷՄՔԵՐ
(Տարազ, ասեղնագործ)
Մայիս 2-էն 10, (ժամը 15-էն 19) :

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
MASS

In memory of ELISABETH (BETTY) KALEPGIAN - MARSOOBIAN

born August 15, 1898, who passed away March 20 1987 in Fresno (California) a requiem mass will be held on May 3, 1987 for 40 days at the armenian church in Paris from Marsoobian, Counts and Alagueuzian families.

***

ԷԼԻԶԱԲԷԹ (ԲԷԹԻ)
ԳԱԼԵՊՃԵԱՆ - ՄԱՐՍՈՒՊԵԱՆԻ

յիշատակին (ծնած՝ 1898, Օգոստոս 15-ին, մեռած՝ 1987, Մարտ 20-ին, Ֆրէզնօ, Քալիֆորնիա) հոգեհանգըստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Մայիս 3, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին, Մարսուպեան, Քաունթս եւ Ալակէօզեան ընտանիքներու փափաքին համաձայն :

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏ

ՍԻՐԵԼԻ ԾՆՈՂՔ

Եթէ կը հաւատաս որ Հայը պէտք է ապրի իբրեւ Հայ,
Եթէ կը հաւատաս տակաւին հայեցի կրթութեան եւ բարեկրթութեան,
Եթէ կը հաւատաս կրօնական եւ բարոյական արժէքներու՝ քու ընտանեկան յարկէդ ներս,
— Վստահէ զաւակդ Մխիթարեան Հայրերուն հոգածութեան.
— Սամուէլ - Մուրատեան Վարժարանի տարիներու փորձառութեան :
Մի սպասեր անախորժ անակնկալներու եւ յուսախաբութիւններու :
Կրնայ շատ ուշ ըլլալ եւ սխալը՝ անդարմանելի :
Այժմէն արձանագրէ
զաւակդ :
Արձանագրութիւնները բացուած են արդէն 1987 / 1988 տարեշրջանին համար :
Երկսեռ
գիշերօթիկ եւ ցերեկօթիկ բաժիններով :
Մանկապարտէզ - Նախակրթարան - Երկրորդական :
Արձանագրութեան համար դիմեցէք ուղղակի վարժարանին տեսչութեան.

COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL - MOORAT
26, rue Troyon — 92310 Sèvres
Tél. : 45 - 34 - 68 - 28

Տարեթօշակի դիւրութիւն պիտի տրուի ուշիմ եւ աշխատասէր աշակերտներու :
Ինքնաշարժի ուղիղ գիծ պիտի հաստատուի Ալֆորվիլէն դպրոց, ինչպէս նաեւ Անթոնիէն դպրոց :

Nuitée Dansante Arménienne

organisée par les «HAÏ ARINOUCH» de Marseille
le Samedi 16 Mai de 22 heures à l'aube
——— au Chateau des Fleurs ———
18, Bd. Michelet — MARSEILLE
Animée par l'orcheste « S A R D A R A B A D »
Attractions: Danses arméniennes et la participation exceptionnelle de «CHOUCHANA et MARINÉ»
Réservations : Le matin 91 42 93 40. L'apres midi 91 50 15 09
Entrée : 100 francs

Vente des billets : M.J.C.A. - 12-14, rue Saint-Bazile — Marseille (tous les jours de 14 heures à 20 heures, sauf dimanche).

RETOUR AU BON VIEUX TEMPS

RESTAURANT LES DIAMANTAIRES

SPECIALITES GRECQUES, ARMENIENNES

LE PLUS ANCIEN RESTAURANT GRECO - ARMENIEN
• *A M B I A N C E   M U S I C A L E* •

ՀԻՆ ՕՐԵՐՈՒ ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ
ՏԻԱՄԱՆԹԷՐ
ՃԱՇԱՐԱՆԸ
կը սպասէ ձեզի
▪ Լաւագոյն Սպասարկութիւն ▪

ouvert tous les jours

60, RUE LAFAYETTE — 75009 PARIS
TEL. : 47 - 70 - 78 - 14

ՍԷՆ - Թ'ԷԹԻԷՆ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Մայիս 3, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10·30-ին, պատարագ կը մատուցուի :
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՔԱՀԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարի - Նուպար հաստատութեան Բարեկամներու Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները՝ Գառօ Մոստիչեանի *յիշատակին. -*

Տէր եւ Տիկին Տարօն - ժորժ Մոստիչեան 3000 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Վ. Մոստիչեան 3000 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Վ. Ճէլալհիրճեան 2000 Ֆ., Տոքթ. եւ Տիկին Ժ. Մոստիչեան, Պր. Լ. Մոստիչեան Տէր եւ Տիկին Ա. Պուրմայեան 1500 Ֆր., Տոքթ. եւ Տիկին Ն. Աղաճանեանց 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ա. Չիլինկիրեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ա. Զամքերթէն 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ն. Նազարեան 1000 Ֆ., Տոքթ. Փ. Խուպէսէրեան 1000 Ֆր., Քարիզի Ֆրանս. Հիմնարկի պաշտօնէութիւն 795, Տիկին Մ. Սիլիա 650, Հիտրօքարպիւրի պաշտօնէութիւն 530, Տէր եւ Տիկին Տ. Ինճուճեան 500, Տէր եւ Տիկին Օ. Քիւթիպեան 500, Պր. Վ. Չիլինկիրեան 500, Տէր եւ Տիկին Ժ. Նորատունկեան 500, Պր. Ս. Մատաթ 400, Տէր եւ Տիկին Ն. Գնաճեան 300, Տէր եւ Տիկին Ա. Հայրապետեան 300, Տիկին Ս. Ալթըփարմաք 300 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ս. Տօնէն 300 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ա. Տէյիրմէնճեան 250 Ֆ., Տիկին Ա. Ափաք 250, Տիկին Ն. Աշճեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արամ 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վ. Կիւլպէնկեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պ. Բամպուքճեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ս. Պիւզիւթիլ 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ա. Գույումճեան 200 Ֆ., Պր. Ա. Նիզանեան 200, Տիկին Ժ. Զամչիք 200, Տէր եւ Տիկին Ռ. Մարթէն 200, Տէր եւ Տիկին Մ. Պալիոզեան 200, Օրիորդ Մ. Տէյիրմէնճեան 200, Տէր եւ Տիկին Օ. Ալեքսանեան 200, Տէր եւ Տիկին Փ. Նիկոլով 150 Ֆր. :

***

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի՝ Գեւոն Ազատեանի *մահուան առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Կարապետ Թօփալեանք, Օր. Եւգինէ Թօփալեանք, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Դաշնիկեանք, Տէր եւ Տիկին Նշան Մխճերճեանք եւ Արիս Գառայեանք 200-ական Ֆր. :*

LE CAMP DES GUIDES ARMENIENNES

«HAI ARINOUCH»

aura lieu du Dimanche 12 Juillet au Samedi 1er Août
à la Bastide des Jourdans, dans le Vaucluse
Outre l'étude de la langue arménienne, des danses et des chants arméniens, sont proposés aux jeunes des activités physiques, telles que randonnées, piscine, jeux...

Mamans soyez rassurées:
la cuisine est bonne,
les soins assurés
et la surveillance vigilante.
Ce sera pour vos enfants
des souvenirs inoubliables !

Inscriptions et renseignements :
ALICE CHAMIRIAN : Tél.: 91 - 48 - 95 - 62 (Marseille)

L'U.G.A.B.

propose
AUX JEUNES ARMENIENS DE FRANCE

son CAMP d'été NUBAR

situé aux U.S.A. (Etat de New-York) au sein d'une région boisée et verdoyante dans les monts Catskill
——— du 27 Juin au 26 Juillet ———

Activités : cours de langue (arménien et anglais), sports, excursion, ambiance jeune...

Accompagnateur prévu pour les participants français. Conditions intéressantes.

Renseignements et inscriptions :
U.G.A.B. : 11, square Alboni — 75016 PARIS
Tél. : 45 - 20 - 03 - 18

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
30

JEUDI
30 AVRIL
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.477
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
62e ANNÉE — No 16.477

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ԱՊՐԻԼ 20 – 24)

ԱՊՐԻԼ 24-Ը ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Ապրիլ 24-ին, Էջմիածնի Մայր տաճարին մէջ պատարագ մատուցանելէ ետք, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա. իր շքախումբով այցելած է 1915-ի Եղեռնի նահատակներու յուշարձանը եւ ծաղկեպսակ դրած:

Նոյն օրը, Երեւանի եւ մերձակայ շրջաններու հարիւր հազարաւոր Հայեր՝ այրեր ու կիներ, ծերեր ու երախաներ, անվերջանալի շարքերով այցելած են Ծիծեռնակաբերդի բարձունքին վեր խոյացած՝ 1915-ի ցեղասպանութեան զոհերու յիշատակին եւ հայ ժողովուրդի վերածնունդին նուիրուած յուշարձանը եւ ծաղիկներ դրած: Ժամը 10-ին ժամանած են Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի Ա. քարտուղար Կարէն Դեմիրճեան, վարչապետ Ֆադէյ Սարգսեան, Կեդր. Կոմիտէի Բ. քարտուղար Նուրի Կոչետկով, կուսակցական եւ պետական ղեկավար այլ դէմքեր, որոնք ծաղկեպսակ դրած են եւ մէկ վայրկեան լռութեամբ յարգած ցեղասպանութեան նահատակներու յիշատակը:

***

ՈՒԻԼԵԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի Գրողներու Տունը, Ապրիլ 16-ին, տեղի ունեցած է երեկոյթ մը, նուիրուած Ուիլեըմ Սարոյեանի: Սրահը լեցուած է ծայրէ ծայր: Բացումը կատարելով Հենրիկ Էդոյեան ներկայացուցած է օրուան գլխաւոր բանախօսը՝ Ֆրեզնոյի համալսարանի հայագիտութեան բաժնի վարիչ, փրոֆ. Տիգրան Գույումճեան, որ մօտէն շփումներ ունեցած է Սարոյեանի հետ եւ բազմաթիւ յիշատակներ պահած գրագէտէն: Փրոֆ. Գույումճեան ցոյց տուած է քանի մը տասնեակ լուսապատկերներ Սարոյեանի կեանքի զանազան շրջաններէն:

***

ԾԱՆՐԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ 100-ԱՄԵԱԿԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԳԻՐՔ ՄԸ

Վերջին երկու տասնամեակին «Սովետական Գրող» եւ «Հայաստան» հրատարակչականները գնահատելի աշխատանք կը տանին Հայաստանի մարզական դրականութեան հետ կապուած հարցերուն պատշաճ լուծում տալու համար: Այդ ընթացքին տպագրուած են աւելի քան հինգ տասնեակ գիրքեր, զանազան բնոյթի: Ցանկին վրայ աւելցած է հատ մը եւս. լոյս տեսած է Գարուշ Կարապետեանի «Աշխարհի ողջ ուժին» գիրքը: Հայկական ծանրաբարձութիւնը ծանօթացնող մարզիչը ընթերցողին ներկայացուցած է հանրագիտարանային բնոյթի աշխատութիւն մը, որ Հայաստանի եւ աշխարհի ծանրաբարձութեան դարու մը փառապանծ պատմութեան համառօտագրութիւնն է:

Գիրքին յառաջաբանին մէջ կը կարդանք. – «Բոլոր հարիւրամեակներում մարդը խոնարհուել է ուժի առջեւ, երկրպագել նրան, եւ, ի վերջոյ, յօրինել լեգենդներ, որոնք գեղեցիկ եւ հրապուրիչ են, ինչպէս Հայկն ու Բելը, խորհրդաւոր եւ անբացատրելի, ինչպէս Տորք Անգեղը: Հետաքրքրութիւնը սեփական հնարաւորութիւնների նկատմամբ հարիւրամեակների ընթացքում ոչ միայն չի թուլացել, այլեւ գնալով աւելի ու աւելի է մեծացել: Իսկապէս, որտե՞ղ է մարդու եւ մկանի յաւերժական հակադրութեան սահմանագիծը: Ի վերջոյ, որքա՞ն ծանրութիւն կարող է բարձրացնել իտէալական ծանրորդը»:

Հեղինակին նպատակը չէ եղած գտնել իտէալական ծանրաբարձը, սակայն գիրքին միջոցով կրնանք ամբողջական պատկերացում ունենալ մարդու մկանային համակարգի մէկ դարու զարգացման մասին, կը ծանօթանանք շատոնց արդէն առասպել դարձած հռչակաւոր դիւցազուններուն:

Գիրքը կարծէք կազմուած է իրապատում պատմուածքներէ, որոնք ունին 27 խօսուն վերնագրեր: Անոնցմէ իւրաքանչիւրը ինքնատիպ է թէ՛ բովանդակութեամբ եւ թէ՛ կառուցուածքի տեսակէտէ, քանի որ անոնք գիրար ամբողջացնելով, կու տան հայկական ծանրաբարձութեան զարգացման ամբողջական պատկերը, հայ ծանրաբարձներու նուաճումները:

ԺՈՐԺ ՄԱՌՇԷ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼԵՑ

Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի ընդհ. քարտուղարը, որ Խորհրդային Միութիւն կը գտնուի Խորհ. Միութեան համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի հրաւէրով, Երկուշաբթի օր, Ապրիլ 27-ին Երեւան ժամանած է, կնոջը հետ:

Զուարթնոց օդակայանը, Ժորժ Մառշէն եւ կինը, որոնք կու գային Վոլգոգրատէն (Ստալինկրատ) ընդունուած են Կեդր. Կոմիտէի Ա. քարտուղար՝ Կարէն Դեմիրճեանի, ինչպէս նաեւ քարտուղարներ՝ Ռոպէր Արզումանեանի եւ Կարլէն Ղամպարեանի եւ Կեդր. Կոմիտէի արտասահմանեան կապերու բաժնի վարիչ՝ Ալպէր Ստեփանեանի եւ ուրիշներու կողմէ:

Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան պատասխանատուն այցելած է Երեւանի տեսարժան վայրերն ու կառոյցները: Յաղթանակ զբօսայգիին մէջ ծաղկեպսակ դրած է «Անյայտ Զինուոր»ի յուշարձանին: Այցելած է նաեւ Ծիծեռնակաբերդ եւ ծաղկեպսակ դրած ապրիլեան նահատակներու յուշարձանին, նախքան Մեսրոպ Մաշտոց Մատենադարանի այցելութիւնը, ուր դիտելէ ետք հին ձեռագրերը, իր տպաւորութիւնները գրած է պատուոյ հիւրերու մատեանին մէջ:

Իրիկունը, Ժորժ Մառշէ ներկայ եղած է՝ «Յանուն աշխարհի խաղաղութեան» թատերականացած հանդէսին, որ տեղի կ'ունենար մարզահամերգային մեծ սրահին մէջ, ուր նախքան ներկայացումը 1600 հանդիսականները ողջունած են Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան պարագլուխը:

Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի Ա. քարտուղարը, նոյն օրը, հանդիպում ունեցած է Ժորժ Մառշէի հետ եւ մտքերու լայն փոխանակում ունեցած են: Կարէն Դեմիրճեան, բարեկամական զրոյցի ընթացքին Ժորժ Մառշէի պարզած է կուսակցութեան 27րդ համագումարի լիակատար նիստի արծարծուած հարցերու իրականացման ուղղութեամբ Հայաստանի մէջ տարուած աշխատանքները, չեշտած Մ. Կորպաչովի խաղաղասիրական մարզի մէջ նոր հեռանկարները, որոնք կ'արժանանան մոլորակի բոլոր խաղաղասէր ուժերու լայն պաշտպանութեան: Կարէն Դեմիրճեան մեծ յաջողութիւններ մաղթած է Ֆրանսայի աշխատաւորներուն իրենց մղած պայքարին մէջ:

Շնորհակալութեան խօսքէն ետք իրեն եղած ջերմ ընդունելութեան համար, Ժորժ Մառշէ յայտնած է՝ համակամութիւնը որ կայ իրենց միջեւ ու իր կարգին յաջողութեան լաւագոյն մաղթանքներ ըրած Հայաստանի աշխատաւորներուն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ հոգերը մէկ կողմ դրած (մինչ՝ գործազրկութիւնը օրէ օր կ'աւելնայ), մեծամասնութիւնը թեկնածութեան հոգը չալկած, պառակտումի փառաւոր պատկեր մը կը պարզէ: Լէօթար հանդարտեցնելու համար մտքերը, յայտարարեց թէ յստակ է. – «Երբեք թեկնածու պիտի չըլլամ, եթէ առիկա վնասէ մեծամասնութեան հաւանականութեանց, թեկնածու կ'ըլլար՝ եթէ հաւանականութիւնները կրնան աւելնալ այդ թեկնածութեամբ», ինչ որ բնաւ յստակ չէ, բայց բոլորը կը սիրեն այս պզտոր մթնոլորտը պահպանել: Այս ամբողջը շատ օգտակար է ընկերվարականներուն:

ՖԱՆՖԱՆԻ հրաժարականը տուաւ, Խորհրդարանի վստահութիւնը ստացած չըլլալով: Հետաքրքրական է նկատել, որ Ֆանֆանիի կուսակցութիւնն իսկ է – Դեմօ – Քրիսթիանի – որ ձեռնպահ մնալով կառավարութիւնը տապալեց: Պատճառն այն է որ Քրիստոնեայ – Դեմոկրատները կանխահաս ընտրութիւններ կ'ուզեն, ինչ որ պիտի կատարուի Յունիս 14-ին: Նախագահը ժողովները լուծեց եւ Ֆանֆանիի կառավարութեան յանձնեց ընթացիկ հարցերու կարգադրութիւնները մինչեւ այդ թուականը:

ԷՐԶՐՈՒՄԻ զէնքի մթերանոցի մը մէջ, ռումբ մը պայթած է եօթը թուրք զինուորի մահուան պատճառ ըլլալով: Եօթը ուրիշներ ալ վիրաւորուած են:

ՄԻԹԵՐԱՆԻ «սակը» այնքան կը բարձրանայ, որ ըստ վերջին հարցախոյզի մը, եթէ նախագահական ընտրութիւն ըլլար այս Կիրակի, Միթերան 55%-ով կը յաղթէր Պառի եւ 57%-ով՝ Շիրաքի: Ասիկա կը հաստատէ Ֆապիուսի ըսածը՝ երբ լաւ նախագահ մը ունիս՝ կը պահես:

ԸՄԲՇԱՄԱՐՏԻԿ ԳՈՒՐԳԷՆ ԹՈՒԹԽԱԼԵԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻ ԲԱԺԱԿԱԿԻՐ

Լենինականցի ըմբշամարտիկ (սամպօ) Գուրգէն Թութխալեանի անունը ծանօթ է մարզասէրներու շրջանակին: Ան համամիութենական երիտասարդական խաղերու ոսկէ մետալակիր է, խորհրդային ախոյենութիւններու, բաժակի մրցաշարքերու յաղթական ու մրցանակակիր, ինչպէս նաեւ միջազգային բազմաթիւ մրցումներու դափնեկիր: Վերջերս, Տաշքենդ տեղի ունեցած խորհրդային ախոյենութեան ան 52 քիլօ ծանրութեան դասակարգէն հանդէս գալով երկրորդ հանդիսացաւ, սակայն հակառակ անոր, հրաւիրուեցաւ մաս կազմելու Խորհրդային Միութեան խումբին, մասնակցելու համար Մարօք տեղի ունենալիք աշխարհի բաժակի մրցաշարքին: Հոն, պարտութեան մատնելով իր մրցակիցները, Գուրգէն Թութխալեան մեծ նպաստ բերած է Խորհրդային Միութեան խումբի յաղթանակին՝ խմբային դասաւորման մէջ: Իր դասակարգին մէջ հայ ըմբշամարտիկը լաւագոյնը ճանչցուած է:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՍ ԵՒ ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ ՄԻՇՏ ԼԱՒ ԴԻՐՔԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Չընկրկիլ մինչեւ որ հանդիպին իրարու հետ, ասոր կը ձգտին, Ֆրանսայի առաջնութեան ի հաշիւ, Վալանսի Հայ Մարզականը եւ Քլիւզի խումբը: Երկուքն ալ յաջողած են անցեալ Կիրակի. Քլիւզ յաղթած է Պէլֆորի (1 – 0) եւ Վալանս՝ Պրզանսոնի (2 – 1): Դիրքերը կը մնան ուրեմն նոյնը՝ Քլիւզ առաջին, 31 կէտ, Վալանս երկրորդ, 29 կէտ: Յառաջիկայ Կիրակի, Վալանս կ'ընդունի Կրընոպլի խումբը՝ որուն յաղթած էր երթ մրցման 1 – 0-ով:

Ռոն – Ալփ շրջանի պատուոյ դասակարգին մէջ, Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն – Տէսին պէտք ունի տակաւին մէկ – երկու յաղթանակի, խուսափելու համար անկումէ: Շաբաթ իրիկուն, Շամպէրիի մէջ, յաջողած է ձեռք ձգել հաւասարութիւն, առանց կոլի: Յառաջիկայ Կիրակի, Տէսինի մէջ կը խաղայ Ռոմանի դէմ՝ որ, ան ալ, դժուար դիրքի մէջ է: Արդիւնք երթ մրցման՝ Ռոման յաղթական 1 – 0-ով:

Երկու աստիճան վար դասակարգի մէջ դէշ Կիրակի մը Վալանսի պահեստին համար՝ որ, իր դաշտին վրայ իսկ, պարտուած է Շավանէյէ (2 – 1) եւ չորս կէտերով ետ կը մնայ առաջատարէն: Կան տակաւին չորս մրցումներ, բայց վերելքի յոյսերը կը նուազին: Յառաջիկայ Կիրակի մրցում Ֆոնթէնի մէջ. երթ մրցման՝ 3 – 0 ի նպաստ Հայ Մարզականին:

Նահանգային առաջնութիւններուն մէջ, Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն – Տէսինի պահեստին յաղթած է Տիէմոզի (2 – 0), բայց Վիէնի մեր ակումբը՝ որ կը ձգտի վերելքի, պարտուած է առաջատար Միոնէ 1-0-ով:

Լուարի մէջ, Սէն – Շամոնի Արարատ յաջող կերպով կը շարունակէ իր պայքարը չհեռանալու համար առաջատարներու շարքէն. յաղթած է Շաթոնէօֆի (3 – 0):

Փարիզեան շրջանին մէջ, հաւասարութիւն (2 – 2) Ալֆորվիլի Հայ Մարզականին եւ Լ'Այ – լէ – Ռոզի հետ: Ալֆորվիլ կը կորսնցնէ առիթ մը կառչելու դասաւորումի երկրորդ աստիճանին: Իսկ ախոյենական մրցում չունէր:

Անցողակի տեղեկացնենք որ Ալֆորվիլ յանձն առած է կազմակերպել այս տարի ֆրանսահայ ակումբներու թուրնուան, Հոգեգալուստին:

Միջերկրականի լիկ՝ կարելի չէր յուսալ որ Արծիւ, նոյնիսկ իր դաշտին վըրայ, կրնար յաջող կերպով դիմադրել Քաննի՝ որ առաջատար է: Այս վերջինը յաղթած է ուրեմն 4 – 0-ով: Առաջին վեց վայրկեաններուն արդէն, Հ. Մ. Ը. Մ.ի ճակատագիրը որոշուած էր երկու յաջորդական կոլերով:

Աւելի հաւասարակշռուած մրցում մը տեղի ունեցած է Սէն – Թ'Անթուանի դաշտին վրայ՝ ուր Հայ Մարզականը կ'ընդունէր Սէն – Թրոփէն: Արդիւնք՝ 2 – 2:

Քոթ – տ'Ազիւրի մէջ, հաճելի Կիրակի մը հայ խումբին համար՝ որ յաղթած է Լ'Էսքարէնի անակնկալ տարբերութեամբ մը՝ 6 – 0:

Մայիս 3, Կիրակի, Արծիւ կը խաղայ Սէն – Թրոփէյի մէջ եւ Սէն – Թ'Անթուան Տրակինեանի: Երթ մրցաշարքին, Արծիւ հաւասար էր մնացած, 1-1. Սէն – Թ'Անթուան յաղթած էր 3 – 2:

Վ. Մ.

ՄԱՅՐԱՄՈՒՏԱՅԻՆ ԾՈՓԵՐ

Օրուան շողով, կարմրով, խաժով ու խրանխոմով բեռնաւոր, արեւը հակած է մայրամուտ: Վերջալուսային պահեր: Վերջին շողերու վերջին պարերն են: Քիչ յետոյ պիտի գլտորի արեւը. խմայ ջուրին խորը: Պիտի մթննան քաղաք ու անջրպետ եւ համատարած սեւութեան մէջ պիտի կորսուին մեքերային չարախնդութիւն ու խաբերայ ճարպիկութիւն. ճամարտակութիւն ու դիւանագիտութիւն. ոճիր ու եղեռն:

Հիմա, պահն է՝ արեւաշողի վերջին տեսարաններով դիւթուելու. վերջալուսային պահերու պատառով հմայուելու. լըռութեան պարգեւած անդորրութիւնը ապրելու:

Պահն է՝ մեծ – մայրերու մայրամուտային վերջին շողերով պարուրուելու. անոնց մէջ կուտակուած գեղեցկութիւնները քաղելու: Որովհետեւ, վաղը՝ ծովու մէջ ընկղմող արեւու նման պիտի չիջին, իրենց ետին թողելով քանի մը կաթիլ արցունք: Այսօր պէտք է մոռնալ արցունքը. խնդալ ու խնդացնել. զուարճանալ ու զուարճացնել. հրել ու վռնտել վերջալուսային զգայութիւնը:

Մայրերու ու հայրերու օրուան նման ծնունդ է առած մեծ – մայրերու օր: Եթէ նոյնիսկ առեւտրական հաշիւէ ալ գերծ չըլլան այդ նախաձեռնութիւնները, կը պարունակեն սակայն, վեհութիւն մը: Եւ – դարձ մըն է՝ անհետացած հնաւուրց աւանդութեանց: Սիրտ տաքցնելու, քիչ մը յարգանք ու սէր բաշխելու, զաւկէ ծնողք հոգեկան կապ զօրացնելու:

Կայտառ շատ մեծ – մայրիկներ՝ աւել ունին ձեռքերնին. կաթսայ կ'եռացնեն. թոռներ կը ցատկոտեն իրենց ծունկերուն վրայ: Երիտասարդ աղջկայ պէս կը թըռվռան մեծ – մայրիկները՝ զիրենք գրկող բազուկներու մէջ. կը ցուցադրեն՝ անցեալէն մնացած իրենց նազանքները եւ կորած մէջքեր կը շակեն «Արշին մալ ալան»ի խաղայի նման: Ու, տեսէ՛ք ահա, բլբուլի պէս կը դեգդեղեն Ժաք Մարթէնի ձայնոտի տակ:

Անդին, Փաթրիք Սապաթիէի հիւրն են Տրնիզ Կրէ, Սոֆի Տեմաւէ, Պեռնատէթ Լաֆոն: Նոր երջանկութիւն պէտք է բաշխուի արդէն «երջանիկներու»: Օրն ի բուն ծափահարուողը պէտք է նոր ծափահա – րութեան արժանանայ. յարգանքի, պատուի ու փառքի մէջ պէտք է լողայ: Ու ձիթենիներու ճիւղերով Քրիստոս դիմաւորողներու հրճուանքով, պարմանուհիներ ու մանուկներ հորումներով (ժոնքիյ) կը լեցնեն հեռատեսիլի լուսազարդ սրահը, արուեստագիտուհիներու կուրծքերն ու սեղանները: Երջանիկ են բոլոր. երջանիկ նաեւ 112 տարեկան մամիկը:

**

Ապերջանիկները անդին են: Ծաղկազարդ ու լուսաւոր հեռատեսիլի սրահներու ետին տարածուող խաւար անկիւններու ու մութ սենեակներու մէջ: Նահանջող ուժի ճակատագրականութեան հետ դէմ դիմաց առանձին մնացած, ներքին փլուզումի աւերակներուն մէջ աւերակուած՝ աստ ու անդ ցրուած մեծ – մայրիկներու բեկորներ: Անոնց համար ո՛չ շարժում գոյութիւն ունի այլեւս, ո՛չ ձայն. ո՛չ քաղաք կայ, ո՛չ քաղաքամէջ: Քարթ – փոսթալ է միայն. յուշերու գունաւոր ու անգոյն նկար: Չեն սպասեր փունջ մը ծաղիկ տանողի, իրենց վրայ պուտ մը սէր փոխադրողի: Չկայ մէկը, որ յիշեցնէ թէ՝ գոյութիւն ունին տակաւին եւ կեանքը չէ վերջացած իրենց համար: Կը նմանին հողի տակ թաղուող կրիաներու: Կը կղպեն դուռ ու պատուհան՝ երբ ձիւն է եւ սառոյց եւ կը բանան զանոնք՝ երբ արեւը սկսի շոգիացնել սառցակոյտը եւ տեսնեն ծառերը կանանչապատուած: Համայնական ժխորի մէջ, մինակ մնացած ամայութիւն ու լռութիւն: Ո՞վ կրնայ բան մը ըսել անոնց մասին. պատմել՝ պատմութիւնը անոնց յարկերու անվերջանալի աստիճաններէն վեր – վար իջնել – ելլելու հերոսութեան: Անոնց պարտութիւնը կ'իմանանք միայն, երբ չարագործ մը՝ դանակը ձեռքին, խուժէ սենեակէն ներս եւ մորթազերծէ զայն՝ գլուխ խուզող կարմրամորթի պէս:

**

Իբրեւ մեծ – հայր՝ կաղանդ պապիկի տարազ հագած. կամ Ժաք Մարթէն կապկելով, ես ալ կ'ուզեմ յարգանքի արտայայտութեամբ մը, շիթ մը ուրախութիւն կաթեցնել Անիւյէի կամ Մոնմորանսիի, Սէն – Ռաֆայէլի կամ առանձին ապրող մեծ - մայրիկներուն եւ անոնցմէ ալ անդին՝ անհետացող բոլոր մեծ – մայրերուն ու մեծ – հայրերուն, որոնք տակաւին աղջնակներ ու մանուկներ էին երբ՝ չես գիտեր ինչպէս, եկած հաստատուած էին թիթեղէ պատերու ներքեւ՝ հրէշի բերնէ ժայթքող կրակի սարսափէն փախած: Ասեղ բանեցուցին. մետաղ տաշեցին. գետնախնձոր խաչեցին. ձիթապտուղ կըրծեցին եւ դիմացան տանջանքի ու տառապանքի:

Ապրիլներ եկան, Ապրիլներ անցան: Դարձան մայրեր ու հայրեր. դարձան մեծ – մայրեր ու մեծ – հայրեր, բայց չմնացին երբեք առանձին: Իրենց աշխատանքին, ցաւին ու պայքարին իբրեւ ճամբու ընկեր՝ Ապրիլի խորհուրդն է, որ հետեւեցաւ իրենց: Մոմեր վառեցին, սրահներ վազեցին. սգահանդէսը դարձուցին ցոյց, բողոք, պահանջ:

Խաբկանք մը չէ, երբ ըսուի թէ՝ մեր հալած – մաշած մեծ – մայրիկներն ու մեծ – հայրիկներն անգամ իրենց հոգիներուն մէջ վառ կը պահեն Հայոց ձգտումներու կրակը եւ այնքան ատեն, որ Ապրիլները պիտի յաջորդեն իրարու, միշտ նոյն նշանակութեամբ, անոնք երբեք ինքզինքնին պիտի չզգան լքուած եւ պիտի չապրին առանձնութեան առանձնութիւնը:

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄԱՐԶԱԿԱՆԻՆ ՓՈՔՐԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԵԿԱՆ, ՏԵՍԱՆ, ՍԻՐԵՑԻՆ

ԽՄԲ.- Ալֆորվիլի Հայ Մարզական Միութեան ֆութպոլի փոքրերու խումբը Ապրիլ 12-ին մեկնեցաւ Հայաստան, (Փարիզ վերադարձան Ապրիլ 25-ին) ոչ միայն այցելելու տեսարժան վայրեր, այլեւ մարզուելու եւ զանազան հանդիպումներ ունենալու համար, եւ այս՝ նշելու համար Միութեան հիմնադրութեան յիսնամեակը: «Հայաստանի Ֆիզկուլտուրնիկ» մարզական թերթի թղթակիցը՝ Ա. Բաբայեան, հանդիպում մը ունեցած է խումբին պատասխանատուներուն հետ եւ յօդուած մը ստորագրած: Ստորեւ՝ այդ գրութիւնը, արեւմտահայերէնի վերածուած:

**

Երեւանը, Լենին հրապարակը, Սասունցի Դաւիթի արձանը, Արարատ լեռը ... Այս բոլորը անոնք տեսած էին ... գիրքերու, ալպոմներու մէջ: Հայաստանի, անոր մայրաքաղաքի մասին բազմիցս լսած էին իրենց ծնողքներէն, ուսուցիչներէն: Լսած էին ու երազած: Եւ ահա երազը իրականութիւն դարձած է. անոնք հայրենի երկինքի տակ են:

Եկած են Ֆրանսայի Ալֆորվիլ փոքր քաղաքէն, որ կը գտնուի Փարիզէն եօթը քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ, ունի 36 հազար բնակիչ, որուն 6 հազարը Հայեր են: Յիսուն տարի առաջ հոս հիմնուեցաւ հայկական միութիւն: 1971-ին, քաղաքապետին արտօնութեամբ, Ալֆորվիլի Հայերը ունեցան նաեւ իրենց մարզական ակումբը՝ միայն ֆութպոլի խումբերով: Մարզական Միութեան ղեկավարները միտք յղացան, տեղւոյն հայկական համայնքի ստեղծման յոբելեանին առթիւ, փոքրիկ ֆութպոլիստներու խումբ մը բերել մայր հայրենիք: Գրութիւն ղրկեցին սփիւռքահայութեան պետական կոմիտէ. առաջարկն ընդունուեցաւ...

Պատուիրակութեան ղեկավար Նազարէթ Պետիկեանի հետ ծանօթացայ հեռաձայնով, ժամադրուեցանք յաջորդ օրը առաւօտուն հանդիպիլ «Արմենիա» պանդոկի սպասման սրահը:

Զանոնք դիւրին էր զանազանել միւս զբօսաշրջիկներէն: Ալֆորվիլի մարզական ակումբի խորհրդանշանը կրող Արարատ լերան պատկերով (հայկական եւ լատինական տառերով) դեղին մարզաշապիկ հագած երախաները, իրենց դաստիարակներու ընկերակցութեամբ, դեղին թիթեռնիկներու խումբի մը պէս, աստիճաններէն իջան եւ աշխոյժով լեցուցին սպասման սրահը:

– Երեւան ժամանեցինք Կիրակի օրը, – ըսաւ Նազարէթ Պետիկեան: – Արդէն այցելեցինք Գառնի եւ Գեղարդ: Երախաները առաջին անգամ ոտք դրին մայր հողին վրայ եւ հիացած են առաջին տպաւորութեամբ: Երկու օր է, որ կը փափաքին Արարատը տեսնել, բայց ամպոտ եղանակը կը յամառի...

– Արարատը այսօր հրաշալի է, առանց ամպերու քօղի: Ան ձեզի «կը ներկայանայ» ամբողջ հասակով:

– Դուք արդէն տեսա՞ծ էք: Երջանիկ էք, որ կարելիութիւն ունիք միշտ դմայլելու աստուածաշնչական լերան գեղեցկութեամբ, – կը ժպտի Պետիկեան:

Խումբին լուսանկարիչը՝ Արշաւիր Մելքոնեան, կը տեղեկանայ, թէ քաղաքին ո՛ր մասէն կարելի է Արարատի ամբողջական պատկերը յանձնել ժապաւէնին եւ ընկերոջ՝ Մանուկ Երամեանի հետ կ'երթայ «թաքսի մը առնելու»...

Իսկ ես կը շարունակեմ զրոյցը հայրենակիցներուս հետ: Կը խնդրեմ ծանօթացնել իրենց ակումբը: Զիրար ամբողջացնելով կը պատմեն պատուիրակութեան ներկայացուցիչներ Քլարա Գույումճեան եւ Նազարէթ Պետիկեան:

– Մեր ֆութպոլի դպրոցը ունի զանազան տարիքի 4 խումբեր (եօթը տարեկանէն մինչեւ չափահասներ): Շուրջ 200 ֆութպոլիսթներէն 80-ը փոքրեր են: Հայաստան բերած ենք 9 – 11 տարեկաններու խումբ մը: Մեր նպատակն է անոնց ցոյց տալ, սիրել տալ հայրենիքը, ի հարկէ՝ նաեւ մարզել, հանդիպումներ ունենալ, հանգստանալ:

– Ալֆորվիլի մէջ հայ երախաները ի՞նչպէս կը սորվին մայրենի լեզուն:

– Մինչեւ վեց տարեկան՝ հայկական մանկապարտէզներու մէջ: Այնուհետեւ կը յաճախեն ֆրանսական դպրոց, բայց Չորեքշաբթի օրերը կը սորվին նաեւ հայկական վարժարաններու մէջ: Մեծ մասը Ս. Մեսրոպ կրթարանի աշակերտներ են: Այս առումով ուրախալի է, որ ճամբորդութիւններու ցանկին մէջ կայ նաեւ Օշական գիւղը:

– Անշուշտ հարուստ է հայաստանեան ձեր օրերու յայտագիրը:

– Այո, – Քլարա Գույումճեան կը բանայ նօթատետրը, – կ'այցելենք Երեւանի տեսարժան վայրերը՝ Մատենադարան, Էրեբունի թանգարան... Կ'այցելենք նաեւ Էջմիածին, Սեւան, Խոր Վիրապ, Ծաղկաձոր ... Նախատեսուած են հանդիպումներ (ի հարկէ, նաեւ մարզումներ ու խաղեր) ֆութպոլի դպրոցներու մէջ, պիոներներու պալատը, շարժանկարի ցուցադրութիւններ:

Այնուհետեւ, արդէն զուտ ֆութպոլի նիւթին շուրջ, կը զրուցեմ պատուիրակութեան մարզական պատասխանատու Դաւիթ Փափուճեանի եւ անոր օգնականներ Ռոպէր Պետրոսեանի, Արման Թիւխիզեանի հետ: Անոնք կ'ըսեն, որ իրենց ակումբին հաւաքական խումբը տարուէ տարի աւելի յաջող հանդէս կուգայ Ֆրանսայի ֆութպոլի դաշնակցութեան պատանեկան ախոյեանութեան մէջ: Անոնք միշտ կը հետաքրքրուին Հայաստանի առաջատար խումբի՝ «Արարատ»ի մրցումներով:

– Ինքս, – կը յիշէ Փափուճեան, – 1980-ին, երբ «Արարատ» եկած էր Ֆրանսա, հայկական խումբին հետ մասնակցեցայ «Արարատ»ի հետ խաղին:

– Ձեր սաները կը ճանչնա՞ն, արդեօք, Հայաստանի լաւագոյն ֆութպոլիստները:

– Աւագ տարիքի խաղացողները՝ այո. Իշտոյեանը, Անդրէասեանը, Զանազանեանը, Յովհաննիսեանը...

– Մենք ալ կարելիութիւն ունեցանք տեսնելու «Նանթ»ի կազմին մէջ Խորհրդային Միութիւն հանդէս եկած Միշէլ Տէր – Զաքարեանի խաղը: Լսած ենք նաեւ Ասատուրեանի մասին...

– Էրիք Ասատուրեան իմ ազգականն է, – կ'ըսէ Փափուճեան, – ան, ի դէպ, մեր ակումբին անդամ եղած է:

Կարգը եկած է փոքր ֆութպոլիստներու հետ զրոյցին: 11-ամեայ Սեւան Անանեան, 10-ամեայ Սերոբ Յովհաննէսեան, Գեղամ Փափուճեան եւ միւսները շատ կը սիրեն ֆութպոլը, տեղեակ են «Արարատ»ի նուաճումներուն: Ամէն մէկը ունի ֆութպոլի իր կուռքը՝ Մարատոնա, Փլաթինի, Զիքօ ... իսկ յարձակման գիծի վրայ խաղացող Սերոբ կը նշէ Ասատուրեանը:

– Դուք ձեզ ի՞նչպէս կը զգաք հայրենիքի մէջ:

Պատասխանները նոյնն են, պարզ, հայերէն.

– Շատ լաւ է, ուրախ ենք, սիրեցինք:

Յաջողութիւն կ'ըսեմ, անոնց մաղթելով բովանդակալից առօրեայ, հաճելի հանգիստ հայրենի հողին վրայ:

Ա. ԲԱԲԱՅԵԱՆ

Իտալահայ նամականի

ՍԻԼՎԱ ԿԱՊՈՒՏԻԿԵԱՆ ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՖԱՅԷԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ(*)

Արդի մեր գրականութեան սիրուած բանաստեղծուհին՝ Սիլվա Կապուտիկեանը, սփիւռքեան իր այցելութիւններու ծիրին մէջ, վերջերս, Մարտ 25-ին, առիթը ունեցաւ գալու նաեւ Իտալիա, առաջին անգամ ըլլալով: Մարտ 30-ին ան կատարեց իր անդրանիկ այցելութիւնը Մուրատ-Ռափայէլեան Վարժարան: Հանդիպումը տեղի ունեցաւ վարժարանի Թէփթիկեան դահլիճին մէջ՝ երեկոյեան ժամերուն: Աշակերտութենէն զատ, վարժարան փութացած էին նաեւ Վենետիկի հրջակայքը բնակող ազգակիցներ:

Ջերմ ծափահարութիւնով մը ընդունուեցաւ բանաստեղծուհին սրահին մէջ: Վարժարանի տեսուչը՝ Հ. Ռափայէլ Անտոնեան, խօսք առնելով դրուատեց բանաստեղծուհին գրական արժանիքները՝ ազգային ու համամարդկային իրենց բացուածքով.

– Այսօր, ըսաւ ան, Տիկին Սիլվան կը գտնուի այս յարկին տակ, ուր, տարիներ առաջ ուրիշ մեծամեծներ ու հայ գրականութեան մշակներ անցած են ու ծաղկեցուցած հայու անունը եւ հանճարը՝ ի լուր ամբողջ աշխարհի թէ «Հայք չեն անցեր»: Բանաստեղծութիւնը կարծէք քնար մըն է, ակնարկելով օրուան հիւրին, որ առինքնող կերպով կ'արտայայտուի կնոջ մը սրտին մէջ որ, գիտէ համապարփակել ու ամբողջացնել՝ ապրող եւ պայքարող ժողովուրդի մը ոգին:

Հայր Ռափայէլ իր խօսքին վերջաւորութեան, վերյիշեց Տիկին Սիլվայի պատգամը, հայ լեզուի անաղարտ պահպանումի հարցին նկատմամբ, յատկապէս ներկայ ժամանակներուն սփիւռքեան դժուարին պայքարի մէջ:

Բացման խօսքին յաջորդեց արտասանութիւն մը, վարժարանի աշակերտ՝ Մուրատ Եանիքեանի կողմէ որ, կարդալով արտասանեց «Մօր պատգամը» քերթուածը՝ տպաւորելով նոյնինքն հեղինակը: Ապա, վարժարանի Մեծաւոր Հ. Միքայէլ Յովհաննէսեան խօսքը ուղղելով պատուական հիւրին, ըսաւ.

– Ուրախ ենք որ այսօր մեր մէջ կը գտնուիք. դուք Հայաստանի շունչը եւ ոգին մեզի կը բերէք, որոնցմով մենք կը տոգորուինք եւ կ'ապրինք երազելով հայրենիքը զոր կ'ուզենք տեսնել միշտ բարձր մակարդակներու վրայ: Դուք ձեր ստանաւորներով հայ ազգը կ'ուզէք պահել եւ մանաւանդ հայ գիրն ու գրականութիւնը. մենք ալ ձեզի կ'օգնենք. արդարեւ 150-ամեայ այս դպրոցը ծառայած է հայ պատանին հայ լեզուով կրթելու նպատակին: Կը մաղթենք որ այս ձեր եւ մեր փափաքը իրականանայ եւ օր մըն ալ ամէնքս հաւաքուինք Արարատի ստորոտին՝ մէկ հայրենիք, մէկ տուն եւ մէկ տեղ ըլլալու համար:

Աշակերտութեան կողմէ խօսք առնելով՝ Հրաչ Գասպարեան, կարդաց ուղերձ մը օրուան հիւրին նուիրուած, եւ արտասանեց անոր քերթուածներէն՝ «Արարատեան դաշտը»:

Այս բոլորէն ետք, Տեսուչ Հայրը հրաւիրեց Տիկին Սիլվա Կապուտիկեանը, որ խօսի ներկաներուն:

Բանաստեղծուհին, նախ եւ առաջ, յայտնեց իր ուրախութիւնը այցելած ըլլալուն համար Իտալիան, Վենետիկը ու յատկապէս Մուրատ – Ռափայէլեան Վարժարանը, որ խորապէս ազդած էր իր վրան:

– Անմոռանալի այցելութիւն է այս, ըսաւ ան, Մուրատ – Ռափայէլեանի ինչպէս նաեւ Մխիթարեան Միաբանութեան՝ որ մեր Հայերիս մտքին մէջ գրուել ու ամրացել է ինչպէս հայ մշակոյթի բերդերից մէկը, ամրոցներից մէկը, որ երեք հարիւր տարի շարունակ կարծես Հայաստանի Մայր Հողից կտրուած, բայց իր հոգւով ու ոգով եւ տքնաջան մշակների ջանքերով՝ օգնել է որ յարատեւի հայ ժողովուրդը եւ Հայաստանը:

Ան ուրախ էր որ աշխարհի չորս ծագերը գտնուելէն ետք եւ գրեթէ բոլոր հայկական վարժարանները այցելելէ վերջ վերջապէս ժամանած է Մուրատ – Ռափայէլեան, որուն հրաշալի պալատը պիտի նմանէր աշխարհի որեւիցէ մէկ պալատին, եթէ չգտնուէին ներկայ

հայութեամբ սնած, աշակերտութիւնը եւ յարգելի Հայրերը «որոնց խօսքից – չեչաեց–, ես ուրիշ մի բուրմունք զգացի, ես զարմացայ թէ ի՞նչպէս կարելի է Հայաստանից հեռու մնալ եւ այսպիսի ճկուն եւ համայնապարփակ հայերէն իմանալ»: Խօսք ուղղելով աշակերտութեան, ան աւելցուց. – «Ձեզի բախտ ու դժուարութիւն է վիճակուել, այնու ամենայնիւ, սովորել այստեղ օտարութեան մէջ օտար ալիքների եւ շրջանակների մէջ, եւ այս բախման կենդրոնում մնալ հայ եւ դիմագիր կանգնել ձեր վրայ եկող ալիքին. կարծէք դա հերոսական մի արարմունք է, որը ահա դիմադրում է 150 տարի չարունակ եւ այս խօսում է ոչ թէ միայն ձեր այլ նաեւ մեր ժողովուրդի դիմադրական կարողութեան մասին»:

Ան անդրադարձաւ նաեւ Մխիթարի դժուարին գործունէութեան եւ անոր նուիրական Միաբանութեան անդամներուն տարած մեծ ճիգերու մասին՝ վառ պահելու համար Հայ Մշակոյթի ջահը: Տիկին Սիլվա խօսեցաւ նաեւ հայ ժողովուրդի վիթխարի արժէքներու մասին, անոր գոյավիճակի եւ դիմադրական կանգուն հոգիին վրայ, որ ներկայիս կը յայտնուի բոլոր երկիրներուն մէջ՝ բազմաթիւ դպրոցներով եւ մշակութային այլ ազդակներով: Ապա, իրեն յատուկ պերճանքով, Տիկին Սիլվա Կապուտիկեան արտասանեց իր բանաստեղծութիւններէն, եւ յատկապէս «Մօր պատգամը», որ սփիւռքեան իր զանազան ելոյթներուն արտասանած է միշտ՝ մեծ ոգեւորութեամբ:

Պահը վերջացաւ ազգային խանդավառութեամբ, եւ մենք թէեւ օտար ափերուն վրայ՝ շնչեցինք մեր Հայրենիքի ոգին շնորհիւ օրուան մեր հիւրին, Մայր Հայրենիքի ձայնին, Տիկին Սիլվա Կապուտիկեանի հետ ունեցած այս ջերմ հանդիպումին:

ՀՐԱՉ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ
(Մ. Ռ. Վարժարանի աշակերտ)

(*) «ՅԱՌԱՋ». – Յապաղումով ստացանք այս թղթակցութիւնը, ինչ որ պատճառ եղաւ որ նախապէս հրատարակած ըլլանք Սիլվա Կապուտիկեանի Միլանօ այցելութեան (Ապրիլ 1) թղթակցութիւնը («Յառաջ», Ապրիլ 17):

***

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ՝ ՄԻԼԱՆՕ

Մուրատ – Ռափայէլեան Վարժարանի 150-ամեայ յոբելեանին առթիւ, Վարժարանի տեսուչը՝ Հայր Ռափայէլ Անտոնեան, հանդիպում ունեցաւ Միլանոյի հայ գաղութին հետ, քաղաքի Հայ Տան մէջ:

Օրուան նիւթն էր ներկայացնել Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանի գործունէութիւնը, իր պատմական անցեալով, ազգային գետնի վրայ կրթական հաստատութիւններու կարիքը, Եդուարդ Ռափայէլի եւ Սամուէլ Մուրատեանի վեհանձն կտակներու ստեղծած դպրոցական շարժումին հրաշալիքները: Անցեալի դժուարին պայմանները եւ մխիթարեան վարդապետներու ջանաջան աշխատանքը եւ անոնց շունչին ծնունդ մեր Զարթօնքի սերունդին դերը ի նպաստ ազգային մեր վերակազմումին եւ կրթական ու մշակութային զոյգ ճակատներու վրայ ցուցաբերած նուիրեալ գործունէութեան: Այսօր եւս Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանը կը գործէ. եւ տրուեցաւ բացատրութիւններ վարժարանի ներկայ վիճակի մասին, մշակուած ուսումնական ծրագիրին եւ յատկապէս հայերէն լեզուի, պատմութեան, գրականութեան ուսուցումի դրական պայմանները որ յատուկ են Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանին: Արդարեւ բացի այդ իրողութենէն թէ Մուրատ – Ռափայէլեան Վարժարանը ունի ամբողջական ազատութիւն ուսումնական իր ծրագրին համահաւասար տալու նաեւ Հայերէնի վերաբերեալ նիւթերու դասաւանդում, կար նաեւ քաջալերական ուրիշ կէտ մը, նկատելի է. արդարեւ բացի Միջին – Արեւելքի երկիրներէն, մեր առհասարակ սփիւռքեան վարժարաններու մէջ աշակերտներու խօսակցական լեզուն տեղւոյն լեզուն է միշտ, մինչ Մուրատ – Ռափայէլեան Վարժարանին մէջ բոլոր աշակերտները անխտիր կը խօսին հայերէն սորվելով հանդերձ իտալերէն, ֆրանսերէն եւ անգլերէն լեզուներն ալ:

Ընդհանուր այս զեկուցումէն ետք, եղան հարցումներ եւ առաջարկուեցան նոր տեսակէտներ եւ գաղափարներ զօրացնելու համար Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանը որպէսզի նոր կառոյցներով յաջողի դիմագրաւել նաեւ ապագայ ժամանակները, որովհետեւ սփիւռքեան այս մտահոգիչ օրերուն մեծ է դերը Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանի կրթական գործունէութեան:

Հակառակ օրուան անձրեւոտ եղանակին գաղութի գիտակից եւ որակաւոր կոկիկ հասարակութիւն մը հոն էր ոչ միայն լսելու օրուան բանախօսին այլ նաեւ օժանդակելու նիւթապէս դպրոցի ներկայ կարիքներուն եւ տնտեսական դժուար վիճակին, արդիւնք՝ Միջին – Արեւելքի քաղաքական անհաստատ կացութեան եւ աշակերտներու թիւի սակաւութեան:

Արդարեւ տեղեկատուութեան աւարտին ներկայ հասարակութենէն կատարուեցան սիրայօժար նուիրատուութիւններ ի նպաստ վարժարանին եւ 23.500.000 իտալական լիրէթի գումար մը գոյացաւ: Տեսուչ – վարդապետը յայտնեց իր շնորհակալութիւնը նաեւ Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանի աշակերտներու կողմէ եւ աւելցուց թէ մեծապէս քաջալերուած կը զգայ ինքզինք եւ մխիթարուած յատկապէս տեսնելով Միլանոյի հայ գաղութի սէրն ու փարումը Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանի կրթական իտէալին եւ իրենց հաստատուն կամքը զօրավիգ կանգնելու միշտ մխիթարեան վարդապետներուն իրենց առաքելական ազգանուէր գործունէութեան:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԴՐԱՍԽԱՆԱԿԵՐՏՑԻԻ ԵՐԿԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ

«Սովետական Գրող» հրատարակչականը 15 հազար տպաքանակով ռուսերէն լոյս ընծայած է Թ. – Ժ. դարերու պատմիչ Յովհաննէս Դրասխանակերտցիի «Պատմութիւն Հայոց» երկը: Դրասխանակերտցիի աշխատութիւնը տակաւին անցեալ դարուն իր վրայ բեւեռած էր նաեւ օտար հայագէտներու ուշադրութիւնը: Ֆրանսացի հայագէտ Սէն Մարթէն գրաբար ձեռագրէն զայն թարգմանած է ֆրանսերէն եւ յետ մահու, այլոց օժանդակութեամբ լոյս տեսած է 1841-ին: Անկէ ետք, 1843-ին Երուսաղէմի մէջ առաջին անգամ հրատարակուեցաւ Դրասխանակերտցիի «Պատմութեան» բնագիրը: 1853-ին Մկրտիչ Էմին ձեռնարկեց այս երկի նոր հրատարակութեան: Յետագային եղան այլ հրատարակութիւններ ալ: Երկէն որոշ հատուածներ (յատկապէս Վրաստանի պատմութեան վերաբերող) հրատարակուած են նաեւ վրացերէն: Այս փաստերը ցոյց կուտան, թէ ինչ հետաքրքրութիւն ստեղծած է Դրասխանակերտցիի գործը հայագիտութեան մէջ:

«Սովետական Գրող» հրատարակչականի նպատակը եղած է ռուսերէնի միջոցով Դրասխանակերտցիի երկը ծանօթացնել գիտական լայն հասարակութեան:

Յովհաննէս Դրասխանակերտցիի մասին տուեալներ պահպանուած են առաւելաբար իր իսկ վկայութիւններուն շնորհիւ: Ան, իր ժամանակին, Հայաստանի ոչ միայն գրական, այլեւ եկեղեցական ծանօթ դէմքերէն էր, դիւանագէտ ու քաղաքագէտ: Ծնած է Արարատեան նահանգի Դրասխանակերտ բնակավայրը 845 – 850 թուականներու միջեւ եւ իր ժամանակին համար ստացած բաւական հիմնաւոր կրթութիւն եւ իր գիտելիքները խորացուցած է ոչ միայն աստուածաբանութեան ու կրօնքի պատմութեան մէջ, այլեւ քերականութեան, հռետորութեան եւ իմաստասիրութեան մարզերէ ներս: Եղած է բարձրաստիճան հոգեւորական եւ մասնակցած երկրի հանրային – քաղաքական կեանքին, իսկ 898-էն մինչեւ իր մահը՝ 929, եղած է Կաթողիկոս:

Դրասխանակերտցիի կեանքն ու գործունէութիւնը անցան շատ դժուարին ժամանակաշրջանի մը մէջ, երբ Հայերը, ճիշդ է, յաջողած էին քաղաքական անկախութիւն ձեռք ձգել արաբական խալիֆայութենէն, սակայն երկիրը կը տառապէր անոնց արշաւանքներու եւ խարդաւանքներու եւ հայ իշխաններու երկպառակութիւններու յորձանուտին մէջ: Ահա թէ ինչու Դրասխանակերտցիի կեանքն ալ անցաւ դեգերումներու եւ թափառումներու մէջ: Ան մերթ կ'ուզէր սիրաշահիլ արաբ Եուսուֆ Ամիրան եւ կանխել անոր արշաւանքը, մերթ կը ձգտէր աւելի ամրացնել հայ – վրացական համագործակցութիւնն ու զինակցութիւնը, մերթ միաբանութեան կոչ կ'ընէր հայ իշխաններուն եւ երբեմն ալ հեռաւոր վայրեր կ'ապաստանէր խուսափելով արաբական հալածանքներէն: Այս բոլորը, Հայաստանի քաղաքական ծանր կացութիւնը, անոր յարաբերութիւնները Վրաստանի եւ Աղուանքի հետ, տիրողներու կամայականութիւնները, ինչպէս նաեւ ժողովուրդի օրհասական պայքարը յանուն անկախութեան ու խաղաղութեան՝ իրենց արտացոլումը գտած են «Պատմութիւն Հայոց» գիրքին մէջ: Այս երկի շնորհիւ է, որ մենք այսօր բաւական լաւ պատկերացում ունինք յատկապէս Թ. դարու կէսէն մինչեւ Ժ. դարու առաջին քառորդի քաղաքական դէպքերու վերաբերեալ: Հեղինակը իր աշխատութեան այս մասը շարադրած է ոչ միայն իբրեւ ականատես, այլեւ այդ դէպքերուն մասնակից: Ան սիրով ու հպարտութեամբ գրած է ժողովրդական զանգուածներու հերոսական արարքներու մասին ընդդէմ օտար նուաճողներու, սակայն բուռն արտայայտուած է իշխանաւորներու անմիաբանութեան ու միմեանց հանդէպ թշնամութեան մասին: Յովհաննէս Դրասխանակերտցիի երկին թարգմանութիւնը բնագրէն կատարած է Մարգարիտ Դարբինեան – Մելիքեան, որ գիրքը օժտած է նաեւ յառաջաբանով եւ ծանօթագրութիւններով: Հրատարակութիւնը ունի նաեւ երեք քարտէսներ, որոնց հեղինակն է ակադ. Սուրէն Երեմեան:

ԸՆԹԵՐՑՈ՛Ղ,
ԿԸ ՍԻՐԵ՞Ս «ՅԱՌԱՋ»Ը
ԹՈՅԼ ՄԻ՛ ՏԱՐ
ՈՐ ԴՈՒՆ ՎՃԱՐԵՍ
ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐԸ
ՋՐԻ ԿԱՐԴԱՆ

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

ՄԱՅՐԻԿ

ԱՆՐԻ ՎԵՐՆԷՕՅ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. Paris, 1985

Տարօրինակ է սա յիշողութիւն կոչուածը, որ տարիներու ընթացքին կը բանի իր անկիւնը, ու կը պահէ ինչ որ հաճելի է իրեն, եւ յանկարծ ահա ուտելիքի հասարակ յուշեր մէջտեղ կը դնէ:

Զարաճճիութիւններու այս տափէն, հին մեղեդիի մը նման հարցումներ կը յայտնուին, զորս մարդ չէր հարցներ, իրերու այնքան մօտն ըլլալով:

Ի՞նչպէս, օրինակի համար, Իզէրի այդ բոլորովին կորսուած անկիւնին մէջ Աննա մօրաքոյրս նախնական օճախով մը, մէկ սանով ու երեք փոքր ամաններով կրնար ամէն օր ինծի այնպիսի բարդ ու համեղ ճաշեր պատրաստել, որոնք վերջապէս ախորժակ բացին:

Հայրս ամէն շաբաթ ծրարներ կը ղրկէր մեզի:

Կիրակի օրերը Կրընոպլի զարմիկը այցելութեան կուգար, անցեալ շաբթուան ապսպրանքները բերելով:

Ու յետոյ, կային մանուանդ ձեռքերը, մատները, սիրտը, ամբո՛ղջ Աննա մօրաքոյրս իր «մուսաքա»ներուն, սամիթով կարկանդակներուն, դառնուկի միսի համեմուած շամփուրներուն եւ անմոռանալի խմորեղէններուն մէջ:

***

Երկու ամիս մնացինք հոն:

Ես բաւական քիլօ առած էի:

Աննա մօրաքոյրս կորսնցուցած էր:

Վերադարձի ճամբուն վրայ, օմնիպիւսի մը Գ. կարգի մէկ կառախումբէն, որ ամէն կայարան կանգ կ'առնէր, Ֆրանսայի երկաթուղիի քարտէսին վրայ կը նշէի բոլոր վայրերուն անունները:

Վայրաշարժ փոխելու համար սովորականէն աւելի երկար առեն կանգ առինք տեղ մը: Տեսողութեանս դաշտին մէջ էր դասական ցուցատախտակը, կարապի վզին նմանող իր լոյսի թեւով: Արագօրէն կարդացի ճերմակ խորքին վրայի կարմիր գիրերը: Մենք կը գտնուէինք «օմ»: Աչքերս կ'երթեւեկէին քարտէսին վրայ, սակայն հոն այդ անունը չկար:

Մեր կառախումբին կցուած նոր մեքենային թափը քանի մը մեթր տեղափոխեց մեզ: Նախորդին նման ուրիշ ցուցատախտակ մը, քաղաքին անունը փոխուեցաւ «Տամ»ի: Սակայն երկուքին միջեւ երկու տառերու հապճեպ անցք մը (WC) լուսաւորեց «օմ»ին խորհուրդը. ժամանակի ընթացքին ջնջուած «հ» գիր մը կը պակսէր հոն:

Երբ գնացքը ճամբայ ելաւ, տեսայ քաղաքին իսկական անունը, Վալանս էր:

Մութը իջած էր ու քաղաքը վերածուած էր իրերայաջորդ լուսաւոր կէտերու շարքի մը: Այդ լուսաւոր կէտերէն մէկուն ետին էր վստահաբար մարդը, որ եկած էր Գայեանէն տեսնելու, եւ որ սակայն ընտրած էր ուրիշ մը:

Բաժանմունքին մէջ, մարդ մը ոտքի ելաւ ու հեղինակութեամբ մը, զոր ոչ ոք տուած էր իրեն, Ֆրանսայի քարտէսս թաղեց մութին մէջ: Մնաց միայն գիշերային լամբի մը տկար պլպլուքը: Շունչի, երշիկի, կարմիր գինիի եւ ծխախոտի բարկ հոտերուն մէջ քանի մը ուղեւորներ սկսան քնանալ բարձրաձայն: Այն անձերն էին անոնք, որոնց ոչ ոք կը սպասէր կայարանի մը կառամատոյցին վրայ: Վերադառնալու երջանկութիւնս գիս արթուն կը պահէր: Կայարանները կը յառնուէին մեր ժամանում – մեկնումով եւ զորս կը պակսեցնէի քարտէսիս վրայէն: Չորս ... երեք ... երկու ... մէկ...:

Յանկարծ, հնչեղ ձայն մը բարձրախօսէն ա՛լ աւելի զօրացած, կը ծակէ մեր բաժանմունքին մութը.

«Մարսէ՛յլ. Շամպէրիէն, Կրընոպլէն, Վալանսէն, Ավինեոնէն, Միրամասէն հասնող կառախումբը կայարան կը մտնէ: Ետ քաշուեցէք, եթէ կը հաճիք»:

Կը վերադառնէի այն շէշտը որ բառերը կ'երկարաձգէր, ուժգին շեշտելով այն վանկը, որ պէտք չէ խօսյ տայ:

(Շար. 88)

Այրի Տիկին Ալիս Հանչերեան եւ աղջիկը՝ Տիկին Վերոնիք Հանչերեան եւ զաւակը,
Այրի Տիկին Ազատուհի Տէօվլէթեան,
Այրի Տիկին Եպրաքսէ Պաալեան եւ զաւակը,
եւ ընտանեկան պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծ-հօր, քեռայրին եւ ազգականին՝

ՀՄԱՅԵԱԿ ՅՈՎՆԱՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 26-ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Մայիս 4, ժամը 14-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէն-Փարիզիէնի գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Պր. Խաչատուր Խաչատուրեան,
Տէր եւ Տիկին Պետրոս Խաչատուրեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Տիրան եւ զաւակը,
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ-մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԵՂԻՍԱԲԵԹ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Իշխանեան)

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 28-ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Երկուշաբթի, Մայիս 4, ժամը ճիշդ 15.30-ին Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Իսիի Քոմինալ գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

2 SEJOURS EXCEPTIONNELS

CENTRE DE VACANCES
de la
CROIX ROUGE ARMENIENNE

ASCENSION
4 jours en Normandie
Les 28, 29, 30 et 31 Mai.

PENTECOTE
3 jours en Normandie
Les 6, 7 et 8 Juin.

Départ de l'autocar :
Jeudi matin
Samedi matin.

Maire de CLAMART 7 h 30
ISSY-LES-MOULINEAUX
Eglise Arménienne 8 h
ALFORTVILLE- Place Carnot 8 h 30
GARE ST. LAZARE -
25, rue de Rome 9 h

Voyage, séjour en pension complète et excursions jusqu'ou MONT SAINT MICHEL

Participation aux frais :
ASCENSION : 430 Frs.
PENTECOTE : 380 Frs.

Renseignements et inscriptions :
—— 39 - 85 - 36 - 53 ——

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԿՈՉ

1986 Օգոստոս ամսուն, յաջորդական երկրորդ տարին ըլլալով, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը իր կայանէն ներս կ'ընդունէր լիբանահայ 21 կարիքաւոր մանուկներ։

Որոշած էինք կրկնել այս փորձառութիւնը եւ զայն վերածել մեր կազմակերպութեան աւանդութիւններէն մէկուն։

Այս որոշումը ի զօրու է մինչ...

Որովհետեւ ան կը ստեղծէ առիթ մը մեր հայ մանուկներուն համար՝ մոռնալու ահաւոր պատերազմ մը ու աւելին կը դառնայ կարեւոր միջոց մը, որով մեր մանուկները իրարու կը ծանօթանան եւ կը սորվին գիրար գնահատել։

Ահաւասիկ մեր որոշումը ... բայց անոր իրագործումը կը պահանջէ ահագին ճիգ ու մանաւանդ՝ նիւթական կարեւոր միջոցներ։

Անցեալ տարուան կոչին արդիւնքը յուսախաբութեան կը մղէր մեզ։ Տրուած հաշուեկշիռը որոշ պատկեր մը կուտայ այդ մասին («Յառաջ», Ապրիլ 25 - 26)։

Հոն, այլ մանուկներ կը սպասեն մեր կայանը գալու համար։ Կը սպասեն քիչ մը հեռանալու, իրենցը չեղող պատերազմը քիչ մը մոռնալու կարելիութիւնը։

Այս դրդապատճառով, այսօր, կը կրկնենք մեր ԿՈՉ-ը եւ կ'ապաւինինք մեր գաղութին. –

Ձեր լումաները թոյլ պիտի տան մանուկի մը ճանչնալ կեանքը՝ առանց պատերազմի։

Ձեր լումաները քար մը եւս պիտի աւելցնեն Հայ պատնէշին։

Այս մանուկները մեր ապագան են...։

Libellez vos dons à l'ordre de :
C. B. A. F. — ENFANTS DU LIBAN
Adresse.- 17, rue Bleue — 75009 PARIS

— Պ Տ Ո Յ Տ —

Մայրերու տօնին առթիւ Սէն-Ժերոմի Կապոյտ Խաչի Զ. Շանթ մասնաճիւղը կը կազմակերպէ պտոյտ մը օթօքարով Մայիս 8-ին, առաւօտեան ժամը 9-ին դէպի Լա Սէյնը Սիւր Մէր, Լա-Սիէնտայ ճաշարանը։

Ժամադրման վայր՝ փլաս տը լա Ռոթոնտը։

Փափաքողները կրնան հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն. –

91 – 70 – 12 – 49   91 – 66 – 08 – 03

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ Պուա-Գոլոմպի եւ Արժանթէօյի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները Մայիս 4, Երկուշաբթի, ժամը 20.30-ին։

CENTRE CULTUREL
rue Robert Lavergne — ASNIERES

VOYAGE CULTUREL ARMENIEN

EN RUSSIE ET AU CAUCASE

sous la conduite de CLAUDE MUTAFIAN
—— DU 3 AU 18 JUILLET ——

avec les visites : 4
A Moscou
- l'Institut Lazarian

En Arménie, en dehors des excursions classiques
- Le Monastère de Noravank
- Et pour la première fois le Zanguezour
- Et à Leningrad

A la rencontre des joyaux du Caucase
Leningrad / Bakou / Erevan / Tbilissi / Moscou
— DU 5 AU 24 SEPTEMBRE — / — DU 3 AU 22 OCTOBRE —
2 voyages exceptionnels sous la conduite de BERNARD OUTTIER

—— *RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS* ——

Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. 47 - 42 - 10 - 35

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. 42 - 61 - 51 - 13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. 78 - 60 - 13 - 66

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES St. ANTOINE
214, route Nationale
de Saint Antoine
13015 Marseille
Tél. 91 - 96 - 01 - 06
91 - 03 - 16 - 28

Lic. A 130

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Վախճանէն Այրի Տիկին Սաթենիկ Մուխթարեան 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի Աստղիկ Առաքելեանի յիշատակին։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Մայիս 3, աշխարհամատրան տօնին առթիւ պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ.- Հիւրաբար Լիոն գտնուող, Նոր Նախիջեւանի եւ Ռուսաստանի Հայոց Թեմի առաջնորդական տեղապահ՝

ՏԻՐԱՆ ՎՐԴ. ԿԻՒՐԵՂԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնս շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. – Տէր եւ Տիկին Ղազար Ղազարեանէ 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Զարեհ Փեհլիվանեանէ 150, խումբ մը տիկիններ նուիրած են 260 Ֆ. Գարեգին Հաբէլեանի յիշատակին։

Ի ՆՊԱՍՏ Ս. ՂԱԶԱՐԻ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՖՈՆՏԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՑԱՆԿ

Թագւոր Պապայեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ճառայեան 200 ֆրանք, Տիկին Մարի Գումրուեան, Տիկին Սեդա Սերգիսեան 100-ական Ֆր.։

Զատիկեանի մահուան առթիւ, Այրի Տիկին Զատիկեան 200 Ֆր.։

Արշամ Պապայեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Օհանեան, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ճառայեան 200-ական Ֆ.։

***

Վարուժան Պօղաճեան	20.000 Ֆր.։
Հայկուհի Շալճեան ընտ.	3.000 Ֆր.։

Կը խնդրուի դրամական բոլոր առաքումները ընել չէքով, միայն ու միայն հետեւեալ անունին ու հասցէին. –

CICAM
c/o Crédit Suisse
92, Ave. des Champs-Elysées
75008 PARIS

NOUVEAU . . . NOUVEAU . . . NOUVEAU

CONCERT PUBLIC
DE
LIZ SARIAN
A EREVAN

EN VENTE CHEZ VOTRE DISQUAIRE
A PARTIR DU 10 MARS

ATTENTION
tirage limité

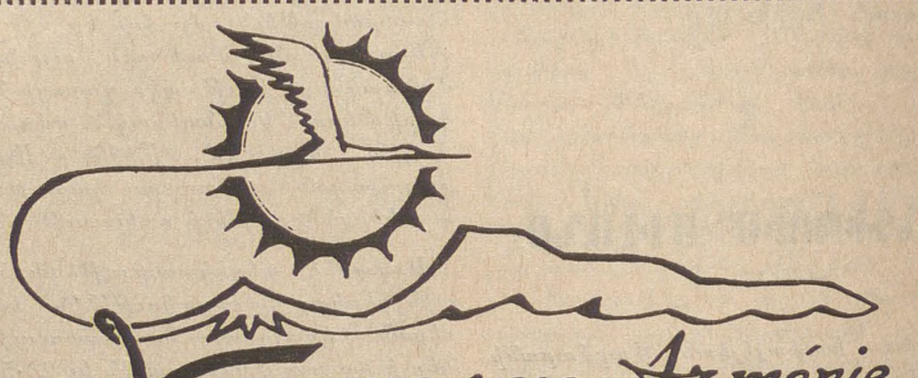

Voyages en Arménie

TRANSTOURS UCFAF

(Voyage, pension complète, programme touristique, transferts aéroports)
—— SANS SUPPLEMENT NI SURPRISE ——
• Hôtels 1ère classe, Assurance U.A.P., Accompagnateur expérimenté •
★ *PLACES LIMITEES* ★

DU 06 AU 20 JUIN — 7500 F.

15 jours dont 12 à EREVAN

06 Juin :	PARIS/LENINGRAD
07 Juin :	LENINGRAD
08 Juin :	LENINGRAD/EREVAN
09 au 19 Juin :	EREVAN
19 Juin :	EREVAN/MOSCOU
20 Juin :	MOSCOU/PARIS

DU 05 AU 19 JUILLET — 7460 F.

15 jours dont 13 à EREVAN

05 Juillet :	PARIS/MOSCOU
06 Juillet :	MOSCOU/EREVAN
07 au 18 Juillet :	EREVAN
18 Juillet :	EREVAN/MOSCOU
19 Juillet :	MOSCOU/PARIS

DU 08 AU 22 AOUT — 7500 F.

15 jours dont 9 à EREVAN

08 Août :	PARIS/LENINGRAD
09 Août :	LENINGRAD
10 Août :	LENINGRAD/EREVAN
10 Août :	EREVAN
10 au 19 Août :	EREVAN
19 Août :	EREVAN/TBILISSI
20 Août :	TBILISSI
21 Août :	TBILISSI/MOSCOU
22 Août :	MOSCOU/PARIS

DU 05 AU 19 SEPTEMBRE — 7460 F.

15 jours dont 13 à EREVAN

05 Septembre :	PARIS/MOSCOU
06 Septembre :	MOSCOU/EREVAN
07 au 18 Septembre :	EREVAN
18 Septembre :	EREVAN/MOSCOU
19 Septembre :	MOSCOU/PARIS

DU 03 AU 17 OCTOBRE — 7300 F.

15 jours dont 13 à EREVAN

03 Octobre :	PARIS/MOSCOU
04 Octobre :	MOSCOU/EREVAN
05 au 16 Octobre :	EREVAN
16 Octobre :	EREVAN/MOSCOU
17 Octobre :	MOSCOU/PARIS

M A R S E I L L E

DU 08 AU 21 AOUT — 7240 F.

14 jours dont 12 à EREVAN

08 Août :	MARSEILLE/MOSCOU
09 Août :	MOSCOU/EREVAN
09 au 20 Août :	EREVAN
20 Août :	EREVAN/MOSCOU
21 Août :	MOSCOU/MARSEILLE

DU 05 AU 18 SEPTEMBRE — 7240 F.

14 jours dont 12 à EREVAN

05 Septembre :	MARSEILLE/MOSCOU
06 Septembre :	MOSCOU/EREVAN
06 au 17 Septembre :	EREVAN
17 Septembre :	EREVAN/MOSCOU
18 Septembre :	MOSCOU/MARSEILLE

Inscriptions et renseignements :
TRANSTOURS (Lic. 132)
25, rue d'Argenteuil — Paris 1er — Métro : Opéra Tél. : 42 - 61 - 58 - 28

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935